

גיליון מקיף לבירורי הלכה ומנהג אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, ביתר עילית, אלעד, ברכפלד, רמות, בית וגן, רוממה, תל ציון, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, ארזי הבירה, גבעת שאול, בני ברק, רכסים, קרית ספר

הלכות דברים הנוהגים בסעודה

טוש"ע ומשנ"ב סימנים קט"ו ק"פ

בגיליון:

בעניין שיור פת על השולחן בשעת

הברכה

לאמתה של הלכה עמ' ב'

בעניין הכוונה באכילת זיתים

הגאון רבי יוסף הכהן זלה"ה

מחור"ר תונים

עמ' כ"ב

האם יש לברך על שתיית תה וקפה

בסוף הסעודה?

תשובות ופסקים עמ' ו'

טעה ובירך ברכת המזון על דבר

שברכתו על המחיה

האיר המזרח עמ' ח'

האם דיני שינוי מקום שייכים גם

באכילת סוכריה?

הוראת הלכה עמ' י"א

בעניין כיסוי הסכין

בשעת ברכת המזון

המנהג וטעמו עמ' י"ב

האם מותר לאכול דג ביחד עם

חלב? ומה מקור הנוהגים לאסור?

עוד יוסף חי עמ' י"ג

ברכת הדברים הנאכלים

בתוך הסעודה

לקט הלכה עמ' י"ד

אברכים הלומדים כל היום בכולל

האם מספיק ברכה א' לכל כוסות

הקפה והתה שישתו במשך לימודם?

הוראת הלכה עמ' ט"ז

האם אוגוזים קשים לשכחה?

שי"ח הלכה עמ' י"ח

האם מותר לאכול מעט פת רק כדי

לפטור ברכת שאר הדברים בסעודה

עיון הלכה עמ' ד'

איסור איבוד וביזוי אוכלין

פניני הלכה עמ' כ'

שהו' שעות ומצא בשר בין שינוי

ובלעו, האם צריך להמתין שוב?

מרפסן איגרי, תשובות, עמ' כ"ז

מקור למנהג שלא לאכול קצה של

לחם מחשש לשכחה

מכתבים ותגובות עמ' נ"ח

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א
רו"ח תורת רפאל - "אהבת שלום"

בדין ברכת המוציא שהיא פוטרת את מה שבא מחמת הסעודה א. כדין כל עיקר וטפל ב. שברכת המזון באה על כל הסעודה

שם טפל עליו.

הלא נראה בזה דגוף אכילת הפרפרת ודאי שאינה אכילת טפילה כמש"נ, ואך דבתורת הסעודה הרי כל הפרפרת נידון כטפל כלפי אכילת הפת. כי הפת היא עיקר הסעודה לפי דהיא הסועד והמזין העיקרי, ואשר לפי"ז נמצא דאם כי יסוד הדין שברכת פת פוטרת את הפרפרת הוא מדין ברכת העיקר פוטרת את הטפל, מ"מ יסודו רק כלפי הסעודה כי אכילת הפרפרת ביסודו חשיב אכילת טפילות כלפי הסעודה.

וכן הוא לשון הר"מ בפ"ד ברכות ה"א דברים הבאים בתוך הסעודה וכו' אינן צריכין ברכה לפנייהם ולא לאחריהם, אלא ברכת המוציא שבתחילה וברהמ"ז שבסוף פוטרת הכל, שהכל טפילה להסעודה, והן הן הדברים, ואשר נראה שביסוד הדין הוא דין תורה דברהמ"ז באה על הסעודה כולה, ודכוותה הוא ברכת הלחם שהיא ברכה על כל הסעודה, ומה שקבעו חכמים מטבע הברכה על הלחם, כי הוא עיקר הסעודה.

הלא מעתה מיושב היטב מה שהקשה בכס"מ למה הביא הר"מ הלכה זו שהפת פוטרת את הפרפרת בכלל כל ההלכות של שינוי מקום, והוא לפי שיסוד דין שינוי מקום הוא דחשיב אכילה וסעודה לעצמה, כי לכן המשנה מקומו טעון ברכה שכבר פסקה אכילה קודמת, ואשר זהו עיקר הדין דברכת הפת פוטרת את הפרפרת כי הכל אכילה וסעודה אחת היא, וממילא דכלפי הסעודה הרי שכל הפרפרת טפילה בהסעודה.

ומעתה מיושב מה שנסתפק הכל בו האם ברכה אחרונה של העיקר פוטרת את הטפל, והשיג הב"י דהלא ברכת המזון פוטרת את כל הסעודה, וכן ברכת היין פוטרת את כל המשקין, אכן למש"נ ניהא היטב, לפי דברכת המזון ביסודו הוא ברכה על כל הסעודה כולה, [וכמש"נ כן לעין מדברי הגרע"א בסי' קס"ח דלאו כל פת מחייב ברהמ"ז אלא פת שקובעין עליו סעודה]. ואין זה כדין עיקר וטפל של צנון וזית. ודכוותה נראה לענין ברכת היין שהיא פוטרת שאר משקין [כמבואר בברכות מא:], דא"י מדין טפל כההיא צנון וזית, דאין שתיית משקין נצרך לשתיית היין, [וכדברי הכס"מ שאין אכילת הסעודה נטפלת לאכילת הפת]. ואשר נראה כמש"נ דשתיין יין קובע שם סעודה להשתיה, וכל המשקין בכלל הסעודה, ויעוין במ"ב וביאורה"ל סי' קע"ד ס"ב אם דוקא בקובע שתייה על היין, ועסי"ר ר"ח סט"ז ויש לפלפל.

וכמזומה שהוא מוכרח מיניה וביה, שהרי אם אכל קינוח סעודה מברך ברכה לפנייה משום שאינו בא מחמת הסעודה, ועכ"ז הואיל והוא בא עם הסעודה נפטר בברכת המזון, וכמבואר כן בברכות מא: ובשו"ע סי' קע"ז ס"א, הרי דאף שאין הפירות טפלין לפת שהרי מברכין עליהם ברכה לפנייהם, עכ"ז הרי הם נפטרין בברכת המזון, כי הוא שייך להסעודה יען כי הוא קינוח סעודה, הרי להדיא שאין זה מדין טפילה.

וסמך לזה מדברי המ"א [סי' קפ"ד סק"ח] שבסעודות גדולות שיושבים ד' או ה' שעות קודם שמברכים, יכולים לברך ברהמ"ז אף שכבר עבר שיעור עיכול מן הלחם, כיון שבתוך משך הזמן אוכלים פרפראות וכיסנין ושותין, הכל סעודה אחת היא וכלא נתעכל מזון הראשון דמי, ומדבריו משמע שמותר לכתחילה לעשות כן, ותמוה דהלא מ"מ מדאורייתא מחויב לברך תוך כדי שיעור על הפת עצמו, וצע"ג. והנראה בזה, בביאור דברי המ"א, דעיקר ברכת המזון על הסעודה היא באה, ולכן אף שכבר עבר שיעור עיכול מאכילת הפת, מ"מ כל ששבע מן הפת הרי שכל המצטרף על הסעודה חל עליה שם סעודה, וה"נ דכוותה כלפי ברכת הלחם, דכל הסעודה נפטרת בברכת הלחם, והוא רק משום דכאן הוה צירוף של 'סעודה', וכל מה שאוכל לצורך שובע הרי הוא בכלל הסעודה וקביעותה, ולכן מברך על הלחם שהוא עיקרה של סעודה.

ודוגמא רחוקה לזה נראה, דהנה כתב ברבינו מנוח בפ"ז לולב ה"ו, בביאור מה דאמר הש"ס בסוכה לז: דמברכין על נטילת לולב הואיל והוא במינו גבוה משאר כל המינים, דהיינו כאמור בהלכות ברכות שמברכין על העיקר ופוטרת את הטפילה, וכל המינים כשהמה אגודין הרי הם כטפלין להלולב, וזהו ביאור דברי הר"מ שם שמברך על נטילת לולב הואיל וכולן סמוכין לו, עכ"ד רבינו מנוח.

והוא אשר מה דנתבאר ביסוד דין ברכת הפת שהיא פוטרת את כל הסעודה, שאין זה כדין רוב הלכות עיקר וטפל שאכילת הטפל היא אכילה שעצמותה באה לצורך העיקר, כי הלא ודאי דכל ג' המינים אינם באין לצורך הלולב, ואך כשאשר נוטל כל המינים ביחד הרי שהלולב הגבוה שבכולם העיקר, ולכן מברך על העיקר, דכוותה הוא כאשר יש צירוף של 'סעודה אחת', הרי מברך על הלחם שהוא עיקרו של הסעודה.

המשך בעמ' י'

בירור הלכה

בברכות [דף מג:]: שנו חכמים, הלכתא, דברים הבאים בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם, ודעת רש"י שם דרך ליפתן שמלפת הפת נפטר בברכת הפת, ומדינא דמברך על העיקר ופוטרת את הטפל, אכן דעת התוס' שם דכל מה שאוכל בתוך הסעודה לשבוע הרי הוא מכלל הסעודה ונפטר בברכת הפת, וכוונת הש"ס באין בתוך הסעודה היינו מה שרגילין לאכול בסעודה עם הפת.

והנה כתב הר"מ [פ"ג ברכות ה"ה], זה כלל בברכות, כל שהוא עיקר ועימו טפלה מברך על העיקר ופוטרת את הטפלה, בין שהיתה הטפלה מעורבת עם העיקר, בין שלא היתה מעורבת וכו', כיצד היא הטפלה המעורבת וכו', כיצד היא הטפלה שאינה מעורבת הרי שצריך לאכול דג מליח ואכל הפת עימו כדי שלא יזיק המלח וכו' הרי"ז מברך על המליח ופוטרת את הפת מפני שהפת טפלה לו וכן כל כיוצ"ב. והנה בפ"ד מהלכות ברכות שנה הר"מ כל ההלכות שבאו בש"ס בפסחים [דף קא:]: שצריך לברך במקומו ואם שינה מקומו טעון ברכה, ובתוך אלו ההלכות כתב הר"מ בה"ז בירך על הפת פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת ממיני התבשיל ופירות וכיוצ"ב, אבל אם בירך על הפרפרת לא פטר את הפת, בירך על מעשה קדירה פטר את התבשיל בירך על התבשיל לא פטר את מעשה קדירה, ומקורו במשנה ברכות [דף מב].

ובכס"מ הקשה דהלא עיקר הך דינא דהמברך על הפת פטר את הפרפרת ושאר כל הדברים הבאים מחמת הסעודה, הלא הוא מדינא דמברך על העיקר ופוטרת את הטפל, וא"כ למה לא באה הלכה זו בכלל כל ההלכות של עיקר וטפל שנמנו בפ"ג ברכות שם, ותירץ דמה שהאוכל פת פטר פרפרת אינו מדין עיקר וטפל, כי הלא באמת חפץ הוא בפת לעצמו ובבשר לעצמו, ואך שהוא הלכה שהפת פוטרת את הבשר יעוי"ש.

ובברכות [דף מד:]: תנו, הביאו לפניו מליח תחילה ופת עימו מברך על המליח ופוטרת את הפת, שהפת טפלה לו, זה הכלל כל שהוא עיקר ועימו טפלה מברך על העיקר ופוטרת את הטפילה, ובתוס' הקשו למה הוצרך להשמיענו הך דינא דמברך על המליח ופוטרת את הפת, והלא כבר השמיענו בברכות [דף מב]. דהמברך על הפת פוטרת את הפרפרת מדין עיקר ופוטרת את הטפל, ותירצו דקמ"ל דאף פת פעמים בא בתורת טפילה.

אכן עדין לא כתבו בתוס' ליישב מה שהקשה בבעל המאור שם, למה הוצרך התנא ללמדינו דינא דברכת הפת פוטרת את הפרפרת, תיפול"ל שהוא בכלל עיקר הדין דאם בירך על העיקר פטר את הטפל, ובעל המאור עמד בזה וכתב ליישב דקמ"ל דאף שלא היה דעתו בתחילה לאכול הפרפרת עכ"ז ברכת הפת פוטרת את הפרפרת, דמאחר שהפרפרת טפלה להפת ממילא אין צריך לברך עליה אף שלא היה דעתו על כך.

ובמ"א [סי' ר"ב סק"ג] הביא דברי הבעה"מ וכתב דכל דבריו אמת רק לענין ברכת הפת שהיא פוטרת את הפרפרת, דלפי שקובע עצמו לסעודה דעתו על כל מה שיביאו לו, כדברי הרמ"א בסי' קע"ז ס"ה דאף אם שלחו מבית חבירו אחר שכבר בירך המוציא אינו צריך לברך כי דעתו על כל מה שמביאין לו, אך בשאר אכילות עיקר וטפל אם הביאו לו טפל שלא היה דעתו על כך צריך לברך על הטפל ואינו נפטר בברכת העיקר.

והנה בכלבו סי' כ"ד נסתפק בעיקר הדין דברכת העיקר פוטרת את הטפל, האם נאמר כן רק בברכה ראשונה, או גם ברכה אחרונה של העיקר פוטרת את הטפל, וכתב בב"י סי' ר"ב דבר מחודש א' דודאי ברכת העיקר פוטרת את הטפל, שהרי ברכת המזון פוטרת את כל הסעודה, ודחה בראש יוסף ברכות מד. דפת שאני דחשיב, וכמזומה שכוונתו שברכת המזון על הפת חשוב מכל וודאי פוטרת את הטפילה, יעוי"ש.

אמנם יש לתמוה בכל זה טובא, כי מאחר שנתבאר דיסוד מה שברכת הפת פוטרת את הפרפרת הוא מדין עיקר וטפל, הנה דעת הרמ"א באו"ח סי' ר"ב ס"א דאם הטפל תביב עליו מברך עליו תחילה ואח"כ מברך על העיקר, ויעוין מה שהאריך בזה בחי' הגאון רא"ל, הא מיהא למה לא נימא כן במי שהפרפרת חביבה עליו יותר מן הפת [ובדרך כלל כך הוא] למה לא יברך על הפרפרת ואח"כ יברך על הפת, וצ"ע.

ואשר יראה בכ"ז דחלוק ביסודו דין זה שהפת פוטרת את הפרפרת, משאר כל דין ברכת העיקר פוטרת את הטפל, דאף דמה שברכת הפת פוטרת את הפרפרת מדין ברכת העיקר, וכמבואר כן להדיא בדברי הראשונים, מ"מ הלא כבר נתבאר מדברי הכס"מ דאי אפשר לומר דהפרפרת טפל, כי הלא מתחילת קביעות סעודה הרי הוא רוצה את הפת לעצמו ואת הבשר לעצמו, באופן דע"כ בהחפצא ידידה אין

גיליון זה יוצא לאור לעילוי נשמות הורי הנדיבים החשובים המסייעים בהחזקת רשת הכוללים

הרה"ח ר' נחום יואל
בהרה"ח חיים יעקב ע"ה
הלפרין

מגזע המהרש"ל ובעל סדר הדורות
ולב"ע בשם טוב
ביום ה' בפסול תשנ"ז

מורה"ר פרץ
בן מורה"ר שמואל נטע ע"ה גראס
נלב"ע כ"ב בטבת תשנ"ז

וזה החשובה מרת יענטא
בת מורה"ר אשר ע"ה
נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

המורחם
אברהם בן אלטון הררי ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשנ"ב

וזה המורחמת
שרה עליזה טובה בת מול הררי נ"ע
נלב"ע י"ז טבת תשנ"ז

רשת כוללי ערב
אליבא
דהלכתא
שע"י ישיבת חברת אהבת שלום

לאמתה של הלכה

בענין שיור פת על השולחן בשעת ברכת המזון

הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א
ראש ישיבת "חברת אהבת שלום"

הברכה על השלחן אפילו פתיתין, האם עדיף להניח שלימה על השלחן אם הביאו לו אחר כך, דהרי אין כאן חשש ע"ז בזה לדעת רש"י והשלחן ערוך (ובפרט כסתימות לשונו ביורה דעה), והרדב"ז והגר"א, דכולהו סבירא להו, דאם אין פתיתין מותר להביא שלימה בשעת הברכה, או נימא דבכל אופן אין להביא שלימה לשעת הברכה מחשש ע"ז, וכסתימות לשון הפוסקים (וכדעת המהר"י וויל והלבוש והא"ר, מכל שכן), אלא אפילו אם באה לו פת שלימה, יפרוס ממנה פתיתין להעמידן על השלחן לשעת הברכה. דאי לא מיחזי כעובד עבודה זרה.

והנה מרן הרי"ח טוב ז"ל בספרו בן איש חי שני"א (פרשת שלח אות ג') כתב וז"ל: מאחר שברכת המזון עושה תיקון גדול על השולחן וכאמור [שמוריד שפע גדול וברכה רבה בכל העולמות], לכך החמירו חז"ל לשייר האדם פת על שולחנו בעת ברכת המזון. ובזה"ק החמירו בזה, ואסמכוהו אקרא דלא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא. ואם אכלו כל הפת קודם ברכת המזון ולא הרגישו עד שעת ברכת המזון, לא יביאו פת שלימה ויניחו על השולחן אלא יביאו פרוסה. ואם היה על השולחן פת שלימה מעת שבירך המוציא, לא יסירנה בשעת ברכת המזון, ואדרבא עדיף טפי למעבד הכי, להשאיר ככר אחד שלם על השולחן מעת שבירך המוציא. ולא אסרו בפת שלימה אלא רק אם יביאנה מחדש בעת ברכת המזון, עכ"ל. הרי לן דס"ל דאף דאיכא מעלה לברך על פת שלימה וכמ"ש בזה"ה, מ"מ סבירא ליה דאין להביא שלימה אחר גמר אכילתו. וכ"כ הכף החיים (אות ז'). והוסיף עוד דאם הביא פת שלימה, יש לאכול ממנה מעט כדי שיהא שבור, וגם כדי שיהא נראה שלצורך אכילה הביאה. והגם דהגר"א כתב דאם לא נשאר פתיתין על השולחן מותר להביא אפילו שלימה, מ"מ כיון דמסתימות הוזה"ק והשו"ע משמע דאין להביא, וכן נראה דעת האחרונים, יש להחמיר עכ"ל. והנה צריך ביאור כוונתו במ"ש דמסתימות הוזה"ק משמע דאין להביא, דמאיזה לשון הוזהר מדויק כן. ונראה לבאר כוונתו דפירש לשון הוזהר הנ"ל דפרשת יתרו "לסדרא פתורא", כנ"ל דרצונו ר"ל מתחילת סעודתו, וכמו שפירש המקדש מלך שם וכו"ל. אמנם מש"כ שכן סתימות לשון השו"ע, צריך ביאור, דהרי מאידך גיסא ביאור לשונו ביו"ד הנ"ל מורה להיפך, וכדעת הגר"א, וילמד סתום מן המפורש.

והנה חידוש גדול ראיתי בספר בנייהו בסנהדרין (שם) שכתב מרן הרי"ח טוב ז"ל להדיא במשמעות דברי הגמרא דאם לא שייר אפילו פתיתין שרי להביא שלימה. וז"ל שם: מיהו בהיכא שהביא פת שלימה בשעת ברכת המזון, אינו אסור אלא רק אם יש פתיתים, דהיינו חתיכות לחם על השולחן, ועם כל זה הוסיף להביא פת שלימה. יען כי כיון דאיכא פתיתים, ואין השולחן ריקן, ואין זה מברך על שולחן ריקן, למה הביא פת שלימה, על כן דומה כעובד ע"ז, שדרכם להביא פת שלימה. אבל אם לא יש פתיתים כלל, והשולחן ריקן, אם הביא פת שלימה לית לן בה, דניכר שהביא הפת בשביל שלא לברך על שולחן ריקן, עכ"ל. ודבריו סותרים למה שכתב בספרו בן איש חי הנ"ל. ונראה דאף דפירש כן בפשט הגמרא, מ"מ לענין פסק הלכה חשש לדעת הפוסקים שהחמירו בזה.

הכרעה בספק הנ"ל להתיר הבאת פת שלימה על השולחן בשעת הברכה כשלא שייר פתיתין

ז. ונראה להכריע בזה בס"ד. דהוא בהקדים סיכום הנאמר דפשט הגמרא מורה דשרי להביא פת שלימה אם אין פתיתין על השולחן, וכמו שמתבאר מפירוש רש"י וכו"ל, וכמו שכתב הבנייהו בפשט הגמרא. וכן נמי דעת מרן בשו"ע יו"ד הנ"ל, וכן ס"ל להגר"א וכו"ל, וגם לשון הוזהר יתפרש בטוב כן דשרי להביא בשעת ברכת המזון פת שלימה על השלחן. וכן פירש בפשטות את לשון הוזהר הגאון רבי מסעוד אלפסי בספרו משחא דרבנות (או"ח סימן ק"ף ס"ג). ועוד, דהלא עיקר החשש הוא משום העורכים שולחן לגד, וכבר כתב בבאר שבע ליישב קושיית מרן ז"ל הב"י (יו"ד סי' קפ"ח) שהקשה למה לא הביאו הפוסקים דין זה דאיסור עריכת שולחן לגד, ותיקף דלא שייכא בזמן זה שכבר נבטלה עבודתה בהכי. והביאו השכנה"ג (הגב"י אות ח'). ויש לסמוך קצת על זה להקל. לזה נראה דכדי להרויח דעת הוזהר דלכתחילה צריך שתהא פת שלימה בעת הברכה, ורק אם אין לו פת שלימה, יכול לסמוך על פתיתין, לכן אם עכשיו בגמר אכילתו לא שייר אפילו פתיתין, ואפשר לו להביא במקום אחר או פתיתין או שלימה, עדיף שיביא שלימה. וכן פסק המ"ב (שם ס"ק ד').

המורם מכל האמור: דלכתחילה נכון להכין פת שלימה נוספת מתחילת סעודתו, כדי לשיירה לאחר הסעודה ולברך עליה ברכת המזון. ואם שכח להכין פת שלימה בתחילת הסעודה, ונזכר רק אחר שגמר לאכול, יסלק הפתיתין שנשארו על השולחן, ואחר כך יביא השלימה לברך עליה. ואם אין לו אלא פתיתין שנשארו, ישאירם על השולחן ויברך עליהם ועליו תבא ברכת טוב.

כל זה כתבתי כחותה על הגחלים בנחיצות רבה כדי להשיב לשואלי דבר ה' זו הלכה, אבל עדיין צריך לי עיון ויישוב, ועוד חזון למועד, להבין ולהורות כאמיתיה של הלכה.

שאלה:

כתב מרן ז"ל בשולחנו הטהור (סימן ק"פ סעיף ב') וז"ל: כל מי שאינו משייר פת על שולחנו, אינו רואה סימן ברכה לעולם. אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השולחן דאם עשה כן, מיחזי דלשם עבודה זרה עבד, שנאמר העורכים לגד שולחן עכ"ל. ולא נתבאר דעת מרן ז"ל להדיא באם נשתירה פת שלימה על השולחן אם צריך להסירה. ואם תמצוי לומר דבמונחת כבר שרי, יש לשאול אם לא שייר כלום על שולחנו האם יביא דווקא פתיתין, או אפילו שלימה שרי להביא. גם יודיענו מהו בירור דעת הוזהר הקדוש אשר הובא בפוסקים בסימן זה, יורנו המורה ושכמ"ה.

תשובה:

סיכום דברי הגמרא ופירוש רש"י

א. איתא בסנהדרין (דף צ"ב ע"א) וז"ל: ואמר רבי אלעזר כל שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, שנאמר: אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו. והאמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתין על שולחנו כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר: העורכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך. לא קשיא, הא דאיכא שלימה בהדיה, הא דליכא שלימה בהדיה, ע"כ. ופירש רש"י שם, כל שאינו משייר פתיתין (כ"ה גירסת רש"י), דצריך לשייר כדכתיב: אכול והותר. והאמר רבי אלעזר וכו', שכן עושין, שמניחים שלחן ערוך במאכל ומשתה לשם אותה ע"ז שקורין גד וכו'. הא, דקאמר אסור, דאיכא שלימה בהדיה, שמביא שלימה לאחר שאכל, ונותן על השלחן עם הפתיתין ששייר, דמחזי דלשם ע"ז עבד הכי. והא, דליכא שלימה בהדיה, דמזומנים לעני, עכ"ל. הרי יוצא לן מדברי הגמרא לדעת רש"י, שצריך האדם לשייר על שולחנו פתיתין שהוא לסימן ברכה וכמ"ש אכול והותר. ושעל כל פנים אסור להביא על השלחן פת שלימה לאחר שאכל כששייר כבר פתיתין מטעם דמחזי כעובד ע"ז. ומשמע מזה שאם נשאר פת שלימה שהביאו מעיקרא, שרי. וגם משמע דאם לא נשתירו אפילו פתיתין, שרי להביא פת שלימה.

בירור דעת מרן בשלחן ערוך

ב. ובטור (סימן ק"ף) כתב (והוא מהתוספות בברכות דף מ"ב ע"א ד"ה סילק, והרא"ש והמרדכי שם), שצריך להשאיר המפה עם הלחם עד אחר ברכת המזון. ולא הביא כלל הגמרא דסנהדרין. ולא חילק כלל בלשונו בין פתיתים לשלמים לענין שיור.

והבית יוסף שם העתיק בסוף הסימן לשון הגמרא עם פירוש רש"י, ולא העיר דבר. וצ"ב למה לא פירש הב"י טעם מ"ש הטור שצריך להניח המפה עם הפת עד אחר ברכת המזון, על פי הגמרא בסנהדרין הנ"ל שאם אינו משייר פת על שולחנו בגמר אכילתו לא יראה סימן ברכה (עיין הגהות יעב"ץ בברכות שם, ובדרישה כאן שהקשו כעין זה). ואפשר דהטור שם לא מיירי בסימן ברכה, אלא איירי מעיקרא דדינא. ומשום היכר דהברכה היא על הלחם (משנה ברורה שם ס"ק א', בשם הלבוש). ואפשר דמטעם הנ"ל השמיט הרמב"ם מספרו הלכה זו דשיור פתיתין.

והנה, בשלחן ערוך (שם סעיף א' וב') פסק מרן ז"ל וז"ל: (א) אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון. (ב) כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השלחן, דאם עשה כן מחזי דלשם ע"ז עבד, שנאמר העורכים לגד שלחן, ע"כ. והנה, מריהטת לשונו נמצינו למדים, דדוקא להביא פת שלימה בגמר אכילתו איכא קפידיא, אבל אם נשאר פת שלימה על שולחנו שרי (וכדמשמע גם מסתימות לשונו בסעיף א'). וכמו שדייקו מדבריו הפוסקים, עיין בהגהות מהר"א אזולאי ז"ל על ספר הלבוש, ובמגן אברהם כאן.

והגם שהיה מקום להבין מסתימות לשונו דבכל אופן אסור להביא בגמר אכילתו פת שלימה על השלחן אפילו בדליכא פתיתין, אין נראה להבין כך, כיון שהביא בבית יוסף פירוש הגמרא כרש"י, ולא חלק עליו, מסתמא דהכי ס"ל, וכמו שפירש בביאור הגר"א, וז"ל: ר"ל אם יש פתיתין על השלחן [אזי אסור] אבל אם אין פתיתין על השלחן מותר להביא אפילו שלימה, עכ"ל. ונראה דסמך בפירושו על דברי מרן ז"ל ביורה דעה (סימן קע"ח סעיף ג') שכתב להדיא וז"ל: מי שאכל, ושייר פתיתין על שולחנו, לא יביא פת שלימה ויניח על השולחן, עכ"ל. משמע דאם לא נשארו אפילו פתיתין, מותר להביא שלימה. וכן סבירא ליה להרדב"ז (בשו"ת חלק א' סימן כ"א).

שיטת מהר"י וויל ודעימיה ודעות החולקים עליו

ג. אולם בדרכי משה (שם) הביא שיטת המהר"י וויל שכתב דיש להסיר פת שלימה מן השלחן בשעת ברכת המזון, משום דאין הברכה מצויה על דבר המנוי, ודבר שלם הוי כדבר המנוי, דלכן אין להשאיר לחם שלם על השלחן לאחר הסעודה. וראייתו מהגמרא (סנהדרין דף צ"ב ע"א) דמ"ש: הא בדאיכא שלימה בהדיה, משמע דאפילו אם מונחת מקודם יסירנה. וכן כתב הלבוש (בסימן ק"ף סעיף ב'), ומטה משה (ח"ב אות ש"ה), ושל"ה (שער האותיות, קדושה).

אולם בספר באר שבע (סנהדרין שם, ובבאר מים חיים אות י') כתב לחלוק על דברי מהר"י וויל, דלשון "עריכה" לגד, משמע

דוקא באופן שמביא פת שלימה לאחר האכילה, אבל בנשאר שרי, וכפשט משמעות גירסתינו בגמרא: כל שאינו משייר פת אינו רואה סימן ברכה. והביא ראיה מהוזהר בפרשת תרומה, דאדרבא מצוה לשייר פת שלימה על השלחן בשעת הברכה כדי שתחול הברכה על דבר שלם. (ובספר אליהו רבה (שם) הבין דקאי על הוזהר דפרשת תרומה (דף קנ"ז ע"ב), ולכן הקשה על ראיית הבאר שבע. אולם ג"ע החיד"א ז"ל בברכי יוסף (שם) כתב שכוונת הבאר שבע למ"ש בזה"ה פרשת יתרו (דף פ"ז ע"ב) דכתוב שם להדיא דצריך לשייר פת שלימה בברכת המזון.

סיכום דברי הרב מגן אברהם

ד. ועיין במגן אברהם (שם ס"ק ב') שדייק מלשון מרן ז"ל בשלחן ערוך כנ"ל, שדוקא להביא פת שלימה בגמר אכילתו אסור, אבל אם שייר פת שלימה, אין צריך להסירה, שכ"כ בספר באר שבע, ובהגהת בית יוסף בשם זוהר (תרומה) [צ"ל יתרו]. גם הביא דברי הרמ"ע ז"ל בספרו עסיס רמונים (שער ח') שכתב דעדיף להשאיר פת שלימה לברכת המזון. אלא דשוב הקשה המג"א מלשון הגמרא: הא דאיכא שלימה בהדיה, דמשמע דאפילו מונחת מקודם יסירה, וכו"ל. ושכ"כ מהר"י וויל, ומטה משה וכו"ל. וכתב עוד המג"א דמהר"י וויל לא ראה דברי הוזהר. ולכן פירש מג"א בגמרא פירוש אחר שיתיישב עם דברי הוזהר (והוא דומה לפירוש היד רמה בגמרא שם), דמ"ש: הא דאיכא שלימה בהדיה, ר"ל שאין להביא פתיתין בנוסף ללחם השלם. וכתב שזה מדוקדק במשמעות הגמרא יותר מפירוש רש"י, שאין פירושו מתיישב אחר הלשון. וסיים דעל כל פנים גם הוזהר מודה דאין להביא פת שלימה בשעת ברכת המזון, את"ד. ונראה מסתימות לשונו דר"ל דאפילו בדליכא פתיתין אין להביא שלימה. (וכבר הבאנו לעיל שהגר"א סבירא ליה דאם לא שייר פתיתין שרי להביא שלימה).

בירור דעת הוזהר הקדוש

ה. וז"ל הוזהר דפרשת יתרו (חלק ב' דף פ"ז ע"ב): לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וגו', רבי שמעון פתח, ויאמר אליה אלישע, מה אעשה לך, הגידי לי מה יש לך בבית. אמר לה אלישע כלום אית לך על מה דתשרי ברכתא דקודשא בריך הוא, דתנין, אסירי ליה לבר נש לברכא על פתורא ריקנייא. מאי טעמא, משום דברכתא דלעילא לא שרייא באתר ריקנייא. ובגין כך בעי בר נש לסדרא על פתוריה חד נהמא או יתיר לברכא עליו, ואי לא יכיל, בעי לשיירא מההוא מזונא דאכל על מה דיברך, ולא אשתכח דיברך ברקנייא וכו', עכ"ל.

ובפרשת תרומה (דף קנ"ז ע"ב) כתב וז"ל: פתורא אצטריך דלא יהא בריקנייא, דהלא לית ברכתא אשתכחא על פתורא ריקנייא, כמה דאוקמוה, דכתיב: הגידי לי מה יש לך בבית וגו'. ועל דא פתורא לא איצטריך לאתחזאה בריקנייא, דהא ברכאן עילאין לא שריין אלא באתר שלים. ורזא דא: ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. וכתבי יהב חכמתא לחכימין. ועל רזא דנא שלחן דלחם הפנים, דכתיב: ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד, עכ"ל.

והנה מלשון הוזהר דנקט "לסדרא על פתוריה", משמע דאיירי לכתחילה, כאשר מסב על שולחנו, אז טוב שיביא מעיקרא על שולחנו כמה לחמים שלמים, כדי שישאר לפחות אחת שלימה לעת שמברך ברכת המזון. ואם אין לו אלא פת אחת שלימה שאוכל ממנה, או כשיש לו רק פתיתין לאכול, על כל פנים ישאיר כמה פתיתים מהם לשעת הברכה ודיו.

ודברי הוזהר ברורים, שכוונתו ללמד, דכיון דכאשר מברך ברכת המזון מוריד ברכות והשפעות טובות לכל העולמות, אם אין לחם שלם על שולחנו כדי שתחול הברכה עליו, לא תבוא הברכה. ולזה צריך שתהיה על השלחן פת שלימה דוקא בשעת הברכה, כדי שיושפע ברכת ה' בשלימות. ואם אין פת שלימה, די בפרוסה, וגם עליה תחול ברכת טוב על כל פנים. ונראה ברור שטעם זה היה ידוע לגדולי הראשונים שהזכירו מנהג אשכנז שלא להסיר המפה עם הלחם בשעת הברכה.

והנה, הואיל ומדברי הוזהר נתבאר להדיא דאם נשאר הפת שלימה על שולחנו אין צריך להסירה, ואדרבא הכי עדיף טפי. וגם דברי הגמרא יש ליישבם באופן שלא יחלקו על הוזהר וכמ"ש המג"א הנ"ל. וגם דברי מהר"י וויל אפשר לפרשם כמו שכתב הש"ך ביו"ד (שם) דהא דכתב מהר"י וויל דצריך להסירה, היינו דווקא אם הניחו פת שלימה על השלחן במקרה אחר גמר האכילה, אבל אם נשאר הפת השלימה מתחילת סעודתו, שפיר דמי. על כן הנכון לעשות הוא שיכין מתחילת סעודתו פת שלימה יתירה על מה שאוכל, כדי להשאירה שלימה לשעת הברכה. וכן פסק בבן איש חי וכדלקמן, ובכף החיים שם.

ספק בענין הבאת פת שלימה על השולחן כשאין שם פתיתין, וסתירה בדעת הרב בן איש חי בזה

ו. והנה, לאור דברי הוזהר הנ"ל שביאר מעלת שיור פת שלימה בעת הברכה, יש מקום להסתפק מה יהיה הדין באם לא נשארו לו לשעת

הגאון רבי אליהו סלימאן מני זלה"ה

אב"ד עה"ק חברון ת"ו

הגאון החסיד המקובל האלהי רבינו אליהו מני זלה"ה, נולד בבגדאד בשנת תקע"ח לאביו החכם רבי סלימאן ז"ל. תחילת דרכו קיבל תורה והוראה ביישיבת בית זלכה, והיה מתלמידיו המובהקים של מרן הגאון רבי עבדאללה סומך זלה"ה בעל זבחי צדק.

אחר שמלא כריסו בש"ס ופוסקים בשקידה עצומה, פנה בכל לבו אל חכמת האמת היא חכמת הקבלה, ויחד עם אוהבו חבר דבק מאח הרב הגאון הגדול החק"ל המקובל האלקי זר"ק כמוהר"ר אליהו ח"ר משה חיים זצ"ל, אשר הלכו צמודים ביראת ה' טהורה, עשו חיל בחכמה הקדושה הזאת, ויבלו רוב לילותיהם בלמוד למוד זה בקדושה וטהרה ובהסתגר גדול מתחלת הלילה עד הבוקר².

בשנת תרט"ו שם פעמיו לעלות לארץ ישראל, ו'אחר יגיעה רבה וסכנות עצומות וכו' עמל ותלאה כמשלש חדשים, הגיע למחוז חפצו עיה"ק ירושלם ת"ו. שם קבלוהו חכמי ירושלים באותות אהבה ובכבוד גדול, ויבלה את ימיו בחברת הרב החסיד החק"ל כמוהר"ר היר"א זלה"ה ראש ורב לכל חסידי בית אל, אשר כבדהו בכל נפשו, וינשאהו למעלה ראש וכו' ויקראהו בשם ארי עלה מבבל³. בירושלים רפה בריאותו של רבינו, ורוב ימי שבתו בה היה מוקף בחולאים ומכאובים, עד אשר בעצת רופאיו פנה בשנת התרי"ח לעה"ק חברון ת"ו, אותה אהב למושב לו שארית ימי חלדו.

בשנת תרכ"ח ניאות רבינו לקבל עליו את עול רבנות חברון, שלא על מנת לקבל פרס. בתפקידו זה פעל רבות ונצורות למען בני העיר, אם בהקמת בתי מדרש לתורה ותעודה [ישיבת 'מדרש אליהו' וישיבת 'מעשה נסים'], אשר בהם שקדו תלמידי חכמים מופלגים בתורת הנגלה והנסתר, ואם ביסוד בית כנסת מפואר בשם 'בית יעקב' אשר בו הנהיג סדר התפללות כמנהג ק"ק 'בית אל' בירושלים, ואם בצרכיהם הגשמיים כאשר כיתת רגליו על אף זקנותו וחולשתו בארצות נכר למען עניי עירו. במשרה זו כיהן רבינו ז"ל עד יום פטירתו, ח' בתמוז שנת תרנ"ט, בו השיב נשמתו לבוראו זקן ושבע ימים.

עשרות חיבורים הותרו רבינו אחריו בכת"י בכל מקצועות התורה, כאשר אך מעט מהם נדפסו. חידושים אלו שלפנינו רואים אור לראשונה מתוך חיבורו כת"י על סדר שו"ע או"ח, הנכתב בצעירותו תקופת היותו בעיר מולדתו בגדאד.

סי' קע"ז

סעיף א'. **כגון בשר וירקות וכו'.** נראה דדווקא ירקות מבושלים או העשויים לסלאטא לגרר תאוות המאכל, אבל ירקות חיים כגון חזרת וקישואין וכיוצא דאין ללפתן ולא לגרר תאוות המאכל דינם כפירות. וכ"כ הרב בית דוד סי' פ"ה. ואף שבסוף דבריו הוכיח ממהר"ל דקישואין חיינ קרי להו מחמת הסעודה, מ"מ אגן בדידן בגלילותינו נהגינ דמיינו חזרת וקישואין ומלפפונות לפירות וברוכי מברכינן. ברכי יוסף. וכן המנהג פשוט בעירינו **בגדאד** יע"א.

אם אכל תבשיל של חזרת וקישואין ומלפפונות ללפתן עם הפת ואח"כ הביאו לו פירות יברך עליהם, וכמו שנראה דעת הרב בית דוד תחילת דיבר. ואין לדחות שאחר שמילא כריסו מהם אין יברך עתה, דאין זה כלום כדמוכח מלשון הרא"ש גבי פירות. ברכי יוסף. וכן נראה הדברים, ודלא כהרב קדשי דוד. ומ"מ הירא שמים או שיניחנו לאחר שבירך ברכת המזון או שיביא פרי אחר הדומה לברכתו ויברך עליו ויכוין לפטור גם את זה, כמ"ש זכור ליצחק סי' מ"ח שראה חסידים ואנשי מעשה נוהגין כך, עיי"ש בד"ק⁴.

כגון תאנים וענבים וכו'. במקומינו שנוהגים לאכול תאנים וענבים אחר מאכל הגבינה כדי למתק את הפת מן הגבינה, אין לברך על תאנים וענבים אלו אפילו שאכלם בלא פת תחילה. מהר"א הלוי ז"ל בס' גינת ורדים כלל א' סי' ל"ב. ובסוף דבריו כתב דמי שלבו נוקפו יאכל אותם בתחלה ובסוף עם פת. אבל מהר"י שבאבו שם בס' ל"א כתב דצריך ליהרר לאכול מהם בתחלה בלא פת כדי לברך עליהם. ועיי"ש בס' ל"ב שדחה מהר"א הלוי דבריו. ועיין בס' פרח שושן חא"ח סי' ו' כלל א' שחזר והחזיק דבריו. ועיין זכור ליצחק סי' מ"ו שפסק לעניין דינא כהרב פרח שושן. ופה עירינו **בגדאד** יע"א המנהג פשוט שאין מברכין על הפירות שאוכלין אחר הגבינה כדי למתק כהרב מהר"א הלוי ז"ל. ובדאי דהירא שמים צריך ליהרר בזה מאוד, דקודם שיברך המוציא ונט"י יאכל מעט פחות מכזית ויברך עליו ע"ד לאכול בסעודה ויוצא מכל הפקפוקים, כמ"ש הרב זכור לאברהם וזכור ליצחק דהדעת נוטה כהרב מהר"י זיין ז"ל, ולפחות יאכלם בתוך הסעודה בתחלה ובסוף עם פת כמ"ש הרב מהר"א הלוי ז"ל.

סעיף ב'. **ודין זה האחרון אינו מצוי בינינו וכו'.** עיין להבכ"י שהביא משם מהר"י זיין שאף אם אינם מסלקין השולחן כיון שמושכין

ידיהם מן הפת יברך על הפירות לפניהם ולאחריהם. ועיין לבוש⁵. ועיין מג"א⁶ שכתב אבל אנו שאין מסלקין השולחן אע"פ שסיימו מלאכול כל זמן שלא בירכו כתוך הסעודה דיינינן ליה. וכן המנהג פשוט בעירינו **בגדאד** יע"א. ועיין אליה רבא.

מדברי האחרונים משמע דכ"ע מודו שאם לאחר עקירת השולחן הביאו פירות צריך לברך לפניהם ולאחריהם, ופה עיר **בגדאד** יע"א לא שמענו מי שנוהר בזה לברך ברכה אחרונה, והירא שמים צריך ליהרר בזה להביאם קודם שישלק השולחן או לאחר שיברך ברכת המזון, נ"ל.

סוף סימן קע"ז. הגה"ה **ולא ראיתי נוהגין וכו'.** כתב אליה רבא⁷ וז"ל, כתב עמק ברכה⁸ וראוי לכל ירא שמים שירגיל עצמו כשיברך ברכת המוציא להיות דעתו ג"כ על כל מה שישלחו לו משאר בתים בין בחול בין בשבת, ע"כ.

סי' קע"ח

סעיף ב'. **חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו וכו' אם הניחו שם מקצתן חוזרין למקומם וגומרים סעודתן וכו'.** משמע דבעינן מקצת חברים שהיו יושבים ואוכלים עמהם, ודלא כמהריק"ש ז"ל. מחזיק ברכה⁹. וכן כתב ערך השולחן. ועיין מעשה רוקח פ"ד מהלכות ברכות.

שם. **חברים וכו'.** וה"ה נשים אם אכלו עמהם, מעשה רוקח פ"ד מהלכות ברכות ה"ד, והביאו הרב זכור לאברהם.

דברים שאינן טעונין ברכה במקומן והניח מקצת חברים, דעת הרמ"א דמהני אם הניח שם, וכן דעת מג"א¹⁰. וספר זכרון להר"י הכהנא¹¹, וברכת אברהם¹², הביאם אליה רבא¹³, ונהר שלום, ותפארת שמואל הביאו הרב יד אהרן, והלבוש ז"ל¹⁴. ודעת מרן ז"ל בבית יוסף וב"ח וט"ז לא מהני אם הניח מקצת חברים בדברים שאינן טעונין ברכה במקומן. לכן מאחר שמרן בב"י הכי ס"ל יש ליהרר שלא יעקור עד שיברך ברכה אחרונה. ואם עקר והניח לא יברך מאחר דקיי"ל סב"ל. כתב המג"א סק"ד דהניחו לא מהני אלא כשחזרו למקומו אבל כשאוכל במקום אחר צריך לברך דשם הו"ל כיחיד, והביא ראיה מן השי"ס¹⁵. וכן פסק אליה רבא¹⁶, וחיי אדם כלל נ"ט דף כ"ד, ונהר שלום. ואעפ"י שאין הראיה מוכרחת כ"כ, ועיין אשל אברהם, הדעת נוטה כן, וליכא למיחש לספיקו של מאמר מרדכי. וכן פסק זכור לאברהם כמג"א.

אם הניח מקצת חברים וכו'. הא דמהני הניח מקצת חברים היינו דווקא אם עדיין לא בירכו ברכת המזון, אבל אם בירכו אלו שנשארו לעצמן אעפ"י שהם יושבים עדיין במקום קביעותם מ"מ כיון שבירכו נתבטל הקביעות. מאמר מרדכי. ופשוט לענ"ד.

ומיהו אם הסיח דעתו וכו'. בס' אבן העזר מסיק בכשהולך ומשנה המקום באמצע הסעודה ואפי" הסיח דעתו מהאכילה, כשחזרו לסעודה א"צ לברך הן על פת הן על דברים הבאים מחמת הסעודה, אבל דברים שלא באו מחמת הסעודה אפי" שבירך בתחילה אם מסיח דעתו מהם צריך לחזור ולברך.

כתב מרן בב"י וז"ל, ובסי' קפ"ד כתב רבינו בשם ה"ר פרץ דהא דטעונינ ברכה לאחריהם במקומם, דווקא כשאין לו עוד מאותו המין לאכול במקום השני, אבל אם יש לו עוד מאותו המין לאכול שם, יאכל שם מעט ויברך רק שלא יהא רעב מאכילה ראשונה, וזה כדעת הפוסקים כרב חסדא. דאילו לדעת הפוסקים כרב ששת כיון שאינו יכול לאכול עד שיברך למפרע על מה שאכל וכו', עכ"ל. ותמהו האחרונים בזה דהרי בסי' קפ"ד כתב בס' הקצר וז"ל בסעיף א' ב': ואם היה שוגג, להרמב"ם יברך במקום שנוצר, ולהר"י והרא"ש ג' הוא יחזור וכו' ויברך. במה דברים אמורים כשאין לו פת עוד, אבל אם יש לו פת עוד יאכל במקום השני מעט ויברך וכו'. והלא הוא פסק כרב ששת ואפ"ה פסק להא דהר"פ. ועיין מה שתיירץ מג"א בסי' קפ"ד¹⁷ ועיין באחרונים שלא מצאו טעם לדבריו. ועיין נהר שלום מה שיישב, והוא מן התימה. והעיקר כמה שתיירץ מהריק"ש הביאו יד אהרן סי' קפ"ד דהאי בד"א הוא חוזר לסברת הר"י והרא"ש. ועיין ערך השולחן שדחה תירוץ המג"א וסמך על תירוץ מהריק"ש. ועיין שה"ס סקע"ה דף ט"ל ע"ב שכתב על סעי' ב' הנו' בסי' קפ"ד וז"ל, ועל זה סמכו העולם כשמוזמנים לאחד והוא באמצע הסעודה, לוקח מעט פת עמו ויאכל אותו במקום השני ויברך שם ברכת המזון, אבל צריך ליטול כזית או יותר, עכ"ל. ולפי מה שכתבנו בשם מהריק"ש ז"ל ומוכרח הוא מכח ב"י סי' קע"ח הנו' שהאי בד"א קאי כפי סברת הר"י והרא"ש, צ"ל שהעולם נוהגים כרמ"א שפסק כר"ח, ולפי שכתב המ"א שלכתחילה לא יעקור ממקומו בלא ברכה דחיישינן שמא ישכח מלאכול וכו' לכן לוקחים פת עמהם כדי שלא יסיח דעתו. [וזה דוחק, דא"כ אתייא כמור"ם ז"ל, וגם אינו ענין למש"כ מ"א, ובמ"א בארתי דעתו ובכאן אין מקום]. ולכן ירא שמים יחוש לסברת מר"ן ולא יעקור עד שיברך, ואפי" אם היה דעתו ע"כ יברך ואחר יעקור¹⁸. הא דאמרו חכמים חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או כלה וכו', לאו דווקא שיצאו לדברים אלו שהם לדבר מצוה אלא דה"ה אפילו יצאו לדבר הרשות. שיירי כנה"ג בשם ב"א. וכן כתב

מעשה רוקח פ"ד מהלכות ברכות ה"ד. וכתב בס' בית מנוחה דף ע"ב דכן כתב הרמב"ם בשו"ת פאר הדור. ועיין ערך השולחן. עניין היסח הדעת שכתב המ"א ומיהו אם הסיח דעתו וכו', עיין מה שנכתוב לקמן בסימן קע"ט.

דעת הט"ז אם לא היה מוקף מחיצות לא מהני דעתו אפילו הוא רואה, ועיין באחרונים שדחו סברא זו בשתי ידים. ואם היה מוקף מחיצות ודעתו, כ"ע מודו דאין צריך לברך. ואם היה מוקף מחיצות ואין דעתו ואינו רואה, כ"ע מודו דצריך לברך. ואם אינו מוקף ואינו רואה ודעתו לכך, דעת המג"א¹⁹ צריך לברך, והרב אבן העזר והרב מא"מ ס"ל דאין צריך לברך, ועיין אשל אברהם שהקשה על המג"א מכסף משנה²⁰ והניחו בצ"ע. לכן נ"ל שלא לברך כדעת הרב אבן העזר ומא"מ כיון שהכ"מ כוונתיהו ובפרט דקיי"ל סב"ל.

סעיף ד'. **אם אכל וכו' וחזר ואכל וכו'.** אי לאכול כזית פת אי לאו, עיין מ"ש בס"ד בס' קפ"ד.

סעיף ו'. **מי שזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל.** אפשר דאפילו לכתחלה מותר, אליה רבא²¹.

שם. **מי שזכר וכו' ועמד והתפלל וכו'.** לשיטת המ"א אפי" לא הניח שום אדם והלך לבית אחר להתפלל חוזר לסעודתו וא"צ לברך כיון שאוכל פת שצריך ברכה במקומו, אחרונים, ודלא כט"ז, ומ"מ לכתחלה יש ליהרר בזה. אליה רבא²².

שם. **לא הוי הפסק.** הרב מג"א²³ כתב דנט"י בעי, והרב אליה רבא ואבן העזר ס"ל דלא בעי כיון שהיחח הדעת פוסל בתפלה כמ"ש מר"ן סי' צ"ב ס"ה. ובעירינו **בגדאד** יע"א שאין נוהגין בהיחח הדעת בתפלה בודאי שצריכין נט"י.

סעיף ז'. **אדם שישן וכו' שינת עראי לא הוי הפסק.** אבל נטילת ידים בלא ברכה בעינן, משבצות זהב²⁴. ועיין ערך השולחן סי' תע"ח.

סי' קע"ט

סעיף א'. **גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים וכו' עד שיברך ברכת המזון.** אעפ"י שדעת כמה פוסקים דאפילו נטל ידיו יכול לאכול בלא ברכת המזון, אין לזוז מפסק מר"ן ז"ל, תיקון ערך השולחן.

שם. **ואכילה דינה כשתיה וכו' ולה"ר יונה והר"ן אכילה שאני וכו'.** ונראה מדבריו לפסק הלכה כהר"י והר"ן, אחרונים. והכי נקטינן, דאגן אתכא דמר"ן סמכינן ובפרט בסב"ל. ובדאי דמי שאכל כל צורכו ויכול לעמוד על עצמו מלאכול יותר נכון להחמיר כדעת הרא"ש כיון שהרבה פוסקים הכי ס"ל, עיין זכור לאברהם, ועיין מ"ש בס' בית מנוחה בשם אור חדש. ונראה בקבע באכילה לאו דווקא פת. הוא הדין שאר מידי דמזון לא מסלק בהב ונברך ברכה אחרונה [דאין] לחלק, ואם רוצה לאכול עוד לההר"י ור"ן רשאי בלי ברכה ראשונה, משבצות זהב²⁵.

אם גמר בלבו שלא לאכול וסילק השולחן ועדיין לא אמר הב ונברך וגם לא נטל ידיו, ואח"כ נמלך לאכול עוד, יכול לאכול עוד בלי ברכה, אבן העזר ונאמן שמואל סי' ו'. וכן הדין בהבו וניטול ידינו דמותר לאכול בלי ברכה תחלה, זכור לאברהם דף ס"ח אות ס'.

סעיף ב'. **מי שסומך על שולחן אחרים וכו' עד שיאמר בעל הבית.** אי לאו דמסתפינא אני העני הייתי אומר דמ"ש המג"א²⁶ דודאי דעתו אם ירצה בעל הבית לאכול ולשתות עמו, כוונתו כל מה שאומר בעל הבית עשה וכו', ואם אמר בעל הבית שיאכל עמו מוכרח הוא ולא אסח דעתיה, הא ב' אורחים במלון וא' מזמין לחבירו דלאו בעל הבית הוא, אפשר דלא שייך זה, אשל אברהם²⁷.

שם. **אפילו אמר הב לן ונברך.** נראה דה"ה אם נטל ידיו, מטה יהודה ומשחא דרבותא דף מ"ט. וכן משמע מלשון מג"א באות ג' שכתב וכל שכן כשנטל ידיו. ודברי הרב אשל אברהם בזה בפ"י וכל שכן הנו', לי ההדינו צריכין עיון.

שם. **עד שיאמר וכו'.** עיין מג"א²⁸ הסכימו לדבריו, משמע בלב, ואפשר כל ששתקו הוה כך, ועוד דאיכא לזות שפתים. אשל אברהם.

סעיף ג'. **אם לא וכו' משנטל וכו'.** עיין מ"ש המג"א²⁹, ועיין מ"ש עליו הרב אשל אברהם דלמר"ן יש לחלק, דמ"א לשיטתיה אזיל דלית ליה חילוק בין נט"י להב לן ונברך. וכן כתב הלבוש בהדיא דנטילת הכוס הוי היסח הדעת כמו הב לן ונברך.

סי' ק"פ

סעי' ב'. **כל מי שאינו משייר וכו'.** כתב הלבוש³⁰ הטעם [כדי שיהיו מזומנין] לעני. ומזה הטעם אמרו חז"ל³¹ המאריך בשולחנו מאריך ימיו דילמא אתי עניא ויהיב ליה, והטעם דהמאכיל לעני על שולחנו או שולח מנות לאין נכון לו הוי כמקריב קרבן במזבח. ואי ליכא עני יתן מחיר כסף שיווי המאכל. גם ידבר בד"ת כי התורה מכפרת יותר מן הקרבן. אליה רבא³².

שם. **אבל לא יביא פת שלימה.** משמע אם היתה שם מותר, וכפי הוזהר הכי עדיף. אחרונים.

סעיף ד'. **שמותר לאבד פיוריון שאין בהם כזית וכו'.** פירוש שאין בכלום כזית ואז ליכא איסורא, וכן הכריח האלהי מוהר"ר אברהם גאלנטי מלשון הוזהר. ברכי יוסף בשם מז"ה.

1. תולדות רבינו ז"ל נכתבו בארוכה ע"י בנו הג"ר סלימאן מנחם מני ז"ל, ונדפסו בראש ספר שיח יצחק (ירושלים תרס"ב), ומחדש עם הוספות רבות בפתח ספרו שו"ת תנא דבי אליהו, הוצאת אהבת שלום, ירושלים תשנ"א. 2. לשון בנו הנ"ל, שם. 3. שם. 4. ועיין מש"כ רבינו בזה בס' זכרונות אליהו הלכות ברכות מערכת ד'. 5. סעי' ב'. 6. ס"ק ז'. 7. ס"ק י"ב. 8. כלל דין דין ד'. 9. אות ב'. 10. ס"ק ג'. 11. פרק כיצד מברכין (עמ' ט"ז). 12. ח"ד סוף סי' קט"ו. 13. ס"ק ד'. 14. סעי' ב'. 15. פסחים ק' ע"ב. 16. סוף ס"ק ד'. 17. ס"ק ג'. 18. עיין מש"כ רבינו בס' זכרונות אליהו דף ק"ב בענין זה ודו"ק. 19. ס"ק ט'. 20. הל' ברכות פ"ד ה"ה. 21. ס"ק י'. 22. שם. 23. ס"ק י"ג. 24. סוף ס"ק י'. 25. ס"ק ב'. 26. ס"ק ג'. 27. ס"ק ג'. 28. ס"ק ד'. 29. ס"ק ה'. 30. סעי' ב'. 31. ברכות נ"ה ע"א. 32. ס"ק א'.

עין הלכה

האגן רבי שמוחה בוגם ולדברג זצללה"ה

סילוק שולחן בימינו - לכו"ע

בה"ל ד"ה שאין אנו רגילין. וי"א דוקא בימיהם שהיו מסלקין השולחנות קודם בהמ"ז וכו'.
הולכי דרכים שאוכלים ע"ג קרקע, כשסיימו אכילתם או שארזו מה שנשאר להם הוי לכאורה כסילקו שולחן. וכן חולה שמביאים לו לאכול במיטתו ולקחו מאתו את הטס עם שיורי האוכל והכלים, לכאורה הוי ג"כ כסילוק שולחן.

ברכה אחרונה כשאוכל אחר שמשך ידו מהפת

בה"ל ד"ה למשוך ידינו. ואם אכל אח"כ איזה דבר יש לו לברך וכו' ומתחילה בודאי יש לו לברך וכו' אלא דגם לבסוף יהיה צריך ברכה אז וכו' וכ"מ מהמג"א סימן ר"ח ס"ק כ"ד, אכן המאמר מרדכי שם בס"ק ל"ג חולק ע"ז עיי"ש.
עיין סימן ר"ח בשעה"צ ס"ק ע"ב [שהביא בזה כהסכמת האחרונים דלא כהמג"א] אך עיין לעיל סימן קע"ד בשעה"צ ס"ק ל"ב דכתב בשם הפמ"ג דמברך ברכה אחרונה. ובהמשך דברי הבה"ל. ובדברים הבאים מחמת הסעודה נראה ודאי דיש לסמוך על דעתו שלא לברך.
וכנראה דכאן גם בבשר ודגים ס"ל כן, - ועיין סימן ר"ח בשעה"צ ס"ק ע"ה [מש"כ דלאהעו"ז אפילו בדייסא, אם אכל אחר שמשך ידו מן הפת אינו נפטור בבהמ"ז אם לא שכוון להדיא לפוטרו].

בירך על הפרי וקודם שאכל ממנו שינה מקומו

סימן קע"ח סעיף ג'. מ"ב ס"ק ל"ט. מי שבירך על הפרי לאכול כאן ולא אכל ממנו ושינה מקומו, כתב הא"ר בשם ברכת אברהם דאינו יוצא בברכתו. - ולפי מש"כ לעיל בס"ב בה"ל הוא דוקא מבית לבית אבל מחדר לחדר לא.
עיין רמ"א יו"ד סימן י"ט [סעיף א', שכתב דאם שוחט בבית המטבחים שהוא מקום מטונף יברך בריחוק ד' אמות קודם שיכנס לשם ולא ידבר עד אחר השחיטה]. ועיין במג"א לעיל סימן קס"ו סעיף ג' ובמחצה"ש שם. [שהוכיח במג"א מהגמ' בזבחים דכשהולך ממקום למקום חשיבא הפסק אפילו בזמן מועט - ושבכה"ג לא אמרו כדי הילוך כ"ב אמה. ונשאר בצ"ע על הרמ"א ביו"ד הנ"ל דהרי ביציאתו בין ברכה לשחיטה הוי הפסק] ועיין תבואות שור ביו"ד שם (ס"ק ו') [שמקשה ע"ד הרמ"א דאם מברך קודם שיכנס למה צריך להרחיק ד"א הא די במחיצה בשביל הרחקה, ומפרש דאיירי בבית המטבחים בלא מחיצות. ובדברי האגודה שהוא מקור לדברי הרמ"א כתב שם לפרש באופן אחר דצ"ל שכונתו לב' אופנים, שיברך חוץ לבית המטבחים ואח"כ יכנס או ברחוק ד"א].

ולפי מש"כ התבואות שור בכונת הרמ"א הרי כבר לא יקשה מה שהקשה המג"א ע"ד הרמ"א דאפ"ל שהכל תחת גג אחד או שהכל בחוץ.

ולפי מה שכתב התבואות שור יתכן דלא כמש"כ כאן [דאם שינה מקומו קודם שאכל הפרי אינו יוצא בברכתו, דהא התבואות שור ביאר בדברי האגוד שיברך בחוץ ואח"כ יכנס] דהא ס"ל דלא הוי הפסק גם מחוץ לבית ולכאורה גם כאן לא הוי הפסק (ועדיף בין ברכה למצוה מאשר אחר שכבר התחיל ששייך דינא דשינוי מקום, אבל לפני חלות המצוה לא הוי שינוי מקום, וכעין מה דאיתא באו"ח סימן כ"ה ובמ"ב ס"ק נ') וכן יוצא לפי הבנת המג"א בכונת הרמ"א. - אולם לפי מש"כ התבואות שור שם יתכן דאין ראיה מהרמ"א, אבל מדעת התבואות שור בעצמו משמע כנ"ל. ועיין בדרכי תשובה סימן י"ט ס"ק כ"ד [שכתב דבפתלי, ונשמת אדם, וכנפי יונה, וישוע"י, ובכל ספרי השור"ב כתבו כולם לדינא כהרמ"א לברך קודם במקום הנקי וילך לשחוט בבית המטבחים].

שינוי מקום באוחז הפרי בידו והולך ואוכל

מ"ב ס"ק ל"ט. וכתב החיי אדם דאפילו אם אוחז הפרי בידו והולך ואוכל יש בו משום שינוי מקום.
עיין כף החיים ס"ק ט"ו [שס"ל דאם אוחז הפרי בידו והולך ואוכל אי"ז שינוי מקום]. ועיין באגרו"מ חאו"ח מהדו"ת סימן נ"ז [שכתב דהחיי אדם איירי באופן שיש הפסק של תוך כדי דיבור בין אכילה לאכילה] ועיין שם מש"כ לענין החתיכה שהניח בפיו [דיכול לגומרה אף להח"א בלא ברכה שני].

וממג"א בסימן ח' ס"ק י"ז אפשר להביא ראי' דס"ל דבאוחז הפרי בפיו ויוצא למקום אחר דאין חייב ברכה מחדש. לפי"מ שביאר המג"א דעת מהר"ם [דס"ל דכשבירך על הטלית אם לא הסיח דעתו א"צ לברך על טלית שני אף שהפסיק בהליכה בינתיים שהלך לביהכנ"ס. וביאר המג"א דעתו דס"ל דלא דמי לאכילה דבדבר שאין טעון ברכה לאחרים במקומם שינוי מקום הוי הפסק, דשאני ציצית כיון שעדיין עליו לא הוי שינוי מקום הפסק, משא"כ באכילה שהראשונה אזדא ליה]. ואפילו החולקים על מהר"מ הוא משום דס"ל דמעשה העיטוף כבר עבר

ז' שעמד בזה. ועיין סימן רט"ז מ"ב ס"ק ל"ח [שכתב דאם בירך על מיני בשמים שבידו וכיון להוציא גם את העצי יצא].

אוכל פירות בתחילת הסעודה להמשיך תאות האכילה

סימן קע"ז סעיף א'. בשו"ע. ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה וכו' כגון תאנים ורימונים, וכל מיני פירות, אם אוכל אותם בלא פת טעונים ברכה לפנייהם.
לענין הנוהגים לאכול בתחילת הסעודה מילון או אשכולית להמשיך תאות האכילה. לכאורה זה שייך לנידון שבסימן קע"ד מ"ב ס"ק ל"ח לענין יי"ש, ועיי"ש בשעה"צ ס"ק מ"ד [דלהמג"א א"צ לברך דלא דמי לשאר פירות שבתוך הסעודה שצריך ברכה, ויעו"ש] - ע"כ יברך על פרי אחר שחייב ודאי בברכה, או שאכל עם פת בתחילה ובסוף, כבסימן קע"ז סעיף א' ובמ"ב שם.

אם מחמת חולי אוכל רק מעט פת, אם פוטר שאר מאכלי הסעודה

במ"ב. ס"ק ג'. ואם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי לפוטרו, כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפוטרו וכו' או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת, ברכת הפת פוטרתו בכל גוני.

עיין חלקת יעקב ח"ב סימן קי"ב לענין היכא שהרופאים אסרו לאכול אלא רק פחות מכזית [אם ברכת המוציא יפטור שאר האוכלים שבתוך הסעודה. וכתב ע"ז, נראה ברור דבפחות מכזית פשיטא דאינו פוטר. יעו"ש]. ואם כוונתו לפשוט ספקו של המג"א תמוה הדבר להכריע בזה, ובמ"ב הביא הדבר לספק בשם האחרונים ז"ל, - ואולי המכוון דאעפ"כ בנידון זה שאסור לאכול יותר, שבזה הוי כסילק ידיו מן הפת (אך כמובן סברא זו מהני רק למה שאוכל אחר שסילק ידיו מהפת, אבל מה שאוכל בין פירור ראשון לפירור שני אכתי תלוי בספיקו של המג"א).

ברכה אחרונה לפה"כ כשבא לאחר הסעודה קודם ברהמ"ז

סעיף ב'. בשו"ע ודברים הבאים לאחר סעודה קודם בהמ"ז וכו' בין דברים הבאים מחמת הסעודה וכו' טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם **ובמ"ב ס"ק י"א.** הבאים מחמת הסעודה. כגון בשר ודגים וכו"ב.

עיין בחידושי הגרעק"א מש"כ לענין פת הבאה בכיסנין [דברכת המזון פוטרתן] ועיין מש"כ בזה במנחת ברוך סימן ז'.

מליח הבא לפני המזון לענין ברכה לפנייה ואחריה

בה"ל ד"ה טעונים. עיין במג"א שהביא בשם התוספתא דמליח הבא לפני המזון וכו' טעונה ברכה לפנייה ולאחריה, והנה וכו' לפי מה שהביא מג"א בשם הרא"ש בסימן קע"ד דדבר שבא לגרר תאות המאכל א"צ ברכה לאחריו וכו'.

כנראה המכוון לדברי המג"א שם בס"ק י"א, אך לא הזכיר שם לדברי הרא"ש אלא לדברי הטור [שכתב בסימן ער"ב דמה שבא להמשיך תאות המאכל חשוב כבא מחמת הסעודה] ועיין מש"כ שם (בסימן קע"ד) בשעה"צ ס"ק מ"ה [דהאחרונים דחו דאין ראיה מהטור להיכא שהוא בא תוך הסעודה, לענין ברכה ראשונה] - ורנ"ק העיר שהמכוון לדברי המג"א שם בס"ק ט' [שכתב בשם הרא"ש דהטעם שברהמ"ז פוטר יין שלפני המזון הוא משום שבא לפתוח בני מעיים להמשיך אדם לתאות המאכל, הוי מחמת הסעודה].

והנה עיין כאן בבית יוסף ודרכי משה, שיש חילוק לענין דבר שגורר תאות המאכל בין לפני המוציא או אחר המוציא [דהב"י סוף הסימן כתב בשם הרא"ש בפרק ערבי פסחים, דדברים הבאים לפני הסעודה לגרר ולהמשיך לסעוד נפטרינן בבהמ"ז, ובדרכ"מ אות ב' כתב ע"ד דהרא"ש איירי כשבא לאחר שבירך המוציא]. והפמ"ג ביאר כן במ"ז ס"ק ד' - עיי"ש מש"כ לענין יי"ש. ואם כן היה אפ"ל דהא דתוספתא איירי בלפני המוציא - ועיין לעיל סימן קע"ז במ"ב ס"ק ב' (אות ג') שסיים דגם לפני נטילה פטור מברכה אחרונה.

- אך רנ"ק העיר על דברי הדרכי משה שכתב דהרא"ש איירי אחר המוציא, דברא"ש פרק ערבי פסחים סימן ד' כתב דאין שלפני המזון הוא לפני נטילת ידים, ובסימן כ"ד הכריח דאין שלפני המזון נפטר בברכת המזון, ואם לפני נט"י שאני הרי שוב תקשי קושיתו [על בעה"מ שסובר דכשאין לו יין תוך המזון צריך לברך ברכה אחרונה על היין ששתה לפני המזון. והקשה הרא"ש דלדבריו גם כשיש לו יין תוך המזון צריך לברך עליו קודם בהמ"ז ברכה אחרונה, ומזה הוכיח דהטעם שיון שלפני המזון נפטר בבהמ"ז הוא משום שבא לפתוח בני המעיים]. וא"כ מוכח שגם שם (בסימן כ"ד) איירי לפני נטילת ידים שהרי סיים שם גם לענין פרפראות דדינן שוה עם יין בדבר הממשיך תאות המאכל.

שבהמ"ז יפטור מזונות שאכל לפני הסעודה

סימן קע"ז ס"א מ"ב ס"ק ב'. וי"א דאם דעתו לאכול מיני מזונות גם בתוך הסעודה נחשבת לאכילה אחת, וכו' ומ"מ נראה דאף לדעה זו יראה לכיון להדיא בבהמ"ז לפטור מה שאכל מקודם.

עיין באבן העוזר סימן ר"ח ס"ז.
עיין בשעה"צ סימן ר"ח ס"ק ע"ה [שמביא דברי אבן העוזר שבלא כונה אין בהמ"ז פוטר בכה"ג, וכתב ע"ז דלדינא צ"ע דמדברי הר"ן לא משמע כן, אלא שגם בסתמא בהמ"ז פוטר]. ומה שסיים שם בשעה"צ דלמעשה אין נפ"מ [דלדין דאין אנו רגילים למשוך ידינו מהפת עד בהמ"ז נחשב הכל כתוך הסעודה]. מ"מ אכתי נפ"מ לענין מה שאכל לפני הסעודה [לדעת הי"א הנ"ל].

כשאוכל תוך הסעודה דבר מאותו ברכה שאכל קודם הסעודה ואינו מאותו מין

מ"ב ס"ק ב' (אות א'). הרוצה לאכול קודם נט"י לסעודה מדברים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה כגון פירות ובדעתו לאכול גם בתוך הסעודה ומכוין עכשיו בברכה זו לפטור גם מה שיאכל בתוך הסעודה א"כ הוי הכל לצורך סעודה וא"צ לברך אחריהם דבהמ"ז יפטור הכל כמו וכו'.

העיר רפ"י - אם יכול לסמוך בברכת המזון על פירות שאכל לפני הסעודה אם קודם הסעודה אוכל ממין אחד ובתוך הסעודה אוכל ממין שני, וכמ"כ אם לפני הסעודה אכל ובתוך הסעודה ישתה או להיפך, ובפשטות דברי המ"ב משמש לכאורה דכל מיני פירות הוו כחד.

סדר הקדימה בברכת המזון ובורא נפשות

מ"ב ס"ק ב' (אות א'). הרוצה לאכול וכו' ואם לא יאכל פירות בתוך הסעודה צריך לברך ברכה אחרונה עליהם וכו' ואפילו אם לא בירך ברכה אחרונה קודם נט"י צריך לברך בתוך הסעודה. ולכאורה ה"ה כששכח עד אחר בהמ"ז, ג"כ צריך לברך, וכעין זה איתא לעיל בסימן קע"ד ס"ו בה"ל ד"ה ואפילו בשם החיי אדם [דמשקין שלפני המזון אם לא בירך עליהם בורא נפשות עד לאחר ברכת המזון יברך אח"כ]. - ואם נזכר קודם ברכת המזון, יברך בהמ"ז ואח"כ בורא נפשות כמו שכתב הפמ"ג סימן ר"ב א"א ס"ק כ"ו - וכנראה שנתכוין לכה"ג [במש"כ שם, כמו ברהמ"ז קודמת לבורא נפשות רבות].

כיו"ב ליפטר בבהמ"ז כשאוכל תוך הסעודה דברים שא"צ עליהם ברכה בסעודה, אם יגורו מה שאכל קודם הסעודה - באופן שלא בירך עליהם קודם

מ"ב ס"ק ב' (אות ב'). אבל אם אכל קודם הסעודה דברים שא"צ ברכה עליהם כשאוכלם בתוך הסעודה, וכו'. וע"כ מה שאוכל קודם הסעודה אין שייך כלל להסעודה, וצריך לברך עליהם ברכה אחרונה בורא נ"ר.

וכשלא בירך, דינו כנ"ל באות א'. - ואע"ג דשם איירי כשלא אכל תוך הסעודה, מ"מ כאן גם באכל תוך הסעודה אכילה דלפני סעודה קאי בפני עצמה. - ואכתי צ"ע באופן שאכל תוך הסעודה ולא בירך לפני האכילה את הברכה אחרונה (אבל כשלא אכל תוך הסעודה לא גרע מהנ"ל באות א'). אך מפשטות הדברים משמע כנ"ל דסוף סוף בפני עצמו קאי.

פרפראות הבאים למשוך הלב לאכילה - לענין ברכה ראשונה וברכה אחרונה

מ"ב ס"ק ב' (אות ג'). אכן אם אכל קודם הנטילה פרפראות להמשיך הלב לאכילה ולפתוח הבני מעיים, אין לברך עליהם ברכה אחרונה דהם שייכים לסעודה.

ולענין ברכה ראשונה [-כשאוכלים תוך הסעודה], עיין לעיל בסימן קע"ד סעיף ז' במ"ב ס"ק ל"ט מש"כ בשם המג"א [דיי"ש הבא לעורר תאות המאכל א"צ ברכה], ומש"כ בשעה"צ ס"ק מ"ה פלוגתא בזה וכתב דספק ברכות להקל.

ולענין ברכה אחרונה, בכה"ג דאיירי לפני ברכת המוציא עיין פמ"ג סימן קע"ז (מ"ז ס"ק ד') [שיין שרף קודם ברכת המוציא צריך ברכה לפנייהם ואחריהם] ועיין בסימן קע"ז סעיף ב' בה"ל ד"ה טעונים. ומה שכתבתי שם.

מברך על פרפרת ומכוין לפטור גם פת

בשעה"צ ס"ק ב'. וכתב שם [בשיטמ"ק] שאף דבעלמא פוטר בדיעבד ברכת בורא מ"מ לפת, היינו היכא שבירך רק על אותו פת דאין להברכה על מה לחול, אבל כאן שבירך על הפרפרת אלא דבמשחבתו חשב לפטור הפת אינו פוטר עכ"ד.

צ"ע דהרי זה תלוי בדינא דסימן ר"ו סעיף ב' שלדעת המחבר יצא [גם באופן שבירך על פרי האדמה ונתכוין לפטור פה"ע]. ובמ"ב שם ס"ק י' הביא דעת החולקים וסיים דספק ברכות להקל. - ועיין חזו"א בדיני ריח [סוף סימן ל"ה, ובסימן ל"ד אות

תשובות ופסקים

האם יש לברך על שתיית קפה ותה בסוף הסעודה

במשנה ברורה (סימן קע"ד ס"ק ל"ט) כתב: כתב החיי אדם דאם שותה אחר גמר סעודתו קפה הוא רק כדי לעכל המזון ולא דמי לשאר משקין ועל כן צריך לברך ברכה ראשונה. ואינו מוכרח ונכון שיברך מתחלה על מעט סוכה לפטור את הקפה.

ובספר ברכת הבית (שער כ"א סעיף כ"ג) כתב: השותה קפה בלא חלב או תה בתוך הסעודה או לאחר הסעודה קודם ברכת המזון, כדי לעכל המזון במעיו צריך לברך עליו שהכל, ונכון לברך על מעט סוכר ואחר כך ישתה, סידור היע"ץ. אבל השותה קפה עם חלב או תה עם ראם וסוכר אין צריך לברך תוך הסעודה. ובשערי בינה (שם ס"ק כ"ה) כתב לבאר: קפה שחור או תה מסתמא בא לעכל המזון במעיו וכל שבא לעכל צריך ברכה, אבל קפה עם חלב הוא בא למזון כמו החלב וכן תה עם ראם הוא כמו שאר משקה שאין צריך ברכה תוך הסעודה, מיהו אם כוונתו לעכל בודאי צריך לברך וטוב לברך על מעט סוכר דסוכר ודאי צריך ברכה תוך הסעודה. ובערוך השלחן (סעיף י"ד) כתב: משקה קפה מפיג המאכל ושייך לסעודה ופטורה מברכה אבל תה אינה מהסעודה וצריך לברך. ובקיצור שו"ע (סימן מ"ג סעיף ז') כתב: אם לאחר גמר הסעודה קודם ברכת המזון שותה קפה כדי לעכל המזון שאכל, צריך לברך עליו ברכה ראשונה, כי מה שהוא בא לעכל אינו נחשב מצרכי הסעודה, ומכל מקום טוב לברך על מעט סוכר ברכת שהכל לפטור גם את הקפה. ובמסגרת השלחן (שם ס"ק ט') כתב: כן כתב בחיי אדם ולפי מה שכתבתי בס"ק ה' יש לומר שלא לברך עליה וכן המנהג, ויש למנוע מלשתותה עד לאחר ברכת המזון כמו שכתבתי לעיל ס"ק ה' עיי"ש.

ובכף החיים (סימן קע"ד ס"ק מ') כתב: מה שנוהגים בסעודות גדולות שלאחר שמברכין בהמ"ז על כוס של יין מביאין עוד משקה הקפה כדי ליישב דעתו של אדם ממאכליו אין לברך על הקפה דחשיב דברים הבאים מחמת הסעודה. גו"ר כלל א' סימן אב"ג. אבל בספר בני כהונה ח"ב חלק עליו וכתב דקפה שהביא בתוך הסעודה אחר ששתו יין אינו טעון ברכה ואם לא היה שם יין מברכין על הקפה, וכתב שם על זה הכף החיים: ומיהו מה שכתב דאם לא היה להם יין בתוך הסעודה דמברכין על הקפה אין נוהגין כן אלא נוהגין לברך שהכל על מעט סוכר ומכוונים לפטור הקפה.

וכתב בספר וזאת הברכה (עמ' 73) בשם הגאון רבי חיים פינחס שיינברג שליט"א לגבי שתיית תה בסוף הסעודה שאם אין לו מאכל אחר שיפטור אותו בברכה אין לברך עליו, מחמת הספק שאולי נחשב כבא מחמת הסעודה אלא אם כן ברור לו שבא רק למתיקות ולא מחמת הסעודה.

וכן כתב בשו"ת באר משה (ח"ה סימן ס"ה): ואם הוא גברא השותה עם סאכארין בלא סוכר כי אסור לו לאכול על פי ציווי הרופאים אז לא יברך עליהם ויסמוך על המקילין.

בקובץ תורני צוהר (אוהל ברוך) במנחת שלמה על פרק כיצד מברכים (עמ' רט"ו) כתב מרן זצוק"ל: צ"ע מה שכתב המשנה ברורה דכששותה קפה בסוף הסעודה ומסופק הוא האם שתיה זו באה מחמת הסעודה או לא שיקח חתיכת סוכר ויברך עליה שהכל נהיה בדברו ויפטור את הקפה ועיי"ש, וביארנו דבריו דאף דבכל מקום קי"ל דהטפל דינו כהעיקר, ובמקום שאין מברכין על העיקר אין מברכים על הטפל, על כל פנים שאני תה או קפה שבעצם נהנה מהם וחייב בברכה, אלא שהוא מסופק שמא כבר יצא בברכת המוציא, בכה"ג יכול הוא לברך על הטפל כיון שהסוכר ודאי לא נפטר בברכת המוציא, אך צ"ב דהא מבואר בחת"ס או"ח סימן מ"ז שאם הקפה נפטר בברכת היין והסוכר בטל לקפה אינו מברך על שניהם, וצריך לומר שכוונת המשנה ברורה שיאכל סוכר בפני עצמו באופן שאינו בטל לתה או הקפה.

אמנם יעוין בשמירת שבת כהלכתה (פרק מ' הערה קצ"א) שכתב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל: שיתכן דבכה"ג שאינו מברך כלל על העיקר, מברך שפיר על הטפל, כמו שכתב סי' קע"ד במשנה ברורה ס"ק ל"ט, שיברך על מעט סוכר לפטור את הקפה, ע"ש. ומשמע דכוונתו על הסוכר שהוא טפל. ועיי"ש בתיקונים ומלואים. ובשו"ת באר משה (ח"ה סימן נ') כתב: השותה תה אחר אכילתו לפני ברכת המזון ולוקח סוכר בפיו לשתות עליו התה למתק מרירות התה אין לו לברך שהכל על הסוכר, דהלא התה טפל להסעודה והסוכר טפל להתה ואין לברך. אולם אם שותה קפה אחר הסעודה קודם הברכת המזון, דהדין דמברך על הקפה כי הקפה בא לעכל המזון שבאצטומא, מה שאין כן התה איננו בא אלא לחמם האצטומא ולא לעכל, אין שום סברא שיברך על הסוכר לפני שתיית הקפה, דממ"נ אם מברכין על הקפה אחר הסעודה קודם ברכת המזון אז למה לו לברך על הסוכר, יברך על הקפה, ואם ספק לברך על הקפה אז אותו ספק סובב גם על הסוכר, דהלא הסוכר טפל להקפה והקפה טפל (היינו נפטר) לברכת המוציא והמוציא פוטר טפל בטפל, ואם כן אם ספק על הקפה לברך אותו ספק סובב על הסוכר, על כן חידוש בעיני על המשנה ברורה (סימן קע"ד ס"ק ל"ט) שהביא מהחיי אדם לברך על הקפה כששותהו אחר הסעודה, והמשנה ברורה כתב עליו שאין דבריו מוכרחים, ועל כן נכון שיברך מתחלה על מעט סוכר לפטור את הקפה, וזה פלא דאם אינו מוכרח לברך על הקפה כמו כן אינו מוכרח לברך על הסוכר. וחיידוש

מצאתי בערוך השלחן (סימן קע"ד סעיף י"ד) שכתב שהקפה שייך להסעודה ופטור מברכה והתה איננו שייך להסעודה ומברכין עליו אחר הסעודה, וזה היפך מנהג העולם. ולפענ"ד העצה שנתן המשנה ברורה היא היותר טובה ונכונה שמברך על הסוכר קודם להקפה, וכדי ליישב קושייתי מעליו, צריך שידקדק שאל ישתה קפה על הסוכר שבירך עליו אלא יבלע מתחלה הסוכר ואחר כך יקח סוכר אחר לשתות הקפה כי אין העיקר פוטר הטפל כשנהנה מהטפל קודם לעיקר כמבואר בשו"ע (סימן רי"ב סעיף ועיי"ש במשנה ברורה) וכל שכן טפל דטפל בודאי לא, וזה דרך ישכון אור אליבא דכו"ע, ועם כל זה תה ישתה בלא סוכר כי אין דרך התה אלא לחמם האצטומא וכמים בעלמא נינהו ודלא כערוך השלחן. וכן בשו"ת אז נדברו (ח"י סימן כ"ב אות ב') כתב: ועיין סי' קע"ד במ"ב ס"ק ל"ט דמברך על הסוכר והיינו בבולע קצת, ועיין בתשובות חתם סופר סימן מ"ז, ומסתמא בבולע החתם סופר יודה.

ולמעשה שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דהשותה כוס קפה בסוף הסעודה יש לו לברך ברכת שהכל על מעט סוכר כמבואר במשנה ברורה ונראה שהוא הדין כששותה תה. והמדקדקין נוהגים כן אף בסעודת שחרית שלכאורה הכוס קפה הוא חלק מהסעודה בזמנינו.

וכן שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דאף שבזמנינו קפה דמי לשאר משקין אולם למעשה הוא מברך על מעט סוכר לפטור את הקפה כיון שכן כתוב במשנה ברורה ודוקא על קפה בסוף הסעודה אבל על תה אף בסוף הסעודה או קפה באמצע הסעודה אין צריך לברך. [והוסיף מרן זצוק"ל דהא דכתב המשנה ברורה בסימן קע"ז ס"ק ה' דעל מלפפונות חייך יש לברך לפניכם באמצע הסעודה זה ברור שאינו נוהג בזמנינו כיון שכיום זה נחשב כדבר הבא מחמת הסעודה].

ובתשובות ונהגות (ח"ג סימן ע"ב) כתב שתלוי אם שותה בסוף ארוחה קלה כמו בבוקר ובערב שרגילין לשתות בסוף האוכל שייך לסעודה ואינו מברך אבל כשאוכל סעודה עיקרית שלא רגילין לשתות תה או קפה, לא שייך לסעודה וחייבין לברך.

ומהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א שמעתי דהרגיל לשתות קפה בסוף הסעודה הרי זה חשיב כחלק מן הסעודה אולם מי שאינו רגיל לשתות קפה בסוף הסעודה יש לו לברך על מעט סוכר וכמו שכתב במשנה ברורה.

וממרן הגר"ש אלישיב שליט"א שמעתי דבזמן המשנה ברורה קפה לא היה דבר שבא מחמת הסעודה לכן אין זה נפטר בברכת המוציא אולם בזמנינו דינו כשאר משקין שאין צריך לברך על זה בתוך הסעודה. וכן שמעתי מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א הגאון רבי יהושע נויבירט שליט"א והגאון רבי מאיר בראנדסדארפער שליט"א דבזמנינו מסתבר שאין צריך לברך על שתיית קפה בסוף הסעודה.

האם יש לברך ברכת שהכל על גלידה בסוף הסעודה

בשו"ע (סימן קע"ז סעיף א') איתא: דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וביצים וירקות וגבינה ודייסה ומיני מלוחים אפילו אוכלם בלא פת אין טעונין ברכה לפניכם דברכת המוציא פוטרתן ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות אם אוכל אותם בלא פת טעונין ברכה לפניכם דברכת המוציא אינה פוטרתן דלאו מעיקר סעודה הם ואינם טעונים ברכה לאחריהם דכיון שבאו בתוך הסעודה ברכת המזון פוטרתם.

ובמשנה ברורה (ס"ק ד') כתב: וכן כל דבר שבא רק לקינוח ולא להשביע, ואפילו היו הפירות לפניו בשעה שבירך המוציא, ואפילו הם מבושלים גם כן אין הפת פוטרתן כיון שאין שייכים לפת [אחרונים] ואפילו אם בישלו הפירות עם בשר משמע מכמה אחרונים דצריך לברך עליהם דאין הפירות נעשין טפלין להבשר והוא דלא כדעת החיי אדם שכתב דהפירות טפלין לגבי הבשר אכן בספר יד הקטנה מצאתי שמצדד גם כן לומר דלא יברך אלא דכתב טעם אחר בזה דהיכא דמבשל הפירות עם בשר או עם שומן ודבש ועושה מהן תבשיל (שקורין עפ"ל צימעס) [ליפתן תפוחים] או מהאגסים (שקורין באר"ן) נראה שכל עיקרן הם באים למזון ולסעודה ולא לקינוח בעלמא אלא בתורת תבשיל כשאר תבשילין שנעשין מלפת וירק שאין צריך לברך עליהם מטעם זה ומסיים דלצאת ידי ספק כשרוצה לאכול צימעס [ליפתן] מפירות מבושלים יקח תחלה איזה פרי חי ויברך עליה להוציא את זה ואם אין לו פרי חי יאכל תחלה וסוף עם פת עיי"ש. ואין בכלל זה מה שמביאים מעט פירות מבושלים לקינוח סעודה [שקורין קאמפא"ט] דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה וצריך ברכה.

ובשער הציון (ס"ק ז') כתב: ואף במקומות שנהגו לאכול פירות מבושלים בכל סעודה לבסוף גם כן מסתברא לכאורה דלא חשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה כיון שעל כל פנים רק לקינוח הם באים ולא ללפת הפת וגם לא למזון ולשובע [וכך משמע באו"ז בשם ר"ח וערוך דאף דברים הבאים בתוך הסעודה אבל רק לקינוח ולא ללפת הפת צריך ברכה בתחלה] ואינה דומה למאכל

הרה"ג יוסף זונדל שוב קריית ספר

הנעשה מירקות [שקורין מער"ן וכדומה] המובא בשבת קודש בסוף הסעודה דגם שם אין דרך ללפת בהם הפת ואפ"ה מנהג העולם שלא לברך עליהן דהתם הוא מעיקר סעודה שבא למזון ולא לקינוח בעלמא ודומה לדייסא שהסכימו הפוסקים שלא לברך עליו אף שאינו בא ללפת משום דבא למזון ולשובע ולא לקינוח מה שאין כן בפירות שבא תמיד רק לקינוח בעלמא אכן אם עושין מהן תבשיל שקורין צימע"ס אפשר שהוא דומה לתבשיל הנעשה מלפת [שקורין מער"ן] דבאופן זה יש לומר דהוא בא גם כן למזון ולשובע ולא לקינוח ועיין בפנים מה שכתבנו בשם היד הקטנה.

וכתב בהגהות ביצחק יקרא על המ"ב להגר"א נבנצל שליט"א (סימן קע"ז ס"ק ד') בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דעל גלידה בסעודה מברכים וכן כתב בשם מרן זצוק"ל בספר ותן ברכה ח"א עמ' פ"ז.

וכן כתב בספר וזאת הברכה (עמ' 74 הערה 42) בשם מרן הגר"ש אלישיב שליט"א לברך על כל סוגי הגלידה בסוף הסעודה מאחר שהוא נאכל לקינוח ולא נאכל מחמת הסעודה.

ומוסיף שם בספר וזאת הברכה: ולע"ד כן משמעות המשנה ברורה, שלא מיבעיא לדעת החיי אדם (המובא בסימן קע"ד מ"ב ס"ק ל"ט) הסובר שמברכים על קפה ששותה בסוף הסעודה לעכל - פשוט שיאמר על גלידה לברך, ואף לדעת המשנה ברורה שם שכתב שאין דבריו מוכרחים, נראה שבגלידה מברך. שהמעין שם יראה שהמשנה ברורה חולק על הקביעה של החיי אדם שהקפה הוא לעכל, ולדעת המשנה ברורה יתכן ששותה הקפה לצמאון מחמת הסעודה אך בגלידה בודאי אינו "אוכלו" להרוות צמאון אלא למתיקות ודין הגלידה כדין היי"ש ששותה אחרי הסעודה ומברך עליו, כיון שברור שבא לעכל כמבואר במשנה ברורה שם. ומסיים שם דכעין זה הורה לו הגאון רבי חיים פינחס שיינברג שליט"א.

וכן כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ט סימן ס"ב אות ו'): על פירות וגלידה אחר הסעודה צריך לברך.

וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן ר"ה בהערות לסימן קע"ד) כתב: ונראה דמיני מתיקה כגון גלידה או שוקולד פשיטא דאין דינם כמשקין וצריך לברך עליהם לפניהם והרבה טועים בזה. וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א והגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א דיש לברך על גלידה שאוכלים בסוף הסעודה.

ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ח סימן תס"ד אות ה') כתב שעל גלידה בקינוח סעודה לכאורה יש לברך שהכל כי זה לא חלק מהסעודה כמו מים ויש מקילין ואומרים שלא לברך. וטוב שיתכוון בברכת המוציא שיאכל את זה, ואז לא מברך, אחרת לדעתי יש לברך. ועי"ע שם בסימן תע"ה. ובסימן תקכ"ט חזר בו ופסק דהאוכל גלידה בקינוח סעודה צריך לברך ולא מהני לכוון בברכת המוציא גם על הגלידה.

ומהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שמעתי דהרגיל לאכול גלידה בסוף הסעודה הרי זה חשיב כדבר הבא מחמת הסעודה ואין לברך על זה אולם מי שאינו רגיל לאכול גלידה יש לו לברך על הגלידה שאוכל בסוף הסעודה.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ב סעיף י"ב) כתב: גלידה שיש בה חלב, וכן גלידה הנעשית מקצפת ביצים, מברכים עליהם בתוך הסעודה, אבל גלידה שנעשתה מנוזלים לא חלביים אין מברכים עליה בתוך הסעודה. ובביאורים שם כתב: הדבר פשוט שאוכלין הבאים בסעודה שלא מחמת הסעודה אלא לקינוח מברכים עליהם לפניכם, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א', אבל משקין הבאים בסעודה אין מברכים עליהם, חוץ מן היין, וכמ"ש מרן בסתם בסימן קע"ד סעיף ז', ע"ש. ונראה שגלידה חלבית דינה כאוכל, וכיון שבאה לקינוח מברכין עליה, אבל שאר גלילות שעשויות ממשקין אחרים, דינם כמשקה ואין מברכין עליהם, שיש ללמוד דין זה מדברי הרמב"ם בפרק ט' מהלכות כטמאת אוכלין הלכה א', השמן או הדבש שנטמאו ואח"כ קרשו ואח"כ נימוחו, הרי הן ראשון לטומאה לעולם, מפני שהן כמשקין, ואעפ"י שקפאו אחר שנטמאו. וכתב עוד בהלכה ב', הרוטב והגריסין והחלב שקרשו, הרי הן כאוכלין וצריכין מחשבה. מוכח שחלב שקרש דינו כאוכל, ושאר משקין כמו שמן ודבש שקרשו דינם כמשקין, וע"ש בכסף משנה שכתב שדינם כמשקין אפילו בשעה שקפואים, ושכן מפורש בפירוש המשנה להרמב"ם, ומטעם שהקפאתם אינה הקפאה, לפי שלא יקפאו באמת, ומשקה יחשב, ואפילו בעת ההקפאה, ע"ש. וראה עוד בשו"ת מטה ח"ב סימן י"ה, ע"ש, ויש ללמוד מדין טומאת אוכלין אף לענין ברכות שדינם כמשקין, וראה במג"א בסימן קנ"ח ס"ק ז' שלמד כן גם לענין טיבולו במשקה, ע"ש. ולכן אין לברך בתוך הסעודה אלא על גלידה חלבית בלבד. ולפי מה שכתב בשו"ע בסימן קע"ד שם, שכיון שאף במשקין יש אומרים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה, לכן הוצא להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו, הוא הדין שיש להחמיר לענין גלידה שאינה חלבית לפטור אותה בדבר אחר, ועל כל פנים אין זה אלא מידת חסידות כיון שאין המנהג כדברי השו"ע. וכל מה שנתבאר שגלידה, והוא הדין ארטיק, שאין בהם חלב דינם כמשקין, היינו בגלילות המצויות כיום, שרובן משקין, אלא שמוסיפים בהם כמה חומרים, אבל יש העושים גלילות

על ידי שמקציפים ביצים ומוסיפים מעט חומרים, והוא אוכל גמור, ודאי שדינם כאוכל, ומברכים עליהם בתוך הסעודה, כיון שבאים לקינוח. והוא הדין למביאים נוזל קרוש (ג'לי) לקינוח, שדינו כאוכל, כיון שאינו מפשיר כגלידה, ומברך עליו בסוף הסעודה.

ומהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א שמעתי דעל גלידה בסוף הסעודה יש להסתפק אם לברך על זה כיון שזה הדרך לבוא בסעודה אולי חשיב כדבר הבא מחמת סעודה כמו שנוהגים להחמיר באכילת ליפתן בסוף הסעודה לברך ברכת העץ על פרי חי וכן אולי גלידה חשיב משקה דלדעת הרמ"א אין לברך על משקין בתוך הסעודה ולכן יש לברך ברכת שהכל על מעט סוכר ולכוין לצאת אף על הגלידה.

ובשו"ת קנין תורה (ח"ד סימן י"ט כ') כתב שאין נוהגים לברך על גלידה בסוף הסעודה והמחמיר על עצמו יאכלה עם פת תחלה וסוף ויוצא לכו"ע.

האם יש לברך כשאוכלים בסעודת נשואין לאחר הסעודה וסילוק השלחנות לפני ברכת המזון

בשו"ע (סימן קע"ז סעיף ב') איתא: ודברים הבאים לאחר סעודה קודם ברכת המזון שהיה מנהג בימי חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות כל מה שמביאים אז לפנייהם בין דברים הבאים מחמת הסעודה [כגון בשר ודגים וכיו"ב - משנה ברורה ס"ק י"א] בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה בין לפנייהם בין לאחריהם דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה [דאחר שמשכו ידיהם מן הפת שוב אין נטפלין אליו ולכן צריכים ברכה בפני עצמם בין לפנייהם בין לאחריהם - משנה ברורה ס"ק י"ד] ודין זה האחרון אינו מצוי ביננו לפי שאין רגילין למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון.

ובביאור הלכה (ד"ה שאין אנו רגילים) כתב: ובסעודות גדולות שרגילין למשוך ידיהם מן הפת ולערוך השלחן במיני פירות וגם לשתות יש אומרים דאף בזמננו שייך דין זה וצריך לברך עליהם [והוא דעת הטור והלבוש] ויש אומרים דוקא בימיהם שהיו מסלקין השלחנות קודם ברכת המזון ועל כן נראה כסעודה אחרת אבל אנו שאין אנו מסלקין השלחן אף על פי שסיימו מלאכול ואין דעתן לאכול פת כל זמן שלא ברכו כבתוך הסעודה דמיא [והוא דעת הב"ח והמ"א והא"ר] וכן המנהג כן כתב החיי אדם.

וכתב בספר וזאת הברכה (עמ' 78 אות ג') בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דבחתונות שמזיזים את השולחנות כדי לפנות מקום לריקודים לכבוד החתן והכלה נחשב הדבר לסילוק השלחן, וצריך לברך לפני ואחרי המאכלים שאוכל אז וכן על שתיה יש לברך אז.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סימן ר"ה בהערות לסימן קע"ז): על כן לפעמים בסעודות גדולות כגון חתונות שנוהגין להסתלק מן הסעודה ולעסוק בשמחת חתן וכלה ומסלקין הכל מעל השלחן ואף את הכלים וגם עוקרין כמה שולחנות לפי זה לכאורה צ"ע להקל אף בזמן הזה והיה צריך לברך לפנייהם ולאחריהם.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ב סעיף י"ג) כתב: האוכל עוגות או פירות לאחר הסעודה קודם ברכת המזון, האם יברך עליהם ברכה אחרונה לפני שמברך ברכת המזון. תשובה. על עוגות ומשקאות אין מברכים ברכה אחרונה לפני ברכת המזון בכל אופן, ועל פירות מברך ברכה אחרונה לפני ברכת המזון רק אם סילקו את השלחן מלפניו קודם שהביאו לפני את הפירות. והדבר מצוי בחתונות, שמסלקים לגמרי את השולחנות, ולאחר מכן מביאים פירות, וצריך לברך עליהם ברכה ראשונה וברכה אחרונה לפני ברכת המזון.

ובביאורים שם כתב: וממוצא הדברים יוצא, שבמקום שעוקרים את השולחן, וכגון בחתונות, שרגילים להוציא ולקפל השולחנות קודם ברכת המזון ואחר כך מביאים פירות וכדומה, שצריך לברך לפנייהם ואחריהם. וכן כתב בברכי יוסף אות ב' בשם מהר"ש אלגאזי ז"ל, דבמצרים שמסלקין השולחן ומביאים שולחן אחר מלא פירות ופרוסה קטנה מפת על כלי המלח, דדינא הוא שיברכו ברכה אחרונה על הפירות, ע"ש. וכל זה לענין פירות וכדומה, אבל משקין, נראה שאין אדם מסיח דעתו מהם עד ברכת המזון, ובמיוחד בחתונות, שרגילים להרבות בשתייה, ולכן לא יברך עליהם. וכן על מיני מזונות לא יברך לאחריהם, וכמ"ש רע"א בשו"ע שם, ומשום שברכת המזון פוטרת, ואף מיני מזונות שברכתם בורא מיני מזונות בתורת ודאי. ואף לענין ברכה ראשונה, אין לברך אלא על מיני מזונות שברכתן בורא מיני מזונות בתורת ודאי. וכן יין ותמרים ברכת המזון פוטרות כמבואר בשו"ע בסימן כ"ח סעיף י"ז ובמג"א בסימן קע"ד ס"ק ט', ובסימן קע"ז ס"ק ו' ע"ש, ולכן אין לברך לאחריהם. ויש להסתפק, אם הסירו את המפה בלבד, אי חשיב כעקירת שולחן או לא, ונראה שאין לברך, שהרי אף אם עוקרים לגמרי את השולחן יש מפפקין שלא לברך, ומשום שכיום לעולם אין אנו מסלקים ידינו מן הפת עד ברכת המזון, וראה בזה בכף החיים שם אות י"ז, ואם כן די לנו לומר שבעקירת שולחן ממש סמכין על כל הפוסקים האומרים שדין זה שייך גם כיום, אבל אם מורידים את המפה בלבד, אין להחשיב דבר זה כסילוק מן הפת.

ומהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א שמעתי דהרוצה להמשיך לאכול בסעודת נישואין אחרי שמסלקין את השלחנות שיכוין בתחילת הסעודה שמברך על דעת להמשיך לאכול אף לאחר סילוק השלחן או בשעה שמסלקין את השלחנות שיחך פת בידו ויאכל מזה ויכוין שהוא ממשיך בסעודתו בלי שולחן.

ובהליכות שלמה (מועדים ח"ב פרק ט' ארחות הלכה 366) כתבו בשם

מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל: ומה שמצוי שמסלקין השולחנות לאחר סעודת הנשואין קודם ברכת המזון לצורך הריקודים, אין בזה משום סילוק דעקירת שלחן, שהרי השלחן המרכזי ששם מסובים החתן ושושביניו נשאר על מקומו, וגם אין מטרת העקירה לשם גמר הסעודה אלא ליתן מקום לריקודים, אבל אין הקהל מסיח דעת מאכילה, ולא בשם עקירת שלחן תליא מלתא אלא שזה היה בזמנם סימן לסילוק וגמר הסעודה, ולכן כל שאין דעתם לעקירה וסיום אכילה אין מתחייבין בברכה על ידי זה, וכמו שכתבו הפוסקים דאין דנים בזה אלא לפי מנהגי הסעודה שבאותו דור ומקום, ואדרבה פעמים שיש לדון דהוי כסילוק גמור אף שלא עקרו השלחן בפועל, וכמו שכתב המשנה ברורה בביאור הלכה סימן קע"ז סעיף ב' (ד"ה שאין בנו) לצדד דבסעודות גדולות שמצוי שמסלקין ידיהם מן הפת ואוכלים רק מיני מתיקה לכאורה צריך לברך עיי"ש. ובאמת צ"ע למה נקט דוקא סעודות גדולות הרי הדבר מצוי בכל סעודה שאוכל בסופה ליפתן, ואין רגילים כלל לאכול אחר כך פת, ונמצא שבאכילת הליפתן משך ידו מן הפת ואם ירצה שוב לאכול דגים או בשר וכדו' מ"ט לא יברך, וכמו כן בסעודות שיש בהם סדר מאכלים קבוע, כגון במלונות וסעודות גדולות שיש רשימה מסודרת של המאכלים שיוגשו למסובים לכאורה להמשנה ברורה אם יוסיף לאכול אחר כך צריך לברך (ועיין עוד ביאור הלכה סימן קע"ט סעיף א' ד"ה ואפילו וד"ה אין צריך), אבל מכל מקום אין המנהג כן (ועיין גם כף החיים סימן קע"ז ס"ק י"ד) וכנראה סומכין להקל דכל שאינו עושה מעשה של סילוק אינו מברך.

וכן כתב בספר וזאת הברכה (עמ' 79) בשם מרן זצוק"ל והגאון רבי חיים פינחס שיינברג שליט"א שמכיון שמסלקין את השולחנות רק כדי לפנות מקום לריקודים, ובדעתם לאכול מנה אחרונה, אין צורך לברך עליהם ברכה אחרונה וברכה ראשונה יש לברך אם הם באים לקינוח.

[והוסיף לי הגאון רבי חיים פינחס שיינברג שליט"א דבחתונות שמברכים בגמר הסעודה, מי שבדעתו להמשיך לאכול בשלחן של הכיבוד בשעת הריקודים אין לו לברך ברכת המזון רק יענה על הזימון ויברך כשסיים לאכול כדי לא לגרום לברכה שאינה צריכה. וכן שמעתי מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א והגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א].

וכן שמעתי מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א והגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א דזה לא חשיב סילוק השלחן מה שמסלקים את השלחנות בחתונות לאחר הסעודה קודם ברכת המזון דאין מטרת העקירה לשם גמר הסעודה אלא לעשות מקום לריקודים.

וכן שמעתי מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א והגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דעל הכיבוד שאוכלים בסעודת נישואין לאחר הסעודה וסילוק השלחנות לריקודים ולפני ברכת המזון אין לברך כיון שהשלחן של המזרח והשלחן של הכיבוד נשאר לא חשיב כסילוק השלחן.

ובספר וזאת הברכה (סוף פרק ח') כתב: ומי שרוצה להנצל ממחלוקת ישמור קצת פת (אפילו פחות מכזית) עד סוף הסעודה כדי שיחשב שלא סילק דעתו מן הפת, ואז לכו"ע אינו צריך לברך על מה שאכל אלא אם כן אוכל דבר לקינוח שמברך ברכה ראשונה.

יצאה באמצע אכילתו ושתייתו לבית אחר באותו בנין האם חשיב שינוי מקום

בשו"ע (סימן קע"ח סעיף א') איתא: היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר או שהיה אוכל וקראו חבריו לדבר עמו ויצא לו לפתח וחזר הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל [וברמ"א בסעיף ב' איתא: אם שינה מקומו למקום אחר א"צ לברך אלא לפני מה שרוצה לאכול אבל לא על מה שכבר אכל] וחוזר ומברך בתחלה המוציא [ואם הפליג והסיח דעתו נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ואם לא הסיח דעתו משמירת ידיו יש לעיין בדבר לענין נטילה - ביאור הלכה ד"ה המוציא] ואחר כך יגמור סעודתו [ומיירי באוכל יחידי דאם אכל ביחד עם עוד אנשים ונשארו בני חבורתו במקומם אין צריך לחזור ולברך לכו"ע על ידי יציאתו - מ"ב ס"ק א'] אבל אם דבר עמו בתוך הבית אף על פי ששינה מקומו מפנה לפנה [היינו באותו חדר ואף שאין נראה לפניו מקומו הראשון מחמת הפסק דבר מתשמישי הבית כמו תנור או פאראוואן [דופן] וכיו"ב אין זה שינוי מקום כיון שהוא בחדר אחד] אין צריך לברך.

וכתב הרמ"א: אם היה דעתו לאכול במקום אחר [ר"ל שבשעת ברכה חשב לאכול גם במקום ההוא - משנה ברורה ס"ק י"א] לא מיקרי שינוי מקום והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד.

ובמשנה ברורה (ס"ק י"ב) כתב: היינו תחת גג אחד ואפילו מחדר לחדר או מבית לעליה ואף שאין רואה מקומו.

ובביאור הלכה (ד"ה בבית אחד) כתב: דראוי ונכון לחוש לכחילה לדעת האחרונים שלא ליכנס אפילו מחדר לחדר באמצע אכילתו בדברים שאין טעונין ברכה אחריה במקומם אם לא שהיה דעתו לזה מתחלה בשעת ברכה מכל מקום הנוהג להקל בזה אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך. [בהנהגות ביצחק יקרא להגר"א נבנצל שליט"א סימן קע"ח ס"ק ג' כתב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שאפילו לדעה שמחדר לחדר חשיב שינוי מקום האידנא לא יברך כשהלך מחדר לחדר ולא היה דעתו על זה מתחלה משום שאצלנו הרגילות בדירתו ללכת מחדר לחדר תחת גג אחד, ולכן מן הסתם דעתו לכך, ועיין בספר וזאת הברכה עמ' 58].

ומסיים שם המשנה ברורה (ס"ק י"ב): ודע שלפי המבואר לקמן בהג"ה דאנו נוהגין כהפוסקים שלא לברך על ידי שינוי מקום

כשעומד באמצע סעודת פת תו אין נ"מ לדינא כל החילוקים האלו שהזכרנו לענין שינוי מקום רק לענין מסובין לאכול פירות ושאר משקין דבהם לכו"ע שייך דין שינוי מקום.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק נ"ד הערה כ"ז) כתב בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל לגבי שינוי מקום בין קידוש לסעודה: דנראה שאם החדר השני שייך לאיש אחר, הרי זה חשיב כבית אחר, ואף אם נתן לו רשות, גם כן יש להסתפק, דאפשר שזה חשיב כבית אחר.

וכתב בספר שבות יצחק (פסח עמ' ע"ח) בשם מרן זצוק"ל דכמו כן לענין הפסק בברכות מחמת שינוי מקום מבית לבית, אם יצא ממקומו לבית חבריו אפילו הוא תחת גג אחד חשיב שינוי מקום מבית לבית, ואפילו היה דעתו להכנס לשם הוי הפסק.

וכן כתב בספר וזאת הברכה (עמ' 57) בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א והגאון רבי חיים פינחס שיינברג שליט"א שהעובר מדירה בבעלות אחת לדירה בבעלות אחרת אף שהן בתוך בנין אחד ותחת קורת גג אחת נחשב לשינוי מקום, כדין העובר מבית לבית, והוסיף שם בשם מרן שליט"א דאף מחדר לחדר והחדר השני מושכר לחבירו הוי שינוי מקום. והסברא שגג אחד מועיל רק משום שעל ידי זה נחשב לבית אחד, אך אם יצא מפתח ביתו חשיב שינוי מקום.

וכן כתב בספר שערי ברכה פרק ט' הערה כ"ז בשם הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א שהעוקר מדירה לדירה בתוך הבנין הוי עקירה.

וכן שמעתי מהגאון בעל המשנה הלכות שליט"א והגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א דהיוצא מביתו לבית חבריו אפילו תחת גג אחד הרי זה חשיב שינוי מקום מבית לבית.

ולגבי חדר מדרגות כתב בספר שבות יצחק (עמ' ע"ט) בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל: דציצאה לחדר מדרגות מקורה לא הוי שינוי מקום כיון שהוא שותף ברשות זו, ובהליכות שלמה (מועדים ח"ב פרק ט' ארחות הלכה 175) כתבו בשם מרן זצוק"ל דציצאה לחדר מדרגות שבבנין משותף, ראוי להחמיר, מיהו אם התנה מקודם נראה שיש להקל.

וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"י סימן ל"ו) כתב: בבית גדול שיש בו דיורים ויצא מדירתו לחדר המדרגות אי זה נקרא יצא מבית לבית כיון שיש גם לאחרים השתמשות בו או הוא כמחדר לחדר כיון שגם הוא יכול להשתמש בו. ועיי"ש מה שהאריך ומסיים: והעיקר שכל שהוא תחת גג אחד מועיל המחשבה כן נראה מדברי רבותינו האחרונים ז"ל. והוסיף לי הגאון שליט"א דכל זה בחדר מדרגות שהוא שותף בזה אבל לבית שכנו חשוב שינוי מקום וכנ"ל.

בשבות יצחק (פסח עמ' ע"ח) כתב: והנה מסתברא דהא דגג אחד מועיל הוא משום דעל ידי כן חשיב בית אחד ואם כן זהו דוקא בתוך הבית אבל ביציאה מפתח ביתו גם הוא תחת גג סוף סוף הרי יצא מן הבית וכל שיצא למקום שאינו כחדר מחדרי הבית הרי זה בכלל יצא מפתח ביתו ולפי"ז מש"כ השר"ע הנ"ל ויצא לו לפתח ביתו, ופירש המשנ"ב דר"ל שיצא חוץ לפתח דאם מדבר עמו על הפתח אין זה שינוי מקום, ר"ל אף אם יצא לתחת גג, כיון שאין אותו מקום כחדר מחדרי הבית.

ועל פי זה כתב שם בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דיש להזהר בדברים ששינוי מקום הוי הפסק שלא לצאת לחדר המדרגות.

וכן כתב בספר וזאת הברכה (עמ' 57) בשם מרן שליט"א והגאון רבי חיים פינחס שיינברג שליט"א שאף אם עבר מדירתו לחדר מדרגות שהוא רכוש משותף, חשיב דינו כעוקר מביתו כיון שאינו רשותו.

וכן כתב בספר שערי ברכה (שם הערה כ"ח) בשם הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א לגבי היוצא לחדר מדרגות שמסתבר שזה כיוצא מחוץ לבית וכן שמעתי מהגאון רבי אברהם קופשיץ שליט"א.

וכן כתב בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סימן ע"ז): אם הלך לחדר המדרגות אף על גב דהוי עדיין תחת גג אחד עם ביתו מכל מקום כיון דהוא מעבר לרבים הוי כמו שהלך לבית חבריו.

ובערוך השלחן (סימן קע"ח סעיף י"א) כתב: מיהו זה וודאי דכל שתחת גג אחד מקרי בית אחת לענין זו שתועיל דעתו אף שהם בתים בפני עצמם כגון שמפסיק בית שער שקורין פיר הויז ולכן הרוצה לשתות חמין במה חדרים יהיה דעתו בעת הברכה שלא ישתה במקום אחד רק ישתה כאן מעט וכאן מעט ואז יכול לשתות על סמך ברכה זו בכל חלקי הבית שתחת גג זה והוא הדין באכילת פירות.

ובשו"ת אור לציון (ח"ב פרק י"ב סעיף ט"ז) כתב: היוצא מדירה לדירה דרך חדר המדרגות, ואפילו מקומה לקומה, כל שהוא תחת גג אחד נחשב כיוצא מחדר לחדר. ובביאורים שם כתב: פשוט שכל שהוא תחת גג אחד נחשב כיוצא מחדר לחדר, וכמ"ש האחרונים, וראה גם במ"ב בסימן רע"ג ס"ק ח', וא"כ אף מדירה לדירה, כל שהוא תחת גג אחד נחשב כמחדר לחדר, ואין חילוק לענין שינוי מקום אם שני החדרים או שתי הדירות שייכים לשני אנשים או לאדם אחד. וכן כתב בספר וזאת הברכה (עמ' 57) בשם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א ששתי דירות באותו בנין ואפילו מקומה לקומה נחשבת כמחדר לחדר.

וכן שמעתי מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א והגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דהאוכל פירות שאינם מז' מינים יוצא באמצע האכילה לדירת שכנו אין צריך לחזור ולברך כיון שזה תחת גג אחד לא חשיב שינוי מקום.

וכן כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"י סימן ע'): לשאלת מעכ"ת שליט"א במי שדר בבית שיש בו הרבה דירות ובאמצע אכילתו יצא מדירתו

המשך בעמ' ה'

הרה"ג חיים פרזון שליט"א
נולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

האיר המזרח

רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"
הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א

שינויים בפסיקה לשיטת רבותינו הספרדים זיע"א מהנפסק בספר משנה ברורה

אכל פירות בתחילת סעודתו עם פת ואין בדעתו לאכלם עוד עם פת

כתב מרן (סימן קעז ס"א) שאם בתחילת אכילתו אכל פירות (עם פת) ובסוף אכל עמהם פת אפילו אם בנתים אכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה אף לפניהם. ובמ"ב (ס"ק ט) כתב שאם אין בדעתו לאכול עוד עם פת צריך לברך על הפירות לפניהם, ע"כ. הנה בבה"ל (ד"ה "ובסוף אכל") כתב שזהו רק לדעת רבינו יונה הסמ"ג וההגהות מימון אבל להרא"ש והטור א"צ לברך על הפירות כיון שמתחילה הובאו לאכול אותם עם הפת והתחיל לאכלן עם הפת ושגם בדעת מרן אין ראייה להפך דאפשר דכונתו דבאופן זה הוא יצא ידי רוב הפוסקים אבל בלא"ה יש ספק בדבר, ושכ"כ הנהר שלום, ע"ש. ע"כ נראה דלדידן דחישנין לספק ברכות טובא אף אם אין בדעתו לאכול עוד פת עם הפירות אין לו לברך על הפירות לפניהם שהרי אפלו נגד מרן אמרינן סב"ל וכמבואר בדברי הרב חיד"א בספרו חיים שאל (ח"ב סימן טו) שהביאו דבריו האחרונים כש"כ שגם בדעת מרן אינו ברור שס"ל לברך ע"כ אין לברך לפניהם.

אכל דברים שברכתן מעין שלש וטעה ובירך עליהם ברכת המזון
כתב המ"ב (סימן קעז ס"ק יג) לדברי מרן בסימן רח (סעיף י"ז) שהביא לדברי רבינו יונה (ברכות כט: ד"ה "לאחר") שכתב שברכת המזון אינה פוטרת לברכת מעין שלש, אמנם הפר"ח (אות י"ז) העלה שברכת המזון פוטרת לברכת מעין שלש, וכן הרב חיד"א בספרו מחזיק ברכה (שם אות ג') לאחר שהביא שהפר"ח והאר"ר הוכיחו מדברי רש"י הבה"ג והרשב"א דסברי דברכת המזון פוטרת לברכת מעין שלש הביא שכן דעת השבלי הלקט בשם רב האי גאון הראב"ן האורחות חיים והכלבו בשם הגאונים, וסיים "ולענין הלכה נראה דמאחר דהן רבים עתה הגדולים דסברי דדייסא מיון זיין טפי מתמרי והוא נראה החוושה אל העין הכי נקטינן וכמש"כ הרב שרן חש"י, עכ"ל. וע"ע בספרו יוסף אומץ (סימן עא) שהביא שכן מפורש בריטב"א. וכ"כ הכף החיים (סימן רח אות פז) בשם האחרונים. ובאמת כ"כ המ"ב עצמו בסימן רח (ס"ק ע"ה) בשם האחרונים. ומש"כ כאן כבר ביאר בהגהת האבן ישראל (על סימן קעז) שהלשון אינו מדוקדק ושצ"ל לא נפטרין וכונתו שלכתחילה לא נפטרין וצריך לברך עליהם את ברכתם הראויה דהיינו מעין שלש ובדיעבד ברכת המזון פוטרתם.

דין דברים הבאים לאחר סעודה בזמנינו באופן שמשך ידו מן הפת

כתב מרן (סימן קעז סעיף ב) "ודברים הבאים לאחר סעודה קודם ברכת המזון שהיה מנהג בימי חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות, כל מה שמביאים אז לפניהם בין דברים הבאים מחמת סעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם דהמוציא וברכת המזון אין פוטרין אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה, ודין זה האחרון אינו מצוי בנינו לפי שאין אנו רגילים למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון" עכ"ל. ונחלקו הפוסקים בזמנינו במקום שמושכים ידיים מן הפת לגמרי ועורכים מיני פירות כגון בסעודות גדולות אם שייך דין זה, שדעת הטור והלבוש דבכהאי גונא שייך דין זה וצריך לברך עליהם, ודעת הב"ח המ"א והאר"ר דדוקא בימיהם שהיו מסלקין השולחנות קודם ברכת המזון ע"כ נראה כסעודה אחרת אבל אנו שאין אנו מסלקין השלחן אע"פ שסיימו מלאכול ואין דעתן לאכול פת כל זמן שלא ברכו ברכת המזון ככתוך המזון דמיה, הביא דבריהם הבה"ל (ד"ה שאין אנו רגילין), והביא לדברי הח"א שכתב שהמנהג כהסוברים שאין לברך עליהם, והביא לדברי האר"ר שכתב שבכלבו ברשב"א ובתר"י הזכירו סילוק שלחן. אלא שסיים שמשאר הפוסקים נראה שס"ל כהטור, דהר"ח אור זרוע, הערוך, הרמב"ם, התוס' רבינו יהודה, הרא"ש, ההגהות מימון ושאר הקדמונים, לא הזכירו כלל ענין סילוק השלחן ורק משכו ידיהם מן הפת, ע"כ. נראה מסיום דבריו הנ"ל שמצדד לפסוק שמברכים כבר במשיכת ידיהם מן הפת.

אמנם הרב חיד"א בספרו ברכי יוסף (אות ב) הביא לדברי הסבא קדישא המהר"ש אלגאזי אב"ד במצרים שכתב שבארץ מצרים דמסלקין השלחן ומביאים שלחן אחר מלא פירות ומיני מגדים ופרוסה קטנה מפת על כלי המלח דדינא הוא שיברכו ברכה אחרונה על הפירות אחר המזון וכהוראת המהריק"ש, אבל לא יברכו על היין כששותין עם הפירות לפניו ולאחריו כלל, וכתב שהסכים עמו מהר"ר ישועה זיין, וכתב הרב חיד"א ששוב מצא כן בשו"ת שערי ישועה למהר"י זיין הנ"ל שהעלה כאמור. א"כ חיינן שבכדי לברך ברכה אחרונה על הפירות הבאים לאחר הסעודה וכנ"ל בעינן עקירת שלחן. וכ"כ בספר בית מנוחה (דף עז ע"ב)

ובספר בירך את אברהם (דף לג ע"ב) וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יב הלכה יג), דלאחר שהביא למחלוקת הנ"ל כתב דלהלכה נקטינן דספק ברכות להקל.

וכן מבואר בדברי הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת נשא אות י') שכתב וז"ל "בסעודת ליל שבת דרכן של בני אדם להאריך על השלחן שלש וארבע שעות ובפרט בימי החורף ומנהגם כך אחר ברכת המוציא אוכלין מיני מלוחין בחומץ ואוכלין התבשילין של בשר מעשה קדרה שבשלו לכבוד שבת, ואח"כ מסירין התבשיל ומביאים מיני פירות ומניחין על השולחן ומברכים עליהם ומאריכין על השלחן שתים ושלש שעות עד שיברכו ברכת המזון אך דרכן להשאיר פת על השלחן עד ברכת המזון כדי שנראה שעדין לא משכו ידיהם מן הפת שאם משכו ידיהם מן הפת היו צריכים לברך על כל מה שמביאים בין אם הם דברים הבאין מחמת הסעודה כגון דגים וכיוצא בין מיני פירות דלפום דינא צריך לברך לפניהם ולאחריהם דאין פוטרתם ברכת המוציא ולא ברכת המזון כיון דהביאום אחר שמשכו ידיהם מן הפת, על כן הם נזהרים להניח פרוסת פת על השלחן כדי שנראה שלא משכו ידיהם מן הפת ואז לא יהיו נראין כמועלין בברכות כשאין מברכין עליהם, מיהו אע"פ שהפת עודינו מונח על השולחן עד ברכת המזון ירא שמים יזהר לאכול מעט מן הפת סמוך ממש לנטילת מים אחרונים וגם בעת שעורכין הפירות על השולחן גם כן יאכל מעט מן הפת דבזה נמצא באמת שלא משך ידו מן הפת. ואצלנו בביתנו מנהג שלנו להביא גם בסעודה ראשונה וסעודה שניה של שבת דגים ונאכל מהם מעט עם הפת סמוך לנטילת מים אחרונים והוא מנהג יפה ונכון דנמצא בכל משך שתים ושלש שעות שאנחנו יושבין על השלחן הערוך מפירות אין אנחנו מושכין ידינו מהפת שבדעתינו לאכול עוד מהפת עם הדגים שנאכל לבסוף" עכ"ל. הרי שפסק שאין לברך על דברים הבאים לאחר הסעודה וכנזכר בש"ע אלא לאחר שהסיר המאכל והפת מהשולחן ומעיקר הדין כל שמשאירים פת על השלחן סגי שהרי עדין אין כאן עקירת שלחן אלא שירא שמים יזהר לאכול מעט מן הפת סמוך ממש לנטילת מים אחרונים לחוש לשיטת הטור והלבוש שס"ל שבמשיכת ידו מן הפת היה צריך לברך לפניהם ולאחריהם על הדברים הבאין לאחר סעודה וע"י שאוכל מעט מן הפת לבסוף הרי שאינו מושך ידו מן הפת ויוצא אליבא דכולי עלמא, וכן יאכל גם מעט מן הפת בעת עריכת הפירות וכנזכר בדבריו.

שירא שמים יזהר ליתן דעתו בסעודה על כל מה שיביאו לו

כתב מרן (סימן קעז סעיף ה') "אם אחר שבירך על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון אפילו מדברים שדרכן לבוא לפת את הפת צריך לברך עליהן כדין נמלק" ע"כ. וכתב ע"ז הרמ"א בהגה "ולא ראיתי נזהרים בזה ואפשר דטעמא דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה" ע"כ. הנה כתב בזה האר"ר (אות יב) בשם העמק ברכה שראוי לכל ירא שמים שירגיל עצמו כשיברך ברכת המוציא להיות דעתו גם כן על כל מה שישלחו לו משאר בתים בין בחול בין בשבת וטוב לו. וכ"כ בספר חסד לאלפים. וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פ' נשא אות יב) שירא שמים יזהר בכל סעודה בשעה שמברך להיות דעתו על כל שיבוא לו אפילו בדרך רחוקה דאינו אורחא דמילתא שע"כ הרי הוא ניצול מסלע המחלוקת הנזכרת ועליו תבוא ברכת טוב.

דין האוכל מאכל או משקה שברכתם האחרונה היא בורא נפשות רבות ובאמצע אכילתו שינה מקומו מחדר לחדר

ראשית כל יש להקדים שדעת מרן (סימן קעח סעיפים א', ב') שהיוצא ממקומו אף מחדר לחדר ולא השאיר חברים במקומו הראשון כשחוזר צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל וברכה ראשונה על מה שאוכל ושאין חילוק בדין זה בין אכל דברים הצריכים ברכה במקומם לדברים שאין צריכים ברכה במקומם. והרמ"א (שם) פליג בתרת, חדא שאין צריך לחזור ולברך אלא כשאכל פירות וכיוצא דברים שאינן צריכים ברכה במקומם, אבל כשאכל פת או שאר דברים הצריכים ברכה במקומן אפי' ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול אח"כ א"צ לברך. ועוד אף במקום שצריך לחזור ולברך אינו מברך אלא ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול ואינו מברך ברכה אחרונה על מה שאכל קודם לכן. וידוע דאנן אף דנקטינן בכל מקום דהלכה כדעת מרן מ"מ קי"ל דסב"ל גם נגד מרן, וע"כ כתבו האחרונים (בא"ח פ' בהעלותך אות ב', כה"ח אותיות א', י"ד בשם האחרונים ואור לציון ח"ב פרק יב שאלה י"ד) דנקטינן כדברי הרמ"א משום סב"ל.

והנה כתב בבה"ל (ד"ה "בבית אחד") לדברי המ"א ושארי האחרונים דמחדר לחדר אף בבית אחד הוי שינוי מקום, אלא

שאם רואה מקומו הראשון או שהיה דעתו בזה בשעת הברכה יש להקל, ושלפ"ז אם אכל פירות ומשקין שאין טעונין ברכה במקומן ונכנס באמצע לחדר אחר שאין רואה מקומו הראשון אסור לו לאכול שם בלא ברכה, ואף בחזר למקומו יהא טעון ברכה לכתחילה. ולאחר שהביא רשימה של ראשונים שס"ל דמחדר לחדר לא הוי שינוי מקום העלה שאף שראוי ונכון לחוש לכתחילה לדעת האחרונים שלא ליכנס אפילו מחדר לחדר באמצע אכילתו בדברים שאין טעונין ברכה אחריהן במקומן אם לא שהיה דעתו לזה מתחילה בשעת ברכה מ"מ כתב שבדיעבד בודאי שאין להצריך ברכה בהן דמידי ספיקא לא נפקא וספק ברכות להקל, ושיביכול לראות מקומו הראשון יש להקל אף לכתחילה, ע"ש. הנה הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פ' בהעלותך אות ד') כתב כדברי האחרונים הנ"ל שאם שינה מקומו מחדר לחדר באופן שלא היה דעתו מעיקרא לאכול בחדר השני אלא אחר כך נמלק והלך לחדר השני שצריך לחזור ולברך, וכ"כ הכה"ח (אות ב') בשם האחרונים. ועיין בשו"ת אור לציון (ח"א סימן יז וח"ב פרק יב הערה י"ד) שלאחר שכתב להוכיח שאם יש לו צורך בברכה זו לא חישנין לברכה שאינה צריכה וחשבינן לה לברכה הצריכה, לפ"ז ס"ל בנידון דידן שהיוצא מחדר לחדר יצטרך גם כן לברך ברכה אחרונה על מה שאכל וברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול עוד. וכל זה כשאכל מתחילה כשיעור שצריך לברך אחריו ברכה אחרונה אבל אם לא אכל כשיעור ויצא מחדר לחדר שאין צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל לא יוכל לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול עוד משום סב"ל.

ובהערת רבני בית ההוראה שע"י ישיבת אהבת שלום כתבו, דנראה שבזמננו שדרך בנ"א לנוע ולהסתובב בכל הבית בעת אכילתם, ואינם קובעים עצמם לאכול במקום אחד, א"כ הוי שבשעת ברכה היתה דעתו על כך לעבור מחדר לחדר ואינו צריך לחזור לברך, והוה כעין מה שכתב בא"ח (בהעלתך אות ה').

שינה מקומו לאחר שאכל פחות מכזית מדברים הצריכים ברכה במקומן

כתב המ"ב (סימן קעח ס"ק כ"ח) לדברי המ"א (סימן ר"י ס"ק א') דדוקא כשאכל כזית ושינה מקומו אין צריך לברך שוב ברכה ראשונה על דברים שצריכין ברכה במקומם וכנ"ל אבל אם אכל רק פחות מכזית פת קודם שיצא דינו כמו פירות שהרי אין צריך לברך אחריו וממילא מיד שיצא לחוץ צריך ברכה ראשונה אף שחזר למקומו, ושע"כ יש ליהזר לכתחילה שלא לצאת ממקומו אף מחדר לחדר קודם שיאכל כזית, ע"ש. הנה הכף החיים (סימן רי אות י') הביא לדברי המ"א הנזכר. אמנם הרב יצחק טייב זצ"ל בספרו ערך השלחן (אות ה') כתב ע"ז שמדברי התוס' בפסחים (קא: ד"ה "אלא") לא משמע כן, ע"ש. ולדינא בדברי הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת בהעלותך) יש להסתפק, דלכאורה מבואר שס"ל לחלק בין פת ליתר שבעת המינים הצריכים ברכה במקומן, שבפת סתם (שם אות ב) שאם סעד במקום אחד שברך המוציא ואכל פת ובתוך הסעודה שינה מקומו אפילו שהלך לבית אחר ואפילו לא הניח שום אדם בשלחן והסיח דעתו כשרוצה לאכול לדברים הבאים מחמת הסעודה אינו חוזר ומברך ומשמע שאף שאכל פחות מכזית פת דינא הכי, ולגבי דברים שברכתם האחרונה היא מעין שלש כתב (שם אות ה') שאע"פ שדינו כפת הן לענין לברך במקום שקבע לאכול הן לענין שנוי מקום היינו דוקא כשאוכל כזית שנתחייב בברכה אחרונה דכשלא אכל כזית דינם כדברים שברכתם האחרונה היא בורא נפשות רבות דאין טעונים ברכה במקומן. אכן השיבוני רבני בית ההוראה שליט"א שאין שום מקום לספק בדעת הגרי"ח, ופשוט דס"ל כמסקנת המשנ"ב, דאף בפת אם לא אכל כזית ושינה מקומו חשיב כדברים שאין טעונים ברכה במקומו, וזה נלמד להדיא ממ"ש וז"ל "מפני דכל שהוא בתוך סעודתו לא חשיב גמר סעודה, יען דהפת צריך שיברך עליו ברהמ"ז במקומו", מפורש דרק באופן שמתחייב בברכת המזון.

ועיין עוד בדבריו שכתב שאפילו באוכל מהם כזית אם מתחילה לא כיון לקבוע מקום לאכילתו אלא שהיה אוזח אותם בידו ואוכל והולך כדרך בני אדם שדרכם לפעמים לקחת פת הבאה בכיסנין או שאר פירות בידם ואוכלים דרך הילוכם בתוך הבית מחדר לחדר אין בזה דין שינוי מקום והרי זה מברך ברכה אחרונה במקום סיום אכילתו שהרי אפילו בפת כן נוהגים הולכי דרכים לאכול בדרך הילוכם ומברכים במקום סיום אכילתם ואין בזה חשש, ע"ש.

דין המשנה מקום באמצע הסעודה באופן שהסיח דעתו
כתב הרמ"א (סימן קעח סעיף ב') שמי שפסק סעודתו והלך לבית

המזון, וכתב שאע"פ שיש בכל זה פלוגתא וכמה חילוקי דעות זה הוא העיקר לדינא משום ספק ברכות שאם לא נטל ידיו ולא אמר "הב לן ונברך" אלא רק גמר בליבו שלא לאכול או שסילק השולחן או שאמר "תנו וניטול ידינו" ולא אמר "ונברך" אז לכולי עלמא מותר לאכול דברים הצריכים ברכה לפניהם כגון להביא פירות או משקין שלא ברך עדיין עליהם בתוך הסעודה ולברך עליהם, אבל דברים שברך כבר עליהם בתוך הסעודה לא יאכל מפני הספק של הברכה דאיכא בזה פלוגתא ולא יכניס עצמו בידים בספק ברכות, וכתב שכל זה כשגמר בדעתו שלא לאכול אבל אם אמר "הב לן ונברך" והיה בדעתו לאכול עד שיביאו לו מים ליטול ידיו הרי זה מותר לאכול לכולי עלמא ולא יברך, ע"ש.

סדר השולחן בעת ברכת המזון

כתב מרן (סימן קפ סעיף א') "אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון" ע"כ. יש להביא כאן לדברי החדס לאלפים (אות א') לגבי אותם שיורי מאכל הנשארים בעצמות ובקליפין של הפירות אם יש בהם ניצוצי קדושה יתבררו ע"י ברכה אחרונה שאומר האדם על שולחנו אע"פ שסופם לזרקם לאשפה, וכתב שלפיכך יזהר האדם שלא יסיר מעל השולחן עצמות וקליפין אלא עד לאחר ברכת המזון וכמו שכתבו המקובלים. כמו כן כתב שלכך אזהרה שמענו שלא יוציא מעל השולחן דבר להאכיל לבהמה חיה ועוף הטמאים קודם ברכת המזון, הביא דבריו הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת שלח אות ב'). וכתב ע"ז שאותם בני אדם שדרכן לאכול תבשילין של בשר מעשה קדרה תחילה ואחר אכילתם יביאו פירות על השולחן ואילו קשה להם להניח כלים של הפירות בהיות השולחן מפוזר עליו עצמות של בשר וכיוצא הנה יש לדבר זה תקנה שיפרשו על השולחן מפה אחרת כדי שיתכסו העצמות ולכלוכי התבשילין ויסדרו על המפה הנקיה כלים של פירות שיביאו ונמצא אח"כ ממכרים ברכת המזון בהיות העצמות והקליפין עודם על השולחן ובזה יושלם ברורם. כמו כן כתב (שם אות ד') שצריך לזהר שלא ישאר כלי ריק על השולחן בשעת ברכת המזון כגון כפות כוסות קערות וכיוצא. כמו כן אין להסיר המלח מעל השולחן עד אחר ברכת המזון וכמו שכתב בקיצור השל"ה שהיא כדוגמת המוצב המכפר דכתיב על כל קרבנך וכי וגם שהוא מגין מן הפורענות, הביאו דבריו הבן איש חי (ש"ר פ' אמור אות י') הכף החיים (אות ג') והאחרונים.

בלא נשארו פתיתין על השולחן אם מותר להביא לחם שלם

כתב מרן (סימן קפ סעיף ב') "כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השולחן ואם עשה כן מחזי דלשם עבודת כוכבים עבד שנאמר העורכים לגד שולחן" ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ד') לדברי הגר"א שר"ל אם יש פתיתין על השולחן אבל אם אין פתיתין על השולחן מותר להביא אפילו פת שלימה, ושבשם הזוהר כתבו שטוב לעשות כן לכתחילה, ע"ש. אמנם הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת שלח-לך אות ג') כתב איפכא דאם אכלו כל הפת קודם ברכת המזון ולא הרגישו אלא עד שעת ברכת המזון לא יביאו פת שלימה ויניחו על השולחן אלא יביאו פרוסה. וע"ע בספר כף החיים (אות ז') על דברי הגר"א הנזכר שמסתמיות הזוה"ק והשו"ע משמע דאין להביא גם כשלא נשארו פתיתין על השולחן ושכ"נ דעת האחרונים. מ"מ ע"ש (אות ו') בשם האחרונים ובבא"ח (שם) דאם היה לחם שלם כבר משעת האכילה אין צריך להסירו בשעת ברכת המזון ואדרבה עדיף טפי למעבד הכי להשאיר כבר אחד שלם על השולחן מעת שברך המוציא ושלא אסרו בפת שלימה אלא רק אם יביאנה מחדש בעת ברכת המזון.

בדין הסרת הסכין

כתב מרן (סימן קפ סעיף ה') "נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון" ע"כ. משמע שאין חיוב להסירו וסגי בכסוי בעלמא. אמנם בשער רזה"ק (דף י') כתב בשם רבינו האר"י ז"ל שמי שהוא משורש קין צריך להזהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת ברכת המזון לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד יען כי כלי הזיין הם בקין כנודע. והנה כתבו הבא"ח (ש"ר פרשת חקת אות ו') והכף החיים (סימן קסז אות מא) דלכך כל אדם צריך להזהר בזה דאין אתנו יודע השרשים, וכתב הבן איש חי שכן נוהגים, ע"ש.

כמו כן משמע בדברי מרן שרק בסכין דינא הכי, אמנם החדס לאלפים (אות ה') והגרי"ח זצ"ל (ש"ר פרשת חקת אות ו') כתבו שהמדקדים מסירים כל כלי ברזל כגון המזלג והמספריים של ניירות.

כמו כן מה שסיים מרן (שם) שנהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב. בדברי רבינו האר"י ז"ל הנזכרים אין חילוק ומשמע שגם בשבת ויום טוב צריך להסיר, וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (שם) שכן אנחנו נוהגים להסירו גם בשבת ויום טוב. וכ"כ הכף החיים (אות טו) שלפי דברי רבינו האר"י ז"ל אין חילוק וגם בשבת ויום טוב צריך להסיר כי השורש אינו משתנה בשבת ויום טוב.

ומ"מ כתב שלצורך מצוה עוברת כגון שהגיע זמן תפילה מותר. ובבה"ל (ד"ה "עוברת") כתב שכ"ז לדעת הכל בו אבל לדעת שאר הראשונים מותר לכתחילה לצאת ממקומו גם לצורך מצוה שאינה עוברת, ומשמע שכן מסקנתו ז"ל. הנה אף שכן דעת מרן בב"י מ"מ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת בהעלתך אות ב') פסק כדעת הכלבו והרמ"א שלכתחילה אסור לעקור ממקומו ולגמור סעודתו אף לדבר מצוה אך היא מצוה שאינה עוברת ושרק במקום מצוה עוברת כגון מצות לוויה וכיוצא או לבית הכנסת להתפלל עם הציבור מותר לכתחילה לילך למקום אחר לעשות המצוה.

אכל בגן שאינו מוקף מחיצות ובשעה שברך היה דעתו לאכול משאר פירות הגן

כתב מרן (סימן קעח סעיף ג') "יש מי שאומר שאם היה בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שברך על אילן אחד אין צריך לברך על האחרים, והוא שבשעה שברך היה דעתו לאכול מאותם האחרים" ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק לז) שאפילו אין רואה מקומו שהאילנות מפסיקין, ולא דמי לאוכל במזרחת של תאנה ובא לאכול במערבה דאיתא בסעיף ב' דצריך לברך, דכאן מיירי שמוקף מחיצות דחשיב כמו מקום אחד, וכתב שיש מהאחרונים שפירשו דמיירי באין מוקף מחיצות וטעם ההיתר בזה הוא משום שהיה דעתו לזה מתחילה ומהני אף שאין רואה מקומו מחמת הפסק האילנות ע"ש. ולדינא כתב הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פ' בהעלותך אות י') כהדיעה הראשונה שמועיל דעתו רק כשהגן מוקף מחיצות שאם אינו מוקף מחיצות אין דעתו מועלת לכל האילנות אלא הדבר תלוי ברואה את מקומו הראשון שאם במקום השני רואה את מקומו הראשון אינו מברך ואם אינו רואה הן מחמת ריחוק הן מחמת איזה הפסק שיש ביניהם הרי זה מברך. וע"ש שכתב דמהני ראייה של מקצתו וכמו דפשיטא ליה לרב פפא בגמ' (זבחים דף קיח) לגבי אכילת קדשים. והיכא דכשהוא יושב ואוכל אינו רואה וכשהוא עומד רואהו נשארה הגמ' (שם) לגבי קדשים בתקין וע"כ בנידון דידן לא יברך ויביא אדם אחר שיברך ויכיון לפטרו ואז יאכל.

אכל פירות משבעת המינים אם טעון ברכה אחרונה במקומם

כתב מרן (סימן קעח סעיף ה') "א"א ששבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם וי"א דדוקא מיני דגן". וכתב ע"ז הרמ"א בהגה שיי"א שדוקא פת לבד. וכתב המ"ב (ס"ק מה) שכתבו האחרונים דלכתחילה יחמיר לברך במקומן אפילו בד' מינים וכן לענין שינוי מקום א"צ לברך על כל השבעה מינים כמו על הפת אם שינה מקומו וכמו שפסק הרמ"א בס"ב בהגה, וסיים שדעת הגר"א דהדיעה האמצעית היא העיקר לדינא ושלפ"ז פירות של שבעת המינים דומים לסתם פירות דשייך בהו שינוי מקום לכו"ע. הנה הרב אליעזר פאפו זצ"ל בספרו חסד לאלפים (אות ג') פסק כדעת האחרונים הנ"ל, וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת בהעלתך אות ג') שלאחר שכתב שמיני מזונות שברכתן האחרונה היא מעין שלש דינים כפת כתב שכן פירות של שבעת המינים וכן יין דברכתם ג"כ מעין שלש דינים כפת לענין עקירת מקום דאסור לעקור ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה משום דיש אומרים כמו שהפת צריך ברכה במקומו כן אלו צריכין ברכה במקומן ולפיכך לענין שינוי מקום אזלינן לקולא בספק ברכות ואמרינן שדינים כפת, והוא דאם עמד ממקומו הראשון והלך לחצר אחרת אין עמידתו נחשבת גמר סעודתו אע"פ שהסיח דעתו מלאכול מפני שצריך לחזור למקומו לברך ברכה אחרונה ולכן כשחוזר ואוכל ושותה אפילו במקום אחר על דעת סעודתו הראשונה הוא עושה לסיים סעודתו כל שכן אם חוזר למקומו הראשון ואוכל שאין צריך לברך ברכה ראשונה ואפילו לא הניח מקצת חברים, ע"ש. וכ"כ הכף החיים (אות לד) בשם האחרונים.

סדר ברכת היין בליל הסדר

כתב הבה"ל (ס"ס קעח "דברי רשות") לדברי הגר"א שבלייל הסדר צריך לברך על כל כוס וכוס ע"ש. הנה זה לפי מנהג האשכנזים המובא ברמ"א (סימן תעד) שמברכים ברכה ראשונה על כל כוס וכוס דלפי מנהג הספרדים המובא בב"י (שם ריש הסימן) ובכף החיים (שם אות א') אין מברכים אלא על כוס של קידוש וכוס של ברכת המזון וכמ"ש מרן בש"ע (שם).

איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה

כתב מרן (סימן קעט ס"א) "גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך בהמ"ז, ואם אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת ואסור לו לשתות אא"כ יברך עליו תחילה, ואכילה דינה כשתיה להרא"ש, אבל להר"ר יונה והר"ן אכילה שאני שאע"פ שסילק ידו מלאכול ואפילו סילקו השלחן אם רצה לחזור לאכילתו אין צריך לברך פעם אחרת שכל שלא נטל ידיו לא נסתלק לגמרי מאכילה" ע"כ. ולדינא כתב בזה הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פ' בהעלותך אות י"א) שכשגמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים וכן אם אמר "הב לן ונברך" אע"פ שלא נטל ידיו עדיין הרי זה אינו יכול לאכול ולשתות עד שיברך ברכת

אחר או שהיה אוכל וקראו חברו לדבר עמו אפילו לפתח ביתו או למקום אחר כשחוזר לסעודה א"צ לברך כלל דהא פת צריך ברכה במקומו לכולי עלמא, מיהו אם הסיח דעתו כשחוזר ודאי צריך לברך על מה שרוצה לאכול אח"כ, ע"כ. ובבה"ל (ד"ה "אם הסיח דעתו") הביא לדברי האבן העזר שהקשה על סתימת הדין מהא דסימן קעט דאיתא שם דלענין אכילה דעת הר"י והר"ן דלא חשיב היסח הדעת, ומחמת זה רצה לחדש דלענין פת אין היסח הדעת גורם ברכה שנייה, והביא דכבר סתמו האחרונים שלא כדבריו, ע"כ. אמנם הזכור לאברהם (אות ס') הביא לדבריו וכ"כ החדס לאלפים (אות א'). וכ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת בהעלותך אות ב') שכשאכל פת ובתוך סעודתו שינה מקומו אפילו הלך לבית אחר ואפילו לא הניח שום אדם בשולחן והסיח דעתו שמברך רק על דברים שאינם מחמת הסעודה אבל דברים שהם באים מחמת הסעודה לא יברך עליהם אע"פ שהסיח דעתו, מפני דכל שהוא בתוך סעודתו לא חשיב גמר סעודה יען דהפת צריך שיברך עליו ברכת המזון במקומו, ע"ש.

היה דעתו בשעת ברכת המוציא לאכול במקום אחר

כתב המ"ב (סימן קעח ס"ק לג) שאם היה דעתו בשעת המוציא לאכול במקום אחר מותר לעשות כן לכתחילה דאז חשיב שניהם מקומו ושאפילו מבית לבית מהני מחשבתו ושכן נהגו כשהולכין לסעודת נשואין שמכוין מתחילה לאכול שם, ע"ש. הנה כ"כ הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פ' בהעלותך אות ב'), ובשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ד סימן לד שאלה ג') כתב שהעושה כן צריך שיאכל פת כשיעור בביתו ואח"כ שהולך לבית השני יאכל שם ג"כ כזית פת ויברך שם בבית השני ברכת המזון, ולא יברך לא על התבשיל ולא על הפת שאוכל שם דהיות ואוכל במקום השני על דעת הסעודה הראשונה ה"ה אוכל לסיים סעודתו והכל נחשב לסעודה אחת, וכתב שיותר טוב שיקח עמו כזית פת כשהולך מביתו לבית השני. וכתב שדבר זה מותר לעשותו לכתחילה וכדין הולכי דרכים המובא בסעיף ד', והביא שכן העלו המהר"ם ומהר"ש ז"ל בספר מגן גיבורים הגר"ז (סעיף ד') והט"ז (ס"ק ט), ועש"ב. ובהערת רבני בית ההוראה שע"י ישיבת אהבת שלום הוסיפו דאמת הוא שכן דעת הרב פעלים, אך דעת האור לציון (ח"ב פ"ב ה"טו) דלא כהט"ז בדעת מרן, ולעולם דעת מרן דלא מהני כוונה לכתחילה.

ומה שהצריך לאכול בבית השני כזית פת, כן הוא בפמ"ג (מש"ז אות ט'), ועע"ב בכף החיים (אותיות ה'; כ"ג, ל"ב). ועע"ש לגבי ההולך למקום השני על דעת לחזור למקומו הראשון.

ודע דכל זה באוכל פת, דבאוכל אוכלין ומשקין שברכתם האחרונה היא "בורא נפשות רבות" אפי' אם היה בדעתו במקום הראשון ללכת למקום השני ולאכול שם עכ"ז מאחר ששינה מקומו מבית זה לבית אחר צריך לברך על מה שאוכל בבית השני, וכן אם אחר שהלך לבית השני חזר למקומו הראשון ואכל צריך לברך על מה שאוכל שבדברים אלו רק אם שינוי המקום הוא מחדר לחדר אין צריך לחזור ולברך אם היה דעתו מעיקרא לאכול בחדר השני. וכמו שמבואר בדברי הגרי"ח זצ"ל בספרו בן איש חי (שם אות ד').

והנה אי קשיא לך על דברי הרב פעלים הנזכר היאך כתב שכשמעיקרא בברכת המוציא היה דעתו לילך לבית השני לגמור סעודתו דשרי לכתחילה למעבד הכי והרי כתב הרמ"א בסעיף א' בדעת מרן שרק כששני המקומות בבית אחד מהני כשהיה דעתו לאכול במקום אחר ולא מקרי שינוי מקום ע"ש, וכמו לענין קידוש, א"כ לדעת מרן לכאורה לא מועיל דעתו במבית לבית. נ"ל שרבינו יוסף חיים זצ"ל אחז כדעת הט"ז (ס"ק ט) שדחה לדברי הרמ"א וס"ל בדעת מרן דמהני דעתו גם במבית לבית, ושאין ראייה מהלכות שבת שכתב מרן (סימן רעג ס"א) שיי"א שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר שפיר דמי והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד כגון מחדר לחדר או מאגרא לארעא, שע"ז הסתמך הרמ"א הנ"ל, דשם לא אוכל כלל במקום זה שעושה קידוש רק דעתו לאכול במקום השני ע"כ אין קרוי מקום סעודה אלא אם הוא בבית אחד משא"כ כאן שאוכל גם כאן שאם היה דעתו לאכול גם במקום אחר לא בעינן שיהיה בבית אחד דוקא, כמו כן ביאר הט"ז דל"ק מסעיף ג' שמבואר בדברי מרן שמגן לגן לא מועיל דעתו כשברך בתחילה וצריך לחזור ולברך, דיש חילוק בין פת לפירות לענין אם היה בדעתו לאכול במקום אחר דבפת כיוון ששייך בו קביעות מהני זה שהיה בדעתו לאכול שם שאין צריך לברך, ופירות היות ואין שייך בו קביעות לא מהני דעתו לכך כי אין להם חיבור יחד, וכך ביאר לדברי מרן בסעיף ד' שכתב אם אכל פת במקום אחד וחזר ואכל במקום אחר אינו מברך בהמ"ז אלא במקום השני וכו' דזה מייירי שהיה תחילה דעתו ע"ז, דומיא דהולכי דרכים דנקט אח"כ, עש"ב.

אם מותר לכתחילה לעקור ממקומו באמצע הסעודה לצורך

מצוה שאינה עוברת

כתב הרמ"א בהגה (סימן קעח סעיף ב') שלכתחילה לא יעקר ממקומו בלא ברכה דחשישין שמא ישכח מלחזור ולאכול,

[ובשו"ע (או"ח סי' קס"ח סי' ס"ו) כתב וז"ל, פת הבאה בכיסנין, מברך עליו בורא מיני מזונות, ולאחריו ברכה אחת מעין שלש, ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו, אע"פ שהוא לא שבע ממנו מברך עליו המוציא וברכת המזון, ואם מתחלה היה בדעתו לאכול ממנו מעט וברך בורא מיני מזונות, ואח"כ אכל שיעור שאחרים קובעים עליו, יברך עליו בהמ"ז, אע"פ שלא ברך המוציא תחלה, עכ"ד. ומבואר דמי שאכל פת הבאה בכסנין והסיח דעתו וחזר ונמלך לאכול עוד עד שנצטרף להיות כשיעור שקובעין עליו סעודה, הרי"ז מברך ברכת המזון, אף שבאו לו בבי' סעודות חלוקות עכ"ז כיון דעתה שבע חייב לברך ברכת המזון מדאורייתא, וכ"ה בבאיהו"ל סי' קפ"ד סי' ס"ו, [ובחזו"א (או"ח סי' ל"ד סק"ד) כתב, דאם אכל והסיח דעתו (וברך ברכת המזון) וחזר ואכל, אין ב' האכילות מצטרפות לחייבו בברהמ"ז, וצ"ע].

בדין ברכת המוציא שהיא פוטרת את מה שבא מחמת הסעודה א. כדין כל עיקר וטפל ב. שברכת המזון באה על כל הסעודה

ויסוד למה שנתבאר דברכת הלחם על הסעודה היא באה, נראה בזה להקדים ולבאר סוגיא דשמעתנא בברכות [דף נא.], וכך היא הצעת הסוגיא, בעו מיניה מרב חסדא, מי שאכל ולא בירך, מהו שיחזור ויברך, אמר להו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף, אמר רבינא הלכך אפלו גמר סעודתו יחזור ויברך, ומסיק דכיון שבתחילה היה גברא חזי, לא יברך הואיל ואידחי אידחי, ע"כ הסוגיא.

ובביאור הגר"א והמהרש"א ביארו הסוגיא לפירושו של רש"י, דמספק"ל מי שאכל ולא בירך ברכת המוציא או ברכת היין, ונזכר באמצע הסעודה מהו שיחזור ויברך, וע"ז אמר דודאי יברך, וכי משום שאכל שום ואכל בלא ברכה יחזור ויאכל שום היינו שימשיך לאכול בלא ברכה, ואמר רבינא דמאחר דמסיק דמברך באמצע הסעודה ברכת המוציא, א"כ נימא דה"ה אם כבר סיים סעודתו מברך על מה שאכל, ואף שלכתחילה צריך לברך על המזון עובר לעשייתו, מ"מ אם לא בירך לפני עשייתו מברך לאחר עשייתו, כדין הגר שהוא מברך ברכת המצות אחר לעשייתו, ומסיק דיש לחלק לפי דהתם הגר גברא דלא חזי הוא, ע"כ.

ולדינא נחלקו בזה הראשונים, דדעת הר"מ [פ"ד ברכות ה"ב] והשו"ע [סי' קס"ו ס"ח] דכיון שהשלים סעודתו שוב אינו מברך, אכן הרשב"א בברכות שם הביא דעת הראב"ד דפסק כרבינא, וכתב המג"א סי' קס"ז דטוב להחמיר כדעת הראב"ד וליקח עוד מהאוכל ולברך עליו. והרמ"א [סי' קע"ו ס"א] הביא דברי הראב"ד בהשגות (פ"ח ברכות ה"ב) דאם נזכר כשהשתיה בפיו בולען ומברך בסוף, ובכס"מ נסתפק אם כן הוא גם דעת הר"מ, וברמ"א הכריע שכן היא גם דעת הר"מ, ומשום דכל מה שאין לברך לאחר האכילה הוא לפי שכבר נדחה כמבואר בש"ס, אכן אם נזכר כשהשתיה בפיו לא נדחה לגמרי, ולכן שפיר מברך בסוף. הרי מבואר דסברת רבינא אינה דחוויה לדינא, שכן לדעת הראב"ד באמת כן הלכה, ואף לדעת הראשונים שנחלקו עליו, מ"מ מבואר בש"ס דאין זה משום דברכת הנהנין צריך לברכן עובר לעשייתו לעיכובא, דלעולם דינם כדיון ברכת המצות שפעמים מברכין לאחר עשייתו, ואך משום הלכות ידחוי הוא דאתינן עלה, ומה"ט כתבו הראב"ד והרמ"א שאם נזכר באמצע השתיה בולען לפי שלא נדחה לגמרי, וכמשי"כ.

ובפשוטו כל ספק זה ששאלו את ר' חסדא מרפסין אגרי, מה עלתה על הדעת שלא יברך ברכת המוציא או ברכת היין באמצע סעודתו, וכי תקנת ברכה הוא רק על תחילת האכילה, והלא כל אכילה ואכילה מחייבת ברכה לפניה, ואך דברכה שבתחילה פוטרת כל מה שאוכל, וא"כ מה לי שכבר אכל ולא בירך, דל מהכא מה שכבר אכל הרי הוא מחויב ברכה על כל מה שממשיך לאכול, ובפשוטו אין לזה שום מובן. גם יש לתמוה מה שרבינא למד מזה דמברך על המזון אף שכבר סיים לאכול, הלא נידונו של רבינא הוא האם דין עובר לעשייתו מעכבת בברכת הנהנין, וא"כ היאך הוכיח ספיקתו ממה שמברך על מה שעתיד לאכול, וצ"ע בזה, גם צ"ע טובא מה שכתב רש"י דמיירי בברכת המוציא וברכת היין, וקשה דהלא אף בברכת פירות ושאר כל האוכלין כן הדין שאם נזכר וממשיך לאכול מברך על העתיד, וכז"צ צ"ע.

אשר מוכרח ומבואר מתוך סוגיא זו, דמה שנסתפקו האם מברך ברכת המוציא וברכת היין, לא מיירי שהוא ממשיך לאכול לחם ויין, כי ככה"ג ודאי שהוא מחויב בברכה מחמת כל מה שעתיד לאכול, אלא מיירי שכבר השלים לאכול את הפת ואת היין, ואך שהוא ממשיך לסעוד בפפראות המלפתים את הפת, ושותה שאר משקין, אשר אין עליהם חוב ברכה לעצמם כי דינם שהמה נפטרים בברכת המוציא ובברכת היין.

והוא מוכרח מיניה וביה, כי לכן פרש"י דמיירי כאן בברכת המוציא ובברכת היין, משום דבאוכל פירות ונזכר שלא בירך וממשיך לאכול פירות ודאי שהוא מברך על העתיד, ואשר לכן הוצרך רש"י לפרש דמיירי שבירך ברכת המוציא וברכת היין, ומעתה אינו אוכל אלא הפרפראות ושאר משקין, שביסודם דינם ליפטר מדין טפלה, וזהו דמספק"ל במקום שלא בירך ברכת העיקר האם צריך לברך על הטפל. ויסוד הספק בזה היה מקום לפרש, דנהג תנן בברכות מד. זה הכלל כל שהוא עיקר ועימו טפלה מברך על העיקר ופוטרי את הטפלה, ויש לחקור בזה, האם אכילת הטפל ביסודו מחייב ברכה, ואך שברכת העיקר פוטר את הטפל, וכלשון המשנה, או דנימא דאכילת הטפל אינו אכילה המחייבת ברכה, והרי זה כאכילת המטעמת דאיתא בברכות [דף יד.] שאינו חייב ברכה, כי אין זו אכילה המחייבת ברכה.

וכבר האריכו האחרונים הרבה בדין האוכל טפל ולא היה דעתו עליו בתחילה, דבב"ח [סי' רי"ב] נראה שנחלקו בזה התוס' והריב"ז יונה, ועוד דנו הפוסקים בדין טפל הנאכל קודם העיקר האם צריך לברך שהכל, ועוד דנו באכל טפל יותר מכשיעור ומהעיקר פחות מכשיעור, ועוד בספיקת הכל בו אם ברכה אחרונה של העיקר פוטר הטפל, וכן יש לפלפל בספיקת הארץ צבי [ח"א סי' ק'] במי שנתכין שלא לפטור

את הטפל.

אכן מלבד מה שהכרעת כל רבוותא קמאי ובתראי הוא דודאי יש חיוב ברכה על הטפל, ואך שהטפל נפטר בברכת העיקר, יעוין ברע"א ברכות מד. ובחי' הגר"ל מאלין סי' א' ובחזו"א סי' כ"ז סק"ט ובאגרו"מ סי' ע"ד ובעמק ברכה [ע' נ"ח], הרי עדין לא נתיישב כלל דברי רבינא בסוגיא שם שהוכיח ממה שמברך על המשך הסעודה שכן הדין שאם כבר סיים סעודתו שהוא מברך אחר המזון, וכי מה ענין זה לזה, וצ"ע. והנראה בביאור סוגית הש"ס [בברכות דף נא.], מספק"ל דמי שאכל פת והשלים אכילת הפת ועדין לא השלים סעודתו, האם יברך על הפרפרת ברכת המוציא, לפי דעדין לא נשלם סעודת הפת, כי כל מה שאוכל הרי הוא סעודה אחת אם אכילת הפת, וכל הפרפרת הרי הוא אכילה גמורה וחשובה אלא דבתורת סעודה אחת היא עם אכילת הפת, וממילא יש מקום לברך עליה ברכת המוציא על אכילת הבשר.

וכבר הארכתי לעיל דיסוד חיוב ברהמ"ז מה"ת הוא על הסעודה, וא"כ דכוותה י"ל בברכת הלחם שיסוד כל דין ברכת הלחם הוא על הסעודה, וממילא דכל שהוא מכלל הסעודה הוא בכלל ברכת המוציא, ומעתה מבואר מסקנת הש"ס דאם אחר אכילת הלחם נזכר שלא בירך המוציא שמברך המוציא כ"ז שלא סיים הפרפראות, כי המה ניהו גוף הסעודה שאוכל אותם לשום מזון וסעודה.

ודכוותה נראה לענין ברכת היין שהיא פוטרת שאר משקין [כמבואר בברכות (דף מא.)], דאין זה מדין עיקר וטפל כההיא דצנן וזית, דודאי אין שתית משקין נצרך לשתיית היין, ואשר נראה כמשי"נ דשתיית יין קובע שם סעודה להשתיה, וכל המשקין בכלל הסעודה, ויעוין במ"ב וביאיהו"ל [סי' קע"ד ס"ב] אם דוקא בקובע שתייתו על היין, ויעוין בסי' ר"ח סט"ז, ועוד כתבתי בזה לקמן בכל זה עפ"י דברי הכס"מ, יעו"ש.

ומעתה באו דבריו של רבינא, דאם מברך ברכת המוציא אחר שכבר השלים לאכול את הפת, הרי ששייך חפצא של ברכה אחר אכילת המזון, ואף שעדין הוא עוסק באכילת הפרפראות עכ"ז אין כאן אכילת לחם מן הארץ, הרי מזה למד רבינא דהך דינא דעובר לעשייתו אינו מעכב בברכת הנהנין, ודוחה הש"ס דבריו, דכיון דנזכר לברך אחר שכבר אין פרפראות לפניו נדחה הוא, ושוב א"א לברך ברכת המוציא על הפרפראות.

ודוגמא רחוקה שהיא קרובה לזה הבאתי למעלה מדברי הרבינו מנוח בפ"ד לולב ה"ו, דמה שמברך על נטילת לולב הוא משום דהוא העיקר ופוטרי את הטפל, ונתבאר לעיל דודאי אין כוונתו שולוב שהוא גבוה עיקר יותר משאר המינים, אלא דכאשר נוטל את כל המינים ביחד הרי העיקר שבהם הוא הלולב לפי שהוא הגבוה, אשר דכוותה הוא בברכת הלחם שמברך על הלחם שהוא העיקר שבסעודה.

והנה דנו הפוסקים קמאי ובתראי בדין מי שנטל כל המינים ואח"כ נמצא פסול בהערבה, דדעת רבינו משולם שנטל את כל המינים שוב ומברך על הערבה, ודעת השואל בשו"ת יכין ובוועז שחוזר ונוטל את כולם ומברך על נטילת לולב, ובשו"ת יכין ובוועז סי' קכ"ג וסי' קכ"ט התיי עליו כל חמתו דהוי ברכה לבטלה, אלא לא יברך כלל, אכן דעת המור וקציעה סי' תרנ"א שנוטל את כולם ומברך עליו על נטילת לולב.

אשר נראה בביאור שיטתו של המור"ק, דנהג זה מפורש בדברי רבינו משולם שלכתחילה צריך לנטול שוב כל המינים יחד, והוא כדי שיתקיים דין לקיחה תמה, הרי דאף שכבר יצא ידי חובת ג' מינים מ"מ מחמת מצות נטילת ערבה לחוד יש קיום דין בזה שנטולו יחד עם שאר המינים, ואשר לכן דעת המור"ק שעל ברכת הערבה לחוד יכול לברך על נטילת לולב כיון שהוא נוטלו יחד עם הלולב, והוא העיקר, [ויעוין היטב במור"ק שם במה שדימה לציצית, והוא תמוה כפי שכבר חילק בזה ביכין ובוועז שם, אלא דבמור"ק שם משמע שהוא טעם לעצמו יעו"ש, ולהלכה קי"ל כדעת רבינו משולם, ויעוין בשע"ת סי' תרנ"א סקי"ב.

בקושיית העולם למה אין מברכין על המרור שאינו מכלל הסעודה

והנה בתוס' ברכות [דף מב. ד"ה אין] הביא שמקשים העולם למה אין מברכין בורא פרי האדמה על אכילת מרור, והרי מרור זה אינו בא מחמת הסעודה, וא"כ אין הפת פוטרן, וצ"ע.

הרשב"ם תירץ דברכת האדמה שבירך על הכרפס פוטרת את המרור, והשיג עליו בתוס' שם, שהרי כיון דאיכא הגדה והלל מסיח דעתו, וכמו שאמרו טעם זה בפסחים [דף קטו:] נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני וכו', כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסחוי אסחיה לדעתיה ונגע, ע"כ, וא"כ ה"נ דכוותה נימא לענין ברכת הנהנין, דכיון שהסיח דעתו ע"י אמירת הלל והגדה יהא צריך לברך שוב, והרא"ש פסחים [פ"י סי' כ"ו] יישב דעת הרשב"ם וז"ל, דאגדתא והלילא הוי היסח הדעת לענין נטילה, שמא נגע במקום הטינופת, אבל לענין ברכה כיון שהמרור לפניו ודעתו לאכול ממנו לאו נמלך הוא, ואין היסח הדעת.

ותירצו בתוס' בלשון זה, כיון דרחמנא קבעיה חובה דכתיב על מצות ומורוים יאכלוהו הוי כמו דברים הרגילין לבוא מחמת הסעודה דפת פוטרן, וכ"ה לשון הרא"ש היינו משום דכתיב על מצות ומורוים יאכלוהו, וחובה הוא להביא מרור אחר מצה, הלכך הוה כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאין טעוניה ברכה, תדע לך דהא קרי ליה במתני' פרפרת הפת דקתני במתני' עד שמגיע לפרפרת הפת והיינו חזרת שמביא אחר הפת, ותנא בברכות [דף מב.] בירך על הפת פטר את הפרפרת, וכ"ה לשון הסמ"ג [עשין מ"א] דכיון שאמרה תורה על מצות ומורוים נחשב המרור כבא מחמת הסעודה, עכ"ד הראשונים.

ולשון הריטב"א בהגדה של פסח, ברכת הלחם פוטרו ככל דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, ואע"פ שאין אנו אוכלין מרור לסעודה ולהשביע רעבונו, חיוב מצותו קובעו שיהיה מעיקר הסעודה. וכל זה אינו מובן כלל, מה לי שהוא מחויב לאכול, הלא מ"מ אינו נטפל לאכילת המצה בתורת פרפרת לפת הפת אלא בא לעצמו, ומה שהוכיח הרא"ש ממה שנקרא פרפרת היא גופא צ"ע וכי איזו פרפרת

היא זו לאכול מרור, ומדברי כל הראשונים נראה דאין זה דין שנתחדש אחר שתיקנו חכמינו סדר כל זה הלילה, אלא הוא מעיקר דין תורה לאכול מרור אחר המצה, וכל זה אין לו שום מובן כלל, וצ"ע.

ובספר המנהגות להר"א מלוניל כתב וז"ל, מפני שאינו רשאי לאכול אכילתו עד שיאכל מרור כדברים הבאים מחמת סעודה דמי, ולכאורה כוונתו דמדבריהם הוא שתיקנו שלא יאכל הסעודה עד שיאכל מרור, וצ"ע המקור לזה, אכן מדברי הראשונים הנ"ל מבואר דמעיקר דין תורה הוא שהמרור נכלל בתוך הסעודה, וזה אינו מובן מה שייכות בין מצות מרור מדאורייתא למצות המצה מדאורייתא.

אשר למשי"נ נראה, דהנה הכס"מ [פ"ג ברכות ה"ט בסופן] הקשה בדברי הר"מ שם דפת הבא בכיסנין היינו שנילוש במי פירות, וברכתו בורא מיני מזונות, והלא תנן בחלה דהנילוש במי פירות חייב בחלה, הרי שאני קורא עליה לחם הארץ, ותירץ דודאי אף פת הבבכ"ס חשיב לחם שהרי אם קבע עליו סעודה מברך המוציא, ואך דלא תיקנו חכמים ברכת המוציא וברכת המזון אלא בלחם שקובעין עליו סעודה.

ובמנח"ח מצוה י' סק"ה כתב, דנהג בברכות [דף לז:] מבואר דכל שאין לו תורת לחם לענין ברכת המוציא אינו ראוי לצאת בה ידי חובתו ידי חובת מצה, וקשה דהלא כובא דארעא שנאפית בקרקע ברכתו בורא מיני מזונות [כמפורש בברכות (דף לח.) ובר"מ (פ"ג ברכות ה"ט)], ועכ"ז פסק הר"מ [פ"ו מצה ה"ו] שיוצא ידי חובת מצה בכובא דארעא, הרי דאף שברכתו בורא מיני מזונות עכ"ז יוצא בה ידי חובת מצה, וצ"ע.

וכתב ליישב, דנהג עיקר דין מצה מה"ת הוא שיהא נחשב 'לחם', ובזה ע"כ דכל פת הבא בכיסנין חשיב לחם, שהרי אם קבע סעודה על פת הבבכ"ס ברכתו המוציא לחם, ואך דמאחר שברכת המוציא דרבנן הם אמרו שלא יברך כן אלא בלחם של קביעות סעודה, וא"כ בליל הסדר שאוכל כזית מצה לשם חובתו הכתוב קבעו לאכילה קבועה, הרי ממילא שכשאוכלו לשם חובת מצה מברך המוציא לחם מן הארץ, עכ"ד.

והגרע"א בהגהותיו [או"ח סי' קס"ח] כתב, דעדין יקשה למה אין מברכין ברכת המזון על פת הבא בכיסנין, דכיון דאף הוא נקרא לחם לענין חלה ולענין מצה, א"כ מן הדין שיהא ברכתו ברכת המזון, ובשלמא לדעת הראשונים דאם בירך ברכה מעין ג' על הלחם יצא ידי חובתו מדאורייתא ניחא, אך לדעת התוס' בברכות [דף טז.] דמה"ז צריך ג' ברכות חלוקות, א"כ למה אין מברכין ברהמ"ז על פת הבב"ס.

ותירץ הגרע"א דע"כ דכל מה שחייבה תורה ברכת המזון הוא רק על מה שאוכל לחם כזה שרגילים לשבוע ממנו, וזהו שאמרה תורה ואכלת ושבעת וברכת, וביאור דבריו דבאמת מדאורייתא אין חיוב לברך ברכת המזון על כל אכילת לחם ששבע בה, כי אם על לחם שקובעין עליו סעודה לשבוע, ואשר לכן אין מברך ברכת המזון על פת הבא בכיסנין כי אין הדרך לקבוע עליו אא"כ קבע עליו סעודה.

[ונפ"מ בזה לדינא בדין מי שאכל פת הבא בכיסנין ושבע בה, ונסתפק אם בירך ברכה מעין שלש, דאם נימא דכל פת הבא בכיסנין מחויב בברהמ"ז מדאורייתא, ואך שיוצא יד"ח בברכה מעין שלש, א"כ במקום שהוא ספק הרי קי"ל דספק דאורייתא לחומרא, אך אם נימא דאין חיוב ברהמ"ז אלא על פת שקובעין עליו סעודה, א"כ ככה"ג הו"ל ספק דרבנן ולקולא, [ועמ"ב סי' ר"ט סק"י מה שנחלקו בזה הפוסקים].

ונראה להוסיף, דעיקר מצות אכילת מצה בליל הסדר אינה מצוה במעשה האכילה בלבד, אלא דמצוותה שתהא המצה אכילתו וסעודתו, ונמצא דבעצם מה שמקיים מצות אכילת מצה ע"כ כייל בזה תורת סעודת היום, והן הן דברי המנח"ח דכל מצה שיוצא בה ידי חובתו מברך עליה המוציא, כיון שהכתוב קבעו לאכילה חשובה, משום דעצם היות האכילה אכילה לקיום מצות מצה כייל בזה שזוהי אכילתו וסעודתו.

והנה נחלקו האחרונים בדין אכילה דמצה, דבחת"ס כתב דסגי בזה הנאת גרון, כדמסיק כן בחולין [דף קג:] בכל מאכלות אסורות דהעיקר תלוי בכזית בהנאת גרון, ובאמרי בינה פסח [סי' כ"ג] כתב שכ"ה בירושלמי, והלבוש [סי' תע"ה ס"ג] פליג, שכתב דבעינן מילוי כרס, והביאור בזה נראה דיסודו דין קביעת אכילתו וסעודה, וכל סעודה בעינן הנאת מעיין, והארכתי בעניני מצה.

ומעתה נראה להוסיף דאף אכילת מרור מדאורייתא אינה באה כמצות אכילה בלבד, אלא יש בזה קיום במה שהוא נאכל עם סעודת המצות, וכלשון הסמ"ג הנ"ל דמשמע דעיקר דין תורה לאכול המרור עם המצה, דכתיב על מצות ומורוים, והן הן דברי הרא"ש דמרור נקרא פרפרת הפת, כי באכילת סעודת המצה, אמרה תורה לאכול את המרור כפרפרת הפת, והמה קיומים בעצם מצות סעודת הלילה מדאורייתא.

[ויש להוסיף (ע"ד אגדה), מה שכתבו בתוס' ברכות (דף מב. ד"ה אתכא) דמי ששכח ולא אכל מצת אפיקומן ואמר הב לן ונברך, אין זו נחשב כהיסח הדעת, כמו שאמרו שם שהאורח אין לו היסח הדעת לפי דאתכא דבעה"ל הוא סמך, כמו"כ אנו בליל הסדר אתכא דרחמנא קא סמכינן, והיינו דאכילה זו היא שולחנו של מלך, ושולחנו עיקרה לסעודה, דעל שולחן המלך נתחדש סעודת מצה ואכילת מרור כפרפרת להמצה].

ולעניתי נראה דזוהי גם עיקר שיטת הלל שהיה כורך פסח מצה ומרור ואוכלן ביחד, לקיים מה שנאמר על מצות ומורוים יאכלוהו, דאין זה דין כריכה בעלמא לקיים כל מצוות הלילה באכילה אחת, אלא יסודו מהלכות סעודה, כי קבעה תורה שהפסח עם מרור נאכלים יחד עם המצה שהיא עיקר סעודת הלילה, וא"כ אף לדידן שאין זה מעכב בהמצוה, מ"מ קיום דין הוא בהמצוה, וכמשי"כ, והדברים מחודשים.

הלא למשי"נ מתבארת שיטת הראשונים דבורא פרי האדמה של המרור נפטרת בהמוציא משום שהוא כמו דבר שרגיל לבוא בסעודה שהפת פוטרן, דהתוס' אזלי בזה לטעמייה דברכת הפת פוטרת את כל הסעודה כולה, ומאחר שהלחם הוא העיקר שבהסעודה הרי מטבע של ברכת הסעודה הוא ברכת הלחם, וא"כ מאחר דאף המרור בא בתורת חיוב בסעודת המצה, הרי ממילא שהוא נפטר בברכת הפת.

הוראת הלכה

חכמי ורבני בית ההוראה

שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום"

מ"ט המברך קודם הסעודה במ"מ על פת הבאה בכיסנין לא נכנס בספק אם יכול לברך שוב המוציא

שאלה: בסי' קע"ו במשנ"ב ס"ק ב' הביא בענין פת הבאה בכיסנין שאוכלין אחר קידוש שחרית דנכון יותר שלא יברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה אלא יפטרנו בברהמ"ז, וכמו שביאר בביאור"ל דכיון דמספקא לן מהו פת הבאה בכיסנין א"כ להצד דהוי פת גמור חשיב כמי שמברך ברהמ"ז באמצע סעודתו. והנה יש שנוהגים כן לכתחילה בכל סעודה שרוצה לאכול פת הבאה בכיסנין שאוכל מקצת קודם הסעודה כיון דבתוך הסעודה איכא ספק ברכות אם לברך במ"מ, ויל"ע דלכאורה כיון שברך על פת הבאה בכיסנין בורא מיני מזונות נכנס לספק לענין ברכת המוציא על הלחם שבא לאכול, דלהצד דהוי פת גמור א"כ הוי כמי שברך על פת גמור במ"מ דפוטר את הפת השניה וא"כ לא נרויח כלום דעדיין הוא בספק על ברכת המוציא ומדברי הפוסקים משמע דאין בעי' בזה, וטעמא בעי, יורונו המורים ושכמ"ה.

תשובה: כיון שכוונתו בברכת בורא מיני מזונות היתה לפטור רק את הפת הבאה בכיסנין ולא פת גמור, אין ברכתו פוטרת פת גמור, אפי' שברכת בורא מיני מזונות פוטרת בדיעבד פת גמור, ואע"פ שהפת הבב"כ שברך עליה בורא מיני מזונות היא ספק פת, כמש"כ האחרונים על דברי השו"ע (בסי' ר"ו סעיף ב') שכתב שאם היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ, וברך על פרי האדמה ונתכוון לפטור את פרי העץ, יצא. שזהו דוקא כשכיוון לפטור, אבל אם לא כיוון לפטור את פרי העץ, לא נפטר פה"ע, אע"פ שברכת בורא פה"א פוטרת פה"ע, והביאם בכה"ח (ס"ק י'), וכן הוא במשנ"ב (ס"ק ח') עיי"ש. א"כ ה"ה בני"ד, ולכן אע"פ שברך על הפת הבב"כ בורא מ"מ, יכול לברך על הפת שאוכל אח"כ המוציא לחם מן הארץ.

בסוג אוכלים שאין להם שום שייכות לקביעות מקום וכגון

סוכריה וכדומה אי גם בהם נאמרו דיני שינוי מקום

שאלה: בדיון שינוי מקום דפסק השו"ע דצריך לחזור ולברך משום דחשיב סנסתיים סעודתו או עכ"פ כהיסח הדעת, יל"ע בסוג אוכלים שאין שום קביעות מקום לאכילתם וכגון סוכריה וכדומה דסברא גדולה שלא יהיה בזה שינוי מקום דאין שייכות בין האכילה למקום ולא קובע לאכול במקום זה, או דילמא דלא נאנ.

תשובה: אף דיש סברא גדולה שלא יהיה בזה דין שינוי מקום, עכ"פ מסתימת הפוסקים משמע שלא פלוג, ובכל מיני מאכל יש דין שינוי מקום, וכן משמע בהדיא משו"ת אגרות משה או"ח (ח"ב סי' נ"ז) שדן במיני מתיקה כעין סוכריה וכיו"ב שנותנים בפה ויוצאים עם זה לכל מיני מקומות מחוץ לבית, וחופש טעמים לישב מנהג העולם שלא מברכים עליהם כשיוצאים בחוץ, ולא מצא טעם להקל אלא אם כן לוטס בלי הפסק של יותר מתוך כדי דיבור, דבכה"ג הכל נחשב כאכילה אחת, או באופן שהתחיל לאכול בביתו כשאין לו ענין לאכול בביתו, ומה שמתעכב בביתו זהו כדי להכין את עצמו לדרך, דבכה"ג כיון שמכין עצמו לצאת לדרך, וכל מה ששוהה בביתו זהו רק כדי להכין עצמו לדרך, חשיב כהולכי דרכים שפוטרים בברכה אחת את כל מה שאוכלים בדרכים, הא לאו הכי צריך לחזור ולברך על מה שממשיך לאכול בחוץ. אלא שבכה"ח (ס"ק ט"ו וכ"א) כתב דבפירות כיון דאין קבע לפירות, [וכ"ש באכילת סוכריות וכיו"ב], אם מחזיק את הדבר בידו והולך ואוכל, אין בזה דין שינוי מקום, ושיש נוהגים לעשות כן כשרוצים לעבור למקום אחר עיי"ש. אך מאחר ודבריו הם נגד דברי החי"א שהביא המשנ"ב (בס"ק ל"ט) דס"ל שאפי' בכה"ג צריך לחזור ולברך, נר' שאין לסמוך על עצה זו לכתחילה, ורק בדיעבד שעשה כן, לא יחזור ויברך, דסב"ל.

באם דעתו מחדר לחדר מועיל שלא ייחשב שינוי מקום גם

כשאין ב' החדרים שייכים לבעה"ב אחד

שאלה: בדיון שינוי מקום חילקו הפוסקים בין המשנה מחדר לחדר למשנה מבית לבית, דבמשנה מחדר לחדר מהני דעתו לכתחילה, ויל"ע האם חדר לחדר הוא דוקא כשהוא של בעה"ב אחד או אף כששייך לשני בני אדם כיון דהוי מקום אחד מחדר לחדר.

תשובה: זוהי מחלוקת גדולה בפוסקים, דדעת שו"ת בצל החכמה ח"ו (סי' ע'), אור לציון ח"ב (פ"ב סעיף ט"ז), שו"ת משנה הלכות ח"י (סי' ל"ו), ספר וזאת הברכה (עמוד 57) בשם הגר"ח ק"ש שליט"א, דכל שהוא קורת גג א' אפי' שכל חדר שייך לאדם אחר, חשיב כמחדר לחדר. ואילו בס' שש"כ ח"ב (פנ"ד הערה כ"ז) כתב בשם הגר"ש אוירבך זצ"ל דאם החדר השני שבבית שייך לאדם אחר, חשיב כמבית לבית, וכ"כ בס' וזאת הברכה הנ"ל בשם א' מגדולי הדור [הגר"ש אלישיב שליט"א כמבואר בהקדמת הספר], שאפי' אם יצא לחדר המדרגות שהוא רכוש משותף, חשיב כמבית לבית, וכ"ש בשני חדרים שבבית השייכים לשני בני אדם, וכ"כ בשו"ת

שבט הלוי הקהתי ח"ג (סי' כ"ז), ולענין הלכה ודאי שצריך ליזהר שלא להגיע לזה, אך בדיעבד אם עבר מחדר לחדר של שני בעלי בתים בבית א', או שיצא מהבית לחדר המדרגות, כיון שהוא מח' הפוסקים וספק, לא יחזור ויברך, דסב"ל.

מאיזה טעם הותר לכתחילה לעקור למקום אחר בגוונא שהיה בדעתו לעקור למקום אחר

שאלה: בספר בא"ח פרשת בהעלותך אות ב' כתב דכיון דקיי"ל סב"ל נגד מרן לכך בסעודת פת אם שינה מקומו אינו חוזר ומברך. וכתב עוד דכ"ז בדיעבד כשכבר עקר אך לכתחילה צריך להיזהר שלא לעקור מסעודתו ולגמור אותה במקום אחר, אך הוסיף דז"א אלא בהיכא שלא היה בדעתו בתחילה כשברך המוציא לגמור במקום אחר אבל אם מתחילה היה דעתו לגמור במקום אחר שרי לאכול במקום אחר שהרי מתחילה לא קבע במקום זה כל סעודתו יעוי"ש. ויל"ע דנהי דקיי"ל סב"ל נגד מרן זהו רק בדיעבד אך לכתחילה ודאי אין להיכנס לסב"ל וא"כ אף בגוונא שהיה בדעתו לעקור למקום אחר אי"ז מועיל רק לדעת הרמ"א דאין דין שינוי מקום בפת ומשא"כ לדעת מרן צריך לברך מדין שינוי מקום ולא מהני דעתו מבית לבית וא"כ איך התיר לכתחילה לעקור למקום אחר ולהיכנס לסב"ל וצ"ע.

תשובה: נר' דאזיל לשיטתו בשו"ת רב פעלים ח"ד או"ח (סי' ל"ד שאלה ג') שנקט כדעת הט"ז (בסי' קע"ח ס"ק ט') וס' מגן גיבורים דס"ל דבפת שלכו"ע צריך ברכה במקומו, אף לדעת השו"ע מהני מה שהיה דעתו מעיקרא לעבור מבית לבית, וכתב שכ"ה דעת שו"ע הרב (בס"ק ד'), עכתו"ד עיי"ש. וכ"ה דעת הלבוש (ס"ק א') עיי"ש. אלא דיש להעיר על דבריו, דמש"כ שכ"ה דעת שו"ע הרב, אחמהמ"ר מכת"ר דברי שו"ע הרב (בס"ק ד') הם לשיטתו דס"ל כהרמ"א, אבל (בס"ק א') כתב בהדיא שלדעת השו"ע לא מהני מה שהיה דעתו לעבור מבית לבית, ועוד יש להעיר עליו דדעת רוב הפוסקים דלשו"ע לא מהני דעתו לעבור מבית לבית, דכ"כ הרמ"א בהגה (סעיף א'), וכ"מ מהמג"א (בס"ק י"א), וכ"כ המשנ"ב (בס"ק מ') ובשעה"צ (ס"ק ל"ב) בשם המג"א עיי"ש. וכ"כ בהדיא בס' בירך את אברהם (סי' כ"ד סוף סעיף א') בדעת השו"ע, והוסיף שכ"ה המנהג, וכ"כ באור לציון ח"ב (פ"ב סעיף ט"ו) שצריך לעשות כדעת השו"ע, ולברך ברכה אחרונה על מה שאכל, וברכה ראשונה על מה ששוכב בבית השני עיי"ש. וכ"כ בכה"ח (ס"ק ה') בדעת השו"ע, אלא שכתב שהמנהג להקל בזה כדעת הרמ"א, וכ"כ (בס"ק ל"ב) עיי"ש. ולענין הלכה ודאי שבני ספרד צריכים לכתחילה להחמיר שלא לעשות כן, אבל בדיעבד שכיוון על דעת להמשיך לאכול בבית אחר, והלך לבית אחר, לא יחזור ויברך בבית השני, כיון שסוף סוף זה מחלוקת הפוסקים, וגם יש מחלוקת בדעת השו"ע בזה, ויש גם מחלוקת מה המנהג בזה כנ"ל.

בדיון האוכל פת ושאר דברים משבעת המינים פחות מכזית

ושינה מקומו לענין ברכה ראשונה

שאלה: דעת מרן (סימן קע"ח סעיפים א' ב') שכששינה מקומו באמצע אכילתו הגם שאכל דברים הצריכים ברכה במקומם צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך בתחילה וגומר אכילתו. והרמ"א (שם סעי' ב') הביא שיש חולקין וס"ל שלעולם אין צריך לברך על מה שכבר אכל, וכמו כן ס"ל דדוקא כשאכל דברים שאין צריכים ברכה במקומם חוזר ומברך בתחילה שכשאכל דברים שצריכים ברכה במקומם לא מברך גם בתחילה. ולדינא העלו הפוסקים כהיש חולקים שהביא הרמ"א משום סב"ל. והנה כתב המ"א (סימן ר"י ס"ק א') דדוקא כשאכל כזית דינא הכי דאם אכל רק פחות מכזית פת קודם שיצא דינו כמו פירות דבעי לברך גם בתחילה, והרב יצחק טייב בספרו ערך השולחן (סי' קע"ח אות ה') כתב על דברי המ"א הנ"ל דבתוס' פסחים (דף ק"א ע"ב ד"ה "אלא") לא משמע כן, עיי"ש. והנה רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו בן איש חי (ש"ר פרשת בהעלותך) כתב לגבי פת (שם אות ב') לחוש לדברי הרמ"א משום סב"ל ומשמע מדבריו שגם כשאכל פחות מכזית דינא הכי שלא חוזר ומברך ברכה ראשונה במקום השני וכדעת הערך השולחן, ולגבי דברים שברכתם האחרונה היא מעין שלוש אף שכתב (שם אות ג') שדינם כפת ולא חוזר ומברך במקום השני ברכה ראשונה כתב (שם אות ה') דהני מילי כשאוכל כזית שנתחייב בברכה אחרונה אבל אם לא אכל כזית דינם הוי כדברים שהברכה האחרונה שלהם "בורא נפשות רבות" שצריך לחזור ולברך לפניהם, עיי"ש. ומעתה ילמדנו רבינו מה ראה על ככה רבינו יוסף חיים זיע"א לחלק לחלוקה הנ"ל שבפת פסק כדעת הערך השולחן ובשאר דברים שצריכים ברכה במקומם פסק כדעת המ"א.

תשובה: נר' דאף (באות ב') מיירי שאכל כזית פת, כדמשמע מרהיט דבריו, שכתב וז"ל: "וען דהפת צריך שיברך עליו ברהמ"ז במקומו", לפיכך כשהוא עומד ממקומו לילך למקום אחר, אין

עמידתו גמר סעודתו אע"פ שהסיח דעתו, שהרי "צריך הוא לחזור למקומו לברך ברהמ"ז וכו' עיי"ש. וזה לא שייך אלא א"כ אכל כזית, ולפ"ז אף לבא"ח אין חילוק בין פת לשאר דברים הצריכים ברכה במקומם.

בדיון תיכף בין נט"י דמים אחרונים לברכת המזון

שאלה: סי' קע"ט משנ"ב ס"ק א' כתב דאין להפסיק בין נט"י לברהמ"ז אף בדיבור ואפילו שהיה דתיכף לנטילה ברכה, אך אם צריך להפסיק בדבר נחוץ יטול ידיו שנית כדי להיות תיכף לנט"י ברכה. ויל"ע ממש"כ שם בשעה"צ ס"ק ז' דלא שייך בזה שיטול ידיו שנית כיון שלא אכל עוד וידיו נקיות מזוהמת המאכל א"כ הנטילה אינו מעלה ואינו מוריד והיינו דס"ל דנטילת מים אחרונים עיקרה משום נקיות הידים וכשנקיות אין מקום ליטול שוב וסותר לכאורה למש"כ בשם הדה"ח דבהפסיק יטול שנית. **תשובה:** נר' דצ"ל דבס"ק א' מיירי בדבר הנחוץ הרבה להפסיק אחרי מים אחרונים, דהו"ל כבדיעבד, לכן סמך על דברי דרה"ח דע"י שיחזור ויטול שנית הו"ל קצת תיקון לדיו דתיכף לנט"י ברכה, בעוד שבשעה"צ (ס"ק ז') מיירי במי שרוצה לכתחילה לעשות הפסק על סמך שיחזור ויטול אח"כ, ולכן כתב שאסור לעשות כן, כיון שבלאו הכי ידיו נקיות.

באם מי שסומך על שולחן אחרים יכול להמשיך אכילתו לדעת

השו"ע אף שכבר נטל ידיו למים אחרונים

שאלה: סי' קע"ט סעי' ג' כתב שו"ע מי שסומך על שולחן אחרים אפילו אמר הב לן ונברך לא הוי היסח הדעת דסומך דעתו על דעת בעה"ב, ובביאור"ל הביא מחלוקת הפוסקים כשנטל ידיו למים אחרונים האם עדיין יכול לאכול או דבכהאי גוונא ודאי הוי היסח הדעת, ויל"ע לדעת השו"ע לעיל סעיף א' דס"ל דאחר מים אחרונים אפילו אם ירצה לברך ולאכול אינו רשאי דתיכף לנטילה ברכה א"כ מבואר דלא הוי מדיון היסח הדעת אלא דכיון דנטל ידיו הוי כאילו התחיל בברכה, ולכאורה אין הבדל בין אורח לבעה"ב דאף שלא הסיח דעתו כיון שנטל ידיו הוי כאילו התחיל בברכה, או דילמא דכיון דאין כאן היסח הדעת גמור לא מוגדר כל כך כמים אחרונים דמתלי תלי וקאי בדעתו של בעה"ב, יורונו המורים ושכמ"ה.

תשובה: נר' שהמחלוקת שהביא הביה"ל באורח שעשה מים אחרונים היא, האם כיון שעשה מעשה להכין עצמו לברהמ"ז [ולא רק דיבור בעלמא], הוי גילוי דעת שגמר במוחלט שלא יאכל יותר, אפי' אם בעה"ב יפציר בו להמשיך לאכול, או שאפי' בכה"ג אמרינן שתולה הדבר בדעת בעה"ב אם יסכים על מעשיו, וממילא שבעה"ב לא מסכים, אין כאן שום הכנה והתחלה לברהמ"ז.

אם דין שיוור הפת על שולחנו נאמר דוקא קודם ברכת המזון

או בכל זמן ועת

שאלה: שו"ע סי' ק"פ סעי' ב' כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה, וכתב המשנ"ב הטעם כדי שיהא מזומן לעני שיבוא, וגם כדי שיודה לה' על חסדו שהשפיע עליו ששבוענו והותרנו כדכתיב אכול והותר. והנה לטעם ראשון לכאורה אין לזה שייכות דוקא לשעת ברהמ"ז אלא שיהא מזומן לעני וא"כ לכאורה נצטרך להשאיר פת על השולחן אף שלא בשעת ברהמ"ז ולא ראינו נוהגים כן, יורונו המורים ושכמ"ה.

תשובה: י"ל שאף לטעם הראשון שיהא מוכן לעני, זה שייך יותר שעדיין הוא על שולחנו שיוכל לתת לו לאכול על שולחנו, עוד י"ל שע"י שמראה בשעת ברהמ"ז שמוכן לתת לעני ודואג לעניים, ומבקש שפע ופרנסה בברהמ"ז כדי שיוכל לתת גם לעניים, זה מעורר עליו זכות גדולה לקבל שפע גדול של פרנסה, עוד אפשר לומר דהנה בערוה"ש (ס"ק ב' ג') הביא עוד הרבה טעמים למה צריך לשייר פת בשעת ברהמ"ז, וכל הטעמים שכתב שייכים רק בשעת ברהמ"ז עיי"ש. א"כ י"ל שרק בשעת ברהמ"ז שיש טעמים רבים לשיוור הפת נהגו לשייר פת, אבל בשביל טעם א' רחוק שאולי יבוא עני, לא נהגו לשייר.

האם צריך לשייר פת על שולחנו

אף בכהאי גוונא שיבוא הפת לידי הפסד

שאלה: בדיון לשייר פת על שולחנו, הנה מצוי הרבה דאם משייר מן הפת על השולחן נמצא הולך לאיבוד ואיכא משום בל תשחית ויל"ע האם גם בכהאי גוונא נאמר הדין לשייר.

תשובה: נר' שכיון שיש טעמים רבים לשיוור הפת בשעת ברהמ"ז, וזה יכול להביא לאדם ברכה גדולה כנ"ל, צריך לשייר, בפרט שבקל אפשר לשמור שלא יהיה בזה בל תשחית וישתמש בלחם ששייר, ואם בכל זאת זה הלך לאיבוד, אין בזה בל תשחית, כיון שעשה את זה לצורך, ולא היה חייב להיות שזה ילך לאיבוד.

המנהג ועינו

הרב אליהו ננס כולל "אליבא דהלכתא" קריית ספר

בענין כיסוי הסכין בשעת ברהמ"ז

שולחן דומה למזבח [חגיגה כ"ז ע"א], ובמזבח כתיב [דברים כ"ז ה'] לא תניף עליהם ברזל, ובשבת אין בונים מזבח וליכא רמז למזבח. ולפי זה דוקא בסכין של ברזל צריך לכסותו [שולחן] [של] ארבע שער ראשון עמוד תע"ח. ובלבוש [סעיף ה'] כתב דאין נוהגין במדינתנו לחלק בין שבת לחול. והט"ז כתב שם וז"ל: בבית יוסף [ד"ה כתב] ב' טעמים. האחד, דברזל מקצר ימי האדם, ואינו דין שיהיה מונח על השולחן שדומה למזבח [חגיגה כ"ז ע"א], שמאריך ימי האדם, דעל כן כתיב [דברים כ"ז ה'] לא תניף (עליו) [עליהם] ברזל. וטעם ב' בשם רבינו שמחה [מובא בשבלי הלכת סימן קנ"ה] לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בבטנו, על כן נהגו לסלקו בשעת ברכה. וכתב ב"י שמה שנוהגין בשבת ויום טוב שלא לכסותו, לפי טעם רבינו שמחה אין לחלק, ומכל מקום מנהגן של ישראל תורה היא, עכ"ל. וצריך טעם למה הוקשה לו זה דוקא לטעם רבינו שמחה ולא לטעם האחר. ואפשר דקאמר אפילו לטעם רבינו שמחה, וכל שכן לטעם הראשון. דלרבינו שמחה היה אפשר קצת לומר בשבת ויום טוב אין האדם מיצר כל כך. ונראה לי דלטעם רבינו שמחה אתי שפיר, כי הגזירה שגזרו בזה היה מעין המעשה, כדמצינו בשבת [ס' ע"א] שלא יצא אדם בסנדל המסומר משום מעשה שהיה, וגזרו דוקא כעין המעשה שנעשה בסנדל מסומר דוקא. וכן בפרק [בתרא] [ט"ו] דיבמות [קט"ז ע"ב], שגזרו על מי חטאת וכו' משום מעשה שהיה בספינה. הכא נמי המעשה היה בחול, על כן גזרו כן בחול דוקא. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קנ"א סעיף ו' [ס"ב] על זה.

ועיין בלבוש ס"ק ה' שכתב: נוהגין לכסות הסכין או לסלקו מעל השולחן בשעת ברכת המזון, והביא הב"י שני טעמים, האחד על שם לא תניף (עליו) [עליהם] ברזל וגו' [דברים כ"ז ה']. כלומר והשולחן נקרא מזבח [חגיגה כ"ז ע"א] בפרט בשעת ברכה שעובדין לשם יתברך ולברכו, ואינו דין שיניף המקצר על המאריך. והביא עוד טעם אחר מפני שפעם אחת היה אחד מברך ברכת המזון, וכשהגיע לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית לקח סכין ותקעו בבטנו, ועל כן נהגו לסלקו בשעת ברכה עכ"ל. וכתב עליו הב"י ולפי טעם זה אין לחלק בין שבת לחול, ומשמע דלפי טעם הראשון יש לחלק, וכן כתב בשולחן ערוך שלו [סעיף ה'] שכן הוא המנהג בארצו וזה לשונו, נהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב ע"כ. וצריך עיון מאי שנא שבת ויום טוב מבחול גם לפי טעם הראשון, וכי בשבת ויום טוב אין השולחן נקרא מזבח כמו בחול. ואפשר לי לומר שבארצותיו סביא להו כטעם הראשון, והם נוהגין כן מפני שהם מפרשים שהטעם דלא תניף (עליו) [עליהם] ברזל הכוונה הוא הא דמסלקין הסכין הוא סימן כדי שיהא לנו לזכרון שלא היו מניפין ברזל על המזבח בשעת עשייתו בהבנותו, ולא נטעה בזה כשנזכר לבנינו במהרה בימינו, אבל בשבת ויום טוב שכבר ידוע שאין בנין בית המקדש דוחה שבת ויום טוב, לפיכך אין צריכין לעשות זכרון ללאו דלא תניף. וכמו שמן הטעם הזה מנהגינו בארצות אלו לומר מזמור לתודה בחול ואין אומרים אותו בשבת כדאיתא לעיל סימן נ"א [סעיף ז'], אבל בסכין לא ראיתי נוהגין כן בארצות אלו שאין מחלקין בין חול ושבת ויום טוב. ואפשר דבסביא לן כטעם השני, אי נמי אפילו לטעם הראשון סביא לן דאין פירוש טעם דלא תניף כמו שמפרשים הם אלא לסימנא בעלמא הוא, כמו שצוה השם יתברך במזבח לא תניף (עליו) [עליהם] ברזל, ונתנו חכמינו ז"ל [מכילתא פרשה י"א אות ח'] הטעם אינו בדין שיניף המקצר על המאריך, הכי נמי כוונתנו בשולחנינו שאנו עושין סימן, דסימנא מילתא היא ומבקשין מלפניו יתברך שזיכנו להיות שולחנינו מזבח לפניו יתברך שמברכין עליו לו יתברך, כן יזכינו להאריך ימינו ולא לקצרם על ידי הברזל המקצר, ולפי זה גם כן אין טעם לחלק בין שבת ויום טוב, נ"ל.

ועיין בברכ"י אות ד' שכתב: נוהגין לכסות הסכין וכו'. ונהגו שלא לכסותו בשבת וכו' כמדומה אני שראיתי בס' כ"י מהרב הקדוש מהר"ם קורדובור זצ"ל שאין לכסותו בשבת ויו"ט. וכן ראיתי למז"ה מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י דאין מכסין בשבת ויו"ט שהם רמז לעוה"ב שבאותו זמן יתמתקו הקליפות ובלע המות לנצח עכ"ד. ועיין בכף החיים שהובא לעיל למקובלים נוהג גם בשבת, ועיין בשו"ת באר שרים סי' י"ב שכתב: וגבי שבת ויו"ט עיין במג"א (שם ס"ק ד') שכתב שולחן דומה למזבח ובמזבח כתיב לא תניף ברזל ובשבת אין בונים מזבח א"כ לא שייך. וראה בילקוט הגרשוני על שו"ע אור"ח (סי' ק"פ) שכתב בשם תשובות בית יצחק חלק אור"ח (סי' ג') דכתב דאין בונים מזבח בלילה ולפי"ז בברכת המזון בלילה לא צריך לכסות לטעם המג"א מצד מזבח דהיינו טעמא דשבת היינו טעמא בלילה ויל"ע. ודרך אגב עלי לציין שבשו"ת בית יצחק הנ"ל (שם אות ה') הביא משם הגאון רבי שמחה בונם איגר בן מרן קכ"ז הרע"א דבש"ס סוכה מ"א משמע דאיבני בלילה וקאי על המזבח דמזבח הוא רק כלי מקדש ולא מקדש עצמו והגאון בית יצחק משמע דמסקנא מסכים עמו במקדשו עי"ש. כך שבילקוט הגרשוני לא דקדק כל צורכו בהעתיקו מסקנת הבית יצחק, ולדידן יוצא ההיפך שיש כן להקפיד על הסרת או כיסוי הסכין גם בברכת המזון בלילה.

ועיין בחיי אדם כלל מ"ו אות ד' שלא חילק בין שבת לחול, ועיין בבית ברך שם שכתב: והגרש"ז כתב: וגם השולחן מאריך ימיו של אדם ומכפר עוונותיו בהכנסת אורחים שגדול כוחה של לגימה שמשרה שכינה, ונהגו במקומות הרבה שלא לכסותו בשבת ויו"ט כי בחול מכסין אותו מפני שהוא כחו של עשוי ובשבת ויו"ט אין שטן ואין פגע רע ומנהגן של ישראל תורה היא [לפי טעם זה נראה שזה גם

שו"ע סי' ק"פ סעי' ה': נוהגים לכסות הסכין בשעת ברהמ"ז, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב. ובמשנ"ב שם ס"ק י"א כתב: בב"י ב' טעמים האחד דברזל מקצר ימי האדם ואינו דין שיהיה מונח על השולחן שדומה למזבח שמאריך ימי האדם דע"כ כתיב לא תניף עליהם ברזל וע"כ אחר שגמר אכילתו ורוצה לברך ברהמ"ז מכסה הסכין, וטעם שני בשם רבינו שמחה לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בבטנו וע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה. ועיין בכף החיים סי' ק"פ אות ט"ו שהביא עוד טעמים וז"ל: ובמט"מ סימן ש"ד כתב עוד טעם אחר בשם בן דינאי לפי שברכת יעקב אבינו הוא מטל השמים ומשמני הארץ וברכת עשו הוא ועל חרבך תחיה לכן עתה בברהמ"ז שמזכירין ברכת הארץ שהיא ברכתו של יעקב מכסין הסכין שהיא ברכתו של עשו כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. ומטעמא דנפשיה כתב לפי שכל אותיות של אלף בית יש בברהמ"ז חוץ מן פ' וכתב הרוקח סימן של"ו ותשב"ץ סימן שט"ו שבאו להודיענו שאין מלאך אף שצף קצף אנף זעף נגף רשף שולט בכל סעודה שמברכין ברהמ"ז בכוונה לכך מכסין הסכין לרמוז לזה דבשעת ברהמ"ז אין חרבו של מ"ה שולט יעו"ש. והביאו שכנה"ג בהגב"י אות ב'. ועוד נ"ל ט"א משום דברהמ"ז אנו מבקשין שתבנה ירושלים וביהמ"ק בנין עולם וארמון על משפטו ישב ועל זמן ההוא נאמר לא ישא גוי אל גוי חרב וכו' ולכן מכסין הסכין בברהמ"ז לרמוז כי בעה"י תתקיים בקשתנו על בנין ירושלים וביהמ"ק ולא תראה עוד חרב ומלחמה בעולם בב"א. וכ"ז טעמים פשטיים, אמנם בשער רה"ק דף יו"ד כתב בשם האר"י ז"ל שמי שהוא משרוש קין צריך להזהר להסיר הסכין מעל השולחן בעת ברהמ"ז לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד יען כי כלי הזין הם בקין כנודע עכ"ל, וכבר כתבנו לעיל בסימן קס"ז אות מ"א בשם האר"י ז"ל שאין אנו יודעים מי הוא זה משרוש קין ואי זה הוא משרוש הבל לפי שנתערבו הניצוצין וצריכין הכל להסיר הסכין מעל השולחן בשעת ברהמ"ז ולא די בכיסוי יעו"ש. ולפי"ז לא יש חילוק כי גם בשבת ויו"ט צריך להסיר כי השורש אינו משתנה בשבת ויו"ט.

ועיין בספר בית אבי סי' קמ"ה אות ו' שכתב עוד טעם וז"ל: טעם הסרת הסכין בשם המקובלים דבשעת אכילה יש על השולחן סכין, מלח, אכילה, לחם ר"ת סמא"ל, לכן בגמר סעודה מסיירים הסכין ונותנים כוס של ברכה ונשארו מלח, כוס, אוכל, לחם ר"ת מכאל מלאך של רחמים, ומנהג ישראל תורה. ועיין בספר דרכי חיים ושלום עניני סעודה אות ש"ב שכתב: להסיר הסכין קודם ברהמ"ז או לכסותו לא ראינו אבל זאת ראינו כי בש"ק אם אירע שרצה אחד לכסות הסכין הקפיד מאוד. ועיין בערוך השולחן סי' ק"פ אות ה' שכתב: ודע דעכשיו אין רגילין לזיהר בזה ואין מכסין הסכנים בשעת ברהמ"ז. ועיין בארחות רבינו חלק ב' עמוד פ"ה שכתב: ראיתי את מו"ר לפני שמתחיל לברך ברהמ"ז הטמין את להב הסכין תחת המגש שאכל עליו ופעם ראיתי שכסהו במפה.

סכין משאר מתכות

פמ"ג באשל אברהם סי' ק"פ אות ד': מה שכתב סכין ברזל, משמע לטעם דאחד זכר בחורבן ותקע בבטנו הוא הדין כל מיני המתכיים שיוכל להמית עצמו, אבל לענין בנין מזבח וחרב נברא לקצר משמע דוקא ברזל לא כל מיני המתכיים. ואני העני מסופק בזה, עיין פרק א' מהלכות בית הבחירה הלכה ח' והלכה י"ד [בסוף משנה] דמגרה ואבני מזבח ששקצום מלכי יון, אול"ן במגירות מתכות חוץ ברזל אי אפשר להיות חלק בלי פגימה, וצ"ע. ועיין בתהלה לדוד סי' ק"פ אות ב' שכתב: עיין אשל אברהם ס"ק ד' כתב לפי הטעם לכיסוי הסכין בשעת ברהמ"ז שדומה למזבח וחרב נברא לקצר משמע דוקא ברזל ולא כל מיני מתכות ואני עני מסופק בזה ע"כ. ואין זה שום ספק. עיין בפירוש רמב"ן ז"ל עה"ת סוף פרשת יתרו מבואר להדיא דברזל דוקא. וז"ל לשון הרמב"ן: ואני אומר כי טעם המצוה, בעבור היות הברזל חרב והוא המחריב העולם, ולכן נקרא כך. והנה עשו אשר שגאו השם (מלאכי א' ג') הוא היוורש החרב, שאמר לו: ועל חרבך תחיה (בראשית כ"ז מ'), והחרב הוא כחו בשמים ובארץ, כי במאדים ובמזלות הדם והחרב יצליח, ובהם תראה גבורתו, ולכן לא יובא בית ה'. וזהו הטעם שהזכירו הכתוב בפרוש: אשר לא תבנה אתהן גזית, כי בהניף עליהם שום ברזל לעשותם כן, הנפת עליה חרבך המרצח ומרבה חללים, וחללת אותה. ומפני זה לא היה במשכן ברזל, כי גם יתדותיו שהיו טובות יותר מברזל, עשה נחושת. וכן בבית עולמים לא נעשה בו כלי ברזל מלבד הסכנים, כי השחיטה אינה עבודה. והכתוב לא אסר לבנות גזית רק בהניף עליהן ברזל, כי פירש: כאשר חרבך הנפת עליה, ומפורש בזה: לא תניף עליהם ברזל (דברים כ"ז ה'), ואם בא לסתת אותן בכלי כסף או בשמיר שהזכירו רבותינו (סוטה מ"ח ע"ב) הרי זה מותר (תוספתא בבא קמא ה' ב'). ועיין בספר ברך את אברהם סי' כ"ו אות ג' שחילק בין הטעמים וכתב: וטעם כיסוי זה משני טעמים אחד משום לא תניף עליהם ברזל, ב' משום אותו שתקע בבטנו בבונה ירושלים ונפקא מינה טובא דלטעם הראשון אם אינו של ברזל אין צריך לכסותו ולטעם הב' צריך לכסותו, ובברזל לבד שאינו חוחרך לטעם הראשון צריך לכסותו ולטעם הב' אין צריך לכסותו, ועוד דאם מסלקו מהשולחן ומניחו בצידו לטעם הראשון הואיל ולטעם הב' אינו מועיל כלום כנ"ל.

כיסוי הסכין בשבת

הטעם שאין מכסים בשבת כתב במג"א אות ד' וז"ל: דהטעם משום

לפי רבינו שמחה דהמנהג הוא לכסות משום מעשה שהיה, אמנם מהב"י והמג"א משמע דהמנהג שאין מכסין בשבת ויו"ט הוא משום דהעיקר כטעם הראשון ונפק"מ לענין סכין שאינו של ברזל, ודברי הט"ז מה שמפרש דברי הב"י צ"ע, והמשנ"ב סתם בזה, וכה"ח כתב שע"פ קבלת הארז"ל אין לחלק בין שבת ויו"ט לחול, ומסתימת הרב נראה נמי שמנהג זה לא הי' בכל המדינות וכן מביא המג"א בשם הלבוש ומשמע שכן מסקנתו ולפי"ז גם בסכין שאינו של ברזל יש נמי לכסות. ולמעשה במקום שאין מנהג קבוע בזה אף שלפי"ז היה ראוי להחמיר, אבל מפני קדושת שבת קודש יש להבדיל מהחול ושלא לכסות וכנ"ל מהגרש"ז, ולזה נוטה שתיתק המושנ"ב וכמדומה שכן המנהג. ועיין בשו"ת שבט הלוי חלק א' סי' ר"ה בהערה בסי' ק"פ שכתב: במג"א ס"ק ד' ובמזבח כתיב לא תניף עליהם ברזל ובשבת אין בונים מזבח וליכא רמז למזבח צ"ע דמבואר במדות פרק ג' משנה ד' דאפילו שלא בשעת בנין רק אכ"ח אם נגע ברזל במזבח פסול אכן שנגע בה, וא"כ אפילו בשבת שאין שייך בנין יהיה שייך פגם של ברזל, ואם נפרש שאין בנין בשבת אין בחי' מזבח הוא קשה מאד דאם בחול דומה שולחנו של אדם למזבח כל שכן בשבת וצ"ע. ודע דמ"ש המג"א דלטעם דשולחן דומה למזבח הוא רק בסכין של ברזל הוא כשיטת הרמב"ן עה"ת בסוף פרשת יתרו שכתב דרק ברזל פוסל במזבח, אבל כסף ונחושת שרי, אבל מדברי התוס' חולין י"ח ע"א ד"ה וכמה משמע דהכל פוסל מדהקשו והיאך בנו המזבח ותיצרו באבנים חלקות של נחל יעו"ש. ועיין בפמ"ג כאן דר"ל דבשאר מיני מתכות אי אפשר לעשות חלק בלי פגימה.

סכין שאינו מחתך

עיינ באז נדברו חלק ו' סי' ב' שכתב: מה ששאלת אודות סכנין שאין חותכין לחם רק ממרחין בהם והדומה ורצית לומר שזה תליא בב' הטעמים שצריכין לסלק הסכין ומ"ש ממזלג וכף, הנה בב"י שם מבואר דעיקר כהטעם לפי שהברזל מקצר חייו של אדם, והערה"ש מאריך דלפיכך מנהגן של ישראל שבשבת אין מכסין שבשבת אין בונים מזבח, או משום דבשבת אין שטן ופגע ואין שורה כחו של עשוי דלפי טעם של רבינו שמחה לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בבטנו אין לחלק בין חול לשבת ויו"ט, כ"ז נתבאר מדברי הב"י, א"כ לפי מנהג זה מה שנוגע לשאלתו יש להחמיר כיון דיש ע"ז שם סכין ומחתך קצת ואינו דומה לכך ומזלג דאינו עשוי לחתיכה כלל. ועיין בספר רבבות אפרים חלק ב' סי' פ' אות ל"ה וז"ל: שמעתי בע"פ ממו"ר הרה"ר ג' משה פיינשטיין שליט"א שלפני ברהמ"ז אין חיוב להוריד סכין שרק ממרח ואינו חוחרך כלל. אבל כעת ראיתי באז נדברו חלק ז' סימן ב' שכתב דיש להחמיר כיון דיש ע"ז שם סכין ומחתך קצת ואינו דומה לכך ומזלג דאינו עשוי לחתיכה כלל עכ"ל. וא"כ נראה דיש להחמיר. ונסתפקתי אם צריך להוציא הסכין מהחדר או מהשולחן, וידידי הגר"א אזבאנד שליט"א טען שאין צריך מהחדר רק מהשולחן וראה שהמחבר כתב נוהגין לכסות הסכין א"כ רק מהשולחן יוריד ויכול להשאירו בחדר במקום אחר שלא רואים. ועוד מה יעשה כשיש לו רק חדר אחד.

הסרת הסכין בברכה מעין שלוש

כתב באשל אברהם בוטשאטש: מה שמדקדקים להסיר ברזל סכין משולחן בשעת ברכת המזון, נראה דהיינו מצד לשון שאומרים ברכה כו' ועל שולחן זה כו', ואנו מחזיקים בברכה שניתנה לנו ואין נוגעים לבחינת על חרבך תחיה, ולזה לא שייך כן בברכות שחוץ לברכת המזון. ובשעת מילה אוחזים דוקא הסכין כמו שכתבתי במקום אחר, וכן בשעת שחיטה, בשעת הברכות, רק בברכת המזון מסיירים כנ"ל היטב. ועיין בשלמת חיים שנשאל: נסתפקתי כשמברך ברכת מעין שלוש אם צריך לכסות הסכין ככתוב באור"ח סימן ק"פ סעי' ה' גבי ברהמ"ז. ואפשר דהגזירה היא דוקא כמעשה שהיה בברכת המזון, וכמ"ש דבשבת לא גזרו דהמעשה היה בחול. והשיב פוק חזי מאי עמא דבר. ועיין בשו"ת באר שרים שכתב: ראשית נסתפקת בהא דמבואר באור"ח סי' ק"פ דמכסין הסכין בעת ברכת המזון, האם דבר זה נוהג ג"כ כשמברכים ברכה מעין שלוש. ובתחילה כתבת דלא מביעאי לטעם השני המובא בב"י בשם ר' שמחה שהיה מעשה שהיה שחיט הגיע לבונה ירושלים ותקע סכין בבטנו, גם בברכה מעין שלוש שייך גזרה זו שמזכירין בנין ירושלים ואיכא למיחש שיצטער, אלא אפילו לטעם הראשון (שם בשם הרוקח) משום דשולחן דומה למזבח ואין להניף המקצר על המאריך ג"כ שייך זאת דמסתבר דגם בברכה מעין שלוש חשיב שולחן כמזבח. שוב כתבת עפ"י הש"ס בברכות (נ"ה ע"א) מפני מה מכפר שולחן בזמ"ז מפני שמאריך על שולחנו באים עניים, וזה אולי שייך באוכל סעודה הגונה דשייך בזה מאריך, אבל באם אוכל פירוש או מיני מזונות אין בזה הטעם דמאריך ושוב לא נקרא השולחן מזבח בברכה מעין שלוש. וצייתת מספר אורח נאמן (שם ס"ק י"ז) שכתב דבברכה מעין שלוש אין מכסין הסכין לשני הטעמים משום דלא גזרו רק כמעשה שהיה בפת ולא בברכה מעין שלוש. ועי"ז אתה מעורר דזה רק לטעם ר' שמחה כנ"ל, אבל לטעם הרוקח משום שאין מניפין המקצר על המאריך מאי גזרה איכא, עכ"ת.

מה שהערת מש"ס ברכות הנ"ל יפה הערת דמשמע דמזבח הוא מצד מאריך על שולחנו, וזה שייך כמובן בסעודה דפת ששייך לשון מאריך, ונראה להוסיף, עפ"י מה שצינו התוס' במנחות (צ"ז ע"א ד"ה שולחן) וכן בחגיגה (כ"ז ע"א ד"ה שולחן) של"ש סנהדרין (ק"ג ע"ב כ"ז ולא

אכילת דג עם חלב או בשר

יסוד הדין

בגמ' פסחים דף ע"ו ע"ב, ההיא בינתא [דג] דאיטווא בהדי בישרא [בתנור אחד, רש"י], אסרה רבא מפריזקיא למיכליה בכותחא [רוטב חלב מלוח]. מר בר רב אשי אמר אפילו במילחא נמי אסורה, משום דקשה לריחא ולדבר אחר [צרעת, רש"י]. וכן פסק השו"ע או"ח סימן קע"ג ס"ב, בין בשר לדגים חובה ליטול ידם, משום דקשה לדבר אחר, וחמירא סכנתא מאיסורא. וכן כתב השו"ע יור"ד סימן קט"ז ס"ב וג', צריך ליזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת. ירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שרוי בינתים כדי לרחוץ פיו.

ובספר בן איש חי ש"ב פרשת פנחס ס"ה כתב, צריך ליזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד, דקשה לצרעת. וצריך לרחוץ ידיו וגם פיו בין בשר לדג או להפך, ויאכל פת שרוי בינתיים. וטוב שישתה מים או שאר משקה בינתיים כדי שלא יגעו באיצטומכא וכנזכר בשל"ה. וכל שכן שצריך שלא לבשלם או לצלותם יחד. ואפילו בשר עוף צריך ליזהר בו כדין בשר בהמה ע"ש. ומבואר דבשר בהמה ובשר עוף שוו לענין זה. ודלא כמו שנסתפק הרב השואל בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ק"ד. וכן מבואר דדין רחיצת ידיו וקינוח פיו, הוא בין באכל תחילה בשר ובין באכל תחילה דגים. ודלא כאיזה אחרונים שדנו לומר דרק אם אכל תחילה בשר צריך רחיצה וקינוח.

והנה הב"י יור"ד סימן פ"ז כתב, מותר לבשל בשר דגים עם חלב. ומכל מקום אין לאכול דגים בחלב, מפני הסכנה כמו שנתבאר באו"ח סימן קע"ג. והדרכי משה על אתר כתב וז"ל, ולא ראיתי מימי נזהרים בזה. וגם באו"ח סימן קע"ג אינו אלא שלא לאכול בבשר מפני הסכנה, אבל בחלב שרי. ולכן נראה שנתערב לבית יוסף בשר בחלב. וכן כתב השו"ע סק"ה. והט"ז סק"ג כתב שהוא טעות סופר בב"י, וצריך לומר דגים עם בשר וכמוזכר באו"ח סימן קע"ג. ודלא כלבוש ס"ג שהעתיק כמו שכתב בב"י ע"ש.

והכנה"ג הגב"י אות י"ט כתב ליישב, דמה שכתב הב"י כמו שנתבאר באו"ח, היינו דשם נתבאר דיש סכנה לאכול דגים עם בשר מפני הצרעת, וה"ה חלב עם דגים, ולכן אין לאכול דגים עם חלב. וכ"כ הפמ"ג מש"ז סק"ג דיש ליזהר שלא לבשל חלב עם דגים כי חמירא סכנתא מאיסורא. והפת"ש סק"ט הביא בשם תשובת אדני פז סימן מ"ב שכתב בשם רבינו בחיי פרשת משפטים (כג-יט), דיש סכנה גמורה בדג עם גבינה. וה"ה עם חלב. והפת"ש כתב דהאינא כל העולם מבשלים דגים עם חלב, וכיון דדשו בה רבים שרי ע"ש.

ובספר בן איש חי ש"ב פרשת בהעלותך סט"ו כתב, דגים בחלב, מותר אפילו מדרבנן. מיהו יש סכנת חולי ולכן אסור לאוכלם. והוא הדין לאכול דגים עם גבינה יש סכנת חולי. וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב יור"ד סימן י'.

הוכחה מחולין דקי"א ופסחים דע"ו שאין חשש באכילת דגים עם חלב

והפרישה סק"ח הקשה על הב"י, דהנה בגמ' חולין דף קי"א ע"ב איתא, דגים שעלו בקערה, מותר לאוכלן בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם קודם שיגיע למגע עם החלב. ומשמע שאין איסור לאכול דגים עם חלב.

ויש לומר, דהנה איסור אכילת דג עם בשר מפורש בגמ' פסחים להדיא, ובגמ' בחולין שם משמע שאין בדבר איסור, שהרי התירו לאכול דג שעלה בקערת בשר, ומקבל מהקערה טעם בשר. והט"ז סימן צ"ה סק"ג כתב ליישב בשם המהרש"ל חולין פ"ז סימן ט"ו, דהגמ' כאן לא נחתה לדין זה שהוא מפני הסכנה ע"ש. ולפי זה יש לומר נמי בנידון איסור חלב עם דגים, דהגמ' כאן לא נחתה לדין אכילה שהוא מפני חשש חולי.

המנהג וטעמו - המשך מעמ' קודם

כנפס בדפוס הש"ס ע"ש) דגדול כח הלגימה ומצד זה שולחנו של אדם מכפר וזה איתא ברש"י לגימה, אכילה שמאכילין אורחים, וכן בדברי הש"ס (שם ק"ד ע"א) מצוטט הכתוב בשמות (ב') קרא לו ויאכל לחם וגו' הרי דבסעודת לחם עסקינן ומצד זה נחשב שולחנו של אדם מכפר כמזבח, וממילא דלטעם הרוקח המובא בב"י שייך לסלק הסכין דוקא בזמן שמברכין ברהמ"ז על פת. הספר אורח נאמן שהזכרת אינו תח"י (רק ב' חלקים ממנו נמצאים עמי) אך בלי לעיין בדבריו נראה לי שכן שורת ההלכה דאין לכסות או לסלק הסכין (עיין בספרי באר שרים חלק ב' סי' י' באמצע אות ו') רק בעת ברכת המזון על פת ולא בברכה מעין שלוש, וכמו שכתב הטו"ז (סי' ק"פ סק"ג) לבאר מדוע בשבת ויו"ט כתב המחבר דלא נוהגין לכסות וזאת מתבאר שפיר לטעם ר' שמחה הדיות והמעשה היה בחול גזרו רק כדוגמת המעשה כמו שמצינו כמה פעמים בש"ס וכמו"כ

אולם הדבר צ"ב, דלמה הגמ' כתבה דוגמא שיש בה איסור מפני הסכנה, היה לה לכתוב אופן של מאכל שאין בו איסור כלל. ועוד דבגמ' שם הביאו כמה מעשים של אמוראים שאכלו דגים שעלו בקערה בכותח. ומבואר שאין שום חשש באכילת דגים שעלו בקערה של בשר, או באכילת דגים עם חלב. ובשלמא גבי איסור אכילת דגים עם בשר, יש ליישב כמו שכתב הט"ז שם בשם האיסור והיתר הארוך כלל ל"ט דין כ"ו, דאין סכנה באכילת דגים עם טעם בשר שיוצא מקדרה. אך גבי איסור אכילת דגים עם חלב, צריך עיון טובא, דבגמ' שם איתא להדיא דכמה אמוראים אכלו דגים עם חלב בעין. ומבואר שאין בדבר חשש כלל. ועוד צריך עיון מה שהקשה הש"ך סק"ה מהא דאיתא בפסחים דף ע"ו, דדג שנאפה בתנור עם בשר, אסור לאוכלו בכותח. ומשמע מזה שרק דג שנאפה עם בשר אסור לאוכלו עם חלב מדין בשר בחלב, אבל בלא שנאפה עם בשר, ליכא איסור כלל, לא מדינא ולא מפני הסכנה, שהרי בגמ' שם איירי מדין סכנה באכילת דגים עם בשר, וכלפי אכילת דגים עם חלב לא העירה מידי ע"ש.

חילוק בין סוגי חלב

ונראה ליישב, דהנה התוספות חולין דף קי"ד ע"א ד"ה המבשל, כתבו, דכותח דינו כמי חלב, ולא כחלב ממש, ואסור עם בשר רק מדרבנן, דהרי מנסיובי דחלבא עבדי ליה ע"ש. והרא"ש חולין פ"ח סימן נ"א כתב, דכותח דינו כחלב ממש. וכן דעת השו"ע סימן פ"ז ס"ח וכמו שכתב הפמ"ג שם שפ"ד ס"ק כ"ג. ומכל מקום כו"ע מודו דנעשה ממימי חלב, ורק נחלקו אם מימי חלב המתמזה אחר עשיית הגבינה בפעם הראשונה דינו כחלב ממש, או לא. ולפ"ז אפשר לומר דחשש סכנה שיש באכילת דגים עם חלב, הוא דוקא באכילת דגים עם חלב ממש ולא עם מימי חלב, ושפיר אמרינן בגמ' חולין דף קי"א ובפסחים דף ע"ו דשרי לאכול דגים עם כותח. וצ"ע.

וכעין זה כתב הפמ"ג סימן פ"ז מש"ז סק"ג בשם בית לחם יהודה אות ג', שדגים בחלב אסור לאוכלם מפני הסכנה, אבל דגים בחמאה ובשומן הנקלט מעל גבי החלב אין סכנה. וכן כתב הפת"ש שם סק"ט בשם תשובת חינוך בית יהודה סימן ס"א שחקר אצל הרופאים דדגים המטוגנים עם חמאה מותר לאכול, אבל דגים המבושלים בחלב יש בו סכנת חולי. [אך מש"כ הפמ"ג מש"ז סק"ג ושפ"ד סק"ה והפת"ש שם בשם הכנה"ג הגב"י אות י"ט לחלק בין חלב לחמאה, לא מצאתי שם, וכן לא בכנה"ג יור"ד סימן קט"ז ואו"ח סימן קע"ג]. וכן העלה לדינא הזבחי צדק ס"ק י"ח ושכן מנהג עירם. אולם הבן איש חי שם כתב לאסור לאכול אף דגים בחמאה. ושכן מנהג עירם. והוא עדות דלא כזבחי צדק. שו"ר בשו"ת זבחי צדק החדשות סימן קמ"ב שכתב, בשכונתינו רוב האנשים אין מנהגם לאכול דגים עם חמאה. ואולי משום שלא אוהבים את זה, או משום שהחמאה ביוקר. והעידו אנשים שראו חכמים שאוכלים את זה. ובסימן קמ"ג כתב, החכמים הי"ו העידו דגם פה עירנו יע"א יש בני אדם שאוכלים דגים עם חמאה. אבל אנחנו בביתנו, וכן הרבה משפחות מעולם לא אכלנו דגים עם חמאה. ואפשר שלא יערב להם טעמו. ולכן כל אחד ישאר כמנהגו. וגם ידידינו מהר"ח נר"ו אם היה רואה דברי ה"ר יד דוד אלו [שהתיר לאכול דגים עם חמאה] היה מסכים לזה. אבל אם היחיד רוצה לעשות חומרא בביתו שלא לאכול, בודאי שיותר טוב לחוש לזה ע"ש.

חילוק בין נתבשלו יחדיו לבין אוכלם יחדיו

ועוד נראה ליישב, דהנה רבינו בחיי פרשת משפטים (כ"ג-י"ט) כתב וז"ל, וכן דעת הרופאים בתערובת דג וגבינה שנתבשלו כאחד, שמוליד תכונה רעה וחולי הצרעת עכ"ל. ומבואר להדיא

שכל איסור אכילת דג וגבינה אינו אלא בנתבשלו יחד, אבל בתערובת גרידא אין איסור, וכל שכן באכילת אחד אחרי השני. אולם יעויין בשל"ה (הובא בכה"ח או"ח סימן קע"ג סק"ד) שכתב גבי אכילת דגים אחר בשר, שטוב להפסיק ביניהם בשתיה, כי היכי דלא יגעו יחד באיצטומכא דהוי כמבשל ע"ש. ולפ"ז גם לדברי רבינו בחיי אין לאכול חלב אחר דגים בלא הפסק שתיה, וכ"ש שלא לאכלן יחד. אולם ברבינו בחיי לא משמע כן. וכן יש להוכיח מדברי הרמ"א יור"ד סימן קט"ז ס"ג שהביא שיש אומרים שאכילת דגים עם בשר אינו מזיק אלא בנתבשלו יחד, אבל לאכלן זה אחר זה אין לחוש. והדרכי תשובה שם סק"ל הביא דלהאי י"א אף לאכלם יחד אין סכנה, אלא דמכל מקום לא יאכלם יחד משום גזירה שמא יבשלם ע"ש. ומבואר דאין לחוש לבישול באיצטומכא. [וגם השל"ה כתב רק בלשון טוב, ואולי אזיל נמי על חידושו דהאיצטומכא חשיב בישול]. ולפי זה לא קשה ממה שמבואר בחולין דף קי"א ופסחים דף ע"ו שמותר לאכול דגים בכותח, דשם מיירי בלא נתבשלו יחד.

וכן יתיישב שפיר משה"ק בספר סגולות ישראל מערכת ס' אות כ"ב (הובא בס' שמירת הגוף והנפש סימן ב' הערה א'), מהא דאיתא במועד קטן דף י"א ע"א, דאחר אכילת דגים ישתה מים ולא שכר, שכר ולא חמרא. וגבי חלב לא הזהיר כלום. ומשמע שאין בזה חשש סכנה ע"ש. ולמבואר לק"מ דרק בנתבשלו יחד מזיקים, אבל לשתות חלב אחר דגים אין חשש כלל. ועיין עוד בתוס' שם ד"ה כוורא. ועיין בכף החיים או"ח סימן קע"ג סק"ג וד'.

ביטול בששים בחשש סכנה והאם איסורו מן התורה

בגמ' חולין דף צ"ז ע"א איתא, רבין בר רב אדא אמר, כילכית באילפס הוה, (ופרש"י שקץ דגים טמאים באילפס של בשר), ואתו שיילוה לרבי יוחנן ואמר להם ליטעמיה קפילא ארמאה. אמר רבא מריש הוה קא קשיא לי הא דתניא קדרה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנותן טעם. מאן טעים ליה. השתא דאמר רבי יוחנן סמכינן אקפילא ארמאה, הכא נמי סמכינן אקפילא ארמאה ע"ש.

ובחידושי רע"א ז"ל בסוגיין הקשה, איך הוכיח רבא מדברי רבי יוחנן שאמר גבי תערובת שקץ דגים טמאים דאיסורו מדרבנן למ"ד טעם כעיקר דרבנן, לדין חלב בבשר שאיסורו מה"ת לכוי"ע, הרי אפשר שנכרי נאמן באיסורין דרבנן אבל לא באיסורין דאורייתא ע"ש.

ועוד הקשה רע"א ז"ל בגליון השו"ע יור"ד סימן ק"ז בשם הבית מאיר, למה רש"י פירש דמצא דג טמא באילפס של בשר, היה לו לפרש באילפס של דגים טהורים שהוא מצוי יותר ע"ש.

ונראה ליישב, דהנה הפוסקים נחלקו בדבר שאסור מפני הסכנה אם בטל בששים, שדעת האיסור והיתר כלל כ"ג שבטל בששים. ודעת הט"ז יור"ד סימן קט"ז סק"ב דאינו בטל בששים. והאחרונים כתבו להוכיח מעובדא דרבי יוחנן שמהני ביטול בששים, דהרי דגים ובשר אסור לאוכלם יחד מפני הסכנה, ואעפ"כ אמר רבי יוחנן דליטעמיה קפילא. ויעויין בהגהות יד אפרים סימן קט"ז שהביא בשם בית יהודה יור"ד סימן כ"ה דחתית בשר שנפלה ליורה של דגים ונשפכה היורה ויש ספק אם היה ששים, אסור, דהוי ספק דאורייתא לחומרא. וכעין זה כתב הפמ"ג סימן צ"ז שפ"ד סק"ג. הרי דאכילת דגים עם בשר הוי איסור תורה, ורבי יוחנן סמך בזה על טעימת קפילא. ואם כן שפיר יליף מזה רבא גבי נידון בשר בחלב שהוא איסור תורה, שסמכינן על טעימת קפילא. ומיושב נמי הא דהוצרך רש"י לבאר דמצא דג טמא באילפס של בשר, שרק אז לכו"ע איסורו איסור תורה, ואיכא למילף מיניה גבי תערובת בשר בחלב.

ברכות הנ"ל, ולכאורה צ"ב מדוע לא סגי בציון של ש"ס חגיגה ששם נזכר ששולחן של אדם מכפר כמזבח, ומה ראה הגאון לציין גם ש"ס ברכות, ואם בא לציין היכן נזכר עוד בש"ס מאמר זה היה לו גם לציין ש"ס מנחות הנ"ל בדברינו, אלא לולי דמסתפינא אמינא, דהגרא ר"ל בציון הש"ס ברכות הנ"ל דרק שולחן שמאריכין עליו חשיב כמזבח דהיינו בפת מצד שעניים יבואו לשולחנו כמ"ש לעיל וכמו שאתה הערת בזה יפה. וגם בלשון המאירי ברכות (נ"ה ע"א) כתב וכן ראוי לו להאריך על שולחנו כדי לשהות בה שמא מתוך כך יבואו עניים ויתפרנסו מתוך שולחנו, הוא שאמרו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עכשיו שולחנו של אדם מכפר עכ"ל. ומלשונו שכתב "הוא שאמרו" וכי משמע דקאי רק היכא שמאריך בשולחנו וזה כמובן שייך בסעודה של פת ולא באכילת מזונות.

לקט הלכה

ברכת הדברים הנאכלים בסעודת פת (מסי קע"ז)

דברים הבאים תוך הסעודה

א. תוך הסעודה ואחר הסעודה: כפי המנהג שהי' בזמן הגמ' שבסוף הסעודה היו **מושכין ידיהן מן הפת**, ומסירין אותו מהשולחן, או מסלקין השולחן, וקובעין עצמן לאכול שאר דברים, מה שנאכל עד הסלוק הוי תוך הסעודה, ולאחריו הוא "לאחר סעודה" (קודם בהמ"ז), וחלוקים בדיניהם בכמה פרטים. [ובסמוך אי"ה יבואר בזמנינו, ועוד פרטים בענין זה] (ס"ב).

ב. דברים הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה: בכללם הן הדברים הבאים **ללפת בהם הפת עצמה** (כגבינה וכדומה, הנאכלים כלפתן לפת [אפי' אינם לשביעה]). וכן דברים שאין מלפתים ממש לפת אבל **דרכן להאכל בסעודה לשובע ומזון** (כדיסא ופתיתים ותפוז"א וכד') וכן כל מיני **תבשילין הרגילים לבוא** לתוך סעודת פת (ס"א סק"א, ובה"ל ד"ה ללפת).

ג. ודינם: נפטרים בברכת הפת, דכיון שבאים תמיד ללפת או למזון, מעיקר הסעודה הן **ונטפלים לפת** אף שאוכלם בפני עצמם, וברכת המוציא פוטרם מלפניהם, ובהמ"ז מברכה שלאחריהם (ס"א וסק"ב).

ד. בלא היו לפניו בברכת המוציא: ואף שלא היו לפניו בעת הברכה, וגם לא הי' **דעתו בפירוש** עליהם נפטרים על ידי הפת (דכיון שקובע עצמו לאכילה מן הסתם דעתו על כל מה שיביאו לו) (ס"ד). אכן באופן שודאי לא היתה דעתו עליהם כגון ששלחו לו מבית אחרים (כגון במקומות שאין הדרך בכך שלכאו גם הרמ"א מודה דהוי נמלק) **אפי' מלפת בהם פתו** כיון שלא היתה דעתו עליהם **אין נפטרינן** בברכת הפת וצריך לברך (ס"ה וסק"ג).

ה. האוכל פת רק כדי לפטור שאר מאכלים: נסתפקו בזה האחרונים אם פוטרם, [דבזה לא שייך שנטפלים לפת כיון שאין **חפץ באכילתו, ובפרט** באוכל **פחות מכזית**, או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת, פוטרם בכל גווני, **ולכן** טוב שלא יאכל אז פת ויברך על כל אי' ברכתו הראוי'. **ובשבת ויו"ט** שמצוה לאכול פת, חשוב הוא ונעשו הכל טפלים לו (סק"ג).

דברים הבאים שלא מחמת הסעודה - בתוך הסעודה

א. דברים הבאים שלא מחמת סעודה היינו פירות ומיני מתיקה וכדו', מדברים הרגילים לבוא לקנחון ותענוג, שאינם באים למזון ושובע, ולא ללפת בהם הפת, (ועמ"ב סק"ה לענין קשואין וכו' וכמדו' שכהיום דרכן לבוא מחמת סעודה, ויל"ע לענין זית מליח וכיו"ב הנזכרין בסי' קעד סקל"ט).

ודינם כשנאכלים בלא פת (תוך הסעודה) **טעונים ברכה לפניהם, ולא לאחריהם**. שבהמ"ז פוטרתן דלענין זה נטפלים לסעודה (ס"א וסק"ז ועיי"ש).

ב. דברים הנ"ל ואוכל פת עמהם: כל מה שאוכל **עם הפת עצמה** ודאי נפטר בברכתה דנעשה טפל לפת (סקכ"א בקיצור דיני פירות, ושעה"צ י"ג ומשמעות שו"ע ס"א). (ולענין מה שאוכל קצת בלא פת יבואר בס"ד בסמוך).

ג. פירות מבושלים הנאכלים לקנחון סעודה הנקרא "קאמפאט" (אפי' היו לפניו בברכת המוציא) צריך ברכה לפניו. ואף דמבושל, אינו כתבשיל, כיון דאין בא למזון כלל אלא לקנחון סעודה (סק"ז). **ואפי' רגילין לאכלן תמיד** אחר הסעודה, ג"כ מסתברא **שיברך** דסו"ס באים לקנחון, (שעה"צ סק"ז). ואפי' אכל עמהם מקצת פת תחילה וסוף, לא מהני בזה, שהובאו לקנחון, ומה שאוכל מהם בלא פת צריך לברך (סק"ח).

ד. פירות המבושלים עם בשר: להח"א נחשבים טפלים לבשר (ונפטרים בפת). אבל להאחרונים אין טפלים לבשר, (נר' דהוא באופן שהפירות הם רוב ועיקר התבשיל, והוי הבשר כלהטעימן). אכן בס' יד הקטנה (א.ה.) וכע"ז ראיתי בבית מאיר הובא באוצ"מ בשו"ע פרידמן) מצדד **שלא יברך** ומטעם דהם עיקרן למזון וסעודה, ולא לקנחון בעלמא, בתורת תבשיל וכשאר תבשילין מלפת וירק. **וכן בעושה תבשיל מפירות למזון** כצימעס וכדו', או **במדינות שיש בהם רבוי פירות** ורגילים לבשלן תמיד למזון, מסתברא לכאו שיש לו דין שאר תבשיל וא"צ **ברכה**, (ומ"מ **טוב להחמיר לברך על פרי חי**, ובאין לו פרי חי יאכל עם תבשיל זה פת תחילה וסוף. ואם בשלו עם ירק וכד' מסתברא דזה ודאי בכלל שאר תבשילין וא"צ להחמיר ליקח פרי חי (סק"ד ובה"ל כגון).

ה. הקובע לפתן סעודתו על הפירות (וכדו') והיינו שקביעת סעודתו

ללפת הפת היתה רק על פירות אלו, גם אם ממשיך אח"כ לאכול **פירות לחוד א"צ לברך עליהם**, ואפי' לא יסים אכילתן שוב בפת. ואם **אוכל מהפירות תוך הסעודה קודם שהתחיל לאכול עמהם פת**, יש מחלוקת אם יברך על טעימתו זו, ולכן טוב **שיתחיל אכילתן עם פת**, [ובלבד שעיקר לפתנו הי' בתחילה עליהם עם פת, ולא שטעם מהם מעט בעלמא עם פת (ס"ג, ומ"ב ובה"ל ד"ה טוב)].

ו. האוכל פירות לליפות הפת אבל אין עיקר קביעותו עליהם: (והיינו שהי' לו מתחילה מלפת אחר לפיתו ואח"כ הביא פירות אלו ללפת פיתו גם בהם), ראוי לנהוג שיברך עליהם **ויאכל מהם מעט בלא פת** ואח"כ לאכלם בפת, (ובזה יוצא מידי חשש על פירות שיאכל בהמשך בלא פת), ובדיעבד אם כבר התחיל אכילתן עם פת (והרי אין מברך בזה) מותר לאכול אח"כ גם בלא פת בלא ברכה, אך שיראה (שיהא דעתו) לאכול מהם גם לבסוף עם פת, ומ"מ אם אין דעתו לכך יש ספק בדבר אם יברך על מה שאוכל בלא הפת (ס"א, וסק"ח-י, ובה"ל ד"ה ובסוף).

ז. האוכל פת הבאה בכיסנין בתוך סעודתו: אם באים **לקנחון צריך לברך לפניהם** (וכן על שאר פת כיו"ב כניבלא"ש, וופלים, וטריתא [וסופגניות לעיקר הדעות שברכתן מזונות] כשבאים לקינחון) (קס"ח ס"ח). **ואם אוכלם למזון** הוי כשאר דברים הבמח"ס שנפטרים בפת (שם), (ועי' קס"ח סי"ג בה"ל סוד"ה ויר"ש, שהביא מס' ה"ב, דהיכא שמכוין בהדיא לפטור בהמוציא מינים אלו בכל גווני יכול לפטורן, וכן הוא בה"ל סי' הנ"ל ס"ח סוד"ה טעונים). **ואם אוכל שיעור קביעות סעודה** מפהב"כ ודאי המוציא פוטרן שהרי ברכתן המוציא, (קס"ח סקמ"ב).

אכן האוכל מפת הנלושה בדבש וכד' או כעכין יבשים וכד' אפי' לקנחון כ' הבה"ל (קס"ח ס"ח ד"ה טעונים) דאף שמחזיקין אותן לפהב"כ מ"מ יש לחוש לשיטות שאולי אינם בכלל פהב"כ ולא לברך במ"מ, ועדיף לכוין בהמוציא לפטורן להדיא. ולענין דבר הממולא בפירות וכד' המברך עליהם בתוך הסעודה במ"מ לא הפסיד דמשמע דלרוע"פ זהו פהב"כ.

ח. פשטידא הממולא בפירות שבאה למזון ותבשיל, הפירות טפלים לה **ולא יוציא** ממנה מעט פרי לברך בופ"ע דהוי ברכה לבטלה (קס"ח סקמ"ג).

ט. מיני פירות הבאים להמשיך תאות האכילה: וכן יי"ש (אבל אינם מלפתים ולא לשובע), **למג"א א"צ ברכה**, דכיון דבא להמשיך התאוה חשוב ג"כ "מחמת סעודה". (ועשה"צ סקמ"ב אם גם בתחילת הסעודה הדין כן או דוקא באמצע הסעודה). **וי"א** דצריך לברך (ברכה לפניה), **ואם אוכלן אחר האכילה** אף דלדידן חשוב הכל "תוך הסעודה", **לכו"ע צריך לברך** [לפניה] דאינו להמשיך התאוה, (סי' קע"ד סקל"ט ושעה"צ יעו"ש) [א.ה. כמדו' דהציורים שנקט המ"ב (כזית מליח וכד' חוץ מיי"ש) לא שייכים בזמנינו שנאכלים בד"כ ללפת הפת].

דברים הבאים אחר הסעודה

א. דין דברים הבאים אחר הסעודה: מברך לפניהם ואחריהם, (ואינם נפטרים בבהמ"ז שעתיד לברך), (ס"ב).

ב. על אלו דברים יש דין זה דאחר סעודה: **אפי' דברים שדרך ללפת בהם פת**, או **תבשילין הבאים לשובע**, אם אוכלם "אחר סעודה" הם בכלל הנ"ל (לברך לפני ואחרי) (ס"ב). **ובבה"ל** (ד"ה שאין אנו) הביא כמה דעות המחלוקת בזה, **די"א** דדוקא **בפירות** וכיו"ב הבאים **שלא מח"ס** יש דין "אחר סעודה" ונפ"מ דצריך לברך גם **לאחריהם**.

וי"א דדברים הבאים מח"ס צריכים אח"ס ברכה **לפניהם** ולא לאחריהם, **ושלא מח"ס** מברך לפני ואחרי. **וי"מ** לחלק בין **דבר העשוי ללפת** הפת שדינו אח"ס כדין הבאים שלא מח"ס, **ומברך גם לאחריו, לבין דיסא ותבשיל** שנאכלים לשובע והוי כאילו ממשיך הסעודה ואין **מברך עליהם**.

ומסיק בזה הבה"ל דבמיני תבשיל אפי' אוכלן אח"ס **לא יברך אחריהם**. (ובדיסא גופא כ' דטוב שיכוין לפוטרה בבהמ"ז, [א.ה. ונפ"מ בזה לאפנים דלקמן שאינם בכלל "תוך הסעודה" גם בזמנינו וכדלקמן ג-ד].

ג. אחר הסעודה בזמן הזה: כתבו הראשונים דהאידינא אין דרך לסלק ידינו מן הפת עד בהמ"ז, והכל נחשב תוך הסעודה (ס"ב), **וי"א דאף בזמנינו** בסעודות גדולות שרגילים למשוך ידיהם מהפת ולערוך השולחן במיני פירות ולשתות, שייך דין **אחר סעודה, ויש חולקין** דכיון דאין בזמנינו "סלוק השולחן", חשוב

הרה"ג צבי ויסבלום שליט"א

כנול "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

בכל גווני תוך הסעודה [ובבה"ל נר' שהניח זה בספק] (בה"ל ד"ה שאין). [א.ה. ויש להסתפק **במי שממשיך סעודתו בערב פסח אחר זמן** איסור אכילת פת, [וכן בשבת ער"פ כשמסלק ומנוער לגמרי מהפת ואוכל בכלי פסח], ושמעתי מחכמי זמנינו המסתפקין בזה, דאולי חשוב כה"ג סלוק "והוי אחר סעודה" (ועי' בספרי המלקטין מה שהביאו מתור"י החסיד לענין ברכת שהכל על אכילת קרבן פסח, דמדבריו י"ל דסלוק מחמת איסור לא מחשיב להיות אחר הסעודה. אכן בר' יונה (ברכות כ"ט ב' בדפ"ה בד"ה ובזה) פי' טעם אחר אהא דקרבן פסח, וא"כ אין מקור לנדון דחמץ דידן ויל"ע)].

ד. אחר שנטל הכוס לברך בהמ"ז: (א.ה. וכמדו' דה"ה אחר נטילת מים אחרונים, וע"ע סי' קע"ט לענין הב לן ונברך) לכאו אף בזמנינו הוא לכו"ע "אחר סעודה" דאין לך סלוק גדול מזה, וצריך לברך עליהם **ברכה ראשונה** בודאי (דגם על פת צריך לרוע"פ בסי' קעט לברך לפניו. **וברכה אחרונה** ג"כ צריך. והמאמר"ר חולק ע"ז, ויש לסמוך על דעתו לענין דברים הבאים מח"ס, וכשי' הראשו הנ"ל (אות ב') (בה"ל ד"ה למשוך).

דברים הבאים לפני סעודה (מסי קע"ו)

א. לפני הסעודה: דברים שאוכל קודם ברכת המוציא, ודינם שצריך לברך עליהם תחילה וסוף, שאין שייכים כלל לסעודה, ודינם "כלאחר סעודה" (ואפי' באים מח"ס) **לכו"ע**, [ואין שייך בזה הדעות הפוטרות לאח"ס בכמה מינים המובא בסי' קע"ז בה"ל ד"ה שאין], אלא דיש בזה כמה פרטים כפי שיבואר בס"ד.

ב. שלא לאכול שאר מינים קודם סעודה אם השולחן ערוך לסעודה והלחם לפניו, **אסור לגרום ברכה שאינה צריכה** אלא יברך המוציא על הלחם ויפטור שאר הדברים (סוסק"ב).

ג. אפנים שא"צ לחוש בזה משום ברכה שא"צ: א. דברים **הממשיכין הלב לתאות המאכל** (שם). **ב. וי"א** דגם בשאר דברים **אם אוהב לאכלן יותר קודם סעודה** מתוה"ס אין בזה ברכה שא"צ. [ועי"ז סומכין העולם להקל **בקידוש דשבת שחרית**, שאוכלים אחריו **מעט מיני מזונות קודם המוציא**, (ומ"מ יש אנשי מעשה המחמירין בדאפשר ליטול תיכף לפת מכמה טעמים - בה"ל סי' רמ"ט ס"ב סוד"ה מותר יעו"ש)]. **ג. בדעתו לפטור מה שיאכל דברים המסופקים בברכה תוך הסעודה:** כמו **משקין** המבואר בקע"ד ס"ז (ועדיף לשתות פחות מכשיעור כמבואר שם) וכן **לענין יי"ש** (שעה"צ שם סקמ"ה). [וכן נראה ג"כ באותן **ספק פהב"כ** בבה"ל קס"ח ס"ח] [א.ה. ולכאו ה"ה כשיאכל דברים שלא מחה"ס **הטעונים ברכה לפניהם בלא"ה** שיכול להקדים ולאכול, ויל"ע].

פרטים בברכה אחרונה בדברים שאוכל קודם סעודה

א. האוכל פהב"כ גמורה (שיש בה ג' התנאים ממולא, נילוש, ונכסס) או **תבשיל ממיני מזונות** כקוגל ופתיתים וכדו', **יש בזה ג' אופנים א. אם אין דעתו לאכול מזה תוך הסעודה יברך אחריהם** מעין ג' קודם הסעודה, **ובדיעבד** שלא ברך עד בהמ"ז נפטר בבהמ"ז, (וכמסקנת המ"ב בסי' ר"ח סקע"ה). **ב. ואם דעתו לאכול גם תוה"ס** ממיני מזונות **הבאים מחמת סעודה** (כבורקס וקוגל וכד'), דינו **ג"כ כנ"ל א'.** **ולח"א יכול לכתחי'** לסמוך בזה **על בהמ"ז** שיברך [ואולי דוקא באותו מין], (ובשעה"צ פקפק בזה והניח בצ"ע, ובמ"ב מסיים דגם להח"א טוב שיכוין להדיא לפטרו בבהמ"ז). **ג. ואם כוונתו לאכול מיני מזונות הבאים לקנחון** תוך הסעודה (החייבים בברכת מזונות בסעודה) ומכוין בברכת מזונות זו **לפטור מברכה מה שיאכל תוה"ס**, הוי צורך סעודה ואין **מברך אחריהם**.

ב. האוכל פת הבאה בכסנין הנלושה בדבש או הנכססת, [כשאין בה כל הג' תנאים של פהב"כ נלוש, נכסס, וממולא], נכון **שלא יברך אחריהם** קודם הסעודה (דהם ספק פת, כבה"ל קס"ח ס"ח) אף אם לא יאכל תוה"ס מהם, (וטוב לכוין להדיא בבהמ"ז לפטורן - שעה"צ סק"ו), וכ"ש אם אוכל מהם גם תוה"ס. [א.ה. ולענין "ממולא" לבד (או בצרוף עוד תנאי) לא נתפרש במ"ב דעתו, ואולי סמך על מה שהחשיבו בבה"ל הנ"ל כעיקר פהב"כ].

ג. שאר תבשילין וכד' מדברים הבאים מח"ס: מברך אחריהם, ואפי' אוכל תוה"ס מאותם מינים, **ואפי' אוחז תוך הסעודה** (יפסוק אכילתו) ויברך בנ"ר (ואח"כ ימשיך) (סק"ב באות ב'). [ולכאו גם אחר בהמ"ז, אם לא בירך קודם יברך, כדאיתא קע"ד ס"ו בה"ל ד"ה ואפי' - לגבי משקין. וראיתי בהערות הגרש"ב ולדנברג זללה"ה (נדפסו בגליון זה) שמסתפק (לענין אחר בהמ"ז) אם גם באכל בסעודה אותו המין דינא הכי, ונוטה שכן].

ד. פירות ומיני מתיקה וכיו"ב: [מהדברים שבאים שלא מח"ס], **אם לא יאכל פירות וכיו"ב** [מאותה ברכה] תוה"ס, דינו כשאר תבשילין [באות ג'] **שמכר אחריהם, ואם דעתו לאכול ממינים** אלו גם תוה"ס וכוונתו לפטור בברכה זו את מה שיאכל מהם תוה"ס הוי צורך סעודה וא"צ **לברך אחריהם** (סק"ב באות א').

ה. האוכל מדברים הממשיכין הלב לתאות האכילה כמיני מרקחת או דברים מלוחים וכיו"ב, אין לברך עליהם ברכה אחרונה, דשייכין לסעודה ונפטרים בבהמ"ז (סוסק"ב).

ו. לענין יין, ויין"ש, ומשקין, קודם הסעודה, באין שותה תוה"ס - ובשותה תוה"ס נתבאר בסי' קע"ד בס"ד.

בענין שינוי מקום בסעודה (מסי' קע"ח)

א. שינוי מקום: האוכל ובאמצע יצא לחוץ ושינה מקומו, **בין** אם רוצה **לאכול במקום השני, ובין** אם **חזר למקומו הראשון**, ונקדים בזה בס"ד ב' נדונים עיקריים השינוים במחלוקת ואח"כ בפרטי הדנינים.

א. דברים הטעונים ברכה במקומם (טב"ב): היינו דברים שאם אכל מהם במקום אחד ויצא אין יכול לברך במקום שיצא, אלא צריך לחזור למקום אכילתו ולברך שם כמובא בסי' קפ"ד. נחלקו בזה בגמ', **לר' ששת אפי'** אכל **פת** וכיו"ב ויצא לחוץ הוא **שינוי מקום**, וצריך לברך שנית כשרוצה להמשיך לאכול, **ולר' חסדא לא נאמר** בדברים הטב"ב דין שינוי מקום, **וטעמו** דכיון שצריך לחזור למקומו ולברך לא נפסקה סעודתו ביציאתו, ועל דעת קביעותו הראשונה הוא אוכל וכיושב במקומו דמי'. ונחלקו בזה הראשונים איך פוסקים בזה, והשו"ע נקט כהפוסקים כר' ששת **שיש דין שינוי מקום אפי' בפת**, אא"כ הניח מקצת חברים וכפי שיבואר בעזה"י. **ולהרמ"א** ההלכה כר' חסדא **ואין שינוי מקום בדברים הטב"ב**. (הקדמת המ"ב לסי' קע"ח ובעוד מקומות).

ב. עוד נחלקו בזה הפוסקים: אם ענין שינוי מקום הוא דחשוב **כנפסקה אכילתו** לגמרי, ומה שאוכל אח"כ הוא כסעודה אחרת (סק"א), ולכן צריך **לברך ברכה אחרונה** על מה שכבר אכל, ואח"כ **יברך ברכה ראשונה** על מה שממשיך לאכול (רמב"ם). **וכן פסק השו"ע**, אבל לשאר הפוסקים וכן דעת הרמ"א ענין שינוי מקום הוא **כענין היסח הדעת**, (אף שלא הסיח דעתו), (סקכ"ו), **ואין צריך אלא ברכה ראשונה** על מה שעומד לאכול עוד, (שם).

ב. מה הם הדברים הטעונים ברכה במקומם: י"א שכל ז' המינים צריכים ברכה לאחריהם במקומם, **וי"א** דוקא **חמשה מיני דגן, וי"א** דוקא פת טב"ב ולא שאר דברים, **[ומשמעות רוב הפוסקים דחמשת מיני דגן נחשב לטב"ב, ונר'** דעתו שזה העיקר להלכה]. **ולענין ז' המינים** כ' להחמיר לברך במקומם, וכן אם שינה מקומו לא יחזור ויברך **בדיעבד** (מחמת הספק) (לפסק רמ"א). (ס"ה מ"ב ושעה"צ). **ודוקא שאכל מהם שיעור המחייב ברכה אחרונה** אבל פחות מכזית הוי כדברים שאטב"ב (ואפי' פת פחות מכזית) **שהרי לא נתחייב עליהם ברכה אחרונה כלל** (סקכ"ח).

ג. איזה מקום נחשב ל"שינוי מקום"

א. באותו חדר מפניה לפינה: אין חשוב כשינוי מקום, אפי' בטרקלין גדול, ואפי' **אין יכול לראות** ממקום השני את **מקומו הראשון**, כגון שיש חפץ גדול וכד' המעכב מלראות, (סק"ט, וכ"ג, ובהקדמה).

ב. מחדר לחדר באותו בית, וכן מבית לעליה וכד' שכולן תחת גג אחד, **אם הי' דעתו בשעת ברכה** לשנות מקומו לחדר השני לא הוי שינוי מקום, (סקי"א). **ואם לא הי' דעתו** לשנות מקומו בשעת הברכה, **לדעת רוב האחרונים** הוי שינוי מקום, ואפי' אוחד הפרי בידו והולך ואוכל (סקל"ט). **ואם רואה מקומו** הראשון (מהחדר השני) ג"כ **מהני** אף שלא הי' דעתו מתחילה (סקי"ב ועיי"ש).

ודעת בה"ל: [כ' דקשה ליהזר בזה וכמדו' שאין העולם נוהגים כן, והאריך בזה הרבה ללמד זכות ולבאר דיש דעות שאין מחשיבין מחדר לחדר כשינוי מקום בסעודה], **ומסיק:** דאף **דראוי ונכון** לחוש לכתחי' **שלא ליכנס מחדר לחדר** באמצע האכילה בדברים שאין טב"ב, מ"מ **הנוהג להקל** אין למחות בידו, **ועכ"פ בדיעבד** בודאי אין להצריך ברכה דסב"ל, (ובפרט ביכול לראות מקומו הראשון וכנ"ל). [א.ה. שמעתי להעיר בראיתי מדעת הרב המגיד בשי' הרמב"ם, דבתשו' הרמב"ם סי' צ"ח מתבאר כהכס"מ דדינו כדין קידוש יעו"ש].

ג. מבית לבית: לכו"ע נחשב "שינוי מקום", ואפילו היתה דעתו לךך (סק"מ, ומהרמ"א ס"א, ועשה"צ סקל"ב). (ואפי' יצא לחוץ לפתח וחזר מיד). **(וברואה מקומו** שבבית מבחוץ מסתפקים באחרונים אם אפשר להקל ע"י ראית המקום. (סקי"ב ושעה"צ סק"ט ובה"ל ריש הסימן ד"ה לפתח)).

ד. העומד במקום שאינו מוקף מחיצות מתי נחשב שינוי מקום:

א. בשדה, אם רואה המקום הראשון חשוב מקום אחד, **אבל באין רואה** מחמת המרחק או מחמת הפסק אילנות וכד' חשוב שינוי

מקום (סקמ"ב). [א.ה. ויל"ע מסי' קפ"ד סק"ב דמשמע דוקא בתוך ד' אמות] **ב. אפילו אוכל מאותו אילן משני צידיו** הוי ש"מ, כשאין יכול לראות המקום הראשון ואין מוקף מחיצות (דין מזרחה ומערבה של תאנה בסקכ"ה). **וי"א דדעתו מהני** בזה כמו מחדר לחדר. **ג.** ובכמה **אילנות באותו גן אם מוקפים מחיצות** מהני אפי' באין רואה מקומו הראשון, ואפי' מאילן לאילן. וי"א דוקא בדעתו אבל לא מגן לגן דהוי כמבית לבית ואפי' סמוכים זל"ז. **ד. ובגן שאין מוקף מחיצות, מגן לגן** ודאי לא מהני ואפי' הי' דעתו, **ובאותו גן מאילן לאילן** יש בזה כמה דעות בפוסקים עי' סקל"ז-ל"ט ובשעה"צ, (ולא נתחווור לי עדיין).

ענין הניח מקצת חברים

ה. א. הניח מקצת חברים: אף ששינו מקומו, (באופן שצריכים לברך שוב, דהיינו להמחבר שייך ג"כ בפת וכיו"ב ולהרמ"א בפירות וכד'. מכל מקום מהני לכו"ע **אם הניחו מקצת מהסועדים** עמם במקום אכילתם, **ואפי' רק אדם אחד** (סקי"ד). ומסתברא **דה"ה אם נשארו שם מבני ביתו** מסובין על השולחן (שעה"צ סק"א), ויצאו לחוץ, **כשחוזרים למקומן יכולים לכל השיטות** [גם להשו"ע, והסוברים כר' ששת] לחזור ולגמור סעודתן וא"צ לברך ברכה ראשונה, וכ"ש דא"צ לברך ברכה אחרונה על מה שאכלו כבר [ואפי' יצאו לדבר הרשות]. **והטעם**, דכיון שנשארו מקצתן במקום, **לא פסקה סעודתן בהיציאה** ונחשב כהמשך אחד (סקט"ו).

ב. בסעודת פירות: גם במסובין לאכול פירות וכיו"ב, מדברים שאין טב"ב, מהני הניח חברים, ויכול לחזור להמשיך אכילתו במקומו, (וכפשטות הרמ"א ס"ב, סק"ח, ועשה"צ י"ד).

ג. אם מהני הניח חברים לענין לאכול במקום אחר: אין מועיל חברים אלא **כשחוזרין לחבורתן לסעודה הראשונה**, אבל לאכול או לשתות במקום השני לא מהני, וצריכין לברך לפניה, (להמחבר גם במסובין לפת, ולרמ"א במסובין לפירות) (סקל"א).

ו. א. סיכום שיטת השו"ע: אם יצא לחוץ, (אפי' מחדר לחדר אא"כ הי' דעתו לךך בברכה דאז מהני באותו בית מחדר לחדר). באמצע אכילתו, **אפי' פת** (ודברים הטב"ב) וכ"ש פירות וכיו"ב, **צריך לברך בהמ"ז** על מה שאכל (**אפי' כבר חזר למקום הראשון** יברך קודם בהמ"ז), ואח"כ יברך המוציא על מה שממשיך לאכול. **ואם הניח חברים** המסובין במקום סעודתו יכול כשחוזר לשם להמשיך לאכול וא"צ לברך לפניה ואחריה (עד שיסיים). (ועי' לעיל ה"א). **ב. אם אכל פת במקום השני:** (בדיעבד כשאכל) יברך **דוקא שם** (במקום השני) בהמ"ז ששם הוא סיום סעודתו, (אבל לכתחי' אסור לאכול במקום השני, שהרי כבר התחייב בבהמ"ז במקום הראשון, וצריך לחזור לשם **ולברך** (ס"ד). (א.ה. ועשה"צ סקל"ד ונר' דדוקא להרמ"א הדין כן).

ז. א. סיכום שיטת הרמ"א: בכל שינוי מקום **אין מברך אלא לפניה** על מה שממשיך לאכול, **ודוקא בפירות** וכד' שאטב"ב וכשלא הניח מקצת חברים, **אבל** אם הניח מקצת חברים אפי' מסובין לפירות, **או שאוכל דברים הטב"ב, כשחוזר למקומו** אין מברך שוב לפניה (ואצ"ל דאין מברך ברכה אחרונה קודם).

ב. אכל דברים הטעונים ברכה במקומן (להרמ"א) יכול לאכול **גם במקום אחר** ואין מברך לפניו **אף שאוכל במקום השני** דהכל נחשב המשך לסעודה הראשונה, וכשסיים שם יברך שם (וכי' שעה"צ דעדיף לחזור למקום הראשון ולאכול עוד פת ד"א דזהו הפי' לקבעיה קמא הדר (סקל"ד). ובסמוך יבואר לענין לכתחי' אם מותר לשנות מקומו.

ג. האוכל סעודת פת וכיו"ב וברך שם גם על יין ופירות וכד' **אפי' מדברים שאטב"ב**, כיון שהוא בתוך סעודת פת **הוי הכל המשך לסעודה**, ויכול לאכול גם במקום השני פירות (ויין) וכד', **ואין מברך שם שנית עליהם** (בה"ל ד"ה ואכל), (**ואפי' אם אין אוכל במקום השני פת כלל**, רק חוזר למקומו הראשון, או שממשיך למקום שלישי לסיים אכילתו (שו"ע הגר"ז ס"ד עיי"ש ביאורו).

ד. אבל האוכל פירות וכיו"ב אפי' שינה מקומו **וחזר מיד**, צריך לחזור ולברך לפניו, (והיינו ביצא מחדר לחדר, ולהבה"ל דוקא ביצא חוץ לבית וכנ"ל), **ובהניח חברים** מהני שלא יברך דוקא בחוזר למקום אכילה הראשון ואוכל שם, ולא למקום השני, וכנ"ל ה' ג' (סקל"א).

ה. יזהר שלא לצאת ממקומו קודם שיאכל כזית פת וכיו"ב בדברים שטב"ב דאל"כ הוי כאטב"ב ויתחייב בברכה ראשונה שוב, ולכתחי' גם לא מחדר לחדר (סקכ"ח ושעה"צ שם).

ח. המשנה מקומו בין הברכה לטעימה: שיצא לחדר (או לבית) אחר, אחר הברכה קודם שטעם מהפרי וכדו', כ' הא"ר ב' ברכת אברהם **דאינו יוצא בברכתו** (סקל"ט), (וראיתי להגרש"ו זללה"ה שדן באוחז בפיו).

ט. אם שינה מקומו והי' גם הסיח הדעת אף לדעות דאין הס"ד בסעודת פת (בסי' קע"ט), מ"מ כאן **ששינה מקומו ג"כ**, הסכימו האחרונים דבזה מהני הס"ד, וצריך לברך לפניו (על פת שיאכל),

(וגם נט"י ובלא ברכה), (בה"ל ס"ב ד"ה אם הסיח).

י. אם מותר (להרמ"א) לכתחי' לשנות מקומו [או לצאת קודם שגמר סעודתו וברך אחריה].

א. בחוזר ל"אלתר" למקומו: מותר לצאת (סקל"ד).

ב. בהניח מקצת חברים: מותר, אם דעתו לחזור [ואין מתכוין לשהות הרבה]. (בה"ל ד"ה בלא), **וגם בפירות** מותר בכה"ג לצאת, [ובהם אם ירצה יברך לכתחי' לאחריהם במקום השני, (אבל לא יאכל שם בלא ברכה לפניו, וכנ"ל)].

ג. היוצא להפליג (לזמן ארוך): לכתחי' **לא יעקור בלא ברכה שאחריה**, אף שדעתו לחזור אח"כ למקום הראשון ולסיים אכילתו, או שקראוהו לסיים אכילתו במקום שני, ולא הי' דעתו לךך מתחלה, (סקל"ג). **ויברך בהמ"ז קודם שעוקר, והטעם: א.** שמא ישכח לחזור למקומו ולברך. **ב.** שמא ישאה עד שירעב (ויפסיד הברכה). **וגם בפירות** עדיף לברך ברכה אחרונה תיכף, (סקל"ו, ועשה"צ כ"ו, ובה"ל ד"ה דחיישינן). **והכריע המ"ב** (סקל"ה) דאף **לכתתחי' לא יצא**, מ"מ כשיוצא **לא יברך** (בהמ"ז), אלא אם כן משער שאפשר שיפליג הרבה (דאז מברך אפי' הניח חברים) (בה"ל סוד"ה בלא).

ד. אם הי' דעתו בהמוציא לאכול גם במקום השני: מהני (לרמ"א) **אפי' מבית לבית, ולכתחילה, וכן נהגו כשהולכין לסעודת נשואין** (וכד') (סוסקל"ג).

ה. לצאת לצורך מצוה: מסתברא דמותר לצאת, וכ"ש למצוה עוברת, כגון שהגיע זמן תפילה והולך לבהכ"נ וכדו' (וא"צ לברך קודם שיוצא בדעתו לחזור אח"כ) (סוס"ב ובה"ל ד"ה עוברת).

יא. האם תפלה הוי הפסק: תפילה **אינה** הפסק. (ולשו"ע היינו במתפלל במקום שאוכל דאל"כ הוי שינוי מקום). (ולהט"ז גם לדעת הרמ"א תפילה עם שינוי מקום הוי הפסק). ואף שלעיקר נקטינן דלא הוי הפסק, מ"מ **אפשר לכתתחי'** יזהר בזה שלא להתפלל באמצע סעודה כ"א בביתו או במניח חברים (סקמ"ז). **ולענין נט"י:** למ"א חוזר ונוטל (לאכילה) אפי' התפלל בביתו, והאחרו מקילין אא"כ הלך לבהכ"נ וחזר דאז יטול ובלא ברכה) (שם).

יב. שינה בתוך הסעודה:

שינת ארעי: אף בנמשך משך זמן לערך שעה, ל"ה הפסק, (ומ"מ יטול ידיו ובלא ברכה) (סקמ"ח).

ושינת קבע על מטתו: הוי הפסק, דהוי סלוק והס"ד לכו"ע (שם).

יג. דין שינוי מקום בהולכי דרכים

א. אם הי' דעתן להלוך ולאכול בהליכתן: אף באין רואה מקומו הראשון ע"י המרחק או הפסק אילנות **מותרים** ואין נחשבין עיי"ז לעוקרים ממקומן, (דלא קבעו עצמן לאכול במקום שברכו) (סקמ"ב) [ומשמע אפי' בפירות].

ב. התחילו לאכול על דעת לסיים במקום שברכו ונמלכו לילך לדרך, כל זמן שרואה מקומו מהני, **ובאין רואה מקומו, בפירות** וכד' צריך ברכה שנית, **ובפת** א"צ לברך שנית (לרמ"א), מ"מ לכתחי' לא יעקור לשם (שם).

ג. בהתחילו לאכול מעט "בבית" על דעת להמשיך אכילתן בהליכתן, בפת מהני בכל גווני **ואפי' לכתחילה**, ובפירות לא מהני דחשיב מבית לבית, ויברך שנית (אחר שיצא מביתו לדרך).

ואם עלה מהקרקע לעגלה מסתפק הח"א דהוי כמבית לבית (ונפ"מ לפירות), ובשעה"צ (סקל"ח) מיקל בזה.

דיני היסח הדעת בסעודה (מסי' קע"ט)
נטל ידיו מים אחרונים

א. אם מותר לאכול ולשתות: יש בזה ב' דעות: **א. לרש"י** (ועו"ד) אסור לאכול ולשתות וצריך בהמ"ז דוקא (ואין מועיל ברכת המוציא שיוכל לאכול), ויש בזה כמה טעמים: **א. תיכף** לנטילה ברכה (סק"א). **ב.** דכיון שהזמין וקבע עצמו לברך הוי **כאילו כבר התחיל** לברך, (בב"י וכע"ז בבה"ל עד שיברך). **ג.** לתוס' (ועו"ד) הוי **כהיסח הדעת** רגיל, ומותר לאכול אלא שצריך **לברך המוציא** (ונט"י - בלא ברכה, סוסק"ט). **ואח"כ נוטל שנית** מים אחרונים. **והאחרונים כתבו להקל** כהתוס' שמותר לאכול ע"י המוציא, ומ"מ **לכתחי' יזהר שלא לאכול** (ב"ח ומג"א, וכן ד' המ"ב ובה"ל ד"ה ע"ד, שכן שיטת כמה ראשונים כרש"י בזה).

ב. אם מותר להפסיק בשהיה: גם להתוס' יש ליהזר מלשהות הרבה [כדי הלוך כ"ב אמה - שעה"צ ג'], **וכ"ש שלא לעסוק** באיזה עסק, (הטעם בשעה"צ סק"ז). **ומ"מ לדבר נחוץ** יכול להפסיק ואח"כ יטול שוב מים אחרו', [וכן בהפסיק בדיעבד, יטול שנית] (סק"א וב').

ג. להפסיק כדיבור אחרי מים אחרונים: דינו כשהי' הנ"ל, ואסור אפי' דבור מועט [לכתחי', ובדיעבד או דבר נחוץ כנ"ל]. (שם).

ד. נטל כוס בהמ"ז בידו לברך: דינו כנט"י (אף אם לא נטל מים המשך בעמ' יז

שו"ת בהלכה

אברכים הלומדים כל היום בכולל

האם מספיק ברכה א' לכל הכוסות קפה ותה שישתו במשך לימודם או יברכו על כל כוס וכוס שאלה

מה ששאל כת"ר בדבר הנוגע למעשים בכל יום ובכל שעה, והוא לגבי הברכה ראשונה על שתית קפה, תה וכיו"ב בעת הלימוד כל היום בכולל, והביא לדברי הרמב"ם הידועים (בפ"ד מהל' ברכות הל' ז') שכתב וז"ל: גמר בלבו מלאכול או מלשתות, ואח"כ נמלך לאכול או לשתות, אף ע"פ שלא שינה מקומו חוזר ומברך. ואם לא גמר בלבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות, אפילו פסק כל היום כולו אינו צריך לברך שנית עכ"ל. ויש אברכים הנוהגים ע"פ דברי הרמב"ם האלו לברך רק פעם א' על כל הכוסות ששותים במשך כל הסדר, וזן דאולי כדי להנצל מכמה ספיקות שצריך לחזור לברך, א' דמצוי שעוברים למטבחון כדי לעשות קפה ותה שהוא חדר אחר, והו"ל יציאה מחדר לחדר שלדעת השו"ע צריך לחזור ולברך, ואף ד"ל דכיון שכך הוא הדרך לעשות קפה, הו"ל כמו שכיוון בשעת ברכתו על דעת לצאת מחדר לחדר, אך אפי' אי נימא כן, יש לדון האם לדעת השו"ע מה שכיוון בשעת הברכה על דעת לצאת מחדר לחדר, מהני של"צ לחזור ולברך. והביא שיש סתירה בדעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל בזה, שהגר"י ברכה שליט"א אמר שדן עמו בזה, וא"ל שלדעת השו"ע לא מהני מה שהיה דעתו לצאת מחדר לחדר, וצריך לחזור ולברך, ואילו באו"צ ח"ב (עמוד ק"ה) כתוב שאם בירך ע"ד לצאת מחדר לחדר, זה מהני אף לדעת השו"ע, ול"צ לחזור ולברך. ועוד דיוצאים לשירותים, ולדעת הגרע"י שליט"א בהליכות עולם ח"ב (עמוד מ"ד) לא מהני בזה כוונה, ואפי' אם כיוון בשעת הברכה ע"ד להכנס לשירותים, צריך לחזור ולברך, ועוד שמצוי ששוכחים לכוון בשעת הברכה על הכניסה לשירותים. ב' דלדעת המג"א (סי' קפ"ד ס"ק ט') ודעימיה, אם עבר שיעור העיכול, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, ובדרך כלל עד שחוזרים ושותים שוב עובר שיעור העיכול, ולשיטתם צריך לחזור ולברך, ואף שיש חולקים עליהם, מ"מ לא נפקא מידי ספיקא, וא"כ מחמת ספיקות אלו, [ועוד ספיקות שהביא כת"ר ואכמ"ל], אולי עדיף לכוון לפטור רק את הכוס ששותה כעת, ולברך על כל כוס וכוס, ואין זה גורם ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן להנצל מהספיקות כמבואר בפוסקים. ועוד דן האם צריך לכוון כוונה זו בכל יום, או שמספיק בגילוי דעת א' לעולם, וענותו תרבני לדעת דעתי העניה בזה.

תשובה

א) כבר עמדו בשאלה זו גדולי האחרונים, ובשו"ת חוקי חיים או"ח (סי' א') הביא לדברי הרמב"ם הנ"ל, וכתב דלפ"נ נר' לכאו' שאין לברך אלא פעם א' על כל הכוסות שישתה כל משך לימודו, אך דחה בטוטו"ד שמהרמב"ם אין ראייה לני"ד, דהרמב"ם מיירי בקבוע בסעודת קבע דאכילה ושתיה, ולכן דוקא בנמלך חוזר ומברך, אבל כל זמן שלא נמלך כל היום בקביעותו הוא עומד, ול"צ לחזור ולברך, והראב"ד השיג עליו שדוקא בשתיה היסח הדעת היו הפסק, אבל באכילה רק מים אחרונים או שינה היו הפסק, אבל היסח הדעת לא היו הפסק, ואינו ענין לני"ד שכל הקביעות שלו הוא ללמוד תו', ואין לו שום קביעות לשתיה, רק מידי פעם שותה באופן עראי קפה או תה כדי להעביר את העייפות, [או להעביר צימאונן], ויש הפסק גדול ביניהם ולפעמים אפי' כמה שעות, ודאי חשיב הפסק, וצריך לברך על כל כוס וכוס. וממה דקי"ל בארבע כוסות דליל הסדר של"צ לברך על כל כוס וכוס, כמו שפסק השו"ע (בר"ס תע"ד) שלא מברך על כוס שני, אע"פ ששוהה בין כוס ראשון לשני הרבה זמן באמירת ההגדה, אין ראייה לני"ד של"צ לברך על כל כוס, דהתם כיון ששולחנו ערוך לפניו, וכוס שני מונח לפניו על דעת לשתותו, דהרי חייב לשתותו, וקבע עצמו על שתיתו, דהרי ע"ז הוא הקביעות שלו בשולחנו בליל הסדר, על אמירת ההגדה ושתית הכוסות, ואמירת ההגדה ושתית הכוסות הוא דבר אחד, דאמירת ההגדה היא [ג"כ] לצורך שתית הכוסות, דבלי זה לא יכול לשתות, דצריך לשתותם על הסדר, א"כ ודאי דהו"ל כדעתו עליו, ול"צ לברך עליו, אבל בני"ד שכל קביעותו הוא ללמוד תו', ואין לו שום קביעות לשתיה, ולא שום חיוב לחזור ולשתות, רק כשירגיש עוד פעם שיש לו צורך לחזור ולשתות, ילך ויעשה עוד כוס קפה או תה, והשתיה ששותה היא עראי לגמרי, ואין שולחן ערוך וכוס שני מונח לפניו, ודאי שמה שבינתים נשקע בלימודו, וממילא מסיח דעתו מלשתות, עד אחר כמה שעות שחוזר ומרגיש עייפות או צימאון, ועושה עוד כוס קפה או תה, חשיב להפסק, וצריך לחזור ולברך על הכוס השני, ועע"ש במה שהאר"י בביאור מחלוקת הראשונים, אם צריך לחזור ולברך על כל כוס וכוס מהד' כוסות דליל הסדר. והביא גם לדברי המג"א (בסי' קפ"ד ס"ק ט') שס"ל שאם עבר

שיעור עיכול, צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה על מה ששותה, ולאבן העוזר שהשיג עליו שדבריו נסתרים מדברי הרמב"ם הנ"ל, וכתב לישב דברי המג"א שאינם נסתרים מדברי הרמב"ם, דהרמב"ם מיירי ביושב בסעודת קבע ועוסק כל הזמן באכילת פרפראות ושתיה, לכן אפי' ששוהה כל היום כולו, הו"ל כלא נתעכל המזון, ול"צ לחזור ולברך, אבל כשאינו עומד בסעודה ורוצה לפטור שתי אכילות או שתי שתיות ועבר שיעור עיכול, צריך לחזור ולברך כדברי המג"א, וכן ממה שלא מברכים בליל הסדר על כוס שני, אע"פ ששוהים הרבה בין כוס ראשון לשני באמירת ההגדה, אין ראייה נגד המג"א, דמיירי בשאינו שוהה שיעור עיכול בין כוס לכוס, והאר"י עוד לדחות את כל קושיות האחרונים על המג"א, והביא סמוכים לדברי המג"א, אלא שהביא שיש חולקים עליו, ודבריו לא נפקא מפלוגתא וספיקא וסב"ל, עכ"פ בני"ד שיש את הטעם הראשון דודאי השהייה הגדולה בעסק התו' שבין כוס לכוס, הו"ל היסח הדעת והפסק כמשנ"ל באורך, חזי לאיצטרופי גם דברי המג"א וסייעתו, שצריך לחזור ולברך, וכן חזי לאיצטרופי מה שבכל פעם עושים את הכוס קפה מחדש, והו"ל פנים חדשות, א"כ בצירוף כל הני טעמים נר' ברור שצריך לחזור ולברך, ואם הל' רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, והעיד שהמנהג בירושלים מימי עולם ומשנים קדמוניות, ובפרט בבית מדרש "בית אל" דחסידים ואנשי מעשה העומדים בבית ה' בלילות, לברך על כל כוס קפה ששותים להפיג העייפות עכתו"ד בקיצור עיי"ש. והסכימו לדבריו שו"ת פני יצחק (אבולעפיא ח"א הל' ברכות סוף חאו"ח סי' ר"כ), והעיד שכן הוא המנהג בליל שבועות והושענא רבה שערים כל הלילה, שבכל פעם ששותים כוס קפה חוזרים ומברכים עליו, וספר קומי רוני (סי' כ"א), וכן פסק בשו"ת שער שלמה (סי' צ"ט), וביתר ביאור (בסו"ס ק"ג דף ס"ו), ודחה בקיצור נמרץ את כל הראיות שרצה הנוה שלום להביא מהרמב"ם הנ"ל ומליל הסדר שלא צריך לברך על כל כוס וכוס, כעין מה שדחה החוקי חיים עיי"ש.

ב) אלא שבשו"ת הסבא קדישא (ח"א סי' ו') הביא את דברי החוקי חיים, ותמה עליו דאיך לא חשש להרבות בברכות, ולא כן דרכם של הפוסקים שחששו לאיסור ברכה שאינה צריכה, ואפי' כשדעתם נוטה לברך, לא סמכו על דעתם וחששו לסב"ל, ורק במנהג שנתפשט מזמן הראשונים עד עתה לברך מברכים, ואיך הכריע בני"ד לברך בלי ראייה מכרעת, ומלבד שמפורש בדברי הפוסקים שאין לברך כמו שאבאר בתשו', גם מדברי הראשונים שהביא שם מפורש כן, ומה שרצה לדחות, חוזר ונר' שפיר שאין לברך, וכבר הארכתי בתשו' נגד הרב חוקי חיים עכתו"ד עיי"ש. ובשו"ת יחוה דעת ח"ו (סי' י"א) נמשך אחרי דברי הסבא קדישא שלא לברך על כל כוס וכוס, והביא שכ"כ בשו"ת מעט מים (סי' ל"ט), שלא קי"ל כהמג"א, דיש חולקים עליו ואמרינן סב"ל, א"כ אין לברך על כל כוס, ושכ"כ בס' זכרונות אליהו (עמוד ק'), ולכן לא צריך לברך על כל כוס וכוס, אלא די בברכה אחת עכתו"ד עיי"ש.

ג) ואחמהמה"ר מכת"ר יש להעיר על מש"כ שהזכרונות אליהו פסק שלא לברך על כל כוס, דבהל' ברכות (מערכת ה"א סעיף ל"ה) כתב הזכרונות אליהו בהדיא דהשתים קפה בליל תיקון כרת, חייבים לברך על כל כוס וכוס, אע"פ שמתחילה שבירך היה דעתו גם על שאר הכוסות, משום דמפסיק ביניהם שיעור גדול, שער שלמה (דף ס"ו ע"א) עכתו"ד עיי"ש. ועוד נר' לענ"ד בעיקר דברי החוקי חיים דאע"פ שבמש"כ להצדיק את דברי המג"א, אין דבריו מוכרחים, [אם כי ודאי שהמג"א ודעימיה יפרשו לרמב"ם כמש"כ החוקי חיים], ובפרט במש"כ דמה שבלייל הסדר לא מברכים על כוס שני, זהו דוקא בשלא שהה שיעור עיכול, אבל בשהה שיעור עיכול צריך לחזור ולברך, כמדומה שמנהג העולם אינו כן, אלא גם כששוהים יותר משיעור עיכול לא מברכים על כוס שני, ובפשטות מוכרח מיניה שמנהג העולם הוא דלא כהמג"א. עכ"פ במש"כ שהרמב"ם מיירי במי שקבוע בסעודת קבע דאכילה ושתיה, דבריו אמיתיים מאוד, כמבואר בהדיא בראב"ד שכן למד ברמב"ם, וכ"ה בכ"מ שהאר"י בדברי השגת הראב"ד ובישוב הרמב"ם, וכ"ה בכל המפרשים והפוסקים שדנו בדברי הרמב"ם והראב"ד הלא בספרתם, וכן החילוק שחילק בין דברי הרמב"ם לני"ד, דדוקא בקבוע בסעודת קבע [דמיירי הרמב"ם], כל שלא הסיח דעתו משתיה בקביעותו קאי, בעוד שבני"ד כיון שכל קביעותו הוא ללמוד תו', ואין לו שום קביעות לשתיה, רק שותה באופן עראי לפי הצורך להעביר העייפות, [או כאשר חוזר להיות צמא], ודאי שמה שבין כוס לכוס נשקע בלימודו, וממילא מסיח דעתו מלשתות עד שיירגיש שצריך לחזור ולשתות אחרי כמה שעות, חשיב הפסק, וצריך לחזור ולברך על כל כוס וכוס, הוא כקילורין לעינים ודבריו נכונים מאד. בפרט שהסכימו עמו הרבה גדולי הפוסקים פני יצחק, שער שלמה, זכרונות אליהו ועוד,

הרה"ג אשר חנניה שליט"א

מרבני בית ההוראה שע"י ישיבת "אהבת שלום"

והחוקי חיים והפני יצחק העידו שכן הוא המנהג.

ומה שביחווה דעת הסכים לדברי הסבא קדישא שאין לסמוך על המנהג הזה, כיון שלא נודע לנו שמנהג זה היה מזמן הראשונים, קצת סותר את עצמו מכמה מקומות שהביא לעדותו של מוהרח"א גאגין בעל החוקי חיים שהעיד שהמנהג לברך, או לשאר אחרונים שהעידו שהמנהג לברך, וסמך על עדותם לברך משום דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, אע"פ שהוא מחלוקת גדולה בפוסקים אם לברך או לא, ולא נודע לנו שמנהג זה היה מזמן הראשונים, ומהם בשו"ת יבי"א ח"ה או"ח (סי' י"ט), לגבי ברכת שהחיינו על פרי מורקב, דאע"פ שהוא מחלוקת האחרונים אם לברך, סמך על עדותם של איזה אחרונים שהעידו שהמנהג לברך, והעלה שצריך לברך, וכן ביבי"א ח"ג יו"ד (סי' י"ז) לגבי מי שמוציא מזוזה כדי לבדוקה ומחזירה למקומה, סמך על עדותו על מוהרחא"ג ועוד אחרונים שהעידו שהמנהג לברך עיי"ש. אע"פ שלא נודע לנו שמנהגים אלו היו מזמן הראשונים, ועוד כהנה רבות ואכמ"ל בזה.

ד) ועוד דאע"פ שבאופן שמכוון לפטור את כל הכוסות שישתה במשך לימודו כל היום, הוא מחלוקת האחרונים האם בשתיה עראית כזו, מה שנשקע בלימודו בין כוס לכוס, וממילא מסיח דעתו מלשתות עד שמרגיש אחרי כמה שעות שצריך לחזור ולשתות, חשיב להפסק וצריך לחזור ולברך, או שכיון שלא הסיח דעתו בהדיא מלשתות, לא חשיב להפסק ול"צ לחזור ולברך, וקשה להכריע בזה, אע"פ שלענ"ד מסתבר מאד כדעת רוב גדולי האחרונים דס"ל דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך כמשנ"ל, ולפחות ודאי שבכה"ג העדות שהעידו שני גדולי האחרונים החוקי חיים והפני יצחק שהמנהג לברך, תכריע בזה שצריך לברך.

אך אף אם לא נסמוך על כל זה להכריע שצריך לברך, עכ"פ באופן שמברך בסתם על קפה או תה, בסתמא דעת האדם הוא על מה שרוצה לשתות כעת להתעורר מעייפותו, או להרוות צימאנוו ותו לא, אפי' שיודע שאחרי שעה ושעתיים יחזור להרגיש עייפות, או יחזור להיות צמא, ויצטרך לחזור ולשתות, כמו כל אדם השותה בביתו לצימאנוו, שבסתמא דעתו הוא על מה ששותה כעת להרוות צימאנוו, אע"פ שיודע שאחר שעה או שעתיים יחזור להיות צמא ויצטרך עוד פעם לשתות, ומברך על כל פעם שחוזר ושותה, ומאי שנא אברך הנמצא כל היום בכולל, מאדם הנמצא כל היום בביתו, א"כ למה לשנות ולכוון לפטור את כל מה שיצטרך לשתות במשך כל היום או כל הסדר, ולהכנס למחלוקת הפוסקים אם השהייה הגדולה בעסק התו' שבין כוס לכוס הוי הפסק, וצריך לברך על כל כוס, או לא הוי הפסק, ול"צ לברך על כל כוס, ודאי שעדיף להשאיר את הדברים כהווייתם, שדעתו רק על מה ששותה כעת להתעורר מהעייפות, או להרוות הצימאון שמרגיש כעת, כדרכו של עולם ותו לא מידי, וכשיתעורר אצלו אח"כ עוד פעם צורך לשתות, יצטרך לחזור ולברך, ומה שטען המעט מים דאין לכוון רק על מה שרוצה לשתות כעת, ולגרום ברכה שאינה צריכה, נר' דהוא מיירי כשהשמש וכיו"ב רגילים להגיש קפה כל שעה ושעה, כדמשמע קצת מרהיט דבריו, דבכה"ג מסתמא דעת האדם הוא על כל מה שיגישו לו כל שעה, אבל בני"ד שכל אברך מכין לעצמו רק כשמרגיש שיש לו צורך לשתות שוב, בסתמא דעתו הוא כנ"ל.

ה) על כן נר' לענ"ד דאפי' אי נימא שלא ברור לגמרי שכשבירך בסתם דעתו הוא רק על מה ששותה רק כעת, עכ"פ ודאי שצריך לעשות כן, לכוון לפטור בברכה רק מה ששותה כעת, כדי להנצל עי"ז מכמה ספיקות, א' שלדעת החוקי חיים וגדולי האחרונים שעמו הו"ל ודאי היסח הדעת והפסק וצריך לחזור ולברך, ודבריהם מסתברים מאד להל' ב' שלדעת המג"א כיון שעבר שיעור עיכול צריך לחזור ולברך, ואף שבשו"ת מעט מים כתב שאין לחוש לדעת המג"א, ואין לכוון כן, הרי כתב טעמו בצידו, משום שלא מצינו מי שיליץ טוב על המג"א מקושית האה"ע, ולא נמצא בפוסקים המפורסמים דס"ל כוותיה, אבל אם ימצא בפוסקים המפורסמים דס"ל כוותיה מאיזה טעם שיהיה, צריך לחוש למג"א ולעשות כן עכתו"ד עיי"ש, וא"כ כיון שמצינו לחוקי חיים ועוד אחרונים שישבו בטוב את קושית האה"ע, ומצינו הרבה גדולי הפוסקים דס"ל כהמג"א, ומהם יד אהרן, שבח הפסח, חוקי חיים, שער שלמה ועוד, י"ל שגם המעט מים מודה שצריך לחוש למג"א, וצריך לעשות לעצה הנ"ל, וכ"כ החסד לאלפים (בסו"ס קפ"ד) דצריך לחוש למג"א ולעשות כעצה הנ"ל, ואף שכתבנו לעיל שממנהג העולם בליל הסדר, שלא מברכים על כוס שני אפי' כשעבר שיעור עיכול, משמע שנהגו דלא כהמג"א, עכ"פ אין דנים אפשר משאי אפשר, דע"פ רוב בליל הסדר א"א אחרת, לקצר בסיפור יציאת מצרים בהגדה, ורק אחרי כוס שני ותחילת הסעודה יאריך בסיפור יצי"מ, דאחרי שהתחילו בסעודה נמשכים אחר האכילה, ויורד כל החשק וההתלהבות לספר ולשמוע סיפור יצי"מ. בעוד שבני"ד כיון שאפשר בקלות לכוון שלא לפטור אלא מה ששותה כעת, ועי"ז

יוכל לברך אח"כ על הכוס השני ששונה ולצאת בזה את דעת המג"א, ודאי שצריך לעשות כן.

ועוד יש לחוש גם לטענת כת"ר שלפעמים יוצאים לשירותים, וי"א דהוי הפסק וצריך לחזור ולברך, ואף שהעלתי בעוניי בשו"ת שערי יושר ח"ד (ס"ו י') שבדיעבד שיצא לשירותים אין לברך, [וכת"ר ציין עליהם], עכ"פ לא נפקא מידי ספיקא שאולי צריך לברך, ועוד שלפעמים יוצאים מפתח ביהמ"ד ועומדים ברחוב תחת כיפת השמים ולא אדעתיהו, ובכה"ג לכו"ע הו"ל שינוי מקום וצריך לחזור ולברך, כמבואר בשו"ע (סי' קע"ח סעיף א' ב') בדבריהם שלא טעונים ברכה במקומם, גם לרמ"א שינוי מקום הוי הפסק אפי' שלא הסיח דעתו מהשתיה, עיי"ש היטב ברמ"א והמשנ"ב שם. וע"ע בכה"ח (סי' קס"ט ס"ק י"ט) במש"כ עוד טעם שצריך לחזור ולברך עיי"ש. ואף אם אין דבריו מוכרחים, עכ"פ כדי להנצל מכל הספיקות הנ"ל, ודאי שצריך לעשות כן, לכוון לפטור רק על מה ששונה כעת, ולברך על כל כוס וכוס, וכן נוהגים כמה מגדולי חכמי ישיבת אהבת שלום, וכן אני נוהג ומורה לרבים מאז ומתמיד. ובזה גם ירויח שאם שונה שתייה שמברכים עליה ברכה אחרונה, בפרט בני אשכנז שהרבה מהם נוהגים לברך ברכה אחרונה אפילו על קפה ותה חם, כששותים רביעית בכדי אכילת פרס, יברך על כל כוס ברכה אחרונה לפני שיעבור שיעור העיכול של אותו כוס. ומועיל בזה גילוי דעת פעם א' לעולם, דאין שום סיבה שלא יועיל גילוי דעת א' לעולם, אלא שאם אדם יודע שעומד לשתות כמה כוסות סמוכים זה לזה מאיזה סיבה שהיא, בכה"ג יכוון לפטור את כולם בברכה א'.

לקט הלכה- המשך מעמ' טו

אחריו כגון במקום שלא נזהרין בזה) (ס"ג). **ולענין שאר המסובין**, אם המברך הוא בעה"ב עצמו נגררין אחריו וכדלקמן בדין בעה"ב, ואם הוא **אחד מהמסובין**, להמקילים להם בשיחה (לקמן קפג ס"ו), ודאי אין נגררין אחריו, (בה"ל ס"ג ד"ה משנטל).

אמר הב לן ונברך וכיו"ב

א. אכילה ושתייה אחר הב לן ונברך: לר' יונה והר"ן אסור לשתות אלא בברכה (לפניה), אבל יכול לאכול וא"צ לברך לפניו, ולא דוקא פת, ואע"פ שסלק ידו מלאכול, **והטעם** שכל זמן שלא נט"י לא נסתלק לגמרי מאכילה, **ואם נמשך** ע"י אכילה זו **לשתות** גם בזה א"צ לברך (סק"ח). **אבל דעת הרא"ש** שגם **לאכול צריך לברך** המוציא, **ודעת הפוסקים** לחוש לדברי הרא"ש, ולכן **יזהר מלאכול אז כלל** (דלאכול ע"י ברכה ג"כ א"א, דהוי ספק ברכה, מפני ד' הרי"ו ור"ן), (ויש ראשונים שאפי' בברכה לא התירו, בה"ל סוד"ה עד) (ס"א, וסק"ט, ובה"ל ד"ה א"צ).

ב. הסיח דעתו בהדיא מלשתות עוד: אפי' עומד בסעודת פת, ואח"כ נמלך לחזור ולשתות (ולא חזר לאכול) **צריך לברך** על השתייה, (ובחזר לאכול תלוי במח' הנ"ל דרא"ש ור' יונה). **וה"ה במסובין רק לשתיה** ואמרו בואו ונברך ברכה אחרונה אסורים עוד לשתות, (סק"ג, ד, ושעה"צ ט').

היסח הדעת

א. אם הסיח דעתו מלאכול אחר גמר סעודתו: אף דגמר סעודה אין נחשב הס"ד, ואפי' סילק השולחן. **מ"מ אם גמר בלבו שלא לאכול, להרמב"ם** צריך לברך לפניו, וכ"ד הרא"ה, וכ"מ ג"כ להרא"ש (בה"ל ד"ה ואפי'), **ולר' יונה ור"ן** הנ"ל ודאי א"צ לחזור ולברך בחזר לאכילה, (אבל לשתות לבד מודו וכנ"ל) (ולכאז' לדידהו אפי' סילוק לחוד מצריך ברכה לשתיה). **ולכן יזהר מאוד שלא לאכול** גם בזה ומשום ספק ברכות (בה"ל סוד"ה א"צ).

היסח הדעת באורח אצל בעה"ב

א. בעל הבית: אדם האוכל בסעודה אצל אחרים [ואפי' אין בעה"ב אוכל עמו בעצמו רק שקראו שיאכל אצלן] בזה אומרים שאפי' אמר האורח הב לן ונברך אין מסיח דעתו בברור, עד שיאמר בעה"ב הב לן ונברך (ס"ב ושעה"צ סק"ג).

ב. מיהו בעה"ב: י"א דגם כשאין בעה"ב צריך אמירת גדול השולחן, ובה"ל נשאר בזה בצ"ע דאולי בעה"ב דוקא (ד"ה עד שיאמר).

ג. אם בעה"ב גמר אכילתו ואמר האורח הב לן ונברך, מסתפק הבה"ל דאולי גם בזה לא הוי הס"ד, כל זמן שלא אמרו בעה"ב (ד"ה עד שיאמר).

ד. אמר האורח הל"ו והסיח דעתו בפירוש: דאף שיאכל בעה"ב לא יאכל עמו, ואח"כ נמלך הוי הס"ד (וכדין הל"ו הרגיל) (סק"י).

ה. אורח שנטל ידיו ובעה"ב לא נטל עדיין: י"א דבזה הסיח דעתו בכל גווני ולא סומך ע"ד בעה"ב, **ויש חולקים** (בה"ל ד"ה ואפילו).

עוד אמינא ולא מיסתפינא דאפי' אם לא כיוון בהדיא לפטור רק את מה ששונה כעת, וגם לא עשה גילוי דעת כזה לעולם, אלא בירך בסתם ולא חשב כלום, ואחר שעה וחצי וכיו"ב, מרגיש שיש לו צורך לחזור ולשתות מאיזה סיבה שהיא, יכול לסמוך על העדות שהעידו כמה גדולי האחרונים שנהגו לחזור ולברך על כוס ששונה אח"כ, ויכול לברך על כל כוס וכוס, ויחולו לו ברכות על ראשו. שוב הראוני שכ"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ה (סי' ק"ב) וח"י (סי' ט"ו) שצריך לברך על כל כוס וכוס עיי"ש. ואפי' אם כיוון בהדיא לפטור את כל מה שישתה במשך לימודו כל הסדר, נר' שהרוצה לסמוך על הפוסקים הנ"ל דס"ל דאף בכה"ג צריך לברך על כל כוס וכוס, אין מזניחין אותו, אלא שמאחר שלא ברור כ"כ שהמנהג לברך על כל כוס היה גם בכה"ג, דאפשר שהמנהג היה דוקא כשבירך בסתמא, עדיף שיצא מביה"מ לחוץ תחת כיפת השמים, ואז יחזור ויברך, אך הנמנע מלברך מחמת שי"א של"צ לחזור ולברך, אפשר דג"כ שפיר קעביד. והנר' לענ"ד כתבתי, וצור ישראל יצילנו משגיאות שלא נכשל בדבר הל', ויראנו נפלאות מתורתו.

הדינים העולים מהנ"ל

א. אברכים הלומדים כל היום, או סדר שלם בכולל, ומידי פעם כשמרגישים עייפות או צימאון, עושים לעצמם כוס קפה או תה להתעורר או להרוות את צימאונם, יש להם לכוון בברכה רק על מה שרוצים לשתות כעת, ולחזור ולברך כך על כל כוס וכוס, ובזה גם ירויחו שאם שותים שתייה שמברכים עליה ברכה אחרונה,

ואם הסיח להדיא לברך אף בלי בעה"ב ודאי הוי הס"ד גמור וכנ"ל (סק"ח).

ו. בעה"ב שאמר הל"ו ודעת האורח להמשיך האכילה: רשאי, ולא נמשך בע"כ אחרי בעה"ב, וטוב שיגלה בפני המסובין שלא הסיח דעתו, שלא יחשדוהו כנמלך, **אבל בסתמא כששתקו והסכימו** לדברי בעה"ב כולם נגררים אחריו ואסורים (סק"א).

כמה פרטים בדיני היסח הדעת שבסעודה

א. אורחים הקרואים בבית בעה"ב ומביאים להם כמה מינים בזה אחר זה, אף שברכו, בסתמא דעתם על כל מה שיביאו להם. ואפי' אם סברו שכבר לא יביאו עוד, אין נחשב הס"ד דסומכין ע"ד בעה"ב וא"צ לחזור ולברך (ס"ה).

ב. אדם אחר שלא קראוהו ליקבע עמהם לסעודה והושיטו לו כמה כוסות (בזא"ז) צריך לברך על כל כוס וכוס, דבכל כוס הוא נמלך שמא לא יביאו לו עוד כוסות כיון דאינו מזומן עמהם, ואפי' הושיטו לו השני קודם שגמר שתית כוס האחת (ואחר הברכה). **וכן הדין בשמש הסעודה** שצריך לברך על כל כוס, **אבל אם הי דעתו** בברכה להדיא שתולה על כל מה שיגישו לפניו מהני, ושוב ל"ה נמלך אף שלא ידע אם יתנו לו עוד, **וכן במקומות שהמנהג להושיט** לנכנסים הרבה כוסות (וכדו') גם בזה אמרינן דמסתמא דעתו על הכל וטוב לכיון להדיא (ס"ד סק"י"ד וט"ז).

ג. ברכו על כוס בהמ"ז או נשואין וכד' ויש הרבה מסובין, ואין יודע אם יגיע אליו הכוס לטעום, צריך כ"א מהשותין לברך, דמסתמא אין מכוין לצאת בברכת המברך. **ואם נתכוין להדיא** שאם יגיע אליו הכוס שיצא בברכה (והמברך ג"כ כיון להוציא), **יצא.** ויזהר שלא לדבר בנתיים (סי' קע"ד ס"ה וק"צ ס"ה ובמ"ב).

ד. מי ששלחו לו מבית אחרים באמצע סעודתו אפי' מדברים שדרכן ללפת הפת, ולפת פיתו בהם **צריך לברך עליהם**, כיון שהוא מבית אחרים לא היתה דעתו עליהם כלל (ואף אין נטפלין לפת אף שמלפת בהם פתו). **וכ' רמ"א** דאין נזהרין בזה דסתם דעת האדם על כל מה שיביאו לו (ונתבאר בשו"ע הגר"ז ס"ה דהיינו במקומות שמצוי לשלוח לו דורון באמצע הסעודה מבית אחרים, אבל במקום שאין רגילות בזה צריך לברך) (סי' קע"ז ס"ה).

ה. מי שקנה לעצמו לחם לאכילתו ואח"כ נתאוה לאכול עוד ושולח לקנות עוד, צריך לברך שוב המוציא, והטעם **דמעשיו מוכיחין** דלא הי' בדעתו לאכול עוד כ"א אותו שקנה, אבל אם יש לו בבית לחם וחותר לעצמו חתיכה לאכול, ואח"כ רוצה לחתוך עוד אין זה נמלך דדרך אדם כן הוא דלפעמים בשעת ברכה חושב שיהי' די לו בחתיכה זו ואח"כ לוקח עוד (סי' קע"ד סק"ח) [א.ה. נר' דוקא באופן זה שקנה לעצמו וכד' והוכיחו מעשיו, אבל אם לא ידע כמה לחם יש לו, או שיושב בביתו וסבור שישפיק במה שיש לפניו, ונמלך לאכול עוד, ושולח לקנות עוד, דומה לדין השני דא"צ לברך (ווכע"ז ראיתי בכתבי הגרש"ב ולדנברג זללה"ה, נדפסו בגליון זה)].

ובפרט בני אשכנז שמברכים ברכה אחרונה אפילו על קפה או תה חם ששותים מהם רביעית בכדי אכילת פרס, יברכו ברכה אחרונה על כל כוס, לפני שיעבור שיעור העיכול של אותו כוס. ויכולים לעשות גילוי דעת א' לעולם שכוונתם רק על מה ששותים אותה שעה, אך כשיש להם איזה סיבה לשתות כמה כוסות סמוכים זה לזה, יכוונו בברכה אחת לפטור את כולם.

ב. אף מי שלא כוון בברכה לפטור רק את מה שרוצה לשתות כעת, וגם לא עשה גילוי דעת כזה לעולם, ובירך בסתם ולא חשב כלום, יכול לברך על כל כוס וכוס קפה שמכין לעצמו כשמרגיש צורך לשתות, ויחולו לו ברכות על ראשו.

ג. אם יש שמש המגיש כל שעה או מידי פעם קפה או תה ללומדים, דבאופן כזה דעת האדם בסתם הוא על כל מה שיגישו לו, או אם כיוון בברכה על מה שישתה כל הסדר, הנמנע באופן זה מלברך על כל כוס וכוס, אפשר שיש לו על מה שיסמוך, אך הרוצה לסמוך על הפוסקים שאומרים שצריך לברך על כל כוס וכוס, ג"כ יש לו על מה שיסמוך, אלא שמאחר שלא ברור שהמנהג לברך על כל כוס היה גם באופן כזה, עדיף שיצא מבית המדרש לרחוב תחת כיפת השמים ואז יחזור ויברך.

ד. בליל הסדר אף כששוהים בין כוס ראשון לשני באמירת ההגדה יותר משיעור עיכול, כמדומה שמנהג העולם שלא לברך על כוס שני, ודלא כהמג"א, דכיון שכמעט אי אפשר אחרת והו"ל כדיעבד, נקטינן העיקר להלכה דלא כהמג"א, אבל לכתחילה היכא שאפשר צריך לחוש לדעת המג"א, כיון שהסכימו עמו כמה מגדולי האחרונים.

ו. מי שברך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו פירות נוספים, מאותו מין, או ממינים נוספים, בכלו הפירות שברך עליהם, ובלא כלו, נתבאר בסי' ר"ו ס"ה ובמ"ב סק"ב.

דיני פירוורי הפת (מסי' ק"פ)

א. צריך לשייר פת על שולחנו בבהמ"ז (ס"ב), והטעם כדי שיהי' מזומן לעני, ולכן טוב שלא יהיו הפתיתין קטנים מאוד, וגם שיודה להי"ת שהשפיע מטובו ששבענו והותרנו (סק"ב). **וכן לא יסיר המפה והלחם** מהשולחן עד אחר בהמ"ז (ס"א) (עי' הטעמים במ"ב סק"א).

ב. ואם אינו משייר פת על השולחן בבהמ"ז אין רואה סימן ברכה לעולם (ס"ב).

ג. אם יש פתיתין על השולחן לא יביא פת שלמה, דמחזי דלשם ע"ז קעביד, **אבל אם אין פתיתין** יכול להביא שלמה, וד' הזוהר שטוב לעשות כן לכתחילה. (ס"ב וסק"ד).

ד. אם יש שלמה על השולחן לא יביא עוד פתיתין, (ממג"א). ובפמ"ג כ' דכשיש שלמה לא ישייר בשולחן גם פתיתין ויסירים, ויש מקילין שא"צ להסירים, ובפרט בשבת וי"ט בודאי לא יסירים עד אחר בהמ"ז הפתיתין והשלמה שהכל יודעים שבשביל כבוד שבת הוא מונח (סק"ה).

ה. לכבד הבית קודם נטילת מים אחרונים: יכבד הבית שלא יהיו פרורים במקום הנטילה וימאסו במים. **ואם נוטלים על השולחן במקום האכילה** יסיר הפירורין משם וינקה השולחן שלא ימאסו, ויניח הפת שמשירר על השולחן (כדלעיל) קצת ברחוק ממקום הנטילה (ס"ג ומ"ב).

ו. המאבד פרוורין קשה לעניות: אף בפרורים פחות מכזית שמותר לאבדן מ"מ קשה לעניות **כשדורס עליהם**, ולהשליכו למים אף שנאבדין אין חשש, ויש מחמירין כשיש הרבה פרוורים ויצטרפו לכזית, (ס"ד וסק"י).

ז. לכסות הסכין בבהמ"ז: **א. מטעם דברזל מקצר** ימי האדם ואין בדין שיהי' על שולחן שהוא כמזבח המאריך ימי האדם. **ב. מפני מעשה שהי'** שא' הגיע לבונה ירושלים ונזכר החורבן ותקע הסכין בבטנו ולכן נהגו לסלקו. **ובשבת וי"ט** אין המנהג לכסות. (ס"ה).

גב. הוספה לסי' קע"ג (בדיני בשר וחלב)

אכילת תבשיל של גבינה אחר תבשיל של בשר: (הובא בגי' הקודם מח' שו"ע ורמ"א לענין נט"י ביניהם אם רשות או חובה). גב. ולענין המתנה, עי' רע"א סי' פ"ט סק"ג (מש"כ בזה), ומסיים ממנח"י ב' רש"ל, וז"ל ועתה נהגו איסור אפי' בתבשיל גבינה אחר תבשיל של בשר, ואין להקל בפניהם עכ"ל (יעו"ש), ובס' כנה"ג **כ' שיש לנהוג כן להמתין** ביניהם הביאו בכה"ח (סי' פ"ט), [א.ה. וכמדו' שאין מצוי כ"כ תבשיל חלב וגבינה שלא יהא בו ממשותם].

שי"ח הלכה

מאימתי הוא גיל חינוך לברכות הנהנין

שאלה: מאימתי הוא גיל חינוך לברכות הנהנין, ונפ"מ בדבר מצוי שנותנים דייסא בשינה לילד קטן בלי ברכה, מאימתי ראוי להמנע מזה.

תשובה: **מגיל שיודע מה לברך על כל דבר, (דולה ומשקה עמוד שפ"ה).**

[א"ה: מבואר בדברי מרן שליט"א, שלא מספיק שיודע לברך, אלא צריך שיודע מה מברכים על כל דבר, וזהו גיל גדול יותר].

דיבור לצורך כשיכול לדבר קודם

שאלה: במה שקיי"ל, שדיבור לצורך לא נחשב הפסק כגון להפסיק לומר הביאו מלח וכל כיו"ב, האם כשיכול לדבר קודם, נאמר לו שידבר קודם, למעט בהפסק, או שמכיון שהוא לצורך, אין זה הפסק, ואין צריך לאומרו קודם.

תשובה: טוב לעשות כן, (תשובה בכת"י).

אכילה דרך זונדה לענין ברכה

שאלה: נסתפקו בבי מדרשא האוכל דרך "זונדה", (שהוא צינור שנכנס ישר למעיים), האם צריך לברך לפניה או לא, שאין הנאת גרונו, אבל אולי יברך שנהיה שבע, וכן יש להסתפק לענין ברכה שלאחריה, האם מברך או לא, וצ"ע.

תשובה: לא ראשונה ולא אחרונה, (תשובה בכת"י).

[א"ה: ולענין איסור "מאכלות אסורות", בתרופה האסורה (כשאין זה פיקו"ג) כשמכניסים דרך זונדה, שאלתי את מרן שליט"א בע"פ, וענה שמסתבר שאין כלל חשש מאכלות אסורות בזה, ובקש שישאלו את מרן הגריי"ש אלישיב שליט"א, ושלחתי שליח למרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, ושאלו, וענה שפשוט שאין בזה שום חשש כלל, שאין זה צורת אכילה כלל. והיה משמעות הדברים, שגם אין חשש של "מטמטס", שכשאין איסור אין חשש מטמטס, ודו"ק].

דין התחיל לברך "ברוך אתה", ורוצה להפסיק

שאלה: יש להסתפק מי שהתחיל לברך "ברוך אתה", והיה בדעתו להמשיך הברכה, ובסוף רוצה לשוח עם חבריו באיזה ענין, ורוצה להפסיק עכשיו מלברך, האם מותר, או לא, (שהרי לא הזכיר עדיין שם השם), וצ"ע.

תשובה: אין ראוי לכתחילה, אא"כ צורך גדול, (תשובה בכת"י).

בדיני המאכלים והסעודה

תליית תיק אוכל כיצד

שאלה: הנה קיי"ל שתולה פת הוא גורם לעניות, וצ"ע כיצד ינהוג בתיק של ילדים שיש בו פת, האם לא יתלו אותו במתלה, וכך נהוג בכל מקום לתלות התיקים במתלים על הקיר, וצ"ע.

תשובה: נכון להזהר, (תשו' בכת"י).

[א"ה: וצ"ע על מנהג העולם שאין נוהרים בזה ושמעתי שהגאון ר' בן ציון אבא שאול זצ"ל, מצא לימוד זכות בזה] וצ"ע].

תולה פת של חבריו

שאלה: התולה פת של חבריו, מי יגרם לו עניות, האם התולה, או בעל הפת, (ונפ"מ בזה בתליית תיקים בגן ילדים, מי צריך לחשוש לעניות, הגננת, או ההורים).

תשובה: התולה, (תשובה בכת"י).

השלכת פיירותים פחות מכזית

שאלה: נשאלה שאלה בבי מדרשא למה אין איסור לזרוק פרורי אוכלין (וחתיכות קטנות) פחות מכזית משום חצי שיעור, כמו בכל איסורים שאסור בחצי שיעור, וצ"ע.

תשובה: חז"ל לא אסרו משום שהדרך כן. (שאלת רב עמוד רנ"ח).

אימתי חייב באמירת ד"ת בסעודה

שאלה: הנה קיי"ל ששנים שאכלו בלי שאמרו ד"ת, נקרא זבחי מתים, ויש להסתפק האם נוהג גם בסעודה שחויבה בעל המחיה או לא. (ואולי תלוי אם ברכת מעין שלש דאורייתא או דרבנן). ועוד יש להסתפק אולי לא מיקרי כאכלו מזבחי מתים, רק כשקבעו סעודה יחד שמברכים בזימון, אך בסתם לא.

תשובה: הכונה בסעודה קבועה, (אבל א"צ זימון). (שאלת רב עמוד רנ"ז).

דין מאכלים הקשים לשכחה או סכנה

אגוזים האם קשים לשכחה

שאלה: י"א שאגוזים קשים לשכחה, האם קי"ל כן, או לא, (ונפ"מ האם ראוי להזהר מלאכול אגוזים), וצ"ע.

תשובה: לא שמענו (תשובה בכת"י).

[א"ה: עי' בספר שמירת הגוף והנפש בענין זה].

ענינים כלליים בברכות

פת שעורים האם קשים לשכחה

שאלה: הנה יש מביאים מהחת"ס שפת שעורים קשה לשכחה, האם קיי"ל כן. או לא.

תשובה: לא שמענו, (תשובה בכת"י).

אכילת אדמה ועפר סכנה כיצד

שאלה: כתוב בחז"ל שאכילת אדמה ועפר הוא סכנה. ונסתפקו, האם הכוונה באכילה מרובה או אפי' באכילה מועטת, ונפ"מ האם צריך להזהר מכל גרגיר עפר במאכלים או לא, וצ"ע.

תשובה: תפוס לשון ראשון, (תשובה בכת"י).

אכילה בלא שתיה שהוי סכנה

שאלה: מבואר בחז"ל שאכילה בלא שתיה הוא סכנה. וצ"ע מהו נחשב אכילה בזה, האם דוקא סעודה בפת, או כל אכילה. ואיך הדין באכילה של מזונות, ושל פירות וירקות, וצ"ע.

תשובה: לא שמענו, (תשובה בכת"י).

פליטת רוק כשמריח ריח כיצד

שאלה: מבואר בחז"ל שמי שמריח ריח של מאכל צריך לפלוט הרוק שבפיו, ואם לא יעשה כן הרי זה סכנה, וצ"ע שלא ראינו נוהגין כן, ומהו הטעם.

תשובה: אם מרגיש שיכול להזיק, (תשובה בכת"י).

שפיכת מעט מים מכוס של שתיה כיצד

שאלה: מבואר בחז"ל שמי ששותה מים בכוס צריך לשפוך מעט מים מהכוס משום סכנה וצ"ע שלא ראינו נוהגים כן.

תשובה: דוקא אם הביאו מהנהר. (תשובה בכת"י).

[א"ה: ועי' עוד בכל ענינים אלו באריכות בספר שמירת הגוף והנפש, ע"ש].

בדין ישן ואוכל בפיו

שאלה: הנה קיי"ל שאוכלים שתחת המטה שורה עליהם רוח רעה, ונסתפקו מי שישן ואוכל בתוך פיו האם יאסר לבולעו מטעם שנחשב שישן על המאכל, או לא.

תשובה: כמדומה שמקילין, (תשובה בכת"י).

בדין ברכה על שלם גדול וחביב

שלם פחות מכזית אם קודם לגדול

שאלה: יש להסתפק אם גם עוגיה קטנה שלימה שאין בה כזית קודמת לגדולה או לא.

תשובה: מסתבר שכן. (שאלת רב עמוד רנ"ה).

בגדרי קדימת פת גדולה

שאלה: בדין קדימת פת **גדולה**, נסתפקו אם האחד גדול מצד שיש בו הרבה חירורי אויר, והשני שוקל הרבה יותר, מי קודם.

תשובה: לפי המראה. (שאלת רב, עמוד רנ"ה).

שלום בית או דין קדימת חביב

שאלה: יש להסתפק אם אוהב יותר החלה שקנה, מהחלה שאפתה אשתו, האם חייב להקדים לברך על החביב כשאשתו נעלבת מזה (או צריך לאכול משתייהן)?

תשובה: יאכל משתייהן יחד. (שאלת רב עמוד רנ"ו).

כיצד ינהג בברכה בפרי שקצתו מעור

שאלה: יש להסתפק מי שרוצה לאכול פרי שמקצתו מעור ורקוב, אבל ראוי לאכילה, (אלא שהוא אינו אוכלן), מתי יחתכנו האם קודם הברכה מכיון שאין רוצה לאוכלו, או לאחר הברכה כדי שישאר כפרי שלם בשעת ברכה, (אבל אולי לא מוסיף למעלת שלם דבר שבדעתו לחותכו ולא לאכול כלל, וצ"ע).

תשובה: יחתוך אח"כ, (תשו' בכת"י).

פלח תפוז לענין שלם

שאלה: בדין קדימה בברכות שצריך לברך על שלם תחילה נסתפקו האם פלח של תפוז נחשב שלם, או לא.

תשובה: כן, (תשובה בכת"י).

בדין החזקה ביד ימין בברכה

שאלה: הנה קיי"ל שצריך להחזיק האוכל ביד ימין בשעת ברכה, ונסתפקו באופן שיד ימין מוגבלת ולא יוכל להביא המאכל מיד ימין לפה, וחייב להעבירו לשמאל, ומשמם לפיו, האם ככה"ג יש ענין להחזיק ביד ימין בשעת ברכה או לא.

תשובה: צ"ע. (תשובה בכת"י).

תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א

נעור ע"י הרב אברהם חיים שצי"גל כולל אליבא דהלכתא - קרית ספר

בענין מעלת שלם בלחם משנה

בדין לחם משנה בפחות מכזית

שאלה: בדין "לחם משנה" יש להסתפק באופן שהפת הוא "פחות מכזית" האם מתקיים בו דין "לחם משנה", או לא.

תשובה: צ"ע, (תשו' בכת"י)

[א"ה: לעיל הבאנו שלענין מעלת שלם גם פחות מכזית יש לו מעלת שלם, ומ"מ מסופק מרן שליט"א לענין לחם משנה וצ"ע].

בדין לחם משנה בב' פרוסות

שאלה: הנה קיי"ל שצריך בלחם משנה ב' חלות "שלימות", ונסתפקו כשאין לו שלימות, ויש לו רק ב' פרוסות, האם יטול מהם שניים "ללחם משנה" או לא, וצ"ע.

תשובה: י"א כן, (תשובה בכת"י).

[א"ה: שמעתי שכך דעת מרן הנצי"ב, שגם "בפרוסות", מתקיים דין לחם משנה, אלא שלכתחילה צריך שלימות, וכשאין לו שלימות נוטל ב' חצאין ועי' בתשובה הבאה].

שאלה: (המשך) מרן שליט"א כתב שאם אין לו ב' שלימות רק ב' פרוסות י"א שיקחם ללחם משנה שמתקיים דין לחם משנה גם בשני פרוסות, וצ"ע לפיז' איך הדין כשיש לאדם רק "חלה אחת שלימה", כיצד ינהגו, שלכאורה צריך לחתוך אותה "לשניים" ויהיה לו **ב' פרוסות**, וירוויח דין "לחם משנה", האם כך באמת צריך לעשות, וצ"ע.

תשובה: לא, (תשו' בכת"י).

[א"ה: צ"ע באמת מדוע לא. ושמעתי לבאר שדין "לחם משנה", חל לפי איך שמוצא אותו לפניו, ורק כשמוצא לפניו "ב' פרוסות" נחשב שיש לו לחם משנה, אבל כשמוצא לפניו אחד, וחותכו לשנים, לא נחשב לחם משנה, ודו"ק. והנה בספר מנחת אריאל [לאחי הגאון ר' מתתיהו זאב שליט"א] על מסכת שבת דף קיז ע"ב (אותיות י י"א) האריך טובא בכל ענינים אלו ע"ש].

בדין חלוקת המוציא לפי הכבוד

אשתו וחמיו למי יחלק תחילה

שאלה: כשחמיו מתארח אצלו בשבת, למי יחלק תחילה פרוסת המוציא האם לאשתו, או לחמיו. שחייב בכבוד אשתו וחייב בכבוד חמיו, וצ"ע.

תשובה: אתה ואשתך חייבים בכבודם, (תשובה בכת"י).

אחיו הגדול ממנו

שאלה: בדין כבוד "אחיו הגדול", איך הדין כשגדול ממנו, ולא גדול מכולם האם חייב בכבודו, או לא.

תשובה: מחלוקת, (תשו' בכת"י).

גיסו הגדול מאשתו

שאלה: הנה לענין "חמיו" מרן שליט"א פסק לעיל שיקדימו "לאשתו", שאתה ואשתך חייבים בכבודו. ואיך הדין לענין גיסו שהוא אחי אשתו הגדול, שאשתו חייבת בכבודו, האם יקדימו לאשתו בחלוקה של "המוציא", או לא.

תשובה: אין חייב, (תשובה בכת"י).

דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה מה

דינם

סלט פירות כמנה ראשונה

שאלה: יש להסתפק במקומות שמגישים בשבת ויו"ט פירות למנה ראשונה, האם צריך לברך עליהם, או לא.

תשובה: יש לברך. (דולה ומשקה, עמוד ק"ג).

[א"ה: מסתבר שזהו רק באופן שלא בא לפתוח את תאות המאכל, שאז לכאורה יחשב חלק מן הסעודה. וצ"ע].

שתיית קפה בסוף הסעודה

שאלה: יש להסתפק האם צריך לברך על שתיית קפה בסוף הסעודה, בזמנינו, שזוהי רגילות לשתות בסוף הסעודה, והמ"ב כותב לברך על סוכר ולפטור הקפה. אבל אולי בזמנינו נשתנה, שא"צ לברך על סוכר לפטור.

תשובה: כמדומה שמקילין. (דולה ומשקה, שם).

[א"ה: וכתב הרה"ג ר' יוסף שוב שליט"א בהגהות שם בזה"ל: ממרן הגריי"ש אלישיב שליט"א שמעתי דאיי"צ לקחת סוכר בזמנינו, אולם ממרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שמעתי דנוהג לקחת סוכר כיון שכך כתוב במ"ב, אף שלכאורה בזמנינו נשתנה המציאות].

איזה דברים קרויים הפסק בסעודה ודיני שינוי מקום

שינוי מקום כשהמאכל בפיו

שאלה: יש להסתפק באופן שהאוכל כל הזמן בתוך פיו, כגון סוכריה, האם נקל יותר בשינוי מקום, שלא נחשב היסח הדעת והפסקת סעודה, מכיון שהאוכל בפיו כל הזמן, או שאין חילוק.

תשובה: אם שינה מקומו צריך להוציאה מפיו ולברך. (דולה ומשקה, עמוד ק"ט).

[א"ה: כן מובא בשם החזו"א בס' מעשה איש (ח"ה עמ' י"ד). ושם הביא מרן שליט"א שבדידיה הוי עובדא כשהיה ילד, ויצא ונכנס ויצא ונכנס עם הסוכריה בפה, והורה לו מרן החזו"א שכל פעם כשיוצא למקום אחר שיוציא הסוכריה מפיו ויברך ע"ש].

איך הדין בהניח קטן במקום אכילתו

שאלה: הנה קי"ל שאם הניח מקצת מחבריו שאינו חשוב שינוי מקום, ונסתפקו האם ה"ה כשהניח תינוק או לא.
תשובה: כן. (שאלת רב עמוד רס"ו).

דין כוונה לשינוי מקום כיצד

שאלה: הנה קי"ל מי שאוכל סעודת פת ורוצה לילך למקום אחר ולאכול שם, דיכול לכוין ע"ז בשעת הברכה, ומועיל שמותר לו לשנות מקומו. ויש להסתפק האם צריך לדעת בשעת הברכה לאיזה מקום ילך או שסגי לכוון בשעת ברכה שילך לשום מקום שירצה, וצ"ע.

תשובה: יתכן שמספיק. (שאלת רב עמוד רס"ז).

שאלה: עוד נסתפקו אם כיון ללכת למקום פלוני, ונמלך ורוצה ללכת למקום אחר, האם מועיל, או לא.

תשובה: מסתבר שמותר. (שאלת רב, עמוד רס"ז).

כוונה לשינוי מקום מחדר לחדר כיצד

שאלה: בהא דמהני שינוי מקום אם דעתו בשעת הברכה לצאת מחדר לחדר, יש להסתפק האם צריך לכוין לאכול בחדר השני, או גם אם כיוון שיצא לחדר השני אף שלא יאכל שם (כגון כשרוצה לילך לבית הכסא) גם מועיל.

תשובה: מספיק דעתו לילך. (שאלת רב, עמוד רס"ז).

מתי צריך לכוין לשנות מקומו

שאלה: נסתפקו מתי בשעת הברכה צריך לכוין לשנות מחדר לחדר ולא יהיה שינוי מקום, האם בשעת אמירת שם ומלכות או בסוף הברכה ושמא אף אח"כ כל שהוא עדיין תוכ"ד מהברכה.
תשובה: צ"ע. (שאלת רב, עמוד רס"ח).

שאלה: נסתפקו אם לפני שבירך היה דעתו לצאת מחדר לחדר ובעת אמירת הברכה לא חשב ע"ז (ששכח לכוין). האם יכול לצאת, או לא.

תשובה: נ' דמהני. (שאלת רב, עמוד רס"ח).

הליכה מחדר לחדר בין נט"י לאכילה

שאלה: האם יכול ללכת מחדר לחדר בין נט"י לסעודה, או לא. והוא מצוי היום, שהנט"י בחדר אחד, והסעודה בחדר שני.
תשובה: טוב להחמיר וכן נהג החזו"א (תשו' בכת"י).

אכל באוטובוס מזונות וירד היכן יברך

שאלה: האוכל מזונות באוטובוס וירד מהרכב היכן יברך על המחיה, האם יחזור אחר האוטובוס, (לברך בפנים) או לפחות יברך במקום שרואה את האוטובוס או שא"צ לכל זה. (ויברך היכן שנמצא כעת).
תשובה: יכול לברך אף שאין רואה. (תשובה בכת"י).

מלמד שאכל בחדר מלמדים ורוצה לברך בכתה

שאלה: מלמד שאכל בחדר מלמדים, ורוצה לברך ברהמ"ז עם כל הכיתה בכתה כיצד עליו לנהוג. ואיזה עצה יש לזה, וצ"ע.
תשובה: רק אם יאכל שם עוד כזית (תשובה בכת"י).

נוטל ידיו בחוץ, ואוכל בביהכנ"ס בבית שני (בפנים)

שאלה: בית כנסת שיש ברז לנטילת ידים בחוץ, ואח"כ יש בית ראשון, ומבית ראשון נכנסים לבית שני ורוצה לאכול בבית שני ונוטל ידיו בברז בחוץ ואח"כ עובר דרך בית ראשון לבית שני, כיצד ינהג שהרי קי"ל שכשעובר מבית ראשון לבית שני כדי שלא יחשב קפנדריא צריך לומר פסוק, וא"כ כאן אם יאמר פסוק לכאורה יחשב הפסק בין נטילה לאכילה וכיצד ראוי לנהוג בזה.
תשובה: ישב מעט ולא ידבר (תשובה בכת"י).

איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך

גדר האיסור לשוח אחר מים אחרונים

שאלה: הנה מי שנטל ידיו למים אחרונים, ק"ל שאסור להשיח אח"כ. ומ"מ בדיעבד כתוב שכששח חוזר ונוטל ידיו, ומשמע שאין היתר לכתחילה לשוחח ולחזור וליטול ידיו. וצ"ע מהו הטעם בזה.

תשובה: הוי כהתחיל לברך, ומ"מ בדיעבד מקילין. (דולה ומשקה, עמוד ק"ח).

אוכל שנתקע בין השיניים, דין הברכה עליו

שאלה: המברך ברכה אחרונה, ונשאר מאכל בין שיניו. וכעבור זמן יצא מבין השיניים. יש להסתפק האם צריך לברך עליו מחדש, או שכבר נפטר בברכה ראשונה, ואין מברכים על אוכל אחד פעמיים, וצ"ע.

תשובה: אם לא הוציאו מפיו יכול לבלעו בלא ברכה. (דולה ומשקה, שם).

[א"ה: כן מובא בשם החזו"א בס' מעשה איש (ח"ה עמ' י"ג). ומרן שליט"א מביא שם שר' זרח שפירא שאל זאת לחזו"א, ואמר לו שכל זמן שלא הוציאו מפיו א"צ עוד הפעם לברך].

בדין כיסוי הסכין בברהמ"ז

כיסוי הסכין במעין שלוש

שאלה: כתב בשו"ע או"ח (סי' ק"פ ס"ה), שנוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ויש להסתפק האם גם בברכת מעין שלוש יש לכסות או לא.

תשובה: לא. (דולה ומשקה, עמוד ק"ב).

[א"ה: וכתב הרה"ר ר' יוסף שוב שליט"א בהגהותיו שם בזה"ל: בטהרת השלחן (מובא בילקוט מפרשים שבסוף שו"ע השלם סי' ק"פ) כתב דיש להסיר, אמנם באשל אברהם ובשו"ת שלמת חיים (סי' קפ"ז) כתבו שאי"צ, וכן שמעתי מהגרח"פ שיינברג שליט"א].

האם להדר לסלק הסכין

שאלה: האם יש הידור שיסלק הסכין לגמרי מהשולחן בשעת ברהמ"ז או שסגי לכסותו.
תשובה: די בכיסוי. (שאלת רב עמוד ר"ע).

האם לכסות ידית הסכין

שאלה: יש להסתפק האם צריך לכסות גם את הקתא של הסכין (שהוא ידית הסכין), או לא.
תשובה: כן. (שאלת רב, עמוד ר"ע).

כשאינו רואה הסכין ואין מכוסה

שאלה: האם מספיק כשהסכין מונח במקום שלא יוכל לראותו כגון מאחורי קופסה או שצריך דווקא לכסות.
תשובה: יש לכסות. (שאלת רב, עמוד ר"ע).

דין כיסוי סכין בסעודה שלישית

שאלה: יש להסתפק האם צריך לכסות הסכין בברהמ"ז בשבת כאשר נמשכת הסעודה שלישית עד צאה"כ, או לא.
תשובה: א"צ. (שאלת רב עמוד רע"א).

כיסוי סכין בחוה"מ

שאלה: יש להסתפק האם צריך לכסות הסכין בחול המועד בשעת ברהמ"ז. (או שדינו כשבת ויו"ט שא"צ לכסות).
תשובה: כן. (שאלת רב, עמוד רע"א).

כיסוי סכין כשחבירו משתמש

שאלה: יש להסתפק בברהמ"ז שצריך לסלק הסכין, איך הדין כשחבירו עדיין אוכל האם צריך לכסות, או לא.

תשובה: יש לזהר כיון שהוא משום סכנה. (שאלת רב, עמוד רע"א).

[א"ה: צ"ע, ששאלתי למרן שליט"א אם חבירו מורח עם הסכין האם יוכל לברך ברהמ"ז או לא, ומרן שליט"א ענה לי בזה"ל: יכול לברך, וצ"ע. ושמא כאן השאלה כשאין חבירו משתמש עכשיו ממש, וצ"ע].

בדין כיסוי הסכין כשנפל לרצפה

שאלה: יש להסתפק מי שנפל לו הסכין על הרצפה, האם צריך לכסות הסכין (כשהוא על הרצפה), שלא יראוהו בשעת ברכת המזון, או לא.

תשובה: אין צריך, (תשובה בכת"י).

בדין שיוir פת על השולחן כשאין ראוי לאכילה מחמת איסור

שאלה: קי"ל שצריך לשייר פת על השולחן בשעת ברהמ"ז, ונסתפקו האם אותו פת צריך להיות ראוי לאכילה או לא. ונפ"מ כשהפריש חלה או תרו"מ מהפת וחתיכה זו מונחת על השולחן והיא חלה טמאה, או תרומה טמאה ואין ראוי לאכילה האם נחשב שיוir או לא.
תשובה: הראוי לאכילה, (תשובה בכת"י).

נתינת מאכל לבע"ח פעם בשבוע

שאלה: בע"ח שנותנים לו מזונות פעם בשבוע לשבוע שלם ויש לו ספק אם נגמר לו האוכל האם מותר לו לאכול לפני שיבדוק אם נגמר לו האוכל.
תשובה: תלוי לפי השכיחות, (תשובה בכת"י).

דין מים אחרונים

אמאי אין ברכה על מים אחרונים

שאלה: תוס' חולין (ק"ה א' ד"ה מים) כתבו בשם בה"ג, דאין מברכין

ברכה על מים אחרונים, כיון שאינו אלא משום סכנה לתועלת הבנ"א, וקשה מ"ש ממעקה שמברכים, והרי גם מעקה אינו אלא משום סכנה לתועלת הבנ"א.

תשובה: מעקה דאורייתא. (דולה ומשקה, עמוד קי"א).

[א"ה: צ"ב דהרי גם על מצוה דרבנן מברכים, ושמא כוונת מרן שליט"א דמצוה מה"ת גם כשהוא לסלק היזק, מ"מ הוא מצוה, (עם שם מצוה), משא"כ בדרבנן כשהמצוה רק לסלק היזק, אז גדרו שאינו מצוה, ורק הוא חיוב לסלק היזק, וצ"ע].

שכח ליטול מים אחרונים לפני ברהמ"ז

שאלה: יש להסתפק מי ששכח ליטול מים אחרונים, והתחיל ברהמ"ז, אימיתי יטול ידיו.

תשובה: בין הברכות יטול. (דולה ומשקה, שם).

ובנוסח נוסף נשאל מרן שליט"א:

שאלה: מי שהתחיל לברך בהמ"ז, ונזכר ששכח ליטול מים אחרונים, האם יקום ממקומו באמצע בהמ"ז ויטול, או לא.

תשובה: אולי בין ברכה לברכה. (דולה ומשקה, שם).

נטילת מים אחרונים לכיוir שיש בו כלים

שאלה: נסתפקו האם מותר ליטול מים אחרונים בכיוir שיש בתוכו כלי אוכל (והמים יפלו על הכלים), דלכאורה לא מצנינו שהרוח רעה מזיקה רק כשדורך על המים.

תשובה: טוב לטשפן אח"כ. (שאלת רב, עמוד רע"א).

נטילת מים אחרונים לפני על המחיה

שאלה: יש להסתפק האם לפני שמברך על המחיה צריך ליטול מים אחרונים, או לא.
תשובה: לא, (תשובה בכת"י).

כיסוי המים אחרונים

שאלה: מה שנהגו לכסות המים אחרונים האם מנהג טוב הוא וכך ראוי לנהוג, ואיך נהגו רבותינו בזה.

תשובה: כך ראוי לנהוג, (תשובה בכת"י).

הפסק בין מים אחרונים לברהמ"ז באמירת שיר המעלות

שאלה: כתב המשנ"ב: שצריך לזהר שלא להפסיק בין הנטילה לבהמ"ז אפילו בד"ת, וצ"ע איך הדין בנזכר לאחר מים אחרונים שעוד לא אמר שיר המעלות או על נהרות בבל, האם יאמר עכשיו, או לא.

תשובה: אחר. (שאלת רב עמוד רע"א).

[א"ה: ביאר שם בעל השאלת רב בהגהותיו, שהכוונה שיאמר אחר ברכת המזון].

האם צריך כלי במים אחרונים

שאלה: האם צריך כלי במים אחרונים או לא.

תשובה: מחלוקת (תשובה בכת"י).

[א"ה: הכוונה שלדעת הגר"א צריך כלי ולדעת החזו"א א"צ כלי].

להעביר מיד ליד במים אחרונים

שאלה: הנוטל ידו אחת מכלי ומעביר המים מיד ליד האם מועיל או לא ולכאורה זה תלוי בגר"א ובחזו"א שלגר"א שצריך כלי לא מועיל ולחזו"א שא"צ כלי מועיל האם זה נכון.
תשובה: אולי, (תשובה בכת"י).

דיבור אחר מים אחרונים כשידיו רטובות

שאלה: יש להסתפק האם מותר לדבר אחר נט"י של מים אחרונים כשידיו רטובות, והנידון בב' צדדים: א' לחזו"א שא"צ כלי א"כ יש כאן כל הזמן עוד נטילה חדשה גם בכלי נטילה ע"י שהידיים רטובות, ב' לגר"א שצריך כלי אבל ידועים דברי הגר"ח מבריסק, שכל זמן שהידיים רטובות הוי כמו נטילה אריכתא, [והחזו"א חולק], ויהיה מותר לדבר שיש כאן עוד נטילה כל הזמן.

תשובה: לא לדבר, (תשובה בכת"י).

[א"ה: הטעם שבאמת אסור לדבר, אפי' שיש כאן נטילה חדשה, הוא כמו שכתב מרן שליט"א לעיל, שמים אחרונים כתחילת ברכת המזון ולכן אסור לדבר ודו"ק].

דווי הסר בימים שאין אומרים תחנון

שאלה: צ"ע איך הדין בימים שאין אומרים תחנון, האם אומרים בשמחת שבע ברכות "דווי הסר" או לא, ובספרי הפוסקים אין מפורש דבר זה וצ"ע.

תשובה: צ"ע איך המנהג, (תשובה בכת"י).

[א"ה: בפוסקים רק מוזכר שבשבת אין אומרים דווי הסר, ולא הוזכר ימים שאין אומרים תחנון, ובסידורים יש בזה כמה נוסחאות].

ע"פ בקשת מרן שליט"א

אין להורות הלכה למעשה ע"פ התשובות

פיני הלכה

איסור איבוד ביזיון אוכלין

כ' השו"ע (סי' קע"א) שלא לנהוג בזיון באוכלין, ומפרט כמה עניני ביזיו ומיאוס שצריך להזהר שלא לנהוג באוכלין, ובסי' ק"פ סעי' ד' כ' לגבי פירורי פת, שאע"פ שמותר לאבד פירורין שאין בהם כזית, מ"מ קשה לעניות, ובפוסקים כ' כמה פרטי דינים בענין ביזיו פת ושאר אוכלין, כן ביארו דברי הגמ' (עירובין ס"ה ע"א) כל בית שאין נשפר בו יין כמים אינו בכלל ברכה, והא לכאז זה ביזיו אוכלין, ובל תשחית.

פרטי ביזיו פת: איסור לעשות באוכלים שום דבר שנמאסין בו, לכן ישגיה שלא יהא הפת לח על ידי משקין הנשפכים עליו, וכן אחר גמר האכילה לא יקנח בפת שיורי מאכלים בקערה, אם לא שיאכל הפת תיכף וכל כיוצא. גם יש לדקדק שלא יעשה טעליר מפת, אם לא שיאכל בכל פעם מעט מהמונח עליו, וכן כשאוכלין לחם וחמאה, אין לתת החמאה על הפת שאין אוכל ממנו תיכף, אף אם דעתו לאכול הפת בגמר אכילתו. (יוסף אומץ (הקדמון). אות קל"א). • אין סומכין קערה מלאה בפת שמא ישפר ממנה על הפת וימאס. ואין לזרוק פת מאחד לאחד אף על פי שאינו נמאס בזריקה. גם יש בני אדם כשיעשו פירות כבושים במים ומלח, יניחו בתוכם חתיכת פת כדי שיהיה לכבושין טעם יפה, וחתיכת פת זו נמאסת ומתקלקלת, וצריך למחות בידם בדבר זה. וכל אדם צריך לכבד את הלחם, ועליו תבא ברכת טוב. (בן איש חי, פרשת בהר בחוקות).

שלא לזרוק פרוסת המוציא: יזהר שלא יזרוק הפרוסה לפני המסובין, אי משום דהוי ביזיו אוכלין, ואי משום דאינו כבוד שיזרוק לפני המסובין, אלא יניח לפני כל אחד ואחד עד מקום שידו מגעת. (כף החיים להגר"ח פאלאג'י, סי' כ"ג). • הבוצע נותן פרוסה לכל אחד. אבל לא יזרוק חתיכת המוציא על השולחן לפני האורחים, אפילו אם לא נמאס המאכל ע"י הזריקה, כמו שיתבאר בסי' קע"א. ועוד כיון שהיא פרוסת המוציא הוי בזיון מצוה (מ"ב סי' קס"ז, ס"ק פ"ח).

מנהג הכתב סופר לזרוק פרוסת המוציא: ראיתי לרב האי גאון מרן אבא [בעל הכתב סופר] זצ"ל שהיה נוהג כשבירך בשבת וי"ט על לחם משנה היה מכוון להוציא את בני ביתו, והמה מכווין לברכתו ויוצאים בברכתו, וכשחילק מהלחם משנה היה זורק להיושבים בשלחן פרוסת המוציא. ותמהתי הא הלכה רווחת בגמרא ובפוסקים במסכת ברכות שאין זורקין אוכלים ובפרט בפת שהגם שבזריקתו אינו נמאס מ"מ יש ביזיו בזריקתו, כדאיתא בשו"ע א"ח ובמג"א. ונח דעתי לפי מה דאיתא במג"א, והנה שולחנו של אדם דומה למזבח, והובא בשו"ע דמה"ט ש להביא מלח קודם שיבצע על הפת עיי"ש ברמ"א, ומטעם זה ג' נהגו לכסות הסכין בשעת ברהמ"ז כדאיתא בשו"ע והנה מה שהבעלים אוכלים הוא בבחינת קדשים קלים שהבעלים אוכלים, והמוציא הוא כנגד אימורים חלק גבוה וכו', ואיתא בספרים דיש לאכול פירורים המתפקעים ונופלים בשעת חיתוך המוציא. דמהה כמו אימורים שנפתקעו מעל גבי המזבח, והרי מצות הקטרה הוא בזריקה כדאיתא ברמב"ם (ה' בית הבחירה ובכ"מ שם, לכן פרוסות המוציא שהמה בבחינת אימורים זורק אותם וזה כבודו של פרוסות הני"ל, והרי זה טעם שאין זורקין הוא משום בזיון, ואדברה זהו כבודו כמו אימורים למזבח, זכיתי ליישב דעת קדושים בעז"ה בטובו וק"ל. (שו"ת התעוררות תשובה, להגר" שבעון בן הכתב סופר, סי' קל"ב).

חומר הזהירות בפירורי הפת: אזהרה שמענו שלא לזלזל בפירורי לחם, גדולה עד מאוד, דגורמת לו להיות נע ונד, וטלטולא דגברא קשה, ומביאו לידי עניות, ואינו יוצא מן העולם. עד שיצטרך לבריות, ואשה יראת ה' היא תזהיר למשרתיה ובניה הקטנים על פתגם דגא, ושלא תניח לאכול פת לחם אם לא תפרוש מפה תחילה בשביל הפירורין. ועוד ליתן דעתה שלא יבא החתול ויקח הככר בפיו וידרסנו ויעשנו פירורין בזויות במקומות שאדם דש בעקביו שעובר בהם, גם האיש כשחותך הלחם בשולחן, ישים דעתו שלא יחתוך חוץ מהשלחן, דנופלין הפירורין לחוץ, והנהרג בכל זה יזכה דהון ועושר בביתו. (כף החיים להגר"ח פאלאג'י, סי' כ"ד). • אסור לאבד פירורין שיש בהם כזית, לכן יזהר שלא יפלו טיפות מים מן גטילת ידיים על פירורין שבשולחן, כי ימאסו בכך. ואפילו אין בהם כזית אסור לאבדם ולהמאסם, דקשה לעניות בר מינן אפילו בדבר מועט. (בן איש חי, פרשת שלח).

אזהרה מיוחדת לנשים ע"ז: ואזהרה זו צריכה יותר לנשים שהם מצויים בבית, ועיניהם תהיינה משוטטות תמיד בקרקע הבית בעבור זאת. ואשת חיל תכבד בידה תמיד מקום האכילה אחר האכילה ותזרוק לתנור, ולא תסמוך על המשרת, ואז עליה נאמר בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. ולזה אמרו אין הברכה מצויה בביתו של אדם אלא בעבור אשתו, יען כי תשגיח שלא לאבד פירורין קטנים, ואז בעלה שלל לא יחסר כי לא יחסר לחמו, ויהיו נפץ המפה של השלחן בתנור, ובליל שבת ינפצו אותה במקום מיוחד לזה, ואחר שבת יכבדו מקום אשר נפצו בו ויזרקו לתנור, וכן תזהר האשה לכבד מקום שמצניעין בו הלחם ולכבדו ולזרוק לתנור, כי מוכרח שיהיה שם פירורין בעת הכנסה והוצאה, וכן תשגיח על מקום אשר מנפים שם הקחם, תטאטא הקרקע ושלך האבק בתנור או בכיריים, היות ומן הסתם נשפר קמח ברצפה ואחר כך ילכו עליו וידרסוהו, ודבר זה נוגע לעניני פרנסתם. (בן איש חי, פרשת שלח).

אזהרה למוכרי הלחם בשוק: וכן יזהרו מוכרי הלחם בשוק, לכבד סביבות הקופה שמוכרין בה הלחם, כי יפלו פירורין הרבה כשמוציאין הלחם ממנה לשקול ללוקחים, ויזרקו העפר עם הפירורין שבו לתנור. ואזהרה זו צריכה יותר פה עירנו, שהלחם הוא קל ואינו עב כל כך וכו', ועל כן יפול ממנו פירורין הרבה, לכך צריך להזהיר המון העם בזה, ובפרט ברקיקין, דאי אפשר שלא יפול מהם פירורין. (בן איש חי, פרשת שלח).

פירורי הפת - איברי עולה שנתפקעו: מצאתי בספר שני לוחות הברית דהזהיר הגאון מורנו הרב רבי ישעיה הורוויץ ז"ל שצריך כל אדם לזהר מאוד בפרור של פת כדמיון אברי עולה שנתפקעו מעל גבי המזבח, כדי

שלא יהיה שליטת החיצונים נהנין מן אותן אברים ופדרים, רק ניקנת היא מן העשן המתעקם ונוטה לצד צפון, כך הפרורי פת צריך האדם להזהר בהם שלא ישליכם לארץ, ובפרט מפרורי שיורי המוציא, שהן דוגמת אברים של עולה, תרומת מעשר, שהוא קודש קדשים. (קב הישר, פרק ע).

פרטי ביזיו שאר אוכלין: ומטעם ביזיו אוכלין צריך לדקדק כשזורקין פירות על הרחוב לנערים, בשבת ראשונה שהולכת היולדת זכר לבית הכנסת אחר לידתה כמנהג פה, שאל יזרוק להם רק אגוזים וכיוצא, שאין נמאסין בזריקתן. (יוסף אומץ (הקדמון), אות קל"א). • אם רואה אוכלים מושלכים בקרקע, אסור להניחם כך אלא צריך להסירם משם, וכן אסור לגרום לאוכלים שיאסרו בהנאה שלא לצורך. וכל פירות שנמאסים על ידי זריקה, אסור לזרוק אפילו לפני חתן וכלה בעבור שמחה או סימנא טבא. (בן איש חי, פרשת בהר בחוקות).

לא יערכו שלחן לנוי, ע"י שתוחבין ענפים בפירות: ופה עירנו עושין לפעמים בליל המילה שלחן מונח עליו ענפים ופרחים מורכבים זה על גבי זה לנוי, וגובלין עיסה של קמח כדי לתחוב בתוכה הענפים, וגם מביאים פרי שקורין נומי שהוא מתוק או רמון וכיוצא, כדי לתחוב בהם הענפים להרכיבם זה על גבי זה, ופירות אלו ודאי הם נמאסים ומתקלקלים בכך, וצריך למחות בהם שלא יעשו כזאת בשום מאכל ופירות אם יהיו מתקלקלים ונמאסים. (בן איש חי, פרשת בהר בחוקות).

כל בית שאין נשפר בו יין כמים - ביאורו: כל שאין יין נשפר בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנאמר וגו'. ולא דווקא נשפר כמים ממש בידים, דהא אסור לאבד אוכלין ומשקין, אלא שאין מדקדקין ביין כמו במים, ולפעמים שהוא נשפר ממילא. (מהרש"א, חידושי אגדות, עירובין ס"ה ע"א). • ובעיקר הפי' של אומרים כל בית שאין נשפר בו יין כמים כו', לא נראה לומר, דצו חכמים לשפוך יין דאדברא יש איסור בזה וכמ"ש סי' קע"א ממשיכין יין בצינורות לפני חתן, והוא שיקבלנו בכלי בפי הצינור, אלא נראה לומר דכוונת רז"ל בנשפר יין כמים, הוא בדרך זה, דיש לעיין למה אמר לשון דיעבד דהיינו נשפר, ולא אמר כל בית שאין שופכין בו כו', אלא דנתכנו לומר שלא יתרגז אדם בביתו אפילו אם יארע לו היזק, דהיינו שכבר נשפר יין בשוגג ע"י שום אחד מבני הבית, ודרכן של בני אדם להתרגז בשביל זה על כן אמר כל בית שאין היין שנשפר בשוגג נחשב לו כאלו היה מים, אלא אדברא מתרגז, אז אין בו סימן ברכה, דאמרין בפ"ק דסוטה, דכל בית שיש בו רוגז הוא סימן עניות ח"ו, וא"כ אין ראייה מכאן לשפוך יין לאיבוד, אע"ג שמתכנין לסימן ברכה, דהא גם בחתן מתכנין כן, על כן נראה לי דיש למעט בחלק הנשפר וכו', בכוס הבדלה משום הפסד משקין. (ט"ז, או"ח סי' רצ"ו, ס"ק א').

ביזיו אוכלין האסורים בהנאה: יראה לי פירות האסורין בהנאה כערלה וכלאי הכרם אסור לבזות אותם להשליכם לפני חתן וכלה לשמוח בהם במקום טיט ורפש אע"ג דמצות לאו ליהנות ניתנו, ועוד שאין נהנה מגוף הפרי, מ"מ ביזיו איכא ולא משום הפסד אוכלין נגעו בה אלא אסור לבזות אוכלין לבעט בטובה וכו' ומצוה לשרפן אבל לא לבזותם. (פמ"ג, אשל אברהם סי' קע"א). • אמנם הבן איש חי העיר על דבריו וכתב, ועוד יש להעיר בפסק דין של הרב אשל אברהם הנזכר, במה פסק דאסור להשליך פירות של ערלה, לפני חתן וכלה לשמוח בהם במקום רפש וטיט, משום בזיון אוכלים, דאסור לבעט בטובה ומצוה הוא לשרפם, אבל לא לבזותם, וקשיא לי על סברתו הנזכר, מן הגמרא דפסחים, (דף ל"ג ע"ב). בהא דתניא מדליקין בפת ושמן של תרומה שנטמאת, ומשום שלא יבא לידי תקלה דדילמא אכילה מיניה קודם שריפה, לכן פת זריק ליה בין העצים, ושמן רמי ליה בכלי מאוס, ואמרו בגמרא, אמר רב הונא לא שנו אלא פת, משום דכי זריק ליה בין העצים ממאים ותו לא אתי למכליה, אבל חיט דכי זריק להו לא ממאסי, חיישינן שמא יבא כהן לידי תקלה לאכול מהם, ור' יהושע אמר אפילו חיט, ומפרש רב אשי כגון דשליק להו אחר שנטמאו, ואח"כ זורקין לבין העצים, דאז הן נמאסות ואז לא אתי למיכל מנייהו, ורב הונא חייש בחיט דילמא אתי למיכל קודם שליקה ע"ט, נמצא, אע"ג דהפת זורקו ונמאס, וכן החיטים נמאסים אחר שליקה, והרי איכא בזיון אוכלים, עכ"ז מותר, ומוכרח לומר כיון דלשריפה קיימי תו לית בהו איסור משום בזיון אוכלים, וא"כ כ"ש בפירות דלא חיישינן בהו לבזיון אוכלים היכא דזורקן לפני חתן וכלה במקום רפש וטיט ונמאסים, כיון דלשריפה קיימי. (שו"ת רב פעלים, או"ח, ח"ג סי' ט).

לא יאבדו אפילו גרגר חרדל: ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה, ונרחיק מכל דבר רע ומכל השחתה, וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום, ושמחים בטוב הבריות, ומקריבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כוחם. (ספר החינוך מצוה תקכ"ט, בל תשחית).

ברכת היין - הטוב והמטיב, ואמירת לחיים

כמה הלכות נאמרו בברכת היין, ובברכת הטוב והמטיב על שינוי יין, ובראשונים ביארו בכמה אופנים טעם ברכה זו, ולמה מברכין אותה על שינוי יין דווקא ולא על שינוי פת, כן מצאנו בראשונים שהביאו המנהג לומר בשתיית היין - לחיים, וביארו טעם הדבר וענינו בכמה אופנים.

הטוב והמטיב - על שינוי יין, ולא על שינוי פת: שנוי יין צריך לברך שאע"פ שברך על היין בפה"ג כשבא לשתות תחלה חייב לברך על שנוי יין זה וברכה זו היא ברכת הטוב והמטיב. ומה שאמרו כן בשנוי יין ולא בשינוי פת או בשאר דברים יש בזה הרבה טעמים, האחד שעיקר השמחה בסעודה אינה אלא ביין ודרך המלכים לשנות יין ולא לשנות פת וישראל בני מלכים הם. (שולחן של ארבע לרבינו בחיי, השער הראשון). • מצאתי לגאונים ז"ל למה אין מברכין הטוב והמטיב על שינוי הפת כמו שמברכין על שינוי היין.

הרב שמואל זלוטניק נוול "אלינא דהלכתא" - ברנפלד

לפי שהפת גמרו בידי אדם והיין גמרו בידי שמים. ואחרי ר' בנימין נר"ו כתב מה שמברכין על שינוי יין ואין מברכין על שינוי פת, לפי שהינות משונין בטעמן ובמראיהן, יש מהם אדום, ויש מהן לבן, ויש מהן מכמה גוונין, מה שאין כן בפת. ועוד שהיין הוא דבר של שמחה, כדכתיב המשמח אלהים ואנשים, ודעת האדם נוחה בו, מידי דהוה אבונה בית חדש וקנה כלים חדשים שצריך לברך על כל פעם שקונה, ואפילו יש לו כיוצא בהן, אבל פת על איזה טעם מברך על שינוי הפת. (שבלי הלקט, סדר ברכות, אות קמ"ד).

זכר להרוגי ביתר - שעשו אותם גדרים לכרמים: ועוד טעם אחר שתקנו על שנוי היין הטוב והמטיב, לפי שהיין משקה היוצא מן הענבים שבכרם, וכבר אמרו חז"ל ז' שנים זבלו האויבים את כרמיהם מדם הרוגי ביתר, ומטעם זה תקנו על שנוי היין הטוב והמטיב. (שולחן של ארבע לרבינו בחיי, השער הראשון). • והטעם שמברכין על היין הבא בתוך המזון הטוב והמטיב הוא זכר להרוגי ביתר, הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה, כמו שכתבתי למעלה. ולמה זוכרין אותה על היין, לפי ששמו אותם האויבים גדרים לכרמים, וכההיא דתניא שבעה שנים זבלו אויביהם את כרמיהם בדמי הרוגי ביתר. (מנורת המאור לר"י אלנקאווה, פרק המצוות, שער ז').

זכר להרוגי ביתר - שלא ישמחו יותר מדאי: ועוד טעם אחר זוכרין הרוגי ביתר על היין, כדי שלא ישמחו יותר מדאי וכדי לזכור חורבן ירושלם וביתר וערי ישראל ויתעצבו, על שם אם אשכחך ירושלם וגו', תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. והשמחה היא ביין, שנאמר ויין ישמח לבב אנוש, ויין על יין מוסיפין שמחה על שמחה. ולפיכך זוכרין הרוגי ביתר זכר לירושלים, כדי שלא ישמחו יותר מדאי, כמו אפר מקלה שעל גבי החתנים, וכמו סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט זכר לירושלם, כדי שלא ימלא אדם שחוק פיו בעולם הזה בגלות. (מנורת המאור לר"י אלנקאווה, פרק המצוות, שער ז').

השמחה והעצבון אחים סמוכים זה לזה: והשני שכל שלחן שמביאין עליו יין על יין אינו אלא רבוי שמחה, ויצטרך אדם שלא להרבות שמחה בעולם הזה יותר מדאי כמו שאמר אז ימלא שחוק פינו ולשונונו רנה, אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, דרשו רז"ל אימתי ימלא שחוק פינו בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, ופסוק מלא הוא וגילו ברעדה, ואמרו במקום גילה שם תהא רעדה. פי' אפילו במקום גילה ושמחה של מצוה שם תצטרך שתהא רעדה ושתזכור איך העולם עלול אצל יצה"ר ונכשל לאחרי כן, כשיש מותר השמחה, וכו'. והנה על שמחת העוה"ז אמר קהלת לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זו עושה, וביאור הדבר מפני שהשמחה והעצבון אחים סמוכים זה לזה כסמיכות היום והלילה, וכשם שאדם בטוח ביום שתבא הלילה אחריו וכן בטוח בלילה שיבא היום אחריו, כן הוא בטוח שתבא השמחה אחר העצבון, וכן העצבון אחר השמחה, וכן אמר, גם בשחוק יכאב לב ואחריתו שמחה תוגה, לבאר על העצבון אחר השמחה, ואמר בכל עצב יהיה מותר, לבאר על השמחה אחר העצבון, נמצאת למד כי שמחת העוה"ז אין לה שלימות כלל, אמנם כל טובו ושלותו הבל ורעות רוח, וכל כבודו לכלימה, וציץ נובל צבי תפארתו, שהרי בשעה שתקוות של אדם חזקה בשמחתו הרי פוסקת עוממת והולכת, ועל כן תקנו לברך על שנוי היין הטוב והמטיב, שהיא הברכה שתקנו על הרוגי ביתר כשנתנו לקבורה, ובאור זה הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה. וכל זה כדי להעציב את האדם הקרוץ מחומר, והמורכב מן היסודות הטבעיים שהם גופים מתים, המשוקע בחושי תאוותיו, ושיחזור רבוי שמחתו לדרך המצוה. (שולחן של ארבע לרבינו בחיי, השער הראשון).

מקור וטעם אמירת לחיים: וכן שלחן ציבור כשיש בידו כוס של קידוש או של הבדלה והוא אומר סברי מרנן ואומר הקהל לחיים כלומר לחיים יא הכוס (מדרש תנחומא, פרשת פקודי) • ולפי שנקנסה מיתה על האדם בשביל אותו יין, נהגו העולם כשהמברך בציבור אומר סברי מרנן והם עונין לחיים, וכן מצינו בשלהי במה אשה, מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו, ועל כל כוס וכוס אמר חמרא וחיי לפום רבנן ולפום תלמידיהון (דעת זקנים מבעלי התוס', פרשת שמני).

לחיים - ולא למוות: כיצד מברכין על היין. נוטל הכוס בידיו ואומר, סברי מרנן, והן עונין אחריו לחיי. ואומר בא"י אמ"ה בורא פרי הגפן, ועונין אמן, ושותין, המברך תחלה, ואחר כך שותין המסובין. פי' סברי מרנן, כדגרסינן במסכת סנהדרין בפרק גמור הדין, נגמר דינו מצינן אותו ליהרג, ונותנין לו כוס של יין, ונותנין בו קורט של לבונה כדי שתטריף דעתו, והוא נוטל כוס ואומר, סברי מרנן, והם אומרים לו למיתה, וסמך לדבר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. והמברך על היין בסעודה נוטל הכוס ואומר סברי מרנן, רוצה לומר מורי, כוס זה שאני שותה מה דעתכם עליו, לחיים או למיתה, לברכה או לקללה. או שמא חס ושלום הוא נכנס לתוך פיו כמו מי שנגמר דינו ויוצא ליהרג, והן אומרים לו לחיי, ר"ל לחיים ולא למיתה, לברכה ולא לקללה. (מנורת המאור לר"י אלנקאווה, פרק המצוות, שער ז'). • ויין הסעודה יש

שהיא לטובה ולברכה, ויש לרעה ומסטרטא דגפן סדום גפנם, ולכך... כל שותי יין לענות לחיים אחר שמביא לו חברו את... לפי ששתיית היין על הרוב היא רבת הנזק, ומביא... לעולם וגם לא נברא היין רק לנחם בו האבלים, וכן כל היוצא במיתת בית דין היו נוהגים לשכרו ביין... כן אומרים לחיים, כלומר כוס זה יהיה לחיים ולא, וכן מצינו בתלמידי רבי עקיבא שעל כל כוס וכוס אמר חמרא וחיי לפום רבנן ולפום תלמידי... (ספר החיים לר"ח ליווא, אחי המהר"ל מפראג ספר פרנסה וכלכלה, פ"ב). • ועוד פירוש אחר, ואתא כמאן דאמר עץ שחטא בו אדם הראשון גפן היה. נוטל הכוס ואומר סברי מרנן, רוצה לומר מורי, מה כוונתכם, כוס זה שאתם נותנין לי לשתות שמא חס ושלום כוונתכם לי למיתה, כאדם הראשון שחטא ואכל מעץ הגפן ונכנסה מיתה עליו ועל זרעו לדורות, והן אומרים לו לחיי, לחיים ולא למות, לברכה ולא לקללה. (מנורת המאור לר"י אלנקאווה, פרק המצוות, שער ז').

לחיים - לשון הן: ועוד פירוש אחר, תניא יין שבתוך המזון כל אחד ואחד

מברך לעצמו, מפני שאין בית הבליעה פנוי, כמו שאמרתי, והוא נוטל הכוס ואומר סברי מרנן, רוצה לומר מורי, יודעים אתם שאלו היה יין זה בתוך הסעודה שכל אחד ואחד היה מברך לעצמו מפני הסכנה, אבל עתה הואיל והוא לפני המזון, ואחר מברך להוציא את כל המסובין ידי חובתן, מה דעתכם, אתם מכוונים לצאת ידי חובתכם בברכה זו. והן אומרין לו לחיי, ולחיי בלשון התלמוד הן. ועוד עניין אחר, שהוא כמו נוטל רשות. נוטל הכוס ואומר סברי מרנן, סברי מורי שתתנו לי רשות לברך עליכם ותצאו ידי חובתכם, והן אומרין לו לחיי, ר"ן הן. (מנורת המאור לר"י אלנקאווה, פרק המצוות, שער ז').

כמה פרטים בהלכות סעודה

הל' דברים הנוהגים בסעודה כוללים פרטים הרבה, ומהן הלכות חמורות של שינוי מקום בסעודה, והיסח הדעת, שמסתעפים להרבה חילוקי דינים בכל ענין לגופו, וכאן ליקטנו רק כמה גרגירים בעינים אלו, וכן בדין מים אמצעיים שבסעודה.

יכוון בברכתו על כל מה שיביאו לו: ירא שמים יזהר בכל סעודה בשעה שמברך להיות דעתו על כל שיבא לו אפילו בדרך רחוקה דאינו אורחא דמלתא, יען דיש אומרים אם אחר שבירך על הפת שלחו לו דורון מבית אחרים ולא היה דעתו על הדורון, אז אפילו אם הוא מדברים שדרכן ללפת בהם הפת, עם כל זה אם אינו אוכלם עם הפת צריך לברך עליהם כדין נמלך. ויש אומרים שאין צריך לברך, דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה. לכן הנוהר להיות דעתו בשעה שמברך על הפת ועל היין ועל הפירות, על כל מה שיביאו לו הן בדרך דורון ואפילו ממקום רחוק, הרי הוא ניצול מסלע המחלוקת הנזכר, ועליו תבא ברכת טוב. (בן איש חי, פירוש נשא).

מים אמצעיים - האם אפשר ליטול ע"ג קרקע: שאלה. ילמדנו רבנו, מים אמצעיים שבין גבינה או מאכלי חלב לבשר, או הנוהגים לרחוץ בין תבשיל לתבשיל, מהו שיטלו על גבי קרקע כדין מים ראשונים, או דוקא על גבי כלי כדין מים אחרונים. תשובה. נראה דאין ניטלין אלא על גבי כלי כדין מים אחרונים, איבעית אימא גמרא איבעית אימא סברא. גמרא מדאמרין בחולין פרק כל הבשר וכו', דבאמת מים אמצעיים נמי אין ניטלין ע"ג קרקע, והא דנקיט אביי מיא בתראי משום דשכיחי טפי מאמצעיים, ואף דאמר ליה רבה טעמא משום רוח רעה, עדיין הדין במקומו עומד, ובאמצעיים נמי איכא משום רוח רעה השורה על מקומות מזוהמות. ואיבעית אימא סברא מדפירשו ז"ל בסתרי תורה מלת חובה הנאמרת באחרונים, על רוב רעה השורה עליהם, ואשכחן בפרק כל הבשר שם דאמר רב נחמן על מים אמצעיים שבין תבשיל לגבינה חובה, אף היא מתפרשת כעין חובה הנאמרת באחרונים. שהיא מורה על רוח רעה השורה עליהם, וממילא אפילו בין תבשיל לתבשיל נמי, כדי שלא תחלוק באמצעיים. והכי נהוג עלמא שלא לרחוץ האמצעיים אלא ע"ג כל, וכן ראוי לנהוג, דלא יהא אלא ספק רוח רעה השורה עליהן, הא קי"ל ספק סכנתא לחומרא. (שו"ת חכם צבי, סי' נ"ה).

חולה ביוה"כ ששוהה בין אכילה לאכילה: נשאלתי בחולה ביום הכיפורים, שצריך לאכול פחות פחות מכשיעור ולשהות בינתים אם הוי הפסק לברך בכל פעם. והשבתי דלא הוי הפסק כיון שאין עושה מעשה, ובפרט לדידן דתפלה לא הוי הפסק, אח"ז ראיתי בשו"ת יוסיף דעת (סי' כ"ג) שהשיב על דבר מי ששוהה מי מעיין לרפואה וצריך לשהות בהילוך בינתים כחצי שעה בין כוס לכוס בפקודת הרופאים, ופסק דצריך לברך על כל כוס וכוס. וכל דבריו אינם נראים, אלא דהתם הילוך מפסיק כיון דמים אין צריכין ברכה במקומן, אבל בנידון דידן שיושב במקומו, אלא שהאיסור גורם להפסיק בינתים ואינו מסיח דעתו, אי"צ לברך בכל פעם. (דעת תורה, למהרש"ם מבערזאן).

נתכסית חתיכת פת כסנין תחת המטפחת: שאלה. נשאלתי מחד צורבא מרבנן, ובדידיה הוה עובדא שהיה סועד סעודת הערב עם איזה שיעור מפת כסנין, ושתה מים גם כן ואתרמי דאחר שאכל נתכסית חתיכת פת כסנין תחת המטפחת, ולא הרגיש בה כי חשב שאכל כל הפת כסנין שהביאו לו, ומחמת שחשב שאכל כל הפת ההוא הכין עצמו לברך ברכה מעין שלש בשביל הפת, וברכת בורא נפשות רבות בשביל המים ואתרמיה שלא במתכוון הקדים לברך בורא נפשות על המים תחלה, וקודם שהתחיל לברך על המחיה בשביל הפת, בא המשרת והסיר המטפחת מלפניו, וראה דנשתייר מפת כסנין חתיכה גדולה, ושיער בדעתו מזה הנשאר שיש ספק כמה שאכל אם יש בו שיעור לברך ברכה אחרונה עליו, וכדי לצאת מידי הספק הוכרח לאכול מחדש את הנשאר, אך בייך ברכה ראשונה עליו כי אמר כיון דהסתיח דעתו וגמר סעודתו צריך לברך מחדש, על כן בירך ואכל מחדש שיעור שלם ובייך ברכה אחרונה כדי לפטור הכל, ובא לשאול ממני שאלת חכם אם יפה עשה. תשובה. כיוצא בספק זה ממש נסתפק הרב מזבח אדמה וכו', ונפש לשאול נראה הגם שהוא כפת כסנין, מכל מקום כיון דבירך ברכה אחרונה על המים דהוי סילוק גמור לגבי מים, דכלי ספק ודאי צריך לברך על מים אחרים שישתה עתה, אז הוא הדין דהוי נמי סילוק גמור לגבי פת כסנין גם כן וכו', ועל כן יפה עשה השואל שבייך על פת כסנין שאכל מחדש, וגם שאכל שיעור שלם מחדש, דיש פלוגתא בזה אם מצטרף הראשון. (שו"ת רב פעלים, או"ח, ח"ב, סי' ל"ד).

חשב שסיים הפירות ומצא עוד תחת המפה: שאלת. על דבר מי שהיה לפניו פירות ודעתו לאכול כולם בשעה שבייך עליהן, ולבסוף חשב שכבר אכל לכולם והסיח דעתו מלאכול עוד, ואחר זה מצא איזה פירות עוד שהלכו תחת המפה, ונפשו לשאול הגיע אם זו שהסיח דעתו בטעות, חשבי הסח הדעת וצריך לברך על הפירות הנשארים, או דלמא לא. תשובה. עיין להרב מזבח אדמה וכו', וממה שכתב השר"ע והאחרונים וכו', מבואר דהסח הדעת בטעות נקרא הסח הדעת, וצריך לחזור ולברך. (שו"ת מעט מים, לר' אברהם הכהן מסלוביץ, סי' ע"ז).

אכל במקום אחד, ורוצה לסיים סעודתו במקום אחר: שאלה. בלילה וביום שבת קודש שקדשתי בביתי ועשיתי המוציא ואכלתי כזית, והלכתי לבית אחר וסעדתי תבשיל שם לכתחילה בשביל שלא אוכל להביא לביתי דרך רשות הרבים, אם מותר לשוב ולברך ברכת המזון במקומו בביתי, או דילמא צריך שאברך תחלה ברכת המזון על פת שאכלתי בביתי, ואחר כך

אלך לבית השני לאכול התבשיל. תשובה. לא ידעתי הסבה למה לא יהיה לך פנאי לברך ברכת המזון, שאין צריך לה שהות רב, ומכל מקום אשיב לך על פי השאלה שלך שיש לך סבה הכרחית בזה. הנה ידוע מה שפסק מרן ז"ל בסימן קפ"ד, דמי שאוכל במקום אחד צריך שיברך קודם שיעקור ממקומו, עיין שם. אמנם אתה אשר מעיקרא כשברכת המוציא בביתך, דעתך היה לילך לבית השני לגמור שם סעודתך, טוב שתעשה כך, אחר שתאכל פת כשיעור בביתך במקום קידוש, תלך לבית השני לאכול שם התבשיל, ותאכל שם גם כן כזית פת ותברך ברכת המזון שם בבית השני, ולא תברך לא על התבשיל ולא על הפת אשר תאכל שם, יען כי על דעת סעודתך הראשונה אתה אוכל לסיים סעודתך, והכל נחשב לסעודה אחת. ואם לא רשות הרבים באמצע, היה יותר טוב שתקח עמך כזית פת כשתלך מביתך לבית השני, אך בשביל דאיכא רשות הרבים ואין אתה יכול ליקח בידך כלום מבית לבית, לכן לא אפשר לעשות. (שו"ת רב פעלים, ח"ד, או"ח סי' ל"ד).

גמר הסעודה - על נהרות בבל, שיר המעלות

כ' השר"ע (סי' קע"ט, סעי' ו') שבגמר הסעודה יש לאכול מלח אך לא יאכל בגודל, אצבע, או זרת, ובפוסקים דנו בזה וביארו עומקם של דברים. עוד הזהירו בספרים, והוא מזוה"ק לזכור החורבן בסעודתו, ולזה נתקן לומר בגמר סעודתו על נהרות בבל, ובימים שאין אומרים תחנון, אומרים שיר המעלות בשבוע ה', ויש לומר זאת ככוונה ובמתניות.

מלח אחר הסעודה - רק באמה וקמיצה: אחד היה מסב על השלחן, וראיתי שלוקח גרגיר מלח או מעט מלח דק ונותן לתוך פיו לאכול, שכן דרכו תמיד בעבור רפואה, באומרו כי זה יועיל למי שאין האכילה שלו מתוקנת יפה באצטומא, שמחמת כן הוא מעלה גרה חמה וקשה כקוץ מכאיב, ועל ידי אכילת המלח יתוקן זה. ואמרתי לו כי לא יפה עושה בזה שנוטל המלח בין שתי אצבעותיו, שהם הגודל והאצבע הסמוכה לה כדי לאכול, כי דבר זה מפורש יוצא בדברי מרן ז"ל בשלחנו הטהור, האוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל דקשה לקבור בנים, ולא בזרת דקשה לעניות, ולא באצבע דקשה לש"י, אלא באמה ובקמיצה וכו', איך שיהיה הנה זו הלכה פסוקה, דאין לאכול לא בגודל ולא באצבע הסמוך לגודל ולא בזרת שהיא הקטנה, דכל אחת יש בה קושי לדבר אחד. וזה שאוכל בשתיים הקשים ביחד שהם גודל ואצבע הסמוך לה הרי שתיים רעות בר מינן, לכן אמרתי לו שיאחז הגרגיר בין האמה והקמיצה ויתן לתוך פיו. (שו"ת רב פעלים, ח"ד, או"ח סי' ט').

דוקא כשאוכל מלח לבדו: ודע כי כל זה הוא אם אוכל המלח לבדו בפני עצמו שנותנו בפיו, אבל אם ירצה ליקח באצבעותיו הנוכרות מלח, ולתת על איזה חתיכה של פרי ולאכול חתיכת הפרי באצבעותיו הנוכרות, לית לן בה. ולכן מטבילין הפת של המוציא במלח, ואוחזה בכל אצבעותיו ונותנה לתוך פיו, אף על פי שנוטל בפת מלח בעין, יען כי אין זה השיב אוכל מלח לבדו אלא אוכל עם הפת. ולא נאמרה ההקפדה הנזכרת אלא באוכל מלח לבדו, שנותנו לתוך פיו בלתי תערובת מאכל אחר, וזה ברור ופשוט. (שו"ת רב פעלים, ח"ד, או"ח סי' ט').

להניח המלח עד אחר ברכהמ"ז: יש נוהגין להסיר המלח מעל השלחן קודם ברכת המזון, ולא נמצא כזה בשום ספר. ולפע"ד טוב להניח על השלחן, שיהא ממש דוגמת המזבח המכפר, כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח, וגם הוא מגין על הפורענות, וכן ראיתי מאנשי מעשה שמניחין המלח עד אחר ברכת המזון. (קיצור הש"ח).

דברי קבלה הם, ומהם לא תזוז: שלישית בקשת ממני להזהירך של דברים הנאמרים במלח כמו שכתוב בשר"ע סימן קע"ט, וז"ל והאוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל דקשה לקבור בנים, ולא באצבע דקשה לשם רע, ה"ג (ולא גרסינן לשפיכות דמים) ולא בזרת דקשה לעניות ע"כ. דע בני דדברי קבלה הם ואין להשיב עליהם, אבל טעמא נמי איכא כי המלח מורה דין מלח ברית אלקיך כתיב. והאי דכתיב ולא תשבית מלח הטעם הוא שצריך לכלול הדין במנחה ובכל, וקשה לקבור בנים בגודל כי מזכיר הדין בגודל לשון גידול בנים, וקשה לעניות בזרת שהיא קטנה בתר עניא אזלא עניותא. וקשה לשם רע באצבע כי אצבע הוא שני שמות הקדש וכו', ולפיכך באכילת המלח שהוא דין כאמור באצבע. קשה לשם רע עד כאן ראשי פרקים שמוסרים לחכם שכמותך, אבל דברי קבלה הם, ומהם לא תזוז כי דבר ה' בפיהם. (שו"ת באר עשק, סי' פ"א).

החובה לזכור בסעודתו חורבן ירושלים: מי שמתעדן על שולחנו ומתענג במאכלים, יש לו לזכור ולדאוג על הקדושה של ארץ הקדושה ועל היכל המלך שנחרב, ובשביל העצב ההוא שנעצב על שולחנו שם בתוך השמחה והמשתה שלו, חושב עליו הקדוש ברוך הוא כאילו בנה ביתו ובנה כל אלו חרבות של בית המקדש. אשרי חלקו, (תרגום זוהר, פרשת תרומה). • וצריך לזכור בתוך סעודתו חורבן ירושלים והמקדש. ויאנח על ככה, ויאמר מזמור על נהרות בבל. ואף על פי שאין ראיא לדבר, דרשינן סמוכים, דכתיב (שם קל"ו, כ"ה) נותן לחם לכל בשר וגו' וסמך ליה על נהרות בבל. וביגון ואנחה יאמר אם אשכחך ירושלים וגו' ויעלה על לבו השממה והחרבן שנחרב בית קדשנו ותפארתנו בעוונותינו ונארך גלותנו, כמה וכמה הרפתקי ועקתי דעדו עלן ואין איש שם על לב, והשם הגדול והקדוש יתברך ויתעלה כביכול מחולל על ידנו. ועל כן ודאי ראוי לכל בר דעת להתאונן ולעורר בכי ואנקה בכל יום ובכל לילה לעתים מזומנים על כל הרעה הזאת הבאה עלינו ולחלות פניו יתברך ישיב שבותנו ויצמח קרן משיחנו במהרה בימינו אמן כן יהי רצון. וכן בכל מקום שרואה האדם את עצמו בתוך שמחה וחדוה, יעלה על לבו זכרון חרבן ירושלים וגלות עם הקדש ושם שמים המחולל ואז יכנע לבבו הערל ולא ירום לבו על שום דבר בעולם ויזכה לראות בנחמת ציון, כענין שכתוב, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. (סדר היום).

על נהרות בבל: לפיכך צריך להראות צער ואבל על שולחנו ירמוז בר"ת אכול בשמחה לחמך, לומר שיזכור אבילות ירושלים בעת שמחתו והנאתו, פן ישבע וישכח מעמד גלותו וימלא שחוק פיו בעוה"ז שאינו שלו, ואכל ושבע ודשן וישופך יכעס במצוות אלוקיו ותורתו, על כן נהגו לומר מזמור על נהרות בבל בכל סעודה בימות החול, סמך לדבר נותן לחם וגו' וסמך

ליה על נהרות בבל. (סידור היעב"ץ, כסא שן - הנהגת הסעודה, י"ד ב'). • על כן נוהגים לומר מזמור על נהרות בבל קודם ברכת המזון, ובפרט כי השולחן במקום המזבח, אבל בעוונותינו הרבים לא יש מזבח בעצמו יזכור אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם וכו'. ובשבת ויום טוב אומרים מזמור בשבוע ה' את שיבת ציון. (של"ה שער האותיות קדושת האכילה, אות ק"ע). **לכוון היטב באמירתו:** כתב האר"י ז"ל, יזהר האדם מאוד ומאוד, שלא ימנע עצמו מלדאוג על חורבן הבית בכל הסעודות. והוא מזוהר הקדוש וכו'. ולכן נהגו לומר בחול קודם ברכת המזון מזמור על נהרות בבל, ובשבת ויום טוב שיר המעלות בשבוע ה' את שיבת ציון. אך את זה תוכלו שאת בינה, שבודאי אין אדם יוצא ידי חובתו בפה שח, ואומר המזמור בפיו ובשפתיו, ולבו בל עמו. אך העיקר שיכניס בלבו ובמחשבתו צער החורבן, ויקרע סגור ליבו מהצער הגדול והדאגה הגדולה על חורבן בית המקדש בעת אמירת המזמור. (יסוד ושורש העבודה, שער ז', פ"ו).

שיר פת, וכיסוי הסכין בברכהמ"ז

כ' השר"ע (סי' ק"פ, סעי' ב') כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם. ובראשונים ביארו טעם הדבר, עוד כ' בסעי' ה', נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ובמ"ב (ס"ק י"א) הביא ב' טעמים ע"ז ובראשונים כתבו עוד טעמים.

לחם על השולחן - שתחול הברכה בו: יש להזהר כשבא לברך שלא ישאר השלחן בלא לחם, שכן אמרו בסנהדרין כל שאינו משייר פת על שלחנו עליו הכתוב אומר אין שריד לאכול, על כן לא יחיל טובו. וטעם הדבר כדי שתחול הברכה על מה שנשאר, ואם לא נשאר כלום על מה תחול הברכה, שאין הברכה חלה על האין אלא על היש, והעד על זה שלחן שבמקדש, שלא היה שלחן בלא לחם, והיה הלחם ההוא נאכל לכהנים משרתי המקדש, והיה מספיק לרבים מהם מועט ממנו, וכן אמרו רז"ל כל כהן שמגיעו כפול היה שמח, ומתוך אותו לחם שבשלחן היתה ברכה משתלשלת ומתפשטת במזונות העולם מלחם הפנים בדרך יש מיש, לא יש מאין, כי גם הנביאים אשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך, אין כח בידם להמציא יש מאין אלא יש מיש, ואעידה לי עדים נאמנים אליהו ואלישע, זה בכד הקמח, וזה בענין אסוך שמן, שהיה הכל יש מיש וכו', ולפיכך יצטרך אדם כשבא לברך ברכת המזון שישאר פת לחם על השלחן ואפילו מעט ממנו, כדי שתחול הברכה בו, ויתפשט כח הרבוי במעוט. (שולחן של ארבע לרבינו בחי, השער הראשון).

כיסוי הסכין - איסור הנפת ברזל במזבח: יש להזהר ג"כ כשבא לברך ברכת המזון שיסיר את המאכלת מעל השלחן, וטעם הדבר מפני שהשלחן נקרא מזבח ומה מזבח הוזהרנו בו שלא להניף עליו ברזל שנאמר לא תבנה אתהן גזית וגו', אין עיקר האסור בגזית אלא מפני הברזל שהוא החרב והתורה הרחיקו מן המשכן שכתוב זהב וכסף ונחושת ולא הזכיר שם ברזל, לפי שהוא כחו של עשו שנתברך בה מפי אביו וזהו שאמרו ועל חרבך תחיה, וכתיב כחו עשו שנאתי לךך הוא מרוחק מן המקדש. וכן השלחן הוזהרה לסלק החרב מעליו, לפי שהחרב הוא המחריב שהוא סבת החורבן שהוא הפך השלום, ואין לו העמדה במקום ברכה שהוא שלום, שהרי המזבח והשלחן מאריכין ימיו של אדם והחרב מקצר, ואינו דין שיונף המקצר על המאריך. (שולחן של ארבע, לרבינו בחי').

דווקא בשעת ברכת המזון שהוא כעין מתן דמים: שאלה. שמעתי שמעכ"ת נוהג ומקפיד לכסות הלחם והסכין בשעת ברכת המזון ולא ידענא טעם דבבר וכו', וכן על כסוי הסכין לא ראיתי מקפידים על ככה, ולא הבנתי הב' טעמים שכתב הטור הביאים בעל הלבושים, משום דאי טעמא דשלחן מכפר כמזבח לא היה לנו להשתמש בסכין על השלחן כל עיקר דאתקש למזבח אף בשעת אכילה שלא בשעת ברכת המזון, ואין לי לפרש מנהג ותיקים זה וכ"ש לטעמא אחריתי. יאיר נא מעכ"ת עיני על נכון כי חכו ממתקים וכלו מחמדים. תשובה. בריש פרק ערבי פסחים וכו', ועל הסכין נמי נאמר כי מה שהאריך בעל הלבוש בסימן ק"פ וכו', מטעם דאתקש שלחן למזבח, וכמו שאמרו רז"ל פתח במזבח וסיים בשלחן לומר ששלחנו של אדם מכפר עליו, אם כן אינו דין שיהא המקצר על המאריך, ובפרט בשעת עבודה שהיא בעת ברכת המזון, רמז לנו כי ברכת המזון היא תשלום העבודה הנעשית על השלחן, כי האכילה היא התחלת עבודה, ולא נגמר העבודה אלא בברכת המזון וכמו שלא היתה נגמרת עבודת הקרבן אלא בשחיטה, ולא בקבלה, ולא בהלוך, עד שיוזק הדם במזבח שנקרא המתיר את הקרבן, והוא תשלום העבודה, ה"נ אין נגמר העבודה באכילה שהיא כמו שחיטה, ולא בשתיה היא כעין קבלת דמים, ולא בד"ת שעל השלחן שהוא כמו הבאת דמים למזבח, אלא בברכת המזון שהוא מעין מתן דמים. (שו"ת באר עשק, סי' כ"ז).

כיסוי הסכין - משום מעשה שהיה: מכסין סכין בשעת ברכת המזון על שם לא תניף עליהם ברזל במכילתא אינו דין שיונף המקצר על המאריך ושולחן כמזבח שיהיה חגיגה שמעתי טעם אחר פעם אחת היה אחד מברך ברכת המזון וכשהגיע לברכת בונה ירושלים וזכר חורבן הבית לקח הסכין ותקעו בבטנו ועל כן נהגו לסלקו בשעת ברכה ושני טעמים אלו כתובים בארחות חיים ונוהגים בשבתות וימים טובים שלא לכסות הסכין ולפי טעם רבי שמחה אין לחלק בין שבת לחול ומכל מקום מנהגן של ישראל תורה היא. (בית יוסף ק"פ, ה').

ברכת הארץ ברכת יעקב, וסכין ברכת עשוי: עוד מצאתי בשם בן דינאי לפי שברכת יעקב אבינו הוא מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש וברכות עשו הוא על חרבך תחיה לכן עתה בברהמ"ז שמזכירין ברכת הארץ שהיא ברכתו של יעקב מכסין הסכין שהיא ברכתו של עשו כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. (מטה משה, סי' ק"פ).

לרמוז שאין מלאך המות שולט בשעת ברכהמ"ז: ואענה ואומר אף אני טעם לדבר כי ידוע שכל אותיות של א"ב יש בבהמ"ז חוץ מן פ', וכתב הרוקח בסי' של"ז והתשב"ץ סי' שט"ו שבאו להודיענו שאין מלאך אף שצף קצף אפך זעף נגף הרף שולט בכל סעודה שמברכין ברהמ"ז בשעתה ובכוונה ע"כ, הנה התבאר לך שאין חרבו של מלאך המות שולט בזמן שמברכין ברכת המזון לך מכסין הסכין לרמוז לזה דבשעת ברהמ"ז אין חרבו של מלאך המות שולט. (מטה משה, סי' ק"פ).

תיכף אחר הדפסת תשובת מרן ראש הישיבה שליט"א במדור לאמתה של הלכה (גיליון מס' 29) הראונו שכבר כעין כל זה כתב הגאון רבי יוסף הכהן זלה"ה (נדפס לפני שנים רבות בקובץ מקבציאל גליון י"ז) ולמען זכות הרבים אמרנו לחזור ולהדפיסו. כמו"כ נדפס בגליון הנ"ל עוד תוספת מהרב זלה"ה בענין שתיה קודם הסעודה הבאה לפטור משקין שבסעודה, ובהיות שמאמר זה עוסק בעניינים שנלמדו עתה ע"כ אנו מדפיסים גם הנ"ל לזיכוי הרבים.

רבינו יוסף הכהן זלה"ה, היה ראש לחבורת המקובלים בתונים בזמנו של הרש"ש ז"ל, והוא הכותב והשולח בשם החברים, ה"ע"ז שאלות' למרן הרש"ש ז"ל מהתם להכא הנדפסים בספר "נהר שלום" (מדף כ"ט ע"ג ואילך) הנודעים בשם "שאלות חכמי המערב", שכידוע היו חשובים מאוד בעיני מרן הרש"ש ז"ל, והיו אמצעי שעל ידם זכינו לכמה מההקדמות היותר עמוקות ויותר חשובות מתורתו של מרן הרש"ש ז"ל.

רבינו חיבר ספרים רבים, ומהם נודעו לנו: הראשון הוא חיבורו "יד יוסף", ובו ביאורים וחיידושים נפלאים על עץ חיים, חיבור זה נדפס על ידינו בשנת תשמ"ו. השני הוא ספר "שיטה מקובצת" על עץ חיים והשמונה שערם מהרמ"ז והרנ"ש וחכמי המערב (הכת"י מקביל בתוכנו לספר "מקום בינה" ו"שערי בינה", עם שיש בו דברים רבים שאין שם, ולהיפך), על "שיטה מקובצת" זו הוסיף מדיילה הערות והארות כפי גודל השגתו, ספר זה עדיין בכתב"ד.

כמו כן מצאנו הערות וחיידושים רבים ממנו בגליונות ספרי העץ חיים והשמונה שערם שלמד בהם, וכן הערות רבות על דברי חברו (ויש אומרים תלמידו) הרב יוסף סדבון זלה"ה (היוס"ד) בעמ"ס "אהבת ה'" ו"יראת ה'" ו"מלחמת ה'". ע"ג ההגהות היה חותם שמו בר"ת: יוה"ך או א"י"ה, (בענין חתימת שמו א"י"ה, כן מצינו מוכח מכת"י ה"שיטה מקובצת" שלו הנ"ל, דלא כמ"ש הרב שאול דויך הכהן זלה"ה בספרו "איפה שלימה" דף י' אות ה').

לפנינו קטעים מחיבורו "צנצנת המן", כתב"ד, הכולל שקלא-וטרוא על כל השמונה שערם למהרח"ו ז"ל.

בענין הכוונה באכילת הזיתים'

כתב הרח"ו ז"ל בשער המצוות פרשת ואתחנן (דף ל"ב ע"ב) וז"ל: מ"ש רז"ל (הריות דף י"ג ע"ב) כי יש דברים גורמים שכחה באדם כשיאכלם, כמו הזיתים וכיוצא בהם. דע כי אין זה אלא במי שאוכלם בלא כוונה כעם הארץ, אך כל מי שמכוין באכילתו אל הכוונות שיתבארו בפרשת עקב לקמן בפסוק ואכלת ושבעת וגו', אדרבא נותנים בו זכירה, כיון שאוכלם בכוונה ומברר ומתקן אותם ע"י הכוונה ההיא כנזכר שם, עכ"ל.

וכתב הרב יעקב צמח ז"ל בספר נגיד ומצוה [עמוד צ"ג] וז"ל: מצאתי כתוב שהכוונה לתקן היא לכוין בשמות א"ל אלה"ם מצפ"ץ שעולים כמנין זי"ת, בסוד [חבקוק ג' י"ז] כְּחֶשׁ מעשה זית כנודע, עכ"ל. נראה שהכוונה לתקן השכחה הוא כוונת כנוי השמות הפירות ע"פ מקומן בחשבון מכוון. וכן משמע בנמצא כתוב הנזכר. ומזה נמשך במשנת חסידים [מסכת מוצאי שבת פרק ו' סימן ט'] שהתיקון אל אכילת הזיתים כדי שלא ישכח לכוין בו זית גימטריא א"ל אלה"ם מצפ"ץ שהם ג' שמות מז' דמרגלאן כנוכר [בשער המצוות] בפרשת תצוה [דף י"ח ע"ב].'

ואינו, כי לא דיבר הרב ז"ל אלא על כללות כונת האכילה לכל מה שאוכל, ולא על כנוי ושמות של הפרי ההוא הנרמז בו. והראיה מדקאמר הרב ז"ל: דברים הגורמים שכחה באדם כשיאכלם כמו הזיתים וכיוצא בהם וכו' כל מי שמכוין באכילתו אל הכוונות שיתבארו בפרשת עקב לקמן וכו' אדרבא נותנים בו זכירה וכו' ומברר ומתקן אותם ע"י הכוונה ההיא כנזכר שם, עכ"ל.

היי שמכאן נראה שהכוונה כדי שלא ישכח אם אוכל זיתים היא הכוונה של האכילה עצמה שנתבאר בפרשת עקב, שהיא מ"ו נ"ח לח"ם וכו', עי"ש ביאורם היטב. שאם יכוין בזה באכילתו ודאי שלא

הגאון רבי יוסף הכהן זלה"ה

מחור"ר תונים

יזיק לו מה שאוכל הזיתים ג"כ.

והרב משנת חסידים ז"ל עירבן זו בזו, ולא ראי זה כראי זה. והוסיף לומר שמועיל זה לזכירה אם יכוין למספר זית הנזכר. והלואי אם נודה לנמצא כתוב בספר להעדר הנזק, לא להבאת התועלת כאמור בכוונה הגדולה הנזכרת בפרשת עקב. ומה גם שהכוונה ההיא של מנין זי"ת, אינה מורה על הזכירה, כי שמות ההם למטה בנה"י המאירים לנוק' אשר רגליה יורדות מות מקום השכחה כנודע. ועוד שאין כוונה זו [דא"ל אלה"ם מצפ"ץ] ודאי מהרב ז"ל, ואין הכוונה אלא במה שנכתב ונחתם בטבעת הרב ז"ל.

עוד הגיה הר"י צמח ז"ל [בנגיד ומצוה שם] וז"ל: ואע"פ שהם דברים הבאים בתוך הסעודה, עם כל זה צריך לכוין בלא ברכה, עכ"ל. ולא ידעתי מה בא ללמדינו. דודאי הוא שהכוונה מלבד הברכה הנאמרת על כל פרי, אפילו הבאים שלא מחמת הסעודה שצריכין ברכה לפניהם, והבאים בתוך הסעודה ללפת את הפת, ברכת המוציא פוטרת. וכפי דבריו נראה שהכוונה היא בברכה על פי כנוי השמות של הפרי הבא בתוך הסעודה שאין צריך, ונמשך אחר הנמצא כתוב שהביא בסמוך. ולפע"ד אינה נראה, וק"ל.

בענין שתיה קודם הסעודה הבאה לפטור משקין שבסעודה

כתב הרח"ו ז"ל בשער המצוות פרשת עקב (דף ל"ח ע"א) וז"ל: לצאת ידי ספק קודם שיטול ידיו ישתה מעט מים פחות מרביעית כדי שלא יתחייב בברכה האחרונה ויכוין לפטור וכו' עכ"ל. בספר הכוונות שבידינו כתוב: קודם שיאכל ישתה מעט מים וכו'. והובא בספר נגיד ומצוה (דף ל"ח ע"ב) [בנד"מ דף פ"ז], ושם כתב הר"ץ ז"ל וזה לשונו: אמרו רז"ל [בברכות מ"ב ע"א] תקף אחר נטילה ברכה, ויש מחלוקת אם זה במים הראשונים או במים האחרונים, ומכאן נראה במים אחרונים, כי במים הראשונים אמר שישתה ויברך קודם שיאכל, ולא אמר קודם נטילה, עכ"ל.

ואני אומר דאי מהא לא אריא, דקודם אכילה דקאמר יכול להתפרש אף אחר ברכת המוציא וקודם שאוכל, וכמו שזה אי אפשר לאומרו דא"א [דאי אומרו] אינו יכול לברך אז על המים, ממילא נימא נמי פירושו אף קודם נטילה של האכילה כמ"ש כאן, עם היות שאף אם שכח לברך על המים קודם הנטילה [מברך] קודם המוציא, ולא הוי הפסק דלא גרע מגביל לתורא שהוא מענין הסעודה [ברכות דף מ' ע"א]. ובפירושא אתמר [האר"י ז"ל] דתקף לנטילה ברכה דאמור רבנן, היינו נטילת מים אחרונים, [ראה] בסוף פרשה זו [בשער המצוות דף מ"ה ע"א], ובספר הכוונות, והובא שם בנגיד ומצוה (דף מ"ב ע"ב) [בנד"מ עמוד צ"ה]. ומהתימה על הר"ץ ז"ל שהניח מלהביא הראיה משם והכניס פילא בקופא דמחטא, ויהודה ועוד לקרא. אבל כונת מרן [האר"י ז"ל] שכתב שקודם שיטול יברך על המים כדי לפטור וכו', להורות דלא חש לאותם שאומרים שקודם נטילה לא פטר את מה שיש בירך הסעודה, והוא כמ"ש בשלחן ערוך בסימן קע"ד סעיף ד', דלא חש לסברת יש אומרים דבסימן הנזכר סעיף ד', וכן כתב המגן אברהם.

כתב מהרש"ו ז"ל [בהגהה בשער המצוות שם] וזה לשונו: מדבריו נלמוד לעשות כן גם כן קודם שיכנס לבית המרחץ שאינו יכול לברך שם, ולכן ישתה [פחות מרביעית בחוץ קודם שיפשוט את בגדיו, ויברך ברכה ראשונה ואח"כ יכנס וישתה] כל מה שירצה בפנים, ואח"כ כשיצא [לחוץ] יברך ברכה אחרונה. וכמו כן נראה לי שיעשה ג"כ כששותה בלילה על מטתו וידיו מסואבות, שישתה קודם שישן פחות מרביעית ויברך ברכה ראשונה ויכוין לפטור כל מה שישתה בלילה, ואח"כ באור הבוקר [כשיטול ידיו ויטהר], אם שתה בלילה כשיעור רביעית בבת אחת יברך ברכה אחרונה, עכ"ל. משמע שהוא מבין מדברי הרב ז"ל דכל ששותה רביעית מים, תקף מתחייב לברך ברכה אחרונה, אע"פ שרוצה לשתות אחרי כן עוד מים, מדלמד לעשות כן קודם שיכנס לבית המרחץ וקודם שישן. וזה אינו, דבקובע עצמו לשתות, שותה כל מה שרוצה ואינו מברך ברכה אחרונה עד גמר כל שתייתו, וזה פשוט בכל הפוסקים ז"ל. והכא בקודם סעודה שאני, מפני שיש מחלוקת אם צריך לברך על המים שבתוך הסעודה הוא שצריך לשתות פחות מן רביעית מים כדי שלא יתחייב בברכה האחרונה, כיון שהם אינם מענין הסעודה למאן דאמר שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה והוי

הסעודה הפסק, כמ"ש הרב ט"ז (סימן קע"ד סעיף ז) עי"ש. וא"כ בנדון דידן שהזכיר מהרש"ו ז"ל, יכול לשתות אפילו יותר מרביעית ולברך עליהם תחלה ולא לבסוף, [ויכוין] לפטור את כל מה שירצה לשתות אח"כ כיון שאין הפסק בינתים. וחיוב ברכה דקאמר מרן ז"ל הכא, לאו היינו תקף אחר ששתה מים כדי רביעית ויותר, אלא החיוב ברכה אחרונה שלא ברך כלל. ועלה בדעת מהרח"ו ז"ל שאינו צריך לברך אחריהם, שהם לצורך מה שיאכל בסעודה, כמ"ש הט"ז שם עי"ש. ולא כן הרב ז"ל שרוח אחרת אתו שצריכין ברכה אחריהם אם הם רביעית ויותר, ואף אם בירך ברכת המזון, דאינה פוטרת בורא נפשות רבות דקודם המזון, וכמו שהסתפק בזה המגן אברהם שם עי"ש, ולזה ראה במצחו שלא בירך בורא נפשות רבות על אותם המים אשר שתה קודם הסעודה, דברכת המזון אינו פוטרת ברכת בורא נפשות רבות, והמגן אברהם והט"ז לא הובא לידם לשון הזהב של הרב הקדוש ז"ל כמ"ש כאן מתוקן ומקובל, וע"כ כתבו מה שכתבו, כפי הלשון אשר לפניהם [ש]אינו מבורר ע"ע, ועוד דלפי דעתו אינו יכול לשתות בשום פעם אחר שישן או אחר שיכנס לבית המרחץ אלא פחות מרביעית דתקף ששותה רביעית מתחייב אז בברכה אחרונה כמ"ש ממים ששותה בברכה ראשונה דאינו יכול לשתות אלא פחות מכדי רביעית, וא"כ מאי האי דקאמר [ואחר כך באור הבוקר] אם שתה בלילה שיעור רביעית בבת אחת יברך ברכה אחרונה, הרי נתחייב בברכה אחרונה ואיך יניח אותה עד אור הבוקר, ולא חש להאי כדחש למים הראשונים של הברכה. ומלבד זה איך יכול לשתות על דעת ברכה ראשונה אחרי שישן שינת קבע דהויא הפסק, דשינת עראי הוא דלא הויא הפסק, כמ"ש בשלחן ערוך אורח חיים (סימן קע"ח סעיף ז). ועוד דלא שייך לברך ברכה אחרונה כלל, כי כבר נתעכלו המזון כשיעור מועט כמ"ש בשלחן ערוך (סימן קפ"ד סעיף ה') גבי פת ויוין עי"ש, וכמ"ש הר"ם לונזאנו ז"ל והובאו דבריו מספר עדי זהב בספר מצת שמורים (דף נ' ו') ע"ב), דשיעור עיכול המים בפחות משעה אחת הוי הפסק ותו לא מברך דעבר זמנה. ואל תשיבני שגם אחר הסעודה מברך על מה ששתה מים קודם סעודה רביעית, או דברים שאין ברכת המזון פוטרת ולא הוי הפסק, כבר כתב המגן אברהם סימן הנזכר סעיף הנזכר, דכיון שעוסקין בשתיה ובפרפראות כלא נתעכל דמי הפת שבסעודה נימא הכי בשתיה נמי שקודם הסעודה, וזה מוכרח לדעת האומר כן וכדהוכחנו לעיל באופן שאין לסמוך על הוראת מהרש"ו ז"ל כפי מה שלמד מכאן, והיקש מוטעה הוא מכל הראיות שהבאתי לסתור אותו.

אמנם לענין שתיית הלילה ראיתי בשו"ת של הרדב"ז ז"ל (ח"א שאלה ותשובה סימן ל"ח) שכתוב שם אם אפשר לו לשמור ידיו מכל דבר המסאב אותם יברך. וכן מסתבר ליה שאם ישן בחלוקו ובמכנסיו תתם ידיו שמורות, ואם אי אפשר לו לשמרם, הביא משם הרשב"ז זלל"ה שישפשפם בכל מידי דמנקה, ואפילו לחכך ידיו בכותל סגי, והוא הדין במטלית כשמנקה יפה, וכן הוא נוהג לשפשפם במטפחת קשה יפה יפה ומברך ושותה, עד כאן. וכן פסק בשלחן ערוך אורח חיים (סימן ד' סעיף כ"ב) גבי נטילת ידים דשחרית [אם] אין לו מים, עי"ש. אבל כפי מ"ש בזוהר פרשת וישב (דף קפ"ד ע"ב) שאין לברך עד שיטול ידיו במים כראוי משום רוח מסאבא דשרייא על ידיו עי"ש, אינו מועיל זה התיקון. ובט"ז אורח חיים (סימן ס"ב סעיף ג') למד ממ"ש הרמ"א ז"ל בקריאת שמע במקום שאינו נקי יהרהר בלבו, וזה לשונו: מזה יש ללמוד במי שצמא לשתות בלילה במטתו, שאי אפשר לו ליטול ידיו ולברך, יהרהר הברכה בלבו וישתה. וכן יש ללמוד ממ"ש בית יוסף סימן פ"ה בשם ר"י, עכ"ל, ועי"ש בבית יוסף. ולכן נראה מכל האמור שאם ישן בלילה וצמא לשתות, אם אפשר לו ליטול ידיו מה טוב ומה נעים לצאת ידי הכל, ואם אין לו מים שהוא אנוס ואי אפשר ליטול ידיו, יקנחם, ואם גם זה אי אפשר יהרהר בלבו הברכה ודיו, דוק.

- קטע זה בענין הכוונה באכילת הזיתים הובא בכת"י בשני מקומות בנוסחאות שונות, באופן שמשלימות אחת את חברתה, לכך חיברנו הב' נוסחאות להיות מאמר אחד שלם, וא"ש את"ם.
- וכ"כ רבינו יוסף חיים זלה"ה בספר עטרת תפארת עמ' 164.
- וכמ"ש בשער המצוות שם וזה לשונו: ופעם אחת שתייתי אני יותר מרביעית, והסתכל מורי במצחי ואמר לי שתית מים ולא ברכת אחריה ברכה אחרונה, עכ"ל.

הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א

מרא דאתרא שכונת נחלה ומנוחה, הקריה החרדית בית שמש

מ"מ שפיר אפש"ל דגרע מפה"א על פה"ע וכמו דחזינן דהשיטמ"ק בעצמו מחלק בזה.

סי' קע"ו שעה"צ אות ה', כתב דקי"ל כהפ"ו שאם אכל דייסא אחר גמר סעודתו אין נפטרין בברהמ"ז לכתחילה. גב. עיי' סי' ר"ח שעה"צ ס"ק ע"ה.

סי' קע"ז משנ"ב ס"ה ק, וכו' ה"ה חזרת וכו' או צנון ובצל ג"כ צריך לברך עליהם. גב. צ"ע בזמנינו דאין דרך כלל לאכול צנון ובצל רק ללפת א"כ אי"צ לברך אף אם אוכלן לבדן, וכן אפשר לדון גם על מלפפונות ועגבניות דאין מצוי כלל לאכלן שלא בסעודה, שו"ר דהמ"ב עצמו סי' ר"ה סק"ה הביא משע"ת דבמדינתנו אין דרך לאכול בצלים בלא פת עי"ש וא"כ הי' צריך לבאר גם כאן.

סי' קע"ז משנ"ב ס"ח ק, ר"ל שתחלת אכילת אותן פירות היה עם פת, וגם כונתו הוא לאכל עמהם פת גם אח"כ וכו'. גב. ואם היתה

כוונתו לאכול עם פת בסוף אף אם אח"כ יזדמן שלא יאכל לית לן בה דבתר מחשבתו אזלינן כ"כ הט"ז סוף סק"י, אבל המאמר מרדכי סק"ד כתב דאם לא יאכל אח"כ עם פת נמצא שמה שאכל הפירות הוי בלא ברכה והשיג על הט"ז עי"ש, ומיהו נראה דלהיפך אם לא היה דעתו לאכול עם פת אח"כ ובירך על הפירות ואח"כ נמלך לאכול בסוף עם פת דלא הוי ברכה לבטלה ודוק.

סי' קע"ז ביאוה"ל ד"ה טעונים, ואולי דמייירי דאינו אוכלו כדי לגרר תאוות המאכל. גב. עיי' סי' תפ"ג מ"ב סק"ה דבכרפס אם הוא דבר המגרר אי"צ ברכה וצ"ע.

סי' קע"ז ביאוה"ל ד"ה שאין, והנה לפי המבואר לק' בסימן ר"ח סי"ז וכו' אם אכל דייסא אחר שמשך ידיו מן הפת וכו'. גב. עי"ש שעה"צ ס"ק ע"ה.

נערך ונסדר ע"י הרה"צ יהודה לייב קובר שליט"א, כולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

מרפסן איגרי

א

בדין פת הנאפה במיקרוגל

יש לעיין במה שמבואר בגמ' ברכות ל"ז ע"ב דנהמא דהנדקא שאם נעשתה בחמה מברך במ"מ, וכן נפסק בשו"ע סי' קס"ו סעי' ט"ז ולא חילק בין עבים לבין למודים, ולפי"ז "מיקרוגל" שאינו אש יחשב כחמה ויברך על פת הנאפה בו מזונות, אלא דצ"ע בטעמא דחמה אי הוי משום דאינו אש, וממילא הוא הדין מיקרוגל, או דטעמא דאין נאפה יפה או דאין דרכו בכך, ולפי"ז אפשר דמיקרוגל יהיה כתנור ויברך המוציא, ובתוס' הביא בשם רש"י עיסה שמיבשים בחמה, ומשמע דאינו אפיה כלל, אלא דזה מיירי בלמודין, ועבים שעשה יפה כלחם אינו כך. והשו"ע שלא חילקו אפשר דל"ש ואף דהוי אפיה לא חשיב לחם וכנ"ל. [העירני ר' שמואל בנימין שליט"א].

חיים טולידאנו - אשדוד

ב

אי שרי למיעבד בער"פ שחל בשבת עוגות מצות מקמח מצה שנילוש הרבה בשמן ודבש ונשתנה טעמו

בסי' קס"ח סעי' י' הביא השו"ע דין בישול אחרי אפיה, דתלוי ביש בפירורים כזית דמברך המוציא, ובאין בו מברך מזונות. ואם פירר ונדבק ע"י דבש, דאם יש בו כזית מברך המוציא, ואם אין בו כזית וגם אין תואר לחם מברך מזונות, ובמשנ"ב ס"ק נ"ט דאם בישלם ודאי אפילו קבע סעודתו מברך מזונות, ואם אפאן יאכלם בתוך הסעודה, אלא א"כ נילוש ברוב שומן או דבש דמברך מזונות (ונראה דבקבע יברך המוציא דדימה לדברי הרמ"א לעיל סעי' ז' בדין פת הבאה בכיסנין), ואם גיבילן במים ואפאן דין פת להם.

והנה בהל' פסח סי' תע"א סעי' ב' ברמ"א פסק דאם פירר מצה ונילושה ביין ושמן אינה מצה עשירה ואסורה בערב פסח, ובמשנ"ב ס"ק כ' דאין לצאת בזה יד"ח כפי שנתבאר בסי' קס"ח ס"ק נ"ט, וציין בשעה"צ ס"ק י"ז דהא גם בנאפה צריך לאוכלו בתוך הסעודה, ומתוך הדברים משמע דמיירי באינו נילוש ברוב שמן ויין, דהא בזה כתב שם דמברך מזונות וכנ"ל, ולפי"ז פשוט דהוא כמצה עשירה, ואם כנים אנחנו נוכל לעשות לערב פסח שחל בשבת עוגות מצות מקמח מצה שנילוש הרבה בשמן ודבש ונשתנה טעמו לגמרי ולא ניכר כלל טעם קמח מצה אלא כקמח רגיל, שברכתם מזונות, ואם קבע ברכתם המוציא ומותרים בערב פסח כדין מצה עשירה ועדיפא מינה, וכדין מצה מבושלת מכיון שיש בו הרבה נוזלין של שמן ודבש וביצים הפך לבישול, ובאפיתו נתייבש ונאפה, וצ"ע.

חיים טולידאנו - אשדוד

ג

אי יש לברך ברכת המוציא על מים שריכך בהם הפת כמו במי שלקות
יש לעיין לשיתר ר"ת (ברכות ל"ז ע"ב ד"ה לחם) בעיסה שסופה סופגנין שמברכין המוציא, והביא דעתו מרן בשו"ע סי' קס"ח סעיף י"ג, ויש חולקין ואומרים דכל שתחילתו עיסה עבה אפילו ריככה אח"כ במים ועשאה סופגנין ובשלה במים או טגנה בשמן מברך עליה המוציא. ופסק מרן וירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכל אלא ע"י שיכיר על לחם אחר תחילה. [ובסי' אור לציון פרק מ"ו ס"ט פסק שהמנהג (בסמבוסק) לברך מזונות ואפילו יקבע סעודתו, וקצת פלא שהרי בהקדמה כתב שירא שמים צריך להחמיר].

והנה בדין (סי' ר"ה סעי' ב') ברכת שלקות שמברכים עליהם כברכת הירקות ובפירות הביא מרן סי' ר"ב סעי' י' מחלוקת, ולפי"ז יש לדון אם לר"ת יברכו על מים אלו - "המוציא". דברכת מזונות כבר נכתב במשנ"ב שמברך במרק איטריות סי' ר"ה ס"ק י"א דהוא ספק, ובשעה"צ ס"ק ט"ז דתלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש הנ"ל דפירות. [העירני ר' שמואל בנימין שליט"א]

חיים טולידאנו - אשדוד

ד

האוכל פירות לפני הסעודה האם מברך ב"א

משנ"ב סי' קע"ו סעי' ב' דהאוכל קודם נט"י פירות ומכיון לפטור בברכתו פירות שיאכל באמצע הסעודה אין צריך ברכה אחרונה ונפטרים בברהמ"ז, ולא הזכיר כלל ענין להחמיר בזה. וצ"ע דהרי דעת הרמב"ן והר"ן דלא נפטר כהאי גוונא כמו שמוזכר בשעה"צ ס"ק ח' ולעיל סי' קע"ד סעי' ו' לענין יין של קידוש כתב להחמיר לכיון לפטור בברהמ"ז ולא הזכיר כלל עצה זו לשתות יין בתוך הסעודה דהוא עצה פשוטה ומהני מעיקר הדין משא"כ לכיון לפטור דאדם עשוי לשכות.

דוד שיפרין - קרית ספר

ה

אי לעיכובא הוא ללפת הפירות עם הפת בתחילה ובסוף

כתב השו"ע סי' קע"ז סעי' א' וז"ל, ואם בתחילת אכילתו אכל הפירות עם פת ובסוף אכל עמהם פת, אפילו אם בינתים אכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה אף לפניהם, עכ"ל. וכתב המשנ"ב ס"ק ט' דאם אין בדעתו לאכול עוד עם פת צריך לברך על הפירות לפניהם. וכתב בביאור"ל שם (ד"ה ובסוף) עיין משנ"ב מה שכתב דהוא לעיכובא, דבלאו הכי צריך ברכה, והוא מהלבוש ושארי אחרונים. "והנה באמת זהו רק לדעת הרבינו יונה וסמ"ג והגהת מיימוני, אבל להרא"ש והטור אין צריך לברך על הפירות, כיון שמתחילה הובוא לאכול אותם עם

מדור השאלות

הפת והתחיל לאכלן עם פת. ומדברי המחבר אין ראיא להיפך, דאפשר דכוונתו דבאופן זה הוא יצא ידי רוב הפוסקים, אבל אי לאו הכי יש ספק בדבר" וכו' עכ"ל.

וצע"ג דדעה היחידה הסוברת דדי במה שהתחיל לאכול עם הפת כדי שלא יצטרך לברך אח"כ על מה שאוכל בלא פת היא דעת הטור "לבדו", ונמצא שיטה אחת שס"ל כוותיה רק שמקילין ביותר, הוא דעת התוס' המובא בב"י להסמיק ולהביא מקור לחידוש הטור שלא יהא יחידאה בדין זה, רק שלתוס' שמענו קולא גדולה יותר דאף אם אוכל מהם תחילה מעט בלא פת [אף באופן שלא קבע עיקר סעודתו עליהם] אין צריך לברך עליהם כל שבדעתו באותה סעודה ללפת מקצתם עם הפירות, ומפורש להדיא בב"י דאין דעת הרא"ש ומרדכי ושא"ר כן, ושלדעתם אדרבא גם אם יאכל מהם בתחילה ובסוף עם הפת יצטרך לברך על מה שיאכל באמצע הסעודה בלא פת כיון שאין עיקר סעודתו עליהם, וז"ל הב"י (ד"ה ומשמע): ומשמע מדבריהם (מלשון הרא"ש ומרדכי) שכוונתם לומר וכו', והיכא שעיקר סעודתו מדברים הבאים מחמת הסעודה והביאו לו פירות באמצע הסעודה "אע"פ שהוא מלפת בהם את הפת לא חשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה" כיון שעיקר קבע סעודתו על בשר ודגים וכיוצא בהן, "והילכך אם בא לאכול מאותם פירות בלא פת צריך לברך עליהם בתחילה", דאילו הפירות שאוכל עם הפת משמע שאינו מברך עליהם כלל, דהא תנן כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטרי את הטפילה, עכ"ל. וכמה טרח הב"י למצוא אח"כ מקור לפסקו של הטור עד שמצא שכן דעת הרבינו יונה רק שמתנה שילפת בהם את הפת תחילה וסוף, ואחר שכתב כ"ז כתב מפורש וז"ל, וראוי לחוש לדברי ה"ר יונה וכשמביאים לפניו פירות בסעודה שתחילת אכילתם יהיה עם הפת "או אם קביעות סעודתו היא על דברים אחרים בסוף אכילת הפירות גם כן יאכל עמהם פת", ובענין זה לא יצטרך לברך כלל, ובדרך זה יצא ידי חובתו לדעת רוב הפוסקים, עכ"ל.
הרי להדיא דסי' שאין דעת הרא"ש כן, ושבדוקא צריך בתחילה ובסוף, וצ"ע מהיכן לקח המשנ"ב לפרש כן בדעת הרא"ש (לבד אי נימא דנקט בפשיטות כעדות הטור בדעת אביו) ודאפשר דכוונת המחבר לאו דוקא, וצ"ע.

ונראה עוד טעם לומר דלעיכובא היא האכילה גם בסוף, דכן נראה דס"ל לרשב"א המובא בב"י שם, שכתב ז"ל מיהו הא משמע דפשיטא דכל שבא ללפת אע"פ שאוכל ממנו בתוך הסעודה לבדו בלא פת שאינו צריך לברך עליו, "דעדיין מלפת בו את הפת כדרך המלפתים שאוכלים מהם בתוך הסעודה קצת בלא פת וחוזר ומלפת בהם עוד את הפת", עכ"ל. הרי להדיא דס"ל טעם שאינו מברך באמצע כיון שחוזר ומלפת בהם עוד את הפת. לבד אם נפרש דכתב כן על הקובע סעודתו ממש על הפירות, והיה מקום להבין כן מהא דלא הביא הב"י לשון הרשב"א לעיל מיניה כשחיפש מקור לדעת הטור. אך מאידך ממה שהצריך ליפות בסוף לא משמע כן אלא כדברינו לעיל, דא"כ יצא חומרא מדבריו שלא הודגש בב"י דאף בקובע סעודתו על הפירות ומלפת בהם הפת צריך ליפות לבסוף, וצ"ע.

יהודה הלל - רמת בית שמש

ו

בדין ברכה על אכילת גלידה בסוף הסעודה

סי' קע"ז סעי' א', מפורסם מש"כ האור לציון לענין האוכל גלידה בסוף הסעודה לקינוח דכיון דהוא משקה קפוי דדינו כמשקה א"כ קי"ל דאין מברכים על משקין בסעודה, ובעשוי מחלב, דחלב קרוש הוי אוכל א"כ מברכים ע"ז. וצע"ג היכן מצינו דמשקין גריעי מאוכלין לענין ברכה בסעודה דאדרבה בסתם אוכלים מחמת סעודה שפטור יש שיטות דמשקים כיון דלא זייני אינם נפטרים ושאני יין דזיין דנפטר לולי טעמא דקבע ברכה, או דכל המשקין גריעי דאינם בכלל האכילה עיין בב"י בסברות בכך שמים לא נפטרים ובכ"ז קי"ל דמשקין ג"כ כאכילה הבאה מחמת סעודה, ופטור, אך לקינוח [כמש"כ האור"צ ג"כ דגלידה באה לקינוח] שגם אוכלין לא נפטרים דאי"ז מחמת הסעודה היכן מצינו בפוסקים ובטשו"ע ובי" שמשקין גריעי דאף שלא מחמת סעודה נפטרים. וביותר קשה חילוקו דאף דלענין טומאה חלוק תורת משקה לענין חלב ומים, אך כאן שהנידון הוא השייכות והטפילות לסעודה אזלינן בתר המציאות ומאי אהני לן דינו לטומאת אוכלין, וכנראה שחש לזה והביא ראיא מהמג"א שהשווה דיני טומאה לאכילה לענין טיבולו במשקה, והוא הדין לכאן, והוא פלא דכל דינא דטיבולו במשקה הוא מדיני טומאת אוכלין דטיבולו במשקה מקבל טומאה ובענין נטילת ידים ושפיר השווה זאת המג"א דהן הן הדברים, אך לענינו מה שייך הגדרתם לדיני טומאה לענין הטפילות לסעודה, וצע"ג.

שמעון בן גיגי - רוממה

ז

בענין כוונה לאכול למזון ולא לקינוח

סי' קע"ז יעויין במשנ"ב (ס"ק ד') ובביאור"ל (ד"ה כגון תאנים) שהארריך לדון בדינם של פירות המבושלים עם בשר, דמסתברא דבאים למזון ולשובע יחד עם הבשר, שמחמת כן יחשבו כדברים הבאים מחמת הסעודה ויפטרו בברכת הפת, והביאו מספר יד הקטנה שצידד כן, אלא שמ"מ לענין הלכה לא סמך על סברא זו, וכתב שיקח פרי חי ויברך עליו ויפטרונו.

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש

ודרושות עיין ותשובה

וקשה דבסי' קס"ח בביאור"ל (ד"ה וירא שמים) דן בעצת השו"ע בדין בלילתו עבה שבישלו, שיאכלנו בתוך הסעודה בכדי לצאת מן הספק, ובביאור"ל הביא שהאחרונים נתקשו בזה כיצד היא נפטרת מברכת הפת, וביאר שסברת המג"א שנתקשה בזה משום דס"ל דבא לקינוח ולא למזון, וכתב הביאור"ל עצה לזה שיכווין שיאכלנו למזון ולא לקינוח.

וצ"ע דהכא חזינן דאזלינן בתר דעתו, ואף בדבר דכו"ע אכלי ליה לקינוח יכול לכיון לאוכלו למזון, ובכך נפטר בברכת הפת, וא"כ אף בפירות המבושלים עם הבשר, כשבד"כ מכיון למזון ראוי שיפטר בברכת הפת, ומ"ט המשנ"ב התחבט בזה.

משה ששון - גאולה

ח

סתירה במ"ב האם אכילה ושתיא אחרי שהסיח דעתו מהסעודה נפטר בבה"מ

באו"ה סי' קע"ז סעי' ב', מבאי דלמג"א והגר"ז אחר שהסיח דעתו מאכילה הוי כעקירת שולחן ואם אוכל אח"כ צריך ברכה אחרונה ומא"מ חולק ומכריע בדברים הבאים מחמת הסעודה נראה ודאי דיש לסמוך עליו שלא לברך וצ"ע דבסי' ר"ח ס"ק ע"ג סתם המשנ"ב דהשוותה משקים אחר שהסיח דעתו מן היין צריך ברכה ראשונה ואין צריך ברכה אחרונה כהשל"ה ודלא כמג"א והוא אותו פלוגתא שהזכיר בסי' קע"ז כמבואר שם במג"א סי' כח. וכך כל דברי המא"מ שם הוא להסכים עם השל"ה (ובאמת צ"ע אמאי לא הזכיר בסי' קע"ז שהוא גם דעת השל"ה) ובסי' קע"ד שעה"צ ל"ב סתם דהשוותה אחר שאמר הב לן ונברך צריך ברכה אחרונה ומציין לפמ"ג וטעמו ע"פ המג"א הנ"ל סי' ר"ח שדחאו המשנ"ב בסי' ר"ח כמבואר בא"א סי' קע"ד ח', וצ"ע. גם צ"ע מה דסתם דהב לן ונברך הוי הפסק הרי לדעת הר"י והר"ן לא הוי היסח הדעת אלא משתיה ולא מאכילה ואין יחשב עקירת שולחן ובסי' קע"ז הביא דברי המג"א לענין נטל כוסו (ובהארות כתבתי קצת לישב).

ט

בשר ודגים האם הוה ללפת או לשובע

ביאור"ל סי' קע"ז סעי' ב' ד"ה שאין אנו כתב דפטור בשר ודגים רק משום שבאין ללפת ואין בהם פטור של באין לשובע ולכן האוכל בשר אחר המזון מברך ברכה אחרונה משא"כ דייסא וצ"ע דהרי הזכיר לפני זה בשם הרשב"א דבשר עיקר סעודה הם דבאים להשביע ואף שלא קי"ל כהרשב"א בזה מ"מ מנלן שיחלקו במציאות והרי המשנ"ב ס"ק ד' כתב דהיכא שמבשל פירות עם בשר הפירות באים למזון ולסעודה וכ' בשר גרע מפירות שנתבשלו עמו.

דוד שיפרין - קרית ספר

י

בדין שלחו לו מבית אחרים

סי' קע"ז סעי' ה', ברמ"א דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה, והנה יל"ע בדין אדם שהוריד בטעות את סיר החמין בליל ש"ק מן האש, וכידוע שדנו בספרי פוסקי זמנינו אם מותר לו להחזיר הסיר לאש, וכעת מי שירצה להחמיר ולא להחזיר לאש לכאורה יצטרך לברך על זה, שהרי ודאי לא היתה דעתו על זה, שהרי מיועד לשבת בבוקר, ופלא שלא העירו בזה, ושאלתי לכמה מורי הוראה ולא השבוני דבר ברור, וצ"ע לדינא.

יהודה הלוי - קרית ספר

יא

בדין דברים הבאים לפני הסעודה על מנת לגרור ולהמשיך המאכל לדעת הרא"ש, ותמיהה גדולה בלשון הדרכי משה בהכנת שיטת הרא"ש

בב"י סוף סימן קע"ז הביא לשון הרשב"א בחידושויו (דף מ"א ע"ב ד"ה ואני) שעלה ונסתפק בדברים הבאים לפני הסעודה ודעתו לאכול פת אחריהם, דיש לומר שהם כדברים הבאים לאחר הסעודה וטעונין ברכה לפניהם ולאחריהם, או נאמר שהם כדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שאף הן מעוררין התאוה וגורמין בריבוי המזון ולפיכך אף הם אינם טעונין ברכה לאחריהם. ומסיק דלפי הסברא הראשון עיקר שכל שהוא קודם הסעודה אינו מכלל הסעודה כלל. והוסיף להוכיח מסקנתו מן הירושלמי (ברכות סוף הלכה ד' וסוף הלכה ה') עי"ש.

ושוב אחר שהוסיף הב"י דינים וענינים נוספים כתב וז"ל, כתב הרא"ש בפרק ערבי פסחים (סו"ס כ"ד) דברים הבאים לפני הסעודה כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעוד בכלל הסעודה הן ונפטריין בברכת המזון, עכ"ל. הרי להדיא דהרא"ש פליג אשיטת הרשב"א וס"ל דכיון דבאים לגרור ולהמשיך התאבון בכלל סעודה הן ונפטריין בברהמ"ז, ולפי"ז צע"ק אמאי לא רמז כלום בב"י דנחלקו רשב"א ורא"ש בדבר, וצע"ק.

וקושיא זו נראה שנתקשה הדרכ"מ שם וע"כ כתב "ונראה דדברי הרא"ש הם כשבאין לאחר שבירך המוציא", עכ"ל. והדברים מרפסן איגרי דכל הוראה יראה דכל דברי הרא"ש שם אמורים אדברים הבאים לפני המזון והיינו קודם ברכת המוציא, שהרי כל דבריו נסובים שם לענין ד' כוסות בלילי פסחים, ואחר שהביא דעת הר"ף דס"ל דמברך

בתר תרי דמקמי סעודה תמה עליו דעל כוס שני למה יברך והלא הוא פוטר יין שבתוך המזון, דקיי"ל בירך על היין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון, וליישב תמיהתו כתב דצ"ל דיין שלפני המזון כיון שבא לפתוח בני מעיים ולהמשיך אדם לתאות המאכל ברהמ"ז פוטרות ואין צריך לברך אחריו אף כשאין לו יין בתוך המזון. וע"ז סיים הלשון שהעתיק בב"י הכא, הרי מפורש דס"ל דיין ופרפראות שלפני המזון אף קודם המוציא אין צריך לברך אחריו דברהמ"ז פוטרות, והאיך הוציא הדרכ"מ לשון הרא"ש מידי פשוטו, וצע"ג.

וביותר יש לתמוה דאיהו גופיה סתר משנתו, דהנה לעיל סי' קע"ד סעי' ו' פסק המחבר כשיטת הרא"ש וע"כ כתב: אין לברך אחר יין שבסעודה, דברכת המזון פוטרות, "וכן פוטר יין שלפני המזון ואפילו לא היה לו יין בתוך המזון", עכ"ל. וכבר האריך בביאורו"ל שם דביין גופא שסתם המחבר לפטור כדעת הרא"ש אינו ברור, וביותר לפי מה שמצא בקונט"א של הגר"י שכתב שרוב הפוסקים חולקין על הרא"ש בזה, וכעין זה נמצא בנשמת אדם כלל מ"א (ועיין תוך דבריהם דהביאו כל הראשונים החולקין ובכללם הרשב"א המובא בב"י סוף סי' קע"ז הנ"ל), ע"כ מסיק הביאור"ל דדי לנו שנפטר ביין, שייך על כל פנים בודאי גריר תאות המאכל כמבואר בהרא"ש, ולא בשאר משקין.

והנה הרמ"א אף שדעה אחרת עימו בדעת הרא"ש לא רק שלא העיר כלום על פסקו של המחבר, (והיה לו להעיר כן משום דלדעתו אין שום שיטה שתסבור כן, שהרי גם הרא"ש לא ס"ל כן לדעתו) עוד העתיק מקור דין זה דברכ"מ שם מלשון הרא"ש הנ"ל, ומבין בפשיטות בלשונו כהבנת המחבר, וצע"ג. עוד איכא לתמוה שהרואה יראה שאף אחד מן הפוסקים לא העיר כלום אהא דלרמ"א איכא הבנה אחרת בדעת הרא"ש. וביותר דביאורו"ל סי' קע"ז (ד"ה טעונים) הביא לשון המג"א שהביא תוספתא דמליח הבא לפני המזון טעונה ברכה לפניה ולאחריה, ותמה עליו, וכן תמה הגר"ח צאנזא"ר (סי' קע"ד וסי' קע"ז) דלפי מה שהביא המג"א בשם הרא"ש בסימן קע"ד דדבר שבא לגריר תאות המאכל אין צריך לברכה לאחריו, דשייך לסעודה וברכת המזון פוטר, צ"ע מה שהביא מתוספתא. ואני תמה שלא הזכיר כלום מלשון הדרכ"מ בזה הסימן דיוכרח לפירושו כלשון התוספתא, וצע"ג.

שוב אחר כתבי כ"ז מצאתי שכבר תמה כע"ז במאמר"ר הכא אלשון אדרכ"מ, רק לא הוסיף לתמוה דלהדיא סתר משנתו, גם לא תמה כנ"ל אכל אפוסקים האחרונים, וכשם שעמד הוא בתמיהתו כן נעמוד גם אנו עד יבוא תשב"י ויתרץ קושיות והויות.

יהודה הלל - רמת בית שמש

יב

אי מועיל לדעת מרן בנשאר בני ביתו

שו"ע סי' קע"ח סעי' א': היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו וכו', ובמשנ"ב (ס"א א') דאם נשאר בני חבורתו במקומן אין צריך לחזור ולברך, ובשעה"צ (ס"א א') דמסתברא דהוא הדין אם נשאר בני ביתו מסובין על השולחן ג"כ דינא הכי, "דהרי בסעי' ב' כתב דוקא אם לא הניחו שם **אדם** אז נעקר הקביעות", עכ"ל. וצע"ק דהלא לשון זה דסעי' א' וב' הוא העתק מדויק מרמב"ם, ובב"י (שם ד"ה ואין לדקדק) כתב ז"ל וכבר כתבתי דבהניחו שם מקצת חברים סגי אע"פ שאינם זקן ולא חולה, "והכי דייק סיפא דלישניה [דרמב"ם] שכתב ואם לא הניחו שם **אדם** ולא כתב ואם לא הניחו שם זקן או חולה" עכ"ל. הרי להדיא דמפרש דלשון "אדם" שנקט הרמב"ם להשמיענו אחרים ולא משמע ליה לדייק ולחדש דאכל אדם קמ"ל ואף אבני ביתו, וצע"ק.

יהודה הלל - רמת בית שמש

יג

בפסק הבן איש חי דהאכל פת ודעתו לסיים סעודתו במקום השני יכול לעשות כן לכתחי'

בשו"ע סי' קע"ח מבואר מחלוקת גדולה בין השו"ע והרמ"א בדין שינוי מקום, דלדעת השו"ע אף בפת שייך דין שינוי מקום, אך לדעת הרמ"א אין דין שינוי מקום בפת כיון שטעונה ברכה במקומה, וענין זה מקורו במחלוקת ראשונים וכמבואר בב"י בהרחבה. והנה יעויין בבא"ח בפרשת בהעלותך דכתב דכיון דקיי"ל דספק ברכות להקל לכן נקטינן בדין זה כהרמ"א, אמנם בפשוטו הכרעה זו אינה אלא בדיעבד, והיינו דהיכא דשינה מקומו אין לו לברך וכדעת הרמ"א, אמנם אין טעם להקל לכתחילה כדעת הרמ"א. אכן נראה מדבריו (שם) באות ה' שכתב במי שעזב את מקומו והלך למקום אחר שמעיקר הדין צריך לחזור למקומו הראשון לברך, דהפוסקים כתבו עצה שיאכל פת במקום השני וע"י כן יוכל לברך במקום השני שהוא מקום סיום אכילתו, אמנם הבא"ח כתב דאיי"ז עצה מרווחת כיון שנכנס לספק בברכת המוציא, וכונתו למחלוקת הנ"ל האם בשינה מקומו יכול להמשיך לאכול במקום השני, ומבואר שחש לחומרא לדעת השו"ע לענין לכתחילה (ועיין מג"א שכבר תמה דהשו"ע שכתב עצה זו דיאכל במקום השני סותר עצמו). אולם לפי"ז קשה במש"כ (אמצע אות ב') דהאכל סעודת פת ודעתו לסיים סעודתו במקום השני, דיכול לכתחילה להמשיך סעודתו במקום השני דומיא דהולכי דרכים, וצ"ע דבפשוטו לשו"ע לא הותר לכתחילה לאכול במקום השני אף שדעתו לכן, וכפי שכתב המשנ"ב דרך לרמ"א כשאין דעתו לאכול במקום השני שרי בדיעבד, א"כ כשדעתו לכן שרי לכתחילה, אמנם לשו"ע לא שרי לכתחילה, וצ"ע מ"ט התיר לכתחילה להמשיך לאכול במקום השני.

יצחק מורד - נוה יעקב מרכז

יד

בענין נטילת ידים בשינוי מקום

סי' קע"ח סעיף א', עיין ביאורו"ל (ד"ה המוציא) שכתב שאם כששינה מקומו הסיח דעתו צריך שוב ליטול ולברך, אך אם לא הסיח דעתו יש לעיין אם צריך ליטול שוב, ומבואר דמספק"ל האם שינוי מקום

מזיקו ליטול שוב כשלא הסיח דעתו, אך אם הסיח דעתו יטול עם ברכה.

וצ"ע דבאופן שהסיח דעת כתב בסעיף ב' (ד"ה צריך לברך) שאינו צריך לברך על הנטילה שנית, וקשה דזה סתירה.

ועוד קשה במש"כ דבלא הסיח דעתו הוי ספק אם יטול, דבסעיף ו' (ס"ק מ"ז) כתב בפשיטות לגבי מי שהלך להתפלל דאם שינה מקומו צריך ליטול שוב, ואע"פ שביאר שם דליכא היסח הדעת.

משה ששון - גאולה

טו

בענין גרם ברכה שאינה צריכה

בסי' קע"ח ישנה מחלוקת ראשונים באופן שעקר ממקומו האם צריך לברך ברכת המזון ולאח"מ המוציא שזוהי סעודה חדשה. ומקור המח' זה מהגמ' בפסחים אם שינוי מקום במקום שצריך לברך במקומו חשיב שינוי מקום או לא. והרמב"ם וכו"נ השו"ע ס"ל דחשיב שינוי מקום, והתוס' ושאר ראשונים וכו"ד הרמ"א שלא חשיב שינוי מקום בהמ"ז ובני ספרד שנוהגים כהשו"ע אינם מברכים בשינוי מקום בהמ"ז והמוציא משום סב"ל, וכ"ד הבן איש חי פרשת בהעלותך אות ב' ובכף החיים.

וכתב באור לציון ח"א סי' י"ז להעיר דלמה לא יברך בהמ"ז והמוציא כיון שלא נחשב לברכה שאינה צריכה כיון שבזה נפיק מפלוגתא, ויעי"ש שהביא ראיה ממאה ברכות בשבת לדעת הרמב"ם שמותר לברך ברכה שאינה צריכה, וג"כ הביא ראיה מסעודה שלישית. ולכאורה יש לדחות דלא דמי דהתם גבי ק' ברכות וסעודה שלישית זה באופן שאם לא יעשה כן ממילא לא יקיים את המצוה, והיינו שאם יחשוש לברכה שאינה צריכה ממילא יתבטל מצותו. אמנם משא"כ גבי בהמ"ז הלא לכאורה השו"ע פסק בסעיף ד' שבדיעבד יוצא א"כ י"ל דנחשב לברכה שאינה צריכה.

אלא מה נימא שלגבי ברכת המוציא לא יוכל לברך כיון שנמצא בתוך סעודה לפי הפוסקים שלא נקרא סילוק. עי"ז י"ל דמי יימר שאפשר לגרום ברכה שאינה צריכה לגמרי והיינו ברהמ"ז שבביל להתחייב בברכת המוציא.

אברהם בר ששת - רוממה

טז

ג' תמיהות גדולות בהא דס"ל לרא"ש דלרב ששת אין צריך ברכה למפרע במקום הראשון שאכל

א. בב"י סי' קע"ח הביא פלוגתת רא"ש ורמב"ם אי לדעת רב ששת המצריך ברכה על שינוי מקום גם על דברים הטעונים ברכה במקומן אי די בברכה ראשונה להבא או דצריך ברכה אף למפרע. דעת הרמב"ם דכשחוזר למקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך בתחילה המוציא, ודעת הרא"ש דאף לרב ששת אין צריך לברך ברכה אחרונה למפרע. וטעמו, דשינוי מקום כהיסח הדעת והיסח הדעת וקוקו לברכה ראשונה אם רוצה לאכול או לשתות, לפי שכבר נסתלקה ברכה ראשונה כשהסח דעתו מלאכול או לשתות, "אבל אין היסח דעת מזיקו לברך על מה שאכל ושתה קודם שיאכל ושתה פעם אחרת, דמאי נפקא מינה אם יאכל פעם אחרת ויברך ברכת המזון על ב' סעודות, דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה", עכ"ל. והדברים מרפסן איגרי דהא גם הרא"ש מסכים להבנת הרמב"ם דעיקר פלוגתת ר"ח ור"ש, דסבר רב ששת דכשם דפשיטא ליה לר"ח דדבר שאין טעון ברכה במקומו מיד כששינה מקומו פסקה אכילתו וצריך ברכה חדשה, הוא הדין והוא הטעם לדעתו גם בדברים הטעונים ברכה במקומן דמיד כששינה מקומו פסקה סעודתו וצריך לברך ברכה חדשה על מה שיאכל, לר"ח טעם שאין צריך ברכה ראשונה וק"ו אחרונה בדברים הטעונים ברכה במקומם הוא משום דס"ל דלא פסקה סעודתו כלל ע"י שינוי מקומו, דלקיבועא קמא דהר, ופי' הרא"ש (עריב פסחים סי' ו') כלומר כיון שאם לא היה אוכל כאן היה צריך לחזור למקומו ולברך הוי כאילו עדיין הוא במקומו וגומר סעודתו כאן ומברך כאן ברכת המזון. רק דס"ל לרא"ש דשינוי מקום הוה כהיסח הדעת, וכשם דאין היסח הדעת מזיק לברך על מה שאכל ושתה רק על מה שיאכל ושתה להבא הוא הדין בשינוי מקום.

וצע"ג, דאם הוה הטעם רק משום היסח הדעת היה מקום להבין טעם הרא"ש דכיון שהוא כבר מחוייב לברך על מה שאכל קודם מאי איכפת לן שבאותה ברכה יפטור גם אכילתו הנוספת, אך הלא בענינו יש טעם נוסף, ומשנה שלמה שנינו ופסקה הטור לקמן סי' קפ"ד דמי שאכל ויצא ממקומו ולא בירך לא שנה שוגג ולא שנה מזיד "צריך לחזור למקומו ולברך", והיינו מה שאמרו "דברים הטעונים ברכה במקומם", א"כ היכי ס"ד דלרב ששת לא יצטרך לברך למפרע קודם אכילתו הנוספת, הרי לדעתו מעת ששינה מקומו פסקה לסעודתו וע"כ בעי ברכה חדשה על אכילתו, ואיה"נ אי הוה היסח דעת גרידא ודאי היה די שיברך ברכה ראשונה, וברכה אחרונה על ב' האכילות דלא שינה מקומו, אבל בשינה מקומו לבד ממה שצריך ברכה חדשה יש עליו דין נוסף לחזור למקומו ולברך ברכה דלמפרע, א"כ איך יוכל לברך ברכה ראשונה ולאכול שם קודם שיחזור למקומו לברך שם ברכה דלמפרע, וכאן לא יועיל הסב' "דמאי נפק"מ אם יאכל פעם אחרת ויברך ברכת המזון על ב' הסעודות", דהלא בכל סעודה ואכילה צריך לחזור למקומו, ואם יאכל שם היכן יברך, בתמיהה, ובאמת עמד על סברא זו הב"י (ד"ה ובסימן) והביא לשון הרבינו פרץ המובא בטור לקמן סי' קפ"ד ז"ל, כתב הרב פרץ דוקא שאין לו עוד פת לאכול במקום השני, אבל אם יש לו עוד פת לאכול יאכל שם מעט ויברך שם. והא דאמרינן "דברים הטעונים ברכה לאחרים במקומן", פי' אם אינו רוצה לאכול במקום השני צריך לחזור למקומו ולברך, אבל אם ירצה לאכול במקום השני אין צריך לחזור למקומו, עכ"ל. וכתב הב"י: וזה כדעת הפוסקים כרב חסדא [דלר"ח אף אם שינה מקומו

בדברים הטעונים ברכה במקומם אין צריך לחזור ולברך "דלקיבועא קמא דהר", וכדפי' הרא"ש דהוי כאילו הוא עדיין במקומו וגומר סעודתו כאן ומברך ברהמ"ז כאן] "דאילו לדעת הפוסקים כרב ששת כיון שאינו יכול לאכול עד שיברך למפרע על מה שאכל ודאי שהוא צריך לחזור למקומו לברך על מה שאכל", עכ"ל. הרי להדיא דהבין כנ"ל דעד כמה שנחשב שינוי מקום כהיסח הדעת בכאופ"כ כאן איכא דין נוסף שצריך לחזור למקומו ולברך ע"כ מוכרח לחזור ולברך למפרע קודם שיאכל ויברך במקום השני, וצע"ג. [עיין להלן אות ב' אופן נכון לענ"ד ביישוב דעת הרא"ש].

ב. וביותר צ"ע אלשון אדרכ"מ (שם אות ג') שתמה אלשון הב"י ז"ל, ותמיהני בדבריו אלו דהא אף למאן דס"ל דצריך לברך היינו דוקא ברכה ראשונה על מה שחוזר ואוכל, אבל על מה שכבר אכל לא צריך, דהא שינוי מקום לא גרע מהיסח הדעת ומבואר לקמן סימן קע"ט דנקטינן דהיסח הדעת לא מצריך ברכה לאחריו רק לפניו, וצ"ע, עכ"ל. וכבר תמהו עליו גדולי האחרונים (עיין דרישה שם ושאר נו"כ) דהלא הב"י הביא קודם לכן פלוגתת הרא"ש ורמב"ם לדעת רב ששת, והכריח כשיטת רי"ף ורמב"ם דלרב ששת בעינן אף ברכה למפרע, ועפי"ז כתב מה שכתב בהבנת רבינו פרץ, ומה שייך לאקשווי עליה מלשון הרא"ש דהוא ס"ל שאין מברך למפרע. ואני בעניוית תמה מאוד איך ס"ד דדרכ"מ לתמוה עליה דהב"י מהא דקיי"ל בסי' קע"ט דאין היסח הדעת מצריך ברכה לאחריו רק לפניו, וכי משום טעם דהיסח הדעת הכריח הב"י סברתו דע"כ צריך לברך למפרע הלא מהא דמשנה שלימה שנינו דצריך לחזור למקומו ולברך הכריח סברתו הנ"ל, וכיון דס"ל לרב ששת דפסקה סעודתו וצריך לברך ברכה חדשה א"כ ע"כ גם תהא סעודה חדשה ומה יהא על הדין דצריך לחזור למקומו ולברך על סעודה קודמת, והיכן יברך ברכתו האחרונה אם יפטור בה ב' הסעודות, אתמהא. וע"כ דהרא"ש גופיה דס"ל אף לרב ששת שאין צריך ברכה למפרע קודם אכילתו סברא אחרת לו בהא "דטעונים ברכה במקומן" שאין אנו יודעים בה טעמו, או אפשר דס"ל לרא"ש כן בדעת רב ששת רק באופן שלא אכל במקום השני רק חזר למקומו הראשון ועתה רוצה להמשיך לאכול, באופ"ז ס"ל לרב ששת דצריך ברכה אחרת כמפורש בברייתות שהובאו בש"ס שם דבכולם מייירי בחזר למקומו ועתה רוצה להמשיך לאכול, וכן כתב להדיא בר"ן שם הביאו הב"י, ועי"ז קאמר הרא"ש דהסבר' נותנת שלא יצטרך לברך ברהמ"ז קודם אכילתו השניה ויכול לפטור בברכה זו ב' האכילות, אך לעולם גם איהו פשיטא ליה דבאופן שרוצה לאכול במקום השני יהא מוכרח לחזור מתחילה למקומו הראשון ולברך ברכה דלמפרע ושוב ילך למקומו, א, ואם כנים אנו בזה תגדל התמיהה אדרכ"מ שהבין דבכל גווני אינו צריך לברך למפרע, איך שיהיה ההבנה ברא"ש כיון שאין אנו יודעים דעתו וטעמו, אך ודאי שאין לתמוה מלשון הרא"ש הנ"ל אסברת הב"י הפשוטה דע"כ לרב ששת בעינן חזרה למקומו, וצע"ג.

ג. כנ"ל יש לתמוה עוד, דהנה תמהו האחרונים (עיין דרישה, מג"א וט"ז) אלשון הב"י הנ"ל דסתר משנתו דבסי' קע"ח פסק כרי"ף ורמב"ם דאסור לאכול במקום השני על סמך סעודה ראשונה דקיי"ל כרב ששת וברי"ף ורמב"ם בדעת רב ששת, ועי"כ צריך לברך במקום ברהמ"ז על אכילה ראשונה במקום הראשון והמוציא על להבא, ומאידיך סתר משנתו דבסי' קע"ח סעי' ד' פסק כסמ"ק דאם אכל פת במקום אחד וחזר ואכל במקום אחר אינו מברך ברכת המזון אלא במקום השני. כמ"כ סתר משנתו לקמן סי' קפ"ד שהביא להלכה לשון הרבינו פרץ ז"ל, בד"א כשאין לו פת עוד, אבל אם יש לו פת עוד יאכל במקום השני מעט ויברך, עכ"ל. והרי להדיא כתב בב"י הכא דדין זה שייך רק לסוברים כר"ח, אמנם לסוברים כרב ששת דכוותיהוה פסק המחבר יוכרח לחזור למקום הראשון ולברך שם ברהמ"ז ורק אז יוכל לילך למקומו ולברך שם, כמ"כ בדין שהביא מהסמ"ק כיון דקיי"ל כרב ששת א"כ מהכ"ת שיברך במקום השני יותר ממה שמחוייב במקום הראשון הא ב' סעודות נפרדות איכא לפניו ועל שניהם יש לו הדין לחזור למקומו הראשון. ועיין דרישה וט"ז דתי' דמייירי שהיה דעתו מתחילה עי"ז [וקצת יש סמך להא מלשון הסמ"ק עצמו והובא בשו"ע סעי' ד' שכתב "כמו שנהגו הולכי דרכים שאוכלים דרך הילוכם ויושבים ומברכין במקום סיום אכילתם], אכן המג"א פליג עלייהו וס"ל דדעתו אין מועיל מבית לבית, ע"כ מתרץ דמייירי "שכבר אכל". וצ"ע דלבד דבב"י עצמו כתב דלדעת רב ששת אין מקום לפסק דרבינו פרץ, הרי דלהדיא הבין דלא באופ"ז דבר הר"פ, [ועיין מג"א סי' קפ"ד מה שנדחק בתי' הלשון, עפ"י לבושי שרד שם], עוד צע"ג דאי בכי איירי מה חידוש איכא בדברי הר"פ וסמ"ק שיצטרך לברך במקום השני, הא עד כמה דלרב ששת פסקה סעודה ראשונה מיד בשינה מקומו ועוד שביך במקום השני פשיטא ופשיטא שיצטרך לברך ברהמ"ז שם על מנת לקיים הדין דטעונים ברכה במקומם, דסעודה ראשונה כבר הלכה לה ועתה נמצאת לפניו סעודה חדשה, מהכ"ת יחזור לברך במקום הראשון שע"ז הוצרכו לחדש לנו דינם, וצע"ק.

יהודה הלל - רמת בית שמש

יז

היסח הדעת לענין נטילה

בסי' קע"ח סעיף א' כתב המשנ"ב בביאורו"ל ד"ה המוציא שאם שינה מקומו והסיח דעתו משמירת ידיו נוטל ומברך גם נט"י ואם לא הסיח דעתו משמירת ידיו יל"ע לענין נטילה.

ובשורש הספק נראה דמצד אחד לדעת המחבר שינוי מקום מגדירו כסעודה חדשה ולכאורה כל סעודה בפני עצמו מחייבת נטילה, או דילמא שהיות שלא הסיח דעתו אינו מחייב נטילה חדשה. ויש שהעירו שכלאורה דמאי להא דכתב בסי' ק"ע ס"ק ט' במשנ"ב בשם הברכי יוסף דכשנוטל פת בידו בשעה שמדבר אי"צ נטילה שדעתו עליו ולא יסיח דעתו והוא הדין כאן הרי יודע שלא הסיח, ואולי שם לא פסק דשינוי מקום מחשיבו כסעודה אחריתא.

חשיבי בכלל הטעונים ברכה במקומם, מדהביא שיטת הרי"ף ביש בתרא, וא"כ שוב סתר להדיא משנתו, וצע"ג, ומצוה ליישב.

יהודה הלל – רמת בית שמש

כג

בענין דעתו לצאת מבית לבית בסעודת פת

סי' קע"ח כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ג) דאע"פ שאין ראוי לכתחילה לצאת מבית לבית בסעודת פת אפילו לדעת הרמ"א שאינו חייב לברך שוב על מה שאוכל בבית השני, ומ"מ אם מתחילה דעתו היתה לאכול אף בבית השני שרי אף לכתחילה, ויעויין בדבריו בסעיף ד' (ס"ק מ') שחזר על היתר זה, והביאו כפירוש לדברי השו"ע שלמד מהדין של הולכי דרכים שהאוכל פת בבית השני יכול לברך במקום סיום אכילתו, וביאר המשנ"ב דלשו"ע דין זה איירי בדיעבד, אך לרמ"א דין זה הוא לכתחילה כיון שדעתו לכך מתחילה. ומשמע מדבריו אלו דהמקור לדין זה דמהני דעתו הוא מהולכי דרכים, וכן נראה מהפמ"ג (אשל אברהם אות י"א). אמנם צ"ע כיצד למד דין זה מהולכי דרכים, דגזר ההיתר בהם שאינם קובעים אכילתם במקום אחד כפי שפירש המשנ"ב, ודין זה מועיל אף כשאוכלים פירות, ואילו במאי דאמרין ביה שאוכל פת בבית אחד ודעתו להמשיך בבית אחר לא שייכת סברא זו, וראיה לכך שהרי ודאי בפירות אינו מועיל שדעתו לאכול אף בבית אחד, ובהכרח דחלוקים הם כנ"ל, וא"כ צ"ע כיצד למד מהתם דבסעודת פת מהני דעתו לענין לכתחילה.

משה ששון - גאולה

כד

בפסק השו"ע לענין שינת ארעי בתוך הסעודה

סי' קע"ח סעי' ז', כתב השו"ע דהישן בסעודה שינת ארעי לא הוי הפסק, ועיין בבי' שמקורו מהרא"ש ועי"ש ברא"ש שהשווה שינה לשינוי מקום, וכתב הרא"ש דכיון דכתב בתוספתא דקראו חבירו לדבר אם לא הפליג אין צריך ברכה, א"כ גם שינת ארעי לא הוי הפסק, וכיון דלא הפליג לא צריך ברכה, וא"כ צ"ע כיון דהשו"ע פסק לא כהרא"ש, ושינוי מקום בפת אף ללא הפלגה נמי מחייבת בברכה ומש"כ בברייתא הפליג ביאר בבי' דהיינו שיצא מהמקום ולא רק מפניה לפינה א"כ כיון שהרא"ש השווה שינה לשינוי מקום שלא הפליג, ולשו"ע בכהאי גוונא צריך ברכה גם בלא הפליג א"כ היאך לגבי שינה פסק כהרא"ש שתלה זאת זה בזה, ותמורה לומר שפסק כרא"ש ולא מטעמיה, ובבי' הביא את הרא"ש ולא העיר מזה כלום, וצ"ע. ועי' ברא"ש שכ' עוד דכיון דטעון ברכה במקומו אין שינוי מקום כ"ש בשינה, ובזה ג"כ פסק השו"ע דכן יש שינוי מקום ולא כרא"ש, אמנם בזה יתכן דכיון שכ' הרא"ש דכ"ש א"כ גם אם לא סביא לן כוותיה בזה א"ש, וגם בזה קצ"ע.

שמעון בן גיגי - רוממה

כה

במש"כ המשנ"ב דמשנטל הכוס לברך אסור לדבר ומותר לימלך ולאכול

סי' קע"ט כתב במשנ"ב ס"ק י"ב דמשנטל הכוס לברך שוב לא ידבר, ומשמע שהוא מוסכם וכסתמות השו"ע לקמן סי' קפ"ג סעי' ו', ובס"ק י"ג כאן כתב משנ"ב דאם רוצה לימלך ולאכול לשו"ע דאסר במים אחרונים אסור כאן, אך לשאר השיטות שרי, וקשה היאך יתכן דלדבר אסור לכונ'ע ומטעם הפסק ולאכול אסור, אטו אכילה הוי פחות הפסק מדיבור, ובשלמא בסעי' א' שמצינו כן במים אחרונים היינו כדביאר בשעה"צ דבאוכל א"כ יחוייב אח"כ שוב במים אחרונים [דהרי' יזדהו דין] ויקיים הדין דתיכף וכו', משא"כ כשמדבר הרי לא מהני שיטול שוב ולכן אסור לו להפסיק, ושם הרי פשוט דאחרי שנמלך לאכול שרי גם לדבר דלא יתכן דשרי לסעוד אך לא לדבר ואתי שפיר לטעם הנ"ל, אך כאן תיקשי דלא שייך טעם זה לענין נטילת הכוס, והיאך שרי לימלך ולאכול, ולדבר אסור.

שמעון בן גיגי - רוממה

כו

באופן ההנהגה למעשה במקום ספק ברכות

סי' קע"ט סעי' א', הביא השו"ע פלוגתת הרא"ש עם ר"י והר"ן האם כשסילק דעתו מאכילתו ורוצה לחזור לאכילתו צריך לברך שוב או לא, דלהרא"ש צריך לברך ולר"י ולר"ן אין צריך משום דלענין אכילה לדעתם לעולם אין סילוק עד שנוטל ידיו, ובביאורו"ל שם בד"ה אין צריך האריך להביא שיטות הראשונים לכאן ולכאן, והסיק דלא נוכל להכריע לדינא ועל כן יש ליהרר שלא לאכול אחר אמירת הב לן ונברך משום דזה ספק ברכה, וכן חזר ושנה זה לענין היסח הדעת דאין לאכול בכהאי גוונא.

ולכאורה חזינו מזה דבמקום דאיכא ספק ברכות, אף דקיי"ל ספק ברכות להקל, מ"מ יש ליהרר לכתחילה שלא להכנס לספק ולא לאכול כלל, ויש להקשות דמצינו בכ"מ בהיפוך מזה, ונציין שנים מהם, א. דברי השו"ע בסימן קע"ד סעי' ד' לענין המחלוקת האם יין הבדלה פוטר יין שבתוך המזון, דהסיק השו"ע, דבדיעבד פוטר משום סב"ל, ויכול לשתות לכתחילה היין שבתוך המזון, ולא השיג ע"ז המשנ"ב התם כלום, ומ"ש מהכא, הא תירווייהו ספק ברכות הן. ב. דברי הביאורו"ל עצמו בסימן קס"ח לענין הספק האם מברך על פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה, דכתב שם בד"ה טעונים דנראה לדינא דבאוכל לעק"ך או כענין יבשים לא יברך בתוך הסעודה עי"ש, והא התם נמי הוי ספק בדבר דמשום הכי הרי פסק דלא יברך, אף דהשו"ע פסק דיש לברך, ואמאי התיר לכתחילה לאכול, ונידון זה מצוי עד מאוד, והוא נפק"מ לדינא למעשים שבכל יום, וי"ל.

מרדכי ברגר - אלעד

כז

האם הניח מקצת חברים מועיל לדברים שאין טעונין ברכה במקומם
כתב הרמב"ם (פרק ד' מהלכות ברכות הלכה ג'-ד') היה אוכל בבית זה "ופסק סעודתו" והלך לבית אחר וכו' הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך בתחילה "המוציא" ואח"כ גומר סעודתו. חברים שהיו יושבין לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה, אם הניחו שם זקן או חולה חוזרין למקומן וגומרין סעודתן ואינן צריכין לברך שניה, ואם לא הניחו שם אדם כשהן יוצאין צריכין ברכה למפרע וכשהן חוזרין צריכין ברכה לכתחילה. "וכן אם היו מסובין לשתיה או לאכילת פירות", שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו וכו' ע"כ. הנה מפורסם דהרמב"ם פסק כרב ששת דאף דברים הטעונים ברכה במקומן צריכין ברכה למפרע ולכתחילה אם שינה מקומו, ותנאי אחד איכא שלא יצטרך לברך, באם הניחו שם זקן או חולה ואף סתם אדם. עוד ידוע דעתו דדברים הטעונים ברכה במקומם היינו פת וכל מה שמברכין עליו מעין שלוש, ובכלל זה יין ופירות משבעת המינין, לאפוקי מדעת הרי"ף דרק פת ומיני דגן. ויש לספק מה יהא הדין לדעת הרמב"ם במסובין לדברים שאין טעונין ברכה במקומם והניחו מקצת חברים. ולכאורה מהא דכתב "וכן אם היו מסובין לשתיה או לאכילת פירות" ולא נקט דמייירי בדוקא אשתית יין ופירות מז' המינים, הא קמ"ל דגם בהם יועיל "הניחו", וכן דייק המג"א וביאור הגר"א ועוד מן האחרונים. אמנם דעת הס"ז ורעק"א ועוד מן האחרונים שלא יועיל בזה "הניחו", עיין מה שהאריכו בדבריהם.

והנה בכס"מ שם בביאורו ללשון הרמב"ם כתב ז"ל, ורבינו ז"ל כהר"ף סבירא ליה, וזהו שכתב וכן אם היו מסובין לשתיה או לאכול פירות, כלומר דאין חילוק בין מידי דסעודה ליין ופירות בכולהו שינוי מקום צריך לברך. אבל נשאר לדקדק בלשון רבינו "דוכן" ושמע דלאשמועינן חידושא אתא, ואיפכא הוא דהא בפירות אפילו רב חסדא מודה דצריך לחזור ולברך, ובמידי דסעודה דהיינו דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם הוא דפליג. "ויש לומר דאכילה דלעיל הייתי מפרש מידי דאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן, ואתא לאשמועינן דהוא הדין לשתית יין ואכילת פירות שבעת המינין שהם טעונין ברכה לאחריהם במקומם כמ"ש בראש פרק זה דצריך לחזור ולברך ולא אמרינן לקבעיה קמא הדר", עכ"ל. הנה נתקשה מהו לשון "וכן" דקאמר הרב הא בדברים שאין טעונין ברכה במקומן אף ר"ח מודה דהוה שינוי מקום. ותי', או דהיא גופא קמ"ל דדעתו למיפסק כרב ששת וכפסק הרי"ף וא"כ אין חילוק בין פת לשאר דברים אף שאין טעונין ברכה במקומם דבכולהו שינוי מקום גרע, [עיי' ט"ז שכן יישב הלשון]. או להיפך דלעיל מיניה דיבר הרמב"ם על סוג אכילות שאין טעונין ברכה במקומם, ועתה קמ"ל חידוש יותר דאף דברים הטעונים ברכה במקומם כגון יין או פירות מז' מינים אם שינה מקומו צריך לברך.

וכל דבריו אלו מרפסן איגרי, א. הא להדיא כתב הר"מ בסעי' ג' "ופסק סעודתו" ולא שמענו לשון זה רק באכילת פת. ב. כתב להדיא שם "וחוזר ומברך בתחילה המוציא" הרי להדיא שמדבר על פת. [שוב מצאתי דב' תמיהות אלו תמהו הא"ר שם ופמ"ג (א"א ס"ק ג')]. ונצטרך לפרש דכוונת הכס"מ לטע" ד' בדין דחברים שהיו יושבין לאכול ומפרש הרמב"ם דיושבין לאכול היינו סוג דברים שאין טעונים ברכה במקומם, וצע"ג הא להדיא נקטו בברייתא שם "ועקרו רגליהם" וע"ז קאמרה הש"ס (פסחים ק"א ע"ב) "מדקנתי עקרו רגליהן מכלל דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן עסקינן", והכי ס"ד לפרש לשון זה שכתב הרמב"ם אדברים שאינם טעונים ברכה במקומן, וצע"ג.

וגדולה מזאת איכא לתמוה דעפ"י יישוב זה מוכרח דס"ל לבי' בדעת הרמב"ם דאף בדברים שאין טעונים ברכה במקומם יועיל אם הניחו מקצת חברים, דבהלכה זו הביא הרב תנאי להועיל בהניח זקן או חולה, ועפ"י תגדל התמיהה שסתר הב"י להדיא משנתו ממש"כ בבי' דאין מועיל הניח מקצת חברים בדברים שאינם טעונים ברכה, דלהדיא כתב שם ז"ל, "ומשמע דלדעת הפוסקים כרב חסדא לא שאני לן בין הניחו שם מקצת החברים ללא הניחו, דבדברים שאינם טעונין ברכה לאחריהם במקומם אפילו הניחו נמי צריך לברך, דכיון דדבר שאין לו קבע הוא כי הניחו שם זקן או חולה מאי הוי", ע"כ. הרי להדיא דעתו דבדבר שאין לו קבע אין שום תועלת בהניח שם זקן או חולה. וכי תימא היינו דוקא לרב חסדא, אבל לרב ששת דס"ל דמועיל הניחו בדברים הטעונים ברכה, יועיל אף באינם טעונים ברכה במקומם. זה אינו בשום אופן, דסברת הב"י שלא יועיל משום דדבר שאין לו קבע הוא וע"כ מרגע ששינה מקומו פסקה לסעודתו, וסברא זו מסכמת אף לדעת רב ששת. ועוד דאם נחלק כן צ"ע מה הוקשה לו כלל אלשון הרמב"ם שכתב "וכן" והקשה דזה מוסכם אף לרב חסדא ומה חידוש איכא בזה, ואם נחלק כנ"ל הא חידוש עצום איכא בלשון הרמב"ם דוכן אם היו מסובין לשתיה או לאכילת פירות ושאר דברים שאין טעונין ברכה במקומם, אף דלרב חסדא לא יועיל הניח מקצת חברים בזה, קמ"ל חידוש גדול דלרב ששת יועיל, אלא ודאי דבין לר"ח ובין לרב ששת דעתו בבי' שלא יועיל הניח מקצת חברים בדברים שאין טעונין ברכה במקומם, והרי להדיא סתר משנתו.

וגדולה מכולם, צע"ג, דבשו"ע סי' קע"ח סעי' א' וב' העתיק כל לשון הרמב"ם ממש בלא שום תוספת או גריעותא, וגם העתיק לשונו הנ"ל "דוכן אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות", ומעתה אם יהא הפירוש בשו"ע כנ"ל דרישא מיירי אדברים שאין טעונים ברכה במקומם, ובלשון "דוכן" קמ"ל אדברים אטעונים ברכה במקומם והיינו דלשתות שכתב היינו יין ופירות היינו מז' המינים, [וכן משמע שהבין כן בדעתו רמ"א שם, שכתב בתחילת הגהתו "ויש חולקים בכל מה שכתוב בסימן זה", ושם כתב דעתו שאף בדברים שאין טעונים ברכה במקומם מועיל הנתח חברים, ע"כ שהבין דמחבר פליג בזה, ודו"ק, וצ"ע בביאור הגר"א שם דס"ל דהושוו דעתם בזה, וצ"ע], יקשה טובא דשם באותו הסימן (סעי' ה') הביא פלוגתת רי"ף ורמב"ם אי שבעת המינים חשיבי דברים הטעונים ברכה במקומם, ודעתו למיפסק כדעת הרי"ף דלא

וכן בביאורו"ל לקמן סעיף ב' ד"ה צריך כתב שאם הסיח דעתו צריך ג"כ ליטול ידיו אולם לא יברך ולכאורה צ"ב מ"ש ממש"כ כאן שצריך ברכה, וי"ל דהתם הוא בדעת רמ"א דס"ל דשינוי מקום בפת אינו כסעודה חדשה וא"כ אין כאן חיוב נטילה ומ"מ כיון שהסיח ידיו י"ל דיטול ידיו אבל כהאי גוונא אינו ברירא שצריך ברכה שאינה סעודה חדשה. אולם צ"ע שהרי פסק המשנ"ב בסי' קפ"ד שבעשה צרכיו או שנגע במקום מטונף אחרי שהלך והפליג צריך נטילה עם ברכה והכא כתב בלי ברכה, ואף דהפליג שאני וצ"ע.

יעקב שפיגל – נוה יעקב

יח

לצאת לצורך מצוה בסעודה

סי' קע"ח סעי' ב' ביאורו"ל מצדד דמותר לצאת באמצע הסעודה גם לצורך מצוה שאינה עוברת וכתב "בפרט למש"כ התוס' דהא דקאמר טעונין ברכה למפרע הוא רק עצה טובה שמא ישהה מסתברא דלדבר מצוה שאינה עוברת אין לחוש לזה" ותמורה דהרי התוס' קאי על הגמי דיצאו לקראת חתן או לקראת כלה דהוא דבר מצוה וע"ז קאמר העצה טובה גם בסי' תפ"ד מבואר שאסור לצאת גם לדבר מצוה ובשעה"צ ס"ק ב' שם דהטעם דהוא מצוה שאינה עוברת דיכול לברך קודם.

דוד שיפריץ – קרית ספר

יט

בהוכחת השעה"צ מלשון הרא"ש דמועיל הנחת חברים אף בדברים שאין טעונין ברכה במקומן

סי' קע"ח שעה"צ ס"ק י"ד: ועיין ברא"ש פרק ערבי פסחים סי' כ"ו שדעתו גם כן דמהני הניח אף בדברים שאין טעונין ברכה במקומן, עכ"ל. וצ"ע האיק משמע כן מלשון הרא"ש, דשם הביא דעת רשב"ם דהיכא דאיכא שאר ירקי ומברך ברישא בפה"א כי מטא לחזרת מברך רק על אכילת מרור ואין צריך לברך בפה"א לפי שנפטר בברכה שבירך על הירקות, והקשה, דלא נהירא דהא אסח דעתא באגדתא והלילא, ותני' דנהי דאגדתא והלילא הוי היסח הדעת לענין נטילה היינו משום דילמא אסח דעתיה ונגע במקום הטינופת ידיים עסקניות הן, אבל לענין אכילה כיון שבירך בורא פרי האדמה על הירקות וחזרת לפניו ודעתו לאכול ממנו לאו נמלך הוא "ואין כאן לא היסח הדעת ולא שינוי מקום שיהא צריך לברך", שהרי חברים שעקרו רגלם לילך לביהכנ"ס או לביהמ"ד אע"פ שהתפללו ושינו מקומם אם הניחו שם מקצת חבריהם לא הוי היסח הדעת, "כל שכן הכא שיושב במקומו אע"פ שקורא ההגדה לא הוי היסח הדעת", עכ"ל.

וצ"ע מה מצא המשנ"ב מלשון זה דדעת הרא"ש שיועיל השארת החברים אף לדבר שאין טעון ברכה במקומו, הא מפורש כוונתו לומר לן דאף שקורא ההגדה לא חשיב נמלך ומסיח דעתו משום כך, וע"ז הביא ראי' מחברים "שעקרו" [ועקירה שייך רק בדברים הטעונים ברכה במקומם] "ושינוי מקומם" ואעפ"כ קי"ל דאם הניחו שם מקצת חברים לא הוי היסח הדעת "כל שכן הכא שיושב במקומו וקורא ההגדה דלא ייחשב מסיח דעתו", שהרי שכל כוונתו להוכיח דבאופן דליכא היסח הדעת אין טעון ברכה, ומה שייך להוכיח מלשון זה שיועיל הנחת חברים במקום שאין טעונים ברכה במקומן "הא פסקה סעודתו" וצ"ע.

יהודה הלל – רמת בית שמש

כ

במה שכתב בשו"ע ומשנ"ב עצה לאכול עם הפת כדי לפטור מברכה

סי' קע"ח ס"ק ח', כתב המשנ"ב דאם אינו בא לא ללפת ולא לעיקר הסעודה לא מהני מה שאוכל עם הפת תחילה וסוף ולכן צריך לברך על מה שאוכל ללא פת, וביאר בשעה"צ ס"ק י"ג דמה שאוכל עם הפת בכל גוונא לא צריך ברכה וצ"ע כיון דאוכלו שלא בסיבת הפת אלא כדי לפטור אמאי הוי טפל, וכן צ"ב בכל המקומות שהוזכר עצה לאכול עם הפת תחילה וסוף או תחילה, כיון שללא שאכל כן לא היה נפטר ומשום דאיירי באופן שאי"ז טפל, א"כ מאי אהני שאוכל עם פת כשעושה זאת בגלל שנפסק כן הרי לא משום צורך הפת אוכל עמה א"כ אמאי הוי טפל, ובמקורות לפטור פת שהביא הב"י איירי באופן שאוכל משום שכך רצונו וא"כ שפיר הוא ראייה שהוא טפל בשבילו כיון שאוכלם יחד, אך באופן שאוכל בגלל שנפסק כן, אמאי חשיב לטפל.

שמעון בן גיגי - רוממה

כא

במי שעקר ממקומו אי צריך לחזור למקומו הראשון לבהמ"ז

בשו"ע סי' קפ"ד ס"ב כתב גבי מי שעקר ממקומו ולא בירך בהמ"ז בשוגג מח' אם צריך לחזור למקומו ובמיד צריך לחזור למקומו, וכתב בד"א כשאין לו עוד פת לאכול אבל אם יש לו פת יאכל במקומו ויברך שם.

ולכאורה זה סותר לדברי השו"ע בסי' קע"ח שנקט שאסור לברך במקום אחר, ואם עקר צריך לחזור למקומו הראשון ולברך שם ולאח"מ ימשיך לאכול, ויעויין בבי' בסי' קע"ח שכתב דין זה מהטור בסי' קפ"ד בשם רבינו פרץ ונקט שכל דבריו לפי התוס' ודעימיה ודלא כהרמב"ם.

ובמג"א כתב ליישב זה דהשו"ע קאי בשוגג ולפיכך לדעת הרמב"ם שא"צ לחזור למקומו לפיכך יכול לברך במקומו ולאחמ"כ יאכל עוד פת ובזה יוצא אף לדעת הרא"ש שמצריך לברך במקומו, ולכאורה ילע"ב שהשו"ע כתב שיהא מעט במקומו ולא כתב שיהאכל כדי שיעור ברהמ"ז.

אברהם בר ששת - רוממה

מרפסן איגרי

א

במשנ"ב סי' קס"ח ס"ק כ"ד הוכיח דנטיית לשון השו"ע כהשבלי הלקט דשיעור קביעות סעודה הוא כסעודת קבע של ערב ובוקר, ממה שתלה זאת בשיעור שאחרים קובעים ע"ז. וצ"ע דלשון זה הובא בב"י אחר שחולק על שיטת השבלי הלקט, א"כ איך שייך למימר שלשון זה נוטה כהשבלי הלקט, וצ"ע.

המשנ"ב הבין בהבנת הב"י בשבה"ל דרק כשאוכל בבוקר ובערב שהוא זמן של אכילת קביעות, והב"י דחה שאינו תלוי בזמן שאוכל אלא רק בשיעור שאוכל, אכן יתכן דאף איהו מודה דהשיעור הוא סעודת בוקר וערב כהשבה"ל.

משה ששון - גאולה

נראה לומר, דהמעין בדברי שבלי הלקט ייווכח דאין כוונתו כלל ל"שיעור סעודת בוקר וערב", אלא ר"ל דכל ענין קב"ס הוא רק אם אוכלו לסעודתיו העיקריות דהם סעודות בוקר וערב, ולאפוקי אם אוכלם בצורה של אכילת עראי, ולא נכנס כלל לנידון שיעור כמות המזונות שצריך לאכול, אלא על "צורת" האכילה, וע"ז קא דוחה הב"י דבין סעודת בוקר וערב בין סעודת עראי אם אכל כשיעור שאנשים קובעים עליו דהיינו "שיעור" סעדת בוקר וערב, חייב בברהמ"ז, וא"כ אין כל סתירה מלשון זו דהב"י לדין שיעור סעודת בוקר וערב, והא דהביא המשנ"ב דעת שבה"ל כסיעו לשיטה זו, אין כוונתו דהכי ס"ל להשבה"ל, אלא ר"ל דעכ"פ מוכח מיניה דלא סגי בשיעור מועט של ג' או ד' ביצים, וזה סיעתא לשיטת הגר"א ודעימיה, אך ודאי דלא הבין כן ככוונת שבה"ל עצמו כדמוכח בדבריו (ע"ש בסי' קנ"ט).

מרדכי ברגר - אלעד

נראה דהמשנ"ב דייק תיבת "רגילים" שהוסיף בשו"ע על מה שכתב בב"י, דלא נקרא רגילות אלא דבר הנעשה בכל יום דהיינו סעודת בוקר וערב ובע"כ שחזר בו ממש"כ בב"י.

אלהיו סאל - קרית ספר

הקשה על מש"כ במשנ"ב דאין לברך המוציא וברהמ"ז אלא כשיעור סעודה קבוע שהוא של ערב ובוקר וכן נוטה יותר לשון השו"ע. ונראה דמשמע ליה ממש"כ שיעור שאחרים "רגילים" לקבוע עליו, ולא כמו שכתב בב"י שיעור שבני אדם קובעים עליו, דזה משמע אפילו עראי, אבל מש"כ כאן רגילים לקבוע משמע רגילות של בוקר וערב.

חנוך ורטהימר - ירושלים

נראה בדברי המשנ"ב דודאי פשוט שאין כוונתו דמשמע מהשו"ע כהשבלי הלקט שהכל תלוי בסעודת קבע דבוקר וערב. וכמו שכתב הב"י להדיא דליתא להשבלי הלקט. אלא דאדרבה גם השו"ע שחולק על השבלי הלקט היינו רק להוסיף דלא סגי אפילו בסעודת קבע דידיה דבוקר וערב אלא דוקא בסעודה שדרך העולם לקבוע עליה, אך עכ"פ מוכח מהשו"ע דלא כסברת האחרונים שדין קביעות סעודה תלוי בשיעור סעודה לענין עירוב שהוא שיעור ג' או ד' ביצים דא"כ מדוע השו"ע תלה זאת בסעודה שאחרים קובעים עליה ולא נקט שיעור מפורש דג' או ד' ביצים. וזהו מש"כ המשנ"ב דכמה אחרונים ובכללם הגר"א חולקים על האחרונים שסוברים דתלוי בשיעור עירוב וסבירא להו דהכל תלוי בשיעור סעודה דבוקר וערב וכמש"כ בב"י בשם השבלי הלקט. וע"ז ממשיך המשנ"ב דכן משמע מהאשכול וכן נוטה לשון השו"ע היינו לא דנוטה כהשבלי הלקט אלא דנוטה דלא כהאחרונים דתלו בשיעור עירוב וכנ"ל וסייעתא לדבר שהרי המשנ"ב שם כתב דגם מהאשכול מוכח כן והמעין באשכול בפנים יראה דהאשכול לא הזכיר מידי מענין שיעור סעודה דבוקר וערב רק כתב דבאופן שאכל ממנו כל כך [היינו דר' הונא אכל תירס רפתי מפת הבאה בכיסנין] לרעבונו אכל כל זה הפת לשבוע ממנו ולא בתורת כיסנין וצריך לברך אחריה, עכ"ל. ובע"כ דגם מה שהמשנ"ב כתב דכן מוכח באשכול היינו רק לענין דמוכח מיניה דאי"ז תלוי בשיעור סעודה דעירוב אלא בשיעור סעודה שאוכל לקבוע עליו ולשבוע ממנו וכנ"ל.

יוסף שלום ישראל - רוממה

ב

בביאורה"ל סי' קס"ט ד"ה מיד נוקט להלכה שאם המנהג שהמשרת אוכל מאותן דברים שמוביא בפני הבעה"ב, אין הבעה"ב מחוייב להקדים ליתן לו אפילו דבר דאיכא קיווהא, דאין נפשו מתאוה לזה. ולפ"ז צ"ע איך שייך כלל הדין המובא במשנ"ב שם ס"ק ב' שדבר שיש לו קיווהא חייב להביא לו מיד אחר שמבואר בסי' ק"ע סעי' ג' שכל אחד מניח בקערה לשמש, וא"כ יודע שיאכל מכל המאכלים שלפני בעה"ב ושבו אין נפשו מתאוה כנ"ל.

יתכן שהשיור בקערה הוא מועט ולא מועיל אלא רק כשעתיד לסעוד עמהם כפי רצונו.

משה ששון - גאולה

נראה לחדש ככוונת הביאורה"ל בזה, דהא דקאמר שאין חיויב לתת למשרת כשאוכל אח"כ לא מיירי בדבר שיש לו ריחא וקיווהא, דבזה חייבים להקדים מעיקר הדין משום חשש סכנה, אלא מיירי במה שכתב השו"ע להחמיר משום מידת חסידות אף בדברים שאין להם ריחא וקיווהא, וכן מורה הציון לדברי הביאורה"ל בדברי השו"ע על תיבת "מיד" דמייירא במידת חסידות, ולא על תיבת "מיד" השנויה בשו"ע על עיקר הדין, ע"ש, וא"כ לק"מ מסי' ק"ע, דהתם נמי מיירי באין בו ריחא וקיווהא, ופשוט, והא דדימה זה הביאורה"ל לדברי המ"א בסועד עמו על השולחן, אף דהמ"א מיירי ביש לו ריחא וקיווהא כמו שהביא במשנ"ב ס"ק ג', כוונתו רק ללמוד מדבריו, דאם ביש לו ריחא וקיווהא מהני כשסועד עמו על השולחן, ה"נ מהני באין לו ריחא וקיווהא כשיאכל אח"כ. והחילוק בסברא לענין ריחא וקיווהא בין דברי המ"א לדברי הביאורה"ל, דשאני סועד "עמו" על השולחן דאוכל עמו ממש ביחד ועל כן אף ביש לו ריחא וקיווהא אין צריך להקדימו, ממקרה שיאכל המשרת אח"כ ולא ביחד עמו, דבהא יש חיויב להקדימו בריחא וקיווהא, ובשאר דברים אין אפילו מידת חסידות, ודו"ק, מרדכי ברגר - אלעד

פשוט דהשיור בקערה רק דרך ארץ, ואף יותר מזה כי הדרך ארץ אינו כדי

להשאיר לשמש אלא רק שאין דרך ארץ לסיים הקערה ורק בדרך אגב זה נשאר לשמש ומטעם זה כל אחד צריך לשייר כמפורש בשו"ע ואף שכבר יש לשמש, גם יעויין בדברי האריז"ל הובא במדור האיר המזרח (גליון מס' 29) בעמוד ז' שכתב דבה"ז לא שייך שיור פאה בקערה כלל.

אלהיו סאל - קרית ספר

התירץ פשוט על דרך שכתב הרב השואל דשאני הדין דלהניח בקערה דאינו דרך חוק ומנהג אלא הוא דרך ארץ וחסידות, והוא דין על המסובים לכאורה ולא על בעה"ב, וא"כ לא סמך השמש דעתו ע"ז, דהרי בלאו הכי נאמר כאן מלבד הדין לתת גם להקדים, וחזינן דאע"ג דיש דין ליתן לו לא סמך ע"ז השמש וצריך גם להקדים, אלא החילוק כנ"ל ועיין עוד בגליון מס' 29 עמוד נ"ג בזה. [אמנם עיין בגליון הנ"ל עמוד מ"ב אות ד' דכן הוא לרוב השיטות, אך הגר"א נקט בדין הנ"ל דהנתינה לשמש הוא מדינא, ולא רק הקדימה ומתקיים בכך שמשאיר לו בקערה, ומשמע שהוא מדינא, אמנם אכתי כל שהוא בדרך זו דתלוי גם באורחים לא סמך דעתיה].

שמעון בן גיגי - רוממה

ג

מבואר בביאורה"ל סי' קס"ט ד"ה כל דבר דאפילו הביאו לו כמה מינים שיש בו ריחא צריך ליתן לו מכל דבר, והוסיף "דכן משמע בגמ', ואין כוונת הביאורה"ל דצריך ליתן לו משום מידת חסידות, שהרי זה לאו דוקא בקיווהא וכמבואר במשנ"ב ס"ק ד', וא"כ הביאורה"ל דאיירי בקיווהא ע"כ כוונתו שצריך ליתן לו מדינא. וצ"ע א"כ לאיזה גמ' נתכוין, אם לגמ' בכתובות שספי' ליה מכל מינא ומינא, הרי מבואר בטור וב"י שהוא המקור לדין השו"ע הנ"ל שמידת חסידות ליתן מכל מין ומין שהוא לאו דוקא בקיווהא, וא"כ היכן מצינו בגמ' שבקיווהא יש ליתן מדינא מכל מין ומין, וצ"ע.

נראה פשוט דדייק לישנא דגמ' "כל" דאית ליה ריחא ואית ליה קיווהא משמע כל דבר ואפילו אם הם כמה דברים ביחד.

אלהיו סאל - קרית ספר

במש"כ הביאורה"ל דמשמע בגמרא דאפילו כמה מינים שיש בו ריחא וקיווהא צריך ליתן מכל מין, והקשה היכא משמע כן בגמ', דהאי דינא דספי' ליה מכל מין היינו אפילו בלית ביה קיווהא ומשום מידת חסידות. ואפשר דלמדן כן ממה שאמרו שם כללא דמילתא כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיווהא, והיינו דכל מילתא דמייתי בסעודה דאית ליה ריחא וקיווהא מחוייב ליתן מזה, ולא משמע דדוקא במייתא לה באנפי נפשה, ושוב מצאתי בשיטמ"ק שם בשם תלמידי ר"י, וז"ל, כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיווהא דהיינו טעם חומץ חייב ליתן לו, וכו', מילתא באנפי נפשיה אתו לאשמועינן דחייב לתת לו מכל דבר שיש לו ריחא וקיווהא וכו', עכ"ל.

חנוך ורטהימר - ירושלים

ד

פסק השו"ע סי' קס"ט ס"א דאסור ליתן לו פת אא"כ יודע בו שסתם נטל ידיו, ופירש המשנ"ב בסק"ט בשם מג"א דהיינו דוקא לשמש משום טרדתו, אך לאחר שרי, ועיי"ש דהביא דעת יש מחמירין, אך נראה דסתם כמג"א, ובס"ב כתב השו"ע דלא יתן לאכול אלא למי שיועד בו שיברך, וכתב המשנ"ב (סק"י) דאי דברי השו"ע בס"א איירו אשמש אין מקור לדין דס"ב, וצע"ג דאחר שכן איך סתם לעיל כמג"א אחר דפשיט' ליה דאי"ז כוונת השו"ע. וכנ"ל יש להקשות על הח"א, דסתם כדברי מ"א לענין נט"י, ומאיךך סתם כדברי השו"ע דסעי' ב', ולדברי המשנ"ב סתר משנתו בזה, וצ"ע.

מה שהקשה על המשנ"ב, אכן המשנ"ב ס"ל כמג"א וכמו שסתם כאן ולעיל סי' קס"ג, ומהאי טעמא כתב כן בסעי' א' לשיטתו ולא בא לפרש שיטת השו"ע בזה, דדין זה הוא דינא דגמ' שמוסכם לכר"ע ופירשו המשנ"ב לשיטתו, ופשוט. והקושיא ממצחית השקל לא הבנתי דהוא בא לפרש מש"כ המג"א דבתוס' רבי"נ משמע לא כשיטתו, ועל זה כתב מחצית השקל דהיינו הדין דסעי' ב' ואכתי צ"ע הקושיא מהח"א.

שמעון בן גיגי - רוממה

ו

בשו"ע סי' קס"ט סעי' א' דמדת חסידות ליתן לו "מיד" מכל מין ומין, ולא יתן לו כל זמן שהכוס בידו, ועיין משנ"ב ס"ק ה' דקאי אחדד מן המסובין. וצ"ע ממאי דמבואר בסי' ק"ע סעי' ח' דהנכנס לסעודה לא יקח חלקו ויתננו לשמש, ועיי"ש במשנ"ב דלפיכך לא יתננו "תיכף" לשמש. א"כ איך הותר לאחד מן המסובין לתת כאן לשמש מיד. ובר מין דין איך שרי בסי' קס"ט ליתן לשמש נגד רצון בעה"ב [דהרי מיירי שבעה"ב נתן בו עינין].

אינו דוחק לחלק בין 'מיד' לתיכף, דמש"כ המשנ"ב מיד עיקר כוונתו בכדי שלא יחכה ליתן לו בסוף הסעודה, אלא יתן לו בתחילת הסעודה, אכן רק לאחר שהתחיל לאכול.

משה ששון - גאולה

נראה לומר בפשיטות דכל מאי דיכול אחד מן המסובין ליתן לשמש זה דוקא בדבר שיש בו ריחא וקיווהא דבכהאי גוונא הבעה"ב עצמו מחוייב מדינא ליתן לו משום סכנה, וע"כ אף האורח יכול ליתן אף ללא רשות מפורשת מבעה"ב, ויש לבאר זה בתרת, א. דבכהאי גוונא יש אומדנא דרוצה בעה"ב ליתן מחמת הדין, ואף ד"ביט עליו בעין רעה" מ"מ בסופו של דבר רוצה ליתן. ב. דאף אם לא רוצה בעה"ב ליתן מ"מ משום חשש סכנה שרי לעבור על רצונו וליתן לשמש, וממילא לק"מ מסימן ק"ע סעי' י"ח, דהתם מיירי בדבר שאין בו ריחא וקיווהא, דבו יש רק מידת חסידות לבעה"ב ליתן לשמש, ובהא לא יכול האורח ליתן ללא רשות מפורשת מבעה"ב, דמאן יימר לו דחפץ בעה"ב לקיים מידת חסידות זו.

מרדכי ברגר - אלעד

נראה פשוט לחלק דהא דאיתא בסימן ק"ע דהנכנס לסעודה לא יקח חלקו

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש

ודרשות עיין ותשובה

ויתנהו לשמש היינו דוקא בנותן כל חלקו או החלק העיקרי מחלקו לשמש דבכהאי גוונא דוקא שייך לומר שלא יעשה כן שמא יארע דבר קלקול בסעודה כמבואר בגמ', או כמו שפירש הב"ח שהוא משום שנראה שחלקו בזויה בעיניו ולא חפץ בה ולכן מסרה לשמש ויבוא לידי קטטה עם בעה"ב, או כהלבוש דשמא יצטרכו לחלקו לשאר המסובין. אך בסי' קס"ט דנותן לשמש מכל מין ומין מיירי שהאורח ודאי אוכל את מנתו ורק שנותן מעט מכל מין לשמש ובזה פשוט שאין שייך שום קלקול בסעודה.

גם מה שתמה השואל דמבואר בסי' קס"ט שמ"מ לא יתן לשמש גם בזמן שהכוס ביד האורח שמא ירגיש האורח בבעה"ב שמביט בו בעין רעה וישפך הכוס מידו ולכאורה איך שרי ליתן לשמש נגד רצון בעה"ב. נראה לומר דודאי מדינא אין צריך לחשוש לכך שבעה"ב יקפיד בדבר מועט שנותנים לשמש ובפרט שכך הדין דמידת חסידות לתת לו מכל מין. ורק דחיישין שמ"מ האורח יחשוב שבעה"ב יקפיד. ובאופן נוסף י"ל דמדין הלכות גזל וממונות לא חיישינן להכי שמא בעה"ב יקפיד דסתמא אינו מקפיד, ומ"מ בהלכות דרך ארץ בסעודה חששו אפילו לחשש רחוק שאפשר לתקן בקל שיתן לו אחרי שיניח הכוס מידו ולא בשעה שאוחז הכוס בידו.

יוסף שלום ישראל - רוממה

מה שהקשה מלקמן דלא יתן חלקו לשמש היינו לכאורה כל חלקו דע"ז מתבייש הבעה"ב לטעם הט"ז, וג"כ הרי אחר שמניחו לפניו שרי ליתן והכא איירי שנותן רק מקצת דהא לא עדיף השמש ממנו, וגם לא נתון מיד ואתי שפיר, וגם לשיטת הלבוש דמשמע דרק אחר הסעודה יתן ג"כ מסתבר כנ"ל דהיינו כל חלקו כלשון השו"ע שכתב "חלקך", ודו"ק, ומה שהקשה מהרשב"א הנה אנו קי"ל דמה שמונח לפניו הוא שלו ולכן שפיר יכול ליתן כדכתב המשנ"ב מהמג"א בסי' קע"ה ס"ק ט"ו וגם אם נאמר דאי"ז סותר לרשב"א דעכ"פ לא יתן לאחר [דלא נתן לו ע"ד זה], י"ל דאין לנו לחוש בסתמא שהבעה"ב לא יסכים, ולכן כשהנידון אם ליתן או לא, א"כ לא מבטלים את מצוה זו מפני הספק כיון שהסתמות שישכים [ובפרט אם זה שלהם וכנ"ל אלא שהיכא שלא רוצה א"כ לא נתן אדעתא דהכי אך בסתמא מהיכי תיתי כן כיון שהוא שלהם, ודו"ק] אך לענין כשהכוס ביד בעה"ב שהנידון הוא לא לא ליתן אלא ליתן כשהכוס לא ביד בעה"ב, א"כ שפיר חיישינן שלא יהא קלקול בסעודה, דהרי לא מבטלין את המצוה בכהאי גוונא.

שמעון בן גיגי - רוממה

ז

מבואר בסי' ק"ע סעי' ט' דלא יאכל שום או בצל מראשו אלא מעליו. וצ"ע אמאי לא נימא דמשום כבוד ברכה יתחיל מהצד שחביב עליו יותר וזה ראשו.

י"ל דרק בשתי חתיכות בוצע על החביב דזה חשיבות הברכה שחלה על דבר חביב ואין זה משנה כלל מה אוכל, דהברכה חלה על החתיכה עצמה, ולא על המאכל שבפיו, ומה שהקשה מבציעת הפת, אדרבא שם הרי בוצע הפת ומחלקה לשתי חתיכות, ולכן צריך שהחתיכה שבוצע ועליה חלה הברכה, היא תהיה חשובה.

משה ששון - גאולה

יש לומר בזה, דכשישנה סתירה בין ההלכה של "חביב" להלכה של "מחזי כרעבתן", גוברת ההלכה של מחזי כרעבתן, והביאור פשוט, דכיון דכל ענין החביבות הוא משום כבוד הברכה, א"כ בצורה של רעבתנות אין כלל כבוד הברכה, ואדרבה, אין לך בזיון גדול מזה דמברך את ה' ואח"כ אוכל ברעבתנות, והא דהתיר המ"א בשם אגודה בשבת, כבר ביאר במחצית השקל דיליף לה מהא דק"ל בסי' קס"ז לענין פרוסה כביצה דשרי בשבת, וביאר התם המשנ"ב בס"ק י"ב בדשבת לא מיחזי כרעבתנותא דמשום חבוב סעודת שבת הוא עושה, ע"ש. והוא הדין הכא, אך זה אין לומר דלא נראה כרעבתן, דמשום "חבוב הברכה" הוא עושה, דרק צורך ה"סעודה" עצמה מסלק החשש רעבתנותא ולא צורך הברכה, דעדיין נראה לאינשי בכהאי גוונא כרעבתן, ועיין בזה.

מרדכי ברגר - אלעד

נראה דאכילת שום ובצל מראשם אינו אלא אכילת תאוה וגסות ולא שהוא טעים יותר או חביב יותר כי אדרבה חריפות יש בו והאוכל מראשו נראה כי שכח החריפות מרוב תאות אכילתו ורעבתנותו ע"כ לא שייך הא לקדמת חביב בפת.

אלהיו סאל - קרית ספר

במה שאמרו במס' דרך ארץ שלא יאכל שום ובצל מראשו אלא מעליו, בפשטות נראה הביאור דבראשו הוא עב, ומעליו הוא יותר צר, והוא דרך רעבתנות להתחיל לאכול מהצד העב שניכר שרוצה לאכול הרבה, וכעין ההלכה הקודמת שלא יאכל פרוסה כביצה, ולפ"ז אתי שפיר דלא קשיא כאן שיקדים החביב, דההבדל הוא רק בכמות ולא באיכות וזה רעבתנות לתפוס המרובה, וכן משמע בפ"י נחלת יעקב שם דמיירי שאוכל ראש השום אלא שיתחיל מצד העליון, וכמו שפירש"י בביצה והו"ד במשנ"ב ס"ק כ"ז. אמנם הפרישה שהו"ד במשנ"ב ס"ק כ"ג נ' דמפרש שיקדים לאכול העליון הירוקים שהם גרועים, והלבן שבפנים הוא המשובח. (וקצת תימה על המשנ"ב שהעתיק שניהם בלא להדגיש שיש חילוק בין הפירושים) ולפ"ז לכאורה יש מקום לקושיא זו דנקדים החביב משום חשיבות הברכה, ואפשר דגם לפ"ז אין זה נקרא חביב דאין כ"כ הבדל ביניהם עד שיהיה חביב יותר ועיקר השבח של ראשו שהוא יותר פרי והעליון אין בהם כ"כ אכילה שהם דקין ול"ד למקום האפיו יותר בפת.

מה שהקשה הרה"ג ר' גבריאל מאטו שליט"א אמאי לא אמרינן שמחמת כבוד הברכה יאכל את השום מראשו דהרי זה יותר חביב לו, שלחתי את השאלה למון הגר"ח קניינסקי שליט"א וענה: חז"ל קבעו מה כבוד ומה אינו כבוד. יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

ח

הקשה הביאורה"ל סי' ק"ע סעי' כ' אמה שכתב במט"מ דגם בסעודת מצוה

גנאי לת"ח לישוב אצל ע"ה בסעודה, דיתכן דבסעודת מצוה שרי וכמ"ש חז"ל מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא (מן היסורין) ומצלא (מהחטא), עכ"ד. וצ"ע דהא מסקנת הגמ' בסוטה (כ"א.) דמצוה בין בדעסיק בה ובין בדלא עסיק בה אגוני מגנא "ולא מצלא", והא החשש הכא שיימשך אחריהם לחטא. ואכן מה שהביא המשנ"ב הוא דעת רב יוסף, והק' עליה רבא שם, ומסקו כנ"ל. ואיך שיהיה ודאי אי אפשר להקשות מרב יוסף נגד רבא, וצ"ע.

במה שנשאר הרב השואל בצע"ג בדברי הביאור"ל, הנה בליקוטי הלכות להח"ח בסוטה כ"א מיישב קושיית התוס' שם על מסקנת הגמ' דתורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא ובעידנא דלא עסיק בה לא מצלא ומצוה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא דא"כ איך הגמ' מדמה מצוה לנר דאינו דולק אלא לפי שעה, דממנ"פ הרי לענין אגוני מהיסורים מגינה אפילו בעידנא דלא עסק בה, ולהציל מן החטא אינה מצילה אפילו בשעה שעוסק במצוה? ולפיכך מחדש הח"ח דישנם ב' עיני מצוה, דאם הוא מקיים המצוה לשמה בכהאי גוונא המצוה באמת מגינה להנצל מן החטא לפי שעה, וזהו מה שהגמ' מדמה מצוה לנר, משא"כ במקיים שלא לשמה אלא מהשפה ולחוץ [וכעין תורתו של דואג שהיתה רק מן השפה ולחוץ ומהתם הקשה רבא על ר' יוסף] ע"ז קאמר רבא דבין בעידנא דעסיק בה ובין בלא עסיק בה אינה מצלת מן החטא. ולפי"ז אין שום קושיא על הביאור"ל כאן דקאי לשיטתו שם שנבם למסקנת הגמ' בסוטה המצוה מגינה מן החטא בעידנא דעסיק בה באופן שאינו מן השפה ולחוץ.

ובצעם הענין דמסקנת הגמ' בסוטה דמצוה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא, הנה באור"ח הקדוש פרשת שלח הקשה מהגמ' בקידושין ל"ט ע"ב ובחולין קמ"ב ע"א דתני ר' יעקב אין לך כל מצוה שבתורה שמתן שכרה בצידה שאין תחיית המתים תלויה בה דהרי כתיב למען יטב לך והארכת ימים בכיבוד אב ובשילוח הקן והרי שעלה לגג להביא גוזלות לאביו ושלח את האם ונטל הבנים ובחזרתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה, אלא למען יאריכון ימין בעולם שכולו ארוך וכו'. ומסיק בגמ' דר' יעקב מעשה חזא, ופרקי' בגמ' דילמא מהרהר בע"ז הוי, ומסיק דה"נ קאמר דאם איתא דשכר מצוות בהאי עולמא איכא אמאי לא הגנה עליו המצוה דלא ליתי לדי הרהור וליתוק עיי"ש.

ומבואר שם דמצוה בעידנא דעסיק בה מצלת מן החטא שהרי זה מה שהגמ' שם מקשה מדוע לא הציתו המצוה מן החטא דהרהור נ"ז. וזהו דלא כמסקנת רבא בגמ' בסוטה דמצוה אינה מצלת מן החטא אפילו בעידנא דעסיק בה. ויש ליישב בכמה אופנים. ועכ"פ באור"ח שם הביא דיש שחילקו בין מצוה לשמה לשלא לשמה עיי"ש שדחה דבריהם. ועכ"פ מחדש האור"ח דבאמת מסקנת התלמוד הוא כדעת ר' יוסף וכפי שמוכח מר' יעקב בקידושין ובחולין, ומה שדחה רבא בסוטה את סברת ר' יוסף ממה שלא הגנה תורתם של דואג ואחיתופל אינה ראיא דהתם שאני דטינה היתה בליכב כמבואר בחגיגה ט"ז ע"ב, ועוד, דכ"ז הוא קושיא רק לענין תורה דמצלת אפילו בעידנא דלא עסיק בה אך לענין מצוה אין הכרח משם מידי, עיי"ש. ולפי"ז ג"כ מיושבים דברי הביאור"ל עם מסקנת הש"ס ולק"מ.

יוסף שלום ישראל - רוממה

יא

מבואר בפמ"ג סי' קע"א דב' סוגי איסורים איכא בסימן זה, בזוי אוכלין, והפסד אוכלין [והוא מצד איסור כל תשחית], וכמו לגרומ לאוכל שיאסר בהנאה, דאינו ביזוי אלא הפסד, ומאיידך תנב לחדש דאסור לזרוק איסורי הנאה לפני חתן וכלה במקום רפש וטיט משום שנמאסין, ואע"פ שאין בזה הפסד אוכלין, דהרי עומדים לשריפה, מ"מ יש בזה בזוי אוכלין. וצ"ע מדברי הפמ"ג סי' תמ"ב משב"ז ה' דשרי לבשר חמץ ע"י זריקתו לבהיכ"ס, ולאמור לדעתו הא איכא בזוי אוכלין אף באיסורי הנאה שעומדים לשריפה, וצ"ע.

נראה לומר בזה, דחידושו של הפמ"ג דאסור לבזות אוכלין אף דהם מיועדים לשריפה, פי'דושו דאין להכניס האוכלים למצב של בזיון למשך זמן מה קודם שריפתם, דאף דיש חיוב לבערם, ולכאורה עצם ביעורם אין לך בזיון גדול מזה, מ"מ כל זמן שהאוכלין בעולם אין להביאם למצב של בזיון, וא"כ אתי שפיר דבריו בהלכות פסח, דאם מאבדם מן העולם בצורה של בזיון כגון השלכה לבהכ"ס, אין בכך כל חסרון, כיון דאין האוכלים נמצאים במצב מבזוה, דהא מבוערים מן העולם עי"ז, וככהאי גוונא אין דין ביזוי אוכלין.

מרדכי ברגר – אלעד

במה שהקשה הרב משה ששון ע"ד הפמ"ג איך התיר לזרוק לבית הכסא פיורוי לחם, לק"מ דיעויין במשנ"ב סי' כ"א ס"ק י"ג דטלית של מצוה שבלו אסורים בתשמיש מגונה וזורקן לאשפה, וע"כ דזריקה לאשפה אינה חשובה גנאי ובזיון כיון שיש דרך העולם לזרוק דבר שבלה, אבל תשמיש מגונה אסור, וזריקת אוכל בפני חתן וכלה במקום רפש וטיט הוי בכלל תשמיש מגונה (ומש"כ הפוסקים כשמשליך הפרשת התרומה לאשפה יעטפנה בשקית, שאני התם דמשום קדושה נגעו בה).

חיים הררי – רוממה

במה שהקשה השואל בסתירת דברי הפמ"ג בדין ביזוי אוכלים באיסורי הנאה, נראה דקושיא מעיקרא ליתא דודאי סובר הפמ"ג דגם באיסורי הנאה יש איסור דביזוי אוכלין למרות שאין בהם משום הפסד אוכלין ולכן אסור לזרוק ערלה וכיוצ"ב במקום דמאיסי דאע"פ שעתיד לשורפם מ"מ כעת שעדיין אינו מקיים בהם הדין ביעור דידהו הרי זה בכלל ביזוי אוכלים דאסור.

ומש"כ הפמ"ג בהל' פסח התם מיייר באופן שזריקתו זהו גופא מצות ביעורו דבכהאי גוונא לא איכפ"ל דהאוכל מבזוה עי"ז דהוה גופא מצות התורה לכלותו ולבערו, דהרי גם לשרוף סתם אוכל לכאורה הוא ביזוי, וכן לחתוך האוכל לפירורין ולזורקם הוא ג"כ בכלל ביזוי ואעפ"כ בפסח זהו גופא מצות ביעורם. וביתר ביאור יש לומר דבכהאי גוונא אי"ז רק שיש כאן היתר לבזות לצורך קיום מצות ביעור, אלא דבכהאי גוונא אי"ז מוגדר כלל "כמעשה ביזוי", דדוקא באופן שהאוכל קיים והוא נוהג בו מנהג ביזוי בסתם הרי זה נחשב כביזוי אוכלין, אך כיון שתכלית המעשה הוא לבער ולכלות את האוכל הרי המעשה מוגדר "כמעשה ביעור" ולא "כמעשה ביזוי".

עוד יש לפרש דהפמ"ג בתוך דבריו כתב דאסור כיון דאין יודעים שהם איסורי הנאה, ולפי"ז י"ל דבחמץ בפסח דכו"ע ידעו דעכשיו זהו זמן ביעור חמץ בכהאי גוונא גם הפמ"ג מודה דשרי.

יוסף שלום ישראל - רוממה

לכאורה גם בשריפה מלבד ההשחתה הוא דרך בזיון דבזיון הוא לא רק

במאיסות אלא כמש"כ הרמב"ם דרך ביזוי ובעיטה ולכאורה גם בשריפה הוא כן ובכ"ז מותר לשרוף חמץ, וע"כ דכל שהוא מקיים מצות ביעורו בכך א"כ זהו מצותו ולאו בזיון הוא, [ותכן ג"כ דכיון שהוא בדרך כילוי לא שייך לאסור לבזותו בזמן הכילוי גופא גם ללא המצוה] וא"כ אף דבאיסורי הנאה אסר הפמ"ג לבזותם אך באופן שמקיים מצותם לאבדם לא גרע משריפה דשרי והוא הדין בבית הכסא.

שמעון בן גיגי - רוממה

יב

בסי' קע"א סעי' ד' מבואר שאפשר לזרוק קליות ואגוזים לפני חתן וכלה כיון שאין נמאסין, ולכאורה משמע שיש בזה היתר מיוחד מחמת צורך שמחה, וכן מבואר ברשב"א המובא בב"י. וצ"ע דבסעי' א' מבואר דפירות שאינם נמאסים מותר לזורקם, ומשמע דבכל גוונא שרי ואף שאין בו צורך כלל. וביותר, ממה ששינוי בעירובין ק"ד ע"א נשים המשחקות באגוזים ותפוחים, ומשמע דמותר לשחק בהם ולגלגלם ולזורקם אף שלא לצורך כלל, וצ"ע.

איני יודע מאי קושיא, דהב"י גופיה כשפירש דברי הטור דסעיף א' לענין אגוזים כתב בסו"ד "ואם מותר לזורקם על גבי קרקע יתבאר בסוף הסימן", וכונתו מבוארת למ"ש בס"ד לחלק בין ימות הגשמים לימות החמה דבימות הגשמים הקרקע מלוכלכת ואסור לזורקן, ובימות החמה שרי, אך מ"מ כיון שהקרקע איננה מקום נקי כ"כ אף בימות החמה, בעינן לסברת הרשב"א דמשום שמחת חתן וכלה הקילו, וכל הנידון בסעי' א' הוא לענין "עצם הזריקה", דמאכלים רכים כתותים ותאנים אין לזורקם אף שלא על הארץ, ובסעי' ד' הנידון על "מקום הזריקה", ופשוט.

וכן הוא להדיא במשנ"ב, דעל דברי השו"ע בסעי' א' כתב בס"ק י"א בזה"ל, ומיירי שזרקו במקום נקי דאי לאו הכי אסור אפילו באגוזים וכדלקמיה בסעיף ד', ע"כ. ומעתה לק"מ נמי מעירובין גבי נשים המשחקות באגוזים, ד"ל דזרקו האגוזים מזו לזו אך לא זרקום על הקרקע ולכן הותר להן הדבר אף שלא לצורך שמחת חתן וכלה.

מרדכי ברגר – אלעד

ומה שהקשה עוד הנ"ל למה חזר ושנה דין זריקת אוכלים במקום שאינו נמאס, לא מובן הקושיא דהרי בסעי' א' איירי במי שזרק המאכל לפני המסובין עיין משנ"ב ס"ק י"א וקאמר דאפילו הכי במקום שנמאס אסור, משא"כ בס"ד איירי בזורק לפני חתן וכלה שלא לצורך מאכל כלל ולא קרב זא"ז, ומש"כ דברשב"א כתב דהוא רק לצורך חתן, פשיטא דכן הוא דבלא צורך כלל מבואר במשנ"ב ס"ק ד' ועוד דאסור אפילו בלא מימאים ולמה יזרקו אוכלים לפני אנשים אם לא לצורך חתן וכלה, וזהו כוונת הרשב"א ופשוט.

חיים הררי – רוממה

הערת השואל: יעויין בגמ' בעירובין ק"ד ע"א שהוזכרה בשאלה, דמבואר שאפשר לשחוק ולזרוק אגוזים שלא לצורך.

משה ששון - גאולה

הא דכתב בשו"ע בסעי' ד' ממשכינן יין בצנורות לפני חתן וכלה וכו', וזורקין לפניהם קליות וכו' שאינם נמאסין וכו'. והקשה הרה"ג משה ששון מהא דסוף סעי' א' דמידי דלא ממאים שרי לזרוק, וקשה בתרת, חדא דלמה חזר ושנה, ועוד דהכא משמע דרק משום שמחת חתן וכלה התירו ובעלמא אסור. ואפשר ליישב, דהרי מקור הדין בגמ' בברכות והכי איתא התם, אמימר ומר זוטרא ורב אשי כרכו ריפיתא בהדי הדדי אייתו לקמיהו תמרי ורימוני שקל מר זוטרא פתק לקמיה דר' אשי, א"ל לא סבר לה מר להא דתניא אין זורקין את האוכלין וכו', הא במידי דממאים הא במידי דלא ממאים. והשתא מייתי ברייתא דלפני חתן וכלה זורקין קליות ואגוזים בימות החמה וכו'. ונראה דיש לחלק בין זורק לאחר לצורך אכילה כההיא דמר זוטרא דפתק לקמיה דרב אשי דזה שרי לכל אדם דאין זה ביזוי כיון שנותן לו לאכילה, ורק בפת אסור דבו הקפידו ביותר על כבוד האוכל, אבל לפני חתן וכלה זורקין כדי להרבות שמחה ולא לשם אכילה וזה היתר מיוחד משום שמחת חתן וכלה ובעלמא אסור.

ומה שהקשה מהא דעירובין מנשים המשחקות באגוזים ותפוחים שמגלגלים אותם מזה לזה, יתכן דדוקא אמרו בברייתא אין זורקין דזהו בזיון דמשליכו לאויר, אבל לגלגל על הארץ אף דהוא שימוש למשחק אבל אינו דרך בזיון, והתם ע"כ מייירי במגלגלין בארץ דהא חיישינן לאשווי גומות וכמבואר שם.

חנן ורטהימר - ירושלים

נראה דלעולם דעת השו"ע דבמידי דלא מימאים שרי גם לא לצורך שמחת חתן וכלה בדיוקא, ומה שחזר וכתב זאת בהלכה ד' דזורקים קליות ואגוזים לפני חתן וכלה היינו לרבותא דאפילו לצורך מצוה דחתן וכלה לא התירו לזרוק בימות הגשמים שנמאסים עי"ז.

ומה שהקשו מדברי הרשב"א דשרי דוקא לצורך מצוה, מבואר בב"י דדוקא בדבר שנמאס קצת כמו בהמשכת יין בצניורות אפילו היכא דמקבלם בכלי בהכי ג"כ לא התירו אלא לצורך עיקר שמחת חתן וכלה דמ"מ הם נמאסים קצת וגם יש בו משום ביזוי, אך באגוזים בימות החמה שלא מימאסי כלל אין צריך דוקא לצורך שמחת חתן וכלה. ומש"כ הרשב"א דהתירו משום שיש צורך שמחה קצת אין הכוונה משום שמחת חתן בדיוקא אלא צורך כל דהו דאפילו דלא מימאס כלל אין לזרוק אוכלים סתם ללא שום צורך דגם זה ביזוי לאוכלין לזורקם בסתמא, ולזה סגי בצורך כל דהו, ודאי שבוה גם השו"ע מודה. וזהו גם מה שמבואר בגמ' בעירובין דנשים המשחקות באגוזים, דהמשחק הוא ג"כ שימוש באגוזים ואין כאן זריקה שלא לצורך כלל וכל כהאי גוונא שרי.

יוסף שלום ישראל - רוממה

יש לדייק לשון הגמ' דלא נקטה הגמ' בלשון אסור לשחק באגוזים וכדומה אלא דלא באנו לאסור להם כדמשמע בכמה דוכתי דהנשים לא ישמעו לנו או מטעם אחר אלא דבאנו לומר שכהאי גוונא הוא איסור והנ"ל הוא רק דוגמא לאיסור דאשווי גומות, וא"כ אף שלאותו מקרה יתכן דאסור לשי' הרשב"א בלאו הכי מ"מ לא לענין מעשה זה דוקא באנו להורות איסור אלא דכל כהאי גוונא הוא בכלל חשש זה דקול או גומות והשתא אתי שפיר דאיהי"מ דהם עושים שלא כהוגן בלאו הכי מטעם דבזיוו אוכלין לשיטת הרשב"א הנ"ל [ובדעת השו"ע י"ע בזה יעויין מה שהאריק בזה הרב השואל בטוט"ד בביני עמודי גליון מס' 29] מ"מ נפק"מ לשאר משחקים ללא אוכלים שיאסר מטעם האמור בגמ' ולא איירי דוקא לאותו מעשה שבגמ' כמדוייק וכנ"ל.

שמעון בן גיגי - רוממה

במה שתמה ידידי ר' משה ששון בכפילות השו"ע בסי' קע"א סעיף א' וסעיף ד' דנתבאר שמותר לזרוק אגוזים וקליות בימות החמה לפני חתן וכלה מפני שרוצה לשמחם בזה הלא כבר נתבאר בסעיף א' שמותר אפי' בלא לשמחם. צריך לומר שהשו"ע קאי על שמחת חתן וכלה ובהו יש רבותא דאפי' שרוצה לשמחם אפי"ה אסור לעשות כן היכא שיבוא הדבר לאיבוד ודומיא דין וגלוסקאות.

אלא דיעויין בב"י שהביא מהרשב"א שנקט דמה שמותר לזרוק את האגוזים בימות החמה לפני חתן וכלה משום שיש בזה קצת שמחה שרי בימות החמה, וע"ז הקשה הרב הנזכר והלא גם בלא שמחה קצת שרי כיון דלא ממאים.

וצריך לומר דע"כ לזרוק סתם בדרך שחוק ללא צורך בודאי אסור כיון שנראה כזלזול באוכלין אבל כשהו לצורך קצת שלא נראה זלזול באוכלין שרי.

אברהם בר ששת - רוממה

יג

בסי' קע"ג סעי' א' מבואר בשו"ע דבין תבשיל של בשר לגבינה בעין הנטילה היא חובה, וברמ"א הוסיף "עייין יו"ד", וביאר המשנ"ב שכונתו למש"כ שם דאף בין תבשיל של בשר לתבשיל גבינה ולהיפך הנטילה חובה. ויש להעיר דלכאורה כוונת רמ"א לדין נוסף שכתב שם דהמנהג שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר, ואין לפרוץ גדר, ודלא כמש"כ השו"ע הכא דשרי לאכול אם נוטל ידיו, וצ"ע על המשנ"ב שהשמיטו.

י"ל באופן פשוט, דכיון דמיירי הכא בהלכות נטילה ולא בהלכות אכילת בשר וחלב, יותר מסתבר דכוונת הרמ"א להגיה ע"ד השו"ע בנושא השנוי כאן, דלדעתו אף בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר הנטילה היא חובה, ודלא כמש"כ השו"ע דרק בין בשר לגבינה שלאחריו יש חובה.

מרדכי ברגר – אלעד

יד

בב"י סי' קע"ג הביא לשון הטור ביו"ד שכתב ב' טעמים להא דבעינן לשהות כדי סעודה בין אכילת בשר לגבינה, א. משום שהבשר מוציא שומן ומושר טעם עד זמן ארוך. ב. משום בשר שבין השיניים. וכתב הטור דנפק"מ בין ב' הטעמים בלועס לתינוק, לטעם א' אין צריך שהייה כיון "שלא אכלו", ולטעם הב' צריך לשהות. ומיד כתב לזה הביא הב"י לשון הר"ן שכתב: נראין הדברים שמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם, אלא מאכילה ראשונה חשבנין ליה לזמן שהייה, ומיהו קינוח הפה מיהא משמע דבעי, עכ"ל. ולכאורה מהא דס"ד דהר"ן דבעי שהייו מוכרח דפליג אהבנת הטור וס"ל דטעם הנמשך הוא גם בפה, ונפק"מ בלועס לתינוק דגם לטעם א' בעי שהייו, וצ"ע מ"ט לא נקט הב"י שהוא במחלוקת. ועיין עוד בגוף השאלה עוד מה דצ"ע שם.

שהה כדי סעודה אחרת בין בשר לגבינה ומצא בשר בין שיניו ובלעו אם צריך להמתין שש שעות נוספות

אינה ה' לידי הזכות לשוב ולברר דעת הטור ור"ן הנ"ל, ולהגיע לחקר האמת בדעתם, ולא מחמת תמיהתי הנ"ל אלא משום מעשה. וגופא דעובדא, דבעת שערכתיו המדורים בגליון כ"ט קודם הבאתם לדפוס ראיתי לידידי וחביבי הרה"ג צבי וייסבלום שליט"א במדורו הנפלא לקט הלכה שהביא מזכרונו וממה שרשום אצלו סיכום ההלכות הנוגעות לעניני בשר בחלב (מפני שענינים אלו נתבארו בהרחבה בטור וב"י אור"ח סי' קע"ג). ושם באות ב' כתב זו"ל, מצא בשר בין שיניו אחר ו' שעות ובא לאכול גבינה, מסירו מבין שיניו לחוץ ומקנח ומדיח פיו. והוסיף עוד, "ואם בלעו צריך להמתין ו' שעות נוספות", ומיד כשראיתי תוספת זו תמתיי היכן ראה דברי נביאות אלו, והיה פשוט בעיני עפ"י מה שזכרתי מלימודי בעבר ובהווה מענינים אלו שלא נמצא חכם מראשונים ואחרונים שיחמיץ ויסבור כך, וע"כ מחקתי תוספת זו. אמנם אחר ההדפסה כשמתהתי לפניו מנין לו דין זה, תמה הוא על תמיהתי דדין פשוט זה יוצא עפ"י שיטות הראשונים הסוברים שסיבת ההמתנה בין בשר לגבינה הוא משום שהבשר מוציא שומן ומושר טעם עד זמן ארוך, וכתב הטור באור"ח וביו"ד דנפק"מ להלכה בין טעם זה לטעם הרמב"ם דס"ל שסיבת ההמתנה משום בשר שבין השיניים, אם נמצא בשר בין השיניים אחר ו' שעות, דלדעת הרמב"ם אחר ששהה כשיעור אין צריך להוציאו משום שמתכלה הבשר ונעשה כעפר (פמ"ג שם), ולדעת הרשב"א והעיטור עדיין שם בשר עליו וצריך להוציאו. ולפי"ז הסיק הרב הנ"ל דאם שם בשר עליו א"כ כשבולעו שוב הגיע לו למקום הבליעה טעם בשר וצריך להמתין ו' שעות נוספים. אכן מסקנה זו אינה נכונה כלל וכאשר יוכח מלשונות הראשונים והאחרונים שיובאו להלן. ומתוך הדברים נעלה ונבוא לבאר דעת הטור והר"ן בכל סוגי זו.

א. תחילה לכל עלינו להקדים לשון הש"ס בחולין ק"ה ושם אמרו: בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן כמה ישהה בין בשר לגבינה, א"ל ולא כלום, איני והא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, גבינה מותר לאכול בשר. אלא כמה ישהה בין גבינה לבשר, א"ל ולא כלום. גופא אמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, גבינה מותר לאכול בשר, אמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השיניים מהו, קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם, אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידינא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא [מעת לעת] ואילו אנא בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחרייתא אכילנא, ע"כ.

הרי לפנינו פשטיות הסוגי, דס"ל לר"ח דאכל בשר אסור לאכול גבינה, ולא אמר לן כמה ישהה בין זה לזה, וגם לא קאמר לן טעם האיסור, ואכל גבינה מותר לאכול בשר מיד בלא שטי"י ובלא קינוח הפה [שאם אכל זה וביקש לאכול זה אין צריך אנו השיעור, דהרוצה להתנהג בחסידות ימתין מעת לעת, ואילו הירוצה לנהוג ולעשות כעיקר הדין צריך להמתין "מסעודה לסעודה אחרת". וגם הכא לא שמענו טעם לשיהוי, וכמ"כ לא שמענו הכוונה "מסעודה לסעודה".

עוד יש להבין הא דא"ל רב אחא בר יוסף "בשר שבין השיניים מהו, קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם". כמ"כ יש להבין לכל האמור לשון הש"ס קודם לכן: תנא אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן. הוא תני לה והוא אמר לה בלא שטי"י ובלא קינוח הפה [שאם אכל זה וביקש לאכול זה אין צריך ליטול ידיו ולקנח, אבל בבשר בהמה בעי קינוח כדלקמן שלא יהא נדבק כלום מן הראשון בחניכיו - רש"י]. רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי אייתו ליה גבינה אכל אייתו ליה בשרא אכל ולא משא ידיה, אמרי ליה והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן, עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא, אמר להו הני מילי בליליא אבל ביממא הא חזינא. תניא בית שמאי אומרים מקנת, ובית הלל אומרים מדיח, ומסקנת הסוגי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, והיינו דבעינן קינוח והדחה. ופי' קינוח מפורש בש"ס שם,

גופא אמר ר' זירא אין קינוה הפה אלא בפת. ובפי מדיח נחלקו הראשונים, רש"י (וכ"ה בתוס' ורא"ש) פי לשטוף את הפה, ורבינו גרשום ורמב"ם (מאכ"א ט' כ"ו) ור"ן (ל"ז ע"ב מדפיו) פי רחיצת ידיים. ע"כ תורף הסוגי.

וצ"ע אהי קאי ברייתא דב"ש וב"ה דבעינן קינוה והדחה, אי אבשר אחר גבינה או אגבינה אחר בשר, ועוד מ"ט לקינוה והדחה, דאי לדעתם מועיל הדבר להסתר הבשר או הגבינה, אך ישאלו הדינים, דין דר"ח ודינם באוכל בשר ולאחריו גבינה, וכן להיפך. וכן מה שאלת הש"ס לענין בשר שבין השיניים אם קינוה והדחה בא להועיל לזה. ואי נימא דבעינן לתרווייהו, האם לפי"ז יצטרך השהיה לקנח ולהדיח פיו קודם סעודה אחרת ואכן בכ"ז נתקשו הראשונים שם, ואסכם בקצרה דעותיהם בזה.

ב. דעת הרבה מן הראשונים ומהם בה"ג, וגאון המובא בתוה"ב הארוך (ב"ג ש"ד), ור"ת וריא"ז ורא"ה (בבדק הבית שם) ועוד, שהאוכל בשר מותר לאכול אחריו גבינה מיד, ובלבד שיקנח וידיח פיו ביניהם, ושרי עי"ז ללא שיהיו כלל, וסמכו עצמם אברייתא דב"ש וב"ה דמפורש שם דשרי ע"י קינוה והדחה. וגם סמכו עצמם אהא דאמר ר"נ (שם ק"ה ע"ב) דהא דקיי"ל מיום אמצעים רשות היינו דזקא בין תבשיל לתבשיל "אבל בין תבשיל לגבינה חובה", הרי להדיא דשרי באותה סעודה לאכול תבשיל של בשר ואחריו גבינה ובלבד שיטול ידיו. והנה מציונו בראשונים ב' טעמים "לשהיה" בין בשר לגבינה, או משום טעם הבשר הנמשך בפה, או משום בשר שבין השיניים. ואף המתירים בלא שיהיו ובלבד ע"י קינוה ס"ל טעם "הקינוה" מהנ"ל [עיין ריא"ז שנקט הטעם משום בשר שבין השיניים, ז"ל והיכא דאכל גבינה מקמי בשר בהמה וחיה צריך נט"י, והוא דאכל בלילאי, אבל קינוה הפה לא צריך "לפי שהגבינה מתעכלת מהרה מאחר שנכנסה לתוך הפה" ואין לחוש לה, משא"כ בבשר "שהבשר של בין השיניים נקרא בשר כדכתיב הבשר עודנו בין שיניהם לפיכך צריך קינוה הפה באכילתו", אבל אם הקדים אכיל גבינה אין צריך קינוה הפה מפני שיש לו עיכול הפה מיד, עכ"ל. אמנם הרא"ה בבד"ה שם נקט טעם הקינוה משום טעם הבשר הנמשך בפה ושמועיל לזה לאלתר ע"י הקינוה, עיי"ש]. ולדבריהם הא דאמר רב חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה, היינו כשלא נטל וקינח אבל בנטילה וקינחו שרי. והם מפרשים הא דמר עוקבא דאמר בסעודתא אחריתא אכילנא בתרי אנפי, או דמחמיר על עצמו היה, דדי בקינוה ונטילה כנ"ל, וזוהי דעת ר"ת, והוכרח לדבר שכן משום דמפרש דכוונתו מר עוקבא לא בסעודה שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאלתר אם סילק ובירך מותר דלא פלוג רבנן. ולדעה זו ברור ופשוט דלא די בסילוק וברכה לבד ללא קינוה ונטילה, דאין סיבת הקינוה משום היכר בלבד שלא יבואו לאכול תרוייהו בהדדי דלכך היה מקום לומר דקינחו או סילוק יועילו להיכר זה כל אחד לבדו, דהלא גם הם ס"ל דטעם הקינוה משום בשר שבין השיניים או טעם הנמשך בפה ואין ספק מהכ"ז שיעמיל סילוק וברכה לאלתר, ע"כ דפשיטא להו להצריך בכל גווני קינוה ונטילה, ורק לתוספת חומרה והיכר היה מר עוקבא מחמיר על עצמו לעשות גם סילוק וברכה, ודו"ק.

[שוב ראיתי דבענין זה נחלקו רבוותא, דברמ"א סי' פ"ט סעי' א' הבין להדיא כנ"ל ולכן כתב ז"ל, ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות רק מיד אם סילק ובירך ברכת המזון מותר "על ידי קנוה והדחה", ע"כ ובפמ"ג שם (שפ"ד ס"ק ה') הביא דהלחם חמודות בפי' כל הבשר סי' כ"ה ובמנ"י כלל ע"י אות ג', נתמהו על דברי הרמ"א דתוספת זו שע"י קנוה והדחה לא נזכר כלל ליש אומרים, כיון דמפרשי סעודה אחרת מיד לאחר שבירך. והביא דאכן הלבוש ביו"ד השמיט "קינוה והדחה", אך תימה דבאו"ח כן הזכיר לתנאי זה, ותי' פמ"ג עפ"י דברי הש"ך שם, דיש לחלק בין "מיד" ללאחר שעה עיי"ש, וכנ"ל לדברי הראשונים הנ"ל דאם מתכוין לאכול מיד ודאי לא סגי ליה בהפסק סעודה וברכה בלבד ובעי קינוה והדחה, עיין עוד מ"ש ותרו"ץ. ואל תתמה מלשון הריטב"א וחולין שם דמשמע להדיא דלדעיה זו בחד מהנך סגי, עיי"ש. צ"ל דלא נחית לפרש מסעודה לסעודה כפירושם דהיינו לאלתר, דאי הכי מהכ"ת דלישתרי הא דבוק לו בין שיניו. ועיין עוד ביאור הגר"א שם שציון מקורו מתוס' שם ק"ה. ד"ה לסעודתא, ובמטה יהונתן שם ג"כ הוכיח שמקור הרמ"א מתוס' הנ"ל והוכיח כן באופן נפלא, דהקשו שם התוס' תימה האין פריך מגבינה אחר בשר אבשר אחר גבינה, וי"ל דהכי פריך וכו', והיכי דמי, אי בשר תחילה אפי' בנט"י וקינח הפה לא עדי סעודתא אחריתא אלא לאו אגבינה תחילה, עכ"ל, וא"כ ע"כ צ"ל דל"ת לתוס' דאי בסעודה אחרת נמי צריך קינוה, דאל"כ הוי ליש למימר לא משכחת ליה קינוה והדחה, אלא ודאי דאף הגבינה אחר בשר נמי צריך קינוה והדחה, כמו שכתב הרמ"א, עכ"ל ודפח"ת. ונראה לענ"ד להוסיף להוכיח כן מלשון הרש"י שם אהא דעוף וגבינה נאכלין באפיקורן, שהוסיף על פי' וכתב: אבל בבשר בהמה בעי קינוה כדלקמן שלא יהא נדבק כלום מן הראשון בחניניו, עכ"ל, וצ"ע דהלא קינוה אין מועיל דמשום כך בעינן שהיה כדי סעודה אחרת וכקושיו התוס', וע"כ דאף לכל הפי' זה דבר המוסכם שלכל הפחות בעינן קינוה והדחה וכנ"ל בדברי ב"ש וב"ה ודו"ק.]

אמנם רא"ה בבד"ה שם פי' הא דמר עוקבא בענין אחר, דלעולם מסעודה לסעודה הכוונה מסעודת שחרית לסעודת ערבית וכפי היר"ף רמב"ם ושא"ה, ולא קמ"ל מר עוקבא מידי דזה הוה פשיטא להו לש"ס דבהמתנה מסעודה לסעודה אין צריך לשום הכשר לא לקינוה ולא לנטילה ועצם ההמתנה מעכלת הבשר והטעם ואלא צריך לכלום, ועיקר מה דקמ"ל הש"ס היא אהיא עכ"ל וב"ה דקינחו ונטילה לבדה גם מועלת אף בלא שום המתנה. וא"כ לפירושו ב' אופני הפסק איכא בין בשר לחלב, או ע"י קינוה ונטילה ועי"ז שרי לאלתר, או ע"י שיהיו מסעודה לסעודה שע"ז הוה הפסק גם בלא קינוה ונטילה. והכריח הרא"ה פירושו הנפלא הלזה, ז"ל, והא מילתא תמיהא טובא הכשר של שהייה ודין זה של שהייה היאך לא נשנה במשנה ולא בברייתא ולא נאמרה במימרא אלא אנב גררא הביאה ודרך סיפור. ועיקרן של דברים משום דשהייה אינה הכשר והצורך ללמד לזה לא תנא ולא אמורא שהדבר מוכרע מעצמו שמי שאכל בשר לא יאסר לעולם לאכול גבינה בלא הכשר ואפילו עמד שני ימים או שלשה שלא אכל אחר הבשר, אי אפשר לומר בזה שיהא צריך כלום, אלא מפורסם היה אצלם היתר זה שבשר וגבינה מותרין זה אחר זה בשהייה לבד בלא שום הכשר שכבר נימוק ונימוח שמנינות וטיחה שבפיו וחכו, אלא שלא השוו בזה, יש מחמיר על עצמו במעת לעת, ויש נוהג היתר בסעודה אחרת, ולפיכך הביאה דרך סיפור בלבד דשהייה לא נאמרה מפני רבותינו בהכשר אלא מפורסם היה מעצמם כלל, וכיון שכן ודאי ב"ש וב"ה ששנו בברייתא הכשר לבשר וגבינה ודאי הכשר לשעה אמרו דבהאי הכשר סגי לאלתר לאכול גבינה אחר הבשר ואין כאן צריך הכשר ולא שהייה כלל, והדבר מוכרע מעצמו דהכשר זה להעביר טיחות הבשר מפיו ושמיניותו ודי בזה אפילו לאלתר, וכו', עיי"ש עוד מה שהאריך לבאר כל הסוגי באופן נפלא.

וההיא דאמר ליה רב אחא בר יוסף לרב חסדא בשר שבין השיניים מהו, קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם, מפרשים גם לשון זה בתרי אנפי, לפי' ר"ת, אחר

שאמרו שעיקר ההכשר הנצרך הוא משום בשר שבין השיניים ושדי לזה ע"י קינוה ונטילה, הקשה רב אחא דמהכ"ת שייחשב בשר שבין השיניים כבשר כלל שיצטרך אפילו קינוה ונטילה, ועי"ז קרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם אלמא דמיקרי בשר, ועיין עוד בחי' המאירי שפי' בענין אחר. אמנם הרא"ה שם מפרש דכוונת השאלה באופן שאחר השהייה מסעודה לסעודה מרגיש בשר בפיו, וקמ"ל דאפילו אחר השהייה חשיב בשר וסגי לאלתר ע"י קינוה ונטילה. ונפק"מ להלכה בין ב' הפי', אי בעינן למי ששהה מסעודה לסעודה ג"כ קינוה ונטילה. דלפי הרא"ה פשיטא דאין צריך [לבד אם מרגיש בשר בפיו], ולשיטת ר"ת ודעימיה הוא בספק אצלינו מפני שהם מפרשים מסעודה לסעודה "לאלתר" ופשיטא דלאלתר בעי גם קינוה ונטילה וכנ"ל שכן הבין בדעתם להדיא הרמ"א סי' פ"ט שם, וצ"ע לדעתם באופן ששהה ו' שעות אם עדיין יצטרך לקינוה ונטילה או סגי בשהייה זה, ונראה לדעתם עדיין בעי לקינוה ונטילה שהוא ההכשר היחיד לדעתם וצ"ע.

ולדעת הרא"ה נתברר לן עוד, דאכן שהייה שבין סעודה לסעודה מועלת לטעם הבשר הנמשך בפיו, דבשהיו כזה ודאי כבר נימוק ונימוח שמנינות וטיחה שבפיו וחכו, אך לא תועיל שהייה זו לאופן שירגיש בשר ממש בין שיניו, דעי"ז קרי עליה "הבשר עודנו בין שיניהם" דשם בשר עליה וצריך לקנח ולהדיח הרגשה זו ותועיל לו לאלתר. וכמובן שאין שום נפק"מ לדעתו אם יכלל או יוציא תחיתה זו, דהעיקר הוא שלא יהא ממשות או הרגשת בשר בעת שאוכל הגבינה, ותקנה לזה אף לאלתר ע"י קינוה והדחה.

ועיי"ש עוד שהביא שיטה הסוברת [ונראה שהבין שכן הוא דעת הרשב"א] דגם אחר השהייה עדיין בעי לקנח ולהדיח, וכתב על דבריהם ז"ל, וראה ברורה לדברינו מה ששאלו בשר שבין השיניים מהו, ואם כדבריהם דאפילו בתר שהייה בעי קינוה להעביר טיחת פיו, מה זו שאלה לבשר של בין השיניים דהא אפילו טיחת פיו שהייה, אלא ודאי דאשמרן, ועכ"ל נראה מפורש שהבין מדבריהם דלעולם בעינן קינוה והדחה אף אחר שהייה, ושלדעתם טעם הקינוה אף לטיחת בשר שבפיו דשייך עדיין הטעם אף אחר השהייה, ועפי"ז הקשה לדבריהם מ"ט שאלו רק על בשר של בין השיניים דאז פשיטא שצריך קינוה משום ממשות הבשר, היה לו לשואלו משום טעם הנמשך שהוא סיבה הממסכת להצריך קינוה והדחה.

ולא נתברר לן לדעת הרא"ה דין מי שקינח והדיח לאלתר ועדיין מרגיש ממשות בשר בפיו, ומסתברא דלדעתו אין צריך לקנח ולהדיח שוב, או משום דס"ל דהרגשה בעלמא היא, או כדביאר הפר"ח בדעת הרמב"ם [יובא להלן] דמה שלא יצא ע"י שהייה והוא הדין לרא"ה ע"י קינוה שוב לא יצא ודו"ק. כמ"כ יש לספק לשיטתו בדין הלועס לתינוק אם צריך לקנח ולהדיח פיו לאלתר, או שיועיל לו השהייה אף בלא קינוה, [דחרי לשיטתו עיקר הקינוה או השהייה משום שנטעם וטיחה שפיו וחיכוך]. דפשיטא דס"ל כהנבת הטור בשליש, החוששים לטעם הנמשך בפה שהוא רק ע"י אכילה ממש ובמקום הבלעיה, ולפי"ז לא יצטרך לקנח או לשהות ע"י לעיסה, ויותר מסתברא דס"ל כהני ראשונים דס"ל דטעם הנמשך הוא "בפה" ממש, וא"כ יצטרך לקנח או לשהות אף בלועס לתינוק, וצ"ע.

ג. אמנם דעת רוב ככל הראשונים דלא כוותייהו וס"ל דהא דאמר ר"ח אכל בשר אסור לאכול גבינה היינו עד שיהשה כשיעור שבין סעודה לסעודה ולא סגי ליה בקינוה. ובטעם הנשהיה נחלקו הראשונים, רש"י ור"ן ועוד מן הראשונים פי' "משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו", ורמב"ם ורשב"א ועוד הרבה מן הראשונים פי' "משום בשר שבין השיניים". ובטעמם גופא נראה דאיכא פלוגתא בראשונים, דמלשון רש"י והר"ן הנ"ל משמע דהבשר מוציא שומן "והוא נדבק בפה", אמנם דעת הטור נראה דס"ל דמשיכת הטעם איכא רק באכל הבשר, שכתב דנפק"מ לב' הטעמים אם לא אכל הבשר אלא לעסו בתינוק, ובטעם הנשהיה הראשון אין צריך להמתין [דכיון שלא אכלו אינו מוציא טעם], ולפי טעמו של הרמב"ם צריך להמתין, עכ"ל. וכן בטעם הרמב"ם מציאנו פלוגתא, דלדעת מאירי וטור ועוד מן הראשונים אחר ו' שעות כבר נתעכל במקומו ואינו קרוי בשר, ומלשון הרשב"א בחידושיו וכו"ה להדיא בפר"ח (סי' פ"ט) והכריח כן מן הש"ס עד ו' שעות אמרינן שודאי יצא הבשר מפיו, אך ודאי שגם אחר זמן זה שם בשר עליו, ונפק"מ בזה כמ"ש הטור שם באם ימצא בשר בין שיניו אחר זמן שהיה, דלהבנת הטור בדעת הרמב"ם אין צריך להסירו דכערפ עלמא הוא. ולדעת הרשב"א עדיין שם בשר עליו ובעי להסירו.

ולכאורה לפי שיטה זו האחרונה צ"ע טובא הא ברייתא שלימה שינוי דקינחו ונטילה לבדם סגי בין לב"ש ובין לב"ה אף בלא שיהיו כלל, והם מפרשים דב' תקנות חכמים נפרדות נאמרו לענין בשר וחלב, א. שלא לאכול לעולם בשר אם בפיו מצויים עדיין שיירי גבינה, וכן להיפך. ב. קיימת תקנת חכמים נפרדת להמתין זמן מסוויים בין אכילת בשר לאכילת גבינה, ולא סגי להכשיר תקנה זו ע"י קינוה והדחה אלא בעינן שיהיו זמן מסעודה לסעודה, ועפ"י ידיעה נצרכת זו נבוא לבאר לשון הש"ס שם לדעתם. דעת הני דס"ל דטעם השהייה משום טעם הבשר הנמשך בפה, ברייתא דב"ש וב"ה דסגי לאלתר ע"י קינוה והדחה מיירי "אאכל גבינה ואח"כ רוצה לאכול בשר", דתקנת השהייה לא שייכא בהו כיון שטעם הגבינה מתעכל בפיו וחכו מיד, וא"כ נשאר באפו"ז רק תקנה ראשונה שלא לאכול לעולם בשר אם בפיו מצויים עדיין שיירי גבינה, ולזה מועיל קינוה ונטילה. כמ"כ נפק"מ לטעם זה אם אחר השהייה צריך עדיין לקינוה ונטילה [אף כשלא מצא כלום בין שיניו כדעת כמה מן הראשונים, או באופן שמרגיש בשר בפיו אחר שהיית הו' שעות לדעת כל הראשונים]. דלדעתם אף דתקנה שניה נתקיימה שפיר וכבר אין טעם הנמשך בפה, בכ"ז איכא להאי תקנה ראשונה שלא לאכול גבינה אם בפיו מצויים עדיין שיירי בשר, ולזה יועיל קינוה והדחה, ומעתה ברייתא דב"ש וב"ה מתקיימת שפיר או כשאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, דיועיל קינוה והדחה אף לאלתר, או כשאכל בשר "והשהה השהיו הנצרך" ורוצה לאכול גבינה, דלדעת כמה מן הראשונים אינו יכול להא"כ בלא גווני ואפילו אין מרגיש בשר בפיו עד שיקנח וידיח, ולכ"ע לא יוכל לאכול הגבינה רק ע"י קינוה והדחה "אם מרגיש בשר בפיו".

ולשיטתם ידיעה זו האחרונה קמ"ל רב חסדא במאי דקרי עליה "הבשר עודנו בין שיניהם", דמספק ליה לרב אחא בר יוסף אי בשר שבין השיניים קרוי בשר, ונפק"מ אי בעי קינוה בלבד גווני אף אחר השהייה מחמת תקנת החכמים הראשונה, וקרי עליה כנ"ל ששם בשר על בשר זה ואין לאכול אחר השהייה עד שיקנח וידיח [ולדעה א' גם אם אינו מרגיש, ולדעה ב' רק אם מרגיש].

אמנם לדעת הרמב"ם ושא"ר דסברי דעיקר סיבת השהייה הוא משום בשר שבין השיניים, אם נפרש שיטה זו כהנבת הטור ומאירי דאחר השהייה "נתעכל" הבשר ונעשה כעפר, נצטרך לפרש דתקנת חכמים אחת היא שלא לאכול לעולם בשר אם בפיו מצויים עדיין שיירי גבינה, וכן להיפך, רק דבאכל גבינה מקודם ורוצה עתה לאכול בשר יז בקינוה והדחה וסגי לאכול לאלתר, דאין חשש שהגבינה תשאר בין שיניו אף אחר הקינוה והדחה, וב"ש וב"ה מיירי רק באופן

זה, משא"כ אכל בראשונה הבשר, אין הקינוה וההדחה מועילים לזה וחיישינן בכל גווני שעדיין נשאר הבשר בין השיניים, ותקנה אחת היא באפו"ז, לשהויי מסעודה לסעודה דבמשך זמן זה הבשר מתעכל ומתכלה ונעשה כעפר ושוב לא חשיב בשר, ושרי לאכול גבינה אף אם ירגיש ממשות הבשר בפיו. ולפירוש זה הא דא"ל רב אחא בר יוסף בשר שבין השיניים מהו, וקרי עליה הבשר עודנו בין שיניהם, לכאורה תמוה מאוד, הא כל סיבת השהייה הוא משום בשר שבין השיניים וכבר הוו ידעי שבשר זה מקרי בשר, ואי אפשר לפרש דשאלו על אחר השהייה, דהא לדעה זו כבר אין שם בשר עליו אח"ז. היישוב הפשוט לקושי' זו, וכן פי' במהר"ם, דאחר דקאמר ר"ח שאסור לאכול גבינה אחר בשר עד שישהה ולא יועיל לזה קינוה והדחה, קא"ל בשר שבין השיניים מהו (לא דרך שאלה) היינו מה חשיבות יש לבשר שבין השיניים שמשום כך בעינן לשהויי הלא אינו נחשב בשר כלל, ועי"ז קרי עליה והוכיח מן המקרא שגם בשר שבין השיניים נחשב לבשר. אמנם במאירי תי' הלשון בענין אחר, ז"ל, ורב אחא שאלו בשר שבין השיניים מהו, ומתוך כבודו לא רצה להקשות לו אלא דרך שאלה כלומר שהקינחו ודאי מעביר הוא שמנינות הנדבק בחיך ונמצא שאין עוד לחוש אלא לבשר שבין השיניים שאינו סר, ובשר זה מי מקרי בשר, והשיבו שבודאי נקרא הוא בשר ומתוך כך צריך לשהות, ולא מצינו בשהייה זו פחות משיעור שבין סעודה לסעודה והוא שש שעות או קרוב לזה, שבשיעור זה נתעכל אף במקומו ואינו קרוי עוד בשר, וכו' ע"כ.

אכן להבנת הפר"ח בדעת הרמב"ם דעד ו' שעות אמרינן מסתמא יצא הבשר מבין שיניו והלך לו, פי' הסוגי פשוט, דשאל רב אחא אבשר הנמצא בין השיניים אחר ו' שעות אי שם בשר עליה, והוכיח לו מקרא דשם בשר עליו, ובסתם מועיל השהייה ו' שעות אף בלא קינוה והדחה דאמרינן מסתמא יצא, אכן באופן שנתמצא אחר השהייה שם בשר גמור עליו וצריך להסירו, אכן לפי' זה צ"ע, דאי טעם השהייה מפני בשר שבין השיניים ואין מועיל לבשר ר' קינוה והדחה, וע"כ צריך לשהות כנ"ל, וס"ל דאחר ו' שעות מסתמא יצא והלך לו, א"כ מה תקנה איכא למצוא אחר ו' שעות, דקינחו והדחה הא ס"ל דלא מועיל דע"כ מצריכים שהייה, והמתנה נוספת מה תועיל הלא מה שלא יצא עד עתה מפני מה יצא בהמתנה נוספת. אכן הפר"ח גופיה שם ליבו לשאלה זו וכתב ז"ל, ולכן נראה שהרב כתב שצריך שש שעות מפני הבשר שבין השיניים שאינו סר בקינוה, כלומר שלא התירו חכמים אלא אחר גבינה מפני שקצת טעם שנשאב בפה סגי ליה בקינוה, משא"כ בבשר שנכנס בשיניים, ולא התירו חכמים בחטיטה בשיניים משום דילמא לא יחטט יפה יפה, ולפיכך נתנו חכמים שיעור שש שעות דמסתמא מה שנשאר בין השיניים יוצא לחוץ מעט מעט ומסירו, "ואחר שיעור זה לא חיישינן שנשאר בשר בשיניים, ואת"ל שנשאר לא חיישינן שיצא חוצה לפי' בעוד שאוכל גבינה", אבל אם מוצא בשר בין השיניים אף לאחר שש שעות משום דדאי דבשר הוי וצריך להסירו בא' דעת הרמב"ם, עכ"ל. הנה הוא מפרש דמה שנשאר לא חיישינן שיצא חוצה לפיו, ע"כ רק באופן שמצא ויכול להסירו מבין שיניו פשיטא שראוי שסירו, אי לאו הכי אף שיועד שנמצא בפיו אין לחוש דאם עד עתה לא יצא לא חיישינן שיצא בעודו אוכל הגבינה.

ד. הרי לפנינו ב' שיטות עיקריות בביאור הסוגי, ולחם ב' טעמים לקינוה או לשהייה, ובב' טעמים אלו איכא ב' פירושים נפרדים, כנ"ל. ונפק"מ לכל הנ"ל. א. אי בעינן קינוה והדחה אף בין בשר לגבינה. ב. שהה ו' שעות ומצא בשר בין שיניו מה יעשה. ג. לועס לתינוק. לדעת בר"ג ור"ת, תקנה אחת איכא, שלא לאכול בשר וגבינה יחדיו, [מפני שהם מפרשים טעם הקינוה משום בשר שבין השיניים]. ולזה מועיל קינוה והדחה, ושהיו מסעודה לסעודה לא יועיל לענין קינוה והדחה, לא מיבעיא לפי' דמסעודה לסעודה היינו לאלתר, אלא אפי' ישהה ו' שעות יוצרך לעיקר הדין דב"ש וב"ה לקנח ולהדיח. ולפי"ז הלועס לתינוק ודאי צריך קינוה והדחה מפני הבשר שבין השיניים, ולדבריהם אין מציאות מה ישהה ו' שעות ומצא בשר בין שיניו, דבאפו"פ בעי לקנח ולהדיח, וחילוק א' שייך לדעה זו אם ימצא בשר בין שיניו אחר קינוה והדחה, ונראה דמה שיוכל להוציא יוציא, ומה שאין בידו להוציא ליכא למיחש, דאם לא יצא ע"י קינוה והדחה לא חיישינן שיצא בעודו אוכל הגבינה [וכפי הפר"ח בדעת הרמב"ם]. לדעת רא"ה ב' תקנות איכא, או לשהות ו' שעות ואז יועיל לטעם הבשר הנמשך בפיו ואין צריך קינוה והדחה, או לאלתר ע"י קינוה והדחה. ואף אם מרגיש בשר ממש בין שיניו אחר הנמהייה, יועיל לו לאלתר ע"י קינוה והדחה. ובלועס לתינוק נסתפקנו לעיל בדעתו אי ס"ל כהנבת הטור וא"כ אין צריך כלום, או דס"ל כשיטות הסוברים שהטעם נמשך "בפה" ויצטרך קינוה לאלתר או שהייה לאח"ז, וצ"ע.

ולדעת שאר ראשונים ב' תקנות חכמים נתקנו בזה. א. שלא יאכל בשר או גבינה אם איכא שיורי גבינה ובשר בפיו. ב. דאחר אכילת בשר איכא טעם הנמשך בפה, והיתקן לזה הוא לשהות בין אכילת בשר לגבינה ו' שעות, שתוך זמן זה מתכלה טעם זה. ולדעתם שם גבינה בין שיניו שם בשר עליו ואסור לאכול הגבינה כ"ז שבשר זה נמצא בין שיניו. ובאם שהייה זו מועלת גם שלא יצטרך קינוה והדחה, דעת ריטב"א רא"ה ומאירי ועוד מן הראשונים דשוב אין צריך קינוה והדחה [יש מהם הסוברים דטעם השהייה משום בשר שבין השיניים ואחר השהייה מתכלה ולא חשיב בשר כלל (והיא שיטת המאירי), ויש הסוברים דשהייה מועלת לטעם הנמשך בפה וע"כ אין צריך בסעודה אחרת קינוה והדחה (והיא דעת הרא"ה)]. אמנם דעה אחרת איכא המובאת ברא"ה שם [והדחה כנ"ל וס"ל דאף אחר השהייה עדיין איכא דינ דב"ש וב"ה דבעינן לקנח ולהדיח [ואין אנו יודעים סיבת השהייה לדעתם כדי שנוכל ללמוד מזה טעם לקינוה, וצ"ע], ולשיטה זו אם שהה ו' שעות כדין ומצא בשר בין השיניים, היא שאלת רב אחא לדעתם, והשיב לו ר"ח דשם בשר עליה, והתקנה לדעתם, לדעת הטור דס"ל דלדעתם הלועס לתינוק אין צריך להמתין, ע"כ דלא חשו כלל לבשר שבין השיניים, ולפי"ז אם שהה ומצא דנתברר למפרע דאיכא בשר בין שיניו ודאי צריך להסירו, דשם בשר גמור עליה, ואיכא תקנת החכמים שלא לאכול גבינה אם שיורי בשר עדיין בפיו. ומפורש בכל הראשונים שהסרה זו נעשית ע"י "קינוה", כך מפורש ברא"ה הנ"ל, וז"ל הריטב"א, בשר של בין השיניים מהו, פי' לענין סעודה שניה אי נפיק מתורת בשר או לא, ואמר ליה "דצריך קינוה" כי עודנו שם בשר עליו, וכו', ולפיכך הצריכו עליו קינוה, עכ"ל. וכן מפורש בר"ן כדלהלן. ובדין לועס לתינוק לדעתם תליא אי טעם הנמשך הוא בפה ממש או בבית הבלעיה, עיין לעיל ודו"ק.

ולדעת הרמב"ם, עיקר התקנה משום בשר שבין השיניים, ומועלת לה השהייה, ואין צריך קינוה והדחה בכל גווני אף אם ימצא בשר בין שיניו אחר ו' שעות, דלדעת הטור אינו חשוב בשר כלל, ולדעת הפר"ח מה שלא יצא עד עתה שוב לא יצא. והלועס לתינוק צריך להמתין כנ"ל.

ה. אחר שהקדמנו כל הנ"ל נבוא לבאר לשון הר"ן, ומתוך לשונו נבוא להוכיח דברו מוכרחו לדעת כל הראשונים דאם מצא בשר בין שיניו אחר ששהה ו' שעות ובלעו אין צריך להמתין ו' שעות נוספים.

ז"ל הר"ן: נראין הדברים שמי שאכל בשר ושהה קצת ואחר כך מצא בשר בין שיניו שאינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם אלא מאכילה ראשונה חשביון ליה לזמן שהייה, ומיהו קינוח הפה מיהא משמע דבעי, עכ"ל.

וכתב מרן בשו"ע יור"ד ריש סי' פ"ט ז"ל, אכל בשר אפילו של חיה ועוף לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות, ואפילו אם שהה כשיעור אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו, והלועס לתינוק צריך להמתין, ע"כ.
הרי שהחמיר כשיטה המצריכה להמתין ו' שעות, וכמו"כ החמיר כחומרי ב' הטעמים המצריכים המתנת ו' שעות, א. משום טעם הבשר הנמשך בפה, וע"כ אם יש בשר בין השיניים שם בשר עליו וצריך להסירו קודם שיאכל גבינה, כדי שלא יאכל גבינה בעוד שייירי בשר בפיו וכנ"ל, ושהלועס לתינוק ג"כ צריך להמתין משום חשש בשר בין השיניים, והבין הכל כהבנת הטור וכדהארנו לעיל.

הוסיף רמ"א בהגהה ז"ל, ואם מצא אחר כך בשר שבין השיניים ומסירו צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה, עכ"ל. ומקורו מלשון הר"ן הנ"ל, רק דבר"ן ובשאר ראשונים מפורש "דקינוח הפה" בעי, והוא כתב "צריך להדיח פיו".
וכתב הש"ך (ס"ק ד') ז"ל, ובר"ן כתוב שצריך קינוח הפה ולא הזכיר הדחת הפה, וכן העתיק בב"י ובתורת חטאת, והיינו דאזיל ר"ן לטעמיה דסבירא ליה בעלמא דלא בעינן הדחת הפה, אבל לדין דבעינן הדחת הפה, הוא הדין הכא, "ופשיטא דבעי נמי קינוח" אלא שקיצר בלשון, נראה לי. והסכימו עמו בדקדוקו נושאי הכלים, עיין פר"ח ושאר אחרונים.

אחר שהקדמנו הלשונות נחזור להבין לשון הר"ן, הנה לעיל מיניה ביאר הר"ן טעם דאכל בשר אסור לאכול גבינה "משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו", הרי להדיא דאזיל כטעם הראשונים דס"ל דטעם השהייה משום טעם הבשר הנמשך בפה, ולדעתם אחר ו' שעות נתבטל הטעם וכנ"ל. ולפ"ז צריך להבין מאי ס"ד דהר"ן שמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו שיצטרך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר, איה"נ דעתו שבשר זה הנמצא בין שיניו בשר גמור הוא וצריך להסירו, אך מדוע ס"ד שיצטרך להמתין כדי סעודה אחרת, הרי לדעתם מעת שסיים סעודתו מתחיל להתעכל טעם הבשר עד שטעמו פג והולך אחר ו' שעות, א"כ כל מה שמוצא תוך זמן זה הרי נמצא תוך זמן עיכולו ומהכ"ת שימיתן. ועוד מהו דקאמר "ומיהו קינוח הפה מיהת בעי", הרי הקדמנו לעיל דדעת רוב ככל הראשונים דקינוח והדחה דאייירו ב"ש וב"ה אבשר אחר גבינה קאי, אבל אחר שהיית ו' שעות שוב אין צריך קינוח והדחה ומהכ"ת שיצטרך עתה לקינוח והדחה, ובפרט צל"ע דלדעה זו הסכים הטור שהלועס לתינוק אם לא ימצא בשר בין שיניו לא יצטרך להמתין כלל מפני שעיקר טעם הנמשך בפה שייך רק "באוכל" ועי' אכילתו הטעם נמשך בבית בליעתו, אבל הלועס אף שניטש פיו בשומן אין צריך שיהיו כלל ויכול לאכול גבינה מיד [ואף לא הזכיר הטור דלכל הפחות בעינן קינוח והדחה], ומעתה צע"ג, הלא בשר המשאיר טעם בפיו כבר נבלע תוך מעיו מיד כשסיים סעודתו, ובשר זה הנמצא תוך שיניו נחשב כבשר הנלעס לתינוק שלא איכפת לן מה שמוציא שומן תוך פיו דאין שומן זה נמשך בפיו משמוש כך נצטרך לשהות, וא"כ היכי ס"ד שיהא שום סיבה וטעם להמתין כדי סעודה אחרת.

ואפשר לפרש דעת הר"ן בב' אופנים. א. דאכן פליג אהבנת הטור וס"ל דאף הלועס לתינוק צריך לשהות כדי סעודה אחרת משום טעם הנמשך "בפה", והוא מדוקדק בלשון הר"ן לעיל מיניה "משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו". וכן הבין להדיא בדעתו הלבוש (יו"ד סי' פ"ט סעי' א') ז"ל, מיהו אפילו המתין כשיעור, אם יש בשר בין השיניים צריך להסירו ולהדיח פיו קודם שיאכל גבינה, ובתוך הזמן אפילו אין בשר בין השיניים אסור, לפי שהבשר מוציא שומן ושהה קצת טעם עד זמן ארוך, "לפיכך אפילו לא אכלו אלא לעסו לתינוק צריך להמתין, דאע"ג שלא אכלו, מכל מקום טעם הבשר נשאר לו בפיו ומושך לו טעם השומן כאילו אכל" עכ"ל, הרי להדיא דאף שכתב הטור דנפק"מ בין ב' הטעמים, דרק לטעם הרמב"ם צריך שיהיו בלועס לתינוק, איהו פשיטא ליה דלדעתם טעם הבשר נשאר לו בפיו אף ע"י לעיסה לחוד. וכבר תמה על לשון הלבוש בש"ך (שם ס"ק ב') ונשאר בצ"ע. אכן במנחת יעקב כלל ע"ז אות א' הביא דאכן במהר"ל בדיני בשר בחלב כתב ג"כ כלשון הלבוש, והוסיף דאפשר דנזדמן להם גירס' אחרת בטור וכמו שהעתיק באו"ה (כלל מ' ד"ז) וז"ל, וכתב הטי"ד אבל באותו סעודה אפילו לא יחא בשר בין השינים אסור כדפירש"י שהבשר מושך טעם ומוציא שומן, והלכך הלועס לתינוק צריך להמתין עד סעודה אחרית, עכ"ל. ועפ"י מה שהקדמנו לעיל, מלשון הר"ן נראה להדיא דהוה פשיטא ליה שגם בשר הנמצא בין השיניים ממשיך טעם לפה, דוד"ק.

ומעתה אי נמצא כנ"ל אתי שפיר חידושו של הר"ן, דכפי שהקדמנו לעיל ב' תקנות חכמים איכא לדעה זו, א. התקנה הקדומה שלא לאכול לעולם בשר אם בפיו מצויים עדיין שייירי גבינה, וכן להיפך, ולתקנה זו היה די בקינוח והדחה כמו שאכן מועיל הכשר זה בין גבינה לבשר. ב. שלא יחא טעם נמשך מן הבשר בפה בעת אכילת הגבינה, וכיון שלא חשו לדעה זו שמא נכנס בשר בין השיניים ע"כ די בשהייה בעלמא כדי סעודה ומועיל לטעם הנמשך בפה, והא קמ"ל הר"ן שמי שאכל בשר ושהה קצת ואח"כ מצא בשר בין שיניו ודאי אינו צריך שהייה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם, דכשם שמתחיל לפוג טעם הנמשך תוך בית הבליעה מיד בסיום סעודתו, הוא הדין בבשר זה הנמצא בין שיניו שטעמו ושומנו יצא בעת הלעיסה א"כ תהליך התעכלות פוגות טעמו הנמשך נעשה מעת שגמר לאכול, והא קמ"ל דלא נימא דהפגת טעם שייכא רק אם בלע הבשר או שכבר אינו נמצא תוך פיו, אבל אם עדיין הוא בפיו עדיין מושך טעם כבתחילה ויצטרך לשהות מעת הנטילה, הא קמ"ל דזה אכל דהפגת הטעם ומתחלת מיד אחר שיצא שומנו ממנו, דוד"ק. אמנם קושטא קמ"ל "דקינוח הפה מיהא בעי", דאיה"נ בסתם אכילה שאין מרגיש שום בשר די בשהייה כדי סעודה להפיג הטעם, ולא חיישינן לדעתם לבשר שבין השיניים, אמנם אם מצא ומרגיש בשר בין שיניו נתגלה למפרע שאכן יש בשר בין שיניו, ובשר זה הא שם בשר עליו לעולם, א"כ פשוט שיצטרך קינוח והדחה לתקן התקנת החכמים הקדומה שלא לאכול גבינה בעוד שיורי בשר נמצאים בפיו.

ומעתה לכל הנ"ל פשוט וברור יוצא לדעת הר"ן דאם מרגיש בשר בין שיניו אין צריך ליטלו ולהסירו משם ע"י הוצאתו חוץ לפה, אלא יכול בשופי בלועלו, שהרי אותו טעם שנמשך בבית בליעתו הוא אותו טעם שנמשך עד עתה מבשר זה תוך פיו, וכשם שאם הוציאו לא אמרינן שעל מה שהיה עד עתה תוך פיו צריך לשהות שיהיו חדש של כדי סעודה, הוא הדין והוא הטעם אם יבולעו, דאם מיירי שנמצאו אחר ו' שעות, א"כ מה שפג תוך פיו

אותו הכניס בבית בליעתו ואין בו שום משיכת טעם, ואם מצאו תוך ו' שעות הרי פג למחצה א"כ בלע דבר שנמשך טעמו רק ג' שעות ואין צריך להמתין יותר, ופשוט.

עוד ראי' מוכרחת לזה ממ"ש הר"ן "ומיהו קינוח הפה" מיהת משמע דבעי, והרי פירשנו [וכן מפורש ברא"ה וריטב"א] דטעם הקינוח נמצא בשר הוא להסיר הבשר מבין שיניו, והרי קינוח נעשה ע"י פת וכדומה "ובולעם", והאריך שרי למיבלע ושמא נמצא תוך הקינוח בשר ומושך טעם במקום בליעתו, ע"כ דאין שום חשש בזה שהרי הבשר משך טעמו עד עתה בפה והפיג טעמו, וכנ"ל, ופשוט מאוד.

ונראה דלזה רמז הגר"א בביאורו ללשון הר"ן הלו המובא בהגהה שם, ז"ל ואם מצא וכו' "נהי דאין מושך טעם", לא גרע מגבינה דגם כן אינו מושך טעם, דלכך מותר וכו', עכ"ל. וכונתו ברורה ופשוטה, דנהי דבשר זה הנמצא בין שיניו אינו מושך טעם כיון שפג טעם הנמשך ממנו תוך זמן השהייה, בכאופ"פ לא גרע מגבינה דג"כ אינו מושך טעם ולא שרי לאכול בשר אחר גבינה רק ע"י קינוח והדחה מחמת התקנה הראשונה שלא לאכול גבינה כ"ז ששיורי בשר תוך פיו, כמו דלא שרי לאכול בשר כ"ז ששיורי גבינה בפיו, דוד"ק.

עוד אפשר דלעולם לא פליגי ר"ן והטור ולעולם כדהבין הטור דלדעה זו טעם הנמשך שמחמתו בעינן לשהויי כדי סעודה הוא דוקא "באכל" ולא בלועס, אכן צריך להבין מה חילוק בין לועס לאוכל, הלא שומן היוצא מן הבשר וממשיך טעם עד זמן ארוך נעשה ע"י לעיסת הבשר, ואף הלועס לתינוק לא שמענו שיצטרך להוציא שומן הלעיסה מתוך פיו, וע"כ שבולעו, א"כ מה חילוק איכא בין בולע ללועס, ומוכרחים אנו לפרש "דתקנת חכמים" היתה דוקא באופן שהייתה "אכילה" ממש, שעל ידה נמשך בפה ובמקום הבליעה טעם גדול של בשר הגורם להמשכת טעם בשר לזמן ארוך, אבל לועס לתינוק גרידא אין בה די אכילה שעליה תיקנו חכמים שהייה בשיעור של כדי סעודה, אכן הכרחתי בגליון הקודם תוך קושיותי בלשון הטור דודאי ס"ל דאף דאין צריך שהייה כדי סעודה בלועס לתינוק, פשיטא דצריך לכל הפחות קינוח והדחה מפני משהו משיכת הטעם שנעשה ע"י הלעיסה, ואם כנים אנו בזה, הא קמ"ל הר"ן שמי שאכל בשר ושהה קצת ושוב מצא בשר בין שיניו לא נימא שעי"י קינוח הבשר או בלא קינוח ורק ע"י בליעתו כמו שהוא יצטרך להמתין כדי סעודה אחרת, דתקנה זו לא נתקנה רק "באכילה" ממש, משא"כ בבליעת משהו בשר הנמצא בין השיניים פשיטא שלא יצטרך להמתין אף שעתה הגיע בשר זה במקום המושך טעם יותר, וזהו דקאמר ומיהו קינוח הפה מיהא בעי, גם לטעם המועט שהגיע עתה לבית הבליעה שמועלת לה קינוח הפה כמו בלועס לתינוק, וגם מעצם דין הקינוח דבעינן לעשות כיון שנתגלה למפרע דאיכא בשר בין שיניו, וכנ"ל, ודו"ק.

ו. שוב אחר כותבי כל זה מצאתי שכבר פלפל בחכמה בענין זה ידידי הרה"ג שלום טוויל שליט"א בספרו פסקי בן איש חי הלכות בשר בחלב. ותחילה לכל הביא לשון הבא"ח (ש"ב פרשת שלח לך ס"ח) שכתב ז"ל, ואם יש בשר בין השיניים צריך להסירו. ואם לא הסירו יתיך אחר אכילה אלא עד אחר שנים ושלוש שעות, אין צריך לחשוב הששה שעות אלא מעת שגמר אכילתו. "ומכל מקום צריך לקנח פיו בפת, דהיינו שילעוס ויבלענו", ואח"כ ידית פיו, עכ"ל. הרי דהבא"ח הוסיף על לשון הרמ"א שצריך לקנח פיו בפת "דהיינו שילעוס פת ויבלענו", והיינו דחש לדעת הפרי תואר (ס"ק ז') דבקינוח צריך שיבלע דוקא, ולא סגי בלועס ופולט, דבעינן שיתקנח גם בית הבליעה. ומבואר להדיא בדברי הבא"ח דאף שאם יבלע את הפת שמקנח בו נמצא שאכל בשר, בכאופ"פ סגי להמתין ו' שעות רק משעת אכילה ראשונה. וכתב לבאר הדברים באופן נפלא, דהנה הרמ"א (סימן פ"ט סעי' ג') כתב, אם אין בשר בתבשיל רק שנתבשל בקדירה של בשר, ומותר לאכול אחריו גבינה. והש"ך י"ט הקשה דמה חידש לן הרמ"א בזה הרי הוא נ"ט בר נ"ט, ומותר לאוכלו אפילו עם גבינה, וכמבואר בריש סי' צ"ה. וכתב ליישב, ונראה דאשמועינן הכא דמותר לאכול גבינה אח"כ היינו אפילו אם נתבשל בקדרה שלא הודחה יפה "דהוי קצת ממשות של איסור", דבכהאי גוונא אסור לאכלו עם גבינה, ושרי הכא לאכול אחריו גבינה, עיי"ש. והפת"ש ס"ק ז' כתב דכוונת הש"ך לומר דמיירי אפילו אם אין שישים נגד הטוח בעין שעל פני הקדרה, ודלא כמשי"כ בבית לחם יהודה ס"ק ט"ו דמיירי באינו נותן טעם עיי"ש, וכ"כ ביד יהודה בפה"א ס"ק ה' בדעת הש"ך, דכיון דאין כוונתו כלל לאכול זה ואדרבה דרך בני אדם להקפיד להדיחו יפה משום נקיות, אך זה לא טרח להדיחו יפה, כיון שאין כוונתו לאכילת טעם הבשר כלל אין לגזור בו שלא לאכול אחריו גבינה. ולפ"ז יש לומר גם בנידוינו דאדם שבא לקנח פיו משיירי הבשר שבו ומחמת זה בולע פת כדי שיתקנח פיו יפה, אין צריך להמתין ו' שעות משעת הבליעה, כיון שאין כוונתו כלל לאכול הבשר. ולפ"ז יש לדון דהוא הדין בבולע בשר שבין שיניו, אין צריך להמתין ו' שעות, או משום דבכמות מועטת זו אין חשש העלאת טעם, או משום דלא חשיב כלל "אכילה" כיון שאינו רוצה לאכול הבשר ורק להסירו מבין שיניו. עיין עוד מה שהאריך בזה שם בטוב טעם ודעת.

אכן קושטא דמלילת דלולי לשון הר"ן הנ"ל וההכרח היוצא לשיטתו, היה מקום להבין בפשיטות כפי שהבין ידידי הרה"ג צבי שליט"א דלדעה הסוברת דטעם השהייה משום טעם הנמשך "בבית הבליעה" א"כ מה לי מעט מה לי הרבה בכל גווני שבלע והרגיש טעם בשר צריך לשהות כדי סעודה אחרת. ובחפש"י הרבה בלשונות האחרונים אם יש מי שדיבר בענין זה, מצאתי שהגאון בעל ההפלאה בהגהותיו לשו"ע שם העלה בפשיטות כהבנת ידידי הנ"ל, וכמובן שמסקנתו לא כן היא, ז"ל, הגהה ואם מצא אח"כ וכו' "ומסירו", משמע אם בלעו צריך להמתין לדעת האומרים משום מושך טעם. "והעולם אינם נזהרים בזה". ואפשר "ומסירו" לאו דוקא, דאין במעט חשש המשכת טעם. מיהו הא אמרו חז"ל באוכל או טועם ולא חילקו בין רב או מעט. וכן משמע מהא דכתב רמ"א צריך "להדיח" ולא בעי "קינוח", ויש לומר משום דקינוח אי אפשר אלא בדבר מאכל ולבלעו, דאין לבזות אוכלין, וסבירא ליה דקינוח מחשש דנשאר בעין וא"כ יצטרך אחר הבליעה להמתין מגרע גרע, משא"כ "הדחה" יש לומר מחשש טעם, גם אפשר במים ולפלט.

מיהו בר"ן כתב "קינוח" כמו שכתב הש"ך ומשמע איפכא, וק"ל, עכ"ל. הרי דבתחילה העלה סבר' דכיון שנקט רמ"א לשון "ומסירו", וגם לגבי קינוח שלאחמ"כ נקט לשון "ומדיח" נראה דעתו שאין חילוק בין רב למעט כל שהגיע למקום הבליעה צריך להמתין, אכן הדגיש דאין העולם נזהרין בזה וחיפש טעם לדבר, ובסוף דבריו הוסיף דמלשון הר"ן דנקט "קינוח" משמע להדיא איפכא. וראוי להוסיף דלכד דמלשון קינוח משמע איפכא, ולהדיא נקט רמ"א עצמו בתורת חטאת לשון "קינוח" א"כ מסתברא כהבנת הש"ך, עוד מוכח להדיא מגוף לשון הר"ן שדעתו ברורה ופשוטה דאף אם יבלענו לא יצטרך להמתין וככל הנ"ל. ומה שרצה בעל ההפלאה לדייק חידושו מלשון "ומסירו", נראה לענ"ד באופן מוחלט דכוונתם להסירו "מבין שיניו" ולא לגמרי להוציאו מהפה, שהרי יצא עתק לשון זה מלשון הר"ן הנ"ל ומפורש ראינו שכוונתו להסירו מבין שיניו דוקא ומטעם התקנה הקדומה דבכל גווני אין לאכול גבינה כל עוד שיורי בשר נמצאים בפיו, וכן להיפך. וזו לענ"ד עומק כוונת הגר"א בביאורו הנ"ל דוד"ק.

בכאופ"פ גם אחר כל ההוכחות עדיין לא הייתי שלם אם הבנתי נכונה. וע"כ פניתי בשאלתי לכמה מגדולי הוראה מבית מדרשינו, וכמו"כ פלפלתי בכ"ז לפני הגאון רבי נתן קופשיץ שליט"א והגאון רבי מרדכי גולדשטיין שליט"א, ודעתם ברורה ומסכמת דאין במעט זה הגדרת שם אכילה משמוש כך יצטרך להמתין, ופשוט לדעתם שאינו צריך שום המתנה. רק העלו דאולי באופן שיוציא ממשות הבשר מפיו ואח"כ יחזור ויבלענו לשם אכילה ואף ירגיש טעם בשר בבליעה זו יתכן שיצטרך להמתין. וגם בזו דעתי העניה ברורה דמוכרח מלשון הר"ן שהפגת הטעם ועיכולו מתחלת כבר בסיום אכילתו, וא"כ אינו בולע עתה בשר שיש בו גדרי המשכת טעם שעליהם תיקנו חז"ל שיצטרך לשהות, ופשוט.

יהודה הלל - רמת בית שמש

כתב הטור בסי' פ"ט ב' טעמים להמתנת ו' שעות או משום משיכת טעם ולפ"ז אם לא אכל אלא לעס והוציא א"צ המתנה, או דהטעם משום בשר הנשאר בין השינים, ולפ"ז אם נשאר לאחר הזנת שם אכילה משמוש כך יהודה הלל האריך למעניתו ולא הניח זית שלא נתחבט בה, ובאב אל העין ואראה ליישב ההדורים, ואומר על ראשון ראשון.

כ' הר"ן דהנה מצינו בגמ' שני סוגיות אין יבדיל מאכילת בשר לאכילת גבינה, דתחילה איתא דבעי קנוח הפה, ואח"כ מייתי ממר עוקבא דשהי מסעודתא לסעודתא. ונאמרו ביישוב זה ב' דרכים, דעת בה"ג ור"ת ורז"ה דמדינא בעי קנוח פה ונטילה, ומר עוקבא מדת חסידות הי' נוהג לשהות לדעת הר"ף דגבינה ואח"כ בשר בעי קנוח ונטילה, בשר ואח"כ גבינה צריך לשהות מסעודה לסעודה. וסיים הר"ן דהמנהג כהר"ף, ומ"מ נראה דמי ששהה אחר אכילת בשר אינו צריך שהיה כדי סעודה מאותו זמן שנטל הבשר משם אלא מאכילה ראשונה חשביון ליה לזמן שהיה, ומיהו קנוח הפה בעינן, עכ"ד. ומשמע דרצה לומר דאף דמחמירין כהר"ף לשהות כדי סעודה אמנם יל"ע מאימית מנינן לה לגמר סעודה ראשונה, ולזה אמר דדוקא משעת גמר אכילה ממש אבל מה שנשאר אחר אכילה מעט דבוק בין שיניו לא נחשב כהמשך וסיום אכילה וא"צ המתנה מזה, מיהו קנוח בעי דלענין דיעה ראשונה עדיין ניוחש לה להצריך קנוח דס"ס הי' בשר בפיו. ולפ"ז יבין המבין דל"ק לשי" הטור.

ומש"כ הטור דלדעת הרמב"ם שאם יש בשר בין השינים אחר הזמן הזה א"צ להוציא, היינו דלטעם דהשהי משום דמשיך טעם השומן, לפ"ז נמצא דלא חייש לבשר שבין השינים אלא דאם חזינו ודאי צריך להוציא, אבל להרמב"ם דחיישי' לה, א"כ על כרחך דלאח"כ נשאר אחר אכילה מעט דבוק הרשב"א שהובא בסוף הדברים והבשר עודינו בין שיניהם היינו כל ו' שעות ואח"כ לאו שם בשר עלה, ולפ"ז יתיישב שאר התמיהות בס"ד.

חנן ורטהימר - ירושלים

טו

בסי' קע"ד משנ"ב ס"ק ו' כתב דהא דיין שלפני המזון פוטר שבתוך המזון הוא דוקא אם דעתו לשתות גם בתוך הסעודה, ובשעה"צ הביא כן מהתוס', וציין לשיטה נוספת בתוס' דסגי בסתמות כשרגיל לשתות, והוסיף עוד דהגר"ז דעתו דסגי ברגיל לשתות, וכתב השעה"צ דהוא כהשיטה החולקת הנ"ל בתוס', ומבואר דלדדידה לא סגי בזה ובעי דעתו לשתות. וצ"ע ממש"כ בס"ק ז' דהוא הדין דפוטר יין שלאחר המזון "במקום שרגילים לשתות" או שהיה דעתו וכו', ומבואר דסגי ברגילות, וכן בס"ק ח' כתב שבמדינותינו שאין רגילות לשתות לא פוטר, ומשמע דסגי ברגילות ולא כמה דפסק בס"ק ו', וצ"ע.

נ"ל ליישב ע"ד אפשר, דהנה בשעה"צ שם בסוף ס"ק י"ב הקשה סתירת דברי הרא"ש בזה, וכוונת קושיותו, דהרא"ש בתחילת דבריו כתב בזה"ל, אלא ע"כ יין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון וכו' והוא הדין בחול נמי אם היה לפניו דעתו לשתות בתוך המזון, עכ"ל. ומזה דייק השעה"צ דס"ל להרא"ש דכל שהיין לפניו נחשב הדבר שדעתו לפטרו וסגי בזה, אמנם בסו"ד שם כתב הרא"ש זו"ל, ואפילו בחול "ודעתו" לשתות יין בתוך הסעודה אין צריך לברך על היין שבתוך הסעודה, ע"כ. ומזה משמע דבעינן לדעתו בפועל. ונראה ליישב שיטת הרא"ש, דבסו"ד מיירי שאין היין שחפץ לשתות בתוך הסעודה נמצא לפניו בעת הברכה על היין שקודם הסעודה, ובכהאי גוונא ס"ל להרא"ש דלא סגי בזה שרגילים לשתותו ובעינן דעתו בפועל, וכל מה שמועילה הרגילות זה רק כשהיין לפניו כמ"ש הרא"ש בתחילה, וביאור זה מדוקדק היטב בלשון הרא"ש, ונראה שלכך נתכוין השעה"צ שסתר דבריו "קצת".

ומעתה, שיטת הגר"ז דהובאה בשעה"צ ס"ק י"ג דסגי ברגילות אף אם אין היין לפניו, אין זה כשיטת הרא"ש, אלא כשיטת תוס' בכ"מ במסקנתו, ומדוקדק היטב לשון השעה"צ שם דהגר"ז כתוס' ולא כתב דכהרא"ש, וממילא אפשר לומר בדעת המשנ"ב, דאף דלא הביא במשנ"ב דעת הגר"ז, מ"מ בגוונו דהיין לפניו וגם ישנה רגילות לשתותו, מודה הוא דמהני בזה לפטור, והא דסתם בס"ק ו' דבעינן דעתו הוא משום דלא מיירי שם כשהיה היין לפניו. והשתא אתי שפיר דבריו בס"ק ז', דבשעה"צ שם ס"ק י"ד ציין ע"ז "עיין ברא"ש שם בשם הראב"ד", והם דברי הרא"ש שם בסו"ד עיי"ש, ואוקמינן להו דתלוי הדבר אם היה לפניו או לא, כדלעיל, א"כ לכך נתכוין נמי המשנ"ב כאן, דתעניין ברא"ש היטב וממצא דהרגילות לפטור רק כשהיה לפניו, ולזה מודה המשנ"ב מעיקרא, ואין כל סתירה בדבריו, ואף דזה דחוק טובא בלשונו המקוצרת דהמשנ"ב, מ"מ לחיבת הענין כתבתיו, והקב"ה חדי וכו'.

מרדכי ברגר – אלעד

שמעתי מאאמור'ר שליט"א ליישב דיש לחלק בין רגילות ידידה דע"ז לא סגי ללא דעתו כדמשמע במשנ"ב, ומש"כ שמועיל רגילות הוא באופן שהרגילות הוא במנהג המקום דרגילות בכהאי גוונא קובעת טפי דהוי כאילו דעתו לכך ולכן מהני.

שמעון בן גיגי - רוממה

טז

כתב המשנ"ב סי' קע"ד ס"ק י"ד: וא"ת **הכי שרי להפסיק בהבדלה בין נט"י להמוציא, וי"ל דלא הוי היסח הדעת כיון שדעתו לאכול ואינו רשאי לאכול קודם הבדלה.** וצ"ע מ"ט לא יבדיל קודם ואח"כ יטול ידיו לסעודתו.

יש לחלק בין הבדלה שהוא המתיר את עצם האכילה, שבלא זה אסור לאכול, והוי כחלק מהסעודה ואינו בגדר היסח הדעת, משא"כ כשמאכיל לבמהה אי"ז אלא רק דין קדימה, ואי"ז שייך לעיקר הסעודה.

משה ששון - גאולה

י"ל בפשיטות, דלשון השו"ע היא "שארין ברכת הבדלה פוטר אלא א"כ נטל ידיו קודם הבדלה הלכך יכוין וכו", והמכוון בזה דאין אנו מוריים לו שלכתחילה יעשה כן, אלא אם אירע שכך היה שנטל ידיו ונזכר לאח"מ שטרם עשה הבדלה, בכהאי גוונא פוטרת ברכת היין את היין שבסעודה, וע"י קמקשי המשנ"ב דסוף סוף מפסיק הוא בין הנטילה לברכת המוציא, ותייץ דכיון דאינו רשאי לאכול קודם הבדלה לא חשיב הפסק, אך לכתחילה באמת לא נורה לו לעשות כן מחמת דזה הפסק לענין לכתחילה.

מרדכי ברגר - אלעד

יח - יט

בשעה"צ סי' קע"ה ס"ק ב' הביא דברי רעק"א בשם בית יהודה דאם מברך בפה"ג על הכוס השני לא יברך הטוב והמטיב, משום דהוא ענין חדש ואין שייך ליין ששתו מקודם. וצ"ע ממש"כ בס"ק שלאחריו בשם פמ"ג ושע"ת דבד' כוסות יכול ליקח מין אחר של יין לכוס השני ויברך עליו בפה"ג והטוב והמטיב, והא כיוון דמברך בפה"ג א"כ לרעק"א לא יכול לברך הטוב והמטיב. ובפרט צ"ע לטעם הגר"א המובא במשנ"ב סי' תע"ד ס"ק ד' דמברכים בפה"ג על כוס שני משום דהוי הפסק, א"כ היאך פסק המשנ"ב שיברך בפה"ג והטוב והמטיב אחר שטעם הגר"א הוא כמקרה דרעק"א שהביא דבאופ"ז לא יברך. עוד צ"ע דלהדיא בהגהות רעק"א כתב דמלשון מג"א מוכח דלא כמ"ט בשו"ת בית יהודה, ובשעה"צ הביא לשון המשתמע דרעק"א מסכים עם זה, וצ"ע.

נראה דהא דבעינן שלא יהיה נמלך ושינוי מקום הוא משום שיהיה הכל שתיה אחת וענין אחד, ואם לא כן אין הוא ריבוי יין דכל שתיה לחודה קאי, ולפי"ז י"ל דיש ב' סוגי הפסק, יש הפסק שמחלק את הסעודה לשנים, כמו שינוי מקום, או נמלך, או ברכת המזון שמחלקת הסעודה לשנים, אבל מה שצריכים לברך אחר כל כוס משום הפסק ההגדה אינו משום דהוי כב' סעודות של שתיה, שהרי דעתו על שתיה, אלא שהוא דין הפסק בחלות הברכה הראשונה, וכמו שביאר הב"י בס' קע"ח דמקור הדין הוא מהרי"ף שכתב "הכא נמי כיון דלא אפשר למישתי ולמיקרי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמר הגדה ובתר דגמר הלילא בורא פרי הגפן וסברא מעליא היא ע"כ וכתב על זה הב"י 'והרי ההגדה וההלל אינם סילוק והיסח דעת על מה שאכל ושתו ואפילו הכי כתב שצריך לברך בורא פרי הגפן ואם כן הוא הדין למתפלל לברך אחר כל כוס משום הפסק ההגדה אינו משום דאף אם מברך אינו משום היסח הדעת והפסק השתיה אלא הוא רק דין הפסק בברכה ולכן מחמת זה לא נהיה הפסק בברכת הטוב והמטיב דעדיין שתיה אחת היא, ומיושבין פסקי המשנ"ב על נכון.

ישראל אנקווה - אלעד

לכאורה המשנ"ב לא בא לפסוק לגמרי כבית יהודה, אמנם לא כרע"א דמשמע דס"ל לגמרי כמג"א ורק ציינו לבית יהודה דמהמג"א מוכח לא כן, ומשנ"ב משמע שכן ציינו כשיטות דאולי יש לחוש לה, [ודלא כרע"א, ואי"ז קושיה] אך בד' כוסות דבלאו הכי יש שיטה נוספת לטעם הברכה, ואין ההפסק שם מוכח א"כ ודאי דלא נחוש לבית יהודה, והיה אפשר עוד דשאני שינוי מקום דהוא כב' סעודות כדאשכחן לשי' השו"ע בס' קעח דמברך לשעבר מהטעם הנ"ל, משא"כ בד' כוסות, אך נמלך לכא' גם השו"ע מודה וחזי דאינו חלוק מהפסק וסעודה א' היא וע"כ א"א לישב כנ"ל.

שמעון בן גיגי - רוממה

כ

בסי' קע"ה משנ"ב סק"ד צידד כלחם חמדות דכאשר ב' היינות לפניו בשעה שמברך בפה"ג אינו מברך על הכוס השני הטוב והמטיב, משום דסב"ל. וצ"ע דלכאו' סותר עצמו, דבס"ק י"ד כתב בפירוש דאף כששניהם לפניו וביכר על הגרוע תחילה בפה"ג, מברך על המשובח הטוה"מ, וצ"ע.

לדעת המ"ב אם אינו יודע איזהו טוב ואיזהו רע מברך לכתחילה על אחד מהם בורא פה"ג ועל השני מברך הטוב והמטיב, אלא שטוב להדר ולסלק האחד מן השלחן בשעה שמברך על האחר בורא פה"ג, וכמ"ש מ"ב ס"ק י"ד. וביש לו טוב ורע, אם בייך כבר על הגרוע הגפן, יברך על השני הטוב וכמ"ש בס"ק ה'. ומש"כ בס"ק ד' דבטוב ורע אפי' אין הטוב לפניו על השולחן מ"מ לדעת הל"ח "אין צריך לברך ברכת הטוב וספק ברכות להקל" (לשון המ"ב) כוונתו דלא יברך על הגרוע שלפניו תחילה, אלא יביא את המשובח ויברך עליו בורא פה"ג, ומשום דצריך לברך על המשובח תחילה. ומש"כ המ"ב דהטעם משום סב"ל, היינו לאפוקי מדעת הלבוש שהביא שם המ"ב דבאינו לפניו על השלחן אף שנמצא בביתו יכול לכתחילה לברך על הגרוע בפה"ג, ואח"כ יביא הטוב ויברך הטוב והמטיב. וע"ז כתב דלא יעשה כן ומשום סב"ל (היינו דעת הל"ח) אלא יברך רק על הטוב.

ומה שלא פי' הלבוש הל"ח שבס"א איירי השו"ע באינו יודע באיזהו טוב או רע, דבכה"ג קי"ל שיכול לברך לכתחילה על אחד בפה"ג ועל השני הטוב וכוז', וכן פי' באמת הדרישה ס"ק ב' והט"ז ס"ק ד' הטעם משום השו"ע בס"א נקט לשון הטור, ובב"י פירש דכוונת לשון זה בטוב ורע, ואפ"ה פסק שמברך על היין השני הטוב והמטיב. וקשה שבס"ג פסק כהמרדכי דבכה"ג מברך רק על המשובח בפה"ג. ולכן פי' דמש"כ השו"ע שהיה להם מתחילה שתי היינות, והיינו שהם טוב ורע, הוא או בגוונא שיש לו בביתו רק שאינו על השלחן (לבוש), או שאין לו בביתו אבל יש לו במרתף (ל"ח).

יצחק מרסיאנו - בני ברק

כא

בשו"ע סי' קע"ה סעי' ד' כתב דאין לברך הטוב והמטיב אלא אם כן יש אחר עמו, ובמשנ"ב ס"ק ט"ו מבואר דדוקא אם האחר שנמצא עמו שותה מאותו היין. וצ"ע לפי"ז איך שייך כלל לברך ברכה זו ומ"ש משמ"כ הרשב"א בתשובה סי' י"ח דאין מברכין על מצוה שאינה תלויה כולה ביד העושה, והוא הדין הכא אף שאינו דבר מצוה, מ"מ אי בעינן דוקא שגם חבירו ישתה, א"כ לעולם לא יוכל לברך השותה הראשון עד שישתה חבירו, ואחר ששתה נמי אינו יכול לברך שהרי כבר שתה, וצ"ע.

י"ל דאם היין מזומן לחבירו לשתותו, ודעתו לשתותו, סגי בכך לענין ברכת הטוב והמטיב, ואף אם ימלך חבירו שלא לשתותו אין בכך חסרון, ורק כשאין דעתו לשתות אין יכול לברך.

משה ששון - גאולה

נראה, דלענין ברכת הטוב והמטיב סגי בזה שיודע שחבירו מתכוין וחפץ לשתות היין אף שעדיין לא שתה, ולא חיישינן שלבסוף לא ישתה, והחילוק מצדקה לעני שאף בכהאי גוונא כתב הרשב"א דאין לברך הוא, דתורף ענין ברכת הטוב והמטיב איננה מחמת הטובה שמטיב עם חבירו, אלא הוא כדכתב המשנ"ב בריש הסימן דהוא הודאה על ריבוי היין שנזדמן לך, או בכדי שיוכרו הרוגי ביתר ולא ימשך הוא בעצמו אחר היין, א"כ מהות הברכה העיקרית היא עליו בעצמו, אלא דכיון דבנוסח הברכה קבעו חז"ל תיבת "המטיב" דמשמעה הטבה לחבירו, בעינן שגם חבירו יהנה ואי לאו הכי אין לברך, אך לזה סגי שרוצה ומתכוון להנות, ולא חיישינן לחשש רחוק שמא לבסוף יתחרט, ומשא"כ בברכה על מצות צדקה, דכל מהותה ועניינה נתינת הצדקה לעני, בכהאי גוונא אם ישנו חשש אפילו רחוק שלא יקבל העני, תהא הברכה לבטלה, ולא מברך בכהאי גוונא.

מרדכי ברגר - אלעד

יש ליישב בפשיטות דכולי האי ל"ח שאחר ששתה מן היין הראשון ודעתו לשתות עוד יין שסירב לשתות עוד סוג יין, ודוקא במקום דבעינן מעשה חדש חיישינן שמא לא יעשה, וכל כהאי גוונא חזקתו שימשיך במה שכבר התחיל בו.

ישראל אנקווה - אלעד

לכאורה כוונת הרשב"א דלא תיקנו ברכה על דבר שביד חבירו, אבל אחרי שתיקנו מהיכי תיתי לא לברך כיון שהסתמות שחבירו רוצה לשתות, וראה לזה דאין אדם מוציא יד"ח בקידוש מדיון ערבות אעפ"י שיצא המוציא דילמא לא יאכל השומע וא"כ הברכה לבטלה וכל כהאי גוונא שמוציאו והוא מסתבר כנ"ל, ומהאי טעמא אחר שברכה זו נתקנה לכל הפחות לשני ששותה אחר שחבירו כבר שותה וגם לראשון הוא נפק"מ שיכול לברך אחר ששתה השני, א"כ אחר שנתקנה הברכה א"כ פשוט שיכול לברך כשהסתמות שחבירו ישתה, ויתכן עוד דדוקא לקבל צדקה וכדומה שיתכן שלא ירצה שישנה סיבה שאדם לא רוצה לקבל צדקה וכדו' כהאי גוונא לא יברך ע"ז, אך בדבר שאין מניעה לאדם לשתות (כשמתכוון לכך כדהכא) א"כ אין לחשש זה.

שמעון בן גיגי - רוממה

כב

כתב המשנ"ב סי' קע"ה ס"ק ט"ו שכתבו האחרונים שברכת הטוב יכול לברך בדיעבד אף שכבר שתה ונזכר כשהיין בפיו, שבולעו ומברך אח"כ, ומיהו כשיש עוד יין בקנקן לכי"ע יכול לברך אף אם נזכר אחר ששתה, דדמי למי ששכח לברך המוציא ונזכר קודם גמר הסעודה. וצ"ע א. דבס"י קע"ב כתב המחבר שאם שכח והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה בולעו ואינו מברך עליהם ברכה ראשונה, ואף דרמ"א פליג וס"ל שיכול לברך וביאר במשנ"ב דדמי קצת לעובר לעשייתו, מ"מ פסק שם ס"ק ה' שדעת רוב הפוסקים כשו"ע, ומ"ש שפה פסק שיכול לברך. ב. גם מה שדימה לברכת המוציא צ"ע, דהכא הברכה על ריבוי הטובה והתוספת שנתווסף לו משתיה ראשונה, וכיון שכבר שתה נחסר לו בהתחדשות, משא"כ ברכת המוציא שכל אכילה ואכילה מחייבת ברכה בפני"ו, וצ"ע.

החילוק מבואר במשנ"ב דכיון דהקנקן לפניו, ונחשב שלא גמר סעודתו, ודומה לאופן שממשיך שתייתו, משא"כ בס"י קע"ב איירי שאינו ממשיך לאכול, ומה שתמה באות ב' על סברא זו, יש לדחות, שכאשר ממשיך הסעודה אין הברכה על להבא אלא על לשעבר, ומפני שממשיך אכילתו יכול לברך על לשעבר וחשיב עובר לעשייתו.

משה ששון - גאולה

מה שהקשה מ"ש מברכת הנהנין דקי"ל דאחר שבלע לא יברך, י"ל בפשיטות דברכת הטוב והמטיב איננה ברכת הנהנין כלל, אלא היא ברכת השבח וההודאה על ריבוי היין ואיננה תלויה בעיקרה בעצם השתיה וע"כ אף אחר ששתה יכול להודות על ריבוי היין שנזדמן לו, ובאמת גם אם נזכר אחר שבלע נראה מלשון המשנ"ב דהיה צד דיכול לברך דכתב דבכהאי גוונא "לא כדאי" לברך, והביאור כנ"ל, אלא דאין לעשות כן משום דיש ליצור שייכות מסויימת עם השתיה.

וממילא ל"ק נמי קושייתו השניה דל"ד להמוציא באמצע סעודתו, דכיון דמעיך דינה אין צריך לברכה דוקא קודם השתיה, א"כ חזינן דאף אחר ששתה עדיין שייכת אצלו תחושת ריבוי היין והטובה דזימן לו הקב"ה, ואיינו ענין ל"התחדשות" כלל, אלא לריבוי טובה הקיים כל זמן שהקנקן מהיין השני לפניו.

מרדכי ברגר - אלעד

מה שהקשה מסברא, מסתבר ג"כ איפכא וזהו שיטת המשנ"ב דדוקא ברכות הנהנין שהוא מתיר את האוכל א"כ לא יכול לברך אח"כ, אך כאן שהוא שבח והודאה ואינו מתיר האכילה שפיר יכול לברך אח"כ ובוהא אתי שפיר דמהאי טעמא ס"ל למשנ"ב דיכול לברך אח"כ גם לשיטה שבברכות הנהנין לא יכול דהכא הוא שבח ויכול גם אחרי שהתחיל, ואף אחר שגמר כתב מג"א דבספק וכדומה יכיון לפטור מהטוב והמטיב שבברהמ"ז ואעפ"י דבכל ברכה לא אמרי הכי, הכא שאני וכנ"ל, ומהאי טעמא פה פסק המשנ"ב דיכול לברך שפיר אם נזכר אחר שהתחיל אעפ"י ששם הוא מחלוקת וכוונתו שגם שם בהמוציא הוא מחלוקת וא"כ פה דעדיף טפי וכנ"ל א"כ לכי"ע יכול לברך אח"כ אם נזכר בעודו בפיו, ודו"ק.

שמעון בן גיגי - רוממה

כג

בב"י סי' קע"ה סעי' ו' כתב דמ"ש במרדכי בשם הרי"ף דצריך שותפות ממונית ביין בדותא היא, וצע"ג דהא מבואר להדיא בש"ס ברכות נ"ט ע"ב לפי הרי"ף וכן פסק השו"ע בסי' רכ"ב דאין מברכין על הגשמים הטוב והמטיב רק בדאיכא שותפות ממונית בקרקע, וא"כ מאי שניא דין היין שאמרו שם דרק בדאיכא בני חבורה בהדיה, שלא יוכרח לדעת הרי"ף שהוא רק בדאיכא להו שותפות בהדיה, כמו שהתירו לברך על טובת הגשמים רק בדאיכא לאחר שותפות ממונית בהדיה, וצ"ע.

החילוק מבואר דהיכא דאינו בעלים על השדה אין לו חלק בטובה כלל, משא"כ ביין שמברך הטוב ומטיב, אין הטובה תלויה בבעלות שבעלים על היין, אלא במה ששותה את היין.

משה ששון - גאולה

על מ"ש הב"י דדברי המרדכי בשם הרי"ף "בדותא" הם, והוא תימה, דלהדיא איתא בגמ' ברכות נ"ט לפי הרי"ף, וכן פסק השו"ע להדיא בס"י רכ"ב, דבעינן שותפות ממונית, וה"נ נימא הכא, והיא קושיא עצומה וממש "מרפסין איגרא".

ונראה לענ"ד ליישב דברי הב"י בזה, דהא יסוד ברכת הטוה"מ היא ריבוי ההטבה שמטיב עמו הקב"ה, אך יש לחלק טובא בזה בין סוגי ההטבה השונים, דישנם הטבות "ממוניות" כירושה וכירידת גשמים וכיוצ"ב, אך בין נתחדשה הטבה מחודשת דהיא הטבה על ה"הנאה" המרובה שנזדמנה לו, והראיה לכך, דלא נתחדשה ברכה זו על "קניית" או "ירושת" בו סגי יין, אלא רק על "שתיית" ב' סוגים, ופשוט.

השתא דאיתנן להכי, היה פשוט לב"י דכד חזינן דאיכא דין להשתתף עמו חבירו בהטבה, משום דהלשון מורה דמטיב נמי לאחרני, כל דבר ודבר הוא לפי עניינו שנאמר בו, דבדבר ממוני בעינן שותפות ממונית, דאי לאו הכי אין לחבירו שייכות בהטבה זו, אך בהנאת יין לא שייך כלל לומר דהשותפות הממונית תועיל או תהיה נצרכת, דאין זה ענין ההטבה המחייב ברכה, וכל ענין השותפות בזה הוא ההנאה משתיית שני הסוגים, ולזה סגי שיהיו עמו בני חבורה שיהנו יחד עמו בשתיית היין.

ודבר זה מדוייק היטב בלשון הגמ', דאחר שאמרה דבכ"מ בעינן "שותפות" בכדי לברך הטוב והמטיב, אמרה דלענין יין בעינן "בני חבורה בהדיה", ושיניהת מלשון "שותפות" דלעיל, והן הן הדברים האמורים.

ומה נפלאו דברי הב"י לפי"ז, דכתב "שאע"פ שאינו שלו למה לא יברך על מה שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשתות", והיה פשוט לו דמשום הכי לא כתב בן הרי"ף אף דס"ל דבכ"מ בעינן שותפות ממונית לענין הטוב והמטיב, ונתיישב בע"ה.

מרדכי ברגר - אלעד

במה שהקשה הרה"ג יהודה הלל שליט"א למה כתב הב"י "בדותא היא" על דברי המרדכי בשם האלפסי דבעינן שותפות ביין, והא לענין ברכת הגשמים שיטת הרי"ף כן היא דבעינן דוקא שותפות ופסק מרן השו"ע שם סי' רכ"א כשיטתו.

ונראה ליישב דגם בשיטת הרי"ף שם דבעינן שותפות אין כוונתו דלברכת הטוב והמטיב בעינן שותפות בממון, דאטו ילדה אשתו זכר שמברך הטוב והמטיב דהוא טובה לו ולאשתו, יש להם שותפות ממון בבן (ועיין מ"א סי' רכ"א ס"ק א'), אלא פשיטא שהוא טובה משותפת לשניהם ולכן מברך הטוב והמטיב. וכן במי שקיבל כלי במתנה שמברך הטוב והמטיב [סי' רכ"ג סעי' ה'] שהוא טובה לנותן ולמקבל, הרי גם שם אין שותפות ממון במתנה אלא שהוא טובה משותפת לשניהם, א"כ אדרבה סברת הרי"ף והרמב"ם צ"ב אמאי יבידו גשמים מברך הטוב והמטיב רק אם יש לו שדה בשותפות עם חבירו, הרי גם אם יש לו קרקע אחת ירידת הגשמים היא טובה לו ולכל מי שיש לו קרקע וזהו סברת רש"י שם.

ונראה דנחלקו האם סגי שאותו סוג טובה שיש לו יש גם לחבירו אעפ"י שאין קשר בין הטובה שלו לחבירו, דמ"מ יש כאן הטוב לעצמו ומטיב לחבירו, או דילמא שהטוב והמטיב הוא דוקא שהטובה עצמה היא משותפת לו ולחבירו, וזהו סברת הרי"ף והרמב"ם דרק בשותפין שהשמחה על השקיית השדה בכל חלק וחלק ממנה היא טובה גם לו וגם לחבירו, שהרי הם שותפין בה ומשתמשין בה בשוה, משא"כ ביש לו שדה ואין לו שותפין א"כ כל הנאה של כל בעל שדה היא לעצמה ואין בה שותפות. והן הן דברי הביאור"ל שם "ואע"ג שהרבה אנשים יש להם שדות מ"מ לא שייך לברוכי הטוב והמטיב דבעינן שיהיו שותפין עמו גופא בטובה זו שהוא מברך עליה".

ולפי זה שפיר קאמר הב"י דאין מקור למה דבעינן שותפות בממון דהרי כאן הברכה היא על ריבוי היין שנזדמן להם ואם הם שותים בחבורה אחת ונהנים מאותו יין גופא יברכו ע"ז הטוב והמטיב אע"פ שאינו שלו. וז"ל שם "שאע"פ שאינו שלו למה לא יברך על מה שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשתות".

אמנם כדברי הרה"ג יהודה הלל מצאנו במ"א כאן דלהכי אורח לא יברך משום דבעינן שותפות בממון כדעת הרי"ף שם, ונראה דכוונת המ"א אינו אלא לדמות דאם צריך שותפות בהטובה א"כ בעינן גם שלא יהיה שינוי ועדיפות בטובה בין השותפין בה ואם הבעה"ב מודה על מה שיש לו יין ברשותו שיכול לשתות ממנו כל חפצו והאורח מקבל רק ממה שמניחין לפניו א"כ אין שניהן שוין בטובה, ואין טובה אחת המשותפת לשניהן אלא ב' טובות חלוקות שכל אחד מודה על טובתו שלו. ומה שהצריך שותפות בממון הוא לא הגדרת הדין אלא הוא סימן בעלמא שצריך שותפות בטובה. וראה לזה מדברי המ"א גופא שכתב "מ"מ ז"ל דאם הבע"ה נותן הקנקן על השולחן כמו שעושין בסעודות גדולות א"כ כולן שוין לטובה הוה כיש להן חלק בו ומברכין הטוב והמטיב" ואע"ג דסוף סוף אין לאורחים שותפות בממון העיקר הוא שכולן שוין בטובה.

ובדעת הב"י דלא ס"ל כן וגם אורח מברך, י"ל דאין צריך שיהיה ממש שוין באותו טובה וסגי ששניהם שותין יחדיו ונהנין מריבוי היין וכמש"כ שם בשם האבודרהם "והאיל ואחרים שותים ונהנים גם כן מאותו יין קרינן ביה המטיב לאחרני".

והשתא אתי שפיר דבאמת אין להוכיח מהדין דירידת הגשמים לדין הטוב והמטיב דבעינן שותפות בהיין, דאדרבה בפשוטו ל"ד וכנ"ל, אלא שהמ"א דימה לסוגיות וביארנו שיטתו דסוף סוף יש ללמוד מהתם גדר הדין וכמו שנתבאר.

ישראל אנקווה - אלעד

ביני עמודי

הרה"ג אברהם בן חיים שליט"א

מחור"ר מדרש "אור יצחק" שע"י ישיבת "אהבת שלום"

דיני שיוור פת על השולחן, ויכסיו הסכין, בשעת ברכת המזון

דיני שיוור פת על השולחן בשעת בהמ"ז

א. כתבו התוס' [ברכות מב. ד"ה סלק] וז"ל, משמע שדרכן הי' לסלק השולחן קודם בהמ"ז, ולכאורה קשה למנהג שלנו שאנו מקפידים שלא לסלק הלחם קודם, ושמה בימיהם נמי לא היו מסלקין השולחן מקמי המברך כי אם מלפני שאר המסובים, לפי שהיו להם שולחנות קטנים, וכל אחד בפני עצמו אוכל על שולחנו, אבל אנו שרגילים לאכול כולנו על שולחן אחד, אין נאה לסלק השולחן עד לאחר בהמ"ז ע"כ. וכ"כ הרא"ש [שם סי' לא] "אבל אנו דאוכלין על שולחן אחד אין לסלק המפית והלחם עד אחר בהמ"ז". וכן פסק השו"ע [סי' קפ] "אין להסיר המפה והלחם עד אחר ברכת המזון".

ונאמרו בזה שני טעמים:
מחד איתא בזה"ק [פ' יתרו דף פז:] "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא, ר' שמעון פתח [מלכים ב' ד'] "ויאמר אלי אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית" אמר לה אלישע, כלום אית לך על מה דתשרי ברכתא דקב"ה, דתנינן אסור לי לבר נש לברכא על פתורא ריקניא (שולחן ריקם), מאי טעמא, משום דברכתא דלעילא לא שריא באתר ריקניא. ובגין כך בעי בר נש לסדרא על פתורי חד נהמא או יתיר לברכא עלוי, ואי לא יכיל, בעי לשיירא מההוא מזונא דאכל על מה דיברך, ולא ישתכח דיברך בריקניא. ותנינן אמר ר' יוסי, מהו ברכה שמא קדישא, בגין דמיני משתכח ברכתא לכל עלמא, וברכתא לא אשתכח על אתר ריקניא ולא שריא עלוי, הדא הוא דכתיב לא תשא את שם ה' אלוךרך לשוא". וכ"כ המ"א [שם סק"א] וז"ל, אין להסיר המפה והלחם, דהברכה אינה שורה על דבר ריק אלא כשיש שם דבר כענין אלישע ושונמית ע"כ. מאידך כתב הלבוש שם, שזאת בשביל שיהא ניכר לכל שמברכין להש"ת על חסדו וטובו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו. והביאום הכה"ח והמ"ב שם [סק"א]. ולכאורה חשבתי לומר, שיש כמה חילוקי דינים בין שני הטעמים, ראשית האם אפשר להשאיר בשעת בהמ"ז ירק אחד במקום שיויר פת, או שצריך לשייר דווקא לחם, לפי הזהו"ק שזאת משום שלא יברך על שולחן ריקניא, א"כ גם חתיכת עגבני יכולה לפטור את הבעי, וכלשונו הנזכר "ואי לא יכיל (לשייר לחם), בעי לשיירא מההוא מזונא דאכל על מה דיברך". אבל לפי הטעם של הלבוש משמע בפשטות, שצריך לשייר פת בדווקא, כי הוא עיקר המזון שעליו אנו מודים על חסדו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו. ושנית מי שאוכל בידיו בדרך נסיעתו במכונית ע"ג חמור, ואינו יושב בסמוך לשולחן, לפי הזהו"ק משמע שכל הקפיידא הוא ב"פתורא (שולחן) ריקניא", אבל האוכל בלא שולחן אין לו ענין להשאיר בסוף סעודתו שיירים ממאכלו, אבל לפי הטעם של הלבוש מפורש יוצא, שגם כשאוכלין בלא שולחן צריך לשייר מעט מהלחם בידו או על ברכיו, כדי שיהא ניכר לכל שמברכין לה' על חסדו הגדול שהכין מזון לכל בריותיו. ושלישית יש לדון על הפירווי לחם שנשארו על השולחן, לפי הזהו"ק נראה בפשטות, שגם בזה שורה הברכה ולא חשיב כפתורא ריקניא, אבל לפי הלבוש צריך לשייר פתיתים יכירים וחשובים כדי שיהא ניכר על מה שמברכין להש"ת שהכין מזון לכל בריותיו. ולהלכה נראה להתמיר כפי שני הטעמים בכל שלשת הדינים הנזכרים, ולכך עלוי לשייר מעט מן הלחם ולא רק מהלפתן. ואם לא נשארו לו פתיתין על השלחן, לביי ממקום אחר, כ"כ בס' ערוך השולחן [סק"ב]. וגם בנסיעתו בדרכים שיירי מעט ממאכלו, ולא יסתפק בפירוים בעלמא. והמיקל לצ"ח בחתיכת ירק או שיורי לפתן או פירויר לחם, יש לו על מה לסמוך. וכן מי שאוכל לחם בידו בלא שיהי שולחן אצלו, המיקל בזה שלא לשייר מפתו אין מזניחין אותו. וכתב בס' וזאת הברכה [ריש פט"ו] וז"ל, מי שלוקח מביטו כריך לאכול בדרך, יזהר שלא לזרוק הפרורים שבתוך השקית עד לאחר ברכת המזון ע"כ. אולם כיום נהוג לקחת "סנדוויץ" לארוחת בוקר בעבודה או בנסיעה או במקום הלימודים, ולאחר אכילתו לא נשארו בידו או בשולחנו לחם אחר, א"כ עלינו לדעת איך יקימו ככהאי גוונא את ההלכה הנזכרת. ונראה לתת בזה עצה הוגנת, שהאוכלים סנדוויץ או לחמני, יקחו נעמם בכל יום קרקר אחד של מזונות או יותר, או חתיכת עוגה, וכשיברכו בהמ"ז יניחו את הקרקר או את העוגה על השולחן או בידם כשאין לפניהם שולחן, וכך הם לא יעברו על הדין הנזכר. ולאחר בהמ"ז אפשר להחזירם לתוך השקית בחזרה, ואם ירצו יוכלו לברך מזונות על הקרקר או על העוגי, ויאכלוהו, ואין בזה בעי מצד ברכה שאינה צריכה, כיון שלכתחילה צריך לדחות את העוגיות או מיני מזונות שמגשים בסוף הסעודה, שלא לאכלם רק לאחר בהמ"ז ולא לפני כן, כי בתוך הסעודה אסור לברך עליהם ברכת מזונות מחמת סב"ל, ומי שאוכלם בתוך הסעודה יאכלם בלי ברכה, אבל על "ופלים" אפשר לברך מזונות בתוך הסעודה, והמחמיר לאכול את ה"ופלים" לאחר בהמ"ז תבוא עליו ברכה.

ומ"מ לפי שני הטעמים הנזכרים נראה, שאין מצוה לשייר פת על שולחנו אלא רק בבהמ"ז שהיא מדאורייתא ומשרה ברכה על שולחנו, אבל בברכת על המחיי או בברכת בורא נפשות על פירות, אין צורך לשייר ממאכלו על השולחן בעת הברכה. וכן פסק האשל אברהם מבוטשאטש שם [מהדית], ובשר"ת שלמת חיים [סי' קפז]. ובסעודות מצוה ובאולמות שמחה שיש משתתפים ברים בכמה שולחנות ערוכים, כתב הכה"ח [סק"ב], שלא מספיק להשאיר לחם רק בשולחן אחד שלפני המברך על כוס של ברכה, אלא צריך לשייר מעט פתיתין פת על כל שלחן ושולחן כדי שתשרה עליו ברכה. אבל אם אוכלים כולם על שולחן אחד, או שהסירו את כל השולחנות של המסובים, והשאירו רק את השולחן של המברך, בזה די להשאיר מעט לחם רק במקום אחד על השולחן, ולא צריך להניח מעט פת ליד כל אחד ואחד. ואדברה כתב הטור שם, שיש נוהגין שלוקחים את כל הלחם שנשארו ומניחין אותו לפני המברך, כדי שיהא נראה וניכר שמברך על הלחם. עוד כתב בס' וזאת הברכה שם, שצריך להשאיר את הלחם על השולחן שאכל עליו, אבל לא יניחנו על שולחן אחר שבחדר.

ב. עוד נתבאר בגמ' [סנהדרין צב] אמר רבי אלעזר, כל שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, שנא' [איוב כ. כא] אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו. וברש"י שם, צריך לשייר כדכתיב [מלכים ב. ד. מג] אכול והותר, דמזומנין לעני. וכן פסק השו"ע שם [ס"ב] "כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם". וביאר את זה הלבוש שם, שזאת מחמת שני טעמים, כדי שיהא מזומן לעני שיבוא אליו, וענין מה שאמרו בגמ' [ברכות נה], המאריך על שולחנו מאריכין ימיו ושנותיו, דלמא אתי עניא ויהיב לי. וגם כדי

שיודה להש"ת על חסדו שהשפיע לנו מטובו ששבענו והותרנו כדכתיב אכול והותר.

ולכאורה יש נפק"מ בין שני טעמים אלו, האם צריך להשאיר לחם על שולחנו גם לאחר בהמ"ז, או שהגמ' שם לא דיברה אלא רק בשעת בהמ"ז. ונראה דלפי הטעם שצריך להודות לה' על ששבענו והותרנו, אין זה אלא בשעת בהמ"ז בלבד, ודיו בשיוור כל שהוא מהפת שאכל. אבל לפי הטעם שצריך להכין לחם לעני שיבוא אליו, לפ"ז צריך לשייר פת על שולחנו גם לאחר בהמ"ז, וגם צריך שייהי בו שיעור חשוב כדי נתינה. וכ"כ המ"ב בשער הציון שם [סק"ג], שטוב לכתחילה שהפתיתין לא יהיו קטנים מאד, כדי שיהי בהם כדי נתינה.

אולם כיום שלא נוהגים ליתן לעניים מהפת שנשארו על השולחן, אלא רגילים לתת להם מעות או מצרכי מזון, לפ"ז נראה, דאין צורך להקפיד לשייר מעט לחם על השולחן לאחר בהמ"ז, אלא דיינו להשאירו רק בשעת בהמ"ז. וכיוצא בזה כתבו בשו"ת אז נדברו [ח"א סי' מו], ובשר"ת רבבות אפרים [ח"ד סי' מו], שכיום אין צורך להשאיר פתיתין כשיעור נתינה, אלא דיינו בשיוור "כל שהוא" משום שלא רגילים לתת שיורי לחם לעניים. וכ"כ בס' וזאת הברכה שם בשם אחד מגדולי הדור.

והנה שאלה הגמי שם, והאמר ר"א כל המשוייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנא' [שעי' סה. יא] העורכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך. ויתרצה הגמי לא קשיא, הא דאכיא שלימה בהדי, הא דליכא שלימה בהדי. וברש"י שם, הא דקאמר אסור דאכיא שלימה בהדי, שמביא שלימה לאחר שאכל, ונותן על השולחן עם הפתיתין ששייר, דמחיזי דלשם ע"ז עביד הכי. וכן פסק השו"ע שם "אבל לא יביא פת שלמה ויתנהו על השלחן, ואם עשה כן מחזי דלשם עבודת כוכבים עביד שנא' העורכים לגד שלחן". וכתב המג"א [סק"ב], שגם אם יש לו פת שלימה על השלחן, ומביא פתיתין על השולחן קודם ברכה, הוי כעובד ע"ז, ואפשר שכך מפרש הזהור את חילוק הגמי "הא דאכיא שלימה בהדי - כלומר אם יש לו שלימה ומביא פתיתין הוה לי כאילו עובד ע"ז, ודלא כפירש"י שם. והביאו המ"ב [סק"ה]. מיהו אגן בדין לית לן אלא דברי מרן שהעתיק את פירש"י להלכה, שרק "פת שלימה" אסור להביא על השלחן בשעת ברכה, אבל אם מביא פתיתים בשעת ברכה, אפי' שיש לו כבר פת שלימה על השלחן, לית ביי חששא של עבודה זרה. ומשמע מלשון רש"י והשו"ע הנזכרים, שאין איסור אלא א"כ מביאים פת שלימה ממקום אחר, ומניחים אותו על השלחן בשעת בהמ"ז, אבל אם הפת השלימה היתה מונחת על השולחן כ"ז האכילה א"צ להסירה בשעת בהמ"ז. וכן דייק המ"א [סק"ב]. וזאת דלא כמו שכתב הד"מ שם [או א'] בשם מהר"י וייל בפסקיו [סי' מ], דיש להסיר פת שלם מן השלחן בשעת ברכת המזון משום דאין ברכה מצינו בדבר המנוי, דבר שלם הו' כדבר המנוי. ואף שבס' מטה משה [סי' שה] כתב, שיש לחוש לדברי המהרי"ו. מ"מ בס' באר שבע [דף סט] חלק על המהרי"ו, ודעתו שאם הפת השלם הי' מונח על השלחן בשעת האכילה א"צ להסירו בשעת בהמ"ז. וכך מסיק המ"א שם. וכ"פ הטי"ז שם [סק"א], והש"ך [י"ד סי' קעח סק"ה], והחיד"א בברכ"י [סי' קפ או א], ור"ז [או ג], ובא"ח [שלח לך או ג], והכה"ח [סק"ו], והמ"ב [סק"ה]. ולפ"ז נראה, שגם אם סילקו את הפת השלמה מהשלחן לרגע בעת ניקוי השלחן והחלפת הניילון שעליו, מותר להחזירו על השלחן בחזרה, כיון שניכר הדבר שהפת חזר למקומו ככתחילה כמו שהי' בשעת אכילה, והוא לא בא במיוחד בשביל הברכה.

אולם בליל שבת שנוהגים להניח את הלחם על השלחן כל הלילה, נחלקו בזה הלבוש והט"ז ביו"ד [ס"ס קעח], הלבוש כתב, שיש למחות ביד הנוהגין להניח על השלחן בליל שבת לאחר האכילה פת שלם ע"מ שיהי שם כל הלילה. אבל הט"ז [סק"ז] כתב, שזהו כבוד השבת להניח לחם משנה על השלחן. וכ"כ עוד הט"ז באו"ח שם. ומשמע מלשונו, שבלייל שבת מותר להביא פת שלימה לאחר האכילה, ולהניחה על השלחן כל הלילה משום כבוד שבת. אך הכה"ח [סק"ח] כתב לדייק מלשון האריז"ל בשער הכוונות [דף עב ע"ד], שאפי' אם הפת השלימה היתה על השלחן בשעת האכילה, אין להשאירה על השלחן כל הלילה, שזה דומה יותר לע"ז מאשר להשאירה רק בשעת בהמ"ז. וזה לשון מהרח"ו שם "מנהג מו"ל להניח השלחן במקומו בליל שבת, והמפה פרוסה על השלחן, וכוס של הקידוש מונח עליו, והי' מניח כל שהוא טיפות יין בכוס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת בסוד אסור שמן, גם הי' משייר בשלחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופרורין של פת אבל לא לחם שלם משום העורכים לגד שלחן, ולא אקרי הכי אלא בלחם שלם ע"כ. ברם לעני"ד הקצרה אחר בעש המחילה, הי' נראה לכאורה שאין ראי' מלשון רבינו זללה"ה, שגם אם הי' הלחם השלם מונח על השלחן בשעת האכילה, צריך לסלקו בשעת הברכה כדי שלא יהי' מונח שם כל הלילה, דלמא לא נשארו לאריז"ל פת שלם על השלחן בגמר האכילה, כי אף שהי' מברך ברכת המוציא על י"ב ככרות, אפשר שהי' מסלקם בשעת האכילה כדי שיהי' לו מקום בשלחן לקערותיו, וממילא לאחר האכילה הוא נזהר מלהחזירים בחזרה משום העורכים לגד שלחן, אבל אם נשארו על השלחן בכל פת האכילה לחם משנה שלם, אפשר שאף האריז"ל יסכים שאין בזה איסור להשאירו כל הלילה, וכמו שחילקו האחרונים הנזכרים לענין בהמ"ז, שאם הי' הלחם מונח על השולחן כל שעת האכילה אין איסור להניחו שם במקומו בשעת הברכה.

ואם לא נשארו לו בשעת הברכה פתיתי לחם על השלחן, כתב הגר"ח על השו"ע שם, שמותר להביא לחם שלם בשעת הברכה, ולכלשוןו שם, אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השלחן, ר"ל אם יש פתיתין על השולחן, אבל אם אין פתיתין על השולחן מותר להביא אפי' שלימה. וכ"פ המשנה ברורה [סק"ד]. וכן נראה לדייק מלשון השו"ע [י"ד סי' קעח ס"ג] שכתב, מי שאכל ושייר פתיתין על שלחנו לא יביא פת שלימה ויניח על השלחן. וכן נראה לדייק מלשון הזהו"ק הנזכר, שכתב "ובג"כ בעי ב"נ לסדרא על פתורי' חד נהמא או יתיר לברכא עליו". ומשמע שכך יסדר לאחר אכילתו בשעת ברכתו, וזאת כשלא נשארו לו שיורי פת ממאכלו. וכך הבין המ"ב שם, שכתב "ובשם הזהור כתבו שטוב לעשות כן לכתחילה". ומכאן מוצאת תשובה למה שכתב הכה"ח [או ז], ששמתמיות הזהו"ק והשו"ע משמע שגם אם נגמר הפת בשעת אכילה אסור להביא פת שלם. דהא בלשון השו"ע ביו"ד מפורש איפכא, שרק אם נשארו פתיתין על שולחנו אסור להביא לחם שלם. וכן משמע מלשון הזהו"ק כנזכר. ולכן נראה לדינא כחילוק הגר"א, שאם לא נשארו לו שיורי לחם בגמר אכילתו, ואין לו פתיתין לחם בביתו, מותר להביא פת שלימה ולהניח על השלחן בשעת ברכה. ועוד מצינו בשו"ת הרדב"ז [ח"ד סי' רא], שביאר בארוכה את צדדי הקולא בזה, וזה לשונו, מה שנהגו להביא לחם בשעת בהמ"ז יפה הם עושים, ומה שנהגו לבצוע הלחם המשוייר לעשות אותו פתיתין משום העורכים ל"גד" שלחן וממלאים ל"מני"

מאמרים שונים שנתלבנו ביני עמודי

דנולני "אליבא דהלכתא"

נסך, אין אני מודה להם בזה כלל מכמה טעמי, חדא דהאידינא לא חיישין להכי כלל תדע דהא בעלי הפוסקים לא כתבוהו, לא הרא"ש ולא הר"ף, ואיך ניוחש אנחנו לגד ומני אשר אבד זכרם, ואדברה אני אומר, כי המדקדק בזה לא טוב הוא עושה, דמשמע שחששא אית בהו, שהרי קפיד שלא יעשה כאשר היו עושין. כללא דמילתא, האידינא כבר נשתכח שם עכ"ם אפי' מעובדי וכ"ש אנחנו. ותו דלא חיישין להכי אלא כשהיו מניחים את השלחן ערוך כל היום כדי שיהי מזומן לעניים אז איכא למיחש אם יביאו פת שלימה משום העורכים לגד שלחן, שכן היו עושים, מניחים שלחן ערוך במאכל ובמשתה לשם אותה עבודה זרה שקורין גד. ומדקאמר "מניחין" משמע שהיו מניחין אותו כל היום או לפחות זמן מה, וכן בדין שאם לא כן מנין היו יודעים מתי ירעב גד או כומרינ, אלא ודאי כך היו מניחין השלחן ערוך, אבל אגן דמיד אחר ברכת המזון מסלקין את השלחן, למאי ניוחש לא לגד ולא למני. ותו דאגן לא מיייתין לי' אלא כדי שתחול הברכה על הלחם משום אכול ושבעו והותר, וכיון דמשום הכי מיייתין להלחם ליכא למיחש, דבשלמא אם היו מביאין את הלחם אחר ברהמ"ז הוה אפשר לחוש אבל השתא לא חיישין. ותו דלא אמרינן משום העורכים לגד שלחן אלא היכא דאיתי שלימה בהדי פתיתין אבל שלימה לחודה ליכא למיחש למידי, והכי ריהטא סוגיין דאמרינן ל"ק הא דאכיא שלימה בהדי, ופרש"י ז"ל הא דאסור דאכיא שלימה בהדי שמביא שלימה לאחר שאכל ונותן על השלחן עם הפתיתין ששייר וכו'. וטעמא דמילתא כיון דאכיא פתיתין מזומנין לעני, וזה מביא שלימה על השלחן מחזי כעורך לגד, אבל היכא דליכא פתיתין ומביא שלימה, לא לערוך לגד הוא מביא אלא כדי שיהי' מזומן לעני הואיל וליכא פתיתין, ואי איישר חילי אבטלני להאי מנהגא עכ"ל. והביאו הכנה"ג [שם הגהב"ז]. ואע"פ שמרן השו"ע לא סבירא לי' ככל הנך דחיות שדחה הרדב"ז, מיהו היכא דליכא פתיתין על השלחן, דבזה שמענין לי' למנן שמותר להניח שלימה על השלחן, הרי חזי לאיצטרופי לן כל הני טעמי שפירי שכתב הרדב"ז כנזכר.

ג. עוד כתב הכה"ח [סק"ג] בשם האחרונים כמה מנהגים טובים: א. כתב בקיצור הש"ה"א אין להסיר המלח מעל השלחן עד אחר בהמ"ז, כדי שיהא כדוגמת המזבח המכפר דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח, וגם הוא מגין מן הפורענות. ב. כתב החס"ל [או א'] אזורה שמענו שלא להוציא מן השלחן שום דבר להאכיל לבהמה חי ועוף טמאים קודם בהמ"ז. וכ"כ בס' רוח חיים [סי' קעא סק"א] לא יתן מדבר מאכל שיש בשלחן לכלב או לחתול, הרב ר"ח בשער הקדושה. והמשליכים עצמות דגים ובשר תחת השלחן, ובאים החתולים לאוכלם, לא טוב עושים בעת ההיא. ומשמע מלשונו, שלאחר שברכו בהמ"ז מותר לתת משיורי האוכלין לבעלי חיים. עוד כתב הכלי יקר [מלכים ב' א], שלא לתת מסעודת מצוה שום דבר מאכל לגויים עע"ז. ג. כתב הברכ"י [סי' קפג או ג] בשם התפארת שמואל על הרא"ש [ס"ר"פ שלשה שאכלן] "המדקדקים נזהרין שלא ישארו שום כלי ריקם על השלחן בשעת בהמ"ז". והוסיק ע"ז הכה"ח שם, וכן יש להזהר מלהיות שם איזה אוכל שהוא סרוח או מאוס משום דכתיב זה השלחן אשר לפני ה'. ד. כתב החס"ל שם, והבא"ח [פי' שלח או ב], שיש מקובלים שכתבו, שאין להסיר כלום מעל השלחן אפי' העצמות והקליפין עד לאחר בהמ"ז, כי ניצוצות הקדושה הדבוקים בעצמות ובקליפין יוצאין ע"י בהמ"ז. והוסיק ע"י הכה"ח [סק"א]. דיש לקבץ את העצמות אל מקום אחד בשלחן כדי שיהא שאר השלחן נקי בשעת בהמ"ז, או שיתנו את העצמות והקליפין בתוך כלי, והכלי יהא מונח על השלחן. וכיום אפשר לכסותם בניילון על השלחן.

הלכות כיסוי הסכין בשעת בהמ"ז

א. כתב השו"ע [סי' קפ ס"ה] "נוהגים לכסות הסכין בשעת בהמ"ז". ובב"י שם הביא שני טעמים על זה, מחד כתב הרוקח [סי' שלב] בהקדם מה דדרשין במכילתא [יא. ח] על הק' [דברים כז. ח] "לא תניף עליהם ברזל" - שזאת משום שאין להניף ברזל שמקצר ימיו של האדם על המזבח שמאריך ימיו של אדם. א"כ ה"ה בשולחנו של אדם הדומה למזבח, אין להניף עליו סכין בשעת בהמ"ז. ומאידיך כתב בשבלי הלקט [סי' קנה] בשם רבי שמחה, שפעם אחת הי' אחד מברך בהמ"ז, וכשהגיע לברכת בונה ירושלים ונזכר בחורבן הבית, לקח את הסכין ותקעו בבטנו, וע"כ נהגו לסלקו בשעת ברכה.

והן אמת שנתקשיתי על טעמו של הרוקח, מדוע לפי דבריו לא צריך להסיר

את הסכין אלא רק בשעת בהמ"ז ולא בכל מהלך הסעודה, הלא מפורש בגמ' [ברכות נד:] המאריך על שולחנו מאריכין לו ימיו ושנותיו דלמא אתי עניאי ויהיב לי' פיתא. ומשמע שסגולת השלחן להאריך ימיו של אדם הוא בעצם הישיבה עליו לסעודה. וצריך לומר, דבעצם הישיבה על השלחן עם אורחים או בחלוקת לחם לעניים, בזה יש מעשה "הבאת קרבן", וכמו שכתב האלי' רבה [סי' א] וז"ל, והטעם לזי' לחם משום שהמאכלי' לעני על שולחנו או שולח מנות לאין נכון לו, הוי כמקריב קרבן במזבח, ואי ליכא עני, יתן מחיר כסף שווי המאכל, גם ידבר בדברי תורה, כי התורה מכפרת יותר מקורבנות שלי"ה הק' [שערי אותיות הקדושה ריש ס"ו] עכ"ל אבל הקרבן עדיין לא עולה לריח ניוחוש לה' על המזבח אלא בשעת בהמ"ז, שאז נא' "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'". וכ"כ הלבוש שם [ס"ה] "והשולחן נקרא מזבחי בפרט בשעת ברכה שעובדין לפני ית' ולברכו". ולכן נמצא שהדגישו רז"ל בגמ' [סוטה יז. ג], ובבראשית רבה [סוף פי' נד], שאברהם אע"ה לאחר שהאכיל והשקה את אורחיו, הוא ביקש מהם לברך לאל-ל עולם שאכלנו משלו. ולכאורה נראה, ששתי פעולותיו של אע"ה הנזכרות, בהכנסת אורחים - ויעט אשל, ובזירוז העם לברך בהמ"ז - ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם, הם שני מעשים נפרדים בלי קשר ושייכות בין אחד לשני. אך כאמור הכל אחד הוא. כי ע"י נתינת המאכלים לאורחים - יש הבאת קרבן, וע"י בהמ"ז - יש מעשה הקרבה ע"ג המזבח.

וכתב הב"י שם, שיש חידוש דין מבין שני הטעמים, האם צריך לכסות את הסכין בשבתות וימים טובים, לפי הטעם של רבינו שמחה אין לחלק בין שבת ליום חול,

אבל לפי הטעם של הרוקח שאין להניף המאקצר על המאריך יש לחלק בין שבתות ליום חול, ודבריו ז"ל תמוהים מאד, מדוע לא שייך להניף מאקצר על המאריך בשבת ויז"ט. וכבר תמה בזה הט"ז שם [סק"ג], ומכח קושיא זו הוא כתב לחדש בדעת הב"י, דלעולם גם לטעם הרוקח אין חילוק בין שבת ליום חול, וכונתו הב"י לומר, דאף לרבינו שמחה אין חילוק בין שבת לחול, ולאפוקי אתא דלא נימא דבשבת ויז"ט אין אדם מיצר כל כך על החורבן, ולכן הי' מקום לומר, שאין לחוש בשבת ויז"ט שמא יתקע סכין בבטנו, לזה קמ"ל שיש לחלק בין שבת לחול אף לטעמו של רבינו שמחה. אך בלשון הב"י לא משמע כדבריו. והמג"א שם [סק"ד] ביאר את טעם החילוק בין שבת ליום חול לפי פירושו של הרוקח, שזאת משום שטעמו עומד על מה ששלחן דומה למזבח, ובמזבח כתיב

לא תניף עליהם ברזל, ממילא בשבת שלא בונים מזבח, א"כ ליכא לרמז זה. ולא הבנתי את דבריו, מה לי שבשבת אין בונים מזבח, הלא מ"מ טעם המכילתא שייך לאומרו על השולחן גם בשבת, שאין להניף את הסכין המקצר ימיו של אדם על שולחנו של אדם המארץ ימיו.

ולזה נראה בביאור דברי הבי' בהקדם מה שכתב הברכ"י שם [סק"ז] וז"ל, ראיתי למורי זקני מהר"א אזולאי זלה"ח בהגהותיו כ"י, דאין מכסין את הסכין בשבת ויו"ט כי הם רומזים לעוה"ב שבאותו זמן יתמתקו הקליפות ובלע המות לנצח עכ"ל. ולזה שפיר כותב הבי', שאין לחוש בשבתות וימים טובים לטעמו של הרוקח שאין להניף ברזל המקצר על השולחן המארץ, שהרי באמת בשבת ויו"ט יתמתקו הקליפות, ומעתה הברזל לא יקצר ימיו של אדם לפי שבלע המות לנצח. וכיצא בזה כתב שם האליהו רבא בשם הרב תולעת יעקב, דטעם שאסרה התורה להניף ברזל על המזבח הוא משום דברזל כוחו של עשו, אבל בשבת אין שטן ואין פגע רע.

עוד נפקא מינה יוצאת מבין שני הטעמים הנזכרים, דלפי טעם רבינו שמחה צריך לכסות כל סכין בשעת הברכה בין של ברזל בין של זהב כסף ונחושת, ולאפוקי סכין פלסטיק שאינו יכול להתקע בבטן, אבל לפי טעמו של הרוקח לא צריך לכסות אלא רק סכין של ברזל בלבד, וכמו שכתב המג"א שם. והפמ"ג שם [א"א סק"ד] הסתפק בזה. אך המהרש"ם בדעת תורה שם, וכן הרב תהלה לדוד שם, הביאו מפ"י הרמב"ן עה"ת [ס"פ יתרו] שכתב, שאין איסור לסתת את אבני המזבח אלא רק בכלי ברזל ולא בכלי כסף. ולהלכה יש לחוש לטעמו של רבינו שמחה, ולאסור את כל הסכנים שארואים להרוג, וכמו שכתבו בשו"ת בית אבי [ח"ג א' קמה], ובשו"ת שבת הלוי [ח"א סי' רה היקשרות לסי' זה], ובשו"ת אז נדברו [ח"ז סי' ב]. ומ"מ אין צורך לכסות סכניו פלסטיק לפי שני הטעמים הנזכרים, כיון שהם לא מברזל, וגם הם אינם ראויים להרוג. כ"כ בס' פסקי תשובות [ח"ב ע' תקסד].

והנה מצאתי בחס"ל שם, שכתב לחדש נפק"מ נוספת מטעמו של הרוקח הנזכר וז"ל, והמדקדקים מסירים כל כלי ברזל כגון המזלג והמספריים של נרות וכדומה ע"כ. וכ"כ הבא"ח [פ' חוקת או רן] וז"ל, והמדקדקים מסירים כל כלי ברזל כגון המזלג והמספרים של הנרות ע"כ. אבל העולם אין נוהגין כן. וכ"פ בשו"ת משנה הלכות [ח"א סי' קלא] וז"ל, ולא דברו חז"ל רק מסכין ולא משאר כלי הבית, והבו דלא להוסיף עלה, וכן ראינו מגדולי עולם וגאוני ארץ שברכו על כפות מרק ועל מזלגות בידיהם ע"כ. וצ"ל שלא נהגו אלא בכלי ברזל שרגילים לקצר בו ימיו של אדם, וכדוגמת סכין שהורגים בו את הנפש, אבל מספריים ומזלגות שלא הורגים בהם נפשות לא נהגו להחמיר בהם, ומה גם שיסוד מנהג זה הוא רק לסימנא בעלמא. ולפ"ז חשבתי לחדש נפלא, שכיום שמשתמשים בסכנים מיוחדים לאכילה, והם לא חדים כלל, ששיניהם הקצרות דומים בכוחם לסכניו פלסטיק, אפשר שסכנים כאלו דינם כמזלגות שאינם צריכים כיוסו, וצ"ע.

עוד נפק"מ נוספת יוצאת מבין שני הטעמים הנזכרים, והוא חידושו של האשל אברהם מבוטשאטש שם, שאין להסיר את הסכין אלא בבהמ"ז ולא בשאר ברכות. ולכאורה כוונתו לומר שאפי' בברכת מעין שלש ל"צ להסיר את הסכין. והנה בשלמא לפי טעמו של הרוקח י"ל, שאין שולחנו של האדם מאריך ימיו ושנותיו אלא מכח בהמ"ז שמשרה ברכה על שולחנו ועל ביתו, וזאת משום שבשעת הסעודה היו רגילים לחלק מזון לעניים, וגם רק בבהמ"ז או מזכירים את הפסוק "זה השלחן אשר לפני ה'". אבל לגבי טעמו של רבינו שמחה, שיש חשש שמא יתקע סכין בבטנו בזכרו את החורבן, הרי שגם במעין שלש או מזכירים את החורבן באמירת "רחם". וצ"ל כמו שכתב בשו"ת שלמת חיים [סי' קפז], דהואיל והמעשה הנזכר ה' בעת בהמ"ז, לכן לא נהגו לגדור איסור על עצמם אלא כדוגמת אותו מעשה בלבד.

עוד טעמים אחרים נאמרו על מנהג זה שמכסים את הסכנים בשעת בהמ"ז, וכמו שליקטם אחרים [סקט"ו]. א. כתב בס' מטה משה [סי' דש] שני טעמים, אחד בשם בן דינאי, שברכת יעקב אבינו הוא מטל השמים ומשמני הארץ, וברכת עשו הוא ועל חרבר תחי', לכן עתה בבהמ"ז שמזכירין את ברכת הארץ שהיא ברכתו של יעקב, מכסין את הסכין שהיא ברכתו של עשו, כי לא ינזח שבת הרשע על גורל הצדיקים. ב. טעם שני כתב מדילי, שכל אותיות א-ב יש בבהמ"ז חוץ מן או פ' סופית, וכתב הרוקח [סי' שלן], שזה בא להודיענו, שאין מלאך אף שצף קצף אנף זעף נף רשף שולט בכל סעודה שמברכין בהמ"ז בכוונה. ולכן מכסין את הסכין לרמוז שבשעת בהמ"ז אין חרבו של מלאך המות שולט. ג. עוד מפורש בכתבי רבינו האריז"ל בשער רה"ק [דף י']. שמי שהוא משורש קין צריך להזהר להסיר הסכין מעל השלחן בעת בהמ"ז, ולא יספיק לו לכסותו בלבד, יען כי הכלי זיין הם בקין. והואיל ואין אנו יודעים מהיו משורש קין ומיהו משורש הבל, לכך צריכין כולם להסיר את הסכין מעל השלחן בשעת בהמ"ז.

ויש לנו כמה חידושי דינים מטעמו של האריז"ל הנזכר, ראשית שלא די בכיוסי הסכין אלא צריך גם לסלקו מעל השלחן. ושנית כמו שכתב הכה"ח שם, שלפי טעמו אין חילוק בין יום חול לשבת, ובכל יום ויום צריך להסיר את הסכין מעל השלחן בבהמ"ז, כי השורש איננו משנתנה בשבת ויו"ט. וכ"פ הבא"ח שם. ולענין ה'כלה למעשה, מעיקר הדין אין לנו אלא דברי מרן שכתב "נוהגים לכסות הסכין בשעת בהמ"ז, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויו"ט". הרי שמספיק בכיוסו לבד בלי סילוק. וכ"כ החדש לאלפים שם [סק"ה] "נוהגים לכסות הסכין או להסירו". וביותר מזה מעידים על הגרי"י קניבסקי ז"ל, שהוא לא ה'י מכסה את כל הסכין אלא רק את להב הסכין. ועוד כתב לחדש בשו"ת ויען דוד [ח"א סי' כח], שאם יושבים בשולחנות גדולים עם הרבה סועדים, ואחד מהסועדים עושה זימון עם שנים מלצדיו ומברך, הרי שהוא לא חייב לכסות את כל הסכנים שבשלחן, אלא דיו בכיוסי הסכנים שמונחים לפניו בהשג ידו.

ושנית הכריע מרן השו"ע כנזכר, שנהגו שלא לכסות את הסכין בשבת ויו"ט, וכמו שכתב בב"י שם "ומכל מקום מנהגן של ישראל תורה היא". וכן כתב הא"ר שם, דאפי' לר' שמחה שביאר את הטעם שנהרג לכסות את הסכין בשעת בהמ"ז, שזה משום החשש שמא יתקע סכין בבטנו, וכתב עליו הבי" כאמור, דלפי טעמו אין לחלק בין שבת לחול מ"מ י"ל. דבשבת אין לזכור ולהצטער על החורבן אלא צריך לזכור את הבנין שעתידי להבנות במהרה בימינו, ולכן אין חשש בשבת שמא יתקע סכין בבטנו. וכיצא בזה כתב הטי"ז שם, שלא גזרו חז"ל אלא כגון המעשה שה'י והואיל והמעשה ה'י בחול ע"כ גזרו בחול דווקא. וכן נראה שהסכים עמו הברכ"י שם. לכן מעיקר הדין אין חיוב לכסות את הסכין בשבת. וכ"פ רי"ז שם. והחס"ל שם. ומ"מ מי שרוצה לחוש לדברי רבינו האריז"ל כמו שביארו הכה"ח כנזכר, עליו לכסות את הסכין גם בשבת ויו"ט, ולא נחשוב לו כמי שמזלזל בקדושת שבת, כיון שמצד שורש נשמת קין אין הבדל בין שבת ליום חול. וכן כתב הלבוש שם, שאין נוהגין במדינתו לחלק בין שבת ליום חול.

ג. כתב המג"א שם, כתב בשלחן של ארבע [לרבינו בחינ], שיש לכסות את הפת בשעת בהמ"ז שלא יראה בושתו. וכוונתו לומר, כמו שבשעת קידוש מכסים את הפת משום בושתו, שנקדשתי על היין ולא על הפת, כך צריך לעשות בבהמ"ז לפי שמברכים על כוס יין ולא על הפת. וכ"כ מהר"ח פלאגי ז"ל בספרו רוח חיים שם "וכשאני לעצמך כך אני נוהג, כדשאנחנו מברכין על הכוס אנו מכסין את הפת דומיא דקידוש, וכשאין אנו מברכין על הכוס הפת מגולה". אולם האחרונים

דחו את דבריו, וכמו שכתב הכה"ח [סקט"ז], דשאני הכא שלא בא היין אלא לכבוד הפת בשביל לברך עליו בהמ"ז, וא"כ כיון שמכוחו הוא בא לא שייך בזה בושה כי אם שמחה, וע"כ אדרבה א"צ לכסותו אלא יהי גלוי לראות בשמחתו ע"כ. עוד כתב המאמר מרדכי [או ד'] וז"ל, ואנא זעירא נראה, דלא דמי קידוש לבהמ"ז, דהתם בקידוש הוא בתחלת הסעודה שיש לו לברך על הפת, ומשום הכי כשמברך על היין קודם יש בזיון ובושת לפת, כי מן הראוי להקדימו שהוא ראשון אליו בפסוק, ברם הכא אין לו לברך על הפת, ואדרבה מושך ידו ממנו ומברך עליו ברכה אחרונה, ומאי בושת איכא הכא, והרי א"א לברך עליו בהמ"ז, כי אם יצטרך לברך עליו המוציא כמו שמברך בפה"ג על הכוס, יתחייב לברך שנית בהמ"ז, והלך פשיטא שאין כאן בושה ע"כ. ועוד טעם שלישי כתב מהר"א אזולאי שם, דלא שייך טעם שלא לבייש הפת, כיון שכבר ברכו עליו המוציא. והביאו הברכ"י שם [א' ב], וכתב עליו, ועתה במקומותינו אין מי שנוהג לכסות את הפת בבהמ"ז, רק באיזה עיר ראיתי קצת נוהגין כן. אולם שוב חזר בו החיד"א ותבר לגזוזי בשיורי ברכה שם, שמצא לזה אסמכתא מפסיקתא וזוטרתי [פ' עקב] שכתב, ומאחר שכיוסו השולחן לברך בהמ"ז. וכ"כ בא"א מבוטשאטש [ס"וס קפב], שיש לכסות את הפת בעת שמברכים בהמ"ז על כוס יין, ואולי אין לכסות אלא רק אם נשאר פת שלם ולא פתיתים, ושמא גם בשבת אין צריך לכסות פתיתי לחם או פת הבאה בכיסנין אפי' שלימה ל"צ כיוסו עכת"ז. אך הכה"ח שם כתב ליישב את לשון הפסיקתא, שכוונתו לומר, שמכסים את השולחן במפה משום כבוד ברכה, אבל את הפת הניחו מגולה על המפה כדי שיהא ניכר שאנו מברכין עליו. וסיים הכה"ח שם [וכן עמא דבר"] שלא מכסים את הלחם בשעת ברכה. ומ"מ אם מברכים בהמ"ז בלא כוס כול"ע ל"צ לכסות את הפת.

ד. עוד כתב החס"ל שם, אסור להרוג פרעוש או כינה על השולחן שאוכל, דחשיב כמזבח, וכתבי "זה השלחן אשר לפני ה'", ומהאי טעמא צריך לישב בכבוד על השולחן הדור בלבדושו כמו שעומד בפני גדולים, ובפרט בשעת בהמ"ז, ונרמז באומרו "זה א-לי ואנוהו" שאותיות "זה א-ל" ברא"ת זה השלחן אשר לפני ה', ומשמע שצריך להיות "ואנוהו" התנאה לפניו בשעת האכילה על השלחן ע"כ. ה עוד ראיתי בזהו"ק ככמה מקומות הנהגות טובות שצריך לעשות בעת הסעודות, והעתקתי את התרגום מארמית ללשון הקודש, מחד איתא התם [פ' תרומה דף קסה], ומה שאמר ואכלת לפני ה' אלקיך, וכלל כאן לדבר בדברי תורה, שכך צריך משום שהקב"ה עומד לפניו, שכתוב זה השלחן אשר לפני ה', וכתוב "ואכלת שם לפני ה' אלוךך". ומשום שאדם עומד לפני אדונו, הוא צריך ג"כ לחון לעניים לתת להם כמו שהקב"ה נתן לו לאכול, ויהא כמו שאוכל לפני המלך הקדוש, וצריך שלא יהי זולל על שולחנו, כי הזוללות הוא מסטרא אחרא, וזה סוד "הלעיטני נא" שהוא דרך הוללות, וכך צריך לסטרא אחרא, שכתוב "ובטן רשעים תחסר", וע"כ ואכלת לפני ה' אלקיך ולא לפני ס"א, וצריך שלא יעסוק בדברים בטלים ובצרכי סעודה, וצריכים לעסוק בדברי תורה, כי כשנאמרים דברי תורה על השלחן נותן האדם תוקף לאדונו ע"כ.

ועוד שם [דף קנז]: וז"ל, מי שמתעדן על שלחנו ומתענה במאכלים, יש לו לזכור ולדאוג על הקדושה של ארץ הקדושה, ועל היכל המלך שנחרב, ובשביל העצב ההוא שנעצב על שלחנו בתוך השמחה והמשחה שלו, חושב עליו הקב"ה כאילו בנה ביתו, ובנה כל אלו החורבות של בית המקדש, אשרי חלקו ע"כ. ונראה, שיוציאים יד' חובה באמירת פרק אחד של תהלים, ביום חול יאמר מזמור "נחרות בלב", וביום שבת ויו"ט יאמר מזמור "בשוב ה' את שיבת ציון", וכמו שכתבו האחרונים, והביאם הכה"ח [סי' קנו סק"ח]. וסיים שם, שאם הוא ממחר לפחות יאמר פסוק אחד "אם אשכחך ירושלם וגו'".

עוד הביא הכה"ח שם מס' דברי מנחם [הג"ט או ה'] וז"ל, וזה מצאתי כתוב מכ"י הק' הרמ"ז זיע"א בשנת ה'תק"ד בלילה אחד ואראה בחלומי בספר אחד כתוב לאמר, שכל האומר "הושיענו וכו'" קודם בהמ"ז אינו רואה גיהנם ע"כ. ואמרתי בחלומי דהיינו הושיענו שאנו אומרים בכל יום אחר המזמור שבכל יום עכ"ד ז"ל. והוסיף ע"ז הכה"ח שם, דיש לומר ג"כ מימרא דא"ר אלעזר א"ר חנינא, ת"ח מברים שלום וכו', לפי שיש בה ז' פעמים שלום ושלחה אחד כדי להכביד על ח' כנפיו של הס"מ שלא יקטרג על ברכותינו ותפלתינו.

עוד איתא בזהו"ק שם [דף קנד ע"ב] וז"ל, שלחנו של אדם צריך להמצא בנקיות, שלא יקרב גופו לאכול מזונו אלא בנקיות עצמו, ועי"ז צריך האדם לפנות עצמו תחילה מטרים שיאכל המזון של השלחן הטהור, כי מזון ההוא שהכין לו רוצה בו הקב"ה שלא יקרב אל שלחן ההוא של קיא צואה שהוא מסוד הס"א, והסטרא אחרא לא יקבל ממזון של השלחן הזה כלום עכ"ל. וכן מפורש בגמ' [עשרת מא'] "הנצרך לנקיבו ואכל, דומה לתנור שהיסקוהו ע"ג אפרו, וזהו תחלת ריח זוהמא". וברש"י שם, ריח זוהמא, כל גופו מזוהים בזיעה תמיד. והוסיף ע"ז הכה"ח שם [סק"ז]. שמי שלא מנקה גופו קודם אכילתו, הוא לא יכול לרפד וניצוות קדושה בפעולת האכילה, כי עדיין הוא לא הוציא מגופו פסולת ביורוי הראשונים.

הרב שמעון בן יגיי שליט"א

נולל "אלינא דהלכתא" רוממה

בפטור דברים הבאים בסעודה

בביאור החילוק בין דברים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה למחמת הסעודה
א. שו"ע סי' קע"א, קי"ל ברכות מ"א ע"ב דדברים הבאים מחמת הסעודה ובתוך הסעודה פטורים מברכה לפניה ולאחריה, ובשלל מחמת הסעודה פטורים מברכה שלפניה. והנה לשיטת רש"י שם הפטור מחמת הסעודה הוא בדברים שמלפתים בהם את הפת ולדידיה הוא מדין דכל שהוא עיקר ועמו טפילה, מברך על העיקר ופטור את הטפל.

אמנם הטור ושו"ע פסקו כשיטת ר"ת ורא"ש דגם בדברים שאינם מלפתים מ"מ נפטרים כל שבאו מחמת הסעודה וכמו דייסא ושאר דברים הבאים לשובע כמבואר ברא"ש ובטור וכאן בביאורה"ל ריש הסמין, והנה ברא"ש סי' כ"ו הוא להדיא דבשר ודגים וכל הנך אינם באים ללפת וכמו דהקשה על רש"י דלשיטתו לא נתפרש דינא דהנך דאינם מלפתים, ובכ"ז פטר אותם ע"י ברכת המוציא. ועיין לקמן לגבי משקין שהרא"ש ותוס' פטרו משום דהוי טפלים לפת, ומשמע דהנך דפטורים הם טפלים לפת, וכ"ה במג"א כאן סק"א ועוד פוסקים דשאר הדברים הם טפלים לפת. וזהו לכאורה החילוק בין דברים שמחמת הסעודה שנפטרים לגמרי, לשלא מחמת הסעודה שנפטרים רק בברכה אחרונה דהנך דמחמת הסעודה דנטפלים הם להפת א"כ ברכת הפת פוטרם, משא"כ הנך דלא מחמת הסעודה אינם נטפלים להפת אך בהרמ"ז י"ל דקאי על כל הסעודה, והם ג"כ בכלל הסעודה ומהאי טעמא נפטרים גם מברכה אחרונה וכמש"כ המשגי"ב ס"ק ז' עי"ש בלשונו [ועי' בזה אות חן] וחילוק זה הוא גם לשיטת רש"י, דהנך דנטפלים ממש נפטרים בברכת הפת ככל עיקר וטפל והנך דבאים לשובע כגון דיסא וכו' הוא בכלל הסעודה ונכללים בברכת המזון.

בביאור הפטור דמחמת הסעודה אם הוא מדין הכללי דהעיקר פטור את הטפל
ב. אמנם צ"ב אמאי חשיבי הנך טפלים לפת הא אי"ז ממש טפל לפת כמו שאר

מילי דעיקר וטפל דאוכל מליח ופת עמו שהוא ממש אוכלו בסיבת העיקר, משא"כ כאן שהרי הם חלק נפרד וחשיב לעצמו כמו דיסא וכו' ולהדיא חילוק הפוסקים בין דברים המלפתים לאינם מלפתים אלא הם עיקר הסעודה, ובכ"ז נפטרים מדין טפל. וכן צ"ב מאי טעמא דין זה דשאר דברים שנפטרים לא נוהגים גם בפת הבאה בכיסנין כמש"כ הברכ"י סי' ר"ח, כיון דסוף סוף פת הם לענין כל מילי וכיון דחזינן דפת פוטר אף שאי"ז ממש טפל א"כ הוא הדין פת הבאה בכיסנין, ובפרט להנך פת הבאה בכיסנין שלכמה שיטות וביניהם הבי"ו הוא ספק פת, ובכ"ז המנהג שלא לפטור שאר הדברים הנאכלים עמו או משקים מדין טפל ואף שהוא ספק פת, וכן צ"ב מש"כ המג"א שיתכן שגם באוכל קצת פת לפטור שאר האוכלים מהני, והרי סוף סוף אי"ז טפל, ומה מהני הא דדרך בני אדם לקבוע על הפת, כיון שהוא לא קובע, ואי"ז טפל לדידיה. וכן עי' לקמן סי' קפד ס"ו בבה"ל סוד"ה בכזית דאין מצטרף שאר דברים שבסעודה לענין כדי שביעה כל שנאכלים בפנ"ע והיינו גם באותם הנפטרים בברכה וכנ"ל, ואילו הדברים המלפתים ממש ונאכלים עם הפת מצטרפים ולכא' מה החילוק כיון ששניהם מדין טפל נפטרים.

ולכאורה הביאור בדין זה דאי"ז כדין דלקמן דכל שהוא עיקר וכו' וכמו דתוס' והרא"ש הקשו על פירש"י דלשיטתו דאיירי בדברים המלפתים א"כ מתני' היא דכל שהוא עיקר וכו' והיינו דלתוס' והרא"ש אי"ז מדין דהתם, דהתם הוא טפל ממש ונפטר מברכתו, אמנם כאן הוא טפל בכך שכיון שעיקר הסעודה הוא הפת [שבא להשביע] והנך ג"כ באים להשביע א"כ הם טפלים בכך שהפת הוא עיקר השובע ושאר הדברים באים ג"כ לשובע ובזה הוא דהוי טפל, ואף אם לא בא להשביע כשיטות שפוטרים אם בא לעורר התאבון, מ"מ הוא בא 'מחמת' הסעודה, וטפל לפת שהיא עיקר הסעודה וא"כ הם טפלים להפת במטרה שבאים הן לסעודה ממטרת הפת שהוא העיקר, וכן הוא לתוס' ורא"ש דפטרי משקים אף שאינם באים לשובע כדלקמן, וכע"ז כעיי"ז בחי"א דכיון שהפת היא עיקר חיי האדם ולהכי כל הנאכלים בסעודה חשיבי טפל לגביה והיינו כגדו הנ"ל אלא דהפת מקרי עיקר משום שהוא עיקר חיי האדם, ולכן הוא עיקר הסעודה, ודו"ק. ויתכן דאין הוא כלל מדין דעיקר וטפל, וגם אם הוא נלמד משם אי"ז כגדו דהתם כדמוכא מהתוס' ורא"ש הנ"ל, ועי' בגר"ז כאן שהשווה זאת לדין שיין פוטר שאר משקים ג"כ משום שהם נטפלים אליו, והתם ג"כ דאי אי"ז מדין עיקר וטפל דלקמן אלא כסברא הנ"ל, ובגמ' שם ג"כ דממי' ליין למאן דאמר שכל האוכלין נפטרינן גם בשלא מחמת הסעודה, אך הגר"ה הנ"ל הוא גם לדידן, ובאמת שהוא מבואר גם בתוס' ורא"ש בסוגיין לענין משקין דנפטרים מחמת הפת ומשום דהם טפלים לפת והשווה לדין דין פוטר כל מיני משקין משום שנטפלים אליו. ולכאורה קשה עי"ז מברכות ל"ה ע"ב, דמקשינן לגבי שמן דאי אכיל ע"י פת א"כ הוא טפל ותנן כל שהוא עיקר וכו', ומשמע שגם בפת הוא מדין דלקמן סי' ריב, אמנם ע"כ לתוס' ורא"ש אי"ז מדין דלקמן, אלא דלענין שמן דהתם דהוא טפל ממש א"כ שפיר מוכח ממתני' דכל שהוא עיקר כן, ובזה לא נחלקו האמוראים, ולכן הגמ' נקטה קושיא פשוטה דודאי פטור מברכה הוא טפל מהרגיל, אמנם גם באומרים שלא ממש טפלים כהנ"ל ג"כ פטור וכמש"כ תוס' ורא"ש דהדין הנ"ל לא נלמד מההיא דכל שהוא עיקר וכו', ודו"ק]. ואתי שפיר שיטת המחזור ויטרי שהובא בתוס' דמשקין אינם נפטרים ורק יין דזיין היה נפטר לולי שקבע ברכה לעצמו, והיינו משום דכיון דהטפלות לפת הוא משום שהוא עיקר המזון, א"כ מים דלא זיני לא נטפלים, אך שבכללות מטרת הסעודה אינם חלוקים מהנך דפטורים. אלא דהוא ס"ל דדוקא מזון הוא נחשב לטפל להפת מהטעם הנ"ל שפת הוא עיקר המזין והנך טפלים ועי"ז תוס' והרא"ש פליגי דכל שהוא מחמת הסעודה גם משאר סיבות חשיבי טפלים לפת, והיינו משום דהפת עיקר הסעודה. וא"כ מצינו לכאורה ב' הגדרות בהא דחשיב לטפל אי משום השובע שהפת הוא עיקר השובע ולכן שאר הבאים לשובע טפלים בכך שהם לא עיקר השובע ולדרך תוס' והרא"ש לכאורה הוא הדין בשאר צורכי הסעודה דכיון דפת היא עיקר המזון, אמנם גם באומרים השובע לכאורה או כהגדרת החי"א משום שפת הוא עיקר חיי האדם ובשורש הדברים הוא סברא אחת]. א"כ כל מה שבא לצורך הסעודה הוא נגדר ונטפל.

חילוקי דינים בין דין עיקר וטפל לדין דמחמת הסעודה

ג. ובזה א"ש מש"כ הבה"ל הנ"ל לחלק לענין צירוף לשיעור דכדי שביעה דהדברים המלפתים דהם טפלים ממש כההיא דלקמן א"כ חשיבי לאכילה אחת ומצטרפי לשיעור שביעה דחד אכילה הוא וזהו הפטור דעיקר וטפל (ואכ"מ) אך הנך דנפטרים מדין טפל אמנם אינם ממש טפלים אלא רק לענין הסעודה אינם נחשבים לאכילה אחת, ולא מצטרפי לשיעור שביעה. וכן אי"ש דהנה לקמן שם מבואר דבאוכל הטפל לפני העיקר לשי' הרמ"א ומ"ב מברך על הטפל ברכת שהכל יעיי"ש בפרטי הדינים. וכאן מבואר דאף דלעורר התיאבון הוי טפל מ"מ באוכלו לפני הסעודה ברור שמברך אף שאוכלו לעורר התיאבון [ועי"ז אייזי דינא דהשו"ע דפטור מברכה אחרונה] והוא מוסכם לכר"ע ולא מצינו שיברך שהכל, ולהנ"ל הוא ברור משום דאינו טפל ממש דיפטר גם באוכל לפני כן ול"ד לההיא דלקמן אלא דהוא טפל ב'סעודה' וכשאוכלו לפני הסעודה ל"ה טפל כלל ודו"ק. וכ"ש דא"ש אי נימא דהני דלקמן הביאור דהטפל ל"צ ברכה, והכא הטפל נפטר בברכה עי' אות ז', אמנם בלא"ה א"ש שוכנ"ל. ועי"ע אות ו' בעוד נפק"מ באוכל הטפל גם בסיבה עצמית וגם בסיבת העיקר עי"ש.

בענין פטור דברים הבאים מחמת סעודה בפת הבאה בכיסנין

ד. ובזה אתי שפיר דפת הבאה בכיסנין אינו פוטר שאר הדברים דהרי לכל מילי פת הוא, ואמאי אינו פוטר, אלא דהתם אי"ז בא לשובע וממילא לא שייך ביה הסברא דעיקר וטפל הנ"ל דכל הטפלות הוא רק במטרת השובע וכנ"ל. ואף א"נ דלא תלוי בשובע מ"מ הוא תלוי בדין סעודה ששייך בה עיקר הסעודה ושאר דברים הבאים מחמתה דנגררים אחריה ליפטר משום שטפלים כנ"ל, אך בפת הבאה בכיסנין שאין כאן סעודה, א"כ לא שייך הפטור הנ"ל. וכן אתי שפיר דגם בפת כיסנין לשיטות שהוא מחלוקת הפוסקים ובהנך שהם ספק ג"כ לא נוהגים לפטור שאר אוכלים ואע"ג דהוי ספק פת והיינו כמשנ"ת שגם לשיטות אלו שאי"ז כיסנין מ"מ מודו שראי"ז קביעות סעודה, וכמשי"כ בגליון מס' 28 עמוד לד' אות ו' דלכאורה אי אפשר לומר דפליגי במציאות אם קובעים סעודה או לא, ואיך יתכן דמחלוקת במציאות זו הוא מחלוקת גם לדידן, וכן בסברת הראשונים דפליגי לענין גילוש מבואר דסברתם לא משום דפליגי אי בפועל קובעים, אלא דס"ל דהוא פת מצ"ע כיון שהדברים המטעמים נטפלים לעיסה עצמה וכך' תוס' על רש"י, ואיך פליגי לשיטת אבן העזר ועוד דלא אזלינן בפת האפיה ולכן לא סגי במילוי אלא בעינן שיהא בלישה עצמה ועיין עוד משנ"ת בזה בגי' ובגליון מס' 29 עמוד לא תשובה כ"ו, ואכ"מ]. וממילא אין פוטרים שאר דברים כיון שאינם טפלים ממש, ורק כמה שבאים בסעודה לשובע הוא דמהני הפטילה, ואף אי לא בעינן שובע מ"מ רק בסעודה נאמר כלל זה וכנ"ל. [ועיין עוד במה שדנו הפוסקים לענין מש"כ המג"א דשאר דברים הנאכלים עם פת הבאה בכיסנין ומצטרף לקביעות סעודה, ויש שנקטו דהוא רק לדברים שנאכלים עמו ממש, ולא שאר דברים הנאכלים, ואף דלכאורה כיון דאנו דנים על קביעות סעודה, ובסעודה הרי גם בשר ודגים ודייסא נחשבים נטפלים לפת, אמנם להנ"ל כיון שהכיסנין אינו בא לסעודה מצ"ע, א"כ אי אפשר לצרף שאר הדברים שאינם נטפלים ממש [ואף

[דייקא, הא אי אוכלן לשובע בודאי א״צ ברכה כמשי״ת] מה דינן של כל אלו האם טעונין ברכה או לא [ויש לדון בהם בגוונא שאכלן או שתעיד לאוכלן עם מרק, ובגוונא שאין עתיד לאכול בתוך הסעודה מרק כלל, אלא חפץ לאכול רק שקדי מרק] ויבואר בס״ד.

ב. גם יתברר בזה מה דנהגין עפ״ד הגמ' למיכל בריש שתא כמה מייל לסימנא טבא ורובן [ממיני הירקות] המה דברים הבאים בתוך הסעודה, ואיכא איפה לברורי האם ה״נ בשעת אכילתן עתה פטורים הם מברכה כדינם כאשר הם באים מחמת הסעודה, או אפשר דעתה מאחר שהם באים לכוונה אחרת שלא מחמת הסעודה דינן שאני.

ונציע בזה בס״ד יסודות הדברים מד' הגמ' והפוסקים, ומתוך כך יתבררו הספיקות דלעיל. ולד' נייחל בתפילה שלא נכשל בדבר הלכה וזנכה לכוון שמעתתא אל אמיתותא ואליבא דהלכתא אמן.

ביאור עיקר דברי רב פפא וחידושו - כמה דרכים במשנת הראשונים

א) ברכות מ״א א' א״ר פפא הלכתא דברים הבאים בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפנינם ולא לאחריהם ופרש״י: דברים הבאים בתוך הסעודה ללפת בהן את הפת אין טעונין ברכה דהוו להו טפלה הלכך כל מידי בין מזון בין פירות שהביאו ללפתן אין בו ברכה לא לפניו ולא לאחריו ע״כ.

הנה מבואר בפרש״י דמחמת הסעודה היינו אלו הדברים שבאו ללפת את הפת הא ד״א - כגון דייסא הבאין למזון ולשובע - לא, וטעונין הם ברכה לפנינם, ובכלל אלו שאין באין מחמת הסעודה חשובין, וכדפרש״י בסמוך: ״שלא מחמת הסעודה - כגון דייסא וכן כרוב ותדינן שאינן לפתן ובאין למזון ולשובע״ ע״כ הרי מפורש בדבריו ז״ל דכל כה״ג טעונין ברכה באמצע הסעודה.

והקשו הראשונים (תוס' ד״ה הלכתא, רשב״א, ריטב״א, רבינו יונה ועוד) דא״כ מאי חידושתא אל מתני׳ היא לקמן (מ״ד א'): ״כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסר את הטפילה: ועוד איכא לאקשויי דאם באמת איכא שום חידוש בדבר - אמתני׳ גופי דהתם הו״ל לר״פ לאשמועינן, ומאי היא דהביאו לענין תוך הסעודה וצ״ב וביישוב פירושו של רש״י ז״ל מצינו כמה ביאורים בדבר וכדלהלן.

א. הרשב״א כתב לבאר פירושו של רש״י ז״ל: ולא איצטרכא לי דמתני׳ היא כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסר את הטפילה, כלומר בין בתחילתה בין בסופה, אלא משום אינך דאך אזיל וכ״ל נקט לי הכא. ואנ׳ איצטרכא לי קצת דסד״א כיון שאין דרכן לבוא ללפתן ולטפילה אע״ג דהאי מלפת בהו את הפת בטלה דעתו ולא ליפטרי קמ״ל כן נראה לי עכ״ל הרשב״א. ביאור דבריו דקמ״ל ר״פ דאף מידי דאין דרך בנ״א להיות להם כטפל לפת, אפ״ה כיון שהוא אוכלו בתור טפל לפת - פטור הוא מברכה.

ב. בפירוש תלמידי רבינו יונה (כ״ג ב' בדפי הרי״ף) כתב ליישב פירושו של רש״י דלא איירינן הכא בדאכיל ממש עם הפת, אלא לעולם אף כשאוכלנו שלא בפת נפטר הטפל בברכת העיקר הוא הפת, וכל מה דפרש״י ״ללפת״ היינו משום דכיון דעיקרן באו ללפת, מהניא לאשוויי טפל אף כשאוכלן שלא בפת [כשאכל עכ״פ תחילה עם הפת, או תחילה וסוף עיי״ש בפנים בביאור] ויש לברר עדיין עיקר הדין וטעמו, ויבואר בס״ד להלן בסמוך.

ג. בעל המאור (כ״ג א' בדפי הרי״ף) תירץ וז״ל: צריכא דאי ממתני הו״א הני מיילי בדבר שבא עם הפת דכי בריך אריפתא הוה דעת׳ עלי נמי, אבל הכא דבעידנא דברין המוציא אכת׳ לא אייתו קמי׳ הנך דברים הבאים מחמת הסעודה ול״ה דעת׳ עלייהו בשעת ברכה מעולם, אימא ליבעי ברכה בתחלה, קמ״ל כיון דטפילה ניהנה לא בעי ברכה עכ״ל. והיינו דהא ד״ז בריא ופשיטא דטפל דא״צ לברך עליו אינו משום דפטור הוא מברכה - דזו אמאי, ומה טעם וסברא יש בדבר לאפקינהו מכל דין ברכה, אחר דסו״ס נהנה מהדבר - אלא דנפטר הוא בברכת העיקר, וכלשינא דמתני׳ (מ״ד א') ״מברך על העיקר ופוסר את הטפלה״ [וכ״ה שיגרא דלישנא במשנת רבותינו הראשונים בכולי סוגיא עיי״ש] ולזה שפיר הוי סד״א דכל שהטפל לא הי' לפניו בשעת ברכה - אימא לא ליפטר בברכת העיקר, קמ״ל דאף זה נפטר, וטעם הדבר ביאור בסמוך.

וזכינו דאיה לאי באורים לפרש משנתו דרש״י ז״ל א. הרשב״א תי דקמ״ל דאף בפירות שאין רגילים ללפת בו את הפת הוי טפל ונפטר בברכת העיקר. ב. הרו״ה תירץ דקמ״ל אף כשלא הי' דעתו עליו בשעת ברכה. ג. תר״י תירצו דאיירי הכא כשאין אוכל הטפל ממש עם העיקר, וקמ״ל ר״פ דאף זה פטור הוא כדון עיקר וטפל.

ביאור דברי הראשונים - אי הוי דוקא בפת או בכל עיקר וטפל

ב) והנה איכא לספוקי בג' הני מיילי דחידושא דכתבו הראשונים בדעת רב פפא, אי הוי הלכתא דוקא בפת, או בכל עיקר וטפל נמי הוי הכי דינא. ונראה לפום קושין דלעיל (סק״א) דר״פ קאמר משנתו בסעודה דוקא - ולא אמתני דעיקר וטפל - משמע מהא דבכל עיקר וטפל ל״ה דינא הכי.

וכבר מפורש כן בד' המג״א לחד פירושא דלעיל - הוא פירוש הרו״ה ברש״י - לפרש טעמו דנפטר בברכה אף כשלא הי' הטפל לפניו בשעת ברכה, דהרי בתוס' (מ״ד א' ד״ה באוכלי) לכאז מבואר לא כן, מדכתבו אמתני׳ דעיקר וטפל דלקמן (שם) דאיתא התם דמברך על המליח ופוסר את הפת, ואוקי לה הש״ס דאכיל מתחילה פירות גינוסר. ונתקשו התוס' דאמאי אינו נפטר המליח והפת בברכת הפירות - אחר דכולהו אתו מחמתם. ותי' התוס' וז״ל: דבשעה שאכל פירות גינוסר לא הי' שם עדיין מליח ופת, דלא הי' יודע שיחלש לבו מחמת המתיקות. הרי מפורש לן בזה דכיון שלא הי' דעתו עי״ז בשעת ברכה אינו נפטר הטפל [ומן הטעם שנכתבא לעיל בסמוך (סק״א) משום דלפני בעי ברכה. וכבר הוכיח החזו״א (סי כ״ז סק״ט) מד' התוס' סוד זה עיי״ש] וסתרי דברי הראשונים אהדדי.

וכתב המג״א (סי רי״ב ס״ב ק) ביישובן של דברים וז״ל: צ״ל דוקא בפת דיש קבע לסעודה דדעתו על כל מה שיביאו לו כמש״כ ס״ס קע״ז, אבל בשאר עיקר וטפל בעי שיהא דעתו עליו וכמו שכתבתי לעיל, דאל״כ הו״ל לר״פ (מ״א ב') לומר הדין אמתני׳ (שם מ״ד א') דכל שהוא עיקר וכו' ולאשמועינן אפי' שאין דעתו עליו, אבל על כרחך דוקא בפת אמרי' כן, ואם לא הי' דעתו עליו מברך שהכל על הפת עכ״ל המג״א. הרי מפורש בדבריו דלא הוי הדין הכי רק לענין סעודה ולא בכל עיקר וטפל - ואגב מבואר בשופי פירוש ד' הרו״ה היאך באמת שייך דטפל שלא הי' הדעת עליו בברכת העיקר אפ״ה פטור הוא מברכה. ולהנ״ל הוא מבואר דכיון דבתוך הסעודה הווי דקיימי, אמרי דבאמת דעת׳ הוי עילויא וק״ל - והמג״א גופי הוכיח את דבריו מחמת קושין - דלמה לא קאמר ר״פ דינו אמתני גופא - ובהכרח דבתוך הסעודה דוקא הוא דאיכא למילתא ולא בשום ד״א [איבאר דבעיקר ד' המג״א לענין סברת הרו״ה קי״ל הלכתא (סי ר״ו ס״ד) דאף בכל אכילה אמרי' להאי מילתא, י״ל דהוא מסברא ומרמי ממוק״א דדין דמצינו לגבי שחיטה (י״ד סי י״ט) ועוד, אבל משום דברי ר״פ באמת ל״ה אמרי הכי אלא רק בסעודה וכד' מג״א ודו״ק].

ומעתה איכא למיסבך אף לאידך פירושא - דהרשב״א והרבינו יונה - דרק לענין סעודה הוא דקיים הנהו חידושא, הא לענין שאר עיקר וטפל לא מצינו. אלא דבפירושו דהרשב״א איכא למידיחי דהא לעולם כתב הרשב״א בתיחוי קמא דשום חידוש ליכא בהאי בבא אלא אגב שאר בבי הוא דנקטי', ואיכא איפה למימר

מהטעם הנ״ל, ואף כשאוכלו רק כדי לפטור שאין זה טפל, ובכ״ז ברכת הפת פוטרנו וכנ״ל, א״כ יתכן מאוד דגם באופן הנ״ל יפטר כיון דא״י משום הגריעותא שבאוכלים שבסעודה, אלא משום מעלת הפת שנחשבים טפלים אליו, א״כ שפיר יתכן דיפטר גם בכהאי גוונא, ודו״ק. וכע״ד שבשור׳ת תשובות והנהגות חלק ג' סי' ס״ט דן שלגבי דין עיקר וטפל דלקמן יש לצדד שהטפל לא צריך ברכה, ולא שנפטר מחמת העיקר [עי״ש שרש״י חולק על דין דתוס' שבלא היה דעתו לא נפטר] אף בטפל של דברים שמחמת הסעודה הגדר הוא שנפטר בברכת העיקר, ועיקר החילוק בזה הוא כסברא הנ״ל, ולפ״ז א״כ אתי שפיר לענין זה שלכן לקמן חייב לברך באופן שאוכל בסיבה נוספת, ופה פטור, וכמו שכתבתי, אמנם בפשטות נקטו דגם לקמן הגדר שהטפל נפטר בברכת העיקר, ואכ״מ.

ועיין במג״א הנ״ל לענין יי״ש שחילק בין תחילת הסעודה שאינו נפטר, אף שבתוך הסעודה כן נפטר ומשום שבתוך הסעודה הוא מחמת האכילה, ״אך בתחילת האכילה אין כוונת רוב בני אדם לעורר תאות האכילה שהרי רגילים לשתותו בכל בוקר אף לפני הסעודה ובעי ברוכי, אבל בתוך הסעודה כוונתו לתפוח״ וכו', עכ״ל, ויל״ע אי כוונתו שהיום כלל לא שותה מחמת הסעודה, ולכן אינו נפטר כמשמעות לשונו או דס״ל דאעפ״י ששותה כאותה סיבה שבאמצע סעודה, מ״מ כיון ששותה זאת גם מחמת הסיבה שלא מחמת הסעודה לא יפטר, ואין הכרע בדבריו לכאורה.

והנראה הנ״ל מההיא דשותה בסעודה כדי שלא יזיקנו שפטור יש לדחות, דסוף סוף היום ששותהו הוא רק בגלל הסעודה, ואף דא״ו מסיבת הסעודה, אלא סיבת השתיה הוא מעצ׳ אלא ששלא הסעודה אינו רוצה שייזקנו, מ״מ כעת שותהו רק בגלל הסעודה ואכ״כ הו״ל ״מחמת׳ הסעודה, אף שאיננו ״בסיבתה״ אף בהני דלעיל שהיה שותה בלאו הכי ורק ששותה גם מחמת הסעודה, אף דמצד א' עדיפי דהרי הסיבה ששותהו הוא גם מסיבת הסעודה ולא רק שלא לינוק בלעדיה, אמנם שתיותו היא גם בסיבה נוספת ול״ד לדהתם, ואכ״כ אתי יל״ע. ושוב מצאתי בנא״ח (ש״ר נשא הלכה ו') לגבי שותה שכר שאם שותהו לעורר תאות האכילה פטור, ולעכל חייב, וכ' ז״ל ״ומיהו כיון דהרבה פעמים תמצא כנות האדם לעורר תאות האכילה קשה הדבר למיקם עלה דמילתא, ועל הרוב מכיון להא ולהא וק״ל סב״ל לכך לא יברך עכ״ל, ומשמע דכששותהו לב' הסיבות הוא סיבה לפטור, ויש לדחות דהוא גופא מספק״ל ולכן סב״ל אף משמע יותר כנ״ל שהוא סיבה לפטור, ואי״ש להגדה הנ״ל בסיבת הפטור, ואף אם בכל עיקר וטפל מחויב בברכה כה״ג כמש״כ המ״ב לקמן, מ״מ הכא פטור ואי״ש.

בטעם הפטור בדברים שלא מחמת הסעודה מברמה״א, ונפק״מ לענין שאר דיני הסעודה

ח. והנה כ״ז הוא לענין הפטור בדברים שבאו מחמת הסעודה דפטירי מברכה ראשונה דנפטרים בברכת הפת וכנ״ל. אמנם בבאו שלא מחמת הסעודה לא נפטרים דאינם טפלים לפת בברכתו. אמנם פטורים מברכה אחרונה עי' ברהמ״ז וכתבתי לעיל באת א' בקיצור ד״ל דהוא בכלל הסעודה כלשון המשנ״ב ס״ק ז' וברהמ״ז קאי על כל הסעודה, והנה א״י רק לענין פטור בברהמ״ז, דמצינו להדברים הנ״ל חשיב״י כחלק מהסעודה גם לענין שיעור עיכול דאף אם עבר שיעור עיכול מאכילת הפת ולא מאכילת דברים הנ״ל נמי חשיב שיעור עיכול ומשמע אפילו לכתחילה (סי קפ״ד סוף ס״ק י״ח) ועכ״ דאין הפשט דכלפי הפת באמת עבר העיכול ומברך בשביל שאר הדברים דאחרת אסור לכתחילה (ואף דיעבד אינו פשוט שהרי הדברים הנ״ל לחודייהו לא שייכים לברהמ״ז, ועיין), אלא דהכל הוא סעודה אחת וכיון וברהמ״ז קאי אסעודה א״כ הכל בכלל, בפטור. ונפק״מ עוד דראיתי בספר א' שהביא מהגר״ח דלא לאכול הנך דברים בסעודה שלישית בשבת אחר השקיעה דהרי אינם שייכים לסעודה, ולהנ״ל חזינן דהוי כן חלק מסעודה א' וכן ראיתי שציין להגר״ח קנייבסקי שליט״א והגר״נ קרליץ שליט״א דשפיר אפשר לאכול והוא כנ״ל שהוא סעודה א' ממש ומאהי טעמא ברהמ״ז פטור הכל, ולהגר״ח יתכן דהוא רק סברא לענין פטור ברהמ״א.

והנה בגר״ז כתב טעם לפטור של ברהמ״ז פשוט רג את הדברים הנ״ל משום דכתבי ואכילת ושבעת וברכת וכל שבכלל הסעודה הרי הוא בכלל השביעה שנאמר בה ושבעת וברכת עכ״ל. ומבואר דנתחדש בפסוק דהברכה קאי על כל השביעה והזו סיבת הפטור דהנך בברהמ״ז. ויש להעיר דהפמ״ג הובא בביאווה״ל סוף סי קפ״ד כתב דזק דברים המלפתים ממש מצטרפים לשביעה ולא שאר דברים וכל שכן הנך דבאו שלא מחמת הסעודה דאינם מצטרפים ואכ״כ לכאורה הוא דלא כהגר״ז דהרי לפמ״ג ומשנ״ב הוא אינו בכלל ושבעת ובכ״ז נפטר בברהמ״ז, ולהנ״ל אתי שפיר דכמו שהוא סעודה א' גם לשיעור עיכול א״כ הוא אינו מטעם הגר״ז שהוא סברא רק לענין פטור דברהמ״ז ולמשנ״ב הנ״ל הוא סברא גם לשיעור עיכול דחשיב סעודה א' [ויתכן דלהגר״ח הנ״ל דא״י סעודה אחת א״כ יתכן דהוא סברא מיוחדת לענין ברהמ״ז וכהגר״ן] אמנם יתכן דגם לגר״ז הוא סעודה א' אלא דבעינן לקרא הנ״ל ללמד שברהמ״ז קאי על כל הסעודה ולא רק על הפת, אמנם אתי הוא לכאורא לא כמשנ״ב דשאר דברים לא מצטרפי לשביעה, אלא אם כן נימא דהוא רק סברא דרבנן לגלות משביעה על כל הסעודה גם דבר שלא מצטרף לשביעה, אף יתיר נראה שהוא מחלוקת, ודו״ק.

ולהנ״ל א״כ נראה פשוט דגם למשנ״ב שכתב שמצטרף שאר דברים לשיעור עיכול הוא דוקא באופן שלא מחוייב בברכה אחרונה, אף בסילק ידיו מפת או סילוק שולחן א״כ כיון שמחוייב בברכה אחרונה עי״כ דא״י בכלל הסעודה לגמרי ואינו מצטרף לשיעור עיכול ואף דהמשנ״ב לקמן איירי בסעודות גדולות וכאן כתב בביאור״ל שיתכן דבסעודות גדולות מצוי סילוק פת מ״מ לא בכהאי גוונא איירי לקמן, ויל״ע היטב בדוגמא שנקט שם, ודו״ק.

ט. העולה מהנ״ל, דלענין דברים הבאים מחמת הסעודה פטורים הוא משום דטפלים לפת אף לא כגדר דטפל דסי רי״ב אלא טפלים לענין השביעה או הסעודה, ולכן א' במג״א נפטרים משום חשיבות הברכה לפמ״ג או חשיבות הפת למחצית השקל ולא משום טפל ונתבאר נפק״מ בזה ובין דין טפל דלקמן לכאן, וכן דגדר הפטור הוא משום דברכת המוציא קאי אתורוייהו ולא משום שאין צריך ברכה ואף אי בטפל דסי רי״ב הגדר שאין צריך ברכה כאן הגדר כנ״ל, ופטור דשלא מחמת סעודה ובתוך הסעודה הוא משום דהם חדא סעודה וברהמ״ז קאי אסעודה, ולגר״ז הוא משום שכל שהוא בכלל השביעה א״כ הוא בכלל הברכה עיין אות ח' בזה.

הרב משה לייב לוי שליט״א רמת בית שמש

בדיני דברים הבאים תוך הסעודה

שאלה: א. יש לדון בדברים הרגילים לבוא בתוך הסעודה מחמת הסעודה והשתא בא לאוכלן שלא מחמת הסעודה מהו, דהיינו בין דברים הבאים למזון ולשובע [כגון ארבע״ס, פשטידת תפוע״כ וכדן]. א״נ דברים הרגילים ללפת את הפת ושייך גם לאכלן בפנ״ע [כגון סלט גזר, ואלדורוף וכדו - הא אלו שאין מדרכם לאוכלן בפנ״ע כגון טחינה וכדו, אין מקום לספק זה וכמשי״ת]. וכן דברים הבאים ללפת ברכה ואף אי בטפל דסי רי״ב הגדר שאין צריך ברכה כאן הגדר כנ״ל, ופטור דשלא מחמת סעודה ובתוך הסעודה הוא משום דהם חדא סעודה וברהמ״ז קאי אסעודה, ולגר״ז הוא משום שכל שהוא בכלל השביעה א״כ הוא בכלל הברכה עיין אות ח' בזה.

שאחרי שיהיה קביעות סעודה א״כ שוב הם נטפלים, וזהו כנראה סברת הפוסקים שלא חילקו, ועיין משנ״ב שכתב דהוא הדין בשר שמצטרף, אמנם בראשונים מצינו מחלוקת אם בשר מוגדר כמלפת את הפת ובביאווה״ל סי קע״ז ד״ה שאין הביא שיטת הרשב״א דהוי מלפת, ולפ״ז אין ראייה להנך פוסקים) מ״מ רק אחרי שיהיה סעודה יצטרפו הנך, א״כ כשאנו דנים ביחס לכיטנין, א״י מצטרף, דכעת הוא לא בתורת סעודה. ודו״ק].

אם הפטור הנ״ל הוא משום חשיבות הפת או משום חשיבות הברכה

ה. ויתכן עוד דהחילוק ג״כ לא רק בעצם הסעודה, אלא דהוא דין בברכת הפת דכיון שהוא תמיד בסעודה, א״כ ברכת הפת פוטרת כל הטפלים לסעודה, אף ברכת במ״מ שהוא לא משתייך לסעודה, ומאהי טעמא א״ש בפת הבאה בכיטנין שאינה פוטרת וגם בספק פת כיון שמברך על זה במ״מ א״כ א״י נכלל בברכת הפת, אמנם זהו חידוש, שהדבר תלוי בעצם הברכה, אף שפיר יתכן לומר כן לסברא הנ״ל.

ומאהי טעמא אתי שפיר מש״כ האחרונים לדון דפטור אף היכא שאוכל מעט פת וכדי לפטור, ולכאורה אף דא״י ממש טפל דהרי העיקר הוא שאר המאכלים, מ״מ מהני מה שקביעות העולם הוא על הפת להחשיב לשאר הדברים לטפל, והיינו משום דאע״ג דבהנך דעיקר וטפל לכאורה לא מהני סברא זו, מ״מ הכא קביעות העולם מהני שנחשב שבמקום פת יש סעודה, ומאהי טעמא כיון שנחשב לסעודה א״כ כל צרכי הסעודה ועיקר הסעודה, נטפלים לפת. ובפרט אי נימא דהוא דין בברכת הפת, אתי שפיר דמהאי טעמא פוטר וזהו כונת האחרונים הנ״ל, דמשום דדרך העולם לקבוע, א״כ מהאי טעמא ברכת המוציא פוטרת בכל גוונא אף בקצת פת. ושוב ראיתי בפמ״ג כן להדיא על המג״א הנ״ל (אשל אבריהם א) דזהו גופא ספיקו של המג״א אי מהני פת שאוכל רק כדי לפטור את שאר האוכלים, דאי משום דנטפל א״כ לא פוטר [והאי טפל צ״ל דהיינו כגדר הנ״ל, ודו״ק] או דכיון דברכת ה׳מוציא׳ הוי ברכה חשובה, א״כ ברכה חשובה זו היא הפוטרת, ולכן אע״פ שאכל רק קצת פת, והיינו להדיא כנ״ל, ואע״פ דבמג״א הרי מפורש דהטעם לפטור הוא משום דדרך העולם לקבוע, ולכאורה לא מטעמא דהפמ״ג, אולם להנ״ל אתי שפיר, דסתם ברכה חשובה אין סברא שיפטור דברים שלא נכללו בברכה, אלא דמהאי טעמא דאחרים קובעים לכן ברכת הפת שבד״כ שייכת בסעודה היא הפוטרת, וממילא לא תלוי בטפילות בפועל, ועי״ש עוד דזהו ג״כ טעמא דיין פוטר כל מיני משקין ומשום דברכת היין חשובה, ולעיל ברא״ש נתבאר דהוא משום דהוא טפל, ולכאורה הוא ב' שיטות, ובלא״ה הוא מו' דהרי בפמ״ג צידד דלכן פטור אפילו בשתה פחות מכשיעור יין, ואכ״כ השיטות שלא פוטר כמו שצייד בביאווה״ל סי קע״ז ס״א ד״ה יין א״כ ס״ל דהפטור הוא משום הטפל, או דשני צדדים אלו הם ב' הצדדים בספיקו דהמג״א להמוציא והוא הדין ליון, אמנם להנ״ל גם לטעם זה דהפטור הוא בברכה הוא מתחיל בכך שבד״כ הוא נטפל אליו, וממילא הברכה כבר פוטרת, ודו״ק בזה. וכע״ד דבמחצה״ש אכן ביאר ספיקא דהמג״א דהיינו אם הפטור משום טפל וממילא בעי שהעיקר יהיה מהפת, והצד שפוטר דחשיבות הפת גורמת לפטור שאר דברים, ולא בעינן שיהיה טפל, וזהו כפמ״ג דהמג״א ונסתפק אם הפטור הוא משום טפל, אלא דלפמ״ג, אלא דהשני הוא משום חשיבות הברכה, ולמחצה״ש הוא משום חשיבות הפת, ובערך השולחן מפורש ג״כ כאידך צד דהפמ״ג דהפטור הוא משום הברכה, ולכאז יל״ע בבירך מזונות על הפת דדיעבד יצא ד״ח דלכאז לצד זה דהפמ״ג ועורוה״ש לא יפטור שאר דברים הבאים מחמ״ס, אמנם להנ״ל יתכן דגם לפמ״ג ברכת הפת פוטרת משום דבד״כ קובעים עליה וממילא הוי טפל, ואכ״כ באופן שקבע באמת א״כ יפטור משום שהוא טפל, ורק במקרה דאכל מעט פת הוא דלא יפטור. ודו״ק.

בפטור טפל אם משום דנפטר בברכת העיקר או שאין צריך ברכה

ו. והנה יל״ע באוכל דברים מחמת הסעודה שבאים ג״כ למטרה מצד עצמו לאא קשר לסעודה, ומצוי מאוד בשותה לצמאו אלא ששותה ג״כ למטרה שעוזר לו באכילתו שקשה לו לאכול כשהוא צמא. אמנם גם בלא זה היה שותה כיון שהוא צמא, ולכאורה יש לדון אם הנך בבאים מחמת הסעודה הוא העדר בסיבת חיובם לברכה, כיון שבאים כחלק מהסעודה שברוך עליה א״כ אין סיבה שמחייבתו בברכה, או דהוא פוטר מה שברוך על הפת, ומאהי טעמא פטור משאר הדברים, ולכאורה הוא נפק״מ להנ״ל דלצד א' א״כ כעת יש לו מחייב מחמת ששותה לצמאו, ואף שהסעודה אינה מחייבתו בברכה מ״מ הסיבה האחרת מחייבתו, אף לצד ב' א״כ סוף סוף יש לו כאן סיבת פטור וכבר נפטר בברכת המוציא, ולכאורה מההיא דסעיף ה' דהיכא דלא היה דעתו על דברים שמחמת הסעודה והובא לפניו אח״כ אינו נפטר מברכה ראשונה, ואי״כ מבואר כצד ב' שהפת פוטר את שאר הדברים ולא שאינם טעונים ברכה, ואכ״כ לפי״ז בכוס קפה בבוקר שהיה שותה גם בלא אכילתו אף מ״מ כשאוכל בסעודה הוא שותה ג״כ שבלא זה הרי לא יכול לאכול, ואכ״כ הוא ג״כ בא מחמת הסעודה ופטור, אלא דבאופן הנ״ל יש לדון דגם הסיבה שמחמת הסעודה היא איננה משום שבא לשובע אלא כדי שיוכל לאכול, מ״מ חזינן דגם שאר סיבות נחשבים לבא מחמת הסעודה, וכמו לעורר תאבון שנחלקו בהו הראשונים כמבואר במג״א סי קע״ד ס״ק ט' וסי״ק י', ושעה״צ ס״ב מ״ה הכריע שם דהוי סב״ל [אמנם יל״ע אם כהאי גוונא הוי מחמת הסעודה דהרי לעכל המזון לא חשיב מחמת הסעודה כמש״כ המג״א שם ס״ק י' לחלק, וכ״כ במשנ״ב שם ס״ק ל״ט לענין קפה דאינו נפטר. ומאיךך לשרות המאכל הוי כן צורך סעודה כמש״כ מג״א ס״ק ח' בשם הרא״ש, אף עכ״פ אי נימא דצורך זה חשיב מחמת הסעודה, א״כ אף שהיה שותהו בלאו הכי יש לפטורו לכאורה כנ״ל]. וכן נפק״מ היכא שהיה צמא לפני״כ אלא שהאוכל מגביר את צמאונו ואי״כ הוא שותה היום גם מסיבת האוכל וגם מסיבת הצמאון שלפנ״כ, ולכאורה הוא ג״כ יפטר מהטעם הנ״ל, ואף שכעת שותה מסיבה נוספת מ״מ יפטר וראיה לזה ממש״כ הרש״ע שם סעיף ז ששותה לצמאו אמנם מחכה הוא לסעודה כיון שאינו רוצה שייזקנו המשקה כשישתנו קודם ג״כ פטור, והתם כששותה הוא גם משום הסיבה שהיה שותה קודם הסעודה, ובכ״ז הוא נפטר, וחזינן דכל שהוא גם מחמת הסעודה סגי.

באוכל דברים מסיבת הסעודה וגם מסיבה נוספת אם נפטר

ז. והנה לגבי עיקר וטפל דלקמן סי רי״ב יל״ע ג״כ באופן הנ״ל אם נפטר ואף דהתם נמי באופן שלא היה דעתו מבואר שצריך לברך על הטפל כמש״כ משנ״ב לקמן סי רי״ב ס״ק ד' ואכ״כ מוכח נמי דאין הפשט שהטפל אינו צריך ברכה אלא שהוא נפטר בברכת העיקר ושוב ראיתי שהוכיח כן ג״כ החזו״א סי כ״ז אות ט' והוא כן מתוס' ברכות מ״ד עי״א שכתב כן דאם לא היה דעתו לא נפטר, והוכיח כנ״ל, ואכ״כ צ״ל שגם שם יפטר בכהאי גוונא שאוכלו גם בסיבה נוספת, ובמשנ״ב שם ס״ק ג' וס״ק ה' משמע להדיא שכהאי גוונא אינו נפטר, ואכ״כ עכצ״ל דאף שהפטור הוא במה שברכת העיקר פוטרנו, מ״מ הוא משום גריעותא דהטפל שבא בתורת טפל, ולכן נפטר בברכת העיקר, אף כשהיה אוכלו גם בלאו הכי א״י כלל טפל ולכן אינו נפטר, אמנם לענינו שא״י מדין טפל ממש אלא דהוא משום המעלייתא דפטורה שפטורה כל כל הנטפל אליה אף מצד אכילת הדבר אי״ז טפל ממש כהנך דלקמן ובפרט אי נימא דהוא מעלה בברכת המוציא הפוטרת

דאף למאי דקאמר בתירוף בתרא דאיכא שום חידושא במילתא, עדיין איכא למיסבר דלעולם הוי שייך למימרינהו גם לשאר עיקר וטפל, אלא אגב גררא דאיירי לענין תוך הסעודה הוא דנטקטי הכי. והכי מסתברא מילתא מאחר דאיירי לפי"ד הרשב"א באוכל יחד העיקר והטפל, מסתברא דאף לענין שאר מילי יהי הדין כן לא רק לענין יחד, אבל פירושא דתרי"י עכ"פ איכא למישמע דאמת הוי חידושא לענין פת דזווקא ולא לשאר עיקר וטפל.

וסברא דמילתא דלעולם האי מילתא דקיימא לדעת שאר הראשונים דאיכא רבונת דיתוך הסעודה' טפי מכל עיקר וטפל - דכל הנהו מילי דבאים בתוכה מיפסרי מברכה אגב הפת - קביעא וקיימא אף לפירושא דרש"י ז"ל, אלא דרש"י סבר דכל שלא בא מחמת הפת 'דייקא' אלא למזון ושובע גרידא, אינה חשובה עדיין מחמת הסעודה, ורק כאשר באה ללפת אז חשובין מחמת הסעודה, אך לאחר דחשובין מחמת הסעודה, שוב בדין הוא דליפסרו אף בלא אכילת הפת יחד. ברם כ"ז שייך לענין סעודה הא לענין שאר עיקר וטפל דליכא האי רבונת דאיכא בסעודה, שפיר איכא למיסבר דלא קיימא ולא שייכא האי דינא למיפסרא לטפל בברכת העיקר כשאין אוכל יחד העיקר והטפל, כי לא מצינו בשום דוכתא עוד כהאי דינא [אם לא בגוונא דעיקר הטפל בא למתק את פיו מחריפות השתי וכדו, דעיקר סיבת טפילותו שייכא אף כשאוכלו בפנ"ע וכמובן], ולהנ"ל הוא מבואר היטב בד' המג"א בפירוש הרד"ה וכשנ"ת וק"ל.

המחזור מהנ"ל דהנהו חידושא דרב פפא קיימא רק בסעודה ולא בד"א

ג) ונתחווור לן איפה בס"ד דדינא דתחילה וסוף דאי' ברא"ש ותרי"י קיימא רק בסעודה דבטל הטפל אגב אפת, ולאחר שאכל קצת מהטפל עם הפת, שוב חזרו להיות כדברים הבאים מחמת הסעודה, ולהכי הוא דלא בעו ברכה אף כשאוכל מהן בפנ"ע, הא בכל עיקר וטפל ל"ש להאי מילתא [מלבד אי' בא רק למתק את פיו מחריפות השתי וכדו דלא איירי הכא בטפל כזה וכנ"ל].

והדברים מפורשים בד' הפוסקים. דהנה איתא בשו"ע (סי' קס"ח ס"ח) וז"ל: אותם רקיקים דקים שנותנים מרקחת עליהם הם טפלים למרקחת וברכת המרקחת פוסרתן, וכתב בט"ז עלה וז"ל. היינו כגון מה שמטגנים בפורים נויא"ט על עיסה שאין לברך על אותה העיסה אפי' אי אכל הנויא"ט ונשאר העיסה לבדה כיון שבשעת האפי' לא נאפה בתורת לחם רק טפל לנויא"ט, וכעין שכתבתי בסמוך (סק"ב) בפת הבאה בכיסנין. אלא דבזה יש חילוק דכל זמן שאוכל אותה עם הנויא"ט, אין מברך כלל על העיסה כדין מברך על העיקר ופוסר את הטפל (סי' ר"ד ס"ז"ב), ואם אוכל העיסה בפנ"ע מברך עלי' במ"מ עכ"ל.
הרי מפורש בדבריו באר היטב דלא מהניא מה שאכל מקצת יחד המרקחת והרקיקין - לענין מה שיאכל אח"כ הרקיקין לבד - ליפטר מברכה, דהא כתב בסו"ד כדשאוכל העיסה בפנ"ע מברך במ"מ, ואע"פ דלעיל מיני כתב דאי אכיל נויא"ט ונשאר העיסה לבדה א"צ לברך עליו - ובע"כ היינו בכה"ג שאכלן מתחילה ביחד, התם שאני וכדסיים עלה בטעמי' כיון שנאפה יחד, משמע הא לא נאפה יחד 'יצטרך לברך על הרקיקין אף שאכלן מקודם יחד, והובא דברי הט"ז בשו"ע הגר"ז ובמשנ"ב (ס"ק מ"ו) לדینא.

איברא דבמשנ"ב לא פירש דהיינו טעמא משום דנאפה יחד [אף דבהכי הוא דאיירי כשנאפה יחד וכמו שכתב לעיל בסמוך (שם ס"ק מ"ה) עיי"ש] אלא כתב הטעם משום שאכלן יחד - ואפשר דהיינו טעמא דהא מיהא נראה דאף אי לא נאפה יחד אלא רק אכלן יחד, ונשתתיר לו 'מעט' שיעור שאינו חשוב לאכילה לעצמו, דכל אכילתו אינה אלא סיום אכילה הקודמות, בזה מסתברא מילתא דאף אי לא נאפו יחד - הכי וני דינא דשרי למיכל את השאר בלא ברכה [ומשכח"ל למילתא דבבר המצוי שואכלים שפטיטא אטריית (קוגל) עם מיני חמיצה (מלפפון חמוץ וכדו), וימצא לפרקים שגומר את העיקר ומן הטפל נשאר לו עדיין מעט, נראה דכל כה"ג רשאי לאכול בלא ברכה, כי ד"ז איננו אלא גמר אכילה ראשונה וכנ"ל], אבל הא ודאי אי בא לאכול עוד הרבה מן הטפל, 'יצטרך לברך עליו, כי מעתה הוא אכילה בפנ"ע היא ולא הותר לו לאכול את הטפל כשהוא בא בפנ"ע, משא"כ כשנאפו יחד וגם אוכלה יחד בזה אף אם הקדים חלק א' מחבירו שפיר דמי' אמנם בסעודת יחד וני דינא דעל זמן דכל שהתחיל לאכול עם הפת, אף אם ירצה מעתה לאכול 'הרבה' מן הטפל, שפיר דמי למילתא מאחר דכבר נקבע כמאכל הסעודה, תו א"צ שיאכלנו דוקא עם הפת. ומבואר עכ"פ דלא שייך סברא דגרירא רק בסעודת פת ולא לענין ד"א וכמשנ"ת ודו"ק.

ביורו דין דבר הטפל לדברים הבאים בתוך הסעודה

ד) מיהו איכא לספוקי עדיין בדין דבר הנעשה טפל לדברים הבאים בתוך הסעודה [כגון שקדי מרק למרק דאף דאי אוכלן שלא בתוך הסעודה יש מקום לברך על השקדי מרק מאחר דהוי מין דגן, מ"מ בתוך הסעודה בודאי נפטרין כדין דברים הבאים מחמת הסעודה ופשוט] וספיקן עתה כשבא לאכול שקדי מרק בלא מרק, אי מאחר דמקודם היו טפלים למרק ה"נ עתה שרי למיכל מהם [ולדעת הרא"ש א"צ תחילה וסוף, ולדעת תר"י - בגוונא דעתידי עוד לאכול מהם בסוף, א"י אפשר דאף לדעת תר"י א"צ תחילה וסוף אחר דדרך הוא ללפת כן, לזה חשיבי כקבע עיקר סעודתו ע"ז ודו"ק] ואף דנתבאר דדין תחילה וסוף לא קיימא רק בתוך הסעודה, הכא הוי מרק מאחר דהוי מין דגן, מ"מ בתוך הסעודה בודאי נפטרין כדין דברים נטפלו לדברים שבאו בתוך הסעודה - מ"מ מאחר דסו"ס הם טפלים לסעודה, חשיבי להיות טפלים אף כשאוכלן בפנ"ע או אפשר דזווקא בטפל לפת מהניא תחלה וסוף, ולא בטפל לטפל וצ"ע. וסברא ראשונה נראה עיקר דמה לי טפל לפת מה לי טפל לטפל הפת, אידי ואידי נחשבין כאן מחמת הסעודה, וממילא יהי בזה דין דתחילה וסוף וצ"ע.

מיהו יש לחלץ טובא בין הנידונים, דהתם הא קאכיל כולה מחמת הסעודה, ורק מאחר דאין דרכן לבוא מחמת הסעודה לזה מהניא מה דאכלן חלקן - תחילה או תחילה וסוף, כל חד כטעמי' - דע"ז קבע שהוּ מאכלו השייך לסעודה, ושוב מצי למיכל מהן בלא פת, משא"כ הא דקמן דאוכלו להדיא לתענוג גרידא, נמצא דאכילה זו ואכילתם של אלו עם המרק, הוי ב' אכילות נפרדות לגמרי שאין בין זל"ז ולא כלום, ומהיכ"ת דבזה איכא סברא לצרפינהו אהדדי וצ"ג.

ועוד יש לדון בזה למשנ"ת להלן (סק"ב) דשקדי מרק כשבאין עם המרק נשתנה צורתן מראיתן וטעמן, א"כ עתה הוי אכילה אחרת משונה לגמרי ממה שאכל מחמת הסעודה, וסברא גדולה איכא למימר דחייב בברכה, דאכילה זו אינה המשך לאכילה ראשונה, וכדבר חדש איכא למיחשבינהו וצ"ע.

והנה כ"ז דדיינינן אינו אלא כשאכל מהן מתחילה בתוך הסעודה עם מרק, ובא לאכול מהן מעט בפנ"ע, בהא שייכא מילתא לפוטורן מברכה [א"נ לדעת הרא"ש אפי' כשעתיד לאכול מהן - כגון שהביאו את השקדי מרק לסעודה, והמרק עצמו לא הביאו עדיין - איכא למימר דהוי דינא דכוותא למשנ"ת לעיל בסמוך לדון דכל כה"ג חשיב כקובע עיקר סעודתו ע"ז - מאחר דדרך בנ"א לקבוע עליהם - וכל הקובע עיקר סעודה הא ס"ל להרא"ש דאף תחילה ממש מצי למיכל בלא העיקר (עי' טור וב"י ריש סי' קע"ז), אבל אי לא אכל כלל בתוך סעודה זו מרק וב' לאכול רק שקדי המרק, בזה נראה דבעי לברוכי עלייהו, כיון דעתה אינם שייכים לסעודה, ונמצא דאכילתו עתה אינה כלל מחמת הסעודה, וממילא טעונים ברכה כדין ויבואר.

והנה אי אוכל אותם 'לצורך שביעה' ליכא ספיקא בדבר, וכדין המבואר לענין פת הבאה בכיסנין דאע"פ דמפורש דינם בגמ' (ברכות מ"ב א') דבעי לברוכי במ"מ עליהם בתוך הסעודה [היינו מה דהוי פת הבאה בכיסנין בתורת ודאי, הא לדידן דאית לן בשו"ע (סי' קס"ח ס"ז) ג' דיעות בדבר - לא מברכין מספיקא, וכמ"ש בהיה"ל (שם ד"ה טעונים) ועי' מ"מ היינו דוקא כשאוכלן לתענוג ומתיקה גרידא, הא כשאוכלן לשביעה א"צ לברך. כ"נ מד' המג"א (שם ס"ק כ"א) וכ"ה במשנ"ב (ס"ק מ"א) בשם עמק ברכה דרישה ומאמ"ר דלא כט"ז (סי' ק"י) דס"ל דאף כשאוכלן לשביעה כל שלא אכל שיעור שבנ"א קובעים צריך לברך עליהם, וממילא ה"נ הוי דינא דכוותי' כיון דהוי מין דגן - כל שיאכלנו לצורך שביעה לא יצטרך לברך, וספיקן לא קיימא איפה אלא בכה"ג דאכלן לתענוג גרידא מה דינו, מי נימא דכיון שדרכן ללפת בו את דברים הבאים בתוך הסעודה - לעולם שייכי לסעודה אף אי עתה לא אכלן לצורך סעודה, או אפשר דבתר כוונתו אזלי, וכל דאיהו לא אכלן לצורך סעודה הרי הוא בחיוב ברכה כדברים הבאים שלא מחמת סעודה ויבואר עוד לפנינו בס"ד (עי' להלן סק"ח).

שי התוס' תרי"ו והרא"ש

ה) התוס' (בד"ה הלכתא) הרא"ש (סימן כ"ו) והרבינו יונה (כ"ט ב' בדפי הרי"ף) פירשו בשם ר"י הזקן באופ"א את ד' רב פפא. אמנם אם כי דיסוד דבריהם א' הוא מ"מ שי שינוי דברים בטעמים, ונפק"מ לדינים היוצאים מהם וכמו שיבואר.

כתבו התוס' וז"ל: על כן פירש ר"י דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה - כלומר הרגילים לבוא מחמת הסעודה בפת, שרגילים לאכלן עם הפת, כגון בשר ודגים וכל מיני קדירה, והביאן בתוך הסעודה, אין טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם, אפי' אכלן בתוך הסעודה בפנ"ע בלא פת, דכיון דמשום פת הן באין, הפת פוסרתן. אבל דברים שאין רגילין לבוא בתוך הסעודה, כגון תמרים ורמונים ושאר כל פירות שאין רגילין ללפת בהן את הפת, טעונים ברכה לפניהם, דכיון דלא משום לפתן קאתו, אין הפת פוסרתן, והיינו כר"נ וכבר הונא דלעיל דאמרו דטעונין ברכה לפנינהם ולא לאחריהם עכ"ל. הנה מבואר בדבריהם דיסוד הדין דברים הבאים מחמת הסעודה הן דברים הבאין ללפת את הפת, ואלו נפטרין בברכת הפת. ואלא כיון דפת חשיבי, לזה אף כשאוכלן בלא פת נפטרין הן ג"כ בברכה, מאחר דאתו בתוך הסעודה. ולפי"ז לכאו באמת לא מצינו לפסור דייסא בברכה, מאחר דאינה ללפת את הפת אינן בכלל אלו הדברים הבאין מחמת הסעודה [וע"ע להלן בסמוך].

ברם ברבינו יונה (כ"ט ב' בדפי הרי"ף) הביא את ד' ר"י הזקן והזכיר דייסא בכלל אן בלשון אחר וז"ל: ור"י הזקן פי' עוד בע"א ואמר הדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה נקראים כגון בשר ביצים גבינה ודגים שאין דרך לאכול אותם שלא בשעת הסעודה, כמו שדרך לאכול הפירות, אלא שדרךן של אלו לאכלן בשעת סעודה להשביע, וכן דייסא וחביץ קדירה וכי"ב שבנ"א אוכלין אותן להשביע. ולפיכך אמר שהדברים האלו שדרך בנ"א לאוכלן בתוך סעודתיהם - מעיקר סעודה הם, וכיון שמשביעים, וכוונתו מתחילה עליהם להשביע, אע"פ שאוכל אותן בלא פת, אינו מברך עליהם כלל שנכללים עם הפת עצמו, וברכת המוציא שביכר מתחילה וברהמ"ז שיברך לבסוף פוסר אותן וכי' עכ"ל. הנה הוסיף רבינו יונה דבריו יותר ע"ד התוס' במש"כ "שאין דרך לאכול אותה שלא בשעת הסעודה", והתוס' לא הוכיזו ד"ז.
ואדברא דבריו רבינו יונה לא מוזכר כלל עיקר זה שבא ללפת את הפת, אלא יסוד הסברא דמה שרגילים להביא כסעודה, דיון ליפטר בברכת הפת. ואמנם לפי"ז אם יאכל דברים הרגילים למזון ולשובע, וגם אפשר לאכלן בלא פת, האם לא יפסרו בברכת הפת, לא משמע כן. ואכן דייק הרבינו יונה דבריו במה שחילק דבריו לב' חלוקות: דאלו הדברים הבאין למזון ולשובע כגון דייסא הרי הן מעיקר סעודה ממש, לזה א"צ כלל האי סברא דאין נאכלין כי אם בסעודת פת, כי הן עצמן כפת דמו [ועיי"ש דבריו דע"ז לא להכירו כלל]. ורק בדברים שאינן באין רק למזון ולשובע, אלא להיות טפל עם הפת, והשתא בא לאוכלן בלא פת. הנה דינן של אלו הי' מקום לדון לחייבן בברכה כדיון דאינן מלפתנין עתה - דהא נאכלין בלא פת - וגם למזון ממש לא דמו, וא"כ ליחייבו בברכה. ואהא הוא דקאמר רבינו יונה דמ"מ כיון שאינן באין רק בסעודה להשביע, חשיבי עדיין מחמת הסעודה ונפטרין בברכת הפת. ומעתה ר"ל אף בדברי התוס' כן דלעולם ס"ל נמי דדייסא נמי הוי בכלל, ואע"ג דדייסא אינה באה ללפת את הפת - מ"מ עדיפי היא מינה, מאחר שבאה ממש לצורך סעודה היינו למזון ולשובע. ורק מיני לפתן דלא אתו לשבוע, הוצרכו לחידושא דמ"מ מיפסרו בסביבת הפת. וכ"מ להדיא מדבריהם דמתחילה הקשו אפרש"י דלפי"ד דייסא ותרדין לא מיפסרו בברכת הפת, ומשמע להדיא דהא מיהא לפי דעתם יפסרו בברכת הפת [וכ"ה להדיא בדבריהם להלן (מ"ב א') ד"ה לחמניות] אלא ד"ל דהתם הוי לבתר דחידשו דמים מיפסרו בברכת הפת עיי' בסמוך (סק"ו) ודו"ק] והדברים מבוארים בס"ד.

פולגותת הראשונים לענין מים בתוך הסעודה אי טעונים ברכה או לא

ו) ובתוס' להלן (שם ד"ה א"ה) הביאו פולגותא אי מים צריך לברך עליהן בתוך הסעודה או לא. דעת המחזור ויטרי שצריך לברך עליהן, דאינה בכלל ברכת הפת, ואע"פ דלענין יין חזינן בגמ' (מ"א ב') דבדין הי' ראוי ליפטר מברכה ורק משום דקובע ברכה לעצמו אינו נפטר - פי' המחז"ז דין שאני משום דמיון זייני, אבל מים לא זייני כדאמר לעיל (ל"ה א') הנודר מן המזון וכי'. ברם דעת ר"י ור"ת שלא לברך עליהם וטעמא - דפת פוסרת כל הדברים הבאים בשבילה, וצ"ב מאי חידשו התוס' הכא שפי אמש"כ מתחילה.

ונראה בס"ד דמקודם נקטו התוס' דרך אלו הדברים הבאים ללפת את הפת ממש בזה היא דמיפסרו בברכת הפת, אבל שאר מילי אע"פ דדרךן לבוא בתוך הסעודה, לא סגיא בזה למיפסרא מברכה. ולזו הביאו שי' הסוברים דמים דלאו טפל לפת ניהו לא מיפטר מברכה. אבל דעת ר"י ור"ת דלא בעי לפתן ממש, אלא כל כמה דאתו מחמת הסעודה שאין דרכן לבוא אלא באמצע הסעודה, בזו סגיא למיפסרא בברכת הפת.

וכ"ה מפורש ברא"ש בפסקיו (פ"ו דברכות סימן כ"ו) וז"ל: הלכך נראה לפרש דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, כגון בשר ודגים וירק ודייסא שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם ולאכול בהן את הפת, הלכך אפי' אכלן בלא פת אין טעונים ברכה לא לפנינהם ולא לאחריהם, כיון דעיקר סעודה הם פוטרן ברכת הפת, וכן ברהמ"ז פוטרן. וכן משקים הבאים בתוך הסעודה חשיבי באים מחמת הסעודה, לפי שאין בנ"א רגילים לאכול בלא שתי' וחשיבי כעיקר סעודה, ואין טעונים ברכה לפנינהם ולאחריהם, חוץ מן היין מפני שגורם ברכה לעצמו וכי' עכ"ל. הרי דכלל בפירוש מיד את הדייסא אע"פ שאין הדרך ללפת בו את הפת, אפ"ה מיפטר בברכת הפת, לפי דסו"ס קאתי מחמת הפת, דבאין הן למזון ולשובע, ואין דרכן לבוא אלא בתוך הסעודה. ולזה נמי כתבו מיד דמים מיפסרא בתוך הסעודה, דה"נ שייכי לסעודה, והוי כדברים הבאים למזון ולשובע. ומדוייק מ"ט התוס' לא חידשוהו לאלתר והרא"ש כתבו מיד ודו"ק.

ועוד מבואר כן בד' הראשונים (התוס' תר"י ועוד) דלכתב שחידשו סברא זו כתבו והשתא ניוחא מ"ט אין מברכין על המורו בתוך הסעודה - לפי דרחמנא קבעי

חובה דכתי' על מצות ומורוים יאכלוהו הו"ל כדברים הבאים מחמת הסעודה עכ"ד. וצ"ב מאי הוא דכתבו התוס' "ולאהי טעמא ניוחא" דמה נתחדש להם עתה טפי ממש"כ מתחילה. ונראה להנ"ל דאמת אי הוי מפטרינן רק אלו הדברים המלפתים את הפת ממש - ל"ה סגיא למיפסרי למרור, לפי דסו"ס ל"ה בגדר טפל כלפתן. אבל לפי"מ דפריש דה"ה מים מיפסרו בברכת הפת מאחר דבאין מחמת הסעודה, ה"נ איכא למיסבר דמורו שייכא לסעודה, לפי דרחמנא קבעי חובה הו"ל כדברים הבאים מחמת הסעודה דא"צ לברך לפנינהם וכ"ש לא לאחריהם.

סיכום דברי הראשונים - המורם מהם לענין דינא

ז) ונתברר לן איפה בזה דדברים הבאים ללפתן ואפי' בשר ודגים דאינן באים ממש ללפת מ"מ מיפסרו מברכה אחר דבסיבת הפת הן באין, וכן דברים הבאים למזון ולשובע מיפסרו מאחר דפת הוי ראש לכל הדברים המשביעים [ובדין זה עיי' מג"א (סי' קע"ז סק"ב) באכל רק פת מעט ואכמ"ל]. ויש לבאר מעתה מה דכ' תלמידי הרבנו יונה לפי שאין דרכן לבוא אלא בתוך הסעודה [ונת' לעיל דאמיני לפת קאין] הא כיון דבאו ללפת פשיטא דנפטרין בברכת הפת. ברם הפשוט בזה דקאתינן לרבוויי אף בכה"ג שאין אוכלן ללפת את הפת, ומ"מ מיפסרא כיון דאין אוכלין אותו אלא בתוך הסעודה, הא אי מלפת ממש הוי טפל בכל אופן.

וכ"ה בשו"ע הגר"ז (סי' קע"ז ס"א) שהביא את ד' תר"י הנ"ל דדברים שאין דרכן לאכלן כל היום אלא בשעת סעודה הרי הן נפטרין בברכת הפת, וכתב בקו"א (אות א') ע"ז דמה"ט אין מין לפתן שאוכלן בלא פת א"צ לברך ומבואר דבריו כמש"כ.

וכה נראה להוכיח ממש"כ הראשונים הרא"ש ותרי"י דבאכל פת עם פירות [באופניה המבוארים בדבריהם כשאכל תחילה וסוף עם הפת או בתחילה לבד] אפי' כשבא לאוכלן לבד - הן מותרין בלא ברכה דנפטרין בברכת הפת, ופיאותר טעמם הא הוי דמאחר שקבע עליהן שהן לפתן ושייכים לסעודה, תו לא אכפ"ל מה דאוכלן בלא פת. ואיכא למיסבר דכ"ש דברים שרגילין ללפת בהן בודאי דינן ליפטר כשאוכלן בלא פת וק"ל.

ונפיק איפה לענין דינא דכל אלו הדברים שרגילין ללפת בהן את הפת [כגון סלטים למיניהם טחינה חמום וכדו, וכ"ש סלט תפרי"א וכדו דמשביעין ג"כ, וכן מיני חמוצים מלפפונים זיתים וכו'] אף כשבא לאוכלן בלא פת א"צ ברכה.

[אלא דיש שהעלו לדון בזה דלא איירי הראשונים והפוסקים במיני לפתן שנאכלים בלא פת - אלא בדברים דאף כשנאכלים לבד הרי הן באין לשובע ומחמת הסעודה, משא"כ מינים שאכילתן בפנ"ע ל"ה לשובע, לא הוי בכלל אלו ולא מיפסרו רק כשמלפת את הפת ממש. מיהו נראה מאחר דסו"ס דרכן של אלו לבוא ריק בסעודת הפת, ולזה מגיא בסביה כל דהו. ולכן נראה דכל אכילה מהן שהיא לתוספת שובע למאכל וכדו, ונמצא דתו שייכא לסעודה ואינו לתענוג – דהא אין דרכן למיכל מהן כל היום לתענוג גרידא, וממילא אף בהו יהי דינא דגם כשנאכלים בפנ"ע א"צ ברכה] ודו"ק.

ביורו הדין כשאוכל דברים הבאים מחמת הסעודה לתענוג גרידא

ח) ומעתה אית לן לברורי ספיקן דלעיל (סק"ד) בדברים הבאים ללפת את דברים הבאים בתוך הסעודה, ובא לאכול מהן בלא פת כגון שקדי מרק וכדו, ויסוד הספק בזה אי בתר עיקרן אזלי - דהוו מילי השייכין לסעודה - או בתר כוונתו אזלי, ועתה הא אכיל להו בכונה לתענוג גרידא ויבואר. ויש להקדים דהא ברידא דלא בכ"מ איכא לספוקי למילתא, מאחר דאיכא כמה גוויי דלא שייך כלל לומר שאוכלן לכוונה אחרת, לפי דאי אין דרך בנ"א כלל לאוכלן לכוונה אחרת, לזה אף אי אכל כן לא ניזיל בתר כוונתו דאמרי' בטלה דעתו אצל כל אדם.

ויסוד הדברים מבואר בעמק ברכה (אבי השל"ה - כל ב' אות ד') המובא בשל"ה, והו"ד בט"ז (סי' קס"ח ס"ק י'). דכתב העמק ברכה לבאר חילוק הדינים דמצנין בין פת הבאה בכיסנין שאוכלן בתוך הסעודה דמבואר בטוש"ע (סי' קס"ח ס"יג) דתלי דינא בסביבת אכילתו, דאי אכיל להו שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפנינהם ולא לאחריהם, הא אי אכיל מחמת הסעודה - אין טעונים ברכה לפנינהם (כנ"ל דבריו סק"ד), ואילו בסוגיא דרב פפא (מ"א ב') בדין דברים הבאים בתוך הסעודה מבואר דתלינן הדבר רק בהבאה ולא בכונת האוכל. וכתב בעמק ברכה לבאר וז"ל: ובוה נשתנה דין לחמניות וכיסנין דלעיל מדין פירות ומדין בשר ודגים וירקות הנוכרים במימרא דר"פ, דאילו בדיניהם - ר"ל דין פירות דין בשר ודגים וירקות הנוכרים - אינם תלויים בדעת האוכל, דעל פירות לעולם צריך לברך ברכה ראשונה בתוך הסעודה - אם אכלן בלא פת, אפי' אם יאמר שאכלן לשם מזון. ובשר ודגים וירקות לעולם א"צ לברך עליהן בתוך הסעודה, אע"פ שאכלן בלא פת ואומר עליהם שהוא אוכלן בתורת קינוח ותענוג בעלמא ולא לשבוע, בטלה דעתו אצל כל אדם. אבל לחמניות וכיסנין דלעיל הם תלויים בדעת האוכל, דהיינו אם אכלם בתורת כיסנין לקינוח סעודה, צריך לברך אליהם אפי' בתוך הסעודה, דה"ל כמו פירות הבאים בתוך הסעודה כדלעיל בפנים בשם הטור, ואם אכלן בתורת מזון א"צ לברך עליהן בתוך הסעודה כ"ו וכו' [עיי"ש עוד בלשונו הזהב בבאורי הדברים] עכ"ל. והיינו דבשר ודגים לעולם באין מחמת הסעודה, ואף אם יאמר שאוכלן לתענוג בטלה דעתו אצל כל אדם. וכן פירות לעולם באים לקינוח ולא יכול להביאם לשבוע [אלא"כ יאכלנו עם פת ממש, דבזה הוא דקבעו ע"י מעשה שיהיו באין מחמת הסעודה] ורק פת הבאה בכיסנין וה"ה כל כה"ג דמיני דגן דאפשר להן לבוא בין לקינוח בין לשבוע - תלוי בדעת האוכל, דאי אוכלן לתענוג צריך לברך עלי, ואי אוכלן לשבוע א"צ ברכה לא לברך עליהן בתוך הסעודה, אע"פ שאכלן בלא פת במג"א (סי' קס"ח סקכ"א) ובמאמר מרדכי - דפהבכ"ס הנאכלין בתוך הסעוה לשבוע א"צ ברכה, ופסק כן לדינא במשנ"ב (שם ס"ק מ"א) והוא מבואר. ושורת הדברים הכי הוי דכל הטעם דבשר ודגים א"א לאדם לומר שאוכלן לקנוח - אינו אלא משום דבטלה דעתו דאין דרך בנ"א לאכלן לקינוח, וה"ה פירות לשבוע א"א כיון שאין דרכן של בנ"א לשבוע מהם, אבל פת הבאה בכיסנין [וכלל הנהו דכוותה, עיי' ביה"ל סי' קס"ח ס"יג ב"ה] ונהנו בסוה"ד] שאפשר לאכלן לשבוע וגם דרכו למיכלנהו לקינוח, שפיר תליא מילתא בדעת האוכלם ולפיו הוא דקבעי' למילתא וק"ל.

ומכלל הדברים למדנו - דכל הנהו מילי דדרכן לבוא בסעודה רק לשבוע או ללפת, הרי הן נפטרין בברכת הפת, בין אם אוכלן בפת בין אוכלן שלא בפת. ובאלו הוי הכי דינא אף כשאוכלן שלא מחמת הסעודה, נמי פטורין מברכה דברכת הפת פוסרתן, ולפי דבטלה דעתו אצל כל אדם. וה"נ לאידך גיסא כל אלו הדברים הבאים לעולם לקנוח ותענוג, הרי הם בחיוב ברכה לעולם אף כשיאמר שאוכלן מחמת הסעודה. מיהו אי משכח"ל גוונא דדרכו כן וכך, בזה נקבע הדין לפי דעת האוכל - דאי אוכלן לשבוע, יהיו פטורין מן הברכה. ואי דעתו עליהן לקינוח, חייב לברך עליהן והדברים ברורים ומבוארים בס"ד.

ספיקא רבתא בדברים הבאים מחמת הסעודה - ואכלן איהו בכונה אחרת

ט) ופש לן עתה לברורי עוד למילתא והוא דאף בגוונא דלא בטלה דעתו [והיינו אופן דהרבה בנ"א רגילים לאכלן גם לכוונה אחרת ול"ש בטלה דעתו וכנ"ל] עדיין איכא למימר דכיון דסו"ס בעצמותן הם דברים הבאים מחמת הסעודה, אולי אין

לנו למיזל בתר דעתו, והיינו דמה דמצינו דאזלי בתר דעתו, היינו כפת הבאה בכסינו, דאדברא עיקרא דמילתא אינו בא מחמת הסעודה, ורק חידוש דחידשו לן הפוסקים דאי איהו אכיל לי לשביעה א"צ ברכה, לפי דלגבי איהו ידיד מחמת הסעודה הוא בא. אבל לאידך גיסא לא שמענו, והיינו מילתא דביסודו הוא בא תמיד מחמת הסעודה, בזה י"ל דאף אי איכא שום גווני דאכיל לי בסיבה אחרת - באופן דל"א בטלה דעתו - מ"מ יתכן דפטורין מברכה, לפי דאולי בתר עצמותן אית לן למיזל ולא בתר כוונתו. ובדברי רבותינו הפוסקים ראשונים ואחרונים מצינו הוכחות לכאן ולכאן, ואית לן איפה לברורי ולבאורי דינא מאי וכמאן קיי"ל הלכתא ויבואר לפנינו בס"ד.

דברי המג"א באוכל דבר המגרר תאוות המאכל - לכוונה אחרת

י' מג"א סי קע"ד ס"ק י"א - "ומכל מקום נראה לי דצריך לברך על יין שרף אם שותוה לפני אכילה, דאין כוונת רוב בני"א לגרר תאוות המאכל, שהרי רגילין לאכלן בכל בוקר אף בלא סעודה, ובעי ברוכי. אבל באמצע סעודה כוונתו לפתוח ולא בעי ברוכי וכו' ע"ל". הנה מבואר מד' המג"א דסברא בתרא הנ"ל - דבתר כוונתו אזלי ולא בתר עצמיות הדבר - עיקר, מדכתב לענין דברים המגררין דדינן דא"צ ברכה ראשונה [כמו שהוכיח לעיל מיני' בסמוך דהוי פלוגתא דרבונתא והכריע כדעת אלו הפוסקים עיי"ש] מ"מ כל שאכלן איהו לכוונה אחרת - טעונים הם ברכה לפניהם ככל דברים הבאים בתוך סעודה שלא מחמת הסעודה, הרי לן בזה להדיא דלעולם אזלי בתר כוונה ולא בתר עיקר הדבר דוד"ק.

קושיא ע"ד המג"א מד' הרא"ש בפ' ערבי פסחים

י"א) ויש להקשות ע"ז דהנה כתב הרא"ש בפ' ערבי פסחים (סימן כ"ד) וז"ל: ולמאי דפרישית א"צ לברך על הגפן כי אם אחר כוס רביעי. ודברי רב אלפס תמוהין שכתב שמברך בתר תרי כסי דמקמי סעודה, דעל כוס שני למה יברך והלא הוא פוטר יין שבתוך המזון, דקיי"ל יין שלפני המזון פוטר יין שבתוך המזון וכו'. ועוד דאי איתא דיין שלפני המזון טעון ברכה לאחריו כשאין לו יין בתוך המזון, א"כ כשיש לו יין בתוך המזון יצטרך לברך אחר יין שלפני המזון קודם ברכת המזון, דיין ששתה בתוך המזון אין טעון ברכה לאחריו, דהוי דברים הבאים מחמת הסעודה, ואיך יתכן שיהיו נפטרים בברכה ראשונה אחת, כיון שאין נזקקים ברכה אחת באחרונה, הלא מיד אחר ששתה היין שלפני המזון, נזקק לברך אחריו ברכה שא"צ ליין שבתוך המזון, הלכך אין מצטרפין כלל ליפטר בפה"ג. הלכך צ"ל דיין שלפני המזון כיון שבא לפתוח בני מעי' ולהמשיך אדם לתאוות אכילה, ברהמ"ז פוטרנו, וא"צ לברך אחריו א"כ כשאין לו יין בתוך המזון וכו'. אבל דברים הבאים לפני הסעודה כגון פרפראות ויין שבא לגרר ולהמשיך לסעודה, בכלל הסעודה הן ונפטרים בברהמ"ז ע"ל". הנה מבואר מדבריו תי מילי .א. דכל הנהו מידי דאכילה דקודם הסעודה הטעונים ברכה לאחריהם - אי לא פטרו הדברים שבתוך הסעודה, ה"נ כשמכוין לפטור לתוך הסעודה - לא יועיל לו כיון דדברים חלוקין הן, דמה שאכל קודם הסעודה טעונים ברכה לאחריהם, ומה שאכל בתוך הסעודה הא באו מחמת הסעודה ואין טעונים ברכה לאחריהם [וכבר נת' להלן (סקי"ד) דבדוקא נקט הרא"ש דהיין שבתוך הסעודה הוו מחמת הסעודה עיי"ש מילתא בטעמא דוד"ק] .ב. עוד מבואר מד' הרא"ש דטעם מה דבאמת פטר ברהמ"ז ליין שקודם הסעודה, הוא משום דיין מגרר תאוות המאכל, ולהכי שייכי לסעודה וברהמ"ז פוטרנן אתו"ד הרא"ש.

עוד כתב הרא"ש (שם סימן ד') וז"ל: הלכך נראה דיין קידוש והבדלה שעל שולחנו, או בשאר פעמים כשמברך על היין לפני המזון באקראי בעלמא, ואפי' בחול דעתו לשתות יין בתוך הסעודה, א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה, וגם א"צ לברך ברכה אחרונה על מה ששתה ע"כ. והנה ריהתת הדברים משמע במה דסיים הרא"ש דא"צ לברך אחרי היין שקודם המזון, דהיינו טעמא משום דפטר את היין שבתוך המזון ולהכי שייכי לסעודה. הא אי לית לי יין בתוך המזון - אז יצטרך לברך אף על היין שקודם המזון. וכן פירש מהרש"א (שם ק ב') בבאור תוד"ה ידי (יין) ודלא כפירוש מהרש"ל (שם) וקרבן נתנאל (שם אות ס'). וכן איתא להדיא בטור ובשו"ע (סי' רצ"ט סעיף ז ח') בשם הרא"ש בדין המבדיל קודם סעודה - דאי אית לי יין בתוך המזון א"צ ברכה לאחריו, ואי לית לי יין בתוך המזון צריך ברכה לאחריו. ומקורו טהור מד' הרא"ש אלו, וכמ"ש שם במג"א (סי' ק"א). וביאורו שם הט"ז (סי' ב') בשם הטור ובמג"א (שם) דל"ה סתירה למבואר בדוכתין (סי' קע"ד ס"ו) דברהמ"ז פוטרת ליין שלפני המזון אפי' לא הוי לי יין בתוך הסעודה - דשאני יין הבדלה דלמצוה קאתי ולא לצורך סעודה. והוסיף המג"א דמה דמצינו מ"מ לעיל (סי' ע"ב) לענין קידוש דברהמ"ז פוטרנו אע"ג דלית לי יין תוך המזון, התם נמי הוי צורך סעודה דאין קידוש אלא במקום סעודה.

ובמג"א (שם) סיים ע"ז וז"ל: כן נראה לומר לדעת הטור וכו' אבל ק' דהא הרא"ש כתב גבי ד' כוסות דאי איתא שצריך ברכה אחרונה כשאין לו יין תוך המזון, א"כ אפי' אית לי יין לא יפטור לי ע"ש, וא"כ ה"נ כן. דוחק לומר כיון דמצוה הוא שאני עכ"ל. והיינו דקשיא לי לפי"ד הרא"ש דנקט בקושיותיו דכל דאילוולא היין דבתוך הסעודה הוי בעי לברוכי עלה, ה"נ בדאית לי יין בתוך הסעודה א"א לי למיפטר לי אתו"ד המג"א. ולא פירש המג"א להדיא אי כוונתו לפלוגי אד' השו"ע מכח האי קושיא - ולדעתו כיון דחזינן דמצוי לפטור בברכה אחרונה קודם המזון את היין שבתוך המזון בע"כ דאף אי לית לי יין בתוך המזון א"צ ברכה אחרונה על היין שקודם המזון - או לא. ומשמעות לשון המג"א משמע הכי דאתי לפלוגי אד' השו"ע, מדכתב מתחילה דכן נראה ליישב דעת הטור וכו', משמע דלי לא ס"ל ובביאור הגר"א משמע לן להדיא, מדציין בסו"ד לד' המג"א אלו שהקשה מד' הרא"ש. והנה מקור הדיון דפסק בשו"ע (סי' קע"ז ס"ו) דברהמ"ז פוטר את היין שקודם הסעודה - אפי' ל"ה לי יין בתוך הסעודה, ציין רבינו הגר"א בביאורו עלה וז"ל: הרא"ש בפ' ערבי פסחים (סימן כ"ד), דלא כתוספות שם (ק ב' ד"ה ידי יין וכו'). ועי' רש"א שם (ד"ה בא"ד אבל) ששגה כאן עכ"ל אדונינו הגר"א. וכוונתו מבוארת דהשיג ע"ד מהרש"א דר"ל דלענין הבדלה ס"ל להרא"ש כד' התוס' דדוקא בדאית לי יין בתוך המזון מצוי למיפטר בברהמ"ז את היין שקודם המזון, הא לא"ה לא דויק הגר"א מד' הרא"ש בסימן כ"ד ומקושייתו שם דלא כד' מהרש"א, וקיצר בדברים כדרכו בקודש והוא מבואר למעיין. [אלא דק"ק לפימשנ"ת בד' הגר"א בדוכותין, נמצא דעיקר השגותו ע"ד מהרש"א הוא לענין יין הבדלה - ולענין זה לא הוזכר בשו"ע בדוכותין מידי, ואדברא בהג"ה צויין לסי' רצ"ט, משמע דה"נ נקט דהבדלה שאני. ומיהו אף אי הגר"א לא נתכונן להקשות קושיא זו ע"ד מהרש"א - מ"מ אליבא דהלכתא ס"ל כן דוד"ק] וכ"כ במשנ"ב (סי' רצ"ט סקכ"ט) בשם המג"א והגר"א דאפלו ע"ד הטושו"ע ונקטי דיין הבדלה שוה לכל יין וק"ל

והנה איכא לעיוני בסברא דמילתא באמת דמהני למיפטר בברהמ"ז את היין שקודם הסעודה - אף לענין הבדלה. הא למש"כ הרא"ש בפסחים (סימן כ"ד) בטעמא דמהניא בכ"מ לפטור את היין שקודם המזון - בשלא הי לו יין בתוך המזון - משום דמגרר תאוות המאכל ממילא שייכי לסעודה. א"כ קשה דהכא בהבדלה לא הוי הכי מאחר דאיהו לצורך הבדלה שתאו ולא לגרר והוא פלא. אלא מדחזינן דלא איכפ"ל בזה, ומ"מ דיינינן לי כשתאו לגרר תאוות המאכל, הרי מבואר לן בזה דכל מידי דמגרר תאוות המאכל, אע"פ דאיהו שתאו לכוונה אחרת,

אפ"ה מהני למיחשבי מחמת הסעודה, והיינו דלא משגחינן בכוונתו. ומעתה צ"ב דדברי המג"א סותרים זא"ז, דלענין יי"ש בתוך הסעודה כתב המג"א דתליא בכוונתו - דכל שישתהו לא לצורך גרידה הרי הוא בחיוב ברכה - וכנ"ל, והכא מפורש במג"א לא כן דכל מידי דאתי לגרר לא איכפ"ל מה דאתי איהו ושתאו בכוונה אחרת וצ"ב טובא.

יישוב א' בענין - לחלק בין ברכה ראשונה ואחרונה - דיחוי לישוב מכמה דוכתי (י"ב) ואפשר ליישב דשאני ברכה ראשונה מברכה אחרונה, דהא מצינו דלענין ליפטר מברכה ראשונה בתוך הסעודה בעי שייכות טפי לסעודה מברכה אחרונה. והראי' הפשוטה לזה הוא דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה, דברכה ראשונה בעי, וברכה אחרונה לא. ומעתה איכא למימר דכל מש"כ המג"א דתליא בכוונתו - היינו לענין ברכה ראשונה, דהא הוי חידושא טובא דדברים המגררים פטירי אף מברכה ראשונה, ולזה הוא דאמר דהא מיהא בעי שתתא כוונתו לכך, הא כשאין כוונתו לזה, לא סגי' למחשבא שייכא לסעודה ולמיפטרי מברכה. אבל כד דיינינן לענין ברכה אחרונה, בזה סגי' במה דבעצם הדברים מגררים תאוות המאכל, אע"פ דאיהו ידיד' לא היתה כוונתו לכך דוד"ק. מיהו מצינו כמה סתירות בד"ז .א. מדברי הח"א (כלל מ"א נשמת אדם אות א') שכתב וז"ל: בסי' קע"ד כתב השו"ע דעל יין שלפני המזון א"צ לברך דברהמ"ז פוטרנו, ואפי' אין לו יין בתוך הסעודה. וכתב הרא"ש הטעם דכיון דבא להמשיך תאוות המאכל הוי מחמת הסעודה. ולפי"ז ה"ה בין שרף דבא לפתוח, כמש"כ הט"ז (סי' קע"ז סק"ד), ואף שהמג"א (סי' קע"ד סק"יא) כתב דאין כוונתו לפתוח, נראה לי להכל תלוי בדעת האדם וטבעו עכ"ל הח"א. הרי מבואר בדבריו דנקט אף לענין ברכה שלאחרי' דבעי שיהא כוונתו לכך דוד"ק. [ובעיקר קושיותו שהקשה מד' הט"ז אד' המג"א נת' בס"ד להלן (סי' י"ח) יישוב מרווח דבדר עיי"ש]. וכן ש' להוכיח מד' הביה"ל (סי' קע"ז ס"ב ד"ה טעונים) מדכתב וז"ל: עי' במג"א שהביא בשם התוספתא דמליח הבא לפני המזון וכו' טעונה ברכה לפני ולאחרי'. ולפי מה שהביא המג"א בסי' קע"ד בשם הרא"ש דדבר שבא לגרר תאוות המאכל א"צ ברכה לאחריו, דשייך לסעודה ובהמ"ז פוטר, וכבר העיר שם הגר"ח צאנזער בהגהותיו. ואולי דמיייר דאינו אוכלו כדי לגרר תאוות המאכל עכ"ל. הרי לן דבבריו דלא ס"ל להאי חילוקא בין לפני ולאחרי, דהא הכא לענין לאחריו קיימינן, ומ"מ כתב דכל שאינו מכין לזה לא חשיב כמגרר עיי"ש. ולדבריהם הדוא איפה קושיא לדוכתא דסתר המג"א א"ע בהאי דינא אי בעי שתתא כוונתו לגרר, או דמהני מה דמגרר תאוות המאכל, אע"פ דאיהו אכלו לכוונה אחרת, [אזיברא דבמג"א גופי לא מצינו סתירה לביאור זה, ועדיין איכא למימר כההיא חילוקא דלעיל. מ"מ מד' הח"א והמשנ"ב חזינן דאיכא עוד סברא לפלוגי בענין, דאל"כ היאך יפרשו הם משנת המג"א] וצ"ב.

יישוב ב' בענין - דלעולם בעי כוונה לגרר אלא דאיכא דוכתי דממילא איתא לכוונה

י"א) ויש ליישב באופן"א דלעולם בעי כוונה לגרר בין לענין ברכה ראשונה בין לענין ברכה אחרונה, ומ"מ מהניא למיפטר בברהמ"ז כוס של הבדלה. וטעמא דמילתא הכי הוי, דכיון שדרכן תמיד למישתי קודם הסעודה - לעורר ולגרר תאוות המאכל, איכא למיסבר דאף כששתאו לצורך הבדלה מ"מ יש בשתי זו אף כוונה לגרר, דהא בשתי זו מרורו דלא בעי למישתי כוס אחר לגרר, וא"כ חשיב באמת דכוונתו לכך. משא"כ יי"ש שבתחילת המזון דאין דרכן של בני"א לשתות לצורך גרידה, א"כ באמת אין כאן כוונה [והיינו דלא רק הוא דשתאו לכוונה אחרת, אלא תדיר דרכן של בני"א בתחילת סעודה למישתי לצורך אחר ולא למיגרר]א [ולזה שפיר כתב המג"א דלא מיפטר בברכה ראשונה וצריך לברך לפניו וק"ל].

וחילוקא רבא נפקא לדינא בין ב' הסברות ביישוב דעת המג"א. דלסברא קמא נפיק דהאי אספקיא - אי בעי כוונה לגרר או לא - תלי מילתא בברכה ראשונה וברכה אחרונה, דלענין ברכה ראשונה - בעי כוונה לגרר, ולענין ברכה אחרונה - לא. אבל לפי סברא בתרא נפקא דלעולם בעי כוונה לגרר, וכל שלא שתאו ככוונת גריא, הרי הוא בחיוב ברכה [והיינו מכוון בשותה קודם הסעודה הא בשותה בתוך הסעודה הא קיי"ל דאף דברים הבאים שלא מחמת הסעודה א"צ ברכה לאחריהם, ממילא בכל אופן א"צ ברכה בכל כוונה שהוא. איברא דדעת הרשב"א בחי' (ברכות מ"א ב') דטעם הפטור דבדרים הבאים שלא מחמתו"ם דפטורים מברכה שלאחריהם - היינו משום דאף הן כוונתם קצת לגרר תאוות המאכל, הנה לדידי' באמת הוי בעי למיפק לדינא דהני מילי שאין כוונתן כלל לגרר - וכגון מה שרגילים כיום להביא קינוח בסוף הסעודה דאין שום כוונה לגרר מאחר דאין עומדים כלל לאכול אחריהם כלום - דבעי לברוכי עלייהו לאחריהם ואין נפטרים בברהמ"ז [וכ"כ באמת הרשב"א בתשו' (ח"א סי' ע"ב) לענין מרור הבא בתוך הסעודה שלא לצורך הסעודה, דהא הוי מברכינן עלי' לפניו אם לא הי נפטר בברכת הכרפס להכי נמי בעי ברכה לאחריו ופוטר את הכרפס בברכה אחרונה זו עיי"ש] אלא דלא קיי"ל כסברת הרשב"א בזה, אלא קיי"ל דכל הבאים בתוך הסעודה א"צ ברכה לאחריהם וכשאר ראשונים דלא הזכירו סברא זו] דוד"ק.

סתירה בעיקר דברי הרא"ש בפ' ערבי פסחים - יישוב הדברים

י"ד) והנה יש להקשות על עיקר ד' הרא"ש דנקט דכל מאי דבעי לברוכי עלי' לאחריו אילוולא דברים שבתוך הסעודה - גם בדאית לי דברים בתוך הסעודה למיפטרי לא מהני, ובעי לברוכי לאחריו, ועל הדברים שבתוך הסעודה יברך לפני, קשה מד' הרא"ש גופי' בפ' ערבי פסחים (סימן כ"ו) שכתב לענין ברכת המרור וז"ל: ופי' רשב"ם וא"צ לברך בפה"א [על המרור] לפי שנפטר בברכה שביך על הייקות [היינו הכרפס שאכל קודם הסעודה]. ולא נהיאר דהא אסח דעתני באגדתא והלילא וכו', ומה שאין מברכין בפה"א על המרור - היינו משום דכתיב על מצות ומורורים יאכלוהו, וחובה הוא להביא מרור אחר מצה, הלכך הוה דכדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שאין טעונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם. ונראה לי דלא קשה לפי רשב"ם וכו' כיון שביך בפה"א על הירקות וחזרת לפניו ובעדתו לאכול ממנו לאו נמלך הוא, ואין כאן לא היסח הדעת ולא שינוי מקום שיהא צריך לברך עכ"ל. וכ"כ הרא"ש בהלכות הפסח את כל זה וסיים וז"ל: ולי נראה לקיים פי' רשב"ם וכו' עיי"ש. הרי לא זו דלא הקשה מידי אד' רשב"ם מהאי סברא דלא מצוי לפטור את המרור בברכת הכרפס - כיון דנתחייב בברכה אחרונה על מה שאכל את הכרפס, אלא אף מסיק הרא"ש הלכה כסברת רשב"ם. והוא תימא גדולה לפום ריהטא, דלכאו האי מילתא הוי סתירה מפורשת לדברי הרא"ש דלעיל וצ"ב.

ונראה בס"ד ביישוב הדבר בהקדם דקדוק ל' הרא"ש בסימן כ"ד בסברתו שכתב דלא מהני לשטות את שבתוך הסעודה [הועתק כל לשונו לעיל (סקי"א) עיי"ש] וז"ל: דיין ששתה בתוך בתוך המזון אין טעון ברכה לאחריו, דהוי דברים הבאים מחמת הסעודה, ואיך יתכן שיהיו נפטרים בברכה ראשונה אחת, כיון שאין נזקקים ברכה אחת באחרונה ע"כ. וצ"ב למאי הוצרך להוסיף דהיין שבתוך הסעודה מחמת הסעודה הן באין, הא אף בלא"ה הומ"ל בפשיטות דכיון דהיין שקודם הסעודה טעון ברכה לאחריו והיין שבתוך הסעודה לא - ממילא א"א למיפטרי בברכה ראשונה א' וצ"ב.

מיהו נראה דבדוקא כתב הרא"ש למילתא, ואדברא ד"ז הוא כל עיקר סברת

הרא"ש. והיינו משום דאי הוי היין שבתוך הסעודה אף הן שלא מחמת הסעודה, ל"ה איכפ"ל כ"כ למיפטרי בחד ברכה אחרונה, דכל כה"ג לא מיחשבי שהן חלוקין בברכותיהן, דהא תרוייהו שלא מחמת הסעודה קאתו, וא"כ דומיא דפוטר ברהמ"ז את היין שבתוך הסעודה, ה"נ מצוי למיפטרי ליין שקודם הסעודה בהאי ברכה [דג"ז שייך לסעודה דהא פטרו בברכה ראשונה]. אבל מאחר דיין שבתוה"ס מחמה"ס הוא [דהרא"ש לשיטתו דס"ל כן דלא כהרשב"א והראב"ד דסברי דשלא מחמת הסעודה חשיבי ואכמ"ל] ולזה הוא דנתקשה הרא"ש דאי הוי בעי היין שקודם המזון ברכה אחרונה - והיינו דל"ה מחמת הסעודה, והיין שבתוך המזון הא הוי מחמת הסעודה, בזה הוא דחשיבי דלא שוו אדהדי, ובהא איכא לסברת הרא"ש דא"א למיפטרי בחד ברכה [והכריח הרא"ש מהא דיין לעולם לא בעי ברכה לאחריו, והיינו דתמיד חשבי' לי דבא מחמת הסעודה אף כשהוא קודם הסעודה משום דלגרר תאוות המאכל הוא בא, ממילא שוו אדהדי ואיכא למיפטרי בחד ברכה וע"ע בסמוך] דוד"ק.

ולפי"ז יתבאר כמין חומר מש"כ הרא"ש לענין כרפס דפוטר את המרור שבתוך הסעודה, דהא לפי סברא זו דפוטר על כרחך חשבי' למרור דשלא מחמת הסעודה קאתו [דאל"ה הא לא בעי ברכה לפניו וא"צ הוא לברכת הכרפס דהוי היין מילתא יחידאה דאע"פ דהוי מחמת הסעודה מ"מ טעונים ברכה לפניהם משום דגורם ברכה לעצמו ופשוט] ולזה שפיר ס"ל להרא"ש דבכה"ג מצוי למיפטרי למרור שבתוך המזון, וממילא אף תרוייהו מיפטרו בברהמ"ז דכל דשוו אדהדי מהני למיפטרי לתרוייהו בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה והדברים נפלאים בס"ד ת"ל.

עוד יבואר בזה דהנה השותה מים בתוך הסעודה הוי פלוגתא דרבונתא אי בעי ברכה ראשונה או לא, וכתב בשו"ע (סי' קע"ד ס"ו) וז"ל: הרוצה להסתלק מן הספק ישב במקום סעודתו ויברך שהכל וכתב במג"א (סקי"ד) דנכנס בספק אחר והיינו בשתה רביעית אי בעי לברך ברכה אחרונה קודם המזון דתליא מילתא בהאי ספיקא דאי המים שבתוך המזון צריכים ברכה ממילא עכ"ז. והנה לכאו לפי"ד הרא"ש הרי גם אי בתוך הסעודה בעי ברכה, אפי"ה בעי לברוכי ברכה אחרונה על מה ששתה קודם הסעודה, ומאי ספיקא איכא בדבר. ועוד הא מה"ט לפי"ד הרא"ש לא מצוי כלל למיפטרי לתוה"ס, והאם דברים אלו שכתב הטור סותרים את דברי אביו הרא"ש וצ"ב

ברם לפמשנ"ת הדברים מבוארים להפליא דהא כל מאי דבעי לשתות קודם הסעודה הוא לחוש לצד דבתוך הסעודה בעי ברכה על המשקים, והיינו משום דחשיבי בא שלא מחמת הסעודה. וכיון שכן הרי בהאי מילתא אף הרא"ש מודה דמצוי למיפטרי בברכה ראשונה, וממילא אף לא בעי לברוכי ברכה אחרונה על מה ששותה קודם הסעודה. וכמשנ"ת דכל עיקר קפיא דהרא"ש הוי בהנו מילי הבאים מחמת הסעודה, הא מילי דבאו שלא מחמת הסעודה שפיר דמי לפטורי בחד ברכה. ואיברא להאי צד דמשקים תוך הסעודה לא בעו ברכה, וא"כ הא היי משקים שקודם הסעודה פוטרנן, בזה באמת אי שתה שיעור דרביעית קודם הסעודה, מן הדין הוי בעי לברוכי אחריו. ושפיר כתב המג"א דישתה פחות מרביעית כדי לצאת מכל ספק דוד"ק כי נפלא הוא למאד.

קושיא נוספת מדין יין של הבדלה - יישוב הדברים

ט"ו) אמנם עדיין יש כאן מקום קושיא דהנה איתא בשו"ע (סי' רצ"ט ס"ו) וז"ל: המבדיל על היין על שולחנו אפי' הבדיל קודם שנטל דיו פוטר היין שבתוך המזון שא"צ לברך עליו וי"א דלא פטור אלא"כ נטל דיו קודם שהבדיל. הג"ה ואם הבדיל תחילה צריך לברך אחריו ברכת מעין ג' ע"כ. והנה לא השיג המג"א ע"ד הרמ"א כלום, ומשמע דהסכימה דעתו כזו (ט"ו) דבעי לברוכי פוטר ליין בתוך הסעודה - בעי לברוכי ברכה אחרונה על היין שקודם הסעודה. וכ"ה מפורש בד' המשנ"ב (שם) דכתב אהאי גוונא - דבעי לברוכי ברכה אחרונה, אע"פ דלהלן הסכימה דעתו לד' המג"א דאי לא בירך קודם הסעודה לא יברך בתוך הסעודה. [ואע"פ דהתם הא קאי כשהוא כבר בתוך המזון, ומשמע דהא מיהא קודם המזון לא פשיטא לי מילתא כולי האי, מיהו מאידך משמע דבין הבדלה אין ספק בדבר ובכל אופן מצוי ברך ברכה אחרונה על היין שקודם המזון]. וכה"ג מפורש נמי בדוכתין דהנה אי בשו"ע (סי' קע"ד ס"ד) דאיכא פלוגתא אי יין הבדלה קודם המזון פוטר את היין שבתוך המזון או לא, וסיים המחבר עלה דלכך המבדיל קודם נטילה יכוון שלא להוציא את היין שבתוך המזון. וכתב הרמ"א בהג"ה וז"ל: ועי' להלן סי' רצ"ט ס"ז ע"כ. והיינו דהתם מבואר דבכה"ג בעי לברוכי ברכה אחרונה על מה ששתה קודם המזון, וכ"ה מפורש במשנ"ב (שם ס"ק ט"ז) דבעי לברוכי ברכה אחרונה על היין ששתה קודם המזון. והתמיהא מבוארת דד' המג"א והגר"א מד' הרא"ש בסימן כ"ד להיכן אזל, דבתר דייסדו מד' הרא"ש שם דאף כששותה לכוונה אחרת - לא בכוונת גרידה - אפי"ה לא בעי ברכה אחרונה על מה ששתה קודם הסעודה לפי דחשבי' לי כמגרר [או כפי הטעם האמור לעיל] ושייך לסעודה, א"כ מאי היא הא דקמן דמבואר בפוסקים דבכה"ג דלא פטר ליין שבתוך הסעודה בעי לברוכי ברכה אחרונה על היין דקודם הסעודה. הא היינו ממש פלוגתא הפוסקים דללעיל ולד' מקצתן א"צ בכה"ג ברכה אחרונה ולמה לא הזכיר א' מהן את דבריהם הכא והוא פלאי וצ"ב.

ואמר בזה הר"נ"ל שליט"א דבהכרח חזינן הכי דתרי דינא הם דכל מה דאייזו הפוסקים דלעיל ואמרו דאף כשלא נתכווין לגרר - א"צ ברכה אחרונה לא מה ששתה ולא בדלית לי יין בתוך המזון דפוטרם בברכה ראשונה, כ"ז אינו אלא בכה"ג דאי הוי בעי למיפטרי - ליין שבתוך המזון - הוי מצוי, ובזה הוא דשמענו דיין זה מיפטר בברכה אחרונה. אבל בכה"ג דאף אי הוי בעי לא מצוי למיפטרי, בכל כה"ג לא מצינו דמיפטרו בברכה אחרונה, ובזה איכא למיסבר דלדבריו כולם איצטרכו לברך ברכה אחרונה על היין שקודם הסעודה. ושיעורן של דברים דאף דחדית לן הרא"ש דמה דהיין מגרר תאוות המאכל הוי סברא למיפטרי בברהמ"ז, מ"מ איכא למיסבר דכ"ז אינו אלא לאשווי תחילת הסעודה וטפל אילין, ולזה שפיר איכא למימר דבכה"ג דאי הוי בעי למישתי יין בתוך הסעודה על סמך ברכה ראשונה שביך על היין דקודם הסעודה - הוי מצוי למיפטרי, בזה הוא דשייכי לסעודה מדחזינן דפוטר את שבתוך הסעודה, ולזה הוא דאמרי' דאף אי לית לי עתה יין בתוך הסעודה אפי"ה פטר ברהמ"ז את היין דקודם הסעודה. אבל בהאי מילתא דאף אי בעי א"א לי למיפטרי ליין שבתוך הסעודה, והיינו בע"כ משום דלא שייכי לסעודה [דהיינו סברת הדברים דלא פטר היין דקודם הסעודה ליין שבתוך המזון וכמשנ"ת במק"א באורך] בזה ליכא לסברת הרא"ש ודינו, ושפיר מודו כולוהו דבעי לברוכי לאחר היין דקודם המזון, כיון דבכה"ג לא שייכי לסעודה וא"א למיפטרי בברהמ"ז דוד"ק.

דחי ליישוב הנ"ל - ביאור נוסף בענין

ט"ז) מיהו איכא לעיוני במילתא דהתינח לד' הרמ"א להלן (סי' רצ"ט ס"ז) ביין הבדלה להנהו דסברי דאין יין הבדלה פוטר לתוך המזון אלא כשהוא בא לאחר נטילה ולא כשהוא בא קודם נטילה, בזה שפיר מסבירין דבכה"ג בעי לברוכי ברכה אחרונה לאחר היין דקודם המזון, כיון דלהאי שיטתא ס"ל דיין הבדלה קודם נטילה לא שייכי מידי לסעודה, ובזה שפיר מצוינן למיסבר דכי היכי דלא שייכו לענין ברכה ראשונה, ה"נ דכוותה לענין ברכה אחרונה לא שייכו, ולא פטר ברהמ"ז

את היין דקודם המזון. אבל בד' הרמ"א והמשנ"ב בדוכתין עדיין קשים הדברים בטעמם.
דהא ד' הרמ"א הוו הכרעה לד' כולם, והיינו דהא דכתב השו"ע דיכון בברכת בפה"ג דקודם נטילה - שלא למיפטר ליין שבתוך הסעודה, ובזה יצא מידי כל ספק, בזה עדיין לא שמענו לחילוק הנ"ל, דהא הכא קיימנין עתה אף להאי שיטתא דבנין מצי היין דקודם הסעודה למיפטר ליין דבתוך הסעודה, ורק משום דכיוון להדיא - לא מיפטר [דאי לא הוי חישיי להא שיטתא - למה לי כוונה שלא למיפטר, הא אף בלא כוונה לא יפטר מברכה ופשוט], ולדעה זו דמצי למיפטר הא ליכא לסברא הנ"ל כמובן, והדרא איפה קושיא לדוכתא אמאי הסכימו הפוסקים בזה דיברך ברכה אחרונה על מה ששתה קודם נטילה, ולא אייתו את סברת הרא"ש וטעמו וצע"ג.

ואמר הרמא"נ שליט"א לבאר בזה בהקדם ד' התבואות שור דהנה איפלגו הפר"ח והתבו"ש (י"ד סי' י"ט) בדין זה שהיו לו ב' מינים לפניו וחפץ לאכול את שניהם אלא בברכתו לא נתכין לפטורם - מה דינו של זה האם נפטר בברכה ראשונה שבירך או לא, דדעת הפר"ח (שם) דמהניא והתבו"ש (שם סק"יז) פליג דלא מהניא, והביא כ"א ראיות לשיטתו עיי"ה. והנה לכאו איכא ראי' גדולה לד' הפר"ח מד' השו"ע דידן (סי' קע"ד ס"ד) במבדיל קודם סעודתו דהוי ספיקא אי פטר ליין שבתוך הסעודה, וכתב בשו"ע לצאת מידי כל ספק - שיכוון שלא לפטור את היין שבתוך הסעודה ובזה לכר"ע לא יצטרך לברך בתוך הסעודה, והא האי גוונא הוי ממש כהאי מילתא דהא חפץ לשתות בתוך הסעודה, ואפ"ה אמרי' דאי כיון להדיא שלא לפטור את היין בתוך הסעודה - מהניא, הרי לן דמה שמכוין להדיא דלא למיפטר' מהניא אע"פ בדערתו ולשתותו. וכתב התבו"ש ליישב בזה דהאי מילתא לא שייט' לפלוגתניהו ובזה איכא למיסברי' לדברי הכל וז"ל:
גם במשכ"ל השו"ע (אר"ח סי' קע"ד ס"ד) דיכוון בכוס של הבדלה שלא לפטור יין שבתוך המזון אם נטל ידיו ביניהם אין משם ראי', דהתם אין הכוסות מענין א' שזה בא למצוה וזה בא לשתות כמ"ש בב"י שם, ותו דהמוציא מפסקתן ולהכי אפי' למד' שאינו הפסק כשאינו מכין להפסיקן, מ"מ כשמכוין מודה שאינו מערבבן יחד, אבל דבר שאינו משונה כלל מחבירו לא מצינו שיפסקן במחשבתו לברך על כל אחד בלא נמלך עכ"ל. והנה שמענו מדבריו דכשמכוון להדיא לא למיפטרי ליין שבתוך הסעודה - גלי בדעת'י בזה דלא הוי גבי תחילת הסעודה, אלא מילתא באפי' נפשה. [והיינו דסברת הדברים דדברים הבאים 'קודם' הסעודה לגר' שייך לסעודה, הוי מכיון דלצורכי הסעודה הן באים חשבי לי' מעתה כתחילת הסעודה. והנה אי הוי תחילת סעודה, בדין הוא שיפטור ממילא נמי את היין שבתוך המזון, ומדלא פטר להו - דמכוין להדיא שלא לפטורם ולא להטפילים לסעודה - בע"כ הוא דמשוי לי' דלא מתחיל סעודתו עדיין אלא הוי שתי' גרידא דלא שייכי לסעודה, ולוה שפיר איכא סברא בהאי מחשבה דלא יפטר בברהמ"ז] ומעתה דמי ממש לדינא דאיתא להנהו דיעות דיין הבדלה קודם נטילה לא פטר בתוך המזון - ונתבאר לן בזה לעיל דבכה"ג הוי סברא דלא נפטר בברהמ"ז, והשתא לד' התבו"ש גוונא דידן דמי ממש לזה, דכי היכי דלא פטר בברכה ראשונה ה"ו הוי דינא דלא ליפטר בברכה אחרונה דברהמ"ז על היין דקודם המזון ודו"ק כי נפלא הוא למאד ת"ל.

ספרת נאה ליישוב האחרון

י"ז) ופרפרת נאה יש להוסיף בזה דהנה מצינו פלוגתא בדברים הבאים בתוך הסעודה לגרר תאוות המאכל אי בעי ברכה לפניהם או לא. והמג"א כתב בשם הרא"ש דא"צ ברכה לפניהם והכי קי"ל. והדברים מתאימים מאד דהא מ"ט לא בעי ברכה לפניהם כשאכלו תוך הסעודה, היינו טעמא משום דחשיבי מחמת הסעודה - הרי היא גופא הוא דבעי להרא"ש לאשווי אף קודם הסעודה - שבאין מחמת הסעודה, ולזה מיפטרי בחד ברכה.

ועוד יש להוסיף נופך בזה דהנה מצינו פלוגתא בראשונים אי דברים המגררין תאוות המאכל קודם הסעודה אי מיפטר בברכה אחרונה ומיטפל לסעודה או לא. דדעת הרשב"א בחידושייו (מ"א ב' בבאור מדה הרביעית) דלא נפטר בברהמ"ז ודעת הרא"ש בסי' כ"ד דמיפטר [והב"י בסי' קע"ז הביא לשניהם הן הרשב"א והן הרא"ש, והוא צ"ב דהא פליגי אהדדי. וכבר הק' כן במאמר מרדכי וכתב דבע"כ צ"ל דהביא לכל השיטות ולא למימרא דאיכא למיסבר לתרויהון] ונראה להנ"ל דב' הפלוגתות שייכי אהדיי דהרא"ש דס"ל דדברים המגררין מיפטרא בחד ברכה ראשונה, והיינו דחשיב מחמת הסעודה, לזה סבר דאף כשהוא בא קודם הסעודה דינא למיטפל' לסעודה, דמאחר דמחמת הסעודה קאתי מ"ל תוך הסעודה מ"ל קודם הסעודה. משא"כ הרשב"א דס"ל דלא מיפטר מברכה ראשונה והיינו דגריה ל"ה שייכי כ"כ לסעודה כבאין מחמת הסעודה, ורק כשהן באין בתוך הסעודה הוי טפל לענין ברכה אחרונה [והרשב"א לשיטתו סבר דאף בברכה אחרונה צריך שיהי להם שייכות במקצת לסעודה וכנ"ל], לזה שפיר הוא דס"ל דכשבא קודם הסעודה לא מיטפל לסעודה ובעי לברוכי לאחריו.

וכן לענין הלכה קי"ל בב' הסברות לקולא דלענין דברים הבאים בתוך הסעודה לגרר קי"ל כסברת הרא"ש דא"צ ברכה וכמ"ש המג"א באורך וכמובא לעיל. וכן לענין סברא הב' דברים הבאים קודם הסעודה לגרר תאות המאכל קי"ל דא"צ ברכה כמ"ש הט"ז וכנ"ל. ופיקודי ד' ישרים שממחי לב ברוך נותן התורה לעמו ישראל בקדושתו.

לענין הלכה - פלוגתת המג"א והט"ז - ולדינא קי"ל כהמג"א

י"ח) והנה לענין הלכה מצינו פלוגתא בדבר זה - אי אכל דברים המגררים ככוונה אחרת אי חשיב בא מחמת הסעודה - דבמג"א (סי' קע"ד ס"ק י"א) מפורש דתליא בכוונתו וכל שאין אוכלו או שותהו בכוונת גריה - לא מיחשיב כדבר גריה. מאידך בד' הט"ז נראה דנקט לא כן. דהנה איתא בשו"ע (סי' קע"ד ס"ז) לענין משקים בתוך הסעודה דהוי ספק אי טעונים ברכה ראשונה בתוך הסעודה, וכתב המחבר דהרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו, וכתב בט"ז עלה (סק"ט) דטעמא דא"צ ברכה אחרונה על מה ששותה קודם סעודה, משום דמגרר תאות המאכל ובכה"ג נפטר בברהמ"ז כמ"ש הרא"ש בפסחים (פ"י סי' כ"ד) עיי"ש [והוא דלא כהמג"א דכתב דישתה פחות מכשיעור וכנ"ל]. והנה הכא הא אין שותהו בכוונה זו, דהרי שותהו רק להוציא א"ע מן הספק, ואפ"ה כתב הט"ז דחשיב כדבר המגרר ודו"ק ונראה לבאר לפ"ז דהנה כתב הט"ז (סי' קע"ז סק"ד) דיי"ש ששותה קודם הסעודה א"צ ברכה לאחריו לפי דמגרר תאוות המאכל וכל כי האי פטור מברכה אחרונה, וכמ"ש הרא"ש (פסחים סי' כ"ד) עיי"ש. וקשה ממש"כ המג"א (סי' קע"ד) דיי"ש ששותים אותו בתחילת הסעודה בעי ברכה לפניו, לפי דאין דרך רוב בנ"א לשתותו לעורר תאוות המאכל. ודברי הט"ז סותרים לכאו את ד' המג"א, דהא במג"א מבואר דמה ששותים קודם הסעודה אין הדרך לשתותן לצורך גריה והיאך כתב הט"ז דדברים אלו מיפטרו בברהמ"ז כיון דצורך הסעודה הוא. וכבר הקשה כן הח"א והמשנ"ב עיי"ש. אמנם למשנ"ת ניתא שפיר דודאי אף שאין כוונת השותה לגרר, מ"מ במציאות הרי"ז מעורר תאוות המאכל, וכאן הדבר תלוי דלדעת מג"א דבעי כוונה לגריה לזה הוא דכתב דכל שאין כוונתו לכך, לא מיפטר. משא"כ הט"ז ס"ל דאף כשאין כוונת לזה, אפ"ה אית לן למדייני' כמגור, לזה הוא דכתב שפיר דאף יי"ש דקודם הסעודה מיפטר בברהמ"ז והוא נפלא ת"ל.

ולפי האמור נלמך דבכל הנהו ספיקות דלעיל כגון ארבע"ס וכדו תלי מילתא בסובית אכילתו, דאי אכיל להו מחמה"ס אז א"צ לברך עליו ונגרר בתר עיקר

הסעודה. אבל אי אכיל להו לתענוג גרידא [כפי שהוא הדרך כמ"פ להביאו כלל שב"ק לאחר הסעודה קודם ברהמ"ז לקינוח או ענידן חדותא ושמחה ואינו כלל לצורך הסעודה] בזה יצטרך לברך כסברת המג"א דהכי הלכתא.

גם לענין יי"ש דמבואר במג"א (סי' קע"ד) דא"צ ברכה מאחר דמגררים תאות המאכל, אית לן למימר דכוונתא דלא זו מש"כ המג"א גופי' דהשניה בתחילת הסעודה או בסופו שאין דרך בנ"א לשתותן לצורך גריה - הרי הם בחיוב ברכה גמורה, אלא אפי' אי שותהו בתה"ס אבל אין כוונתו לגרר, נראה דאף הוא בעי ברכה מעיקר דינא, כיון דאין שותהו לגרר, וכמשנ"ת דלא תליא מילתא בפעולת המעשה אלא בכוונתו וכשנ"ת.

וכן לענין מינים הנאכלים בריש שתא לסימנא טבא. הנה למשנ"ת דכללן של דברים דבתר כוונה אזלי ולא בתר עיקר הדבר, הנה הכא בדין הוא לברך עליהן אחר דאינם באין כלל לצורך הסעודה, וכן שמעתי מבעלי הוראה שליט"א. [ואע"פ דבריש שתא הוא בא תמיד בתוך הסעודה לא מהני בזה לאחשובי' בא מחמת הסעודה, עמש"כ להלן לענין סופגניות בחנוכה ודו"ק] וכ"ה המנהג בכמה מקומות אמנם יש לדון באלו המינים שאין בהם צורה אחרת של אכילה אלא לצורך סעודה (כגון רוביא, סילקא, כרתג) אולי נימא עדיין בזה בטלה דעתו אצל כל אדם וצ"ע.

בדין הארבע"ס - בתוך הסעודה

י"ט) ובשנ"ת דברי חיים (ח"ב יו"ד סי' ס"ז) כתב לענין הארבע"ס וז"ל: ואודות הארבעס"ט בתוך הסעודה הוא ספק ברכות לשי' ורה"י ז"ל [וכוונתו דלשי' רש"י מבואר - וכ"כ רבינו יונה בפירוש דעת רש"י - דכל שאין בא ללפת את הפת, אף אם אוכלן לשובע טעונין ברכה לפניהם, דדוקא בשר ודגים הבאים ללפת את הפת פטורין מברכה]. ואני נוהג לאכול מעט עם לחם ללפת את הפת בתחילה וסוף עכ"ל הד"ת. ביאור דבריו ז"ל דאיהו קאי בגוונא דאוכלן לשובע כדמוכח במש"כ דאוכלן תחילה וסוף, ודו"ה הא לא מהניא כשאוכלן לקינוח [כמבואר בט"ז (סי' קע"ז סק"א) ובמג"א (שם סק"ג), ובע"כ איפה דאייירי בכה"ג דאוכלן לשובע ופשוט] ואפ"ה הוי מספק"ל בזה מאחר דלפרש"י ורה"י לא מהניא, ולזה אכלן תחילה וסוף. ומשמע דלולי דבריהם אין ספק בדבר, ואפשר לאוכלן בתוך הסעודה אף דדרך לאוכלן ג"כ ככל היום.

והמהרש"ם בדעת תורה (סי' קע"ז ס"א) כתב וז"ל: ועי' בס' שערי רחמים (הל' ברכת הנהנין אות ו') דדברים הלוי'ת כתבשיל הסעודה, הוי שאין באין מחמת הסעודה. ובהגהות שם כתב דלפ"ז האוכל פולין מבושלין תוך הסעודה אף שהוא לשובע, כיון שאין רגילים לאוכלן תוך הסעודה [- בלא תבשיל הסעודה, כצ"ל בכוונתו. הערת המהדיר הגרש"מ הכהן שבדורן זצ"ל] צריך לברך. ואם רגילים לאכול תמיד פירות מבושלים וכו', כגון תפוחים ופלומען א"צ לברך [היינו כשבאין לשובע, דבזה הוא דאייירנין כנ"ל. הא כשבאין לקינוח לא מהניא מה שרגילין בזה דהוי כל קינוח סעודה רגילין בזה, ולאפוקי' מש"י הסוברים דגם כשרגילין לאכול דברים לקינוח סעודה מהניא כגון ארבע"ס בשב"ק בסוף הסעודה לקינוח סעודה, וסופגניות בחנוכה דיש שהעלו לפטורן מברכה כשבאין בתוך הסעודה מה"ט דרגילין בימים אלו לאכלן, חשיבי כדברים הבאים בתוך הסעודה. ולהנ"ל אין שום מקור לזה לא מגמרא ולא מסברא. ובהאי גוונא - לענין סופגניות בחנוכה - איכא למישידי נרגא מצד אחר נמי, לפי שאין רגילות להביאם בתוך הסעודה דייקא, וא"כ לא שייטא לעיקר הסעודה. אלא דיוכל לעשות כתקנת הביה"ל (סי' קס"ח ס"ג) לכוון לפטורן בברכת המוציא א"נ שיאכלנו כשהוא עדיין רעב ונמצא אכילתו לשבוע ולכר"ע א"צ ברכה כנ"ל (סק"ח) ופשוט]. ועי' שו"ת דברי חיים וכו' [המובא לעיל בסמוך] ומש"כ בשם ר"י [דהוא ספק ברכה] לא דיעת', ודברי רש"י הוא דצריך ברכה גם לאחריהם בדברים הבאים שלא מחמת הסעודה, ופסק מהרה"ר. דיש לחוש לשי' רש"י עי' בב"י ותבין וצ"ע. ואולי הי' רגיל בהם עכ"ל מהרש"ם.

ביאור דבריו דהוי קשיא לי מאחר שדרכו לבוא לקינוח, היאך מהניא במה שאוכלן לשובע ואמאי הוי מספקא לי רק מחמת שי' רש"י ורה"י - ולזה יישב דאפשר דהוי רגיל בכך. ודו"צ צ"ב מאי מהניא במה שרגיל בכך, דממ"א אי דרכו של בנ"א כן, הרי ממילא בכל אופן שהוא מיבעי' להיות פטור בתוך הסעודה, ואי אין בנ"א רגילים בהם מאי מהניא רגילותו הוא וצ"ע.

מסקנא דמילתא - דנפקי מדברי הפוסקים הנ"ל

כ) ושמענו עכ"פ מדברי כולם דכשאוכל הארבע"ס לקינוח ליכא לספוקי במילתא דחייב בברכה, וכשאוכלן לשובע - מדברי הד"ח נראה בפשיטות דא"צ ברכה, ורק לשי' רש"י ורה"ח הוי ספק. וטעמם של דברים דל"א בטלה דעתו, כיון שדרך בנ"א כן לאכלן בתוך הסעודה לפעמים לשובע ולמזון, שפיר לא אמרי' בזה בטלה דעתו [ודעת מהרש"ם צ"ב].

ומדברי מהרש"ם איכא למישמע עוד דאף הדברים שרגילים לאכלם באופן מסויים, ובאופן אחר אי רגילים בהם - טעונים ברכה לפניהם. ואיכא למישמע לנידון השקדי מרק שדרכן לאכלן בתוך המרק, מ"מ שלא בתוך המרק אין הדרך לאכלן בתוך הסעודה דוקא, שפיר יש לברך עליהן בתוך הסעודה. וביותר העירו בזה בבי מדרשא לומר דבאמת כשנותנים אותם לתוך המרק משתנה מראיתן צורתן וטעמן כידוע, וכשבאין בפנ"ע הרי הן באין כמין מתיקה גרידא, והיאך נשוי לאלו דעין דברים הבאין מחמת הסעודה. צא ולמד ממש"כ הראשונים לענין משקים הבאים בתוך הסעודה דלדעתם מיפטרו כיון דלצורך הסעודה באו, ומ"מ כשהי' צמא מקודם שקו"ט הראשונים מ"ט לפוטרו מאחר דעתה אין בא לצורך הסעודה דייקא וכ"ש למילי דידן, וממילא דבר פשוט וברור לדינא דשקדי מרק כשבאין לקינוח גרידא טעונין ברכה לפניהם, וכן שמעתי ממר"ר הגר"נ קופשיץ שליט"א [ובכמה ספרי זמנינו כתבו לא כן וצ"ע] ודו"ק.

המורם מן האמור

ומכלל האמור שמעינן ונפיק לן לענין דינא כדברים דלהלן:

א) דברים המלפתים את הפת כגון סלטים למיניהם (כנ"ל) דכשאוכלן מחמת הסעודה א"צ ברכה, ה"ה כשיאכל אותן שלא מחמת הסעודה א"צ ברכה ופטורין בברכת הפת, ולא מיבעי' סלטים הנאכלים לשובע (כגון תפוז"א וכדו) אלא אפי' שאר המינים (טחינה, חמום וכדו), כיון דמ"מ שייכים שיאכלו אותן בפנ"ע מחמת הסעודה, ואדראב אין בהם צורה אחרת של אכילה, מיחשבו תדיר דמחמת הסעודה קאתו, וא"צ ברכה. וכן מלפפון או זיתים תמצוים וכדו דינם כנ"ל (סק"ז) **ב)** ה"ה כל הנהו דברים העשויים לשבוע (כגון פשטידת תפז"א, תפוז"ע וכדו) דינם דאף כשאוכלן שלא מחמת סעודה פטורין מברכה. (שם) **ג)** ארבע"ס דדרכן לאכול כך וכך, נראה דתלי מילתא באופן שהביאו לפניו ובסיבת אכילתו עתה - אם מחמת הסעודה הובאו שפיר פטורין מברכה, ככל הנהו מילי הבאין מחמת הסעודה. אבל אם באים בסוף הסעודה לקינוח, צריך לברך עליהם [ועי' מהרש"ם"ם בדעת' מוש"כ בזה וצ"ע]. (סי' ק"ט כ')

ד) סלט גזר, ווולדרוף, וכי' נראה ג"כ דתלי מילתא אי אוכלן בתוך הסעודה לשובע ולמזון פטור מברכה, ואם אוכלן בסוף הסעודה לקינוח צריך לברך. (ס"ק י' י"ב ג')

ח) מינים הנאכלים בריש שתא לסימנא טבא, לכאר למשנ"ת בדין הוא לברך עליהן אחר דאינם באין כלל לצורך הסעודה [וכן שמעתי מבעלי הוראה שליט"א]. אמנם י"ל דאלו המינים שאין בהם צורה אחרת של אכילה אלא לצורך סעודה, אולי נימא עדיין בזה בטלה דעתו אצל כל אדם וצ"ע. (סק"ח)

ו) שקדי מרק בתוך הסעודה דינם כדלהלן:

א. אם עומד בתוך אכילתם עם המרק ובא לאכול קצת מהם שלא ע"י מרק, יש לדון דא"צ ברכה. והיינו אפי' אם אין עתיד לאכול עוד ע"י מרק, ולדעת הרא"ש י"ל דיהי' הדין כן אפי' אם רק עתיד לאכול מהם ע"י מרק - ועדיין לא אכל מהם עם מרק - דישתרי לי' למיכל מהן שלא בברכה, ד"ל דחשיבי דקבע עיקר סעודתו עליהם וכשנ"ת, ומיהו כבר נת' דיש לשדות נרגא בכ"ז, דטובא יש לחלק בין הדבקים וצריך הכרעת חכם בכ"ז. (סק"ד)

[והנה כ"ז כמובן באוכלן בתוך הסעודה, הא באוכל כן שלא בתוך הסעודה, אף אי נימא דמה שאוכל עם המרק א"צ ברכה דטפלים למרק (כמו שדנו פוסקי' זמנינו בזה ואכמ"ל), מ"מ כשבא לאכול מקצת מהן בפנ"ע צריכים ברכה דלא מהניא תחילה וסוף אלא בתוך הסעודה וכשנ"ת לעיל (ס"ק ב' ג') ודו"ק]

ב. וכן אם אוכלן לשובע, הם פטורים מברכה כדין פת הבאה בכיסנין הנאכל לשובע א"צ ברכה דבכה"ג שוב נחשבים דבאין מחמת הסעודה ופשוט. (שם)

ג. אמנם אם לא אכל כלל מהם בסעודה זו ע"י מרק, וגם אין אוכלן לשובע אלא לתענוג ומתיקה גרידא, נמצא איפה עתה דבאים שלא מחמת הסעודה כלל, הרי צריך לברך עליהם לפניהם ככל הדברים הבאים שלא מחמת הסעודה, וכן שמעתי ממר"ר הגר"נ הכהן קופשיץ שליט"א [ובספרי זמנינו כתבו לא כן וצ"ע] וק"ל. (סק"ז)

ז) יי"ש אם שותה הן בתחילת הסעודה או בסופו בעי לברוכי עלי'. (מג"א) ונראה דה"ה אם שותהו בתה"ס אבל אין כוונתו לגרר אלא לסיבה אחרת (שאינה מחמת הסעודה) צריכים ברכה, ואע"פ דגם מגררים תאות המאכל - בתר כוונתו אזלי וכסברת המג"א ודו"ק. (סק"ח)

ח) סופגניות בחנוכה אף אי אוכלן בתוך הסעודה אין בהם קולא יתירא משאר ימות השנה, אלא דכבר כתב בביה"ל דיכוון עליהם בברכת המוציא א"נ שיאכלנו לצורך שביעה [פירוש שיאכלנו בתחילת אכילתו או עכ"פ כשלא גמר שביעתו, דבזה הוי שאוכלן לשביעה וא"צ ברכה לכר"ע כנ"ל (סק"ד) ופשוט]. (סק"ט)

ט) דין תחילה וסוף דמהניא נראה דהיינו דוקא בתוך הסעודה, הא לא"ה לא, אלא דשיעור מועט מה שהוכן לו מקודם להיות נטפל ליכא ספיידא בדבר [וכגון שאוכל פשטידת אטריות(קוגל) עם מיני חמציצה(מלפפון), וגמר את העיקר ומן הטפל נשאיר לו עדיין מעט, נראה דכל כה"ג רשאי לאכול בלא ברכה, כי ד"ז איננו אלא גמר אכילה ראשונה וכנ"ל]. אבל להוסיף לאכול הרבה מהטפל [דהיינו שיבוא להוסיף לאכול הרבה ממלפפון] אחר שמקודם הי' טפל - לא, רק בפת איכא להאי דינא ודו"ק. (ס"ק ב' ג')

כ"ז כתבנו לעורר את לב המעיינים בדבר הלכה, ולהציע מה שנראה מדברי הגמי ומדברי רבותינו הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים, ומימיהם אנו שותים, והשנ"ת יאיר עיננו בתורתו ויראנו בה נפלאות ולא נכשל בדבר הלכה אמנ.

הרב אלחנן ליעוב שליט"א

כונל "אליבא דהלכתא" נווה יעקב מרכז

גדר הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה

ספק בברכת המשקין שבתוך בסעודה שבאים מחמת צמא

מבואר בשו"ע (קעד סעי' ז') שיש מחלוקת בראשוניםהאם משקין הבאים בתוך הסעודה צריכים ברכה, שיש לדון האם נחשבים כדברים הבאים בתוך הסעודה, ומשמע שדעתו שמעיקר הדין אין צריכים ברכה, אלא שעדיף יותר לברך עליהם קודם הסעודה, והנה הטעם בדין זה מפני שעיקר השתיה באה מחמת האכילה, לפי שאין דרך לאכול בלא שתיה, ויש לדון בשותה מים לצמאו האם צריך לברך עליהם, ובשו"ע כתב שאף אם היה צמא קודם הסעודה, מ"מ אינו מברך על המשקין. כיון שלא רצה לשתות אז, כדי שלא יזיקו לו המים, נמצא כי שתיות המים בסבת הפת היא.

ויש להסתפק לפי זה בזמנינו שאין חוששין לדבר זה לשתות בלא אכילה, והטעם שממתינן לאכילה הוא מפני שיותר מצינו לשתות בתוך הסעודה, האם צריך לברך על המשקין כאשר היה צמא קודם הסעודה, ומפני כן שותה בתחילת הסעודה. ועוד יש להסתפק באופן ששותה בתוך הסעודה, אך אינו שותה כלל מפני האכילה, אלא שצמא מפני סיבה אחרת, כגון בחתונות שרוקד ומחמת כן צמא ותאב לשתות, ויש להסתפק האם באופן זה צריך לברך על המשקין.

שתי מחלוקות בין הרשב"א לרא"ש בגדר דין אחר הסעודה

מבואר בשולחן ערוך (סי' קעז) שדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה נפטרים ע"י ברכת הפת, אמנם מבואר שדין זה הוא רק בדברים שאוכל בתוך הסעודה דווקא, אך דברים שאוכל לאחר הסעודה אינם נפטרים בברכת הפת, ומבואר בפוסקים שדין זה שאחר הסעודה אינו מצוי בזמננו, שדין אחר הסעודה הוא באופן שהיה מצוי בזמן הגמי' שהיו גומרים את הסעודה הראשונה, והיו עורכים השולחן שוב, ובאופן זה צריך לברך על מה שאוכל. והנה דין זה שלאחר הסעודה ביאר השו"ע (סעיף ב') את גדרו 'שהיה מנהג בימי חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסייעים אותו וקובעים' עצמם לאכול פירות ולשתות כל מה שמביאים אז לפניהם, בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם, דהמוציא ובהמ"ז אין פוטרינן אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה, ומבואר שגדר אחר הסעודה היינו שמושכים ידיהם מן הפת ומסייעים אותו.

ועי' בבאור הלכה (ד"ה שאין אנו) מקבצים שבאמת ענין זה שנוי במחלוקת בראשונים, שגדר זה שכתב השו"ע מקורו מהטור וכן מבואר ברא"ש [דלשון זו היא כעין לשונן] ועוד ראשונים, אמנם יש מהראשונים שפירשו באופן אחר דין זה, שהרשב"א כתב שדין אחר הסעודה הוא כשסילק את השולחן, ולא הזכיר כלל את הענין של הסרת הפת, ומבואר דפליגי בדין זה אי סגי בהסרת הפת בכדי להחשב כאחר הסעודה, או שצריך ג"כ סילוק השולחן, וצ"ב בטעם מחלוקת זו. ויעי' בבאור הלכה (שם) שהביא מחלוקת נוספת בין הראשונים בדברים שבאים אחר הסעודה שאינם נפטרים ע"י ברכת הפת, שהשו"ע פסק בסתמא שכל הדברים הבאים אחר הסעודה טעונים ברכה לפניהם ואפילו בשר ודגים ודייסא, וכן היא שיטת הרא"ש, אמנם הביאור הלכה הביא שדעת הרשב"א אינה כן, אלא שבשר ודגים ומיני דייסא כיוון שהם נחשבים כעיקר הסעודה הם פטורים מברכה אף אם אוכלים אחר הסעודה, ואף מחלוקת זו צריכה ביאור מה הסברות הראשונים בזה, ויש לדון האם מחלוקת זו תלויה ושכינת במחלוקת הקודמת, או צ"ב.

שיטת רש"י בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה

ובכדי לבאר ענין זה יש להקדים ולבאר את טעם הפטור של דברים הבאים בתוך הסעודה, דבסוגיא בברכות (מא:) איפליגו אמוראי בדברים הבאים בתוך הסעודה

אי צריך לברך עליהם, ומסקינן בגמ' 'אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם לאחר סעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם, שאלו את בן זומא מפני מה אמרו דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם אמר להם הואיל ופת פוטרתן, ומבואר שיש כח בברכת הפת לפטור את כל המאכלים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה, ויש לדון מה הטעם שפת פוטרתן.

ורש"י כתב לפרש דבריו רב פפא, וז"ל דברים הבאים מחמת הסעודה - ללפת בהן את הפת. אין טעונין ברכה - דהוו להו טפלה, הלכך כל מידי בין מזון בין פירות שהביאו ללפת, אין בו ברכה לא לפניו ולא לאחריו. עכ"ל ומבואר בדבריו דאיירי בדברים המביאים אותם ללפת הפת, וטעם פטורן משום דהוי ליה כטפלה לפת שהיא עיקר.

אמנם התוס' (ד"ה הלכתא) תמנה על רש"י דלא נהירא מה רב פפא חידש בדין זה, והרי דין זה הוא משנה מפורשת דמברך על העיקר ופוטר את הטפל, ועי"ש שהוסיפו להקשות על רש"י.

מעורר כמה הערות בשיטת התוס' והרא"ש בדברים הבאים מחמת הסעודה

והתוס' נאדו מדבריו רש"י וביארו באופי"א את גדר הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה, וז"ל על כן פירש ר"י דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, כלומר הרגילים לבא מחמת הסעודה בפת **שרגילים לאכלן עם הפת** כגון בשר ודגים וכל מיני קדרה, והביאן בתוך הסעודה, אין טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם אפילו אכלן בתוך הסעודה בפני עצמן בלא פת דכיון דמשום פת הם באין הפת פוטרתן, עכ"ל, ויש להתבונן בדברי התוס', דבפשטות נראה מדבריהם דעיקר הדין אף הם מודים לרש"י שטעם הפטור משום ששאר המאכלים טפלים לפת, וכפי שכתבו בפתיחת דבריהם דאיירי בדברים הרגילים לאוכלם עם הפת, והיינו שהם באים ללפת הפת, אלא שנראה דאתו למימר דמ"מ דין זה אינו כפשטו, אלא שאף באופן שאינם מלפתים את הפת ממש, שנאכלים בפניו, מ"מ הפת פוטרתם, ונראה שלדבריהם דבר זה הוא המיוחדש בדין זה, דכיון דבעלמא באו ללפת הפת, חשיבי לעולם כבאים מחמת הפת ולכן הפת פוטרתן, אמנם גדר זה צ"ב מאי מהני דבעלמא הפת נאכלת עמהם, והרי השתא אינם באים ללפת הפת, ומז"ה הפת תפטרם.

וביותר יש לדון בזה בשיטת הרא"ש, דמדבריו הרא"ש יש משמעות קצת דאזיל בשיטת התוס', אלא שברא"ש יש להוסיף ולתמוה, דמאידיך גיסא משמע גדר אחר מהתוס', דהרא"ש כתב בתחילה (עי"ש שג"כ הביא את רש"י ודחה דבריו כהתוס') 'נראה לפרש דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה היינו כגון בשר ודגים וירק ודייסא שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם **ולאכול בהן את הפת** הלכך אפילו אכלן בלא פת אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם כיון דעיקר הסעודה הם פוטרן ברכת הפת, ומבואר אף ברא"ש שהזכיר את סברת התוס' דכיון דרגילים לאכול בהם את הפת לכן הפת פוטרתם אף כשנאכלים בפני עצמם.

וכן נבואר בהמשך דבריו שהביא סיוע לשיטתו מדבריו הבה"ג 'וכן פירש בה"ג דברים הבאים מחמת סעודה כגון בשרא וכווריו וכל מיני בשולי **דדרכייהו למיכל בהו ריפתא** וכן ירקי ובוצניו אין טעונין ברכה לא לפניהו ולא לאחריהן, ומשמע דהרא"ש דיקדק מבה"ג בדברו ודגים ומיני תבשיל שכיון שהדרך לאכול בהם את הפת, לכן הם נפטרים ע"י ברכת הפת אף אם אוכל אותם בפניו, אמנם גדר זה עצמו צ"ב כאמור לעיל.

וביותר יש לתמוה בשיטת הרא"ש, דבדבריו מתבאר גדר נוסף בדין זה, שבלשון שהבאנו לעיל הזכיר הרא"ש סברא נוספת 'שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם; כיון דעיקר הסעודה הם פוטרן ברכת הפת, והיינו דכיון שהם עיקר הסעודה לכן הם נפטרים בברכת הפת, ועי"ש ברא"ש שהארץ לבאר ענין זה, וחזר שבע פעמים על סברא זו שדברים שהם עיקר הסעודה נחשבים כבאים מחמת הסעודה, ולכן הם נפטרים בברכת הפת, אמנם סברא זו עצמה צריכה ביאור מה טעם הוא זה דמפני שהם עיקר הסעודה הם יפטרו בברכת הפת, וכי כאשר הוא מברך על הפת כוונתו לברך את עיקר הסעודה, והרי עיקר הברכה היא על הפת עצמה, וכן צ"ב דלכאורה זה גדר אחר ממה שפתח בו הרא"ש והביא סיוע מהבה"ג דכיון שהדרך להביאם ללפת את הפת לכן הפת פוטרתן.

תימה בשיטת הרשב"א

ויש עוד לדון בזה, דנראה דבחידושו הרשב"א מבואר גדר אחר בטעם הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה, דהרשב"א פירש את הסוגיא כדרכו של רש"י שדברים הבאים מחמת הסעודה, היינו דברים שמלפת בהם את הפת ממש, עיי"ש בדבריו שמתבאר יישוב לחלק מתמיהות הראשונים על רש"י, אכן ברשב"א מבואר דמ"מ אף הוא מודה לדין המבואר ברא"ש שדברים שהם עיקר הסעודה נפטרים בברכת הפת, דכתב 'וכלל דברים אלו שאמר רב פפא [דהיינו שרק כאשר מלפתים הפת ממש נפטרים בברכתה] אינם אלא בתאנים וענבים וכיוצא בהן שהן פירות בלבד, אבל בשר ודגים וכיוצא בהן בין שבאו בתוך הסעודה בין שבאו לאחר הסעודה אינן טעונין ברכה לא לפניהן ולא לאחריהן **דחן בעצמן מזון הן** ואינן באין לקנות סעודה אלא להשביע והן בעצמן מן הסעודה **הן ופת פוטרת כל מה שבא למזון ולהשביע**, ומבואר בדבריו שדברים שהם עיקר הסעודה נפטרים בברכת הפת, אכן נראה מדבריו גדר אחר בזה, שלא כתב שדברים אלו נפטרים בברכת הפת מפני שהם מחמתה, והיינו מפני דאיהו לא אזיל בשיטת הרא"ש שגדר הפטור בדברים אלו מפני שנחשבים כדברים הבאים מחמת הסעודה, אלא כתב שכל המאכלים שבאים לשם מזון נפטרים ע"י ברכת הפת, שכך הדין שהפת פוטרת כל דבר הבא למזון ולהשביע, וגדר זה אף הוא חסר ביאור, מה טעם זה הוא שמחמת שהם באים למזון ולשבוע לכן הם נפטרים בברכת הפת.

חקירת הפמ"ג בגדר הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה

והנראה בביאור ענין זה ע"פ דברי הפמ"ג שביאר דברי המג"א בתחילת ס"י קעז שהסתפק באוכל פת עראי ועיקר סעודתו מבשר ודגים, האם הפת פוטרת את הבשר והדגים, וכתב הפמ"ג לבאר את ספיקו 'ומקום הספק וכו' וצ"כ בשר ודגים וכדו הטעם דאגב פת הם באין אע"ג דאין מלפת, הפת עיקר והם טפלים, וכנראה מתוס' שם כיון דמשום פת הם באים הפת פוטרתן, משמע הא פת טפל לגבייהו לא. או י"ל דיון פוטר כל משקין אע"ג דלא שתה תחלה כי אם פחות מרביעית משמע אפשר ל"ז, והטעם או י"ל וכו' ואם נאמר יין חשוב מאוד עד שקובע ברכה לעצמו, וכן המשקין טפלין לו בערך, ה"ה פת חשוב מכל מיני מזון והם טפלים לו בעצמם, משא"כ פירות לאו בערך הם דלאו זייני, ומש"ה פת אפשר פוטר בכל שהוא להנך בשר ודגים הואיל וכל מיני זייני טפלים אצלו, כמו ביין וכאמור, ומבוארים בדבריו שני צדדים בגדר הפטור שפת פוטרת שאר מאכלים, בדרך ראשונה ביאר בשיטת התוס' דכיון דשאר המאכלים באים אגב הפת מפני כן הם טפלים לפת, ולכן הפת פוטרתן, ולפ"י צידד דבאופן שהבשר והדגים הם עיקר והפת עראי, אין הפת פוטרתן כיון דאינם נטפלים לפת.

וביאר דרך שניה ע"פ מה שמצינו ביין שהוא חשוב שהרי קובע ברכה לעצמו,

ולכן שאר המשקים מצד ערכם חשובים פחות ביחס אליו, ומחמת יחס זה היין פוטרם, דנחשב כעיקר לגביהם והם נחשבים כטפל אליו, ה"ה נמי בפת שהיא עיקר המזון, ושאר מאכלים הבאים ג"כ למזון אינם עיקר מזון, לכן הם נטפלים עליה מפני שהיא עיקר המזון והם בדרגה פחותה של מזון ויש להם גדר טפל ביחס לפת, [אך מאכלים שאינם באים למזון, אינם עומדים ביחס לפת שבאה למזון, שאינם שוים בתכליתם] ומפני כן אף באופן שאוכל את הפת לשם עראי ראוי שהיא תפטור שאר מאכלים, כיון שמ"מ היא נחשבת כעיקר המזון, ושאר המאכלים ממילא טפלים אליה כיון שאינם עיקר מזון. [עיי"ש בדבריו שביאר דרך נוספת שברכת הפת, דהיינו ברכת המוציא היא ברכה חשובה ופוטרת שאר מאכלים].

ביאור שיטת הרשב"א שהפת מצד עצמה ראש לכל מילי דזייני

ונראה שע"פ דבריו יש לכאר את שיטות הראשונים שהובאו לעיל, דנראה דהתוס' והרא"ש אזיל בדרכו הראשונה של הפמ"ג, אך הרשב"א אזיל בדרכו השניה, ונתחיל מן האחרון, דלפי דרכו השניה של הפמ"ג מתבארת היטב לשון הרשב"א שכתב 'אבל בשר ודגים וכיוצא בהן וכו' דחן בעצמן מזון הן ואינן באין לקנות סעודה אלא להשביע והן בעצמן מן הסעודה **הן ופת פוטרת כל מה שבא למזון ולהשביע**, והרשב"א לא ביאר מה טעם הוא זה שהפת פוטרת כל דבר שבא למזון ולהשביע, אכן ע"פ סברת הפמ"ג דברי הרשב"א מבוארים היטב מלתא בטעמא, דכיון דהפת היא עיקר מזונו של אדם, לכן שאר הדברים שבאים לשם מזון הם טפלים אליה, כיון שאינם עיקר המזון, ומצד מיעוט חשיבותם ראוי ליתן להם דין טפל ביחס לפת שחשובה יותר, ולכן ברכת הפת פוטרתם, משא"כ שאר דברים שאינם באים למזון ולהשביע אלא לקינוח וכדו אינם עומדים ביחס לפת, כיון שתכליתם אחרת מהפת, וכפי שביאר הפמ"ג, ולכן אין להם גדר של טפל ביחס לפת, ואין הפת פוטרתן בברכתה.

ואתי שפיר דהרשב"א לא כלל דין זה בדברים הבאים מחמת הסעודה, דטעם הפטור בדברים אלו אינו מצד שייכותם לסעודה, אלא מצד עצמם, שכיון שדברים אלו נאכלים למזון, ממילא הם נפטרים בברכת הפת, שהיא עיקר המזון, ולכן נחשבת כעיקר ביחס אליהם.

לתוס' ולרא"ש הפת פוטרת דברים הבאים אגב קביעות הסעודה של הפת

ומאידיך גיסא בתוס' מבואר כדרכו הראשונה של הפמ"ג וכפי שכתב הפמ"ג, ונראה דבדבריו ארוחנא ליישב מאי דהוי תמיהה לן בשיטת התוס' מאי מהני האי סברא דבד"כ דברים אלו נאכלים עם הפת, דמחמת כן הפת פוטרתם אף כאשר אינם נאכלים עמה, דבפמ"ג מבואר שהטעם בזה הוא שדברים הבאים אגב הפת הם טפלים לפת, והיינו שמפני שרגילים להביאם לאכול עם הפת, לכן אף כאשר אוכלם בפני עצמם נחשב אכילתם באה מסיבת אכילת הפת, וכפי שכתבו התוס' דמשום פת הם באין, וא"כ נחשב שאוכלם אגב אכילת הפת, וכיון שהם באים אגב הפת ובסיבתה, לכן הם נחשבים כטפלים לפת, וברכת הפת פוטרתם, ונראה שעל דרך זו יש לבאר אף את שיטת הרא"ש, דלעיל הבאנו את לשון הרא"ש שג"כ כתב את סברת התוס' דכיון דרגילים לאוכלם עם הפת לכן הם נפטרים אף כאשר אינם נאכלים הפת, והביאור בזה הוא כמש"ל עתה שכיון שרגילים לאוכלם עם הפת, לכן אף כשאוכלם בפני עצמם נחשב שאוכלם אגב אכילת הפת, ומטעם זה יש להם גדר טפל לפת.

אלא שלעיל הערנו מדבריו הרא"ש שחזר פעמים רבות על הגדר שכיון שהם עיקר הסעודה לכן הם נפטרים בברכת הפת, דלכאורה גדר זה הוא גדר אחר ממה שנתבאר לעיל, ונראה לבאר דבריו שסברא זו היא העומק בגדר שנתבאר עתה בשיטת התוס', שיש לבאר שהטעם שהדברים הבאים מחמת הסעודה נחשב שבאים אגב הפת, מפני שהפת היא ראש הסעודה ועיקר קביעות הסעודה נעשית ע"י הפת, שזה הוא אכילת הפת שעיי' אכילתם קובעים סעודה, וכפי שמצינו לגבי פת הבאה בכיסנין שיש לה גדר פת רק באופן שנאכלת לקביעות סעודה, ולפי זה יש לומר שזה הטעם שדברים הבאים מחמת הסעודה נטפלים לפת ונפטרים בברכתה, שכיון שקביעות הסעודה נעשית ע"י הפת, א"כ כל עיקר הסעודה נטפלת לפת כיון שקביעות הסעודה היא ע"י הפת.

ונראה שזה ביאור כוונת הרא"ש שכתב שהדברים שבאים לעיקר הסעודה נפטרים בברכת הפת, דהיינו שהמזון של עיקר הסעודה בא מחמת קביעות הסעודה, שכיון שקבע סעודתו על פת מחמת כן אוכל דברים אלו הרגילים להביאם לעיקר הסעודה, ומטעם זה הם טפלים לפת ונפטרים בברכתה.

ועיויין עוד ברא"ש (ס' סט) שכתב 'שהיין פוטר כל שאר מיני משקים אע"ג דברכת בורא פרי הגפן לא שייכא מידי לשאר משקין, לפי שהיין ראש לכל מיני משקין והוא עיקר לענין ברכה וכו'ול טפלים לו, וכן נמי **כיון דפת הוא עיקר הסעודה** והמשקין אינם באים אלא בשבילו הפת פוטרתן, ואע"ג דלא זייני דמים נמי מיקרו באים מחמת הסעודה, ומבואר בדבריו כנ"ל שכיון שהפת היא עיקר הסעודה, לכן הדברים שבאים מחמת הסעודה הם טפלים לפת. [אנין לומר שמדבריו הרא"ש הללו משמע הגדר שנתבאר לעיל בשיטת הרשב"א שהפת היא עיקר המזון, ולכן שאר המזון טפל אליה, כפי שלכאורה משמע ממה שדימה ליון ששאר המשקין טפלים אליו, והיינו מצד ערך חשיבות היין ביחס לשאר משקין, שנראה שאין כוונת הרא"ש לדמותם ממש, שהרי הרא"ש לא כתב שהפת ראש לכל המאכלים והמזונות, אלא כתב שהפת היא ראש הסעודה, ומשמע כפי שנתבאר שעיקר קביעות הסעודה נעשית על הפת, ולכן שאר המאכלים נטפלים אליה].

ונראה לפ"ז לבאר דברי הרא"ש דכלל בדבריו תרי מילי, דלשיטתו בדברים הבאים מחמת הסעודה יש שני אופנים, א' בדברים שדרך לאכול את הפת עמהם, דמחמת כן נחשב שבאים מחמת הפת אף כשאוכלם בפניו, ב. דברים שהם עיקר הסעודה, כיון שקביעות הסעודה נעשית ע"י הפת, א"כ נחשב שדברים הבאים לעיקר הסעודה באים מחמת הפת, ולכן נטפלים אליה, אע"פ שאין הדרך לאכול בהם את הפת. ונראה דזה ביאור לשונו 'כגון בשר ודגים וירק ודייסא שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם ולאכול בהן את הפת הלכך אפילו אכלן בלא פת אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם כיון דעיקר הסעודה הם פוטרן ברכת הפת, ונראה דכלל בזה תרת', דברים שהם עיקר הסעודה, וכן דברים שרגילים לאכול בהם הפת, וכוונתו כדאמרן, ונראה דאתי למימר דאף דייסא אע"פ שאין דרך לאכול את הפת עמה, מ"מ כיון שהיא חלק מעיקר הסעודה נפטרת בברכת הפת. אמנם התוס' קיצרו בזה, ולא הזכירו אלא רק את עיקר הדין בדברים שדרך להביאם עם הפת, אכן יתכן דאף התוס' מוזהו לזה.

ביאור מחלוקת הרשב"א והרא"ש בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה

ומעתה נראה שיש לבאר את המחלוקת שהבאנו לעיל בין הרשב"א והרא"ש, דנראה שנחלקו לשיטתם בטעמי הפטור של דברים הבאים בתוך הסעודה, ששיטת הרא"ש כפי שפסק בשו"ע שדין אחר הסעודה הוא כאשר מושכים ידיהם מהפת ומסירים אותו מהשולחן, ונראה דהרא"ש אזיל לטעמיה שעיקר הפטור של דברים הבאים בסעודה מפני שהם נחשבים טפלים לפת, שבאים אגב קביעות הסעודה של הפת, ולפ"י צ"י ש מקום להבין שכאשר מסלק את הפת הרי הסתלקה הקביעות של הפת, ולא שייך להחשיב מה שאוכל באותה העת כטפל לפת, כיון שכבר סייים את עיקר הקביעות של הפת.

אמנם נראה דהרשב"א דפליג עליה בזה אף איהו אזיל לשיטתיה, דנתבאר דדעת הרשב"א שעיי' הסרת הפת אינו נחשב כאחר הסעודה אלא רק כשמסלק השולחן, ונראה לבאר דכפי שנתבאר לשיטתו דין הפטור של ברכת הפת אינו משום ששאר המאכלים באים אגב הפת ומחמתה, אלא שכל המאכלים שבאים למזון ולשבוע מצד גדר חשיבותם הם נחשבים כטפלים לפת, כיון שהם היא עיקר המזון, וא"כ אין צריך שמצד צורת האכילה מאכלים אלו יהיו טפלים לפת, כיון שמצד עצמם הם טפלים לפת, מצד החשיבות של הפת, וא"כ מסתבר שאף כשהסיר הפת מהשולחן, ולכאורה מה שאוכל באותה העת אינו נטפל לפת, מ"מ אינו צריך להטפילו לאותה הפת שאוכל, ולכן אין דין זה תלוי בסילוק הפת. [ולהלן יתבאר גדר אחר הסעודה לשיטתן].

ביאור דין אחר הסעודה לשיטת הרשב"א

ולפ"ז נראה שאפשר לבאר את המחלוקת הנוספת שמצינו בין הרא"ש לרשב"א, בבשר ודגים הבאים אחר הסעודה האם נפטרים בברכת הפת, שנראה דאף בזה הראשונים אזיל לשיטתם, שדעת הרא"ש שבשר ודגים שבאים אחר הסעודה טעונים ברכה ואינם נפטרים בברכת הפת, ולפי מה שנתבאר לעיל טעמו פשוט, דעיקר טעם פטורם הוא משום דאוכל אותם אגב קביעות הפת, וממילא כשסילק הפת ונסתיימה קביעותו, לא שייך להחשיבם כטפלים לפת, ולכן חייב לברך עליהם.

אמנם דעת הרשב"א שאין צריך שאכילת התבשילים תהיה טפילה לפת מצד סדר וצורת האכילה, מפני שהטעם שנחשבים כטפלים לפת הוא מצד ערכם, שחשובים פחות מהפת, ולכן ברכת הפת פוטרת אף דברים שבאים אחר הסעודה, ונראה שלשיטת הרשב"א גדר החילוק בין אחר הסעודה לתוך הסעודה אחר משיטת הרא"ש, שבדבריו מבואר שחילוק זה הוא בדברים שאינם באים ממש למזון ולשבוע, דבברים אלו אם אוכלם בתוך הסעודה, כיון שהם מכלל הסעודה נחשב שבאים למזון ולשבוע, וברכת הפת פוטרת כל הדברים הבאים למזון, אך כשאוכלם לאחר הסעודה נחשב שאינם באים למזון ולשבוע, אלא באים רק לצורך עצמם לקינוח וכדו, ולכן אינם נפטרים בברכת הפת, כיון שהיא פוטרת רק דברים הבאים למזון.

ומצינו ברשב"א שני דברים שלגביהם ביאר חילוק זה, שכתב לגבי פת הבאה בכיסנין שרק אם אוכלה בתוך הסעודה נפטרת בברכת הפת, אך אם אוכלה לאחר הסעודה אינה נפטרת בברכת הפת, וביאר 'וטעמא דמילתא משום דפרפרת הויא פת ואלו קבע עליה סעודה או דאכל מיניה כדי שאחרים קובעין עליו סעודה מברך עליה המוציא וג', ברכות, והלכך כל שבאה בתוך הסעודה דין הוא שיפטור אותה בברכת הפת, אבל אם באה לאחר סעודה טעונה ברכה לפניה משום דלאו למיזן אתיא אלא לקנוח, ומשמע מדבריו כפי שנתבאר לעיל שגדר הפטור של ברכת הפת תלוי במה שבא למזון, והחילוק בין תוך הסעודה ובין לאחר הסעודה הוא כיצד להגדיר את אכילתו, שאם אוכל את הפת הבאה בכיסנין לאחר הסעודה חשיב שהיא באה לקינוח ולא למזון, ולכן אינה נפטרת בברכת הפת, ומשמע שאם אוכל אותה בתוך הסעודה היא נפטרת מכיון שנחשבת שבאה למזון, מפני שפת הבאה בכיסנין היא פת מצד עצמה, והיינו דיש לה גדר של דבר הבא למזון, ולכן בתוך הסעודה היא נפטרת בברכת הפת.

ובדבריו מבואר דיש נפ"מ נוספת בין תוך הסעודה לאחר הסעודה, שביאר שעיקר דברי רב פפא שחילק בין דברים הבאים בתוך הסעודה לבאים אחר הסעודה הוא לגבי דברים שבאים שלא מחמת הסעודה, כגון פירות שאף כשאוכלם בתוך הסעודה צריך לברך לפניהם, וכפי שביאר (עי' בדבריו בתחילת הסוגיא בשיטת רב הונא) מפני שבאים אף להנאת עצמן, ונראה שכונתו כפי שנתבאר שהפת פוטרת רק דברים הבאים למזון, וכיון שפירות אלו באים להנאת עצמן, אינם נפטרים בברכת הפת, אלא שביאר שמ"מ הם באים אף לעורר תאות האכילה ולסייע לסעודה, ולכן הם נמקצת בכלל הסעודה, ולכן יש חילוק בדינם לגבי ברכה אחרונה, שאם הם באים בתוך הסעודה הם מכלל הסעודה, ולכן נפטרים בברכת המזון, אך אם באים לאחר הסעודה אינם נחשבים מכלל הסעודה, ולכן אינם נפטרים בברכת המזון.

כללו של דבר דבראשונים מבואר מחלוקת יסודית בגדר של אחר הסעודה, דלרא"ש דין זה הוא ענין הפסק בין אכילת הפת למה שאוכל אחר הסעודה, ולכן אין דברים אלו נטפלים לפת, ואינם נפטרים בברכתה, וכפי שנתבאר לשיטתו גדר הפטור של ברכת הפת, מחמת ששאר הדברים נטפלים לפת מצד סדר אכילתם שנאכלים אגב קביעות הפת, אמנם לשיטת הרשב"א לא מצינו בדין זה סברא של הפסק בין הפת לשאר המאכלים, כיון שלשיטתו אין צריך ששאר המאכלים יאכלו בצורה שיהיו טפלים לפת, אלא גדר הפטור של ברכת הפת תלוי במאכלים הנאכלים למזון ולשבוע, ולכן אם אוכל בשר ודגים אף אחר הסעודה הם נפטרים בברכת הפת, כיון שבאים למזון, והחילוק לגבי הפטור של ברכה ראשונה ע"י ברכת הפת נאמר רק לגבי פת הבאה בכיסנין, שאם באה בתוך הסעודה דינה כפת שבאה למזון, ולכן נפטרת בברכת הפת, אך אם באה לאחר הסעודה נחשב שאינה באה למזון אלא לקינוח, ולכן אינה נפטרת בברכת הפת.

ביאור הפטור של פת הבאה בכיסנין

ונראה דיש מקום להבין על דרך זו דהרא"ש והרשב"א נחלקו בגדר הפטור שמצינו שהפת פוטרת את הפרפרת, דהמשנה ברורה כתב לבאר טעם הפטור שהפת פוטרת את הפרפרת מפני שהם טפלים לפת, והם דומים למעשה קדירה שטפלה לפת, ומקור דבריו כפי שציין מהעולת תמיז שכתב טעם זה, ונראה לומר שטעם זה הוא רק בשיטת הרא"ש הסובר שגדר הפטור של דברים הבאים בתוך הסעודה מפני שהם טפלים לפת כיון שהם באים מחמתה, ולכן יש לומר שזה ג"כ גדר הפטור של פרפרת שהיא נאכלת כטפילה לפת.

אכן באמת ברשב"א מבואר טעם אחר בדין זה, דהרשב"א כתב 'ופת הבאה בכסנין דהיינו פרפרת דמתני' אם באה בתוך הסעודה אינה טעונה ברכה כלל לא לפניו ולא לאחריה וכדתנן ברך על הפת פטר את הפרפרת, ובהו עדיפא מתאנים וענבים, וטעמא דמילתא **משום דפרפרת הויא פת** ואלו קבע עליה סעודה או דאכל מיניה כדי שאחרים קובעין עליו סעודה מברך עליה המוציא וגו' ברכות, והלכך כל שבאה בתוך הסעודה דין הוא שיפטור אותה בברכת הפת, אבל אם באה לאחר סעודה טעונה ברכה לפניה משום דלאו למיזן אתיא אלא לקנות, וכדמוכח מתני' דקתני ברך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון, דאלמא פטר לא פטר פרפרת שלאחר המזון דאי איתא למה לי פרפרת שלפני המזון למפיטרה תיפוק לי משום פת, ומיורא לאחריה אינה טעונה ברכה דברכת המזון פטר לה **דאף היא נמי מזון היא** ודין הוא שתהא ברכת המזון פוטרתה, מה שאין כן בתאנים וענבים, ומבואר בדבריו שטעם הפטור של פרפרת מפני שיש לה גדר פת, ומבואר א"כ שאינו מדין טפל כלל, אלא יש בזה סברא אחרת, ונראה דכוונתו מפני דאזיל לשיטתו שגדר הפטור של הפת שפוטרת כל דבר הבא לשם מזון, ומהיינו טעמא היא פוטרת פת הבאה בכיסנין כאשר היא באה בתוך הסעודה, כיון שאף היא פת ונחשבת כדבר הבא למזון, ורק אם באה לאחר הסעודה נחשב שבאה לקינוח ולהנאה ולא למזון, ולכן אינה נפטרת בברכת הפת.

ביאור מחלוקת הרא"ש והרשב"א בגדר הפטור של משקין בסעודה

ונראה דע"פ דרך זו יש להבין מחלוקת אחרת בין הרשב"א לרא"ש, דהראשונים דנו האם צריך לברך על מים בתוך הסעודה, ולמדו דין זה ממה שאמרו בגמי (מא): שצריך לברך על יין בתוך הסעודה, משום דגורם ברכה לעצמו, והיינו דחשיב וקבעו לו ברכה לעצמו, ומשמע דמצד עצמו ראוי שיפטר בברכת הפת, והוכיחו מכך הראשונים דלא כמאן דסבר דצריך לברך משקין הבאים בתוך הסעודה, אלא דדוקא יין צריך לברך עליו משום שגורם ברכה לעצמו, אך שאר משקין דלא שייך בהם טעם זה, אינם טעונים ברכה דנפטרים בברכת הפת.

ויעוי' ברא"ש (סי כט) שביאר דין זה 'אי הכי יין נמי נפטריה פת שהוא **כדבר הבא מחמת הסעודה** בתוך הסעודה לפי שא"א באכילה בלא שתייה, ומטעם זה פוטר כל מיני משקה כדפרשיית לעיל, אבל בה"ג פסק שיש לברך על המים תוך הסעודה, ופי ה"ר יו"ט ז"ל הטעם דכי פריך הכא יין נמי נפטריה פת ביין שייך לאקשווי הכי משום דזיין אבל מים לא זייני כדאמרין בנדרים כל הזן עלי מותר במים ומלח ואין הפת פוטרותו, ולא נהירא שהיין פוטר כל שאר מיני משקים אע"ג דברכת ב"פ הגפן לא שייכא מידי לשאר משקין לפי שהיין ראש לכל מיני משקין הוא עיקר לענין ברכה וכולן טפלין לו, וכן נמי **כיון דפת הוא עיקר הסעודה והמשקין אינם באים בלא בשבילו** הפת פוטרותו ואע"ג דלא זייני דמים נמי **מיקרו באים מחמת הסעודה** כדאמרין (ב"ק צב): פת שחרית וקיתון של מים מבטלן, וכן ביאר בסי' כו' וכן משקין הבאים בתוך הסעודה **חשיבי באים מחמת הסעודה** לפי שאין בני אדם רגילין לאכול בלא שתייה וחשיבי כעיקר סעודה ואין טעונין ברכה להפדים ולאחריהם, ומבואר דטעם הפטור של משקין בתוך הסעודה, מפני שיש להם גדר של דברים הבאים מחמת הסעודה, וכפי שנתבאר לעיל דלשיטת הרא"ש גדר הפטור בדברים אלו הם מפני שבאים בשביל הפת ומחמתה, ולכן נפטרים בברכתה.

אמנם נראה דברשב"א משמע גדר אחר בדין זה, ונראה דאזיל לשיטתיה בענין זה, דהרשב"א (מב) כתב 'אלא טעמא משום שברכת הפת פטרה לה מחמת טפלה שהמים טפלה היא לפת דלשרות היא באה, ומבואר דגדר פטור אינו כפי שכתב הרא"ש דהוו כדברים הבאים מחמת הסעודה, אלא מפני שהמים טפלים לפת שהמים באים לשרות את האכילה, לכן נטפלים לפת ודינם להיפטר בברכתה, ואין דין זה תלוי בסעודה אלא במה שבאים לשרות האכילה.

ונראה דטעמיה דהרשב"א דלא פירש כהרא"ש דטעם הפטור של משקין משום לחשיבי כדברים הבאים מחמת הסעודה, משום דאזיל לשיטתיה בגדר הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה, דבבשר דוגים שיטת הרשב"א דגדר פטורם דכיון דבאים למזון נפטרים בברכת הפת שפוטרת כל דברים הבאים למזון, ודבר זה אינו שייך במים כיון שאינם באים למזון, ואף אינו דומה ממש למה שביאר בגדר של דברים הבאים מחמת הסעודה, דלשיטתו היינו דברים המלפתים את הפת ונאכלים עמה, ודבר זה אינו שייך במים, אך מ"מ דמי ליה קצת דהוי כטפל לפת, ולכן נפטר בברכתה.

שיטת התוס' והרא"ש דין שאחר המזון היינו לאחר סילוק הפת

ונראה דאיכא נפ"מ גדולה בין שני דרכים אלו בביאור גדר הפטור שהפת פוטרת את המשקין, דהרי כפי שנתבאר יסוד הפטור בשאר משקין הוא מדין יין, שמעיקר דינו היה ראוי להיפטר בברכת הפת, ורק מכיון שגורם ברכה לעצמו אינו נפטר בברכת הפת. והנה מבואר בגמי (מב): דיש חילוק בברכת היין, דהמברך על יין שבתוך המזון אינו פוטר אלא רק יין שבתוך המזון, אך על יין שבא לאחר המזון צריך לברך, [דבר זה שנוי במחלוקת בגמי, אכן הראשונים הסיקו להלכה דמברך על יין שאחר המזון] ויש לדון מה הגדר של אחר המזון, ויעוי' בתוס' ד"ה ורב ששת) שכתבו 'מיהו אין אנו צריכין לאותו פסק דאין אנו מושכין ידינו מן הפת כלל, ומבואר שדין זה תלוי בכל דין של אחר הסעודה שהוא תלוי בסילוק הפת, ולכן כתבו שבזמנינו דין זה אינו מצוי.

וכן משמע ברא"ש שכתב (סוף סי' כו) לאחר הסעודה פירוש וכי כי היו רגילים במיהם לאחר גמר סעודה וכבר שטחו ידיהם מן הפת שהיו קובעים עצמם לאכול פירות ופרפרת **ולשותו יין** לאחר המזון והיינו דאמרין במתני' בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון וכן בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון היינו לאחר שסילק המזון קודם בהמ"ז וכיון שמשכו ידיהם מן הפת כל מה שהביאו לפניו בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם דהמזויה וברכת המזון אין פוטרינן אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה, ומבואר דהפטור של שתיית היין של אחר המזון תלוי בסילוק המזון וכמנהג שהיו נוהגים בזמן הגמ'.

ונראה דהתוס' [כפי שנתבאר לעיל אזיל בשיטת הרא"ש בענין זה, וכן ביארו בדין משקין מא: ד"ה אי הכי] והרא"ש אזיל לשיטתם שהיין ראוי להיפטר ע"י ברכת הפת מכיון שהוא כדברים הבאים מחמת הסעודה, ולכן אין כשמברך עליו אינו פוטר אלא יין הדומה לו שבא לשרות ונחשב כיון הבא מחמת הסעודה, אך יין שבא אחר הסעודה, והיינו לאחר סילוק הפת, חשיב כבא לעצמו ולא מחמת הסעודה, [וזה מה שאמרו בגמי דחשיב שבא לשתות ולא לשרות] דלאחר סילוק הפת שוב אין מקום להחשיבו כיון הבא מחמת הסעודה, דהרי הסעודה הסתיימה, ולכן הוא טעון ברכה לפניו.

שיטת הרשב"א דאחר המזון תלוי האם צמא מחמת האכילה או מחמת שיחה

אמנם נראה דברשב"א (מב) מבואר גדר אחר בדין זה, שכתב 'ומיהו יין שלאחר המזון כלומר ששתה לאחר שגמר מלאכול הרבה והפסיק בשיחה **ומתוך שיחה צמא לשתות** דקידיל' בסמוך בדעי ברוכי בתחלתו, וכן ביאר עוד (בע"ב) 'פירוש לאחר המזון כגון שהפסיק בשיחה ולאחר זמן מרובה **צמא לשתות מחמת שיחה**, אבל לאחר אכילה מיד או לזמן מרובה עדיין לשרות המאכל הוא בא ויין שבתוך המזון פוטרו, ומבואר דפליג על התוס' שגדר דין זה אינו ככל דין של אחר הסעודה שמצינו שהוא בסיום האכילה דהיינו שמסלק השולחן או הפת, אלא החילוק הוא האם שותתו מחמת האכילה, או שצמא מחמת השיחה, שאם שותתו מחמת האכילה חשיב שבא לשרות המאכל, ולכן נפטר ע"י ברכת היין שבתוך הסעודה ואין צריך לברך עליו, אך אם שותתו לאחר ששהה הרבה מאכילתו, נחשב ששותתו שלא מחמת האכילה, ולכן צריך לברך עליו. [ויש להביא טעם לשיטתו דבגמי בדין זה לא אמרו יין הבא אחר **הסעודה**, אלא אחר **המזון**, ויש מקום לדקדק מכך שגדירהם חלוקים].

ונראה דהרשב"א אזיל לשיטתו שייין אינו נחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה, ומה שאמרו בגמי שייין בא לשרות היינו שדבר זה מחשיבו כטפל לפת שמסייע לאכילתו, [ואף אם מסייע לאכילת שאר הסעודה, מ"מ אף שאר הסעודה יש לה גדר של טפל לפת, וממילא אף המשקין שטפלים להם, נפטרים בברכת הפת] וא"כ אין חילוק בין תוך הסעודה לאחר הסעודה, אלא עיקר החילוק אם היין בא לשרות את האכילה, ששותתו מחמת צמאון האכילה, מחמת כך נחשב כטפל לאכילה ונפטר בברכתה, אך אם שותתו מחמת צמאון השיחה, אינו טפל לאכילה ואינו נפטר בברכתה.

ולפי"ז אתי שפיר היטב דמשמע ממה שסתם ולא הזכיר כלל בדין זה את הענין

של סילוק תבא, שדין זה אינו תלוי כלל בסילוק שולחן, ואף אם לא סילק את השולחן ואינו בגדר של אחר הסעודה, מ"מ אם שותה מחמת הצמאון ולא בכדי לשרות את האכילה, חייב לברך עליו, ואינו נפטר בברכת היין שבא לשרות, כדמשמע מדבריו שלא הזכיר כלל את הגדר של סילוק שולחן.

וכן נראה מספק אוהל מועד שהביאו הבית יוסף, דכתב 'ואיזה יין נקרא שלאחר המזון כל שסח הרבה לאחר הסעודה קודם ברכת המזון ומרוב השיחה צמא לשתות אבל אם צמא מחמת האכילה אפילו לזמן מרובה אחר שהפסיק אכילתו אם לא בירך עדיין ברכת המזון כל יין שישתה אותו יין שבירך עליו בתוך המזון פטר אותו דלשרות המאכל הוא עכ"ל ומדברי הרשב"א שאכתוב בסמוך נראה כן, ומבואר דשיטתו היא כשיטת הרשב"א שדין יין של אחר המזון תלוי אם בא לשרות המאכל, או שצמא מחמת שיחה, ובפשטות משמע שאינו תלוי כלל בדין סילוק שולחן.

ונראה להוסיף דאע"פ שעיקר מחלוקת זו היא לגבי יין שבא אחר המזון, מה האופן שנפטר בברכת היין שבא בתוך המזון, יש נפ"מ נוספת בזה לגבי משקין הנפטרים בברכת הפת, שנראה שאף דינם תלוי במחלוקת הראשונים האמורה עתה, דלשיטת הרשב"א שגדר הפטור הוא מפני שטפלים לפת שבאים לשרות המאכל, א"כ כפי שנתבאר מדבריו דין זה הוא רק כששותה מחמת צמאון האכילה, ולא באופן שצמא מחמת דבר אחר, ומשמע מדבריו דאין חילוק אם הוא סילק את השולחן או שלא סילקו, וא"כ אף בזמנינו שייך דין זה, כשהפליג בסעודה וצמא מחמת השיחה, [או כפי שמצוי בזמנינו בחתונות שצמא מחמת ריקודים וכדו'] אמנם לשיטת הרא"ש והתוס' נתבאר שדין זה תלוי בגמר הסעודה, שרק לאחר שסילק הפת וגמר סעודתו תו לא חשיבי המשקין כדברים הבאים מחמת הסעודה, ולכן אינם נפטרים בברכת הפת, וא"כ דין זה אינו מצוי בזמנינו שאין מסלקים הפת.

ביאור חידוש הרבינו יונה שאף אם צמא מתחילה נפטר בברכת הפת

ונראה דיש נפ"מ נוספת במחלוקת זו, דהבית יוסף הביא מרבינו יונה שכתב בגדר הפטור של משקין הבאים בסעודה, 'אפילו היה צמא מתחלה לא נאמר כיון שמתחלה היה צמא ולא באו בסביבת הפת מברך עליו עכשיו, אלא כיון שלא רצה לשתות מתחלה כדי שלא יזיקו לו המים, נמצא כי שתיית המים בסביבת הפת היא, ואין צריך לברך עליהם דפת פוטרותן, ומבואר דאע"פ שעיקר השתייה אינה מחמת הפת לשרותה, מ"מ אינו מברך עליו כיון דחשיב ששתייה זו באה מחמת הפת.

אמנם יש להתבונן בזה, דאינו מובן מאי מהני האי מלתא שהמתין מלשתות עד הסעודה בכדי שלא תזיק לו השתייה, והרי מ"מ משקין אלו אינם טפלים לסעודה דאינם באים מחמתה, אלא באים מחמת עצמם, ואין סברא לומר שהם יהיו טפלים לפת, אלא אדברא יש לומר שהפת תהיה טפילה אליהם, שהרי היא מסייעת לשתייתם, ככדי שהאדם לא יזקק ממשקין אלו, וצ"ב מה הטעם בסברא זו.

ונראה שיש לבאר דין זה ע"פ דרכו של הרא"ש, דהנה לפי מש"נ לעיל בשיטת הרא"ש יש מקום לומר שאין צריך לבוא לסברת הרבינו יונה ששותה אותם בסעודה בכדי שלא יזיקו לו, אלא שבכל אופן המשקין נפטרים בברכת הפת, שכיון שנקבע שמשקין הם דברים הבאים מחמת הסעודה, וכפי שביאר הרא"ש שא"א לאכילה בלא שתייה, א"כ יש מקום לומר דלעולם יש להם גדר של דברים הבאים מחמת הסעודה, והם יפטרו בברכת הפת בכל אופן, וכפי שהאוכל בתוך הסעודה בשר לשם תענוג לא לשם שובע כלל, [וכגון שאינו רעב כלל] דנראה דאין צריך לברך עליו, כיון שברך נקבע שבער הוא דבר הבא לעיקר הסעודה ומחמת הסעודה, הוא הדין יש לומר בכל המשקין, ואף כאשר שותה אותם מחמת צמא.

אמנם מ"מ מרבינו יונה משמע דאין לומר כן, אלא דרק באופן שעתה הוא שותה את המשקין מחמת הסעודה הם נפטרים בברכת הפת, אכן נראה דבאמת אף רבינו יונה מודה לסברא זו, וכפי שהערנו שהסברא שכתב אין בה ליתן טעם לחשיבי את המשקין כבאים מחמת הסעודה, אלא נראה לבאר שעיקר טעמו בדין זה מחמת הסברא שנתבארה בשיטת הרא"ש דכך קבעו חז"ל דמשקין חשיבי כבאים מחמת הסעודה, אלא דס"ל דבאופן שהמשקין אינם שייכים לסעודה כלל, שבעצם היה שותה אותם אף קודם הסעודה, אינו מועיל מה שהתעכב מלשתותם עד הסעודה, בכדי שיהשבו כבאים מחמת הסעודה, ולכן צריך לצרף את הסברא שהמתין מלשתות עד הסעודה בכדי שלא יזיקו לו, שבכך אף משקין אלו יש להם שייכות לסעודה, אכן סברא זו בעצמה אינה טעם הפטור, אלא עיקר טעם הפטור מפני שמשקין חשיבי כבאים מחמת הסעודה.

אמנם נראה דלשיטת הרשב"א לא יתכן דין זה, כיון דלפי שיטתו גדר הפטור של משקין הבאים בסעודה אינו מדין דברים הבאים מחמת הסעודה, אלא מפני שנחשבים כטפלים לפת שבאים לשרותה, וא"כ נראה דדוקא באופן שבאים לשרותה הפת אפשר להחשיבם כטפלים לפת, אך אם באים לצורך עצמן שהוא צמא אף קודם האכילה, אין טעם שברכת הפת תפטרם, וכפי שכתב שאם צמא מחמת שיחה, אין המשקין נפטרים בברכת הפת, ומה שכתב רבינו יונה שמתעכב מלשתות עד שאוכל בכדי שהמים לא יזיקו לו, אדברא מחמת סברא זו ראוי לומר שהפת טפילה למים, ולא המים לפת, וא"כ נראה דלשיטת הרשב"א באופן ששותה לצמא, אע"פ שהתעכב מלשתות עד הסעודה בכדי שלא לשתות בלא אכילה, מ"מ ראוי שיתחייב בברכה.

ביורו הספק בברכת משקין שבאים שלא מחמת הסעודה

ומעתה נראה דלגבי הספק שפתחנו בו, שבזמנינו שרגילים לשתות אף קודם הסעודה, א"כ לא מביעי דלשיטת הרשב"א צריך לברך על משקין אלו, אלא נראה דאף לשיטת הרא"ש חייב לברך על משקין ששותה בתחילת הסעודה, כיון שאינם שייכים לסעודה כלל, שהרי שותה אותם מחמת צמאו, אכן נראה דיש מקום לצדד דהם יפטרו בברכת הפת [לשיטת הרא"ש], שהרי אע"פ שהיה צמא קודם הסברא שמתין מלשתות עד הסעודה ומרובה יותר את הצמאון, וא"כ אף משקין אלו יש להם שייכות מעט לסעודה, וכפי שנתבאר עתה בדעת רבינו יונה, שמעיקר הדין לעולם משקין חשיבי כבאים מחמת הסעודה, אלא רק צריך שיהיה להם עכ"פ שייכות מעט לסעודה, וכיון ששותה אף מחמת הסעודה, שפיר יש לפוטרום בברכת הפת.

אמנם ביחס לספק השני במי שבאמצע הסעודה צמא שלא מחמת האכילה כלל, וכגון שרוקד בחתונה ומחמת כן נהיה צמא, באופן זה בפשוטו אין מקום לומר שהמשקין יפטרו בברכת הפת, כיון שאינם שייכים אליה כלל, ומסתבר שצריך לברך עליהם [אפילו לשיטת הרא"ש].

ביורו דינים העולים ממחלוקת הראשונים

המבואר מכל האמור דמצוינו שתי דרכים חלוקות בראשונים בביאור הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה, דשיטת התוס' והרא"ש דכיון דהפת נחשבת כעיקר הסעודה שמחמת קביעות אכילתה קובעים סעודה, נחשב שכל הדברים הבאים לעיקר הסעודה באים מחמתה ובשבילה, ולכן הם נפטרים בברכתה, אך

לשיטת הרשב"א גדר הפטור של עיקר הסעודה מפני שהם באים למזון, ודין הפת לפטור כל הדברים הבאים למזון, מחמת שהיא ראש לכל המאכלים והמזונות, ואין צריך שהמאכלים יהיו טפלים מצד צורת אכילתם לפת שאוכל עתה, אלא מצד ערכם וחשיבותם הם טפלים אליה, ונפטרים בברכתה. ונתבאר כמה נפ"מ במחלוקת זו.

א. מה הנחשב אחר הסעודה, לשיטת הרא"ש תלוי בסילוק פת, מפני שצריך שהמאכלים יהיו טפלים לפת, ולכן כאשר מסלק הפת מהשולחן אינם טפלים לפת, ואינם נפטרים בברכתה, אך לרשב"א א"י"צ שיהיו טפלים לפת שלפניו, ולכן דין זה אינו תלוי כלל בסילוק הפת, אלא רק בסילוק שולחן, כיון דהפטור של ברכת הפת הוא דווקא הדברים הבאים למזון, ולכן יש חילוק לגבי פהב"כ, שאם באה בתוך הסעודה נחשב שבאה למזון, ונפטרת בברכת הפת, אך אם באה לאחר הסעודה נחשב שבאה לקניות, ואינה נפטרת בברכת הפת.

ב. לגבי בשר דוגים ודייסא הבאים אחר הסעודה, לרא"ש חייבים בברכה, וכפי שנתבאר שגדר הפטור מפני שטפלים לפת שבאים בשבילה, ולאחר שסילק הפת א"א להטפילים לפת, ואינם נפטרים בברכתה, אך לרשב"א הפת פוטרת כל דברים הבאים למזון, ודברים אלו כיון שלעולם באים למזון, לכן נפטרים בברכת הפת אף לאחר הסעודה.

ג. בפטור יין [כשבירך על היין בתוך המזון] ומשקין [שנפטרים ע"י ברכת הפת] הבאים אחר המזון, לרשב"א גדר דין זה תלוי בסביבה שמחמתה שותה את המשקין, שאם שותה מחמת צמאון האכילה נחשב שבאו לשרות האכילה, וטפלים לפת ונפטרים בברכתה, אך אם צמא מסיבה אחרת הם מחוייבים בברכה, [ואינו תלוי כלל באחר הסעודה ובסילוק שולחן, שגדר הפטור אינו מחמת הסעודה, אלא מכיון שטפלים לפת] אך לתוס' ולרא"ש דין זה תלוי בגמר הסעודה, כיון שדינם הוא כדברים הבאים מחמת הסעודה, ולכן כל זמן שלא גמר סעודתו אינם מחוייבים בברכה, ולכן כתבו התוס' שבזמנינו דין זה אינו שייך.

ד. באופן ששותה מים לצמא, אך אינו שותה אותם אלא רק בתוך הסעודה, כדי שלא יזיקו לו המים, דברבינו יונה מבואר שנפטרים בברכת הפת כיון שנחשב שבאים בסביבת הפת, ונתבאר בדברינו דסברא זו אתי שפיר רק לדרכו של הרא"ש, אך לדרכו של הרשב"א אין מקום להחשיב את המים כטפלים לפת, וצריך לברך עליהם.

ביאור שיטת השו"ע שפסק כהרא"ש בדברים הבאים מחמת הסעודה

ומעתה יש לדון כיצד נקטינן לענין דינא, ונראה שבכל הנידונים הללו מבואר בב"י ובשו"ע דאזלינן בשיטת הרא"ש ודלא כשיטת הרשב"א, דבגדר דברים הבאים מחמת הסעודה כתב השו"ע (קעז א) 'דברים הבאים בתוך הסעודה, אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, כגון בשר דוגים וביצים וירקות וגבינה ודייסא ומיני מלוחים, ודברים אלו הם סברת הרא"ש כפי שהביאו הב"י שדברים אלו הם בגדרים דברים הבאים מחמת הסעודה, ואילו לרשב"א אינם בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה, אלא גדר הפטור בהם מפני שבאים למזון.

וכן מדוקדק מלשונו שכתב שדרך לקבוע סעודה אליהם ללפת בהם הפת, שכפי שנתבאר לשיטת הרא"ש זה טעם הפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה, שנאכלים אגב הקביעות של הפת, ולכן כתב שהדרך ללפת בהם הפת, ולכן אף כשאוכלם בפכ"ע נחשב שבאים בשביל הפת ונפטרים בברכה.

אמנם יעוי' בביאור הלכה (ד"ה ללפת) ובשער הציון (סק"ב) שתמה על השו"ע שכתב לשון זו שדברים אלו דרך ללפת הפת, והרי אף דייסא שאין דרך ללפת בה הפת נכשרת בברכת הפת, וכתב שבכרחי שיש גדר נוסף בזה, שכל דברים שבאים למזון ולהשביע הם נחשבים כעיקר הסעודה ונפטרים בברכת הפת וכתב שלשון השו"ע דחוק, וקיצר בזה.

ולפי מש"נ תימה זו גדולה יותר, שנתבאר לעיל שהרא"ש כאשר כתב דין זה הזכיר שני גדרים חלוקים אלו, שיש דברים שרגילים ללפת בהם הפת, ויש דברים הבאים לעיקר הסעודה, וכפי שדיקדקנו את לשונו שכתב 'כגון בשר דוגים וירק ודייסא שרגילין לקבוע עיקר הסעודה עליהם ללאכול בהן את הפת, והכרזתו שכוונתו לשני דינים, ומה שכתב גְּלֹאכּוּל בהן הפת, צריך לפרש שו' זו הכוונה ל'אור, אמנם השו"ע שניה מלשון הרא"ש, דכתב 'דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת, ומבואר שמש"כ ללפת הפת זה הביאור לדברים שקובעים עליהם סעודה, ואינו דין אחר, וזה תימה שבהכרח יש בזה שני דינים חלוקים, דין של דברים שקובעים עליהם סעודה והם עיקר הסעודה, אע"פ שאינו רגיל כלל ללפת בהם הפת, וכן דברים המלפתים הפת, וצ"ע.

ונראה עוד דחזינו דהשו"ע אזיל בשיטת הרא"ש ודלא כשיטת הרשב"א, דהרי נתבאר דהרא"ש והרשב"א פליגי בבשר דוגים ודייסא הבאים אחר הסעודה האם חייבים בברכה, ואף בזה מפורש בשו"ע (בסעף ב) שפסק כשיטת הרא"ש דאף דברים הבאים מחמת הסעודה אם אוכלם לאחר הסעודה חייבים בברכה.

ואף בדין הנוסף שנתבאר דפליגי הרא"ש והרשב"א מהו הגדר של אחר הסעודה, מבואר דאזיל בשיטת הרא"ש, דלשון השו"ע היא 'שהיה מנהג בימי חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסיימים אותו, ומבואר דדין זה תלוי בהסרת הפת, וזה כשיטת הרא"ש, ודלא כשיטת הרשב"א שביאר שדין זה תלוי בסילוק השולחן, ובשני דינים האחרונים יעוי' בביאור הלכה (ד"ה שאין אנו) שכבר עמד בזה, דהשו"ע פסק בזה כהרא"ש ודלא כהרשב"א.

שיטת השו"ע כהרא"ש בדין משקין הבאים בסעודה

וכן נראה דלגבי הנידון של יין שבא לפני המזון שאינו פוטר את היין הבא אחר המזון, מבואר דפסק כהרא"ש שדין זה תלוי בסילוק הסעודה, ולא כהרשב"א שדין זה תלוי במה ששותה מחמת צמאון האכילה, דהבית יוסף הביא בסי' קעז על דברי הטור שיין שלפני המזון אינו פוטר יין שאחר המזון את דברי התוס' ורבינו יונה והמדרכי שבזמנינו דין זה אינו נוהג, כיון שדין זה שייך רק בזמן הגמ' שהיו מסלקין את הפת בגמר הסעודה, ונראה דאף בשו"ע פסק כן, דהרי לא הביא דין זה שיין שבתוך הסעודה אינו פוטר יין שאחר המזון, ועי' במג"א סק"ג שכתב שדין זה אינו מצוי בזמנינו כיון שאין אנו נוהגים בסילוק הפת, וכן עי' במאמרי' שמחמת טעם זה השמיטו השו"ע, ומבואר א"כ שפסק בזה דלא כהרשב"א.

וכן נראה דזו שיטתו בדין של משקין הבאים בתוך הסעודה, דהשו"ע כתב בסתמא בסעף ז' [בדעה ראשונה] דנפטרים בברכת הפת, ולא חילק בזה אם שותה בתחילת הסעודה או אחר הסעודה, שהרי לאחר הסעודה אינו נפטר בברכת הפת, וככל שאר דברים הבאים מחמת הסעודה, והיינו מפני דס"ל כשיטת התוס' והרא"ש שדין אחר הסעודה הוא אחר סילוק הפת, וכיון שדין זה אינו מצוי בינינו לכן לא כתבו.

וכן ע"פ מה שהעלנו לעיל בדין שחידש רבינו יונה דאף כששותה מים לצמא, אך שותה רק בתוך הסעודה שלא יזיקו לו המים, השו"ע הביא דין זה, אכן נתבאר שדין זה אתי שפיר רק לדרכו של הרא"ש ולא לדרכו של הרשב"א, וא"כ מבואר שאף בנידון זה נקטינן לדינא כהרא"ש.

כי כל עצם הברכה זה על שגמר אכילתו ולכן ברכת המזון לעולם נחשב כסילוק והיסח הדעת, אבל בתפילה וכי משום שרוצה להתפלל מסיח דעת מאכילתו, דאי שלא כך רצונו, כי דעתו ברורה שרוצה להמשיך לאכול רק שמפסיק באמצע להתפלל ושוב מיד ממשיך באכילתו, ולכן תפילה באמצע האכילה לא נחשבת להפסק כלל, ואפילו שודאי הוא שלא שייך להתפלל ולאכול יחד, אבל זה לא עושה הפסק לאכילה, ורק לגבי ברכת המזון זה נאמר וכונ"ל, אבל שאר דברים לא, דמה בכך שעושה כעת איזה דבר שלא שייך באותו זמן גם לאכול, וכי בגלל זה סילק סעודתו, הרי על כל פנים דעתו היא להדיא להמשיך באכילתו לכן לא היו התפילה הפסק, וכך נפסק להלכה בשו"ע ובאחרונים כאן, וא"כ ודאי הוא שגם יציאה לבית הכסא לעשות צרכיו לא היו הפסק וכוונתו אליוהו נפק"מ בזה שלא שייך אז לאכול ולשתות, וזה לא גרע מתפילה ולכאורה אפילו עדיפה מתפילה, לפי מה שכתב רש"י הנ"ל שמציאות האכילה גורמת לעשיית צרכיו, ולכן למעשה נפסק להלכה שיציאה לבית הכסא לעשיית צרכיו לא היו הפסק באכילה, וכפי שכתבו הפוסקים וכונ"ל.

והנה, דבר פשוט הוא שדברי המהריק"ש קאי על כל דין שינוי מקום, שבעצם לעולם הליכה לבית הכסא לא נחשבת שינוי מקום, וא"כ פשיטא שלדידן שכל דין שינוי מקום זה רק בפירות או שתיה וכונ"ל בריש דברינו, א"כ כך יהיה הדין שאם באמצע שאוכל פירות או שותה משקה הוצרך לנקביו ויוצא לבית הכסא, דלא היו שינוי מקום, שהיות והיסוד הוא שכיון שלא סגי בלאו הכי לא היו הפסק, א"כ מאי נפק"מ באיזה סוג אכילה עסקינו, וכך מצאתי מפורש להגאון רבי אליהו מני רביה דמרון הר"ח הטוב, בספרו זכרונות אליהו הלכות ברכות מערכת ש' סעיף ז' וז"ל: עיין מהריק"ש בערך לחם שכתב בדין הפת ששאם הוצרך לילך לעשות צרכיו כיוון שהוא מוכרח אינו נקרא שינוי רשות, וכתב וכן ראוי לפסוק ועיין שם, ולפי קוצר דעתי נראה שדין מהריק"ש ז"ל אפילו בדבר שאינו צריך ברכה במקומו, כיון שאינו נקרא שינוי רשות עכ"ל, ועיי"ש עוד.

על כל פנים עלה בבידיו היסוד הזה שבית הכסא לא היו שינוי מקום, ולא עוד אלא שהוא עדיף משינוי מחדר לחדר וכונ"ל, והשתא לכאורה תמוה מאוד מאוד דברי המשנ"ב והביאור הלכה הנ"ל, ולכאורה גם יש ממש סתירה בדבריו. ראשית תמוה איך פסק שבאמצע אכילת פירות או שתיה אם הלך לבית הכסא היו הפסק ושינוי מקום, נגד דעת הלבוש והמהריק"ש ושאר האחרונים, ולא מצינו לשום פוסק שלא פסק כמותם, ועוד שהרי כפי המבואר אפילו המחמירים במחדר לחדר מקילים ביציאה לבית הכסא, ורבינו המשנ"ב והביאור הלכה עצמו יצא בקול גדול לפסק בכל החומראל שבערך לחם שכתב בדין הפת ששאם הוצרך פסק עכ"פ בדיעבד שמחדר לחדר לא היו הפסק ושינוי מקום, ועוד כתב שאפילו המיקל לכתחילה יש לו על מה לסמוך, ואין נהפכו הדברים ביציאה לבית הכסא שאפילו בדיעבד היו שינוי מקום, והרי כלפי לאיי, וכפי שהסבירו האחרונים כנ"ל שיציאה לבית הכסא עדיפא מחדר לחדר ולא היו הפסק לכרע"ו, וביותר שהמשנ"ב הסביר כמה פעמים מדוע מחדר לחדר לא היו שינוי מקום, במשום שהוא תחת גג אחד" כך כתב בהקדמתו לסימן בשורה החמישית מרחיבות, וכן בביאור הלכה הנ"ל ד"ה בבית אחד, וכן במשנ"ב ס"ק י"ב, ואם כן אם הסברא מצד שהכל גג אחד אז מאי נפק"מ בין אם זה סתם חדר או שזה בית הכסא הא כיוון שהכל תחת גג אחד לא היו שינוי מקום, אם לא שנאמר דאיירי באמת דזקא על בית הכסא שמוחוץ לבית וכדלקמן. וזה אין לומר שדעת המשנ"ב שבית הכסא גרע אפילו מחדר לחדר מצד דהוי גברא דחויא, וכסברת הגאונים הנ"ל, שהרי לא נפסק כך להלכה וכפי שפסק הרמ"א בסוף הסימן והסכים עמו שם המשנ"ב והביאור הלכה, ואם כן ודאי שבית הכסא על כל פנים כמחדר לחדר וכונ"ל.

אלא נראה באופן ברור ופשוט שודאי דעת המשנ"ב כשאר כל האחרונים, שהליכה לבית הכסא לא נחשבת להפסק כלל, ועוד עדיפא מחדר לחדר וכונ"ל, וכל דברי המשנ"ב והביאור הלכה בענין בית הכסא איירי על כל הסג מחוץ לבית, ואינו תחת גג אחד, ואז לא יעזור שום סברות שבעולם "שלא סגי בלאו הכי", או "שהיו כאילו דעתו על זה", שכיון שזה בית אחר לא עוזר מאומה מה שהיה דעתו על זה, ולעולם היו שינוי מקום בסעודת פירות או שתיה, וכמו שכתב המשנ"ב בהקדמתו לסימן, והדברים מדוייקים מאוד בדברי המשנ"ב והביאור הלכה בשני המקומות שבהם כתב שבית הכסא היו הפסק, במשנ"ב בס"ק כ"ו כתב וז"ל: זה שצריך [לברך] ברכה ראשונה [שוב, אם שניה מקומן], הוא רק בעומד בסעודת פירות או משקין דתכף **ביציאתו חוץ לפתח ביתו** נפסקה סעודתו, ואפילו הלך רק לעשות צרכיו לקטנים, עכ"ל, וא"כ להדיא איירי המשנ"ב ביוצא חוץ לביתו, ועל זה אמר שאפילו אם יצא רק לעשות צרכיו גם היו שינוי מקום, ועל כל פנים איירי ביציאה חוץ לבית, אבל אם בית הכסא הוא בתוך חדר מחדרי חדר, בודאי לא גרע מסתם יוצא מחדר לחדר שכבר פסק המשנ"ב והביאור הלכה שבידיעבד ודאי שאין לברך שוב, ואפילו לכתחילה כתב הביאור הלכה שהמיקל יש לו על מה לסמוך וכונ"ל, ואף יתכן שמודה המשנ"ב שאף עדיפא יציאה לבית הכסא שאיננה נחשבת הפסק לכרע"ו, מאשר יציאה מחדר לחדר וכדברי כל האחרונים הנ"ל, וכך גם מתפרשים דברי הביאור הלכה בסוף הסימן שכתב וז"ל: כגון שהוצרך לנקביו, מבואר לעיל דזה דזוקא בסעודת פת, אבל בפירות או משקין היו הפסק **מחמת היציאה ממקומו**, וכשחוזר למקומו צריך ברכה, עכ"ל, וזהו שכתב "מחמת היציאה ממקומו", והיינו ככל דיני שינוי מקום ביוצא ממקומו הנלמד לעיל בכל הסימן, וזה כבר ביאר לעיל שמחדר לחדר עכ"פ בדיעבד לא היו שינוי מקום, וא"כ פשיטא שלא גרע בית הכסא אם הוא בתוך הבית, שודאי לא היו שינוי מקום עכ"פ שביצא כבר, כמו במחדר לחדר, ואפשר דאפילו עדיפא מיניה וכונ"ל, ורק אם בית הכסא הוא מחוץ לבית לא היו שינוי מקום מחמת היציאה ממקומו וכונ"ל, וזהו עיקר דברי הביאור הלכה לומר, שבאמצע סעודת פת אם יצא ממקומו מחוץ לביתו, לא צריך לברך שוב כשחוזר, כי בסעודת פת ליכא כלל דין שינוי מקום וכונ"ל, אבל בסעודת פירות ומשקין אם יצא חוץ לביתו אפילו רק לעשיית צרכיו, גם כן היו שינוי מקום, וצריך לברך שוב כשחוזר, והדברים ברורים ופשוטים ומבוארים.

נמצינו למדים שלהלכה ולמעשה לכל הדעות ולכל השיטות, לפי המציאות בימינו שבדרך כלל בית הכסא הוא בתוך הבית והכל תחת גג אחד, היציאה לבית הכסא לא נחשבת להפסק ושינוי מקום, ורק ביוצא חוץ לביתו לעשות צרכיו היו שינוי מקום בסעודת פירות או משקין לדידן ששם בלבד שייך שינוי מקום וכונ"ל, וגם דעת הביאור הלכה עולים בקנה אחד עם שאר כל האחרונים בענין זה וכונ"ל.

עד כאן דברנו לפי העולה מדברי הפוסקים והנלמד מדבריהם, והשתא נחזי שלמעשה היום בזמנינו אנו, מצד עוד ענין, ההיתר עוד יותר פשוט וכפי שנבאר בעז"ה.

נהה ישנו כלל ויסוד חשוב בדין שינוי מקום שכתבו הלבוש כאן בסוף הסימן כסיכום לדין שינוי מקום והביאוהו האחרונים, וכן העתיקו הכף החיים בס"ק מ"א וז"ל: כללא דמילתא כל דבר שדרך האדם לעשות לפעמים באמצע עסקיו, דרך אקראי בעלמא מקרי ולא היו הסח הדעת, עכ"ל. והיינו דכללא דחסח הדעת וכן שינוי מקום שדינו כהיסח הדעת (עיין ברמ"א סעיף ב', ובא"ח בהעלותך ב'), תלוי מאוד בדרך האדם ודעתו הרגילה איך דעתו ורגילותו בזמן שמתעסק בעסקיו או אוכל סעודתו, וזה קובע את הדין למעשה, שמה שהוא הדרך והרגילות אצל

שם סעיפים א' וב', והרמ"א שם בהג"ה בסעיף ב' פסק כהרא"ש דהלכה כרב חסדא, וכך למעשה פסקו האחרונים גם לדידן דקיבילו הוראות מרן, משום ספק ברכות להקל, עיין בן איש חי ש"ר בהעלותך סעיף ב', וכה"ח סימן קע"ח ס"ק א', י"ד, וכ"ב, והעיד שם שכן המנהג למעשה גם לדידן בני ספרד עיי"ש. זהו כלל הדברים בהקדמת סוגיא דידן, ולכן נהמנו את כל דברינו לאורך כל הענין של שינוי מקום רק על אכילת פירות ושתיה, שרק בזה למעשה נוהג דין שינוי מקום וכונ"ל.

והנה ישנה מחלוקת בפרט מסויים בגדר ענין שינוי מקום, האם רק מבית לבית היו שינוי מקום, או אפילו מחדר לחדר באותו בית וכן מקומה לקומה גם כן היו שינוי מקום, ויש הרבה מה להפלל ולהאריך בענין זה בראשונים ובאחרונים, אך אין כאן המקום לזה ואין לו מעניינו, ובסוף דברינו נדבר בזה עוד בעז"ה, וכאן רק נביא בזה את דברי הביאור הלכה שזה שייך למהלך הענין. הביאור הלכה כאן בסעיף ב' בדי"ה בבית אחד האריך בענין זה, והביא בזה מחלוקת ראשונים, וזה תלוי בגרסאות בגמ', והביא שלמעשה האחרונים פסקו שמחדר לחדר היו שינוי מקום, וכתב בסוף דבריו וז"ל: ראוי ונכון לחוש לכתחילה לדעת האחרונים שלא ליכנס אפילו מחדר לחדר באמצע אכילתו בדברים שאין טעונין ברכה אחריהן במקומן, מכל מקום הנוהג להקל בזה אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך, ועל כל פנים בדיעבד בודאי אין להצריך ברכה בהן, דמידי ספיקא לא נפקא, וספק ברכות להקל, עכ"ל. וכך פסק גם במשנה ברורה סיק"ח כ"ח ובשער הציון שם ס"ק כ"ב, שרק לכתחילה צריך להזהר לא לצאת באמצע אכילת פירות ושתיה מחדר לחדר, אבל אם יצא אינו חוזר ומברך, זהו דעת המשנה ברורה בענין שינוי מקום מחדר לחדר, בניגוד לדעת שאר כל האחרונים וכפי שהזכיר הביאור הלכה בריש דבריו, שכולם סברי להדיא שאפילו מחדר לחדר באותו בית היו שינוי מקום וחוזר ומברך, ונוכחי כאן כמה מגדולי האחרונים חכמי ספרד ואשכנז שפסקו כן להדיא כאן בסימן קע"ח הלבוש בסעיף א', מגן אברהם ס"ק ד', אליה רבה ס"ק א', פרי מגדים באשל אברהם ס"ק ד', ורינו זלמן בסעיף א', חסד לאלפים סעיף ב', בן איש חי ש"ר בהעלותך סעיף ד', כף החיים ס"ק ב' ו"א, ולקמן בסוף דברינו נתייחס בעז"ה לגבי ההלכה למעשה בענין זה כיום, ועכ"פ כעת נפק"מ לנו רק דבר זה שדעת האחרונים דמחדר לחדר היו שינוי מקום, ודעת המשנ"ב שהמיקל אפילו לכתחילה יש לו על מה לסמוך, אלא שלמעשה לכתחילה ראוי להחמיר, אבל בדיעבד ודאי שאינו חוזר ומברך.

והשתא ניגש לעיקר נידון ענין אם הפסיק באמצע אכילתו ונכנס לבית הכסא ודעתי צרכיו, והנה הבית יוסף כאן בסעיף ד' בדי"ה כתב עוד סט"ק וכו', הביא בזה מחלוקת, שבספר אוהל מועד פסק שהנצרך לנקביו בתוך סעודתו אינו צריך לברך שוב כשחוזר כי זה לא נחשב הפסק, ולעומת זה יש מהגאונים שסוברים שהיו הפסק וצריך לברך שוב, והבית יוסף שם לא הביא שום הסבר במחלוקת הזו, והאחרונים כאן על השו"ע [עיין כף החיים ס"ק מ"ב], הביא את הרמב"ן במלחמתו ה' בפסחים (דף כ"ד ע"א בדפי הריף) שכבר הביא מחלוקת זו בין הגאונים, ושם כתב הרמב"ן שהסברא שזה נחשב להפסק "משום דגברא דחיא הוא" והיינו כמו שמצינו בגמ' בברכות כ"ג ע"א במחלוקת בדין הנצרך לנקביו באמצע תפילתו והפסיק תפילתו, מהיכן ימשיך, ושם הסבירה הגמ' לחד מ"ד שכשנצרך לנקביו הוא בגדר "גברא דחיא", שהוא דחוי מלהתפלל, וממילא נעקרה תפילתו לגמרי, ומאן דאמר אחר סובר שלא אמרינן גברא דחיא, ולמעשה שם כך נפסק להלכה שלא אמרינן גברא דחיא הוא עיי"ש. ועכ"פ סוברים כמה גאונים שנצרך לנקביו באמצע אכילתו הוא בגדר גברא דחיא, דהיינו שהרי בית הכסא לא חזי לאכילה ושתיה, ממילא אם נכנס לבית הכסא באמצע אכילתו, נדחתו ונעקרת אכילתו, וממילא כשחוזר צריך לברך שוב, ולהלכה פסק שם הרמב"ן לדעת החולקים שסוברים שבית הכסא לא היו הפסק, ולא אמרינן גברא דחיא הוא לגבי סעודה, וזהו שפסק הרמ"א כאן בשו"ע סעיף ז' שאם הוצרך לנקביו באמצע סעודתו לא היו הפסק, ולמעשה כך פסקו האחרונים, ובדבריהם חזינו להדיא שגם לא אמרינן גברא דחיא הוא, וגם מדין שינוי מקום לא היו שינוי מקום, והסבירו בזה את טעמא דמילתא, וכפי שנבאר בעז"ה.

והנה הלבוש פסק כן להדיא בסעיף ז', וכן הכנסת הגדולה בהגהת בית יוסף ס"ק י"ב עיי"ש, ומראשי המדברים בזה שהביאוהו כולם הוא המהריק"ש בהגהותיו [ערך לחם" על השו"ע בסעיף ב', כתב וז"ל: הצריך לנקביו בתוך סעודתו והוא יחידי [שאינו יכול להניח מקצת חברים]. נראה לי שהוא תלוי במחלוקת בדין שינוי מחדר לחדר, ואולי לא חשיב שינוי והסיח הדעת כיון דלא סגי בלאו הכי, ואם כן אפילו למצריכים [ברכה] כששניה מקומו מחדר לחדר, בזה לא יצריכו לברך, וכן ראוי לנהוג, עכ"ל. והביאוהו אחרונים רבים, ומהם גדולי רבותינו פוסקי הסמדרים הלא המה מרן החי"א במחצית ברכה ס"ק ג', רבי אליעזר פאפו בחסד לאלפים ס"ק ד', הבן איש חי בפרשת בהעלותך סעיף ה', והכף החיים ס"ק מ"ב, עיי"ש. והמבואר בדברי המהריק"ש הוא שיציאה לבית הכסא שזה בודאי לחדר אחר, ולכאורה דינו כמחדר לחדר, בכל אופן זה לא נקרא הפסק לכ"ע אפילו למחמירים במחדר לחדר, משום שכאן כשנצרך לנקביו מוכרח הוא לצאת לבית הכסא, ולא סגי ליה בלאו הכי, ובפרט אם זה סעודה גדולה וארוכה שהוא מודע לזה מראש שיש הסתברות גדולה שיצטרך לנקביו, עיין רש"י בבבא מציעא דף ק"ז ע"א על דברי הגמ' שם שאמר רבי יוחנן על הפסוק "ברוך אתה בעירי" שהכוונה שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך, וכתב רש"י שם וז"ל: סמוך לשולחנך וכי שתוכל לבדוק עצמך לפני אכילה ולאחר אכילה, דכתניא הנצרך לנקביו ואוכל דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו, ואחר אכילה שהמאלא דוחק ומוציא את המנוח, עכ"ל. ועכ"פ כיון שכשנצרך לנקביו ודאי מוכרח הוא לצאת, א"כ כל כהאי גוונא, ודאי לא כמי שהיה בדעתו על זה שפשיטא שכל דבר שיהיה הכרח לעשותו יעשהו, ולכן פשיטא ליה למהריק"ש ולכל האחרונים וכונ"ל שלצאת לבית הכסא זה יותר קל בדין שינוי מקום מאשר אפילו מחדר לחדר, ואפילו המחמירים מחדר לחדר ולמעשה זה כמעט כל האחרונים וכונ"ל, מכל מקום יודו ביציאה לבית הכסא, אפילו שהוא בודאי הרי יוצא לחדר אחר שזה בית הכסא, מכל מקום ליש את שינוי מקום והפסק, ובאמת חזינו כך להדיא שאותם פוסקים שפסקו כאן בענין יציאה לבית הכסא שלא היו הפסק, הם עצמם פסקו שמחדר לחדר היו הפסק וכמו שהבאנו לעיל, והיינו כפי שהסביר המהריק"ש כי מחדר לחדר אין שום הכרח לצאת באמצע האכילה, ולכן אם יצא היו שינוי מקום, משא"כ לבית הכסא כיון דלא סגי בלאו הכי.

וגם מצד הסברא דגברא דחיא הוא, סברו הראשונים והאחרונים הנ"ל דלא אמרינן אין בנצרך לנקביו באמצע סעודתו, שעל כל פנים לאו בגדר דחיא הוא, ובאמת לכאורה זה לא גרע ממה דקיי"ל כאן בסעיף ו' שהמתפלל בתוך סעודתו לא היו הפסק, וכבר הביאו בזה הטור והבית יוסף את דברי רבינו יום טוב בר' יהודה שסובר דהוי הפסק משום הסברא שהגמי אומרת בחולין לגבי ברכת המזון שאי אפשר לברך ולאכול ביחד, ולכן אם בירך ברכת המזון היו הפסק לסעודתו, ומכאן למד רבינו יום טוב שהוא הדין לגבי תפילה, שאי אפשר להתפלל ולאכול ביחד, ולכן המתפלל בתוך סעודתו היו הפסק וסילוק לסעודה וצריך לברך שוב, והביאו הטור והבית יוסף שהראשונים חלקו על רבינו יום טוב משום שרק לגבי ברכת המזון אמרינן הכי כיון שדוקא ברכת המזון כל מהותה היא סילוק והיסח הדעת מאכילה, וזהו שאומרת הגמ' שלא שייך לברך ברכת המזון ולאכול ביחד,

תימה בדברי המשנ"ב שהביא דברי הרשב"א לדינא

אמנם ע"פ האמור יש לתמוה טובא על המשנ"ב (סק"ז) שכתב בדין יין שבתוך הסעודה שאינו פוטר יין שלאחר הסעודה וז"ל ובירך על היין שבתוך המזון צריך לברך שנית על יין שלאחר הסעודה כי יין שבתוך המזון אינו בא רק לשרות המאכל שבמעיו ואינו חשוב לפטור היין שלאחר המזון שבא לשתיה ולתענוג [ועיין בב"י שכתב דאם הוא צמא מחמת אכילתו אפילו נשתהא זמן הרבה אחר הסעודה אעפ"כ כל זמן שלא בירך בהמ"ז כיון שבתוך המזון דמי דבא לשרות המאכל וגם משמע קצת מדברי הרשב"א דאם הוא שותה מיד אחר האכילה ג"כ מסתמא כדי לשרות המאכל הוא בא] אך באמת אין דין זה מצוי בינינו שאין אנו מושכין ידינו מן הפת עד בהמ"ז וחשיב הכל תוך הסעודה ולפיכך ממילא יין שבתוך המזון פוטר גם יין שלאחר המזון דזה וזה לשרות עכ"ל, ודבריו תמוהים שהרכיב יחד שתי שיטות סותרות, ראשית דכפי שנתבאר הרא"ש והרשב"א פליגי בהגדרת דין זה של יין שאחר המזון, דלשיטת הרא"ש דין זה תלוי בסילוק הסעודה, כיון שגדר דין זה הוא מחמת דחשיב כדברים הבאים מחמת הסעודה, ואין חילוק כלל מאיזה סיבה צמא ותאב לשתות, [כפי שנתבאר מרבינו יונה דאפילו אם צמא קודם אכילתו, מ"מ נפטר בברכת הפת]. ולרשב"א תלוי רק אם המים באים לשרות את האכילה, ואינו תלוי אם אוכלם קודם סילוק הסעודה או אחר סילוק סעודה, ותימה כיצד חיברם וצירפם יחד.

וביותר יש לתמוה מהי כוונת המשנ"ב לפי הבנתו ששיטות אלו אינם סותרות, וכתב את דברי הרשב"א שאם צמא מחמת אכילתו חשיב כיון שבתוך המזון, דצ"ע באיזה אופן אייג, שאם כוונת המשנ"ב לבאר דבריו באופן שסילק סעודתו, וכפי שמשמע קצת ממה שציטט דבריו שאפילו נשתהה הרבה, א"כ [לשיטת הרא"ש] קשה מה יועיל שצמא מחמת אכילתו, הרי כבר נסתלקה סעודתו, וכיצד יפטר בברכת הפת, ואי איירי קודם סילוק הסעודה, א"כ לשיטת הרא"ש אפילו אם אינו צמא מחמת האכילה נפטר בברכת הפת, וכמו שכתבו רבינו יונה.

ובעיקרא דמילתא שהביא את דברי הרשב"א לפסק הלכה, יש להעיר שכפי שנתבאר בכל ענין זה דעת השו"ע להכריע כשיטת הרא"ש ודלא כשיטת הרשב"א, וא"כ דין זה אינו תלוי כלל מאיזה סיבה שותה את המים, אלא תלוי רק אם שותה בתוך הסעודה או לאחר סילוק הסעודה.

והנה אע"פ שנתבאר שבנידון זה פסק השו"ע לגמרי כהרא"ש, אכן כפי שמצינו בביאור הלכה לגבי דין סילוק סעודה יש מקום לחוש אף לשיטת הרשב"א, וכפי שהעלה לגבי דין דייסא שנאכלת לאחר הסעודה, וכן בדין סילוק סעודה שאינו תלוי רק בסילוק הפת אלא אף בסילוק השולחן, [אלא שבדינים אלו צריך שיטות נוספות של ראשונים, עיי"ש] ויתכן שלפ"ז יש מקום לחוש לשיטת הרשב"א אף בענין של משקין בתוך הסעודה, שאם אינו עושה את עצת השו"ע שירא שמים ישתה קודם הסעודה, וסומך לפוטרום בברכת הפת, א"כ באופן שישתה בין בתחילת הסעודה ובין בסוף הסעודה שלא בכדי לשרות האכילה, אלא שצמא מחמת רוב שתייה, יותר יש לחוש לעצת השו"ע לברך קודם הסעודה על המשקין ולפטור את המשקין שתוך הסעודה.

ובנוגע לספק שפתחנו בו בתחילת דברינו, כפי שהערנו בו לעיל נראה שאף היה צמא קודם הסעודה, ושותה בתוך הסעודה שלא מחמת האכילה, יש מקום לצדד שיהיה פטור מברכה, כיון שמסתבר שצמאונו גדל מחמת האכילה, וכפי שצידדנו לשיטת הרא"ש אין צריך שעיקר שתיית המשקין תהיה מחמת הסעודה, אלא סגי שהם שייכים קצת לסעודה. ובאשר לספק השני באופן שצמא באמצע הסעודה שלא מחמת הסעודה, וכגון בחתונות שרוקד ומתוך כן צמא, צידדנו לעיל דאף לשיטת הרא"ש מסתבר שאינם נפטרים בברכת הפת וצריך לברך עליהם, [ולא מיבעי דלשיטת הרשב"א משקין אלו לא יפטרו בברכת הפת, דלא גרע ממי שצמא מחמת שיחה] ועכ"פ ראוי שיפטרם ע"י ברכה על מיני מתיקה וכדו מדברים הבאים לקנינו, [באופן שלא חש לעצת השו"ע לברך קודם הסעודה].

הרב ראובן ניסן שליע"א נולד "אליבא דהלכתא" בני ברק

בענין הנכנס לבית הכסא באמצע אכילת פירות או שתיה האם צריך לברך שוב כשחוזר

ברמ"א בשו"ע סימן קע"ח סעיף ז' כתב, שהיוצא לנקביו בתוך סעודתו לא היו הפסק, ואין צריך לברך שנית על האוכל כשחוזר וממשיך לאכול, וכתב שם הביאור הלכה וז"ל: כגון שהוצרך לנקביו וכו', מבואר לעיל [סעיף ב' ובמשנ"ב שם ס"ק כ"ו] דזה דזוקא בסעודת פת, אבל בפירות או משקין היו הפסק מחמת היציאה ממקומו, וכשחוזר למקומו צריך ברכה, עכ"ל. וכך כתב המשנ"ב לעיל בס"ק כ"ו מפורש, שאם באמצע שאוכל פירות או שותה משקין, הלך לעשות צרכיו אפילו לקטנים, כשחוזר ורוצה להמשיך לאכול חייב לברך שוב ברכה ראשונה, ורבים סבורים שעל פי זה כך צריך לנהוג למעשה כיום, לברך שוב ככהאי גוונא, ואנכי לא כן אדמה, אלא פשיטא לי דלמעשה לדידן אפילו לדעת המשנ"ב גופיה לא צריכינו לברך שוב, אלא דלזה בעינן למיחת לעומקא דהאי סוגיא, ולפרשה ולבררה לדבעי, להוציא הלכה לאורה, לאמיתיה של תורה.

והנה טרם ניכנס אל הקודש פנימה, נעמוד רגע על הפתח, למיפתח פתחא להאי פרשתא, בהקדמה קצרה בכלל ובפרט בענין סוגיא דשינוי מקום, ואחר כך נלך מחיל אל חיל לנידון דידן.

נהה בפסחים ק"א ע"ב הגמי הביאה ברייתא "שינוי מקום צריך לברך", דהיינו אם שינה מקום באמצע אכילתו צריך לברך שוב ברכה ראשונה, ונחלקו שם רב חסדא ורב ששת באיזה סוג אכילה איירי הברייתא שאם שינה מקום באמצע אכילתו צריך לברך שוב, לרב חסדא איירי דזוקא באוכל דבר שאין טעון ברכה אחרונה במקומו כגון בפירות או שתיה שאז אם שינה מקום באמצע אכילתו חייב לברך שוב, שכיון שלא צריך לברך ברכה אחרונה דזקא במקום הראשון, אז תכף ומיד ברגע שעקר ממקומו הראשון כבר נתבטלה קביעותו משם, שהרי אין צריך לחזור לשם, וממילא השינוי מקום מפסיק לגמרי את אכילתו הראשונה, ולכן כשרוצה להמשיך לאכול בין במקום החדש ובין במקום הראשון היו כסעודה אחרת לגמרי, וצריך לברך שוב ברכה ראשונה, אבל אם אוכל דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן כגון פת, אין צריך לברך שוב, שכיון שעדיין הוא תלוי וקשור עם מקומו הראשון שהרי חייב לחזור לשם לברך ברכה אחרונה, אז השינוי מקום לא גורם להפסיק את קביעות אכילתו הראשונה, אלא בכל מקום שהוא, וכן נחשב המשך לאכילתו הראשונה, וכאילו יושב במקום הראשון דמי, ולכן לא צריך לברך שוב ברכה ראשונה, זוהי דעת רב חסדא, ורב ששת סובר שלעולם בכל גווני יש דין שינוי מקום אפילו באמצע סעודת פת, כי עצם השינוי מקום לעולם היו הפסק לקביעות האכילה הראשונה, וצריך לברך שוב ברכה ראשונה.

ולהלכה הביא הבית יוסף בריש סימן קע"ח שנחלקו הראשונים כמאן הלכתא, דהרי"ף והרמב"ם פוסקים כרב ששת, והרא"ש פוסק כרב חסדא, והבית יוסף הכריע כדעת הרי"ף והרמב"ם דהלכה כרב ששת, וכן פסק בשו"ע

האדם אז ממילא זה כדבר אקראי בעלמא, ובמציאות, האדם לא מסיח דעתו בגלל פעולה כזאת, ומשום הכי זה גם קובע את הדין שלא היה הסח הדעת והפסק באכילה, וכן לדוגמא פסק הלבוש עצמו בסימן רס"ג והביאוהו שם הביאור הלכה בתחילת הסימן, והכף החיים בס"ק י"א, שאם משנה מקום מהבית לסוכה לא הוי הפסק אפילו שהסוכה בחדר אחר לגמרי, משום שכך הוא הדרך כשפוסקים הגשמים שנכנסים לסוכה, ולכן זה לא נחשב שינוי מקום, ואפילו שלא חשב ולא התנה על זה ולא היה דעתו על זה כלל, וכמו שכתב שם הכף החיים שזה עדיפא אפילו מדין של דעתו או תנאי וכדו', והיינו שכיון שזה הרגילות והדרך, ממילא זה מגדיר את זה כבר מלכתחילה כמקום אחד. (ועיי"ש בביאור הלכה ובכף החיים איך להתנהג למעשה בסוכות עיי"ש).

והנה לעניינינו לדידן יש לכאורה לדון טובא בכל המציאות של ימינו אנו בדרך וברגילות של בני האדם בתוך ביתם, שבדרך כלל כל הבית כולו חדא מחדא מתחניהו, ראשו על כרעיו ועל קרבו, וכולו כארבע אמות, והכוונה היא שאפילו מצד קביעות אכילה, הרגילות היא שחדר אחד משלים לשני, ואין בדווקא מקום אחד בלבד המיוחד לקביעות אכילה, ובדרך כלל יש בכל בית שתיים או שלש מקומות שרגילים לאכול בהם בזמנים מסויימים, ובמציאות, הרגילות היא שאין קביעות האכילה מתחילת האכילה עד סופה במקום אחד דווקא, אלא הולכים וחוזרים להביא איזה דבר מהארון שבחדר הזה, ומהמקפיא שבחדר הזה וכדו', ואין המציאות כפי הנראה שהיה פעם שקביעות האכילה הייתה מאוד מקומית וקבועה, ולכאורה היה היסוד שהשריש לן הלבוש וכנ"ל, שכל דבר שכך הוא הדרך והרגילות, הוא נחשב כעראי ולא מפסיק בקביעות האכילה, צריך להיות שאין היציאה מחדר לחדר לדידן תחשב הפסק, אפילו בלי שהיה דעתו לזה וכמו שכתב הכף החיים הנ"ל בסימן רס"ג שהאי גוונא עדיפא מתנאי, ועכ"פ לפחות יחשב לן שמחמת הרגילות הוי כאילו התנה, דעתו על כך, ואם הביאור הלכה כבר בזמנו כתב כאן בתחילת דבריו על דין יציאה מחדר לחדר וז"ל: והנה דבר זה אף שהוא כתוב בכמה אחרונים [שיציאה מחדר לחדר חשיבא שינוי מקום], "קשה מאוד להזהר בזה, וכמדומה שאין העולם נוהגין כן" עכ"ל, מה נימא אנו אבתרייהו, דלדידן קשה שבעתיים להזהר בזה, וממילא אין העולם נוהגין להזהר בזה כל כך כפי הנראה, והיסוד שלימדנו הלבוש הוא שהדרך והרגילות קובע את הדין, ובי"ה מצאתי מעין דברים אלו למרן בעל שבת הלוי שליט"א בחלק א' סימן ר"ה הערות לשו"ע סימן קע"ח שכתב וז"ל: הנה בדין שינוי מקום אף מחדר לחדר מקרי שינוי, והנה איך להמחבר דסובר דבפת מיקרי הפסק ולרמ"א בפירות נדכומו, ולאומר דאין שום נידון בימינו לא על יציאה מחדר לחדר, ולא על יציאה לבית הכסא, שבכל זה לא הוי שום הפסק, ולא נחשב לשינוי מקום כלל, וממילא אם הביאור הלכה בזמנו כתב שהמיקל לצאת מחדר לחדר יש לו על מי לסמוך וכנ"ל, בימינו אנו כל שכן וכל שכן שהיה מותר אפילו לכתחילה כפי הדרך והרגילות הנהוגה וכנ"ל, וכעת ממש מצאתי בספר שערי ברכה עמוד ק"ח שהביא כן בשם מרן הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, שאכן לפי הרגילות בימינו נחשב כל הבית כחדר אחד ומקום אחד, וליכא בדין שינוי מקום, עיי"ש, ועל כל פנים לגופא דנידון דידן במפסיק באמצע אכילת פירות או שתיה ונכנס לבית הכסא, כבר ביארנו לעיל באופן ברור מפי ספרים וסופרים, שאם נמצא בית הכסא בתוך הבית ודאי דלא הוי חשיב שינוי מקום, וכחשור אינו מברך שוב, כך הוא הדין להלכה ולמעשה, והעובת א".

הרב יוסף משדי שליט"א כולל "אלינא להנחתא" בני ברק

דין סילוק השולחן או המפה קודם ברכת המזון

א[הקדמה בביאור כללי הדינים

בברכות (מא): אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפנייהם ולא אחרייהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפנייהם ואין טעונין ברכה אחרייהם, ולאחר הסעודה טעונים ברכה בין לפנייהם ובין אחרייהם. ע"כ. וגו' דינים יש כאן: א), בבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, וזה כולל כל הדברים שדרך לקלפת בהם את הפת, וכמ"ש רש"י שם. וכן נכלל בזה כל הדברים שדרך לאכלם למזון ולשובע, וכמש"כ התוס' ורא"ש ושאר הראשונים (חוץ מרש"י שנקט רק מה שבא לקלפת הפת) בברכות שם, [ובשו"ע ר"ס קעז כלל בבלשוש את כל הדברים כאחת, שכתב דברים הבאים מחמת הסעודה היינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם לקלפת בהם את הפת, וכגון בשר דגים וביצים וירקות וגבינה וכו'. ע"כ. והנה השו"ע לא כתב את הדוגמא השניה של דברים שבאים למזון ולשובע, וכבר העיר בזה הביה"ל שם, בשם הראשונים וכתב שהמחבר קיצר בזה, ע"כ. ובאמת שהשו"ע קיצר בדוגמאות שנקט, שהיי חלקם שייכים לדברים הבאים לקלפת הפת, וכולל בזה גבינה וביצים וכו'. וחלקם שייכים לדברים הבאים למזון ולשובע כגון בשר דוגים, ועי' בזה בשעריצ' אות ב שכבר העיר בזה, (ואולי הוא אגב לשון הטור), אמנם עי' להלן שכן נראה מהבה"ג המובא בב"י דהאי לישינא דהשו"ע, ויש לדחות ולפ"י יתפרש מש"כ השו"ע שדרך לקבוע לקלפת וכו'. דתרתני מילי קאמה, דהא אם עשוי לקלפת תו א"צ לטעם שדרך לקבוע עליון. וכן נכלל בזה לפי"ד כמה ראשונים ג"כ כל דברים הבאים לגרר תאות המאכל, וכגון ירקות ומיני כבושים ומלוחים וחמוצים וכדו', וכיעוין בתוס' פסחים (קטו) וברא"ש בפסחים שם סימן כד ועוד. וכ"פ במג"א סי' קעז סק"י"א ועוד. (ואמנם בחי' הרשב"א בברכות שם בפשטות ל"מ כן), וכבר הארכו הפי טובא גם בענין ברכת המים ושאר משקין, ואכמ"ל [ועיין בבה"ג המובא בב"י שכתב בלשונו שדברים הבאים מחמת הסעודה היינו כגון בשרא וכוויז וכל מיני בישולי דדרכיהו למיכל בהו ריפתא, וכן ידקי ובוציני וכו'. ואפשר דהם ג' חלוקות, כדרך שכתבנו, כלומר חילוק אחד בשרא וכוויז שעשוי למזון, וחילוק שני מיני בתבשיל שעשוי לקלפת הפת, וחילוק שלישי ירקות וכדו' לגרר תאות המהכל, אמנם מריהטת לשונו משמע שגם בשר וכוויז כדבר העשוי לקלפת, וע"ע שם בב"י בשם שא"ר דמשמע כן. ולפי"ז משמע איפוא דהשו"ע לא קיצר לשונו אלא בדווקא נקט כן (ודלא כהביה"ל ושעריצ' הנ"ל), וסבר דגם בזה מלפתים הפת, אולם ז"א מוכרח. וכמשנ"ת דיש כאן תרתני, דרך לקבוע, ודרך לקלפת. ובכל הני אין טעון ברכה לא לפנייה ולא אחרייה. ב). דברים שלא באים מחמת הסעודה, ובכלל זה מיני דברים הבאים לתענוג כגון פירות ופיצוחים ומיני מתוקה וכו'. ובכלל זה כמב' המשנ"ב סי' קעז סקל"ט דה"ה דברים הבאים לעכל את המזון שבמעיו כגון שתית יין שרף וכדו': [אמנם בעיקר הדין בשתית יין שרף נחלקו האח' אם אכן כן הוא שעשוי לעכל, או שהוא גם לגרר תאות האכילה שאז א"צ לברך, וכיעוין במשנ"ב שם. ומזה נחלקו הפי לגבי כל מיני סוגי משקאות, ונציין בקצרה, שבשתית משקה חריף יש לחוש לסוכרים דעשוי

לגרר, ולכן אם שותה ממנו קודם ברהמ"ז לא יברך לפניו, וכמו"כ נחלקו הפו לגבי קפה ותה, וגם בהני אין לברך בסעודה, מאחר שרגילות כיום לשתותם בתוך הסעודה כחלק מן הסעודה לצמאנו וכו', ומ"מ ראוי לפוטרן במעט סוכר וכדו', או להשאירם לאחר ברהמ"ז. ובפרט נראה שראוי לעשות כן בקפה, מפני שעשוי גם לשרות המאכל, או לריענון בעלמא. ומה שרגילים לשתותו בסעודה, הוא דרך אגב כשהוא בלאו הכי כבר אוכל, ובפרט בבוקר שרגילים העולם לשתות קפה, ובדרך אגב שותים אותו בסעודה]. ודינם לברך עליהם לפנייה ולא לאחריה. ג).

ובביאור הדין של דברים הבאים לאחר סעודה, כתבו התוס' שם דהיינו אם הביאו דברים שהזכרנו אחר הסעודה, והיינו "לאחר שמשכו את ידיהם מן הפת", דבכה"ג שוב אין הפת פוטרתן כלל, והוי כמו שאכלן בלא שום סעודה, ולכן בין דברים הרגילים לבא מחמת הסעודה, ובין דברים שאין רגילים לבא מחמת הסעודה, טעונים ברכה בין לפנייהם ובין אחרייהם, ע"כ. וכיוצ"ב כתב הרא"ש שם סימן כו. וכן פסק השו"ע (סימן קעז ס"ב). שאחר שמשכו ידיהם מן הפת לא נפטר כלום בין בברכה ראשונה ובין בברכה אחרונה. (ובמשנ"ב הוסיף דאפילו ברכת מעין ג' אינו נפטר בברהמ"ז). והטעם משום שהמוציא וברהמ"א אין פוטר אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה, וכמש"כ השו"ע ומקורו מדברי הרא"ש וטור ושא"ר. [ומה שכתבנו שלא נפטר כלום, וזה כולל דייסא, כ"ה לפי סתימת השו"ע והפן, אמנם עי' בביה"ל ד"ה שאין אנו שפקפק בזה מדברי כמה ראשונים (עי' רשב"א בברכות שם משם הראב"ד, וכ"כ הרשב"ץ שם על הר"ף, וכ"כ בס' הפרדס). ומסיק דסב"ל. (וציין שאף השו"ע בפירושו נקט בשר דגים, ואולי כבוונה כתב כן), ובכרח האחרונה לא יברך כלל כיון שברהמ"ז נפטר (וכמשנ"ב באח' בס"י רח ס"ז). ונראה דק"ו אם אכל מיני מזונות דהיינו פת הבאה בכסנין, או דברים מבושלים ומטוגנים שברכתן מזונות שלא יברך עליהם ברכה אח'. אלא פטרם בברהמ"ז דבכה"ג נפטרים ודאי, אבל בדייסא מיהא ס"ל לשו"ע בס"י רח שם שאינו נפטר, והשו"ע גופיה יסבור שלא נפטר, ודלא כהביה"ל, ומ"מ י"ל דסב"ל, וכמו"כ באוכל דברים הבאים למזון ושובע, נראה דסב"ל וכמש"כ הביה"ל, ולא יברך עליהם, ויותר נכון היה להשאירם לאחר ברהמ"ז ולברך עליהם אח"כ ברכה ראשונה ואח'. (ועיין כה"ח סוף אות יד בע"א). ובפשטות ה"ה לענין יין ותמרים, שהם ג"כ בכלל מזון, כמבואר בפ"י בס"י רח וכ"מ. דאפשר שנפטרים בברהמ"ז כמו מיני מזונות. ושור'ר אחז"ר באול"צ פ"ב סי"ג בביאורים דאף אחר עקירת שולחן שצריך לברך לפנייהם ולאחרייהם, מ"מ על מיני מזונות לא יברך, לאחריהם, כיון שברהמ"ז פוטרם, ואף ברכה ראשונה דן שם על בירך על מזונות אי"כ הם מזונות ודאי. (וכוונתו של האול"צ כאן למה שכתב לעיל מיניה בתשו"י. שאין לברך על מזונות בתוך הסעודה אי"כ נתמלאו בהם כל התנאים של פת הבאה בכסנין המבואר בשו"ע סימן קסח ס"ו. עיי"ש. איברא שאין זה פשוט בדמקומו הבאנו דעת רבים שיש לברך על מזונות בכל אופן שיש בו אחד מתנאי פת הבאה בכסנין, ועכ"פ כ"ז בתנאי שישאלנו לקינוח ולא למזון ושובע. וכמשנ"ב המשנ"ב וביה"ל בכ"מ). והיינו דאם אינו בודאי מזונות א"כ הוי ספק לחם, והיאך יברך, הלא אין זה נחשב שנסתלק מן הלחם, אלא שיל"ז דלפי"ז דחשיב לה ספק לחם, א"כ לכאורה לשיטתו לא היה לו לברך גם על שאר הדברים, שאוכל. שהרי בכל כה"ג נחשב שלא נסתלק מן הלחם, דהא הם ספק לחם, ונחשב כאילו לא נסתלק מעולם מן הפת, וצ"ל איפוא לפי שיטת האול"צ ודעמיה שחוששים דהוי פת. דאה"נ לא יצטרכו כן שאר הדברים ברכה, אי"כ לא אוכל מהמזונות הללו כלל, אלא רק פירות. וזה חידוש. (ותלוי בנידון האמור אי ג' התנאים שזכורו בשו"ע בתנאי פת הבאה בכסנין, כולם נכונים, או שכל אחד מהם הוא ספק, ובעינן שלשלתם, ונת' לעיל בענין אכילת מיני מזונות בתוך הסעודה). וע"ע באול"צ שם עוד חידוש שעל שתיה לא יברך בשום אופן, כיון שאף שסילק עצמו מן הפת מ"מ דעתו לשתות מן הסתם עוד בהמשך הערב, עד שיברך ברהמ"ז. ולכאז צ"ב דהא מ"מ אין כאן מה שיפטור אותו כיון שנעקר מן הסעודה. וסתימת הפי כאן מוכח שיש לברך על כל הדברים כולם בין לפנייהם ובין אחרייהם (וזלת משנ"ת בדביור הקודם)].

ב[דין סילוק ועקירה בזמן הזה

והנה כבר כתבו התוס' שם שעכשיו אין לנו דין זה, דאין מנהג שלנו למשוך ידינו מן הפת כלל עד לאחר ברהמ"ז, אלא כל שעה שאנו אוכלין פירות או שום דבר קודם ברהמ"ז דעתינו לאכול פת כל שעה. ע"כ. וכן משמע ברא"ש שם שמנהגם בזמן הגמ' היה שלאחר גמר הסעודה שכבר משכו ידיהם מן הפת היו קובעים עצמן לאכול וכו'. וכ"מ במדריכ' וסמ"ג. וכל הני פ'י נקטי בפשיטות מצד משמשכו ידיהם מן הפת, ומה שמבואר מדבריהם שבזמנינו אינו כן. י"ל דהוא משום שבזמנינו נשתנו הטבעים והרגלי האכילה, ואין דרך למשוך ידינו מן הפת. [וכעיי"ז כתב כהכ"ח אות יד בענין אחר, כיעו"ש]. א"נ יבואר פע"ח הראשונים דלהלן בסמוך שבזמנם היו עוקרים השולחן בגמר האכילה, ומשא"כ בזמנינו שאין עושין כן. דהנה בתר"י אנו הביאו משם ר"י הזקן דנקט שד"ץ הוא דווקא בזמנם שהיו נוהגים לעקור השולחנות קודם ברהמ"ז, ועל כן אמרו דאינו מצריך עם מה שאכל שנראה כסעודה בפ"ע [והיינו דכל עיקר הפטור בסעודה הוא משום עיקר וטפל, שהפת הוא עיקר הסעודה, והשאר נטפל לה, וכמש"כ הריטב"א והרא"ה בברכות שם, וכ"כ שאר המפ']. ומשא"כ אנו שאין מסלקין השולחן, אע"פ שסיימו לאכול כ"ז שלא בירכו ככתור הסעודה דמאי, וכיוצ"ב כתב בחי' הרשב"א שתלוי בסילוק הטבאל, וציין שא"כ התוס'. ואפשר איפוא דאף התוס' סוברים כן שתלוי בעקירת שולחן, ומה שנקטו משיכת ידינו מן הפת, ל"ד. אלא היינו בסילוק שולחן, דרק ככה"ג הוי משיכת ידיים מן הפת, דאל"ה שהשולחן לפנייהם ל"ח סילוק כ"כ. ויבואר עוד להלן בדי"ה ולכאורה בדרך השניה שם.

ובעצם דברי הראשונים הנ"ל יש לדון אם זו מחלוקת, דיש הסוברים דבעינן סילוק שולחן בדווקא, שאל"ה לא חשיב סעודה אחרית, או דאף בלא סילוק נמי חשיב סעודה אחרת מעצם הדבר שמשכו ידיהם מן הפת. ובפשטות היה אפשר לומר כן דפליגי, וכן מבואר במג"א סק"ז שהביא דברי הלבוש שכתב דבסעודות גדולות שלנו אף אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת, ואע"פ שמניחין פת על השולחן, מ"מ אין דעתם לאכול ממנו, וכ"מ בטור, אבל הב"ח כתב לדעולם דעתינו על הפת, וכתב ע"ז המג"א ול"נ שהטעם כדברי תר"י דדווקא בעקירת שולחן צריך לברך, אבל אנו שאין מסלקין השולחן אע"פ שסיימו מלאכול כל זמן שלא בירכו כבתוך הסעודה דמי, ע"כ. ומבואר שמפרש את המנהג שלא מברכים כלל ברכה אחרונה על המאכלים (ולא ברכה ראשונה כשהם מחמת הסעודה למ"ד לדלעיל), דה"ט עפ"ד תר"י. ומשמע דס"ל דהוי פלוגתא, דלהתוס' היה צריך לברך אלא דאנן קיי"ל כתרי"ז. וכה"ג הביא הביה"ל (ד"ה שאין אנו) מהח"א ושא"ר. ויבאר דבכל בו ורשב"א והזכר סילוק שולחן ומשאר פו' נראה כהטור שכל משמשכו ידיהם מן הפת צריך לברך, וציין לה"ח המובא באו"ז וערוך ורמב"ם ותוס' ר' יהודה ורא"ש והגה"מ ושאר"ד שלא הזכירו סילוק שולחן, ע"כ. ומשמע מריהטת דברי הביה"ל שזו פלוגתא בין הראשונים, וכי לפי"ד כל הראשונים הנ"ל אה"נ שבזה"ל בסעודות גדולות היה צריך לברך לפנייהם ולאחרייהם. [ומה שבכל זאת לא הכריע בביה"ל לדינא. יש לומר דכיון שמ"מ יש ראשונים הסוברים שתלוי בעקירת שולחן לכן הניחם במנהגם, דקיי"ל ספק ברכות להקל. ובפרט שכן המנהג וכמו שהביא מהח"א. (ובפרט דיש מקום לדחוק דאף שא"ר מודים לזה, וכדלקמן). אף

יש לומר לאידך גיסא דשתק לדברי השו"ע שתלה הכל במשיכת ידיים מן הפת, ושכ"כ האח'. ובפשטות נראה דלא ברירא מילתא, ואין להאריך]. ולכאורה היה מקום לומר דלא פליגי הראשונים, וי"ל בב' דרכים, א'. דכו"ע מודו שתלוי במשיכת ידיים מן הפת, שכשנסתלק מן העיקר שוב אינו פוטר את הטפל. [ומעין זה מצאנו לגבי עיקר וטפל בין שפוטר מיני משקין, שכתבו כמה אח' שמי ששתה יין וסילק עצמו מזה, ששוב אינו יכול לפטור בזה שאר משקין. וכמש"כ המג"א בסימן רח ססק"ג, ויעוין שם שהוא למד את דינו מנידון דידן, כדן מי שמשך ידו מן הפת עיי"ש. וע"ע בזה בברכ"י סי' קעה סק"א, וע"ע בזה בגינת ורדים חאו"ח ס"א. ובפסקי מהר"ץ ח"ה ע' קאא, ובדעת המשנ"ב בזה עיין בס"י קעז סק"י וסקל"ט, ואכמ"ל. איברא די"ל שדווקא בין הוא כן, אבל בפת שהוא חשוב והוא עיקר הסעודה לעולם פוטר, וכ"מ מדברי כמה ראשונים "שכל עוד שלא בירך ברהמ"ז פוטר כל דבר שמחמת הסעודה"]. ומה שיש מהראשונים שנקטו עקירת שולחן, הוא סימן בעלמא. דבכה"ג בודאי מושך ידיו מן הפת. וה"ה אם יחליט בהדיא לסלק עצמו מן הפת. [אמנם בפשטות י"ל שבדווקא הוא דבלא עקירה לעולם הוא שייך לסעודה. או שמן הסתם הוא כן שעדיין דעתו על הפת, או דכל כה"ג ל"ח סילוק כאשר לא בירך עדיין ברהמ"ז]. וכדרך זו נראה דס"ל לבא"ח בשנה ראשונה פ' נגא ס"י שכתב שלפ"ד אם משכו ידיהם מן הפת צריך לברך, עיי"ש. ולא חשש להצריך עקירת שולחן כלל. (ובפרט שנוגע לספק ברכות). ואפשר דס"ל דכו"ע מודים שתלוי במשיכת ידיים מן הפת, וכדרך שביארנו. ב'. ובאר"א י"ל איפכא דהעיקר תלוי בסילוק שולחן, אבל בסתם משיכת ידיים מן הפת אינו כן [וכבר ביארנו דחלוק דין סעודה, מדין מי שסילק עצמו מין או שאר עיקרים הבאים לשולחנות, משא"כ בזמן הראשונים שהיו שולחנות גוררת אחריה הכל]. וכעין הדרך השניה ראיתי בספר ברכ"ה עמוד שסה דמש"כ הראשונים שתלוי בעקירת שולחן היינו משום דבלא"ה מסתמא הפת והאוכל מונחים עליו, ואם באמת הסירו הפת והאוכל מן השולחן וערכו השולחן במפה חדשה ופירות ומגדנות בודאי נראה כסעודה חדשה ומסיח דעתו מן הפת, אלא שבזמן הגמרא היו מסלקים השולחנות, משא"כ בזמן הראשונים שהיו שולחנות גדולים לא סילקום והפת נשארה עליהם, ועפי"ז יישב שפיר הקושיה הנ"ל דלפי התוס' יקשה מאי שנא בזמנינו מזמנם שלא מושכים ידינו מן הפת, ואנו כתבנו לעיל דשמא הרגלי האכילה היו שונים, וכבר ידוע שיש שינויים בזה ממקום למקום, (וכגון שיש ארצות שאוכלים את מיני הפירות והמגדנות קודם הסעודה, ויש שאוכלים אותם לבסוף כמנהגינו, וה"נ תלוי בזה). ושם תירץ לפי דרכו שפיר דה"ט משום שתלוי בסילוק שולחן וזו נפאיאת בבורה שאינה היום, והביא לדקדק כן בלשון התוס' בפסחים (קג). שההיסח דעת גופא היה בעקירת שולחן, עיי"ש. וממילא גם בזמנינו אם הסירו את הפת ואת האוכל מהשולחן וערכו אותו מחדש במפה נקיה באופן שאין זכר לאכילת הפת הוי כסעודה אחרת, וצריך לברך לפנייה ולאחרייה, ושכ"כ בשו"ת שערי ישועה למהר"י זיין שער ד ס"ב, עכת"ד. ועדיין יל"ע טובא לדינא אם העיקר תלוי במשיכת ידי מן הפת (והבאנו לעיל שכן פשטות השו"ע והפי, וכ"מ בבא"ח). או שתלוי הדבר בעקירת שולחן דווקא, ולדינא נ"ל שיש להקל בזה עד שיעקרו שולחן, חדא דמ"מ אשכחן כמה ראשונים שכתבו כן, ויש לחוש לדעתם, ובפרט שכך יש מקום לפרש לשאר הדיעות. ועוד י"ל דאצלונו אין זה מוגדר משיכת ידיים מן הפת, מחמת שינוי הטבעים והרגלי האכילה (וכעין מש"כ כהכ"ח אות יד בענין אחר עיי"ש. ועוד כה"ה). ועכ"פ בסילוק שולחן לכרע צריך לברך כסעודה חדשה, וכפי שנתבאר יוצא איפוא דאף אם אין לנו מציאות של סילוק שולחן, מ"מ מצוי דין סילוק מפה דבכה"ג צריך לברך על מה שיאכל לפנייה ולאחרייה, וככל הנ"ל.

ויש אופן נוסף של סילוק, שלכאז יש בו כל הדינים הנ"ל והיינו באופן שעשה מעשה המוכיח שמסיים את סעודתו, (וכדרך המבואר בסימן קעט, שאם נמלך מלאכול בסעודת עראי, או בבטל ידיו אפילו בסעודת קבע ודו'). דבכה"ג הלא הוי סילוק גמור, שהרי אסור לו יותר לאכול בלא ברכה, וא"כ נסתלק לגמרי מן הפת. אלא שמדברי כל הפו' בזה משמע שכל הנידון הוא על ברכה ראשונה, ולא השיביוהו כסילוק גמור (דבכה"ג היה צריך ג"כ ברכה אח). וכבר עמד בזה בקצרה בביה"ל סי' קעז ס"ב ד"ה למשוך, דאם נטל הכוס לברך דהוא היסח גמור, [נ"ב. נקט אופן זה ולא שאר אופנים של היסח דעת, ושמא דבנידו"ד לא מהני לכרע"י אלא במעשה גמור כנטילת הכוס, ובפשטות ה"ה בנטילת ידיים למים אחן]. ואם כן אם אכל אח"כ איזה דבר יש לו לברך עליו תחלה וסוף ולא נפטר בברהמ"ז, והביא בזה מוח' האח' בין המג"א וגר"ז למאמ"ר, ומבואר דברכה ראשונה ודאי צריך, ואפילו הם דברים הבאים מחמת הסעודה, ואף ברכה אחרונה היה ראוי לברך אלא שזה שנוי במח' הנ"ל. וס"ל לביה"ל שיש לסמוך על המקילים בברכה אח' יותר כשהו דברים הבאים מחמת הסעודה. (כיון שבכלא"ה יש ראשונים דס"ל דבכה"ג לא איירי המ"מ כלל), אבל באינם באים מחמת הסעודה נוטה לומר דכה"ג הוי כסילוק ממש, אלא שצ"ע מסתימת הפו', וגם קשה קצת דמה אמרו הראשונים והאחרונים, שאין ד"ו האחרון (דשו"ע ס"ב) מצוי בינו, הא נפ"מ למקרה הנ"ל, ומשמע איפוא כד' המאמ"ר, ועכ"פ ד"ז יבואר טפי לפי השו"ע שתלוי בעצם הדבר שמשך ידו מן הפת. וי"ל. [ויש להוסיף ולבאר דכל זה שבסילוק השולחן צריך לברך הוא רק בדברים אחריים ולא בעיקר הסעודה, דאילו בעיקר הסעודה כבר מובא בשו"ע ר"ס קעט שלדעת רבינו יונה והר"ן אפילו אם סילק ידו מלאכול, ואפילו אם סלקו השולחן מלפניו, אפ"ה אם רוצה לחזור לאכילתו א"צ לברך פעם אחרת. כל שלא נטל ידיו למים אחרונים, עיי"ש. (ועיין בביה"ל שם ד"ה ואפילו), ולענין דינא ע"ע במשנ"ב שם ושא"י].

ויש לציון בזה לדברי הכה"ח (אות יד) שהביא דברי הלבוש והב"ח ומג"א הנ"ל גבי סעודות גדולות, ושעפ"כ אם סילקו גם את השולחן לכרע צריך לברך. (וכ"כ הברכ"י). וכתב ע"ז הכה"ח שלדעתו נראה מסתימת השו"ע שדין זה לא שייך אצלונו כלל "לא שנת בסעודות גדולות ולא שנת קטנות, ולא שנת אם מסירין הפת או השולחן", דגם אם מביאין שולחן אחר אין לברך אחריהם, וכתב טעם לזה שבזמן חכמי הגמ' רוח אחרת הייתה בס' דהטבע שלהם היה כיון שמשכו ידיהם מן הפת אין אוכלים עוד כלל, ולכן מברכים לאחריה, ומשאי"כ הטבע שלנו שאין מושכין, דבכל עת אם מביאים פת אוכלים, ולכך ל"ח סילוק, אפילו בעקירת שולחן, ועכ" נראה כיון שיש פלוגתא בזה"י אין לברך אחריהם כלל, ואין חשש דנהנה מהעוה"ז בלא ברכה, כיון דבדיעבד ברהמ"ז פוטרתו, עכת"ד. ודבריו אינם מובנים היאך כתב שאפילו בעקירת שולחן לא הוי סילוק, ומהו שכתב אח"כ דיש פלוגתא בזה"י, וכו'. וצ"ע טובא, הרי בעקירת שולחן ממש, אין מי שסובר שלא יברך, ומה שייך לומר בזה סתמות לשון השו"ע [והוצרך הכה"ח לומר הסבר שכתבנו לעיל (בד"ה ולכאורה) בביאור לשונות הראשונים, דהעיקר הוא במשיכת הידים מן הפת, ועקירת שולחן הוא רק סימן דוגמא לכך, וכיעו"ש]. וממילא הבין הכה"ח דכשהשו"ע כותב שאין דין זה מצוי בינו שאין אנו מושכין ידינו מן הפת, כלול בזה נמי האופן של עקירת השולחן שאינו מצוי בינו, ולא רק מצד המציאות, אלא מצד הטבע שאין מושכין ידינו, ועפי"ז הוצרך הכה"ח לומר הסבר דאפילו שעוקרים את השולחן, עדיין לא נסתלקו מן הפת, דבכל עת אם יביאו פת אוכלין, ודו"ק, אף זה מחודש מאד. ואף לפי מה שכתבנו בדרך הראשונה לא נתכונו בעיותינו אלא להשוות השיטות, אולם הא מיהא בעקירת שולחן ודאי

מפסידים זימון, וגם מפסידים ברכת ז' ברכות שמוטל גם עליהם, מאחר שאכלו בסעודה. וסיבה לכל זה הוא מפני שנאחרים את ברהמ"ז לבסוף, וקשה לציבור להמתין. (ובאמת שמצד חסרון הזימון וז' ברכות, יש להם בודאי על מה לסמוך, שאינם יכולים להשאר כ"כ הרבה זמן עד סוף הערב, מחמת ביטול תורה, או מחשש לבריאותם, או שאר הפרעות שיגרמו להם למחרת, וכמשנ"ת במקומו, וכ"כ ביוסף אומץ אות קנט, וכ"כ פו זמנינו וכיעוין במנח"י ח"ב סימן מג ובאר משה ח"ג סי' לב. ושבה"ל ח"ט סי' ער ורעא. וצ"א ח"א סימן פד, ועוד. מכל מקום הא ודאי הוא הפסד, ולמה לנו להכנס לכך, ולכתחילה בודאי אינו נכון לבא לידי כך. ומה טוב היה אם יברכו ברהמ"ז מיד אחר הסעודה עם ז' ברכות, ואח"כ יקומו לרקד, ואמנם גם זה לא רגילים לעשות כן, וכאמור קשה לב"א לשנות הרגלים, אולם בדבר כזה שרבים נכשלים בו בברהמ"ז וביטול זימון וז"ב. ובחוסר ברכות שלא כדין ככל הנ"ל, שפיר היה ראוי לעשות כן, אלא שמזקנים אתבונן שלא ראינו לפוסקים שאמרו לעשות כן, וה"ט כאמור שלא רצו לשנות מהרגלם, וגם בזמן חז"ל היה כן. ובפרט שרוצים להמשיך את השמחה, וכשמברכים ברהמ"ז וז"ב נראה לאנשים כגמר הסעודה, וכדרך שכתבנו לעיל, ואין להאריך.]

ולסיומא דמילתא יש להבהיר שכל הנידון הנ"ל בהסרת המפה, הוא מצד הדין של סילוק שולחן אי צריך לברך בכה"ז לפניה ולאחריה, אולם חוץ מזה ישנו ענין נוסף המבואר בשו"ע (סימן קפ) שלא להסיר המפה והלחם עד אחר ברהמ"ז, ומבואר בזה ג' טעמים, א': שיהא ניכר לכל הברכה עד טובו וחסדו, (לבוש). ב': שהברכה אינה שורה על דבר ריק (מג"א). והובאו טעמים אלה במשנ"ב סק"א ג'. שיהא מזומן לעני' (רש"י לבוש), והובא טעם זה במשנ"ב סק"ב, (ועי' בשעה"צ שם, וז"א שייך בזה"ז), ואמנם הנידון של טעמים א-ב, וטעם ג' הם במשנ"ב על דינים שונים, מ"מ הם שייכים בד"כ זל"ז, ועיין. ועכ"פ מבואר שלא להסיר המפה והלחם מעל השולחן עד אחר ברהמ"ז [ונראה בזה שלא יהא חשש בדין סילוק שולחן, וככל הנ"ל]. אלא שלפעמים השולחן מלוכלך הרבה, ובכה"ג אדרבה ראוי להסיר המפה שהרי ראוי לכבד את ברהמ"ז, ולא לברך כשלפניו מלוכלך. וכה"ג העיר הלבוש לקמיה (והובא בכה"ח סי' קפ אות יא) טבוב ונאה לנקות המפה ולהסיר הפירורין קודם שיברך, כדי שיהיה השולחן טהור ונקי בשעת ברכה, עיי"ש. ולכאז זה סותר להאמור, וי"ל דהתם מיייר שמלוכלך ואז ראוי להסיר, והשו"ע בר"ס קפ הנ"ל שכתב שלא להסיר המפה היינו כשאינו מלוכלך כ"כ, (ואף אם מעט מלוכלך אין קפידא, שכן הרגילות ואין לחוש לדבר מועט). ואיבאר דהמקובלים כתבו שאפילו העצמות וקליפין ג"כ לא ראוי להסיר (וה"ד בכה"ח אות ג), אולם כבר עמד בזה בכה"ח (אות יא) ותירץ שיש לקבץ אותם למקום אחד על השולחן, כדי שיהא שאר השולחן נקי או ילתינם בתוך כלי והכלי יהא מונח על השולחן, עכ"ד. [ואם הוא דבר סרוח או מאוס יש לסלקו לגמרי, וכדמוכח בכה"ח שם אות ה, ומשמע שא"צ אפילו לעוטפו ולהניחו שם, ותלוי לפי הענין]. ולפ"ז יוצא כשהמפה מלוכלכת ראוי יותר להסירה ולערוך השולחן במפה נקיה, (ולפ"ד המקובלים יקבצו כל הפסולת למקום אחד, כנ"ל. ואם הוא מפת ניילון יגלול אותה ויניחה באמצע השולחן בצורה מכובדת, או יכסה אותה עד אחר ברהמ"ז, ואם הוא דבר סרוח ומאוס אפשר לסלקו לגמרי, וכנ"ל). ואם אינה מלוכלכת כל כך אזי אדרבה אין להסירה עד אחר ברהמ"ז. [והנידון של המשנ"ב להלן סק"ד-ה הוא ענין אחר, ומה גם שבעיקר הדבר שם דעת הרבה פו שאין לחוש, וע"ע בכה"ח שם משם הארי", ואכמ"ל].

סיכום הדינים העולים:

א. המסלק את השולחן מלפניו בגמר הסעודה, צריך לברך על כל מה שיאכל אח"כ בין ברכה ראשונה ובין ברכה אחרונה [ועוד פרטי דינים על מה צריך לברך נתבאר בסוף אות א]

ב. סילוק שולחן, כולל גם אם הוא עדיין נמצא באותו חדר, אך הזיזו אותו מלפני המסובים, וכל שכן אם קפלו את השולחן או הסירו ממנו את הדף שעליו אע"פ שהוא מונח במקומו, ואין לחוש בזה כלל לספק ברכה (אות ב), ודבר זה מצוי באולמות שמחה, וכיוצא.

ג. סילוק המפה דינו כסילוק השולחן, ואף במפת נילון (חד פעמית) שמסלקים אותה באמצע הסעודה, אחר האכילה, ולפני שמביאים מיני קינוחים ופרפראות, הדעת נוטה שדינה כסילוק שולחן, שצריך לברך כנ"ל. (אא"כ יעשה כפי האופנים שנתבארו באות ד שלא יחשב סילוק).

ד. טוב שיחליט האדם שאינו מושך עצמו מן הפת, ויאכל בסוף הסעודה קודם הגטילה מעט מן הפת, ואז לא יצטרך ברכה כסעודה חדשה, (אלא ככל שאר הדינים באוכל דברים באמצע הסעודה), ובאופן זה אפילו אם עקר השולחן והסירו המפה, עדיין נחשב שהוא בתוך סעודתו, וכן הדין בהסרת מפת הניילון.

ה. יש ענין שלא להסיר את המפה קודם ברהמ"ז, אא"כ היא מלוכלכת, ופרטי הדינים בזה נתבארו בסוף הסימן.

הרב אברהם בר ששת שליט"א

נוכל "אליבא דהלכתא" רוממה

במנהג חלק מבני ספרד בהשלמת מאה ברכות בשבת

הבאת המנהג וערעור עליו מדין ברכה שאינה צריכה

ידוע ברבים שישנם מבני ספרד שנוהגים בשבת להשלים מאה ברכות אפילו אם הדבר גורם לברכה שאינה צריכה וכגון לפני סעודת שבת לוקחים מעט דג ומברכים עליו ברכת שהכל או לוקחים מלפלפון או זית וכיוצ"ב בכדי להשלים מאה ברכות ולכאורה יש בזה חסרון של ברכה שאינה צריכה שהרי שולחן ערוך לפניו.

וכבר נתבאר זה במשנ"ב בסוף סי' קע"ו באות ד' (בחלוקת הדינים באוכל שאר דברים קודם הסעודה) וז"ל דע דהא דמותר לאכול קודם המוציא דברים שאי"צ ברכה ע"ת הסעודה כגון המבוארים באות ב' דוקא שאין בדעתו לאכול ותיכף אבל אם השולחן ערוך והלחם לפניו אסור לגרום ברכה שאינה צריכה אלא יברך המוציא על הלחם ויפטר שארי דברים עכ"ל, ומקור הדין הוא מחיי אדם.

בביורו הדין הנ"ל אם זה לכונ"ע

בגמ' במנחות דף מ"ג ע"ב תניא היה ר"מ אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך. רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגד'.

והנה ברמב"ם פרק ז' מהלכות תפלה הלכה ט"ו-ט"ז בשבתות וימים טובים שהתפילות שבע ברכות וכי' צריך להשלים מאה ברכות מברכות של פירות, כיצד אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו ומעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו שתה יין מברך לפניו ולאחריו ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום.

והנה בלח"מ הקשה שמדברי הרמב"ם משמע דה"ק שיאכל תחילה מעט מן הפרי

מפה גורמת סילוק, למרות שנראה מדבריהם שהמפה היתה לנקיון, ואמת שאינו דומה כ"כ לנידו"ד. דשם המפה בא לנו, ומ"מ כשמתלכלכת מביאים אחרת נקיה, ומשא"כ כאן שמתחילה באה לשם נקיון בעלמא. מ"מ הא גם התם העיקר הוא בעצם מה שסלקוהו אע"פ שהוא נסתלק רק בגלל הנקיון, וה"ה הכא. דכאמור ה"ז מציאות ממילא דנסתלקה ונגמרה הסעודה.

ד' אופנים שלא נחשב סילוק

ויותר היה ראוי לחוש בכך, דמסתבר שגם בהסרת המפת ניילון ה"ז כסעודה חדשה, וכנ"ל. וראוי היה לחוש לכך ולא להסיר את מפת הנילון עד לאחר ברהמ"ז. [ובפרט לפמש"כ להלן שיש ענין שישארו הפירורים על השולחן]. ואם היא מלוכלכת ינקוה מעט. או אם מלוכלכת הרבה יחליפוה, וישאירו את הצלחות והכלים של הסלטים עכ"פ. ומעט שיורי הפת, שיהיה ניכר שלא נסתלקו לגמרי מן הפת, כנלענ"ד. א"נ יעשו קצעת הבן איש חי בשנה ראשונה פ' נשא סי" שכתב בזה"ל בסעודת ליל שבת דרכן של בני אדם להאריך על השולחן שלש וארבע שעות, ובפרט בימות החורף, ומנהגם כך, שאחר ברכת המוציא אוכלין מלוחים תבשילים וכו', ואח"כ מסירין התבשיל ומביאים מיני פירות ומניחין על השולחן ומברכים עליהם ומאריכין על השולחן ב' או ג' שעות עד שיברכו ברהמ"ז, אך דרכן להשאיר פת על השולחן עד ברהמ"ז כדי שנראה שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת, שאם משכו ידיהם מן הפת היו צריכין לברך על כל מה שמביאין בין אם הם וכו', דלפום דינא צריך לברך לפניהם ולאחריהם דאין פוטרתם ברכת המוציא ולא ברהמ"ז. כיון שהביאום אחר שמשכו ידיהם מן הפת, ועל כן הם נוהרים להניח פרוסת פת וכו', כדי שיהא נראה שלא משכו ידיהם מן הפת וכו'. וסיים הבא"ח ומיהו אע"פ שהפת מונחת על השולחן עד ברהמ"ז, יר"ש יזהר לאכול מעט מן הפת סמוך ממש לנטילת מים אחרונים, וגם בעת שעורכין הפירות ג"כ יאכל מעט מן הפת, דבזה נמצא באמת שלא משך ידו מן הפת וכו'. עכ"ל. ומבואר איפוא שאם מניחים פת על השולחן מהני, וביותר מהני כאשר אוכל ממנו באמת בסמוך לאכילתו (ועיין להלן בדיבור הבא מש"כ להעיר בזה), ועד"ז מבואר בכה"ח סוף אות יד בעקירת שולחן דאע"פ דס"ל להקל בזה דל"ח סילוק. (הגם שהוא דבר מוחזש מאד, ולעיל כתבנו שאין הלכה כן), עם כל זה כתב שלכתחילה יש להזהר לצאת אליבא דכונ"ע שאף אם מסירין השולחן ומביאין אחר יביאו עימו פת, ולכוון השמסובין בדעתם להדיא שאין מושכין ידיהם מן הפת ובכל עת שירצו אוכלין עד ברהמ"ז, עכ"ל. ובדבריו לא מבואר שצריך לאכול מן הפת, ומש"כ לכוון בהדיא היינו "שאם ירצו" יאכלו. אולם א"צ לאכול בפועל, ועיין להלן בדיבור הבא. ועכ"פ אם יאכל מן הפת מעט, ה"ז עיצה נוספת שלא יחשב משכית ידים מן הפת, ולא יצטרכו ברכה כסעודה חדשה. ואם גם את זה לא עושים, היה נ"ל לפרי שבאופן זה שסילקו עם מפת הניילון כל הדברים, והכלים לכל שיורי הפת, שנחשב סעודה אחרת וצריך לברך לפניה ולאחריה, שאף שמתחלה עשו כן משום נקיון, מ"מ ה"ז מציאות של סעודה חדשה. וכנ"ל.

[ודרך אגב, יש להעיר בעיקר דברי הבא"ח הנ"ל שכתב שישאירו פת על השולחן כדי שלא יהא נראה כמו שמשכו ידיהם מן הפת, ומשמע דעצם שנשאר פת על השולחן מהני. ז"ל לא נחשב סילוק. אע"פ שלא אוכל ממנו (ומש"כ אר"ח ומיהו אע"פ שהפת מונחת ע"י יזהר לאכול מעט מן הפת סמוך לנט"י, וכו'. נראה לכאו שזה רק חומרא בעלמא, ומן הדין בעצם זה שלא נסתלק מהפת די בכך, ויותר מוכח כן בכה"ח סוף אות יד שלא הזכיר אלא שביאיו פת על השולחן, וגם מש"כ אר"ח שיכיונו בדעתם כבר ביארונו בדיבור הקודם דאין פירושו שצריך שיאכלו אלא כוונה בעלמא). וזה באמת קשה לענ"ד דכיון שבפועל לא אוכלים ממנו מאי מהני מה שיש פת על השולחן, הלא היה אפשר לשאול אף על האופן שהוא טועם מן הפת סמוך לברהמ"ז, דמה מהני. הלא הוא עצמו לא היה רוצה לאכול מזה כלל. ובעל כורחו עושה כן, וכבר מצאנו כיצאא בזה במשנ"ב סימן קעז סק"ג עמש"כ בשו"ע שם שהאוכל פירות בתוך הסעודה טעון ברכה, כיון שאינו שייך לפת. אא"כ אוכל פת עימו, וכתב ע"ז המשנ"ב דאם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי להפטרם כתבו האח"י שיש להסתפק אם פוטר, "דלא שפיר לומר שהוא נטפלים להפת כיון שלא היה חפץ באכילתו, וכ"ש כשאכל רק פחות מכזית", ע"כ. וא"כ ה"נ י"ל כן דכיון שאינו אלא בשביל לפטור לא חשיב, ובפרט שהוא פחות מכזית, (ואילו בבא"ח מבואר שדי' לאכול "מעט"), וצ"ב. ויש ליישב דשאני התם שרוצה לפוטרו מדין טפל ועיקר, וכשאר דיני עיקר וטפל, וכיון שאין כאן עיקר שהרי לא חפץ בו. שוב אפשר שצריך לברך על הטפל, ומשא"כ כאן שהנידון הוא אם נחשבת סעודה אחת. שפיר פוטר דהוי סעודה אחת, דכל הקפידא הוא כשנעשה מעשה שלילי של משכית ידים מן הפת או עקירת שולחן, אבל כשאוכל ממנו די בכך להוכיח שלא משך ידו מן הפת ועדיין הוא בתוך הסעודה, והוא חילוק פשוט וברור, אלא שעדיין יש לומר דכל זה דווקא כשאוכל ממנו ומשא"כ בעצם הנחתו בשולחן, ואכן כן כתב באמת הלבוש (וה"ד בשכנה"ג, וכה"ח אות יד) דמה שמניחין קצת פרוטות על השולחן כדי שיהא נראה שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת אינו מועיל. וכו'. עיי"ש. (וכנראה שגרגש בזה הבא"ח, ולכך כתב ויר"ש יזהר וכו', וכנ"ל). ודוחק לומר גם כאן כדרך הנ"ל שכל שאין מעשה שלילי בהדיא ל"ח סילוק, דהא זו מציאות שמשך ידו מן הפת וי"ל דלכך כתב הכה"ח שיכיונו בדעתם בהדיא שלא מושכים ידיהם, והיינו שלא יהיה סתם הנחת פת על השולחן אלא יכוונו שדעתם עליו, דכל כה"ג שדעתם עליו מקרי שיאכל ממנו, ואף שזה ג"כ קצת מוחזש אחר דבפועל סילק, מ"מ יש לפרש כן שנותן דעתו בגווני דמקרי שאוכל ממנו לפעמים, ויל"ב. – ועוד יש להעיר בד' הבא"ח שם שלא די לו בכך שיאכל ממנו סמוך לנטילה, אלא שגם בעת עריכת השולחן יאכל ממנו, ואפשר שזה משום שגרגש גם באופן זה שאוכל ממנו דאפשר שלא מועיל וכדרך שהערנו לעיל בסמוך. ולכן הצריך שיאכל גם אז דאז יש חשיבות לאכילת פת זו, אלא שגם בזה יש להקשות קצת כן, וי"ל. אכן הדבר מיושב טפי לפי הדוגמא שהביא שם ממה שנוהגים בביתם שאוכלים עם הפת דגים וכו'. ודו"ק].

והיה אפשר ליעץ באופן שאחר אחר שגמרו התבשילין והפת יברכו מיד ברכת המזון, ולאחר מכן יוכלו להמשיך לשבת על השולחן כמה שירצו ויברכו על כל הדברים בין לפניה ובין לאחריה לפי כל הדעות ובלא שום פקפוק ונדון. [ובפרט בשבת שאין בזה שום חשש של ברכה שאינה צריכה, וכמש"כ רוב הפו דבשבת שצריך להשלים מאה ברכות אין חשש דברכה שאינה צריכה]. אך לא כתבנו עיצה זאת משום שהמציאות מוכחת שהרבה בני אדם לא ניחא להו בכך, משום שלאחר ברכת המזון, מורגש אצל כל המסובים שכבר נגמרה הסעודה, ובד"כ שוב לא ישבו כולם על השולחן וימשכו בהסיבתו, שברכת המזון נותנת תחושה של גמר וסילוק מוחלט, ובד"כ כבר כל האנשים מתפזרים איש איש למקומו, ובעה"ב רוצה שימשיכו לשבת עימו על השולחן, ולכן לא כתבנו עיצה זו, וגם כל הפו כולם לא העירו לעשות כן, וא"צ לשנות בזה הרגלי אכילה שמקשים על ב"א, ואין להאריך. [אך זאת יש לעורר, דשפיר היה ראוי ליעץ זאת בשמחות למיניהם כמה חתונות שאוכלים הסעודה, ואח"כ קמים לרקד לפני החתן והכלה, וכיוצ"ב. ושם יש סילוק גמור, וצריך אח"כ לברך לפניה ולאחריה על כל מה שיביאו, והמציאות מראה שהרבה בני אדם טועים בזה, וכז"כ בע"ה מעמא דארעא ששוכחים לברך בכלל ברהמ"ז. ואף שאי אפשר מברכים ברהמ"ז כמה מהם

לכו"ע הוא סילוק גמור, ואין מי חולק בזה]. וגם מש"כ בסוף שברהמ"ז פוטרנו אינו פשוט כלל לומר שברהמ"ז יטורו שאר דברים חוץ מפת וכ"ש אם אינו ממני מזונות, ואכמ"ל. ועכ"פ דברי הכה"ח שאף בעקירת שולחן א"צ ברכה, אינו מובן כלל, ואין להקל בזה, וצריך לברך על כל מה שיאכל ככל הדינים הנ"ל.

ולמעשה הדבר פשוט כאמור. שאף בזה"ז אם היתה עקירת שולחן שצריך לחזור ולברך לפניה ולאחריה, ודבר זה מצוי אף בזמנינו באולמות שמחה, שאחר הסעודה, שרוקדים לכבוד החתן והכלה וכו', מסלקים את השולחנות ממש, לצורך הרחבת הריקודים, או לסידור האולם, ומזיזים אותם לצדדים [ונראה פשוט שאף אם השולחנות זזו ממקומם למקום אחר, הוי עקירת שולחן, ואף שהם בתוך אותו החדר, וכן משמעות הראשונים שנסתלק מלפני האוכלים, ואפילו אם הם בתוך ד' אמות למקום שהיו בו לפנ"כ נמי הוי עקירה, דהא מ"מ במציאות השולחן נסתלק מאת הסועדים בו, וכן כל כיצו"ב שנתפרד הקשר בין הסועדים לשולחן, ה"ז כדין עקירת שולחן, וע"ע בדיבור הבא משכ"ב. ודו"ק]. דה"ז עקירת שולחן, ובפרט שבכ"מ עוקרים אותם לגמרי, ומשאירים איזה כמה שולחנות בודדים, כידוע. וכבר העיר בזה בשו"ת שבת הלוי ח"א בהערות לשו"ע כאן. ואמנם שם הוא נקט בלשון צ"ע. דהיה ראוי לברך על כל מה שיאכלו ולא להקל בזה. עיי"ש. אולם בפשוטו הוא דין ברור שכן יש לנהוג, וכ"כ באור לציון פ"יב סי"ג שמצוי בחתונות שמסלקים לגמרי את השולחנות, ולאח"כ מביאין פירות וכדו'. שצריך לברך לפניהם ולאחריהם, [ובביאורים שם כתב "שמוציאין ומקפלין השולחנות", עיי"ש אולם הדבר פשוט שלאו דווקא הוא אלא בין אם הוציאו אותם (וכפי שנתבאר אפילו רק הזיזו אותם מלפניו הוי עקירה, וכפשוטו ד' הראשונים). ובין אם קפלו אותם במקומם, בכל אופן הוי עקירת שולחן, ופשוט]. ושם ציין לדברי הברכ"י הנ"ל שהובא בכה"ח, ומ"מ לא נקט כמותו בזה.

וכפי שנתבאר שאם סילק המפה ה"ז כעקירת שולחן, א"כ הדבר מצוי יותר ויותר בכל מקום. (ולהלן נדון במפת נילון). וזו סברא ברורה, דבכה"ג הוי סילוק דזיל בתר טעמא, וכנ"ל. אלא שראיתי באול"צ שם בביאורים שכתב להסתפק בהסרת מפה בלבד אי חשיב כעקירת שולחן או לא, וכתב דנראה שאין לברך, שהרי אף אם עוקרים לגמרי את השוחן יש מפקפקין שלא לברך, וציין לכה"ח הנ"ל. וא"כ די לנו לומר שבעקירת שולחן ממש מסכיכין על הפו שדין זה שייך כיום, משא"כ בסילוק מפה, עכת"ד, ויש להעיר ע"ז דלענ"ד הדבר פשוט שדין מפה ממש כהסרת שולחן, ומה שהביא מהכה"ח כבר הערנו ע"ז בענייתין לעיל שאינו מחוור כלל, ונראה פשוט שאין לצרפו לסניף כלל ואפילו במילי בדרכות דחיישינן לסב"ל, דזה נגד המפורש בכל הפו. ואין שום הכרח לומר בהיפך, וגם בסברא הדבר פשוט שסילוק מפה כהסרת שולחן, ונוסף ע"ז שהבאנו לעיל מהראשונים שכתבו שבהסרת טבלא הוי עקירת שולחן, ומה ל'אם יש רק טבלא אחת ומסלקה, ומה ל'י כשיש ב' טבלאות והוא מסלק את העליונה, ודו"ק. ועוד מצאנו בתוס' בפסחים (קטו): ששולחן שלנו שהוא גדול יש טורח בעקירתו, ולכן נהגו לסלק הקשר לצד אחד דלהוי כעקירת שולחן. עיי"ש. וא"כ כל שכן בהסרת מפה, ודו"ק. יש מקום לדחות קצת ראייה זו, ואין להאריך, ומ"מ מכל הנ"ל משמע הכי. דסילוק מפה כסילוק שולחן. וק"ק שלא העירו בזה פו זמנינו, שבהסרת מפה הוי סילוק גמור, [ואדרבה יש לנו ג"כ לצרף בזה דברי כל הראשונים שהזכרנו לעיל שעצם שמשכו ידיהם מן הפת הוי סילוק וטעון ברכה, וכ"ש בעקירת מפה]. ושור' אר"ח"ז בספר נהר מצרים דף ג': שכתב שאפילו אם אין מסלקים את השולחן אלא שמסירים את המפה אחר גמר התבשילים, ומביאים מפה אחרת נקיה, ועליה פירות לקינוח דצריך לברך וכו'. שסילוק מפה, כסילוק שולחן, שעכ"פ ברור הוא שבזה משכו ידיהם מן הפת, שהרי הסירוהו מלפניהם. עיי"ש. והגם שיל"ד בלשונותיו איך יתבאר לפי לשונות הראשונים שהבאנו לעיל. מ"מ בפשוטו העיקר כאמור דהוי כעקירת שולחן, דלכו"ע הוי כסעודה אחרת, וכדין עקירת שולחן.

ג' סילוק מפת ניילון המצויה כיום

אך נסתפקתי במפת ניילון (חד פעמית) המצויה כיום, שמשים אותה על המפה העיקרית, כדי שלא תתלכלך, ואחר כך זורקים אותה לפח עם הפסולת שעליה, ושמים מפה חדשה של ניילון להמשיך הסעודה בפרפראות וכו'. אם בהסרת המפת ניילון הוי עקירה כמו בהסרת המפה העיקרית או לא, שבהסרת המפה העיקרית הוי ממש כהסרת הטבלא של השולחן, וה"ז סילוק גמור וכסעודה נפרדת, אבל במפת נילון יש לצדד שאין הסרתה כגמור סעודה, אלא הוא כפעולת נקיון, שהדבר מצוי שבסעודה מתלכלך המפה הרבה, ורוצים לשבת להמשיך הסעודה במיני פרפראות, פירות וכדו', ומסירים את הנילון כדי שיהיה נקי, ויהיה נעים לשבת להמשיך הסעודה, וכיון שכן אין זה סילוק, שהרי אם מנקים את השולחן באמצע הסעודה לא אשכחן למי שיאמר דהוי כעקירה, ואדרבה יש צד לומר שהוא מנקה כדי שיוכל להמשיך לשבת בסעודתו, [ומה שבמציאות לא עושים כן באמצע הסעודה ממש, ורק אחר האכילה העיקרית, אין זה ראייה שזה נחשב גמר סעודה, אלא מה שלא עשו כן הוא מפני שלא יועיל להם, שהרי הוא שוב יתלכלך, וכיון שבפרפראות אינו עשוי להתלכלך כ"כ כמו בסעודה לכן עושים זאת רק אז. וא"נ שלא רוצים להפסיק אכילתם וכדו', ולכן מסלקים אותה רק בגמר האכילה העיקרית, ועדיין אינו סילוק].

ואפשר שהדבר תלוי לפי הענין, דאם הוא מסיר את המפה משום הלכלוך אין זה כעקירת שולחן, ואם משום גמר סעודה הרי זה נחשב כעקירת שולחן, ומן הסתם נראה שאין מסירים אותו אלא בגלל הלכלוך, ובודאי אם לא היה מלוכלך לא היה מסירו, דלמה יעשה כן. ובפרט שהוא שווה כסף. ומה שיש שמסירים אותו תמיד בין מלוכלך ובין שאינו מלוכלך, זה בגלל שטירחא להם לעמוד ולחשב ולדון אם הוא בדוגת לכלוך שמצריך החלפת מפה או לא. ולכן מחליפים מן הסתם, ובפרט שמצוי שמתלכלך, וא"כ כל כה"ג נראה דלא חשיב סילוק, ואינו כהסרת המפה העיקרית שהוא גמר סעודה ממש. [ואע"פ שבכה"ג אין זכר לפת כלל, ולפ"ד המ"י הנ"ל היה ראוי להחשב עקירה, אולם בפשטות נראה דכמו שאם התלכלך השולחן ומנקים אותו בסמרטוט וכדו לפני המשך הסעודה דל"ח עקירה לדידן, ה"נ בענין זה נמי דל"ח עקירה, כנלענ"ד]. אלא שעדיין צע"ע באופן זה שסילקו מהשולחן את המפת ניילון עם כל הכלים שעליה, וערכו אותו במפה חדשה ופירות גרידא, אי בכה"ג הוי סילוק, דהא משכו ידיהם מן הפת. ואף לפמשנ"ת שאין לנו אלא עקירת שולחן, מ"מ י"ל דכל כה"ג הוי כעקירת שולחן, שהרי זה כאילו הסירו את כל הסעודה, וה"ז ממש כהסירו את כל השולחן, שהרי אם ירצה לא יוכל להמשיך סעודתו באופן זה, והמפה כמוה כשולחן לענ"ז ובסברא פשוטה ה"ז כאותו ענין של הסרת שולחן ומפה. [והעולם מקילים בזה שמסירים המפת נילון, וממשיכים באכילת פרפראות ופירות וכו'. ולא מברכים לאחריהם, וכן בשאר דברים נוהגים כאילו הם בסעודה, ואפשר דה"ט דהוי כהסרת הלכלוך וכנ"ל. אמנם אפשר שהוא מחוסר ידיעה].

ועוד התבוננתי בזה ביתר ביאור דאמנם יש מקום לחלק בין עקירת שולחן לסילוק מפת הניילון, שעקירת שולחן הוא עיקר הסעודה, ובעקירתו הוי גמר סעודה, וכל הבא אחריו כסעודה אחרית, ומשא"כ מפת ניילון שכל עיקרו בא לנקיון, וכשמסירים אותו ה"ז פעולת נקיון בעלמא, אולם אכתי נראה דאמנם כן שהוא לנקיון, אולם מ"מ כלול בזה מציאות של סילוק, וה"ז מחייב ברכה. ובאמת שכן מוכח מדברי הרב נהר מצרים הנ"ל, ודעמייה. שביארו שכל סילוק

ויברך ברכה אחרונה ואח"כ מאותו הפרי עצמו יאכל מעט וזה נראה דאסור משום דאסור לגרום בברכות, אלא נראה דרבינו ודאי לא קאמר אלא שאם אכל ירק ולא היה בדעתו לאכול יותר בעת ההיא כשיעבור אותו העת צריך שיחזור ויאכל מאותו הפרי כדי להשלים והשתא לא הוי גורם בברכות שכשאכל בתחילה ובירך לבסוף לא היה בדעתו לאכול יותר.

ומבואר מדברי הלח"מ שלא היתה הגירסא שלפנינו שהרי בגי שלפנינו איתא מעט מפרי זה ומעט מפרי זה משמע שאיירי בכמה סוגי פירות. ואמנם בדברי הלח"מ יל"ע שהרי הרמב"ם קאי בקום ועשה, והיינו היאך להקל על האדם שחסר לו מאה ברכות כבשבת ויו"ט שהתפלות קצרות מיום חול, וע"ז הרמב"ם נקט שישלים ע"י שיברך בזה אחר זה ולא בנתקל שהסיח דעתו מהתבטיל שאכל וכמ"ש בלחם משנה, וראיתי שכבר עוררו בזה.

ואולי אפשר לומר דאין כוונת הלח"מ בנתקל ממש למרות שלשונו מורה כן, אלא הכוונה היא דיעשה כן בקום ועשה לכתחילה, אבל היאך יעשה כן ע"ז נקט שכמו בנתקל אי"ז ברכה שאינה צריכה א"כ ה"נ אם יעשה וממילא לא יסתבך בדין של ברכה שאינה צריכה.

ומו"מ חזינן מקושיית הלח"מ שהוקשה לו היאך שרי לעשות כן באותו מין, משמע שאם זה במין אחר בזא"ז לא הוקשה לו מיד, והיינו אם יאכל פרי שברכתו העץ ויברך לפניו ולאחריו ולאח"מ אוכל פרי אחר שגם ברכתו העץ שוב אין בזה חשש של ברכה שאינה צריכה, ויש לעורר דלכאורה מ"ש סוף סוף הרי נחשב לברכה שאינה צריכה דמ"ש סוף סוף הרי נחשב לברכה שאינה צריכה כיון שיכל לפוטרים מתחילה, חזינן מיניה דס"ל שעכ"פ שבשבת אין בזה חשש של ברכה שאינה צריכה וצ"ב למה.

מחלוקת הפוסקים האם בזא"ז אם יש בזה חשש של ברכה שאינה צריכה בשבת
ושבו ראיתי שזוהי מחלוקת הפוסקים (והובאו במ"א סי' רט"ו וברכני יוסף לחיד"א סי' מ"ו אות ו') האם כשאוכל בזא"ז אם יש בזה חשש של ברכה שאינה צריכה, דדעת המהר"ם גאלנטי דבאופן הנ"ל שמביא את הפירות בזא"ז על השולחן לא מיקרי ברכה שאינה צריכה, ואמנם הכנה"ג הביא מספר הזכרונות דאף בכהאי גוונא מיקרי ברכה שאינה צריכה.

ועיניין במ"א (שם) שביאר בדעת המהר"ם גאלנטי דביום חול בכהאי גוונא אסור למיעבד הכי דהר"ל ברכה שאינה צריכה אלא דבשביל שבת מצוה נמי למיעבד הכי בכדי להשלים מאה ברכות, ואמנם באופן אחר אסור כיון דלא מינכר כ"כ שמרבה בברכות כיון שאי"ז לפניו.

בביאור שיטת הרמב"ם עפ"ד המהר"ם גאלנטי

והנה לפי המבואר בדעת המהר"ם גאלנטי שאין בזא"ז חסרון של ברכה שאינה צריכה בשבת יבוארו דברי הרמב"ם בנקל.

ובטרם נקדים את דברי הפוסקים, דהנה הברכי יוסף (שם) ושאר פוסקים דנו בדעת הרמב"ם האם ס"ל בדין ברכה שאינה צריכה האם היא מהתורה או מדרבנן, והקשו ע"ד היאך התיך בשבת להרבות בברכות בשביל להשלים מאה ברכות והלא יש בזה איסור מהתורה או עכ"פ מדרבנן.

ואפשר לומר דפלגי הפוסקים בכלל דמילתא בדין ברכה שאינה צריכה האם זה חסרון שאין לו צורך בברכה או שזה חסרון בדיני הברכה והיינו האם נממד דיני ברכה שאינה צריכה לפי כללי הלכות ברכות שבאופן שיכול לפטור פרי בנקל ולא פטור זה נחשב לברכה שאינה צריכה או דילמא דלא רק זה נחשב לגרד ברכה שאינה צריכה אלא גם תלוי אם צריך את הברכה זו בשביל צורך אחר, והיינו אם צריך להשלים מאה ברכות הרי צריך את הברכה בשביל השלמת מאה ברכות.

ועומק כוונת הדברים נראה בעז"י דהנה הטור בסי' מ"ו הביא שדוד המלך ע"ה התקין מאה ברכות והואל יהי מותים בכל יום מאה אנשים מבני ישראל ובשביל לעצור מגפה זו התקין לברך מאה ברכות, אמנם חז"ל ראו שאין לאדם מספיק ברכות בשביל להגיע למאה ברכות, אזי תיקנו שיהיה אדם מברך ברכות השחר ותפלת עמידה ועוד ברכות בשביל להגיע למאה ברכות.

והנה זה בודאי שאין להקשות דאמאי לא נחשב לברכה שאינה צריכה מחמת שעד כמה שחז"ל ראו צורך בתקנה זו שפיר נחשב לברכה צריכה, א"כ בשבת ויו"ט שחז"ל לא התקינו סכום הברכות כביום חול האם מחמת זה אפשר להרבות בברכות בשביל צורך השלמת מאה ברכות או דילמא שלאחר שחז"ל תיקנו את סכום הברכות ממילא אין להוסיף שום ברכה שאינה צריכה וממילא הכללים נקבעים לפי הלכות ברכות.

ובפשטות נראה דבהאי פליגי הרמב"ם ושאר פוסקים, דהרמב"ם ס"ל דכיון שכל צורך תקנת הברכות נעשה בשביל להשלים מאה ברכות א"כ מ"ל שבת ומ"ל יום חול סוף סוף חיובו להשלים מאה ברכות ובודאי שצריך להשלים הברכות אפילו שזה ברכה שאינה צריכה, ואמנם הפוסקים דפלגי ע"ד ס"ל שעד כמה שחז"ל התקינו את סכום הברכות תו א"א להוסיף ע"ז כ"א לפי הכללים דיניי ברכות וכל המוסיף שלא כפי דיני וכללי ברכות הרי זה בגדר ברכה שאינה צריכה.

והנה אי ניזיל כפי הגירסא שלפנינו ברמב"ם שאוכל ירק זה ומברך לפניו ולאחריו ולאח"מ אוכל פרי אחר ומברך לפניו ולאחריו וכן ע"ז הדרך בפשטות זה כדעת המהר"ם גאלנטי דס"ל שבכהאי גוונא לא מיקרי ברכה שאינה צריכה בשבת והואיל ואינם לפניו, וביום חול לעולם נחשב לברכה שאינה צריכה.

ומעתה יל"ע מדוע הרמב"ם אזיל רק בדרך זו ולא אמר להדיא שיברך ברכה שאינה צריכה. וצ"ל כמשנ"ת בדעת המהר"ם גאלנטי עפ"ד המ"א דעד כמה שאין זה נראה כ"כ ברכה שאינה צריכה כיון שאי"ז לפניו בכהאי גוונא התיירו לברך ברכה שאינה צריכה.

יבואר שיטה שלישית בגדר ברכה שאינה צריכה

אמנם שוב ראיתי לתורה לשמה סי' ס"ד ששאלוהו גבי אחד שרוצה לאכול מזונות ולברך לפניו ולאחריו ולאח"מ לאכול תמרים ולברך ברכה לפניו ולאחריו. האם זה נחשב למרבה ברכות דיכול לפטור בברכה אחרונה אחת את המזונות והתמרים בברכת מעין שלוש והשיב להם שמותר והביא להם ראיה מהרמב"ם הנ"ל שמותר לאכול ירק ולברך ברכה לפניו ולאחריו ולאח"מ פרי ומברך לפניו ולאחריו וכי ומבואר מדברי הרמב"ם הנ"ל דשרי לעשות כן. והנה אי נימא שכל כוונת הרמב"ם שרק בשבת לעשות כן ולא ביום חול לא מובן מהי ראיית הגרי"ח בתורה לשמה שאף ביום חול מותר לעשות כן שהרי שאלוהו בסתמא האם מותר לעשות כן או לא, ולא חילק בין שבת ליום חול, הרי דנקט הגרי"ח שאין חילוק ושרי לעשות כן אף ביום חול.

ונראה שהגרי"ח נקט כן מחמת הכרח דממנ"פ דאם מותר לעשות כן בשבת אזי גם ביום חול מותר לעשות כן, דאין להקל משום השלמת מאה ברכות לעשות ברכה שאינה צריכה, ואי נימא שבשבת מותר לעשות כן משום להשלים מאה ברכות אזי למה דוקא בכהאי גוונא בזא"ז הלא יכול לעשות גם בפרי אחד וכפי גירסתו של הלח"מ, ולא נחית הגרי"ח דחכמים עשו בשבת כעין פשרה דאפשר לעשות ברכה שאינה צריכה שאינה נראית כל כך. ומו"מ מאי דפשיטא ליה בתורה לשמה נראה שהרב בשו"ת רב פעלים חלק ב' א"ח סי' כ"ז חזר בו ממה שכתב

כן יעוי"ש.

ומעתה יש לברר מדוע לא יחשב בכהאי גוונא לדעת הרב תורה לשמה בזא"ז לברכה שאינה צריכה, ואולי אפשר לומר דהרי כל דין שנפטר פרי בברכת פרי חבירו זה כמו נגרר ונטפל (כן נראה לפי הדעות החולקות ע"ד השו"ע בסי' ר"ו ס"ה וכן דעת הדרכי משה וכו"פ ברמ"א וכו"נ דעת הטור ושארי פוסקים וכן מסקנת משנ"ב שם וע"ע בבא"ח פרשת בלק שנה א' סעיף ז), לפיכך היכא שזה לפניו ממילא נפטר וא"צ דעתו ע"ז א"כ אם מברך ברכה על פרי אחד ממילא נפטר חבירו ולא שייך לכוון להדיא שלא לצאת דזה נחשב לברכה שאינה צריכה, אבל באופן שאי"ז על שולחנו א"כ אם זה אותו פרי שפיר י"ל דגם נחשב ברכה שאינה צריכה כיון שסתמא של האדם שנגרר מאכילה קטנה לאכילה גדולה א"כ שוב מסתמא נפטר ונחשב לברכה שאינה צריכה, אבל אם זה מין אחר בודאי כל שלא כיוון צריך לברך עוד ברכה על מה שיביאו לו מחדש בכהאי גוונא י"ל שעד כמה שדרוש מהאדם לכוון כוונה להדיא לפטור את הפירות אחרים לא נחשב לברכה שאינה צריכה במה שלא פוטרם בברכה אחת.

בביאור האי דינא דנשבת אין חסרון של ברכה שאינה צריכה

והנה כל מה שנתבאר ברמב"ם זה רק אי ניזיל כפי הגירסא שלפנינו שאינו אוכל מין אחד אלא כמה מינים בזא"ז אולם לפי הגירסא שהיתה ללח"מ ולפי דעת ספר הזכרונות שגם בזא"ז נחשב לברכה שאינה צריכה בשבת, א"כ מה שהיקל הרמב"ם למעבד הכי הרי דס"ל שבשבת אין חסרון של ברכה שאינה צריכה.

ועתה יש לברר מהיכן המקור דאסור לברך אף בשבת ברכה שאינה צריכה, דהנה הגמי' ביומא דף ע' ע"א גבי כהן גדול שהיה קורא ב' קריאות ביוה"כ באחד אחרי מות ואך בעשור וזה קורא מתוך ספר וקריאה שניה היה אומרה על פה ובעשור שבחומש הפקודים ובגמי' פריך אמאי לא יביא עוד ס"ת ויקרא בשני את הקריאה השניה של בעשור, ומשני רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון ורי"ל אמר משום ברכה שאינה צריכה ופירש"י שיהא צריך לחזור ולברך (ויעינין ברש"ש שם ועוד אחרונים שתמחו מדוע לא יברך ברכה אחת ויעלה לכאן ולכאן).

ולכאורה אם נימא שצריך בשבת ויו"ט להשלים מאה ברכות ובכהאי גוונא לא מיקרי ברכה שאינה צריכה א"כ מאי משני משום ברכה שאינה צריכה, צריכה היא בשביל השלמת מאה ברכות.

ועיניין בטור סי' רצ"א בב"י שהביא מתשובות הרא"ש שאם נתאחרה סעודת שבת של הבוקר עד אחר חצות (מבואר דדעתו שאין לעשות כן כ"א מן המנחה ולמעלה) ויודע בעצמו שאם יגמור סעודה זו לא יוכל לאכול סעודה שלישית יכול לברך ברכת המזון ולאח"מ להמשיך סעודה והיינו לברך המוציא וברהמ"ז ויעלה לו לסעודה שלישית.

ואמנם בתוס' שבת דף ק"ח ע"א בדה"ב במנחה כתבו שאין לחלק סעודת הבוקר לשנים חדא דזמן סעודה שלישית מן המנחה ועוד אומר ר"י שיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה כדאיתא בפרק בא לו גבי ובעשור שבחומש הפקודים דקאמר וניתי ס"ת אחרינא ויקרי א"ר שמעון בן קליש מפני ברכה שאינה צריכה.

והנפק"מ בין ב' הביאורים במי שמקיימה לאחר חצות לפירושא קמא דסעודה שלישית מן המנחה שפיר דמי היכא שיעשה כך לאחר חצות, ואמנם לפירוש ר"י משום ברכה שאינה צריכה אזי אפילו שיעשה כך לאחר חצות סוף סוף ברכה שאינה צריכה היא.

ומעתה יש לתמוה מדוע הרא"ש לא חשש לברכה שאינה צריכה כמבואר בגמי' ביומא דמשום ברכה שאינה צריכה לא מוציאים ס"ת אחר.

בדחיית הפוסקים מהגמי' ביומא הנ"ל

ולאחר העיין ראיתי שהרמב"ם השמיט רק טעמא דברכה שאינה צריכה ונקיט רק טעמא דפגמו של ראשון ומשו"ה י"ל דהרמב"ם לא נקיט האי תירוצא וזהו כפשטות שהרמב"ם לא חייש לברכה שאינה צריכה בשבת בשביל השלמת ה' ברכות, ושור"ר שהחיד"א בברכי יוסף (שם) ובנשמת אדם לרב חיי אדם כלל ה' כתבו כן.

ואמנם יעינין לברכי יוסף שם שכתב שהריטב"א בגמי' הנ"ל כתב להדיא דתי' השני קיים להלכה, וגו"כ ראיתי שציינו את דברי המרדכי במגילה סי' תשצ"ג פרק הקורא את המגילה שב' הטעמים לא פליגי'.

והנה אי ניזיל כפי משנ"כ התורה לשמה דבזא"ז אין חשש ברכה שא"צ אף ביום חול שפיר י"ל מדוע הרמב"ם השמיט רק טעמא דברכה שאינה צריכה כיון שהס"ת שהיה קורא בו קריאה שניה נחשב לזא"ז כיון שהס"ת השני לא נמצא לפני הכה"ג (ויעיין בפוסקים שדנו שמהגמי' משמע שאם היו ב' ס"ת היו שמוציאין את הס"ת שני לאחר הקריאה השניה ולכאורה זה לא כפי מנהגנו שקוראים בב' ס"ת) א"כ שפיר הרמב"ם השמיט רק טעמא כיון שלא נחשב לברכה שאינה צריכה.

ואמנם ראיתי אלאיה רבא (סי' רצ"ז) שתיריך באופן נפלא דאין ראיא מהגמי' ביומא שאסור למיעבד ברכה שאינה צריכה בשבת, שהרי בלא"ה כבר ביך הרבה ברכות על הקורבנות והטבילות וממילא כבר עבר את הק' ברכות ובזה בודאי לא נימא דשרינן למיעבד ברכה שאינה צריכה והואיל וכבר קיים את דינו.

ובהאי מתישבים דברי הרא"ש מדוע לא חשש לברכה שאינה צריכה וכמ"ש התוס' וע"ע במרדכי בשבת שכתב כדברי התוס' והשמיט רק טענה משום ברכה שאינה צריכה ואפשר לומר דמה"ט.

ולפ"ז אין ראיא מדברי הרמב"ם דמה שהשמיט רק דינא דברכה שאינה צריכה מחמת שלשיטתו אזיל דבשבת אין דינא דברכה שאינה צריכה כיון דהתם לא שייך רק כללא דכבר השלים ק' ברכות.

נפק"מ לדינא ע"פ דברי הא"ר

והנה לפי דברי הא"ר שבשבת לאחר שהשלים את ק' ברכות אין רשאי לברך עוד ברכה שאינה צריכה עולה נפק"מ לדינא לפ"ז ששבטיל ציבור שהוא כופל את התפילה או מי שקורא את ההפטרה שמתווסף להם ברכות הפטרה והתפילה להשלמת ק' ברכות א"כ אינם רשאים למיעבד ברכה שאינה צריכה בשבת, וראיתי כבר שעוררו בזה.

ואמנם עדיין זה לא סותר לדין ריבוי פירות ומגדנות בשבת דיש עוד טעם אחרינא להרבות פירות ומגדנות וזה מחמת כבוד שבת ולפ"ז שפיר שירבה אלא דלא יברך ברכה שאינה צריכה וכמשנ"ת לפ"ד הא"ר.

בביור דעת השו"ע בענין ברכה שא"צ בשבת

והנה בשו"ע סי' רצ"א פסק להלכה כדעת הרא"ש שמותר לחלק את הסעודה של הבוקר לשנים בשביל לקיים סעודה שלישית ואיהו פסק בסוס"י רט"ו שכל מברך ברכה שאינה צריכה ה"ז נושא ש"ש לשוא וה"ז כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן א"כ היאך התיך לחלק את סעודה שלישית לשנים.

ולכאורה מוכרח מהאי קושיא דס"ל לשו"ע שבשבת לא חיישינן בריבוי הברכות שסו"ם צורך הוא להשלים ק' ברכות.

ושור"ר בחיד"א שכתב ליישב דעד כאן לא פסק השו"ע דא"א למעבד בענין אחר והיינו דמה שהרא"ש היה מחלק סעודה שניה לשנים מחמת שלא יכל לאכול לאח"מ והוכרח לעשות כן מפני המציאות ומשו"ה י"ל כיון שמחוייב בדבר וא"א

לעשות בענין אחר לא נחשב לברכה שאינה צריכה כיון שמקיים את חיובו אבל גבי השלמת ק' ברכות יכול למעבד בענין אחר שיברך כל זמן מה שהוא בגדר היסח הדעת ולא יכנס לבעיה שא"צ ואכן העלה החיד"א להלכה שאין לברך ברכה שאינה צריכה בשבת וגם העלה דלא כמהר"ם גאלנטי שהתיר בזא"ז דגם זה נחשב לברכה שאינה צריכה.

בדעת המ"א בהאי דינא

והנה במג"א סוס"י רט"ו הביא בשם השל"ה דבשבת אם הביאו לו פירות תוך הסעודה יכול להניחם עד אחר הסעודה כדי לברך עליהם ברכה אחרונה דבשבת מותר לגרום ברכה כדי להשלים ק' ברכות.

והקשה המ"א ע"ז מהגמי' ביומא הנ"ל גבי כה"ג שלא היה קורא ס"ת דחזינן משם שאסור לגרום ברכה שא"צ ועוד הקשה מהתוס' הנ"ל גבי סעודת שחרית שמחלקה לשנים שאין לעשות כן מפני ברכה שאינה צריכה ואף דלא קי"ל הכי זהו דוקא בסעודה שלישית אבל משום מאה ברכות אין לעשות כן, (והיינו שכוונותו כמ"ש הברכי יוסף הנ"ל דשאני סעודה שלישית שלא יוכל לקיים חיובו בענין אחר ומשא"כ גבי ק' ברכות שיוכל לקיימם ע"י היסח הדעת).

והביא המ"א את מח' הפוסקים הנ"ל אם מותר לצוות לבני ביתו שלא להביא כל הפירות לפניו בב"א ולא הכריע בדבר זה, ואמנם כבר נתבאר שהחיד"א הכריע לדינא שאסור לעשות כן אף בשבת והואיל ויש בזה חשש ברכה שאינה צריכה.

בביאור סיבת המנהג בדרך זו

והנה לפמשנ"ת בברכי יוסף ובמ"א שק' ברכות אפשר לקיימם בצורה המותרת דהיינו ע"י היסח הדעת וכד' א"כ מדוע לא נהגו כן והוצרכו לעשות מנהג כזה לברך קודם הסעודה ולהכנס לחשש ברכה שאינה צריכה.

וצריך לומר בהכרח כיון שדבר זה קשה לאנשים לזכור להשלים ק' ברכות ולעשות כן בצורה המותרת וא"כ יבואו לביטול הק' ברכות בשבת לכן ראו לתקן מנהג כזה בשביל להשלים ק' ברכות.

ולכאורה לפ"ז מי שזהיר וצריך להשלים ק' ברכות כדברי החיד"א בודאי י"ל שלא יסמוך על מנהג זה ויכנס לחשש ברכה שאינה צריכה.

בביאור הק' מנהג אם המ"א פליג ע"ז והצדדים להקל

וביותר יל"ע דהנה המ"א הביא את דברי השל"ה הנ"ל שיכול להניח את הפירות לאחר הסעודה אפי' שהם לפניו, ואמנם המ"א פליג ע"ד אבל ע"ד המהר"ם גאלנטי לא נראה שנחלק ע"ד אלא הביא את דעת הספר הזכרונות ולא גילה כפי מה הדין שיש לנהוג אלא השאיר דבר זה בסתמא. ובביאור הדברים נראה כמ"ש במחצית השקל שם דאם הפירות לפניו בזה י"ל שלא יכול כביכול לדלג ע"ז ולברך ברהמ"ז ולאח"מ לברך עליהם אבל באופן שזה לא נמצא לפניו לא מיקרי כ"כ ברכה שאינה צריכה ובשבת התיירו לעשות כן.

ומעתה הק' מנהג שמברכים לפני הסעודה יל"ע הלא אין זה דומה לשל"ה ואין זה דומה למהר"ם גאלנטי. דלשל"ה אין זה דומה כיון שעדיין לא נכנסו למצב של תוך הסעודה כיון שנמצא בין קידוש להמוציא, ואין זה דומה ג"כ לדינא דמהר"ם גאלנטי כיון שהפירות לפניו וא"כ לפי דעת המ"א לא נתבאר לנו מהי דעתו האם לחלק או לא אמנם י"ל דספר הזכרונות גם על זה פליג, ולדעת החיד"א שגם במקרה דמהר"ם גאלנטי הכריע כספר הזכרונות ממילא אין לעשות כן.

והנה בפוסקים כתבו שלצורך מצוה (ערך השולחן ועוד) דהיינו להשלים ק' ברכות אפשר לסמוך על מהר"ם גאלנטי ויכול לברך בזא"ז ולפמשנ"ת יש לעורר דעדיין אין ברירות למנהג זה ע"פ המהר"ם גאלנטי.

ושור"ר למג"א בסי' רמ"ט סק"ו (באמצע) שהביא מהדרכי משה בשם האו"ז דמצוה לאכול סעודת שבת לתיאבון ומאחר דעיקר הסעודה הוא לחם, אסור לאכול גרימז"ל בשבת קודם הסעודה משום דלא אכיל עיקר סעודת שבת לתיאבון ע"כ. והוא אזיל לטעמיה דסבירא ליה דאסור להתחיל אחר מנחה בער"ש אבל לדידן דקיי"ל דמותר לאכול אחר מנחה, ש"מ שא"צ לאכול לתיאבון וא"כ מותר להגרימז"ל מבנע"י, וכ"כ בתשובות דער"ש לאחר קידוש היו מביאין גרימז"ל לפני רבינו קלונימוס ואכל ובירך בורא מיני מזונות ואח"כ ברכה מעין שלש כדי להשלים ק' ברכות ואח"כ היו אוכלים לחם לצורך הסעודה כ"ז הדרכי משה. והעיר המ"א דא"ז לא אסר כ"א בשבת לאפוקי מעובדא דרבינו קלונימוס יעי"ש ועוד העיר על המנהג כמה קושיות ולבסוף העיר דזוהי ברכה שאינה צריכה וכמ"ש בסי' רט"ו.

הרי דס"ל למג"א להדיא דמנהג בני ספרד ג"כ נחשב לברכה שא"צ וממילא נפשט הספק הנ"ל (ומ"מ עדיין יל"ע אם זה אפי' למהר"ם גאלנטי או לא).

והנה במה שכתב המ"א להעיר ע"ד הד"מ שכל מה שכתב האו"ז זה לאפוקי ממנהג רבינו קלונימוס יעינין באו"ז להדיא (הלכ' ער"ש אות כ"א) שכתב שלדינא מותר לאכול קודם הסעודה כיון שא"צ לאכול בעודו תאב ולפ"ז גם האו"ז נוקט שמותר לכר"ע לעשות כרבינו קלונימוס אלא דיש כאן בעיה שצריך לאכול סעודה כשהוא אצל אבל מ"מ ברכה שאינה צריכה שרי לעשות בשבת וע"ע בערוך השולחן שכ"כ להעיר.

והנה לפמשנ"ת דל המ"א פליג ע"ד הדרכי משה, זה לפי מה שהבין מתוך דברי הד"מ אבל לדידן שמבורך לן מתוך האו"ז שבשבת שרי למעבד ברכה שאינה צריכה ואף בדעת הרמב"ם יש צדדים לומר שהכי סבירא ליה שבשבת שרי למעבד ברכה שאינה צריכה, ולפי דדים להשל"ה שהביא המ"א ג"כ נבדבר כן, והד"מ נראה שמצדד כך להלכה א"כ שפיר דיכולים להקל בשביל השלמות ק' ברכות לברך לפי המנהג.

וביותר אפשר להליץ לפי דברי הברכי יוסף שנקט דרק סעודה שלישית היקל השו"ע כיון שאי"א בענין אחר, אבל ק' ברכות שאפשר בענין אחר אין להקל. אמנם לפמשנ"ת דאנשים יכולים לשכוח את ענין ק' ברכות ובשבת לא יגיעו למספר הברכות הדרוש שפיר דיש להקל.

ואמנם מי שלא נהג במנהג זה בודאי שאין לו לסמוך לעשות מנהג זה ולשנות ממנהג אבותיו דיש על מנהג זה כמה קושיות וספיקות. וכן מצדד המשנ"ב בסי' מ"ו והמ"א והערוך השולחן ועוד פוסקים.

והעולה לדינא מוך נידון:

- א. מח' ראשונים אם בשבת שרי למעבד ברכה שאינה צריכה.
- ב. ברמב"ם יש ספק מה סבר ותלוי בדברי המהר"ם גאלנטי וספר הזכרונות והתורה לשמה.
- ג. ש"צ או אחד שכבר השלים ק' ברכות לכר"ע אסור למעבד ברכה שא"צ.
- ד. לענין מנהג מבני ספרד יש מקום להקל עפ"ד הפוסקים וכמשנ"ת אבל מי שלא נהג אינו יכול להקל בזה, והעלטו דמי שזהיר ויכול לזכור ולקיים את המאה ברכות ע"י היסח הדעת ולא יחשב לברכה שאינה צריכה עדיף כן לעשות.
- ואמנם יש להעיר דיש להזהר לא לאכול קודם סעודה כדי שיעור ברכה אחרונה, כיון שאם יעשה כן נכנס לספק ברכות יעיין למשנ"ב בסי' קע"ו באות ב' ובמג"א סי' קע"ד ובחי' אדם ומידי ספיקא לא נפקינן וע"כ יש להזהר בזה (וכמ"כ יש לעורר שלא לאכול בריה וכד' שג"כ יש בזה ספק של ברכה אחרונה).

הערות והארות

חידושי הלכות מה"ךף החיים"

הכתוב בסוגריים עגולות הוא הוספה שלנו. האותיות שבסוף כל הלכה מציינות את הסעיף קטן, נא לא לסמוך להלכה למעשה

סימן קע"ז, דברים הבאים בתוך הסעודה ואחר הסעודה מה דינם

משנ"ב (ס"ק א'): פירות שהובאו בסעודה לקינוח, אף שאוכל עמיה מקצת פת תחילה וסוף לא מהני, ומה שאוכל בלא פת צריך ברכה. כה"ח: **היות ויש הסוברים שכל שאוכל פת עם הפירות בתחילת אכילתו אין צריך לברך עליהם, לכן יש ליהזר שכשמביאים פירות בתוך הסעודה שלא לפת בהם את הפת אלא רק לקינוח, שלא יאכל עמיהם פת בתחילתו אלא יאכלו לבדם כדי שיוכל לברך עליהם ברכתם אליבא דכולי עלמא. [אבל אם אוכל אחר כך מעט פת מחמת מתיקותו נראה דלא יכיפת לו]** (ח).

משנ"ב (ס"ק ד'): פירות שבישולם עם בשר (ובאים בתוך הסעודה) יש אומרים שצריך לברך על הפירות, ויש אומרים שאין צריך כי טפלים לבשר, אכן ביד קטנה מצדד גם כן שלא לברך אבל מטעם אחר שכיון שעושה מהן תבשיל הם באים מחמת הסעודה ולא לקינוח, וכתב (היד קטנה) שהרצה לצאת מספק, כשרוצה לאכול צימעים מפירות מבושלים יקח תחילה איזה פרי חי ויברך עליו להוציא את זה, ואם אין לו פרי חי יאכל תחילה וסוף עם פת. **ובכה"ח נתן עוד עיצות כגון שישב קודם הסעודה ויברך על מן אותו פרי ויאכל פחות מכשיעור ויכניס לפטור [ויהיה שלא לאכול כשיעור שא"כ יתחייב בכרחה אחרונה ולא יועיל מה שכוין]. ואם אי אפשר לו בהכי אז יהרהר הברכה בליבו, או שיאמר בריך רחמנא בורא פרי העץ [או בורא פרי האדמה - כפי ברכת אותו הפרי] (ט)** (א"ה) עיין בכה"ח לעיל סי' קס"ו ס"ק ע"ג שמה שכתב השו"ע שם שהאומר "ברוך רחמנא דהאי פיתא יצא" היינו כשאומר "ברוך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא וכו'". ומה שכתב כאן לומר רק "ברוך רחמנא בורא פרי העץ" ולא הזכיר שצריך לומר אלהנא מלכא דעלמא, יש לומר על פי מה שכתב בסי' קס"ז ס"ק ע' שמי שמסתפק אם צריך לברך לא יברך בלשון תרגום משום שיש אומרים שעל בזה שיך הזכרת השם לבטלה, ולכן כאן שיש לו ספק אם לברך אינו יכול לומר כל נוסח הברכה בלשון תרגום שעל צד שאינו צריך לברך הוי ברכה לבטלה, לכן כתב כאן שייאמר רק "ברוך רחמנא בורא פרי העץ" שאינו ברכה לבטלה כי אינו ברכה כלל, ודומיא דמברך בליבו דוק[.].

משנ"ב (ס"ק ה'): האוכל חזרת וקישואין ומלפפונות חין או צנון ובצל בתוך הסעודה צריך לברך עליהם. כה"ח: **הרא"ה כתב שזית מליח וכיוצא בו שאוכל אותו בתוך הסעודה לפתוח תאות המאכל מברך לפניו. ולדבריו מי שאוכל למונים מלוחים בתוך הסעודה צריך לברך עליהם. מיהו נראה לי לנהוג כהתוס' שכתבו דדברים המושכים האכילה כגון דגים קטנים ותמרים וירקות, פטר להו פת לפי שבא לצורך הסעודה שע"י כך אוכל יותר, ומעשים שבכל יום בסעודות גדולות של בשר שמביאים סאלאטה וטורשיי של מלפפונים ושל לפת וזתים מלוחים שמביאים אותם להרבות תאות המאכל ולא שמענו מעולם מי שמברך עליהם. וכל דבר שבא לעורר תאות המאכל הפת פוטרו. והוא הדין צנון שאינו בא אלא לפתוח ולעורר תאות המאכל דאין צריך ברכה לפניו תוך הסעודה. ומכל מקום נראה לי דיש לאכול תחילת אכילתו עם פת כדי לצאת גם דעת החולקין י').**

יש לאכול פירות מתוקים לאחר האכילה שהם טובים אז כדאמרין ביומא פ"ג ב'. והיינו דאמרין במדרש רות: ויאכל בועז וישת ויטב לבו, מלמד שאכל מיני מתיקה לאחר הסעודה (י"א).

שו"ע ס"ב: ודברים הבאים לאחר הסעודה קודם ברכת המזון שהיה מנהג בזמן חכמי הגמרא שבסוף הסעודה היו מושכים ידיהם מן הפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות ולשתות כל מה שמביאים אז לפניהם, בין דברים הבאים מחמת הסעודה ובין דברים הבאים שלא מחמת הסעודה - טעונים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם. ודין זה אינו מצוי בינינו לפי שאין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת עד ברכת המזון. כה"ח: **שאומרים שדוקא בסתם סעודות אינו נוהג אבל בסעודות גדולות שרגילין שלאחר גמר האכילה מושכין ידיהן מן הפת ומסירין אותו מן השולחן ומנקין המפות ועורכין השולחן בפירות ומיני מגדים וקובעים עצמם לשתות אז גם הדין הזה נוהג בינינו, ואפילו מניחים קצת פרוסות על השולחן כדי שיהא נראה שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת - אינו מועיל, כי רדאי משכו ידיהם מן הפת ואין בדעתם לאכול מן הפרוסות עוד. ויש אומרים שכיון שאין מסלקין השולחן לגמרי - לא הוי סילוק. ומשמע מזה שאם יש הנוהגים לסלק את השולחן ומביאים שולחן חדש לאכילת פירות, דהוי סילוק, אבל נראה מסתמיות דברי השו"ע שאצלנו לא שייך דין זה לעולם בכל גונא, והטעם משום דיבמי חכמי הגמרא הי' להם טבע (א"ה) פירוש - רגילות) שלאחר שמשכו ידיהם מן הפת אין אוכלין עוד כלל, ולכן מברכים לאחריהם, מה שאין כן לפי הטבע שלנו שאין מושכין, שכל עת אם מביאים פת אוכלין ולכן לא חשיב סילוק, ואפי' אם מסלקין השולחן ומביאים שולחן אחר אין לברך לאחריהם. ולכתחילה נראה שיש להזהר ולצאת אליבא דכולי עלמא שאף אם מסירין השולחן ומביאין אחר יש להם להביא עמו פת ושיכוונו המסובין בדעתם בהדיא דאין מושכין ידיהם מן הפת ובכל עת שירצו אוכלין עד ברכת**

המזון (י"ד). (א"ה: משמע מהכה"ח שהטעם שבזמינו לא שייך סילוק סעודה [אף אם מסלקים השולחן] הוא מפני שרגילים לאכול פת תמיד עד שמברכים ברכת המזון, אבל אם לא אוכלין פת יותר ומסלקין השולחן צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה. וכן כתב באור לציון (ב', י"ב, ג'), **שבמקום שמסלקין השולחנות ולאחר מכן מביאים פירות, וכגון בחתונות, צריך לברך על הפירות ברכה ראשונה ואחרונה.** [אבל הסרת המפות לא נחשב לעקירת שולחן]. וע"ש שכתב **שבדברים שבכרמה? פוטרתן לא יברך ברכה אחרונה בכל גונא, וכגון עוגות ומשקאות.**

ע' בבא"ח (נשא י') שכתב: **בסעודת ליל שבת דרכן של בני אדם להאריך על השולחן ג' ד' שעות, ובפסר בימי החורף, ומנהגם כן - אחר ברכת המוציא אוכלין מיני מלוחים בחומץ, ואוכלין התבשילין של בשר מעשה קדרה שבשלו לכבוד שבת, ואחר כך מסירין התבשיל ומביאין מיני פירות ומניחים על השולחן ומברכים עליהם, ומאריכין ג' ד' שעות עד שמברכין ברכת המזון, אך דרכן להשאיר פת על השולחן שנראה שעדיין לא משכו ידיהם מן הפת, ואז לא יהיו נראין כמועלים בברכות כשאין מברכין עליהן. מיהו אף על פי שהפת ערודת מונה על השולחן עד ברכת המזון, ירא שמים יזהר לאכול מעט מן הפת סמוך ממש לנטילת מים אחרונים, וגם בעת שעורכין הפירות על השולחן גם כן יאכל מעט מן הפת, בדזה נמצא באמת שלא משך ידו מן הפת (וע"ש עוד. ובענין מה שכתב שירא שמים יזהר לאכול מן הפת סמוך ממש לנטילת מים אחרונים, ע' בבא"ח (בהר ט') שכתב שאם המסובין סלקו ידיהם מאותו מאכל גם הוא יסלק ידו משום דרך ארץ, וצ"ע מה שכתב כאן שיאכל פת דמשמע אפי' שכולם לא אוכלים. ואולי בלחם אין קפידיא כי דרך לאוכלו בכל משר הסעודה הוא קביעות זמן מה שאין כן בשאר המאכלים שיש זמן לאכילת כל דבר ולכן משעה שסילקו ידיהם מן אותו מאכל שוב אינו דרך ארץ שיאכל הוא לבדו. עוד אפשר לומר, שמה שכתב כאן שירא שמים יזהר לאכול פת סמוך למים אחרונים הכונה שכל הסועדים ינהגו כן אבל אחד לבדו (א).**

שו"ע ס"ד: **אנ"ש שלא היה הפירות לפניו בשעה שבירך על הפת, כיון דללפת את הפת הם באים אינם טעונים ברכה כלל כה"ח: משמע בבית יוסף (סוף סעי' ד, ד"ה וכתב עוד הרשב"א) שצריך שיהא דעתו עליהם מעיקרא (י"ו).** שו"ע ס"ה: אם אחר שבירך על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון, אפילו מדברים שדרכן לבוא לפתת בהן את הפת צריך לברך עליהם כדין נמלך. רמ"א: ולא ראיתי נזהרים בזה, ואפשר דטעמא משום דסתם דעת האדם על כל מה שמביאים בסעודה. ע' בכה"ח **דמשמע שנוקט להלכה כהרמ"א שאין צריך לברך על מה שמביאים לו מבית אחרים, וסיים דמכל מקום ראוי לכל ירא שמים שירגיל עצמו כשיברך ברכת המוציא להיות דעתו גם כן על כל מה שיביאו לו משאר בתים בין בחול ובין בשבת (ט"ו),**

סימן קע"ח, איזה דברים קרוים היסח הדעת בסעודה דעת השו"ע (בס"א) שמי שפסק באמצע סעודתו ויצא וחזר, צריך לברך ברכת המזון למפרע על מה שאכל מקודם ואחר כך יברך המוציא על מה שאוכל שוב. והרמ"א (בס"ב) חולק וסובר שבדברים הטעונים ברכה אחריהם במקומם כמו פת אין צריך לברך ברכת המזון למפרע על מה שאכל ולא ברכה ראשונה על מה שיאכל אח"כ. כה"ח: **האחרונים פסקו כהרמ"א [משום ספק ברכות להקל]. וכן פסק הבן איש חי [בהעלותך ב].** (א, י"ד). ומיהו יש הנוהגים שכשהולכים בתוך הסעודה למקום אחר שלוקחים בידם תחיתת פת כדי שלא יסיחו דעתם מהאכילה [וגם כדי שלא יסיחו דעתם מהנטילה ויצטרכו ליטול פעם שנית] (א') ולענין דברים שטעונים ברכה במקומם דעת השו"ע שצריך לברך ברכה אחרונה על מה שכבר אכל ואחר כך יברך ברכה ראשונה על מה שיאכל עוד. והרמ"א חולק ודעתו שאין צריך לברך אלא ברכה ראשונה על מה שיאכל עוד אבל ברכה אחרונה על מה שכבר אכל אין צריך לברך. **ומשמע בכה"ח שפוסק כהרמ"א שבשינוי מקום מברכים רק ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול אבל לא מברכים ברכה אחרונה על מה שכבר אכל (ט"ו).**

משנ"ב ס"ק י"ב: אם מפנה מקומו מתחדר זה לחדר אחר ושניהם תחת קורת גג אחד, בזמן שרואה מקומו הראשון ואפילו מקצת מקומו אינו נחשב לשינוי מקום, אפילו כשלא הי' דעתו מתחילה. כה"ח: **ולכתחילה יש ליהזר בזה, (כשלא הי' דעתו מתחילה לכן) ובדיעבד יש להקל משום ספק ברכות להקל (ד).**

לכתחילה אין לעקור ממקומו ולילך לאכול במקום אחר. ואם היה דעתו מתחילה [כשקבע לאכול במקומו הראשון] לילך ולאכול במקום אחר, רשאי לכתחילה לגמור סעודתו אפילו בשני בתים או יותר (א"ה) זהו ע"פ דעת הרמ"א, דהכי ק"ל, כמו שנתבאר לעיל בס"ק א'. (ה).

שו"ע ס"ב: חברים שהיו יושבין לאכול ויצאו... אם הניחו שם מקצתן חוזרים למקומם וגומרים סעודתם ואינם צריכים לברך. ע"י בשעה"צ אות א' דמשמע דוקא כשהניח אדם שהוא מן היושבין לאכול אבל שישב סתם איש שאינו מן המסובין לא מועיל וכן פסק בכה"ח (ד).

בבית יוסף (בד"ה ומשמע) כתב שבדברים שאין טעונים ברכה אחריהם במקומם לא מועיל להניח מקצת חברים [ואם שינה מקומו צריך לברך]. והרמ"א (ס"ב) כתב שגם בדברים שאין טעונים ברכה אחריהם במקומם מועיל להניח מקצת חברים, וכן פסק המשנ"ב (ס"ק כ"ז). וכן פסק הכה"ח (ח, ט) ע"ש

שכתב דמשמע כן בשו"ע שכתב ואם לא הניחו שם אדם... וכן אם היו מסובין לשתות, ודו"ק.

דעת המשנ"ב (ס"ק ל"ט) שכשהזיח פירות בידו והולך ואוכל ומשנה מקומו, צריך לברך שוב ברכה ראשונה. והכה"ח חולק וסובר **שאם אוזח הפרי בידו ודעתו לאכול הפרי בהליכתו והולך ואוכל אין בזה שינוי מקום [כיון שאין קבע לפירות] ואין צריך לחזור ולברך. ולכן כתב שיש נוהגין כשאוכלין פירות ונצרכו לצאת לחוץ באמצע האכילה, שלוקחים בידם פירות על דעת לאכול בדרך הילוכם כדי שלא יצטרכו לברך שנית** (ט"ו, כ"א).

רמ"א (ס"ב): אכל דברים הצריכים ברכה במקומם אם שינה מקומו אין צריך לברך. משנ"ב (ס"ק כ"ח): דוקא כשאכל כזית אבל אם אכל פחות מכזית דינו כפירות שאם משנה מקומו צריך לברך ברכה ראשונה שוב. כה"ח: **ואם חזר ואכל פחות מכשיעור מצטרפין לברכה אחרונה [אם לא שהה בכדי אכילת פרס] (י"ט) ואם אכל פחות מכזית פת והניח שם חברים ויצא לחוץ אין צריך לחזור ולברך שנית** (שם).

רמ"א (ס"ב): בדברים הטעונים ברכה במקומם (כגון פת) אם שינה מקומו אין צריך לברך, אבל אם הסיח דעתו צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה על מה שיאכל אחר כך. באה"ל (ד"ה אם): באבן העזר חולק על הרמ"א וסובר שכששינה מקומו אף שהסיח דעתו אין צריך ברכה ראשונה שוב, והלכה כהרמ"א שכשהסיח דעתו חוזר ומברך. ע' בבן איש חי (בהעלותך ב') **שפסק כהאבן העזר שאף אם הסיח דעתו אין חוזר ומברך. והביאו הכף החיים וסיים: ועל כן לצאת מספק יש נוהגין כשיצאין באמצע הסעודה לחוץ או לגמור סעודתם במקום אחר כשיש איזה צורך לוקחים בידם תחיתת פת כדי שלא יסיחו דעתם (כ).**

משנ"ב ס"ק ט"ל: מי שבירך על הפרי לאכול כאן ולא אכל ממנו ושינה מקומו אינו יוצא בברכתו. ע' בכה"ח (כ"א) שכתב **שאם היה דעתו נבשעה שהולך הפרי בידו לאוכלו בדרך הליכתו אין צריך לברך שנית** (הכה"ח לשיטתו לעיל ס"ק ט"ו שמועיל דעתו בשעת הליכתו שאין נחשב שינוי מקום, דלא כהמשנ"ב דסבירא ליה דלא מהני וכל ששינה מקומו בדברים שאין טעונים ברכה במקומם צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה).

השו"ע והרמ"א (סעי' א-ב) נחלקו בענין שינוי מקום, שלפי השו"ע אין חילוק בין דברים הטעונים ברכה במקומם לדברים שאין טעונים אותן לאכול פת במקום השני שאז לא שייך לברך שוב, ולרמ"א שינוי מקום אינו אלא בדברים שאין טעונים ברכה במקומם, ולעיל (כה"ח א') נתבאר דק"ל כהרמ"א. עוד נחלקו השו"ע והרמ"א על מה צריך לברך כשמשנה מקומו, שהשו"ע סובר שצריך לברך על מה שיאכל וגם על מה שכבר אכל, והרמ"א סובר שאינו מברך אלא על מה שיאכל, וגם בזה כתב הכה"ח שכן נוהגין בספרד **[משום ספק ברכות להקל]** (כ"ד).

רמ"א (ס"ב): לכתחילה לא יעקור ממקומו בלא ברכה דחיישין שמא ישכח מלחזור ולאכול ולברך. משנ"ב (ס"ק י"ג): ולפי זה אם מזמינים אותו לאכול פת במקום השני שאז לא שייך החשש הנ"ל כיון שהולך לאכול שם ויברך שם אחר אכילתו, אפילו הכי לכתחילה לא יעקור ממקומו עד שיברך שהמצה היא לברך במקום שאכל. ומיהו אם הי' דעתו בשעת ברכת המוציא לאכול במקום השני שאז נחשבים שניהם מקומו מותר לכתחילה לעשות כן. כה"ח: **דוקא כשאוכל כזית פת במקום השני אבל אם אוכל פחות מכזית פת וכל שכן פירות לא מהני דעתו, ורק אם עבר כבר אז אין צריך לחזור למקומו הראשון אם אכל שם פחות מכזית פת אבל לעקור לכתחילה אי אפשר אלא א"כ הי' דעתו בשעת ברכת המוציא לאכול במקום השני כזית פת (כ"ג).** ולענין מי שרוצה לילך ולחזור למקומו הראשון ולהמשיך סעודתו, עיין ברב פעלים (ח"ד סי' ל"ד) שמשמע מדבריו **שאם הי' דעתו בשעת ברכה ראשונה לעשות כן שמוחר, וטוב שיניח אדם על השולחן עד שיחזור.**

רמ"א (ס"ב): לכתחילה לא יעקור ממקומו וכו', מיהו לצורך מצוה עוברת מותר. ע' בבא"ל (ד"ה עוברת) שדעתו נוטה שלא רק למצוה עוברת מותר אלא לכל דבר מצוה מותר. **ובבא"ח נוקט כהרמ"א שרק למצוה עוברת מותר לעקור ממקומו (בהעלותך ב').**

שו"ע ס"ג: יש מי שאומר [הא דכתב זה בשם יש מי שאומר לאז משום דאיכא פלוגתא בזה אלא כי כן דרך מרן ז"ל סברה ייחידית כותב אותה בשם יש מי שאומר וזה הסברא הביאה בשם אורחות חיים לבד (כה"ח ס"ק כ"ז ועי' משנ"ב ס"ק ל"ז בסוף)] שאם היה בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן כיון שברך על אילן אחד אינו צריך לברך על אחרים, והוא שבשעה שברך הי' בדעתו לאכול מאותם האחרים. משנ"ב (ס"ק ל"ח): ואם הי' דעתו מתחילה לאכול רק מאילן א' ואחר כך נימלך לאכול גם משאר אילנות צריך לברך שוב. כה"ח: **ואם בירך סתם** (שלא הי' דעתו לאכול משאר האילנות) **וקודם שגמר אכילתו מאילן אחד נתן דעתו לאכול גם מהשני ומן השלישי דאין צריך לחזור ולברך (כ"ט).**

שו"ע ס"ה: יש אומרים ששבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם, ויש אומרים דדוקא מיני דגן. (משנ"ב ס"ק מ"ה): כתבו האחרונים דלכתחילה יתמיר לברך במקומו אפי' בשבעת המינים, וכן לענין שינוי מקום א"צ לברך על כל ד' מינים [כמו על הפת] בשינה מקומו [לפי מה שפסק בהגה"ה (וכן פסק הכה"ח לעיל אות א')] ודעת הגר"א כהסוברים ששבעת המינים דינם כשאר פירות (שאין טעונים

אברני ורבינו הכוללים "אליבא דהלכתא"

ברכה במקומם ואם שינה מקומו צריך לברך ברכה ראשונה על מה שיאכל. כה"ח: **ואנן קיימא לן כהסכמת האחרונים שעל כל שבעה מינים אין לחזור ולברך בשינוי מקום [משום ספק ברכות להקל], ועיין לעיל [אות כ] שאפי' אם הסיח דעתו לא יחזור לברך על דברים הטעונים ברכה במקומם כששינה מקומו, [וכן כתב הבא"ח, וכן משמע בחסד לאלפим] ועל כן הפירות או מן הכסנין בידו כדי שלא יסיח דעתו (ל"ד).** שו"ע ס"ו: אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי לא הוי הפסק. משנ"ב ס"ק מ"ה: ואם ישן על מיטתו שינת קבע הוי הפסק. כה"ח: **ושינת עראי היינו כשמתנמנם מיושב על אצילי דינו (ל"ט).**

כה"ח: **יש להחמיר וליטול דינו אפילו בישן פחות משיטין נשמי, ואם ישן ס' נשמי דאי צריך ליטול (מ).** שו"ע ס"ז: אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי לא הוי הפסק. רמ"א: וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות כה"ח: **כללא דמילתא כל דבר שצריך האדם לעשות לפעמים באמצע עסקיו, דרך אקראי בעלמא מקרי ולא הוי היסח הדעת (מ"א).** רמ"א (ס"ז): הנצרך לנקיבו בסעודה, לא הוי הפסק. משנ"ב (ס"ק מ"ט): ונטילת ידיים צריך. בן איש חי: **ויהרהר ברכת על נטילת ידיים בלבו (בהעלותך ח).**

סימן קעט, איזה דברים קרויים היסח הדעת בסעודה שצריך לחזור ולברך

שו"ע ס"א: גמר סעודתו ונטל דינו מים אחרונים אינו יכול לא לאכול ולא לשתות עד שיברך ברכת המזון. משנ"ב ס"ק א': והוא הדין שיש ליהזר לכתחילה שלא להפסיק בדבור אפילו מעט. ובסוף סימן קפ"א כתב המשנ"ב: וצריך ליהזר שלא להפסיק אפי' בדברי תורה. כה"ח: **וכתב בשער המצוות שפעם אחת בא אדם לפניו ואמר לו כי זה שני ימים שאירע לו כאב חזק בכתפו, ונסתכל בו הארז"ל ואמר לו כי בא לו כאב זה כי הפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון בקריאת פרק משניות ועבר על מה שאמרו ר"ל יתיבך לנטילה ברכה דהיינו נטילת מים אחרונים ולכן "נתבך" והפך ר"ל לתבך" והרגיש בו כאב (א).** כה"ח: **להלכה נקטינן שמי שאמר הב לן ונברך, לכתחילה לא יאכל עוד ולא ישתה עוד עד שיברך ברכת המזון. ומי שהוצרך לאכול ולשתות, אם נטל דינו מים אחרונים יברך על מה שאוחר ועל מה ששותה. אבל אם רק אמר הב לן ונברך, כשחוזר ושותה יברך, אבל על אכילה לא יברך [משום דנחלקו בזה הרא"ש ורבינו יונה אם צריך לברך וקיימא לן דספק ברכות להקל] ורק יש להרהר הברכה בליבו (ב).** והוא הדין אם רוצה לאכול דברים הבאים מחמת הסעודה אף שאין בדעתו לאכול פת כלל אין צריך לברך עליהם [כיון שאם רצה לאכול פת אין צריך לברך המוציא אינה כסעודה אחרת בזמן הזה שאין נוהגין להסיר השולחן קודם ברכת המזון]. אבל לכתחילה יש ליהזר שלא לאכול כדי לצאת אליבא דכולי עלמא. כנ"ל (ח).

ואם הסיח דעתו מהלאכול ולשתות עוד, לכתחילה יא יאכל ולא ישתה עד ברכת המזון, ובדיעבד אם מוכרח לאכול או לשתות לא יברך לא על אכילה ולא על שתיה [כיון שיש מחלו' אם היסח הדעת מצריך ברכה ראשונה שוב וקיימא לן ספק ברכות להקל (ז).

ע' בכה"ח (קס"ז אות קל"ז) שלפי הארז"ל יש לאכול את הפרוסת המוציא בראשונה לפני שאוכל שאר הפת, ולפי הספר חסידים משאיר מן הפת שבצע עליה כדי לאכול ממנה בסוף הסעודה [שישאר טעם של המוציא בפיו]. וסיים הכה"ח שאנו אין לנו אלא דברי הארז"ל, ומיהו הרוצה לקיים מאמרו ז"ל יש לשיר מככר שבירך עליו לאכול באחרונה. וכאן כתב הכה"ח: **שאותם הנוהגים לאכול מן הכזית המוציא באחרונה, כשאוכל הפרוסת המוציא בסוף הסעודה לא הוי סילוק (ג).**

שו"ע ס"ב: מי שסומך על שולחן אחרים אפי' אמר הב לן ונברך לא הוי היסח הדעת עד שיאמר בעל הבית. ע' בבאה"ל שנושאר בצ"ע אם הוא הדין בגדול השולחן [דאפשר שרק מפני בעל הבית אדם מבטל דעתן]. והכה"ח נוקט בפשטות **שדין גדול השולחן כדין בעל הבית (י"ב).**

שו"ע ס"ג: אם לא אמר הב לן ונברך וגם לא נטל דינו, משנטל הכוס לברך הוי היסח הדעת. כה"ח: **זהו לפי מה שנתבאר בסיומן קפ"א סעי' י' שיש נוהגים שלא ליטול ידיים מים אחרונים, אבל לפי מה שנכתוב שם בשם הזוה"ק והארז"ל דאף בזמן הזה חובה הוא ליטול מים אחרונים, אם כן בלאו הכי הא כבר נטל דינו קודם נטילת הכוס ונכנס בדיון נטל דינו דלעיל אות א' (י"ו).**

שו"ע ס"ב: כשאדם נכנס לבית חברו ויש שם חבורות הרבה שאוכלים וכל אי מושיט לו כוס יש מי שאומר שמברך על כל אי' בופה"ג כי בכל פעם הוא נמלך. כה"ח: **והאידינא שיש מנהג כשאחר בא אצל השותים שהרבה נותנים לו כוסות, מסתמא כשיברך על הראשונה דעתו על כל מה שיתנו לו, ולכן אין צריך לברך שוב. ואפילו נתנו לו בזה אחר זה מיד. אבל טוב שיחא דעתו בשעת ברכה ראשונה על כל מה שישתה (לעיל קע"ד אר כ"ז).**

שו"ע ס"ה: הקרואים בבית בעל הבית לאכול מיני פירות ומביאים להם בזה אחר זה אינם צריכים לברך אלא על הראשון. כה"ח: **ואם נהגו ממש (דהיינו בזה הי' בדעתו בתחילה לאכול עוד) צריך לברך שנית. וכן אם האורח גמר בדעתו שלא לאכול עוד ואחר כך חזר בו ורוצה לאכול, אם הוא מדברים שאין צריכים ברכה במקומם יחזור ויברך שנית. ואם הוא מדברים הצריכים ברכה במקומם יש ליהזר לכתחילה שלא לאכול עוד כדי לצאת מפלוגתא (עי' לעיל אות ז') (י"ט).**

שו"ע ס"ה: הקרואים בבית בעל הבית לאכול אינם צריכים לברך אלא על הראשון. כ"ה: **ואפילו אם לא היה בדעת בעל הבית ליתן להם עוד ורק לבקשת האורחים נתן להם עוד, אין צריכים לחזור ולברך** (כ).

אם מגיש להם בעל הבית פירות, ובתחילה אותם פירות לא היו בביתו, ורק אחר כך באה לו מנחה ממקום אחר והאורחים לא ידעו מזה, תלוי בזה, שאם נשאר לפניהם מאותו המין שמגיש להם עכשיו, או אפילו לא נשאר לפניהם מאותו המין אבל בדעת בעל הבית להגיש להם עוד מאותו המין, אינם צריכים לברך על מה שמביא להם עתה ממה שלא הי בביתו בשעת ברכה ראשונה שברכו. אבל אם לא נשאר לפניהם מאותו המין וגם אין בדעת בעל הבית ליתן להם עוד מאותו המין, צריכים לברך על מה שמביא להם עכשיו מן המנחה שקיבל, כי פנים חדשות באו לכאן [שהרי לא עלה על דעת שניהם וגם אין מאותו המין לפניהם (כ)].

שו"ע ס"ו: אכל כל מאכל ולא אכל מלח, שתה כל משקה ולא שתה מים, כיום ידאג מפני ריח הפה ולבילה מפני ריח הפה ומפני אסכרה. רמ"א (סי ק"ע סעי כ"ב): ונראה לי דזקא שלא הי מלח בפת או במאכלים שאכל וכן שלא שתה משקה שיש בו מים אבל בלא הכי ליכא למיחש. משנ"ב (סוף סימן קע"ט): וגם בלאו הכי האידנא אין להקפיד דנשתנו הטבעים. כה"ת: **ומכל מקום נכון להזהר (כ"א).**

אם אוכל מלח או שותה מים אחר ברכת המזון משום שחושש לסכנה כנ"ל, אין צריך לברך, כיון שהוא משום רפואה (כ"ב).

סימן ק"פ, דיני פירורי הפת

שו"ע ס"א: אין להסיר המפה והלחם עד לאחר ברכת המזון. כה"ת: **יש נוהגים שלוקחים כל הלחם והמפה ומניחין אותו לפני המברך כדי שיהא נראה ויכיר שמברך על הלחם. ונראה דהיינו דזקא אם אוכלים כולם על שולחן אחד, אבל אם אוכלים בכמה שולחנות צריך שיהיה לפני כל א' וא' שיירי פת כדי שתשרה עליו ברכה (ב, ע"ש).**

יש מהמקובלים שכתבו שאין להסיר כלום מעל השולחן אפי עצמות וקליפין עד אחר ברכת המזון, שניצוצות הקדושה הדבקין בעצמות וקליפין יוצאים על ידי ברכת המזון (ועי לקמן אות י"א). וכן אין להסיר את המלח עד לאחר ברכת המזון, שיהיו כדוגמת המזבח שמכפר דכתיב על כל קורבנך תקריב מלח וגם הוא מגין על הפרועות (ג).

יהר שלא להוציא מן השולחן שום דבר להאכיל לבהמה חיה ועוף הטמאים קודם ברכת המזון חס ושולם. (שם).

המדקדקים נוהרים שלא ישאר שום כלי ריקם על השולחן בשעת ברכת המזון (ה).

יש ליהר שלא יהיה בשעת ברכת המזון איזה אוכל שהוא סרוח או מאוס משום דכתיב זה השולחן אשר לפני ה' (שם). (א"ה: ואין להקשות ממה שכתב לעיל אות ג' בשם המקובלים שאפי את העצמות יש להשאיר על השולחן, דיש לחלק בין עצמות שהם שיירי מאכל לבין אוכל סרוח, ודו"ק. ועיין לקמן אות י"א).

שו"ע ס"ב: כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, אבל לא יביא פת שלמה ויניחנה על השולחן. משנ"ב (ס"ק ד'): ודוקא אם יש פתיתין על השולחן אבל אם אין פתיתין על השולחן מותר להביא פת שלמה, ובשם הזוהר כתבו שטוב לעשות כן לכתחילה. **והכ"ח כתב שמסתמיות הזוהר משמע שלא להביא פת שלמה, וכן משמע מסתמיות השולחן ערוך, ולכן יש להביא דוקא תחיתית פת ולא שלמה, ואם הביא שלמה יש לאכול ממנה מעט כדי שיהא שבור וגם כדי שיהא נראה שלצורך אכילה הביאו (ד).**

יש מחלוקת בפוסקים אם מותר להשאיר להם שלם לביל שבת כל הלילה על השולחן, ובשער הכוונות כתב: מנהג הארז"ל להניח השולחן במקומו לביל שבת והמפה פרוסה על השולחן וכוס של קידוש של ברכת המזון [נראה דאו או קאמר או של קידוש או של ברכת המזון. כ"ח] מונח עליו, והיה מניח כל שהוא טיפות יין בנס ההוא כדי להשאיר שם ברכת ליל שבת כסוד אסור שמן הנזכר באלישע כנזכר בזוהר. גם היה משייר בשולחן תחת המפה הפרוסה קצת פתיתין ופרורין של פת לסיבה הנזכרת. אבל לא להם שלם משום העורכים לגד שולחן, ולא אקרי הכי אלא בשלם שם, עד כאן לשונו. נמצא דלדעת הארז"ל אפי' אם משייר שם פת הסעודה להם שלם, אם להניחו כל הלילה על השולחן אסור, ואנו אין לנו אלא דברי הארז"ל דרוח אלהין קדישין ביה (ח).

שו"ע ס"ג: קודם שיטול ידיו יכבד הבית שלא ישארו שם פרורין וימאסו במים של נטילה. כה"ת: **ואע"ג דמים אחרונים אין נוטלין על גבי קרקע [כדלקמן סי קפ"א] אלא לתוך כלי, מכל מקום חשישין שמא ינתזו נצוצות ויפלו על הפרורין (ט).**

שו"ע ס"ג: עכשיו אין נוהגין לכבד הפרורין קודם מים אחרונים מפני שאין אנו מסלקין השולחן ואנו נוטלים הידיים חוץ לשולחן במקום שאין שם פרורין וליכא למיחש למידי. משנ"ב (ט): ואם יושבין על השולחן ומביאים להם מים אחרונים בכלי, צריך לנקות את השולחן מפרורין כדי שלא ימאסו מניצוצי מי הנטילה. ומכל מקום ישאיר להם על השולחן במקצוע אחד כדי שיהא מונח עד אחר ברכת המזון.

כה"ת: או שישיר הפת קודם נטילת מים אחרונים ויחזירי אחר הנטילה, או שלא יסירו וינסתו במפה עד אחר מים אחרונים (י). וכן יש לעשות במים ראשונים שנוהגים בסעודות גדולות ליטול למסובין על השולחן, שיכסח הלחם עד אחר רחיצה כדי שלא יפלו עליהם מי הנטילה. (שם).

כתב הלבוש: טוב ונאה הוא לנקות המפה ולהסיר הפרורין קודם שיברך כדי שיהא השולחן טהור ונקי בשעת הברכה, עד כאן לשונו. ולפי מה שכתבנו לעיל [אות ג] דאין להסיר מהשולחן אפילו עצמות וקליפין עד אחר ברכת המזון - נראה שיש לקבץ אותם על מקום א' מן השולחן כדי שיהא שאר השולחן נקי או שיתן אותם בתוך כלי והכלי יהא מונח על השולחן (י"ז).

שו"ע ס"ד: אף על פי שמוותר לאבד פרורין שאין בהם כזית מכל מקום קשה לעניות משנ"ב (י): ויש מחמירין כשיש הרבה פרורין ויצטרפו לכזית. **והכ"ח נוטט להקל שכל שאין כזית בכל אחד אף שמצטרפין כולם לכזית אין לחוש (י"ב).**

פרורין שאין בהם כזית מותר להשליכם למים, אבל מים של נטילת ידיים יש ליהר שלא ליטול עליהם (י"ג).

התולה פתו באויר בתוך סל קשה לעניות. אבל בשר ודגים מותר (י"ד). ועיין באור לציון (ב, י"ב, י"ח) **שלמלמד מותר לתלות את תיקי האוכל של התלמידים [לפי מה שכתב רש"י "תולה פיתו", שכיון שהוא ענין סגולי, יש לומר דהיינו דוקא פת שלו, אבל בפת של אחרים אין לחוש].**

שו"ע ס"ה: נוהגין לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ונהגו שלא לכסותו בשבת וי"ט. כה"ת: **ולפי הארז"ל לא מספיק לכסות אלא צריך להסירו לגמרי מעל השולחן, וגם אין חילוק בין שבת וי"ט ליום רגיל ולעולם צריך להסיר הסכין מעל השולחן (ט"ו).**

יש שכתבו שהפת צריך להיות מכוסה בשעת ברכת המזון, ולא קיימא לן הכי ואדרבה צריך להיות גלוי בעת הברכה, וכן עמא דבר (ט"ז).

ישראל בן ישי - קרית ספר

במשכ"כ המ"ב דבבירך על הפת ופרפרת לפטור שניהם בבורא מיני מזונות לא נפטר הפת

סי קע"ז שעה"צ ס"ק ב' כתב מהשיטמ"ק דאם בירך על פרפרת מזונות ונתכיון לפטור גם את הפת, אף שבעלמא פוטר במ"מ את הפת מ"מ הכא לא פוטר כיון שהברכה חלה על הפרפרת איננה פוטרת את הפת. וכן הוא ברש"י בברכות מ"א ע"א ד"ה אבל דבירך על צנון לא פטר את הזית אף דאם בירך על הזית בפ"א יצא [הראני הרה"ג הראל יצחקין] ואין לדחות דאיירי בסתם, דבתוס' שם מבואר להדיא דלרש"י גם בנתכיון לפטור לא פטר, ע"ש ודו"ק. וזהו לכאורה שלא כמשכ"כ בכמה פוסקים (בא"ת, וכה"ח) שבספק אדמה וכדומה יברך על דבר אחר שברכתו שהכל ויפטור את האדמה, דלראשונים הנ"ל אי"ז פוטר וקצ"ע. אמנם צ"ע דהמשנ"ב כאן בס"ק ב' ולעיל סי קע"ד ס"ק כ"ז ועוד פסק שאם נתכיון בברהמ"ז לפטור להדיא את היין או פרפרת אף באופן שחייב בברכה אחרונה מ"מ פוטר דיעבד כיון שברהמ"ז פוטר דיעבד מעין שלוש, וקשה שסותר עצמו דהרי להנ"ל כיון שסוף סוף חלה הברכה על הפת, א"כ לא יפטור שוב הפרפרת או היין מדין הדיעבד שפוטר ברהמ"ז את המעין שלוש. אמנם יש ליישב דהשיטמ"ק איירי בברכה ראשונה דהיכא שבירך על הפת לחודיה מזונות א"כ מתייחס בברכה הברכה לפת ופטור דיעבד, אף באופן שבירך על פרפרת א"כ כיון שהמזונות חלה על הפרפרת א"כ אין מה שיקשר את הברכה ויכריח את חלות הברכה גם לפת כיון שיש לה על מה לחול. אף בברכה אחרונה שכבר הוא מחוייב בברכה על אכילתו לשעבר, א"כ החיוב גופיה שמחוייב באכילה גירום להחיל ולקשר את הברכה אחרונה על שניהם מכח חיובו שכבר חייב, משא"כ בברכה ראשונה, ודו"ק.

בגדר שינוי מקום ובטעמא דהולכי דרכים

סי קע"ח סעיף ד', הנה בטעמא דשינוי מקום לכאורה היינו משום דכיון שאכל וקבע מקומו כאן, אי"ז כלפי מקום אחר הוא שינוי והפסק, וכמשכ"כ השו"ע דבחזר למקומו מברך גם על הלשעבר ובשרי מדין נמלך ומשום דהוא אף סעודה אחרת דשינה מקומו, וכדביאר במשנ"ב סק"ו ובוזה אתי שפיר דבהולכי דרכים אין חסרון זה מהטעם הנ"ל דלא קבעו מקום. ועפ"ז ראיתי לזון אם בדבר שלא שייך בזה קביעות כמו באוכל סוכריה אם שייך שינוי מקום, אמנם בהלכות ציצית סי ח' במשנ"ב מבואר דיש דין דשינוי מקום ומהאי טעמא אינו פוטר ברכת הטלית קטן את הטלית גדול שלובש בביהכנ"ס, וחזינו דאף דהתם לא שייך לומר שקבע מקומו כאן, ג"כ שינוי מקום הוא הפסק, ובחי"א שם [בנשנות אדם] כתב הטעם דהוי הפסק ומשום דחיישנין שמא ימלך ולא יאכל [ומהאי טעמא ביאר השיטות דבציצית שהוא מצוה לא חשיב להכי] ונ"ל רבנן. וא"כ אין הוא מטעם הנ"ל, אמנם משיטת השו"ע דכתב דהוי סעודה אחרת ולכן גרע מנמלך ומברך לשעבר וכנ"ל, א"כ יתכן שהוא מהטעם שכתבתי בתחילה ומהאי טעמא בסי ח לא ס"ל טעמא דשינוי מקום וס"ל דטלית קטן לא פוטר מה שלובש בביהכנ"ס משום שהליכה חסר הפסק, ולא מטעם שינוי מקום, והנ"ל יתכן דכיון דלשיטתו כיון דחשיב סעודה אחרת בשינוי וכדחזינו שלכן מברך לשעבר וגרע מנמלך, א"כ אי"ז רק הפסק, וכל שכן שלא מטעם החי"א דחיישנין שמא ימלך מלאכול דאחרי שלא נמלך ובא לאכול מי גרע מנמלך, וחזינו דהוא טעם אחר וכנ"ל ולכן לא שייך בציצית, ואתי שפיר דהם ב' שיטות בטעמא דשינוי מקום, ולטעם שנתבאר בשו"ע אתי שפיר הולכי דרכים וכמשנ"ת במשנ"ב ס"ק מ"ב משום דהם לא קבעו עצמן וכו' ולכן אין נחשבים כלל עי"ז עוקרים מקומם וכו' עי"ש, אך לשיטתו דגם בציצית יש חסרון זה אף דשם לא שייך קביעות מקום א"כ יתקשי מ"ש, ונ"ל דסוף סוף התם אין דעה הפוכה שלא קובע מקום ומהאי טעמא הוי הפסק משא"כ בהולכי דרכים, אף עדיין לשונו כאן אתי שפיר טפי לביאור הנ"ל בשיטת השו"ע, ודו"ק.

בשינוי מקום מחדר לחדר ובדעתו לכן אם מהני לחדר נוסף

סי קע"ח סעי' א' ברמ"א. מבואר דמחדר לחדר לא הוי שינוי מקום והיינו דדעתו לכן מתחילה, ויל"ע אם היינו משום דכיון שחשב על מקום האחר א"כ חשיב שבדעתו לפטור גם את המקום האחר וכמו דמצינו בכמ"ק דבהפסק מסוים או פרי אחר וכדו' שבסתם לא נפטר, כפטר להדיא מהני, או משום דע"י מחשבתו חשיב הכל מקומו וכעין משכ"כ המ"ב בס"ק ל"ג דבפת שחשבו לעקור מבית לבית הוי הכל במקום א' לענין

ברכה במקום אכילה [אלא דהתם הוא לא מהני ליתן שינוי מקום כנ"ל בהערה ה'] ומהאי טעמא שרי, או דכיון דחשב על מקום אחר א"כ אי"ז כלל שינוי מקום, דמעיקרא לא קבע מקומו כאן, ויתכן דנפק"מ ללכת לחדר אחר שלא חשב עליו דלצד א' וב' א"כ ודאי לא מהני ולצד ג' יתכן דלגבי חדר אחר נמי לא הוי שינוי מקום כיון דלא קבעו למקומו. ומדחזינו דדעתו נמי מהני לקידוש במקום סעודה, ושם לכאורה לא סגי שאין זה שינוי מקום דהרי צריך במקום סעודה באופן חיובי, ואם מהני ע"כ דנחשב הכל למקומו כיון שחשב ע"ז וכצד ב' לצד א', והנה אי"ז פשוט מה שיש שכתבו דכיון דבד"כ הולך מחדר לחדר א"כ לא בעינן דעתו מפורשת, דכיון דאי"ז משום חסרון הקביעות א"כ יתכן דכהאי גוונא בעינן לדעת מפורשת שדעתו לפטור גם את המקום השני, אך לצד ב' וג' שפיר יתכן דסגי בסתם, והראיה הנ"ל איננה מוכרחת ויל"ע בזה.

בדין שינוי מקום בהולכי דרכים שהתחילו בבית

סי קע"ח סעיף ד' מבואר בשו"ע דבהולכי דרכים אין דין שינוי מקום והיינו משום דלכתחילה לא קבעו מקום לאכילה ואין כאן שינוי מקום, וכתב משנ"ב סוף ס"ק מ"ב דאם התחיל בבית והלך לדרך הוי כמבית לבית דאף בדעתו לכן מתחילה לא מהני וכן מבית לעגלה ג"כ הוי שינוי מקום וכמבואר ג"כ בשעה"צ שם. והנה יל"ע בהתחיל בבית שלא בדרך קביעות אלא בדרך של הולכי דרכים, ומצוי מאוד כגון שרורח להסמיך הנטילה לאכילה ובד"כ נוטל ידיו בבית או בחנות ואח"כ אוכל בדרך דאף שהתחיל בבית מ"מ לא בתורת קביעות אלא משום שזו תחילת הליכתו ואח"כ ממשיך בהליכה או ברכב אי הוי שינוי מקום, ובסברא י"ל דלא חשיב שינוי מקום דהוא כהולכי דרכים שתחילת דרכו הוא בבית וכע"ז ראיתי באור לציון שאם עשה מעשה המוכיח בברכה שדעתו לילך לא חשיב שינוי מקום והסברא כנ"ל לכאורה, [ויש להוסיף לזה דבפרט דבכהאי גוונא הרי אוכל כריך וכדומה שאינו מצריך שולחן וכו' וא"כ הוא כלל לא משתייך למקום ע"י אכילתו וא"כ אין כאן שום שינוי מקום] (ובספרה"ח "עדות מעיקרב" כ סברא כע"ז לגבי סוכריה שבפה באופן הנ"ל] אלא דבסברא זו ע"י משכ"כ הערה הב]. והנה בשעה"צ ס"ק ל"ח הביא מהחי"א דאף מארץ לעגלה הוי שינוי מקום, והמשנ"ב כתב שאין נראה, והנה בגוונא דהחי"א דאוכל בארץ היינו לכאורה הוא באופן שלא שייך בו קביעות ובכ"ז הוי שינוי מקום וחזינו לא כנ"ל. ויל"ע אם משכ"כ המשנ"ב לחלוק ע"ז הוא דוקא מארץ לעגלה אך מבית משמע שמודה לו דע"ז קאי השעה"צ דמבית לחוץ הוי שינוי מקום וא"כ משמע אף באופן דהוא דומיא דארץ לעגלה הוי שינוי מקום, ולא כנ"ל, או דבכלל משכ"כ המשנ"ב לחלוק היינו מהטעם הנ"ל דבארץ אין שום קביעות לגבי עגלה, וא"כ בבית כהאי גוונא כל שאינו במהלך של קביעות לא הוי שינוי מקום, ומסברא נראה כן ויל"ע. - [ועי כה"ח שכ' דבלוקח האוכל נעמו ל"ה שינוי מקום ובחי"א מ"ב הנ"ל משמע על כן דהרי כבה"ג לוקח האוכל עמו וכן כ' בגר"ז אמנם יתכן דגם כה"ח איירי רק לענין שחולק למקום האכילה אך כשאוכל במקום השני לא מהני דאל"כ תקשי מכל דין דהולכי דרכים ובד"כ הדינים שוים בב' המקרים דשינוי מקום, אף בהנ"ל אולי יש לחלק ועיין].

בהא דמהני לכתחי לעקור מבית לבית בדעתו מתחילה לכן

סי קעח סקל"ג. כתב המשנ"ב דגם בפת אסור לכתחילה ללכת מבית לבית ללא שיברך קודם אלא אם כן היה דעתו בשעת ברכת דא' נחשבים י"ח המקומות למקום א' ע"כ ולכאורה אע"ג דהרי לא מהני דעתו מבית לבית לענין שינוי מקום בפירות וחזינו דאי"ז מקום א', היינו דחלוק הדין דצריך לברך במקום האכילה דלענין זה שפיר ע"ז דעתו אף מבית לבית הוי כמקום א', משא"כ בדניא דשינוי מקום דלא מהני. אמנם המשנ"כ השו"ע סעי' ד' בדאכל בב' מקומות יברך במקום השני וכהולכי דרכים, ולכאורה הרי בהולכי דרכים עדיפי מהכא דדעתו ללכת שהתיר המשנ"ב משום דהוי כמקום א' וכל שכן בהולכי דרכים שהרי ג"כ דעתם לכן, וא"כ היאך השווה השו"ע שיכול לברך בדיעבד במקום השני גם בלא דעתו לכן לכתחילה מהולכי דרכים דלכתחי מהשנ"ב התם הוא כמקום א', ואין ראיה להיכא דלא חשיב בתחילה, ולכאו מהשו"ע משמע דאף דאי"ז כמקום א' מ"מ מהני לברך היכא שגמר לאכול ולענין זה דממה שפיר להיכא שאכל במקום השני. ודו"ק.

בנגמר לו הפת אי הוי סילוק פת דהוי כלאחר הסעודה

סי קע"ז ס"ב בדין דברים הבאים לאחר הסעודה יל"ע היכא שנגמר לו הפת אי חשיב סילוק ידיו מהפת להצריכו ברכה אחרונה דלכאורה מ"ש שסילק ידיו או שהפת נגמרה או בדעינן דוקא הסחת דעת מרצונו, ובתוס' ופוסקים כתבו דדין זה לא מצוי היום, ולכאורה משכח"ל ככהאי גוונא, אמנם יתכן דהדין והמציאות של סילוק ידיו מפת לא מצוי, אין גוף הדין משכח"ל באופן הנ"ל. והנה השו"ע נקט דין זה דסילוק ידיו דמחייב הכל בברכה אחרונה, ובביאוה"ל צידד עפ"י הראשונים דהיינו לדברים שלא מחמת הסעודה, דלדבר שהוא עיקר סעודה כדייסא לא מהני סילוק פת, ולענין בשר ודגים והנך דמלפתי בעינן ברכה אחרונה דסוף סוף אי"ז מלפת אחר שסילק ידו (עי"ש משכ"כ מהרשב"ם, ונראה דכן מצד דביאוה"ל), וא"כ לכאורה במקרה הג' היכא דמלפת הדטעם דסוף סוף אי"ז מלפת א"כ באופן הנ"ל נמי אף ככהאי גוונא יצטרך ברכה אחרונה, וכן לענין דברים הבאים שלא מחמת סעודה שעל זה קאמר דין זה לכו"ע, א"כ לכאורה נמי לא בעי דוקא שייסיח דעתו דסוף סוף אין כאן המשך לסעודה דאינם באים מחמתה ולענין דיסיה וכדומה שחם עיקר הסעודה דביאוה"ל לא מהני סילוק ידיו דהרי ממשיך את הסעודה באכילתו, אלא דהשו"ע פליג, א"כ בזה יתכן דדוקא היכא שהסיח דעתו הוא הגורם להפסק הסעודה אף מה שנגמר בפועל אי"ז סילוק, ונפק"מ גם בפסח שחל בערב שבת דלכאורה איסור אכילת חמץ דמי למקרה הנ"ל, וא"כ לענין דבר שהוא עיקר הסעודה

א"כ ממנ"פ למשנ"ב א"כ בלאו הכי גם בסילק אין צריך ברכה אחרונה, והשו"ע יתכן דמודה בכהאי גוונא שלא סילק אלא שנסתלקה ממנו הפת בע"כ, ואי"ז מוכרח כלל. שמעון בן גיגי - רוממה

בענין צירוף שיעור אכילה בשינוי מקום

הוה עובדא באחד שאכל ירקות בבית אחד ולא אכל שיעור ויצא ובא להמשיך לאכול בבית אחר מהירקות שאכל ובירך ברכה ראשונה כדעת השו"ע ורמ"א דלכו"ע בפירות וירקות הוי שינוי מקום מבית לבית להצריכו ברכה ראשונה על להבא, ועל למפרע לא בירך ברכה אחרונה אליבא דהשו"ע כיון שלא אכל שיעור כזית אבל לאחר אכילה שניה התעורר ספק אצלו האם לברך ברכה אחרונה אחר שג"כ באכילה שניה לא אכל שיעור אכילה ורק ע"י ב' האכילות מצטרף אצלו שיעור אכילה האם יברך ברכה אחרונה או לא.

והנה יש להקדים בתשובה לשאלה זו דמבואר בסימן ר"י ס"ק ו' בשם המ"א וז"ל אבל הכזית מעט מעט ונשתתה הרבה באכילתו אם יש מתחילת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף, עכ"ל. מבואר דדין ברכה אחרונה צריך על שיעור אכילה אחת ואם אכל ב' אכילות ע"י שהפסיק ביניהם שיעור זמן אכילה וממילא אינם מצטרפים אין לברך ברכה אחרונה.

ולפי"ז יש לומר דהכא הדבר תלוי במ"ש השו"ע והרמ"א סי קע"ח, דדעת השו"ע דדין שינוי מקום הוא שמיד ששינה מקומו הראשון הרי הפסיק את סעודתו הראשונה וכשיו כשבא לאכול הינו אכילה חדשה ולכן דעתו שצריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל לפני שמתחיל לאכול אכילה שניה, משא"כ לדעת הרמ"א אין זה אכילה חדשה אלא רק הוי היסח הדעת לגבי ברכה ראשונה דלא חשב ג"כ על מה שאוכל עכשיו אבל הוי אכילה אחת ארוכה ולכן לא צריך לברך ברכה אחרונה אלא ברכה ראשונה על מה שבא לאכול וכמבואר כ"ז ברמ"א שם בסעי' ב' וכן במשנ"ב שם ס"ק כ"ו. ולפי"ז לדעת השו"ע דע"י השינוי מקום הוי אכילה אחרת א"כ ג"כ לגבי ברכה אחרונה לא יברך ברכה אחרונה כשאין בשיעור אכילה של אחד מהם שיעור אכילת כזית בפני עצמו, ולדעת הרמ"א אם הוי בשיעור זמן אכילת פרס א"כ מצטרפי ב' האכילות והוי אכילה אחת לחיוב ברכה אחרונה.

בדין היתת דעתו לאכול במקום אחר אחר מהני מבית לבית

מבואר במשנ"ב בסימן קע"ח ס"ק ב' דדין היה בדעתו לאכול במקום השני דלא הוי שינוי מקום הוא מועיל רק מחדר לחדר אבל מבית לבית לא מהני מה שהיה בדעתו לאכול שם. והקשו הלומדים דבס"ק ל"ג שם מבואר שמהני מחשבתו ג"כ מבית לבית לדעת הרמ"א, ומאי שנא. ולכאורה הדברים פשוטים דבס"ק י"ב שדביר שם על דין שינוי מקום וכמבואר בראשונים הובאו בב"י שדין שינוי מקום הוא שאין סעודתו של אדם אלא במקום שאוכל ולא נמשך בכמה מקומות וא"כ לפי"ז יש לבחור דבאם היתה דעתו לזה מתחילה הרי נחשב הכל לסעודה אחת ושייך לצרפו לאכילה ראשונה ולברכה ראשונה (לשו"ע ולרמ"א כל חד כדאית ליה). וכ"ז בבית אחד שיכול להיות שאדם יאכל בכל ביתו אבל במבית לבית לא יהני ג"כ מחשבתו לצרפו לאכילה ולברכה ראשונה, משא"כ בס"ק ל"ג שדן שם לדברי הרמ"א בפת שאין חסרון של שינוי מקום כיון דלקביעא קמא הדר אבל בכל אופן חז"ל התקינו שאדם יברך במקומו לפני שהולך למקום אחר א"כ אם כיון לאכול ג"כ במקום השני חשיב מקום אכילה כיון שחשב עליה אבל זה לא בא לתת דין של מקומו שיכול לברך ג"כ שם. משה יהושע בצלאל – נוה יעקב

בענין הרוצה לאכול עוגה לקינוח בסוף הסעודה

שאלה: הרוצה לאכול עוגה (או גלידה) לקינוח בסוף הסעודה, כיצד ינהג?

תשובה: הנה רוב העוגות שקיימות אין בהם שלושות התנאים שמצאנו בראשויר לגדר של פת הבאה בכיסנין. והואיל וממין בב"י סי קס"ח מוכח ששלושת הדרכים חלוקות זו על זו לכן אם אוכל עוגה לקינוח בסוף הסעודה הוא נכנס לספק, שהרי העוגה שלו היא ספק פת. ועל הצד שהיא פת היא כבר נפטרה בברכת המוציא. ואינו יכול לברך עתה עליה ברבת מזונות (עיין ביאוה"ל סי קס"ח סעיף ח' בשם כמה אחרונים). ונראה ליעצו שייאכל את תחילת אכילת העוגה וכן את סופה עם פת ואז העוגה תחשב כדבר הבא מחמת הסעודה שאינו טעון ברכה, כמבואר במין סי קע"ז סעיף א', ואם בתחילת אכילתו אכל הפירות (עם פת) וקפץ אכל עמיהם פת, אפילו אם בינתיים אכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה אף לפניהם, ע"כ.

אף דא עקא, שהמג"א שם בס"ק ג' כתב כביאור רבינו יונה, כלומר כשבאין לקינוח בלא לא לפת אף על פי שאכל תחילה וסוף עם הפת, אם אוכל באמצע בלא פת צריך לברך כיון שלא באו לפת הפת ובוזה מודו רוב הפוסקים, עכ"ל. וכן כתב המשנ"ב שם בס"ק ח. ולפי זה אם הגישו לאדם עוגה בשביל קינוח לסעודה, מה יתן לו ומה יוסיף אם יאכל עם פת תחילה וסוף, והרי העוגה הובאה בשביל קינוח ולא בשביל לפת עם פת, ולכאורה עדיין לא נמצא פתרון לספק הנ"ל.

אמנם יש להעיר, שהדיוק בדברי רבינו יונה שממנו הוציא המג"א את החידוש הנ"ל, שלא הוזכר בבית יוסף ובשו"ע כלל, אינו מוכרח שי"ל שמה שכתב כיון שהביאו אותן מתחילה לצורך הסעודה ומלפת בהן הפת תחילה וסוף, אין כוונתו שצריך את שני התנאים, דהיינו תחילה ולפת הפת וגם אכל עם פת תחילה וסוף, כדי לא לברך. אלא אפשר לפרש שאם אכל עם פת תחילה וסוף מקרי שהובאו הפירות ללפת את הפת ובתנאי זה סגי ותו לא.

וסיעתא גדולה לדברינו אין מדברי הב"י שם, שמלשונו נראה להדיא שלא סבר כדברי המג"א, ולמדו שבאכילה עם פת תחילה וסוף סגי, וכמו שביארנו למעלה. כתב הב"י, ולפי דברי רבינו אם מתחיל לאכול מן הפירות עם פת מוכח שבאו

נראה כמשנ"ת דלא יברך, דבסימן ק"ע לענין שפשוף הביא דברי מ"א דיברך, וכתב ע"ז לעיין במש"כ בסי קס"ד, והתם הכריע דבשפשף לא יברך, א"כ כך כוונתו לפסוק, וה"נ הכא לענין הפסק בתפלה ס"ל כשיטתו דלא יברך.

והנה המ"א בלבוש ס"ק י"ג סיים "ועיין ריש סי קע"ט מ"ש", והתם דן בדיון הנטילה בהיחס הדעת, והסיק דצריך ליטול ידיו, וכתב דלענין ברכה יש לעיין בסוף סי קס"ד, וכוונתו למש"כ שם בשם רש"ל דלא יברך, ולכאורה ג"ז נסתר מדבריו בסי ק"ע, ולכאורה נראה מוכח מזה כתי הח"א בזה, דבכלל מ בנשמת אדם ס"ק ג' הקשה נכח קושית מחצית השקל הנ"ל, ותידך דשפשף הוא כמו עשה צרכיו ממש ובהו ס"ל להמ"א דצריך נטילה בברכה, אך בנגע במקומות המכוסים אין צריך ברכה, עי"ש, והו"ד בביאור"ל סי קס"ד עי"ש, וא"כ בודאי דבהיחס הדעת דהוא רק חשש שמא נגע בנינוף, וכמ"ש המ"א שם דכל שהסיח דעתו דהוא נמשך לאכול מסתמא לא נזהר משמירת ידיו, בכהאי גוונא ס"ל להמ"א דלא יברך באמצע הסעודה, וע"כ ציין בזה למ"ש בסי קס"ד, וזה פשוט, וצע"ג על המחצית השקל דהכא תלה דעת המ"א לענין ברכה בסתירת דבריו דלעיל, ולכאורה לא הרגיש דהמ"א עצמו כאן שלח למש"כ בסי קע"ט דטם פסק ממ"ש בסי קס"ד, ודו"ק. ובעיקר פסק המ"א לענין היסח דעת דיטול ללא ברכה (ופסק כוותיה המשנ"ב בסי קע"ט ס"ק ט' עי"ש) יעויין בספר פ"ת (סי קס"ד הערה 42) דהקשה טובא בזה דל"ד לסימן קס"ד משום דהוא היסח דעת גמור, ומ"ל במיךך ברהמ"ז דצריך ליטול אם רוצה שוב לאכול, עי"ש בכ"ד והסיק דנכון לימנע מזה, ולפי המבואר כאן לק"מ כלל ועיקר, דהמשנ"ב והמ"א מסתמכים על שיטת מהרש"ל בדאמצע הסעודה לא תקנו ברכה על נטילת ידים כלל, ואף דלענין עשיית צרכיו ממש הכריע המשנ"ב דלא כוותיה מ"מ בשאר הדברים ס"ל כוותיה, וא"כ אף בהסיח דעתו דצריך לברך שוב בקשת המוציא, מ"מ באמצע הסעודה חשיב, וכמשנ"ת לעיל בדעת הרמ"א לענין שינוי מקום, ולא תקנו ע"ז ברכה, ופשוט.

וע"ד אפשר נ"ל ליישב קושיות המחצית השקל והח"א בסתירת דברי המ"א בזה, דדוקא בסימן ק"ע פסק המ"א דצריך ליטול ידיו בברכה, דהא מיירי שהסיח דעתו דהוא נמשך בשיא באמצע הסעודה להטיל מים, וא"כ נכנסנו בזה לדין שינוי מקום, ובאנו למחלוקת השו"ע והרמ"א הנ"ל האם גדרו כהפסקת הסעודה או כהיחס הדעת, וכיון דהמ"א קאי בשיטת השו"ע שם דעליו קמיירי, א"כ בזה הנידון הפסיק סעודתו לחלוטין משום דשינה מקומו ומשום דהוא צריך לברך אף לשיטת מהרש"ל, דאין זה בתוך הסעודה כלל. אך בסימן קס"ד וכן בסימן קע"ט דבתוך הסעודה הוא, פוסק כמהרש"ל דאין צריך לברך בכהאי גוונא, והא דכתב כאן וצריך לברך על נט"י כ"מש" סוף סימן קס"ד, כוונתו בזה למ"ש שם בשם מהרש"ל דבהלך והפליג צריך לברך, ובי דהבר דכסעודה אחרת הוא בכהאי גוונא, והוא הדין כאן כיון דשינה מקומו, ועי"ש בסי קס"ד דסיים המ"א (במוסגר) "עיין סי ק"ע", ולדברינו אתי שפיר בזה כוונתו דכמו בהלך והפליג כן הדין בשינה מקומו, ובעצמו תירץ הסתירה, וכ"ז דלא כהגבנת כל רבותינו האחרונים בדבריו, וכנראה טעמם, דלא השיג המ"א כלום דלהרמ"א אין הדין כן, דהא להרמ"א א"י"ז סעודה אחרת, ודו"ק.

ובעיקר דברי מ"א כאן דבהתפלל תוך סעודתו הוי הפסק לענין נט"י, יעויין בנשמת אדם (כלל מ' ס"ק ד) דהביא קושיות הא"ד בזה, דאף בזה סתר מ"א דברי עצמו, דכתב בסוף סי ר"ג דאם נטל ידיו לאכילה ואכל מ"מ צריך ליטול ידיו לתפלה עי"ש, ומוכח מזה דתפלה חמירא מאכילה וא"כ היאך פסק כאן דכשהתפלל צריך ליטול ידיו לאוכל, הא דאי לא הו"ס ד בכהאי גוונא, ומשום הכי חלק עליו עי"ש, והווי מקור שיטת המשנ"ב דפליג על המ"א עיין בשע"צ.

ונראה ליישב דברי מ"א, דהא נתבאר דבשיטת המהרש"ל קאי, וז"ל בחולין, מי שעמד בנשמת ונזכר שנגע במקום מטונף וכו' ונראה דבריו להצריך נטילה אבל לברך לא מצינו ד"ח שתקנו נט"י ע"ז, ולפי דעתם רחיצה בעלמא מספקא דהא זיעת כל הגוף סם המות, וכו' וכ"ז והזדמה לו לא תקנו נטילה אלא חמירא כסתנא וחיוב לרחצם אבל אין אני רואה חיוב ברכה, עכ"ל והוכח בנשמת אדם שם, עי"ש. ומעתה נראה, דכיון דתורף דברי מהרש"ל דאין דין "נטילה" בתוך הסעודה אלא רק "רחיצה", משום הכי נקט המ"א דנטילה לאכילה לא מהניא לתפלה, דכיון דבתוך הסעודה ישנו חשש שנגע במקום מטונף, והא דלא מצריכינו נטילה להמשיך הסעודה משום כך הוא מחמת דאין דין "נטילה", אך חשש זה בעינו עומד, ומשום חשש זה יש ליטול ידיו לתפלה משום דין "נטילה" שבה, ועיין בזה. ומעתה אין ראיה מדברי המ"א בסימן רל"ג דתפלה חמירא מאכילה ואין בה היסח דעת, ואין כל סתירה בדבריו. והנה לשון המשנ"ב בסימן רל"ג כשהעתיק דברי המ"א שם, ואפי"ו נטל ידיו לאכילה "ולא כשהעתיק צריך נטילה לתפלה, הרי דהעמיד דברי מ"א באופן דלהדיא לא הסיח דעתו בשעת האוכל, ודלא כמשנ"ת כאן בדת מ"א, ולשיטתו קאזיל, דהכא פסק כהא"ר דחלק על המ"א מכוח סתירת דבריו הנ"ל ולא ס"ל כתיובצין, ודו"ק היטב. (ולדבר זה נתעוררתי מתוך שש"כ בספר "מי רביעית" על הלכות נט"י מהגר"מ אריאל שליט"א, עי"ש שהארריך טובא בכ"ז).

השתא דאתינן להכי, נבוא לבאר באופן מיוחדש דברי המ"א בסימן ק"ע דלא יסתור דבריו, דיסוד דברי מהרש"ל דפסק כוותיה המ"א דאין דין "נטילה" בתוך הסעודה אף אם נגע במקום הטינוף, וז"ל דבדיני ד"חשד" השנוי בסימן ק"ע דישנו דין מיוחד שחששו חז"ל שישדוהו ששפשף ולא נטל ידיו, ס"ל להמ"א דזה תקנה מיוחדת בכהאי גוונא ליטול ידיו משום הכי, וכיון שכך דין "נטילה" לו ולא "רחיצה", וכמו דאיתא בתוספתא (ברכות פרק ד' הלכה ט') דהשמש נוטל הכלי ומחזר על המסובין לאחר מי לא נטל ידיו אחר ששפשף, וחזינן דהחמירו חז"ל בזה מאד, וממילא מודה בזה המהרש"ל דצריך לברך משום ה"נטילה" שבוה, וד"ז מיוחדש

אמרו הריטב"א והמאיירי (וגם הרשב"א הסתפק בזה) שאולינן בתר תחילת אכילתן והואילן הותר לו לאכול מהם באמצע אכילתם באופן חופשי ובלי שום תנאי יכול להמשיך לאכול מהם בלא ברכה אף אחר הסעודה. אבל כשאדם אוכל פת אחר אכילת דג כדי להעביר את מליחות הדג, לעולם לא הותרה לו אכילת הפת באופן חופשי בלי תנאים, וכל ההיתר שלו לאכילת הפת בלא ברכה הוא רק כאשר הפת באה להעביר את מליחות הדג, ובכל טעימה וטעימה מן הפת עליו לוודא שפתת אכן באה כדי להעביר את מליחות הדג ולעולם לא הותר לו לאכול את הפת באופן חופשי וללא שום תנאי, וברגע שהוא רוצה לאכול את הפת לא כדי להעביר את מליחות הדג פשיטא שעליו לברך על הפת.

ובכך גם יובן היטב שמחלוקת הטור ורבינו יונה לא קשורה כלל לדברי הרשב"א הריטב"א והמאיירי הנ"ל. מחלוקת הטור ורבינו יונה שהובאה בב"י היא לגבי אדם שרוצה לאכול פירות בתוך הסעודה וכוונתו לפתם בפת רק בתחילת אכילתם, האם האכילה הראשונה מחשיב את אכילת כל הפירות כדברים הבאים מחמת הסעודה או לא. אבל הרשב"א ודעמיה דברו באדם שאכל פירות בסעודה ומיירי שבאופן ברור יש לפירות דין של דברים הבאים מחמת הסעודה, ואחר הסעודה הוא רוצה לאכול פירות בתור קינוח ובהו יש סברא שהואיל מהם. כלומר הטור ורבינו יונה מיירי מה הגדר שהפירות יחשבו כבאים מחמת הסעודה, ומוכח שם בב"י שאם הפירות לא יחשבו כבאים מחמת הסעודה אז אפילו אם ליפת בהם בתחילה עם פת, עליו יהיה לחזור לברך על הפירות שיאכל אח"כ לבדו. והדברים מובנים היטב, שאם הפירות לא יחשבו כדברים הבאים מחמת הסעודה נמצא שכל היתרן לאכול מהם הוא רק בתנאי שהם עם הפת כלאמר אין היתר לאוכלן בלא ברכה באופן גמור אלא רק בתנאי שאוכלם עם פת. וממילא פשוט שאם נתבטל התנאי חזר החיוב לברך עליהם. (אמנם, אם אכל תעריבת של עיקר וטפל ששעורבים ביחד זה בזה כגון מרקחת על ריק דק שהריק טפל למרקחת ואכלן ביחד, אף אם נשאר עוד קצת ריק דק בלא מרקחת, אין צריך לברך עליו כיון דעיקר אכילתו היה ביחד ונחשב לטפל למרקחת, אין חוששין על גמר האכילה, כמבואר במשנ"ב סי קס"ח ס"ק מ"ו). נמצא שבנידון שאדם אכל פרכיות אורז עם גבינה ואח"כ רוצה לאכול מהגבינה לבד, ודאי שעליו לברך על הגבינה, שהרי לעולם לא הותר לו לאכול את הגבינה בפני עצמה ללא הפרכיות אורז, ולכן פשיטא שברגע שהוא רוצה לאכול את הגבינה לבדה עליו לברך עליה, ודו"ק.

יוסף כהן – בבעת שאול

בדין ברכת על נטילת ידים בשינוי מקום ובהיחס הדעת

סי קע"ח סעי' א', היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר וכו' צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך בתחילה המוציא ואח"כ גימור סעודתו, וביביאור"ל ד"ה המוציא, ואם הפליג והסיח דעתו נוטל ידיו ומברך גם נטילת ידים ואם לא הסיח דעתו משמירת ידיו יש לעיין בדבר לענין נטילה, עי"ד. ובסמון בסעי' ב' על דברי הרמ"א דאם הסיח דעתו כשחזר ודאי צריך לברך על מה שרוצה לאכול אח"כ, כתב הביאור"ל דב"ה צריך, וצריך ג"כ לאכול ידיו ולא יברך. ורבים הקשו דסותרים דברי הביאור"ל אלו לאלו, דבד"ה המוציא מבואר דהכל תלוי בדעתו לענין שמירת ידיו, דאם הסיח דעתו מזה נוטל ומברך ואם לא אף נטילה אפשר דלא בעי, ומאיךך בד"ה צריך סתם דיטול ללא ברכה, וממנ"פ אם מיירי שהסיח דעתו משמירת ידיו הא צריך גם לברך, ואם לא הסיח דעתו משמירת ידיו, אף נטילה אפשר דלא בעי.

אמנם אחר העיון נראה דלק"מ, דבד"ה המוציא קאזיל הביאור"ל בשיטת השו"ע, ובד"ה צריך קאזיל בשיטת הרמ"א, וביאור הדבר, דכבר ביאר במשנ"ב ס"ק כ"ו שורש מחלוקת השו"ע והרמ"א בדין שינוי מקום, דלהשיב נסתלקת הסעודה הראשונה לגמרי, ולהרמ"א חשיב רק כהיחס הדעת, עי"ש, נמצא דנידון הנטילה להשו"ע הוא נטילה לצורך סעודה חדשה, ולהרמ"א הוא דין נטילה בתוך הסעודה, והנה בסימן קס"ד פסק השו"ע דהנוגע במקומות המכוסים באמצע הסעודה צריך ליטול ידיו ולברך על נט"י, ושם הביאו האחרונים דעת מהרש"ל דס"ל דבאמצע הסעודה לא תקנו חז"ל ברכה על נטילת ידים כלל ואף בעשה צרכיו ממש, ועי"ש באריכות דברי הביאור"ל בזה ולמעשה עשה פשרה בזה עי"ש, וא"כ בנידון דידן דלא נגע במקומות המטונפים אלא רק הסיח דעתו בודאי דס"ל להמשנ"ב דלא תקנו ברכה ע"ז, וממילא אתי שפיר החילוק בין השו"ע לרמ"א בזה, דלהשו"ע אין צריך סעודה חדשה בודאי צריך לברך, אלא דאם לא הסיח דעתו משמירת ידיו צ"ע אם צריך כלל ליטול, אך להרמ"א דבתוך סעודתו הראשונה עומד אין צריך לברך אך צריך ליטול, ומיירי בהסיח משמירת ידיו.

ובסעיף ו פסק השו"ע דהמתפלל בתוך סעודתו לא הוי הפסק, והביא המשנ"ב בס"ק מ"ז דעת המ"א דצריך ליטול ידיו, ודעת החולקים עליו, והכריע דאם הלך מביתו לביהכ"ס יטול ידיו ללא ברכה, וביאור הדבר כמשנ"ת, דכיון דבתוך הסעודה הוא כמ"ש השו"ע דאי"ז הפסק בתוך הסעודה, ממילא לא שייך ברכה בזה, ועפ"ז דבדעת המ"א דס"ל דלעולם תפלה הינה הפסק לענין נט"י נמי י"ל דלא יברך ע"ז וכנ"ל.

אמנם במה"ש ע"ז המ"א בס"ק י"ג לענין תפלה כתב בזה"ל, ומכל מקום אם יברך על הנטילה עיין לעיל סוף סי קס"ד ובסי ק"ע במ"א ס"ק ב', עכ"ל. וכוונתו למה שהקשה בעצמו בסימן ק"ע בסתירת דברי המ"א בזה, דבסימן קס"ד פסק המ"א כמהרש"ל הנ"ל דבתוך הסעודה לא יברך, ואילו בסימן ק"ע ס"ק ב' כתב המ"א דבהטיל מים ושפשף צריך לברך על נטילתו, וסותרים דבריו, עי"ש שלא תירץ, וכוונתו כאן דנידון הפסק ע"י תפלה תלוי בסתירה זו. אמנם בדעת המשנ"ב בזה

שבהבדלה לא לפטור את היין שבסעודה, גם אם היינו שואלים את הפוסקים שסוברים שלא צריך לברך על שתיה בסעודה היו מודים שאם אדם רוצה לשתות לפני הסעודה הוא צריך לברך, נמצא שבשעה שהוא מברך הברכה מותרת לכ"ע, וכן במקרה של הבדלה לפני הסעודה, אחרי שאדם כיון לא לפטור את היין בסעודה, עתה לכולי עלמא הוא צריך לברך על היין. נמצא שהברכה שהוא מברך עתה היא מותרת לכ"ע, ומותר לאדם להביא את עצמו לכך כדי לצאת מספק של פוסקים, אבל במקרה שאדם כבר בירך על היין ולא כיון לא לפטור את היין בסעודה, מין לא כתב שיברך ברכה אחרונה ואח"כ שוב ברכה ראשונה מפני שלפי הפוסקים שהיין של הבדלה כן פוטר את היין שבסעודה, מה שהוא מברך עתה ברכה אחרונה היא ברכה שאינה צריכה ואסור לברך אותה, וכן במחלוקת מרן והרמ"א בשינוי מקום בסעודה, אם אדם מברך ברכה אחרונה אחרי שהוא חוזר למקומו, לפי חלק מהראשונים והרמ"א הברכה הזאת היא ברכה שאינה צריכה ואסור לברך אותה, ובשעה שהוא מברך אותה הוא עושה איסור לפוסקים הנ"ל ולכן האחרונים חששו והורו סב"ל, שזה לא זומה ליסוד הקודם, וכמבואר. (והוא הדין לענין ברכה אחרונה על מאכל שנאכל לפני הסעודה, שלפי הפוסקים שסוברים שאסור לברך אם האדם מברך הוא מברך ברכה שאסור לברך אותה והוא עושה איסור בשעה שהוא מברך, ולכן עדיין יש מקום לחשוש לסב"ל. וזה לא כמו שכתב בברכת ה' חלק א' סעיף י"ד הערה 37) והחילוק הנ"ל לענ"ד, הוא בירכה אחרונה על מאכל שמוכח שהוא לפני הסעודה, נראה שהעיקר הוא כמו דברי האחרונים שהובאו בכה"ת, וכן פסק בא"ח והגרע"י שליט"א בהלכות עולם, שבכהאי גוונא יש לחשוש לרמ"א ודעמיה ולהמשיך לאכול בלי ברכה ורק בסוף האכילה לברך ברהמ"ז.

בענין מאכל שנפטר מברכה בתחילת אכילתו האם יברכו עליו בסוף אכילתו?

כתב הריטב"א (ברכות מ"א) שאם אדם אכל פירות בתוך הסעודה ולפת את הפת או לשבוע מהם ואחר הסעודה רוצה לאוכלם שוב לקינוח אין לו לברך שוב שהואיל הותר כבר לאוכלם מהפירות הנ"ל אין צריך לברך שוב. והרשב"א שם הסתפק בזה וכתב שנראה שזו מחלוקת בירושלמי והמאיירי שם כתב שרוב הפוסקים סוברים שאין לברך.

ומה שכתב החיד"א (בברכי"ו הלכות ברכות) שהמנהג לברך על פירות שבאים בסוף הסעודה אפילו שאכל מהם בסעודה, אינו סותר כלל, שהחיד"א מיירי שבאמצע אכל פירות מבושלים ובסוף חיים ונמצא שפירות חיים הוא לא התחיל לאכול כלל והם לא הותרו לו עדיין לכתב בלי כשני מינים שמבואר בריטב"א בהלכות ברכות שרק באותו מין ממשיך לאכול בלי ברכה. ובספר ברכת ה' חלק ג' עמוד רס"ט כתב שאם אדם אכל פרכיות אורז עם גבינה ואח"כ רוצה לאכול מהגבינה לבד אין לו לאכול לא הגבינה הואיל הותרה לו לאכול מהגבינה גם קודם ולחלק מהראשונים אין לו לברך. ואחר בקשת המחילה, נראה שבכהאי גוונא כו"ע יודו שיש לברך על הגבינה, ונביא בס"ד שלוש ראיות לכך.

ראיה א': הגע בעצמך, אדם שאכל פת בכדי להעביר את מליחות הדג והוי טפל לדג, היעלה על הדעת שאח"כ יוכל לאכול פת לשבוע כאותו פש בלי ברכה? זו לא שמענו. ראיה ב': ועוד נראה להוכיח שלא בכל המקרים אמרינן את הכלל הנ"ל, הב"י בסי קע"ז כתב שלפי דברי הטור נראה שאם בתחילה ליפת הפירות בפת חשיב כדברים הבאים מחמת הסעודה ואין לו לברך אף אם אוכל את הפירות אח"כ לבדם. ואילו מרבנינו יונה נראה שצריך לפתם בפת בתחילת אכילתן וגם בסופן, ולכאורה זה פלא, למה מרן לא הביא בהקשר הזה את דברי הרשב"א שהביאם בסמון לגבי פירות שבתחילה באו לפת את הפת ואחר גמר הסעודה אוכלם שוב. האם אזולינן בתר תחילת אכילתן או לא. ואהרשב"א הוסיף שזו מחלוקת בירושלמי ודן אח"כ להביא ראיה לספק זה, וכל זה הביא הב"י שם, ולכאורה זה הנידון של הטור ורבינו יונה, אי אזלינן בתר התחלת אכילתן או לאו, והב"י הביאם בתור שני ענינים שונים. וחזינו להדיא מהב"י שהם שני נידונים שונים, והדברים צריכים ביאור.

ראיה ג': ועוד נראה להוכיח בפשטות שהם שני נידונים שונים, שהרי הב"י כתב שלפי הטור אם בתחילת אכילת הפירות לפתם בפת לא צריך לברך על הפירות אף שאכלם אח"כ לבדם, והב"י נימק זאת שמשום שבתחילה לפתם עם פת חשיב הפירות כדברים הבאים מחמת הסעודה. וקשה, למה מרן כתב את הטעם הנ"ל, והרי כל לכתוב שטעם הרא"ש הוא שהואיל הותרה לו כבר לאוכלם מהפירות שוב אין צריך לברך עליהם, כדברי הרשב"א שהביאם הב"י בעצמו בסמון. וחזינו להדיא, שלולי הטעם שהפירות נחשבים כדברים הבאים מחמת הסעודה, פשיטא שהיה צריך לברך על הפירות על אף שאכל אותם בתחילה עם פת. ושוב חזינו להדיא שהם שני נידונים שונים.

ונראה לבאר את כל הנ"ל בפשטות, שרק כאשר הותר לאדם לאכול מהפירות וכדומה לגמרי אז אמרינן שאזולינן בתר התחלת אכילתו אבל אם בתחילת אכילתו הותר לו לאכול בלי ברכה רק בתנאי שהסיח אז ודאי שאם התנאי יפסיק ממילא תחזור חובת הברכה על המאכל, שהרי לעולם לא הותר לאוכלם בלי תנאי ולכן פשיטא שאם התנאי יוסר תחזור חובת הברכה, ובהו יובן הכל.

כשאדם אוכל פירות בתוך הסעודה שבאים לשבוע או לפת בהם את הפת אז ממילא הפירות נחשבים כבאים מחמת הסעודה ומותר לו לאכול מהם בלי מגבלות ואפילו אם באמצע אכילתן יאכל מהם גם לולי פת שרי, ולרא"ש סגי שיאכל עם פת בתחילה בלבד ולרבונו יונה בעינן שיאכל גם בסוף, ואז לפירות יש שם של דברים הבאים מחמת הסעודה ומותר לו לאוכלם באמצע בלי ברכה ובלי שום תנאי. ובהו

ללפת בהם את הפת ואם מתחיל לאכול מהם בלא פת מוכח שלקינוח סעודה באו, כן נראה לי שהוא דעת רבינו וזה גם כן דעת הר"י יונה שכל שהתחיל ללפת בהם את הפת ואח"כ אוכל מהם בלא פת אע"פ שאין עיקר סעודתו עליהם אינו מברך כלל, אלא שהוא מצריך שתהיה כוונתו עדיין לאכול מהם עם הפת אח"כ, הא לאו הכי צריך לברך לפניהם, ע"כ. ושפתיו ברור מללו, שמה שמוכיח שהפירות באו לפתת את הפת, זה רק העובדא שאוכלם עם פת (ולטור סגי בתחילת האכילה ולרבינו יונה צריך לאכול עם פת תחילה וסוף), ועצם האכילה עם הפת היא, ורק היא, זו שמוכיחה שהפירות באו לפתת את הפת, ומבואר להדיא לא כדברי המג"א.

וכן מבואר בהמשך דברי הב"י, וכשמביאים לפניו פירות בסעודה, שתחילת אכילתם יהיה עם הפת. ואם קביעות סעודתו היא על דברים אחרים, בסוף אכילת הפירות גם כן יאכל עממה פת ובענין זה לא יצטרך לברך כלל ובדרך זה יצא ידי חובתו לדעת רוב הפוסקים, ע"כ. ומשמע להדיא שלא משנה כלל למה הובאו הפירות לפניו, והכל תלוי בכך שאם יאכל עממה פת לא יצטרך לברך.

ולכן המסקנה העולה לדינא שאם הביאו לאדם עוגה לקינוח (או גלידה וכו') שם לייעצו שיאכלם עם פת תחילה וסוף ובכך יצא מן הספק.

ותבט עיני בכה"ח סי קע"ז אות ח' שנראה שגם הוא למד כך בב"י, אלא שנראה מדבריו שם שהוא הבין שהב"י כתב זאת בדעת הטור אבל בדעת רבינו יונה לא. אמנם אחר בקשת המחילה, מלשון הב"י שהבאנו לעיל מוכח להדיא שהב"י מיירי אף בדעת רבינו יונה, ולעולם אכילת הפת עם הפירות היא זו שמוכיחה שהפירות באו כדי לפתת את הפת.

בענין ספק ברכות להקל בספק ברכה שאינה צריכה בענין אדם שיצא באמצע סעודתו וחזר האם יחזור לברך? וכו' יבואר מתי אמרינן שמותר לגרום ברכה שאינה צריכה במקום מחלוקת הפוסקים ומתי לא

שאלה: אדם שבאמצע סעודתו יצא לחדר אחר או שיצא מחוץ לביתו, כשחזר למקומו להמשיך לאכול, האם ימשיך לאכול בלי ברכה או שיברך ברהמ"ז ואח"כ יברך שוב ברכה ראשונה?

תשובה: בדבר זה נחלקו מרן והרמ"א בסימן קע"ח סעיף א'. דעת מרן, שאפילו בלחם אם יצא באמצע סעודתו חוץ לביתו, (ובדעת מרן יש שלומדים שהוא הדין יציאה מחדר לחדר, עיין כה"ח שם אות ב'), כשחזר עליו לברך ברהמ"ז ואח"כ שוב ברכה ראשונה, ודעת הרמ"א שימשיך סעודתו בלי ברכה ורק בסוף אכילתו יברך ברהמ"ז. ולפי"ז, נראה שהואיל וק"ל סב"ל גדר כהן, יש להורות כדעת הרמ"א.

ותבט עיני בספר ברכת ה' חלק ג' פרק י"א סעיף ט' וי' שהעלה שכן יברך בכהאי גוונא ברהמ"ז ואח"כ ברכה ראשונה, וכדעת מרן. והסתמך על יסוד דיעו (ובספרי בחלק א' פרק א' סעיף ז' הערה 26 האריך ביסוד זה) שבמקום שיש מחלוקת הפוסקים מותר לגרום לברכה שאינה צריכה לדעת חלק מהפוסקים כדי לצאת ידי"ח של הברכה לכ"ע, ויש ליסוד זה שתי ראיות מדבריי מרן בסימן קע"ד בסעיף ד'. כתב מרן שהמבדיל לפני נטילה יכוון שלא להוציא יין בתוך הסעודה כדי לצאת ממחלוקת הפוסקים, וכן בסעיף ז' נתן מרן עצה לברך על מים לפני הסעודה כדי לצאת מן הספק, ומוכח מכאן שמותר לגרום לברכה שאינה צריכה לדעת חלק מהפוסקים כדי לצאת ידי"ח הברכה לכ"ע. ולפי היסוד הנ"ל, כתב הרב ברכת ה' שיש לברך ברהמ"ז כשחזר מהחדר או מחוץ הבית באמצע סעודתו, ואף על פי שלדעת הרמ"א (והראשונים שהרמ"א פסק כמותם) מותר לגרום לברכה שאינה צריכה, זה מותר כדי לצאת ידי"ח אליבא דמרן, והרב ברכת ה' בהערה 40 תמה על הגרע"י שליט"א שבספרו הליכות עולם חלק ב' (ש"ד פרשת בהעלותך אות ג') כתב שיש לחוש לדעת הרמ"א משום דק"ל ספק ברכות להקל גם נגד פסק מרן, ותמה עליו מהיסוד הנ"ל והקשה עליו שהרב בעצמו בשו"ת יביע אומר חלק ח' (חלק א"ח סימן כ"ז אות ד') כתב כיוצ"ב שכשיש ספק מן מחלוקת פוסקים, יכול לכוון שלא לפטור עצמו בברכתו הראשונה, ונשאר בצ"ע. וכיוצא בזה פסק האור לציון חלק א' (סימן י"ז), והביא ראיה לדבריו ממרן בסימן רצ"א סעיף ג', עי"ש.

ונראה לי לענ"ד, להעיר על דבריהם מדבריי מרן בסימן קע"ד סעיף ד', ששם הביא מחלוקת האם ברכת היין בהבדלה (כשלא נטל ידיו לפני ההבדלה) פוטרת את היין שבתוך הסעודה וסיים מרן באותו סעיף: "הילכך המבדיל קודם נטילה יכוון שלא להוציא יין שבתוך הסעודה ובדיעבד שלא כיון כך פוטר יין שבתוך הסעודה דספק ברכות דרבנן להקל", ולמה מרן כתב שבדיעבד כן פוטר היה יכול לכתוב שיברך ברכה אחרונה, ושוב יכול לברך על היין שבסעודה ויצא מהספק, אלא נראה שמרן חשש בזה לסב"ל ומכאן נראה ראיה שאין לברך ברכה אחרונה במקום שחלק מן הפוסקים סוברים שהיא ברכה שאינה צריכה, וממילא הוא הדין בנידון דידן שאין לברך ברהמ"ז באמצע סעודתו אחר שיצא לחדר אחר או לחוץ מביתו, הואיל ולחלק מהפוסקים היא ברכה שאינה צריכה ולא כדברי האור לציון והברכת ה'.

עוד נראה לי להעיר, שהרבה פוסקים פסקו לגבי יציאה באמצע סעודה כדעת הרמ"א (דה"ח אות א' הו"כ"ל אות ס', החס"ל אות א', בא"ח פרשת בהעלותך אות ב', כה"ח אות י"ד ועוד אחרונים), והם דאי לא חולקים על היסוד שבמקום מחלוקת הפוסקים מותר לגרום לברכה שאינה צריכה לדעת חלק מהפוסקים, שליסוד זה יש שתי ראיות מדבריי מרן השו"ע, וכמו שכבר כתבנו, מזה שמרן התייר לשתות לפני הסעודה, וכן מזה שמרן נתן עצה לכוון לא לפטור את היין שבתוך הסעודה. ועל כורחנו, לחלק בין המקרים הנ"ל לבין נידון דידן של יציאה באמצע הסעודה.

ונראה לי לענ"ד, שיש חילוק ברור בין השנים, במקרה שמרן התייר לברך על שתיה לפני הסעודה או לכוון בברכת הגפן

למאוד, דדין הנטילה משום חשד יותר חמור מדין הנטילה מחמת השפוטון עצמו, אך לחומר סתירת דברי המ"א אולי י"ל כן ע"ד אפשר, והמעניין יבחר.

ועיין מאמר"ר בסימן ק"ע (וציינו בשעה"צ שם ס"ק ה') דאף לשניה צריך לברך, דאף דאור רך חשש שמא יאכל מ"מ כיון שציוו חז"ל ע"ז שפיר י"ל "וציוונו", ע"ש, ועד"ז י"ל כמשנ"ת, דכיון דציוו חז"ל על החשד י"ל וציוונו אף להרש"ל והמ"א, אמנם ע"ד מאמר"ר עצמם חולק המ"א ע"ש, ולשיטתם קאזלי בזה, להאמר"ר בסימן קס"ד פוסק כהש"רע ולא כהרש"ל, ולשיטתו יש דין "נטילה" אף בתוך הסעודה, ודו"ק היטב בזה.

נגד דין מים אחרונים, וסמיכתם לברהמ"ז

סי קע"ט סעי' א', גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך ברהמ"ז, ובמשנ"ב ס"ק א', והוא הדין שיש לזיהר לכתחילה שלא יפסיק בדיבור אפילו מעט דתיכף לנטילה ברכה, אך אם צריך להפסיק בדבר נחוץ או בדיעבד או הפסיק יטול ידיו שנית כדי להיות תיכף לנטילת מים אחרונים ברכה, עכ"ד. ויש להקשות בזה, דבשעה"צ ס"ק ז' כתב על מ"ש במשנ"ב ס"ק ב' דאסור להפסיק בדיבור, בה"ל, נראה הטעם משום דלא שייך בזה שיטול ידיו שנית כיון שלא אכל עוד וידיו נקיות מזוהמת אכילה א"כ הנטילה אינו מעלה ולא מוריד, עכ"ל. ולדבריו אלו אמאי פסק בס"ק א' דאכן יטול ידיו שנית, ואף דאין לכתחילה וכאן בדיעבד, מ"מ אליבא דאמת מה הועיל בנטילתו השניה, הא אין ידיו מזוהמות ואין חששא דמלח סדומית.

עוד צ"ב בזה עצם דברי השעה"צ הללו, דאין לו לדבר משום דאח"כ לא יהיה לו חיוב ליטול, ומה בכך, הא אם אין לו סיבה ליטול באמת אינו חייב בזה, ומדוע יש לו חיוב לדאוג שיוטל עליו חיוב הנטילה, ודומה הדבר לנטול ידיו שחרית ומתנה שיועיל לכל היום דאטו נימא דבזה מונע מעצמו דין נט"י לאכילה לכל היום, ומ"ש הכא.

עוד יש להעיר בהאי עניינא, בלשון המשנ"ב בס"ק ב', דכתב "ורק דאחר אכילתו יטול ידיו שנית שתתא סמוכה נטילה לברכה", וצ"ע דהא טעם נטילת מים אחרונים הוא משום מלח סדומית או זוהמת הידים, וכמבואר בסי קפ"א, א"כ אחר ששוב אכל נתחייב הוא במים אחרונים מעיקר הדין מחמת טעמים אלו, ואמאי כתב המשנ"ב דחייב רק משום "תיכף לנטילה ברכה".

והנראה בע"ה לבאר בכ"ז, עפ"י מש"כ הב"י כאן בגדד כל ענין מים אחרונים, ז"ל (בד"ה ויש), ומ"מ משמע דנטל ידיו לד"ה אסור לאכול עד שיברך ברהמ"ז על מה שאכל וכו' ונראה דלא מטעם היסח הדעת אלא דהא היסח הדעת אינו מזיק ברכה אחרונה על מה שאכל, ודמק יש דין הנטילה משום דכיון דק"ל תיכף לנטילת ידים ברכה, כיון שנטל ידיו כדי להיות מזומן לברכה "הוי כאילו התחיל כבר בברכה" ואסור להפסיק באכילה ושתיה כלל, עכ"ל ע"ש. חזינו מדבריו גדר חדש בדין נטילת מים אחרונים, דבפשטות דין "תיכף לנטילה ברכה" הוא דין צדדי, שנתחדש אחר ענין דין הנטילה מחמת מלח סדומית או זוהמת הידים דיש להסמיכה לברהמ"ז, אך הב"י חידש כאן דבר מחדש ונפלא, דנאמר בדין תיכף לנטילה ברכה גדר בהאי עניינא, דהחשיבו חז"ל את נטילת מים אחרונים כהתחלת ברהמ"ז ממש, ומשום הכי אסור להפסיק ביניהם באכילה ודיבור, ואולי יש ליתן טעם בזה, דמשום חששא דמלח סדומית דהוא ענין סכנה החמירו בזה חז"ל מאוד והגדירוהו כתחילת הברכה ממש. היוצא, ד"טעם" הדין דמים אחרונים הוא משום מלח סדומית או זוהמת הידים, אך "גדר" הדין הוא דזה התחלת ברהמ"ז.

ומעתה יש ליישב כל תמיהותינו, דביאור דברי השעה"צ בס"ק ז' דכיון דהחמירו חז"ל כ"כ בנטילה משום חשש מלח סדומית, משום הכי דוקא בזה חפצים חז"ל דיטול בסמוך לברכה נטילה המחוייבת בכדי להתחיל בה את ברכת המזון, ואם אין את טעם הנטילה אי"ז נטילה שחייב בה מעיקר הדין, ועל כן להתחילה אין לדבר בין הנטילה לברכה, אך אם אירע ונכח בודאי צריך ליטול ידיו שנית, כדפסק המשנ"ב בס"ק א', משום דאחר שהגדירו חז"ל את הנטילה כהתחלת ברהמ"ז, נחשב הדבר כמו שדיבר באמצע ברכתו, והמדבר באמצע ברהמ"ז צריך הוא שיתחיל "לברך" מתחילה, דהיינו ליטול מים אחרונים ולברך ברהמ"ז אלתו, ואף דאין בזה את טעם התקנה, מ"מ אחר דזהו גדרה כן דינו, ואתי שפיר היטב דברי המשנ"ב דלא סותרים אהדדי.

וביאור לשון המשנ"ב בס"ק ב' כך הוא לפ"ו, דהאוכל סעודתו ובא ליטול מים אחרונים, בודאי דבכהאי גוונא יש לנקוט דטעם הדבר משום מלח סדומית או זוהמת הידים כדאייתא בסיון קפ"א, אך בגידון דהמשנ"ב שם דכבר נטל מים אחרונים ואח"כ אכל, יש לחייבו ליטול שוב מסיבה נוספת, דהפסיק הוא באמצע ברכת המזון, וכמשנ"ת, וזה מ"ש המשנ"ב "שתהא סמוכה נטילה לברכה" דכוונתו לדין "תיכף וכמשנ"ת דמתתם נלמד גדר מחדש זה, וס"ל להמשנ"ב דעדיפא למינקט טעם זה דהוא "גדר" הדין מאשר למינקט "טעמי" הדין, ועיין בזה.

והנה דעת הש"רע כאן כ"ל דאחר נטילת מים אחרונים אסור לאכול ולשתות כלל, והביא המשנ"ב דעת הט"ז ודעימיה החולקים וס"ל דאף לכתחילה שרי לאכול ולשתות בברכה והסיק לכתחילה שרי לזיהר, ועיין טו"ז באריכות דבריו דנראה בשוורש מחלוקתו עם הש"רע ככל משנ"ת הכא, דלהש"רע לשיטתו בכ"י דגדר הדין דהתחיל ברהמ"ז דמי משום הכי אסור לאכול ולשתות, דהוא כדפסק בברכה, אך הט"ז ס"ל דיש דין צדדי של סמיכה לברכה, וכיון דיסמון לבסוף נטילתו השניה לברכה לית לו בה, ע"ש. והנה לשון המשנ"ב דביארו לעיל "שתהא סמוכה נטילה לברכה" כתבה המשנ"ב בדעת הט"ז וסיעתו ע"ש, וא"כ לכאורה לא אתי שפיר דבריו בזה, דכל דבריו אמורים לגדרו דהב"י, אך עדיין נראה לקיים דברינו, דכשנדקדק בלשונות הט"ז והמשנ"ב

נמצא חילוק מהותי, דהט"ז כתב "דהא יקיים שפיר תיכף לנטילה ברכה", ואילו המשנ"ב כתב דצריך ליטול שנית "כדי" להסמיק, עיין היטב שם דכן פשטות לשונו, וא"כ על הט"ז הא ל"ק קושייתנו מעיקרא, דלא כתב כן ב"טעם" הנטילה, ופשוט, וכל הערתנו היא על לשון המשנ"ב, וצ"ל דשניה המשנ"ב מלשון הט"ז מחמת דאיהו גופיה לא ס"ל כוונתיה להלכה לענין לכתחילה, וא"כ ס"ל כגדר הב"י וככל אשר ביארנו, וקם ביאורינו הנ"ל על תילו, ודו"ק היטב ועדיין צ"ע.

ויעויין פמ"ג כאן במשב"ז ס"ק א' דכתב בזה"ל, והנה במים אחרונים יש ג' טעמים, א. היסח הדעת ב. תיכף לנט"י ברהמ"ז. ג. כיון שהזמין עצמו לברך כאילו התחיל לברך, וזה טעם השלישי פסק הב"י בשו"ע אבל הט"ז פוסק כטעם ב', עכ"ל ע"ש. וקצת נראה מדבריו דגדרו דהב"י דבר נפרד הוא מדין תיכף לנטילה ברכה, אמנם למשנ"ת מחלוקת הש"רע והט"ז היא בצעם ביאור האי דינא דתיכף לנטילה ברכה, דהט"ז ס"ל דהוא דין צדדי, אך הש"רע ס"ל דבזה הדין נאמר הגדר המחודש דנטילת מים אחרונים הינה התחלת ברכת המזון, וכן מוכח בהדיא מלשון הב"י דכתב "דכיון דק"י"ל תיכף לנט"י ברכה וכו' הוי כאילו התחיל כבר בברכה" ע"ש, ואפשר דהט"ז הפמ"ג נתכוין לכך, וחילק ביניהם רק מחמת שיטת הט"ז, ודו"ק.

דין סילוק באורח אצל בעל הבית

סי קע"ט סעי' ב', מי שסומך על שולחן אחרים אפילו אמר הב לו ונברך לא הוי היסח הדעת עד שיאמר בעל הבית, ובמשנ"ב ס"ק י', דודאי דעתו אם ירצה בעל הבית לאכול ולשתות עמו יאכל וישתה עמו, ואם בשעת אמירתו הסיח דעתו בבירור שאף שיאכל וישתה בעה"ב לא יאכל וישתה עמו ונמלך אח"כ צריך לברך, וכל שכן כשנטל ידיו דמהני, עכ"ז.

ובפשטות יש לבאר דין זה, דכל אדם האומר בסעודתו הב לו ונברך אית לו אומדנא דמן הסתם הסיח דעתו מאכילתו, דכן דרך האנשים כשרוצים לגמור סעודתן שאומרים הב לו ונברך, אך כ"ז טאטולא בביתו, אולם כשמתארח אצל בעה"ב אית לו אומדנא הפוכה, דלא מסיח דעתו מסעודתו עד שיגמור בעה"ב סעודתו, ואומדנא זו אלימתא טפי, וע"כ ק"ל דאי"ז נחשב סילוק בכהאי גוונא. אמנם במחצית השקל מצאנו גדר חדש בהאי דינא, ז"ל כאן בהלכה ו', ריאה יל דהב לו ונברך אינו הדינא דעת, כדמצינא הבעה"ב שיש עוד מ"מ לאכול ואמרו לו שיש עוד מה לאכול ועדיין לא נגמרה הסעודה, דהוי היסח הדעת בטעות, ואלולי ידע זה לא היה אומר הב לו ונברך, "דהא מטעם זה אין אמירת האורח כלום מפני שסומך על שולחנו של בעה"ב ואינו יודע אם נגמרה הסעודה" וא"כ גם בבעה"ב כן הוא, עכ"ל הרי דס"ל דגדר הדין דאורח משום דהוא "היסח הדעת בטעות".

ונראה הנפק"מ בזה, בגוונא שאומר האורח בהדיא שחפץ לגמור הסעודה, דלפי מש"כ לעיל בדעת המשנ"ב בפשיטות, לכאורה בכהאי גוונא הוי סילוק גמור, דכל מאי דלא הוי סילוק הוא משום דיש אומדנא דלא חפץ להסתלק כנ"ל, אך בכהאי גוונא דאומר במפורש דחפץ להסתלק ודאי דסילוק גמור הוא, אך לדרכו של ערוה"ש דמשום "טעות" אתינן עלה י"ל דאף בכהאי גוונא לא הוי סילוק, דסוף סוף אמרינן דאם היה יודע שתמשיך הסעודה לא היה אומר כן, ונמצא דהוי היסח הדעת בטעות ואינו סילוק.

והובאו לעיל דברי המשנ"ב דאם אומר להדיא שאף שיאכל וישתה בעה"ב לא יאכל עמו, הוי סילוק גמור, ודין זה נכון אף לערוה"ש, דבכהאי גוונא אין זה סילוק בטעות, דהא אומר דאף אם תמשיך הסעודה תסתלק הוא ואיננו אוכל עוד, ולכאורה אין פשוט, אלא דיעוינן דערוה"ש בהלכה ה' דהביא דין זה בשם יש מי שאומר וכתב ע"ז דלא משמע כן בלשון הפוסקים, ע"ש, וזה צ"ע.

ונראה בביאור מחלוקת זו, עפ"ד הפמ"ג כאן, דחידש טעם חדש בהאי דינא דאכול אצל בעה"ב, נ"ל כאן בא"א ס"ק ג', אי לא דמסיפתא אני העניי אציל אומר במ"ש "עמו" כוונתו כל מה שיאמר בעה"ב הוא שיש וכו', אם יאמר בעה"ב שיאכל עמו מוכרח הוא, לאו מסח דעתיה, עכ"ל. חזינו דהא דאורח נגדר אחר בעה"ב הוא ענין "הלכנת" ושניי ההלכה דכל שיאמר וכו', ועפ"ז נראה, דאם יאמר האורח בהדיא דחפץ הוא לעבור על דין זה ואף אם יאמר לו בעה"ב דאכול עמו לא ישמע לו ולא ימשיך לאכול, ובהאי גוונא דאי סילוק הוא, אך יל"ד במקרה אמצעי, דלא אומר לו בעה"ב להדיא דימשיך לאכול, אלא דבעה"ב עצמו ממשיך לאכול סעודתו ואומר האורח דאף במקרה זה לא ימשיך לאכול, וא"כ לא אומר האורח בהדיא דלעבור על ההלכה דכל שיאמר וכו', ויל"ד מה הדין בזה, דמצד אחד י"ל דכיון דאם יאמר לו בעה"ב להדיא להמשיך ולאכול ימשיך ויאכל מחמת ההלכה, משום הכי לא נחשב סנסתלק מהסעודה בכהאי גוונא, ואף אם לבסוף לא יאמר לו כן, אך מאידך י"ל, דכוונתו להסתלק מסעודתו לחלוטין, ולא מעלה בדעתו שיאמר לו בעה"ב להדיא להמשיך לאכול לגד רצונו, ומשום הכי יש להחשיב זה כהיסח הדעת וכסילוק, ובצדדים אלו נחלקו הפוסקים דהובאו בערוה"ש, ודו"ק היטב.

ובמשנ"ב כתב דכשנטל ידיו למים אחרונים בודאי דהוי סילוק, וקצת צ"ב דכיון דנתבאר בדעתו דבאומדנא דהוי מילתא, אי"כ מ"ש האומדנא דהב לו ונברך מהאומדנא בנטל מים אחרונים, הא בתרווייהו מסתמא חפץ לסיים סעודתו, ומסתמא ימי כשנמצא אצל בעה"ב לא חפץ לסיימה, ומ"ש זמ"ז, וביותר, דבביאור"ל ד"ה אפילו הביא מחלוקת אחרונים בדבר ולא הכריע ע"ש, וצ"ב שורש מחלוקתם והשינוי בדבריו מהמשנ"ב בביאור"ל.

ונראה בזה על פי משנ"ת לעיל בגדר דין מים אחרונים, דנקט המשנ"ב כהב"י דנתחדש בזה גדר חדש דהוי כמו שהתחיל ברכת המזון, ע"ש, וא"כ ביאור דברי המשנ"ב כאן לשיטתו הם, דשאני מים אחרונים מהב לו ונברך בעיקר יסודם, דהב

לו ונברך ענינו היסח הדעת גרידא וע"כ יל"ד בהא משום האומדנא דלעיל, אך מים אחרונים דהם תחילת ברהמ"ז לא שייך לזון בהם משום אומדנא, ודומה הדבר לאורח שהתחיל לברך ברהמ"ז בפועל דודאי לא נאמר לו להפסיק באמצע ברכתו משום שנמצא הוא כעת אצל בעה"ב, והוא הדין לענין מים אחרונים, והיה נראה לבאר דבזה גופא תלויה מחלוקת האחרונים בזה דהובאה בביאור"ל, דהני דס"ל דאינו חשיב סילוק כשנטל מים אחרונים ס"ל כשיטת הט"ז דלעיל דגם מים אחרונים ענינו סילוק רגיל ולא התחלת ברהמ"ז, אך אין זה משמע בדברי הביאור"ל, דנ"ל, דאם נטל ידיו אמרינן דמסתמא בודאי הסיח דעתו בכל גווני, ומהו נראה דהמחלוקת דהובאה בביאור"ל אינה תלויה כלל במש"כ, אלא נחלקו האם נטילת מים אחרונים הינה יותר היסח הדעת מהב לו ונברך או לא, ותרווייהו מדין היסח הדעת קאתו עלה, וכן היא לשון הפמ"ג כאן, היינו דמסתמא בודאי הסיח דעתו, ד"תיכף", ואף בחזרה אסור, עכ"ל, ועיין לעיל דלנו בדעתו האם ס"ל דגדר התחלת ברהמ"ז הינה מדין תיכף לנטילה ברכה, והכא משמע בלשונו דדין "תיכף" רק יוצר הסח הדעת ולא התחלת ברהמ"ז, ואינו מוכרח, ועיין, ומ"מ אתי שפיר חילוק הלשון בין המשנ"ב בביאור"ל, דבמשנ"ב מדין התחלת ברהמ"ז הוא וכשיטתו דלעיל, אך בביאור"ל הביא השיטות לענין דרגת ההסח הדעת שבוה, ודו"ק, וכז"י ע"ד אפשר.

מדרכי ברגר – אלעד

ברכה אחרונה באוכל לפני סעודה

סי קע"ו, באוכל מאכלים לפני סעודתו האם צריך לברך עליהם ברכה אחרונה כשאכל מהם גם בתוך סעודתו, וכתב המשנ"ב ס"ק ב' חילוק ברור בזה שאם אוכל מאכלים או משקים הטעונים ברכה בסעודה [כפירות או יין] וע"י שאוכל מהם לפני הסעודה פוטרם מברכה בסעודה נפטרים בברהמ"ז, אבל מאכלים שאי"צ ברכה בסעודה [כירקות וכו'] טעונים ב"א לכשעצמם, ולענין הדין בדברים שאינם טעונים לכתחילה ומשום הכי בפרפרת שהיא מחמשת מיני דגן הביא ראשונה אינם עולים בקנה אחד.

א. המשנ"ב בס"ק זה קודם לדברים הנ"ל כותב דין אוכל פרפרת לפני הסעודה ואוכלה גם תוך הסעודה אם טעון ב"א [ומיירי בפרפרת שאי"צ ברכה בסעודה כמו שמתבאר בשעה"צ ס"ק ה'] והביא שני שיטות יש אומרים לברך ב"א ויש אומרים שנטפר בברהמ"ז, ולכאורה איך יפטר בברהמ"ז הא פרפרת זו אינה טעונה ברכה בסעודה, ושמעתי ליישב ע"פ דברי השעה"צ שהסיק שהמקור לזה הוא מדברי הר"ן הסובר שדוקא בדייסא שהיא מחמשת מיני דגן ברהמ"ז פוטרה לכתחילה משום הכי בפרפרת שהיא מחמשת מיני דגן הביא צד שיוצא בברהמ"ז ובאמת כך רואה המעיין בנשמת אדם (מ"א-א).

ואפשר לדייק הנ"ל מלשון המשנ"ב שכתב וז"ל אבל אם אוכל קודם הסעודה דברים שאי"צ ברכה עליהם כשאוכלים בתוך הסעודה כגון מיני לפתון ופני אדמור וכו' או בולבעס ע"כ, והדוגמאות הללו הם מאכלים שאינם מחמשת מיני דגן.

הנה להכלל הנ"ל השוטה משקים לפני הסעודה בשיעור רביעיית יצטרך ב"א עליהם אפילו ששוותה גם תוך סעודתו שהרי משקין אינם טעונים ברכה בסעודה המשנ"ב לעיל (סימן קע"ד ס"ק ל"ו) וכתב שני שיטות כשיעור קודם הסעודה שיש ספק אם חייב ב"א ולק"מ כי במשקין המשנ"ב חשש ס"ק ל"ח שם.

בענין הנ"ל, באוכל מאכלים קודם הסעודה שאינם טעונים ברכה בסעודה פסק המשנ"ב לברך עליהם ברכה עצמית חוץ מברהמ"ז ואפילו שאוכל מהם גם בסעודה, וכתב בשעה"צ ס"ק ח' וז"ל אף שבח"א העתיק דבר זה בספיקא ומחמת זה החמיר שלא יאכל קודם הסעודה כי אם פחות מכזית, לענ"ד אין להחמיר בזה כלל דהלא מקורו הוא מדברי המג"א בסי קע"ד ס"ק י"ד שהבין כן מדברי המאור והוא עצמו השיג ע"ש. בספר נשמת אדם שאין מדברי המאור ראיא, ע"ש... וכן פסק הגר"י בסימן קע"ד אות ו' לענין שאר משקין והשיג ג"כ על המג"א דממאור אין שום ראיא ע"ש עכ"ל, ומש"כ השעה"צ שאין מדברי בעה"מ ראיא הוא מטעם שכתב בשעה"צ ס"ק ה' יעוי"ש ויובא לקמיה.

וקשיא לו כשלאורה מדברי בעה"מ יש ראיא, ונציע את הדברים דעת הר"ף (פסחים) לברך ברכה מעין שלוש אחרי שני כוסות ראשונות בליל הסדר שהם לפני הסעודה ואינם נפטרים בברהמ"ז, ובעה"מ חלק משני טעמים, האחד שמאחר ששוותה גם יין תוך סעודתו בליל הסדר א"י יצטרפו גם כוסות הראשונות כשתיה אחת וברכה"ז הפטרים. ויישב דעת הר"ף שמייירי באדם שאין לו לשתות תוך סעודתו כמתני דהתם וכתב בשעה"צ (ס"ק ה') לדחות המקור מבעה"מ כי מיירי דוקא ביין שפוטר מברכה להיין שבתוך הסעודה וכ"כ נשמת אדם (מ"א-א) והגר"ז. וקשה דהתינח כוס שני הסמוך לסעודה אבל המאור ס"ל שע"י שישתה תוך סעודתו פוטר גם כוס הראשון שהוא לא פוטר להיין שתוך הסעודה וכ"כ במחצית השקל על מג"א הנזכר (סי קע"ד ס"ק י"ד).

ואין לומר שכוס ראשון נפטר מצד שאין קידוש אלא במקום סעודה א', שבמאור לא הזכיר סברא זו ומשמע שבוה ששוותה תוך המזון נפטר הכל בברהמ"ז. ב. רק להרא"ש הסובר שאף מאכל שבא קודם לסעודה שייך לסעודה כשבא לגרור המאכל, ה"א אפשר לקשר הקידוש מסברא שאין קידוש וכו' אבל לולא הרא"ש אי אפשר לקשר לסעודה מה שאוכל לפני הסעודה ובעה"מ שהוצרך לסברא שכתב חלק על הרא"ש.

איזה חיבור קדם אם הכס"מ או הב"י

סי קע"ח, בב"י כתב וז"ל ובביאור לרמב"ם (פרק ד' מהלכות ברכות) דחיתו הכרעתו [של הרא"ש] וקיימתי פסק הר"ף ע"כ. ומשמע שחיבור כס"מ קדם לב"י, ומצינו בשני מקומות אחרים שהב"י קדם לחיבור כס"מ, האחד בסימן ר"ב סעי'

ט"ו לענין ברכת הסוכר שבב"י הסכים לטור לברך העץ אבל מכיון שהרמב"ם חולק הוי ספיקא ולכן כתב לברך שהכל, ובכס"מ חזר בו מזה וביאר דברי הרמב"ם בטוב טעם שברכת סוכר בודאי שהכל ולא מספק. כ"כ ביאור"ל שם ד"ה שחור בו וכן רואה המעיין שם, שבכס"מ הוסיף דברים על מש"כ בב"י. וכן מצינו לענין מי שלקות (מרק ירקות) בסימן ר"ה סעי' ב' שלמד ב"י שם מלשון הרמב"ם שהא דברכת המים האדמה דוקא כשבישל לצורך המים ולא רק לצורך הירקות, ובכס"מ ביאר לשון רמב"ם רק אתא לאשמועינן שבענין שלא ישפוך המים ולא יהיו רק להעביר זוהמת המאכל [וכ"כ המג"א סי' ר"ב ס"ק ו' הבין שלביאור הכס"מ אין מקור לדברי ב"י ברמב"ם], וצריך לומר שמרן חיבר את חיבורו חלקים חלקים והיינו שהלכה מסויימת (או נושא מסויים חיבר בזמן אחר ומשום הכי פעמיים קדם לב"י ופעמים היה אחרי הב"י. ואשמח אם יוסיפו בענין זה.

אם מהני חברים בפירות

סי קע"ח סעי' ה', נחלקו האחרונים אם מהני חברים בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם, דעת הטור (כמש"כ ב"י בדעת הטור) ומרה"ם חלאהו (לפסחים ק"ב ע"א) שלא מהני אלא בפת, וכן דעת הב"ח והט"ז, נתיב חיים, אשל אברהם וכן מצדד רעק"א. וראיותיהם לא מוכרחות. ודעת האו"ז והגהת סמ"ק (רבינו פרץ) הרא"ש בפסחים סי' כ"ו הרמ"א מג"א והגר"א שמהני אף בפירות, וכן פסק משנ"ב שמהני.

וברע"א מוכיח משו"ע סעי' ה' שלא מהני בזה חברים שכתב מה הם המאכלים הטעונים ברכה במקומם בסימן זה שמייירי בשינוי מקום ואם איתא שחברים מהני בפירות למה לשו"ע לומר כאן דין זה דהא מקומו לקמן סי' קפ"ד לענין דין ברהמ"ז במקום אכילתו, ובשלמא אם דעת שו"ע שחברים מהני בפת ולא בפירות אתי שפיר שכתב הלכה זו כאן להשמיענו במה מהני חברים.

ויש להעיר שלכאורה אין מספיק בזה ליישב השו"ע שא"כ היה לשו"ע לסדר סעי' ה' אחרי סעיף ב' דמייירי בחברים ולמה הפסיק השו"ע בסעיף ג' (פרדס) ובסעיף ד' (האוכל בשני מקומות), ולכן נראה שצריך לדחוק שמאחר והשו"ע סידר ההלכות על סדר הטור, והטור שפסק כרמ"א שכן דעת אביו הרא"ש, הוצרך להביא מהם המאכלים הטעונים ברכה במקומם שאין בהם שינוי מקום, ממילא גם שו"ע כתב זה אף שלפסק שו"ע אין נפק"מ בזה.

שלא לצאת ממקומו לפני שמברך ואפילו בפירות

בביאור"ל ד"ה חיישינן הביא דעת בעה"מ שס"ל שמותר לצאת לפני שמברך בפירות והקשה ביאור"ל מלשון הגמ' בפסחים ק"ב ע"א ונדחק ליישב, ובאתי להיות מראה מקום שגם מרמב"ן ור"ן בסוגיא שם מוכח כדעת בעה"מ שה"א ליישבם שלא גרסו את אריכות הגמ' אלא גרסו רק כך: "הא בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומן צריך ברכה" וכן כתוב במאירי שלא גורס כגירסתינו.

ש. ז. גולדשמיט - רמת שלמה

אם עושים דקדוקים בעניני סגולה וקבלה

כתב מרן בסימן קע"ט סעי' ו' וז"ל והאוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל דקשה לקבור בנים, ולא בזרת דקשה לעניות, ולא באצבע דקשה לש"ה, אלא באמה ובקמיצה עכ"ל, ומקורו בשבלי הלקט, והנה חזיתי בשו"ת רב פעלים חלק א"ו"ח חלק ד' סימן ט' שדן בענין זה, ושהיה אחד שהיה עושה כן והוכיחו הגהמ"ח שלא יעשה כן יעוי"ש, ולאחמ"כ כתב שעלה בלבו לומר שמותר לאכול המלח כדרכו באגודל ואצבע הסמוכה לה אם אוכלו ע"י כף וכיוצא שאוחז בידו רק את הכף ונותן לתוך פיו, אך הדרי בי יען כי דבר זה הוא ענין סגולה ואין לעשות בו חילוקים מצד השערת השכל והסברה כי הסגולה היא איננה על פי השכל וכל עוד שלא מצינו פת דזה מפורש דאין הקבלה ע"י כף הוא דהאי יש להקפיד מספק ועז"א אמרו שב ואל תעשה עדיף יעוי"ש, היוצא מדבריו שבעניני סגולה אין לעשות דקדוקים וחילוקים להקל. ולפי"ז הקושה לי במה שדן הגאון אור לציון חלק ב' פרק ב' סעיף י"ח לגבי תליתית פת דבגמי בפסחים ק"א ע"ב אמרו תלאי בביתא קשי לעניותא ופירוש רש"י התולה פתו באויר בתוך סל אחד שדבר זה קשה לעניות, ודן הרמח"ם אי שרי למלמד בת"ת או לגננת בגן תלתות את תיקי האוכל של התלמידים על גבי המתלים, והעלה שם דיש להתיר להם לפי מש"כ רש"י תולה פיתו, שכיון שהם ענין סגולי יש לומר דהיינו דוקא פת שלו אבל בפת אחרים אין לחשו בזה עיו"ש, ולפי האמ"ר לעיל ברב פעלים שגע"פ שהיה לו דיוק להקל בכך, אעפ"כ כתב לאסור דוקא מחמת שהוא סגולה שאין לעשות בזה דיוקים להקל עד שנמצא להדיא דשרי וא"כ הכא בתליתית הפת לדברי הרב פעלים יש להחמיר גם למלמד או לגננת.

עצה ליוצא מביתו באמצע אכילתו שלא יבוא להיסח הדעת

בסימן קע"ח סעיף א' מבואר שע"י הציאה מבית לבית הוי שינוי מקום והוי הפסק ונצרך לחזור ולברך על מה שאכל ורבו בזה הפרטים והמחלוקות כידוע.

והנה יש לזון שאם קראו חברו לדבר עמו בחוץ דהוי הפסק דיצא מביתו אי מהני שיקח עמו את פתו לבחוץ ויחזיק בידו ועז"י יהיה נראה שאינו מסיח דעתו, וכיוצא"ב מצינו לעיל בסימן ק"ע במשנ"ב ס"ק ט' לגבי נט"י דלא הוי היסח הדעת אם נטל פיתו בידו, ותאזנינו שמהו שבויר ראיתי שכ"כ בהר"ח אות א' אות כ' אות ל"ד שכתב דמהני ושכך יעשה לכתחילה אם חפץ לצאת כדי שלא יסיח דעתו. אמנם חזיתי לגאון אור לציון דצוק"ל בחלק ב' עמוד ק"ה בהערות דכתב דלא מהני היות ולא מצינו מקור לזה, והוסיף וז"ל ואפשר שאם לוקח בפיו שפיר דמי יעוי"ש, אך זה קשה לביצוע אם חפץ לדבר עם חברו וכיוצא"ב, מ"מ העושה כן יש לו על מה לסמוך כמבואר כהה"ח.

הסעודה וה'נ ברכה אחרונה דיין יפטור גם משקין שבאו אחר שתיתית היין כל שלא היו אחר סילוק שולחן. כמש"כ המ"ב רח עג וזה שייך לכאורה גם כשלא קובע על היין כיוון דמדמינן ליה לדברים הבאים לקינוח וכמו שהבאנו לעיל מהש"ה. **ולפי"ז העושה קידוש ושולח אח"כ משקה אף באופן שצריך ברכה ראשונה** כגון שלא היה לפניו בשעת ברכת פה"ג (וליש מקילין שגם לא היה דעתו לשנות בשעת פה"ג) **אף דמברך שהכל על השתיה מ"מ א"צ לברך בנ"י** והוא הכרעה ברורה ולא ספק לדעת המ"ב. אלא דשמא רק בקבע על היין אמרינן כן דהוא רק כששותה כמה כוסותיין אין נפטר אף משקה שבא אחר שתיתי יין ולא בשותה כוס אחד ושמא אף בזה ברכה אחרונה קאי על הכל.

האם מהני לאכול מעט פירות תחלה וסוף עם פת

סי' קע"ז סעי' א, ואם בתחילת אכילתו אכל פירות עם פת ובסוף אכל עממה פת אפילו עם בינתיים אכל בלא פת אינם טעונים ברכה לפניהם, ובמשנ"ב ר"ל שתחילת אכילת אותן פירות היה עם פת וגם כוונתו לאכול עממה פת גם אח"כ אף שאכל עממה באמצע בלא פת ומקורו בט"ז (וכן מפורש בב"י) דכתב דאי לאו הכי לא מהני מה שיאכל אח"כ עם פת לפטור מה שאוכל עכשיו בלי פת והיינו דכל הדין של תחילה וסוף הוא משום שכן הוא דרך המלפתינ שאוכלים באמצע גם בלי פת דבר שאין רגילים ללפת בו דהיינו פירות לא חשיב לפתן בלי שאוכל בסוף עם פת ומשמע דאם לא היה דעתו לאכול בסוף עם פת לא מהני מידי מה שבסוף יאכל עם פת אכן השונה הלכות כתב דאף שלא היה דעתו בשעת אכילת פירות לאכול בסוף עם פת מ"מ יחמיר לכתחילה ויש קצת מקור לזה בפמ"ג משב"ז ס"ק א: דכתב דינתן דהשו"ע להלכה לא פסק לגמרי כר"י ואין צריך דעתו לאכול אח"כ עם פת אכן במשנ"ב לא משמע כן. שו"ר דהתחמך משה חולק על הט"ז וסובר דאין תלוי בדעתו כלל אלא בעינן שיאכל בסוף שיהיה לזה צורה של לפתן ומה שכתב ב"י דעתו היינו דאל"ה צריך לברך על הפירות כיון דאז באמת לא יאכל. אכן המ"ב העתיק דברי הט"ז, אף לא הביא מש"כ הט"ז דאף אם שכח לאכול בסוף עם פת נמי נפטר כיון דהיה דעתו לאכול וצ"ע בזה לדינא אם ככה"ג צריך לאכול עוד מעט פירות עם פת.

ולכאורה כל זה מיייר שבאמת רצונו ללפת בהם פת אלא שאוכל חלק גם בלי פת ובוה נתנו לו עצה שיאכל גם בסוף עם פת אכן אם אין רצונו כלל לאוכלם עם פת אלא דיש לו ספק בברכתם ולכן אוכלם עם פת פשיטא דלא מהני למה שאוכל בלי פת וכ"כ המש"ב דכשהביאו הפירות לא ללפת אלא לקינוח לא מהני תחילה וסוף למה שאוכל בלי פת ורק דבר שבא למזון כעפיל צימנ"ס שדך המשנ"ב סק"ז שאין צריך ברכה כלל וחושש לכתחילה לברך על פרי אחר כתב ג"כ לאוכלם עם פת אבל כשאין רצונו לאוכלם עם פת כלל לא מהני מידי ללפת תחילה וסוף ואדרבה יש לדון היכא דאין רצונו עתה בפת כלל ומאנם עצמו לאכול פת בשביל לפטור את הפירות יש לדון דלא מהני אף למה שאוכל עם פת דהוי הפת טפל כיוון דאין רצונו בפת כלל. אלא דיש להקשות ממש"כ השעה"צ סוף ס' קעד לענין י"יש דמהני "שיטבול בתחלה ובסוף כמו בפירות" וההם הרי אין רצונו כלל לאכול עם פת ומטבל בו הפת רק כדי לפטור, אמנם יתכן דאין כונת המ"ב שם דאין יטבל תחלה וסוף מהני דהרי כתב דלא העתיק עצה זו לטבל בו פת כדי לצאת מספק ברכה דיי"ש משום דבעינן גם בסוף ולכאורה ה"ל למימר שהעצה שיטבל בו תחלה וסוף אלא יתכן דכוונתו דבעינן תחלה בסוף **כמו בפירות** פירוש שיהיה דרך לפתן ולא שייך כה"ג ביי"ש וצ"ע. ויש להסתפק היכא דעיקר אכילתו הוא ללפת אלא שכבר אכל כל הפת שדעתו ללפת בו ונשאר לו מעט פירות דשמא יש לדמות למש"כ המשנ"ב סי' קס"ח ס"ק מו לענין ריקק ומירקחת ושמה שאני הכא דבעינן שיאכל בסוף עם פת דאי לאו הכי לא חשיב לפתן בדבר שאין דרך ללפת בו מיהו בדבר מועט לכאורה ודאי שיי לאוכלו ולא חשיב אכילה בלי ברכה כשניכר שהוא רק סיום אכילתו.

דוד שיפריץ – קרית ספר

בדין עקירת מקום קודם ברהמ"ז

סי' קע"ח משנ"ב ס"ק ל"ג, ואם מוזמיניו לו לאכול פת במקום אחר דאז לא שייך האי חששא כיון שהולך לאכול שם ויברך שם וכו' אם לא שהיה דעתו וכו', יל"ע בכהאי גוונא שהולך על דעת לאכול במקום אחר ולא הזמיניוהו, כגון שהתחיל בבית הרוזן ורוצה להמשיך ביישיבה, שאולי כל הטעם שאמרינן שודאי יאכל זה מחמת שהרי הזמיניוהו, וכ"ה הלשון במחצית השקל, דהא ודאי יאכל בסעודה שהזמיניוהו ע"ל, וצ"ע.

יהודה הלוי – קרית ספר

בענין סלטים בתוך הסעודה האם צריכים ברכה לפניהם מצינו כמה כללים שקובעים אם צריך לברך על האוכל בתוך הסעודה

א. סי' קע"ז סעי' א, דבר שנאכל מחמת הסעודה שדרך ללפת בו את הפת כגון בשר ודגים אף אם נאכל בלא פת לא צריך לברך לפניו כי הוא מעיקר הסעודה.
ב. שם משנ"ב (א) דייסא וכדומה שבאה כדי להשביע ואף שלא נאכלת אף פעם עם הפת מ"מ כיון שבאה להשביע מעיקר הסעודה היא אף חריבה ברכה לפניו.
ג. שר"ע שם ומשנ"ב (ה) דברים שאין דרך ללפת בהם את הפת כגון תאנים, ענבים, קישואין, מלפפון חי, צנון ובצל כיון שלא נאכלים עם הפת לאו מעיקר הסעודה הם וצריך לברך לפניהם (ובאל אם אוכלם עם פת לא צריך לברך כי טפלים לפת).

ד. סימן קע"ד משנ"ב (ל"ט) משקה יי"ש, מלפפון חמוץ, זית מלוח ישנה מחלוקת אחרונים שהמ"א סובר שרם באים לעורר תאות המאכל ולכן הם שייכים לסעודה ולא צריכים ברכה לפניהם, אף יש חולקים ואומרים שצריך לברך עליהם

גם בברכה ראשונה אחת.
ולפי"ז יש לישב המשנ"ב דבסי' ר"ח ע"ג פסק כהש"ה לענין משקין שנפטרים בעל הגפן וכן הכריע בסי' קע"ז בדברים הנאכלים לשובע שאוכל אחר שנטל כוסו דנפטרים בברהמ"ז.

וליישב דבריו, בקע"ד נראה א. מה שקשה דנטק דהב לן ונברך חשיב כעקירת שולחן לגבי משקין אף דלדעת הר"ן (סי' קעט) אכתי מותר לאכול בלי ברכה ואיך יחשב סילוק ידיו מן הפת ונראה דכיון דדעתו יותר לא לאכול פת כלל (רק דלא הוי היסח הדעת גמור) וגבי שתיה הוי סילוק גמור א"כ השתיה ששותה אח"כ לא חשיבא המשך של השתיה הקודמת ולא שיכא כלל לסעודה דאם היה דעתו לאכול חשיבא שתיה תוך סעודת הפת ואם היה מותר לשנות היה נחשב להמשך שתיתו הראשונה. ב. מה שקשה מס' קעז. יתכן דהיכא דנטל כוסו לברך ואח"כ אוכל פירות חשוב כנמלך ממה שרצה לברך והוי המשך אכילתו משא"כ כששותה אף דצריך ברכה מ"מ כיון דשתיה הוא ענין אחר לגמרי לגבי אכילה לא חשיב כלל שחזר לאכילתו, והוציא מזה דלענין שתיה אחרי שהסיח דעתו משתיית יין הוי המשך הדכל הוא שתיה והכל ענין אחד ולענין אכילת פירות אחר שננטל כוסו לברך מביא הבא"ה מחלוקת ולענין שתיה אחר הן לן ונברך נוקט כהמג"א שלא הוי המשך כלל וצריך ברכה אחרונה אכן בשל"ה בהגהה כלל יב להביא דאף שתיה אחר הן לן ונברך א"צ ברכה אחרונה. אלא דצ"ע איך אפשר לפטור משקין בברכה אחרונה הרי לענין ברכה ראשונה בעינן שהיוו לפניו בזמן שתית היין.

ביאור הספק של מג"א אם מעט פת פוטר

ג. קע"ז א. מג"א מסתפק כשאניו חפץ לאכול פת ואוכל מעט פת אם פוטר ומבואר בדבריו דלך' חייא דפת פוטר כל מיני מאכל ואפילו פירות פשיטא ליה דגם כהאי גוונא פוטר אבל כיון דקיי"ל דפת פוטר רק מה שטפל לו מבעי' לו וכתב דשמא פוטר כיון **דרך לקבוע סעודה עליהם** הפת פוטרתן וכתב מחצית השקל דבוה קיי"ל כר' חייא ופמ"ג ביאר יותר דכמו דיין פוטר כל מיני משקין דכיון דהוא חשוב פוטר כל המשקים דכולם טפלים בערך ה"נ פת פוטר כל מיני אוכלים אלא פפירות אינם טפלים בערך לפת ולכאורה ברא"ש משמע דלא מחמת חשיבות הפת נפטר אלא דאכילתם הוא טפל לפת ופשטות ודאי בעינן שאכילת פת תהיה למזון ובמג"א יתכן לבאר דכיון דרגילים לקבוע סעודה עליהם כל שאוכל פת ותבשיל הוא צורת סעודה אף שעכשיו אין רצונו בפת והמשנ"ב כתב כיון דדרך העולם **לקבוע סעודה על הפת** הפת פוטרתן שינה ממש"כ המג"א **דרך לקבוע עליהם** נראה דסובר דהסברא כמש"כ כיון דעכשיו טועד עצמו בתבשילין והדרך לקבוע על הפת כל שאוכל מעט פת פוטר הכל.

מחלוקת פמ"ג ומ"ב למה ספק הנ"ל בפת ולא ביין

ד. יש שכתבו דמדכתב המג"א דלך' חייא דפת פוטר כל מיני אוכל פשיטא דהאוכל מעט פת לפטור שאר המאכלים פוטר א"כ ביין דקיי"ל כר' חייא אפילו מעט פוטר וכ"כ הפמ"ג דאין צריך רביעית ומבואר בדבריו דספקו של המג"א אם לדמות פת לין שיפטור שאר מיני מאכל גם כשבפועל אינו נטפל לפת ולפי"ז ניחא דברי הדה"ח שאפילו טעימה כל דהו ביין פוטר שאר משקין אכן הביאוו"ל סי' קעד ד"ה יין פוטר מסתבר ליה דבעינן מלאו לוגמיו דבעינן שתיה חשובה משמע דסובר דגם ביין הוא דין טפל וכמש"כ משנ"ב סי' קע"ז ס"ק ב שהוא ראש כלל המשקים וכולם נטפלים לו וסובר דכל הספק של המג"א בסי' קע"ז הוא בפת דשיך בו הסברא דשאר תבשילים רגילים לבוא מחמתו ולכן שייך לומר דתמידי כשאוכל פת ותבשיל הוא צורה של סעודה משא"כ ביין דלא שייך האי סברא ומה שפוטור שאר דוקא כשהכל שתיה אחת דאז מהני שיש חושב שקובע ברכה לעצמו שהכל יחשב טפל לו ובוה נתייא שלא הזכיר שעה"צ סי' קע"ד סק"ז דמהא דר' חייא דיין פוטר כל מיני משקין מוכח דלא בעינן קביעות על היין, וכן השל"ה ומהר"ם בנעט כתבו שמשקין טפלים ליין כאוכל לפת.

עוד בענין יין פוטר כל מיני משקין

ה. יין פוטר כל מיני משקים דוקא כשהיו לפניו בשעת ברכה או דקבע על שתיה והיינו ששותה כמה כוסות וצ"ע הטעם בזה דכדי שיחשב שתיה אחת לכאורה סגי שיהיה לפניו בשעת שתיית היין ואין צריך בשעת הברכה. עוד כתב המשנ"ב בשם מהר"ם בנעט דשקובע על היין מ"מ צריך שיהיה לפניו לפני שגמר לשנות יין או שיהא דעתו לשנות בעודו שותה יין. וצ"ב טעם הדבר.

והנה מהר"ם בנעט בביאורו על המרדכי כתב דביין בעינן שיהיה לפניו בשעת ברכה ולא דמי לפירות שפוטרים פירות אחרים גם בלא היה לפניו דהתם ברכותיהם שוות משא"כ יין שפוטור שאר משקים ואכתי צ"ע מ"ש מפת שפוטור כל מיני אוכלים שלא שמענו בהם דינים כאלה.
ולכאורה הביאור דביין אין שום משקיים טפלים אליו כלל ככפת דפת הוא העיקר לשובע ושאר מאכלים חשיבי קצת טטפלים לפת כמש"כ הרא"ש משא"כ יין דפוטר כל מיני משקים הוא רק מחמת חשיבותו בעלמא אבל ודאי הרבה אינשי ששותים שכר וכדומה ללא יין ולכן לא שייך להחשיב שתית משקים כחלק וטפל לשתיית היין אלא כיון דיין יותר חשוב אמרינן דברכת היין פוטר גם שאר משקין אבל צריך שיהיה להם שייכות לברכה וע"כ בעינן לפניו (או דעתו ליש מקילין) משא"כ כשקובע על היין אף ששותה הרבה משקין אחרים בזה שפיר אמרינן **דעיקר שתייתו הוא היין ושאר המשקין שותה כחלק משתיית היין** ולכן בעינן שהיו לפניו בזמן שתיית היין דבלאו הכי לא שייך להחשיבו לחלק משתיית היין וכז"ל כדי להחשיב את היין כטפל לפת לענין ברכה ראשונה אבל שיפטר בברכה אחרונה אין צריך לכל זה וכמו שברהמ"ז פוטר גם מה שבא לקינוח כיון שנאכל בתוך

בסעודה ודאי דצריך לברך.

ולולא דברי השל"ה היה מקום לדון גם על פת הבאה בכיסנין דיש סוגים שלא רגילים כלל לאוכלם לשובע ושמא סברת השל"ה כיון שמהני בזה קביעות ע"כ דלא שייך לומר דהאוכלם לשובע בטלה דעתו דהכל מין פת הוא משא"כ בפירות, ובסי' קס"ח סי' י"ג, ביאוו"ל ד"ה וירא שמים כתב דנחלקו של"ה ומג"א אם עיסה מבושלת רגיל לבוא לקינוח או למזון וכתב עצה לצאת ידי כולם לכיון לאוכלו למזון ולא לקינוח נראה דמיייר באינו ברור כ"כ איך להגדיר אכילה זו והרי השל"ה חושבו אף בסתמא מזון ובוה מהני שיכיון אבל דבר שכל עיקרו לקינוח לא מהני שיכיון למזון ולכן בספק בפת הבאה בכיסנין לא מוזכר עצה זו וכן בשר הבא אחר המזון סתמא לא בא למזון ושובע.

אם מהני לכיון לפטור בהמוציא דברים שאינם מחמת הסעודה

נחלקו אחרונים אם יש לברך על יי"ש באמצע הסעודה וכתב שעה"צ סי' קע"ד ס"ק מ"ה דליתן על השולחן ויהא דעתו עליהן אינו מועיל כמו בפירות לקמן סי' קע"ז במג"א והיינו דכתב שם ס"ק ב' דכל דבר שבא לקינוח צריך ברכה ראשונה באמצע הסעודה ואפילו היו לפניו כשבירך המוציא דאין פת פוטרתן כיון דאין שייכים לפת, אכן מצאנו דמהני כוונה בהמוציא בסי' קס"ח סעי' י"ג לענין תחילתו עיסה וסופו סופגנין דאיכא ספק אם ברכתו במ"מ או המוציא וכתב שר"ע לאוכלו בתוך הסעודה והקשו דלא מהני מידי דאם הוא מזונות אינו נפטר בהמוציא וכתב ביאוו"ל ד"ה ירא שמים בשם הלכה ברורה דהיכא שמכوين בהדיא בברכת המוציא לפטור מינים אלו בכל גווני יכול לפטור עוד מצינו לענין מה שמסתפק מג"א ריש סי' קע"ז האוכל פת רק כדי לפטור מאכלים אחרים אם פוטר והקשה אה"ע דהרי כתבו התוס' לאכול פת כדי לפטור ניל"ש שאוכלים כפורים וכתב מגן גיבורים בתירין אחד דשם מיייר שמכوين בהדיא לפטור (וכנראה שלתירין זה התכוין השעה"צ סי' קע"ז ד' במש"כ לעיין במג"ג).

עוד מצינו בבאה"ל קסת. ת. ד"ה טעונים דהאוכל לעקץ בתוך הסעודה כתב החי"א דראוי שיכיון לפטור אותן בשעת המוציא ובאמת דברי המג"ג חידוש גדול דבשלמא בחי"א פת הוא שייך לכיון לפוטין וכן ברך הדלכה ברורה דהרי סופגנין אכילתן קרוב לשובע כמבואר בבאה"ל דלדעת השל"ה סתם אכילתו הוא לשובע אבל המג"ג דמיייר כשאניו רוצה לאכול פת מה מהני שיכיון ומה עדיף זה מכיון לפטור פירות.

השונה משקין אחרי קידוש וכבר הסיח דעתו מהמשקין האם נפטרים בעל הגפן

סתירה במ"ב אם היסח הדעת הוי כעקירת שולחן

א. ביאוו"ל סי' קע"ז סעי' ב' ד"ה למשוך מביא דמ"א והגר"ז נחלקו עם מא"מ אם אחר שהסיח דעתו מהפת דודאי צריך לברך תחילה אם צריך לברך גם בסוף ובסי' ר"ח ס"ק ע"ג פסק דאם הביאו משקין אחר שהסיח דעת מהיין אף דצריך ברכה ראשונה דלא גרע מאם היו מביאים לפניו יין אבל אין צריך לברך אחריתו ומקורו בשל"ה ושם לאמר מדמה ברכת היין לכהמ"ז וכתב "כמו שבסעודה אם אמר הב לן ונברך ואח"כ אמר הב לן ונשתי דצריך לברך על המשקין ומ"מ בה"מ פוטרתן דכל הדברים הבאים בתוך הסעודה דהיינו בין המוציא לברהמ"ז נפטרים בברהמ"ז ה"נ מעין שלוש יפטור המשקין בתוך סעודה דידיה דקמו דכל מאכל קרוי לחם כמו עבד לחם רק כן כן משקה נקרא על שם היין כי הוא העיקר" הרי דסובר כדעת מא"מ, ומג"א סי' ר"ח כ"ד באמת פליג גם על השל"ה וצ"ע אמאי המשנ"ב חש לסברת המג"א בסי' קע"ז ובסי' ר"ח דהוא לגמרי ובסי' קע"ז שעה"צ את ל"ב הביא בשם פמ"ג דאחר שאמרו הב לן ונברך כששותה שאר משקין צריך ברכה ראשונה ואחרונה לפני"ש עיי"ש טעמו ומבואר בפמ"ג אשאל אברהם ט' דהוא ע"ש המג"א סי' ר"ח כ"ד דהב לן ונברך הוי כמו לדידהו אחר המזון והוא דלא כדעת המא"מ שמובא בביאוו"ל סי' קע"ז וצ"ע.

עוד צ"ע דבסי' קע"ד כתב דאחר שאמר הב לן ונברך צריך לברך ותמוה דהרי לר"י וי"ן יכול לאכול בלי ברכה אחר שאמר הב לן ונברך ואין יתכן שיחשב אחר המזון ובסי' קע"ז לא הזכיר אלא אחר שננטל כוסו לברך דהוי היסח הדעת לכז"ע.

דעת החזו"א בזה ועפי"ז ישוב הסתירה במ"ב

ב. והנה החזו"א סי' כ"ז ד' מצדד כמג"א דכל שהסיח דעתו מהפת באופן שאם יאכל יצטרך לברך עליו ברכה ראשונה ואין דעתו לאכול דברים הבאים מחמת הסעודה ואח"כ נמלך לאכול אפילו דברים הבאים מחמת הסעודה טעון ברכה גם לאחריהם דכל שהסיח דעתו מסעודתו לעולם לא חוזר לסעודה קמיייתא וכתב דהוא הדין ביין אם הסיח דעתו משתיה ואח"כ שתה שאר משקין צריך לברך בורא נפשות ודלא כמשנ"ב בס' ר"ח, ובס"ק ו כתב להסתפק דשמא כל שאוכל לשביעה אמרינן הדר לסעודה קמיייתא דרק בקבע לפירות דכל אכילתו לקינוח ואף דברים שבאים מחמת הסעודה שבאים בסעודת פירות חשיבי קינוח משא"כ בהב לן ונברך כל שחוזר לאכול חוזר לאכילתו הראשונה וכן בשתה יין והסיח דעתו מלשתות ושתה משקין אין צריך ברכה אחרונה ומסיק דאין הכרע ד"ל דכל שלא אוכל פת והסיח דעתו שוב אין כאן קישור בין העיקר לטפל ומשאוכל פירות לאחר שאמר הב לן ונברך (כוונתו לכאורה לסוברים דהוי היסח הדעת) נראה ודאי דצריך ברכה לאחריו דבשביל אכילת פירות לא הדר לסעודה קמיייתא וכדעת מג"א, והנה החזו"א לא ביאר מה הדין לדעתו בשותה משקין אחר שהסיח דעתו מהיין ומסתבר דלא דמי לפירות אלא הוו כדברים הבאים מחמת הסעודה דה"נ משקים ויין ענינם אחד וראויים ליפטר

אי מהני מקצת חברים ביושן שינת קבע בסעודה

כתב מרן בסימן קע"ח סעי' ז וז"ל אדם שיושן בתוך סעודתו שינת עראי לא הוי הפסק, ובמשנ"ב ס"ק מ"ח כתב ואם ישן על מיטתו שינת קבע הוי הפסק דזהו סילוק והיסח הדעת לדברי הכל עכ"ל, ובגדר שינת קבע כמה שיעורו מצינו פלוגתא באחרונים דמצינו דין זה בסימן מ"ז סעיף י"ב לגבי ברכות התורה דאדם שיושן בלילה וקם ללמוד צריך לברך ברכות התורה ויעו"ש במשנ"ב ס"ק כ"ח דהוא דוקא אם ישן שינת קבע, ובאור לציון ח"ב עמוד מ"א מבואר דהוא חצי שעה יעו"ש בהערה ו, וכן מבואר בשע"ת סימן ד' ס"ק י ובכ"ח שם ס"ק נ"ב, אף בהל"ב ח"ט עמוד ר"מ הביא ראיה יפה מהגמ' בסוכה דף כ"ו ע"א דמדקה ומעלה הוי שינת קבע, דאיתא התם שאין יושנין שינת עראי חוץ לסוכה ובגמ' אמרו כמה היא שינת עראי מהלך מאה אמה ונמצא דלמעלה מזמן זה כבר הוי שינת קבע, ומאה אמה בדק שם דהוי 54 שניות וממילא מעל זמן זה הוי בגדר שינת קבע.

מ"מ בנד"ד אדם שיושן בסעודתו שינת קבע דהוי הפסק, נשאלתי אי מהני שיושבינן עמו עוד מחבריו ואוכלים ורק הוא נרדם האם מהני כמו שמהני מקצת חבריו בשינוי מקום, ועלה בדעתי דנראה דמהני וראיה איכא מסימן תע"ח סעי' ב' לגבי אפיקומן דאמרינן בגמ' שאם ישנו הוי הפסק ואכילה לאחמ"כ הוי כאכילה חדשה ואין אוכלין הפסח בשני מקומות, ולכן פסק מרן שמי שיושן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר לאכול, ובני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרים ואוכלים ובמשנ"ב שם ס"ק ח' כתב וז"ל דכיון שיתר בני החבורה היו נעורים, לא חשיב הפסק אפילו לגבי הישנים, נמצא דמהני מקצת חברים אף בשינה וכמו דהתם השינה הוי הפסק והיסח הדעת, הוא הדין הכא ואפילו הכי מהני שנשארו חבריו ערים וממילא הוא הדין הכא.

אלא דעתה ראיתי בהל"ב עמוד ר"מ שדן בזה והעלה דהוי הפסק אע"ג דהשאיר מקצת חברים, והביא דברי השו"ע לקמן בסימן תע"ח וכתב דלא דמי להכא דהתם יש נדון שאין אוכלין הפסח בשני מקומות, ממילא הוי השינה שינוי מקום ובעת שהשאירו מקצת חברים עדיין הוא מקושר אליהם ולא הוי הפסק ורשאי שוב לאכול משא"כ הכא דדיינינן להו מדין היסח הדעת ולכן צריך שוב לברך המוציא כיוון דבהיסח הדעת לא מהני מקצת חברים. וכ"כ בברכת ה' חלק ג' עמוד תס"ו יעו"ש טעמו באורך.

מיכאל כהניאן – נוה יעקב

דברים שאינם מחמת הסעודה
אם מהני לכיון לאוכלם לשובע

ש"ע קעז א. דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם מחמת הסעודה שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת הפת או שבאים למזון כדייסא נפטרים בברכת הפת ויש לעיין דבר שאין עיקרו למזון אבל עכשיו מתכוין לאוכלו לשובע ויש בזה שני אופנים א. שאין רגילות לאוכלו למזון אבל הוא עתה מביאו למזון ולא לשום צורך אחר. ב. כשעיקר כוונתו לא לשובע אלא דטעם מאכל זה ערב לו אלא דמכיון גם לשובע אם מפני שאוכלו לפני ששבע מהמאכל העיקרי אם מפני שיש לו ספק בברכת מאכל זה.

והנה המשנ"ב סי' קע"ז ד. התחבט מאד בכמה סוגי פירות מבושלים אם לברך עליהם באמצע הסעודה ולא הזכיר כלל עצה זו וזכיון לאוכלם לשובע וגם בפירות שבאו ללפת מוזכר עצה לאכול קצת בלי פת או לאכול תחילה וסוף ולא מוזכר כלל העצה לכיון לאכול לשובע גם בביאוו"ל ד"ה שאין מסתפק בדברים הבאים אחר סעודה אם לברך עליהם ונוקט לחלק בין דייסא שעיקרו למזון לבשר שנפטר בסעודה מפני שבא ללפת ולא כתב עצה זו דיאכל בשר לשם מזון יוצא מידי ספק מכל זה משמע דקפד בזה שבא תמיד למזון נפטר במשכב פת אף כשאניו מלפת כלל או שרגיל לבוא ללפת הפת דאז אין צריך ברכה גם כשאניו מלפת עכשיו (כן משמע ברא"ש לענין בשר) דכל שרגיל בזה חשיב בא מחמת הסעודה.

דברי השל"ה לחלק בין פירות ללחמניות

והטור סי' קס"ח ת. "לחמניות שבלילתן רכה ודקות מאד מברכין עליהם במ"מ ואם קבע סעודתיה עלייהו מברך המוציא ואי אכיל להו בפת הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם" ומדקדק השל"ה **דבלחמניות תלוי בדעת האוכל** אם כוונתו לאוכלם לקינוח בעלמא דאז דינם כפירות ואם אוכל לא לתנועג "אלא לשובע כגון שעדיין לא מילא כריסו ומבקש אוכל למו למלא נפשו כי ירעב והואיל לדלידיה הוו השתא באים מחמת הסעודה נחשב לו כבשר וגבינה שאין מברכין עליהן אף כשאין אוכל עממן אלא מעט" עכ"ד והביאו משנ"ב סי' קס"ח מא. והנה השל"ה כתב דאף בכל פת הבאה בכיסנין הדין כן דכשאוכל לשובע לא מברך כלל ובפירות כתב דאף אם אוכל למזון בטלה דעתו וצריך ברכה (כשאוכלן שלא ללפת פתו) והמשנ"ב לא הזכיר כלל דין פירות שאוכלן למזון ובאמת לדין הזה של השל"ה אין כ"כ ראיא מלשון הטור רק מדלא הזכיר בסי' קע"ז, כמש"כ בדין לחמניות דתלוי אם אכיל להו מחמת סעודה ויש לדחות קצת דלא שכיח ומאמר' סי' קס"ח כתב דהוא סברא פשוטה, וצ"ע כשאין לו מספיק לחם ובשר ואוכל פירות לשובע מנ"ל דהוא סברא פשוטה כ"כ לומר בטלה דעתו וכמו דקיי"ל דהאוכל פירות ללפת את הפת א"צ לברך ולא אמרינן בזה בטלה דעתו (ובסידור רש"י באמת כתב דגם בזה אמרינן בטלה דעתו), ומא"מ יתכן דמיייר כשאוכל פירות מפני שרצונו בפיות שעריבים הם לו אלא שסומך עליהם גם לשובע נפשו אבל לומר בטלה דעתו לכאורה מסברא אינו מוכרע כ"כ ויתכן דבוה דעת המשנ"ב לחוש לדעת הט"ז (שהולך על כל דברי השל"ה) ולא לברך מיהו היינו כשבאמת עיקר הבאת פירות לשובע ושייך בעיקר בבננה וכדומה אבל סתם אוכל פרי

כי לא נטפלים לפת, ואומר המשנ"ב שהיה ראוי לפטור אותם ע"י אכילתם מעט לפני הסעודה אך העולם נהגו להקל ולא לברך עליהם.

ה, שם, אם שותה יי"ש אחר הסעודה כדי לעכל את המזון לכר"ע צריך ברכה כי זה לא מעיקר הסעודה (וקפה ששוותה בסוף הסעודה הוא ג"כ כדי לעכל את המזון אך לא מוכרח ולכן טוב להוציא אותם בברכה על קצת סוכר, ח"א).

ו. שם, אם אכל מאכל שמן ולקח מעט יי"ש להפיג שמוניותו אם גריל בכך הרי הוא נטפל לאוכל ולא צריך ברכה.

אם כן סטלים כמו טחינה וחוממוס וכדומה שנאכלים עם לחם אינם צריכים ברכה אף אם אוכלם בלא לחם. מלפפון חמוץ או זיתים מלוחים נראה שהם מוגשים כדי לאוכלם עם בשר לקוגל, ולא צריך ברכה). אבל אם אוכלים מליח זה בפני עצמו או דגים או עם חוממוס וטחינה אם כן הם טפלים להם ולפת (והוא הדין נראה אם אוכל קוגל עם מלפפון חמוץ שהוא טפל לקוגל, ולא צריך ברכה). אבל אם סלט תפ"א שאפשר לומר הרי לפי משנ"ב (ל"ט) הוא בא כדי לעורר תאות המאכל אם כן הוא מחלוקת מ"א ושאר אחרונים וראוי לברך על מעט מהם לפני הסעודה, סלט גזר חי (ולפעמים עם תוספת אננס) נראה שהוא בודאי לא נאכל עם לחם אף פעם וגם כן הוא לא סוג סלט שבא להשביע (כמו סלט תפ"א שאפשר לומר עליו שבא כדי להשביע) אם כן דומה למה שכתבנו ב-(ד) והיה צריך לברך עליו. אך אולי הכוונה של הסלט הזה כדי לעורר תאות המאכל אם כן הוא ספק ברכה.

וראיתי בספר שו"ת תשובות והנהגות להגאון רבי משה שטרנברך שליט"א שמסתפק לגבי פירות שניתנים בתחילת הסעודה אם באים כדי לעורר תאות המאכל או לתענוג ומסיק לבסוף שראוי להוציא אותם לפני הסעודה ואולי הוא הדין גם כן לגבי סלט גזר. אבל אפשר לומר שפירות או סלט גזר כיוון שהם טעימים אינם דומים לזית ומלפפון מלוח, שאינם טעימים כפי עצמם, אם כן כוונת אכילתם לא כ"כ לצורך תאות המאכל ואם כן יותר היה ראוי לפטור אותם לפני הסעודה מאשר מלפפון חמוץ שנהוג העולם לא לברך עליו בתוך הסעודה כיון שלגבי דברים מלוחים אלו יש יותר סברה לומר שאוכלם כדי לעורר תאות המאכל שהרי אם לא כן למה אוכלם ולכן יש סברה טובה לסמוך על סברת מ"א, אך דברים טעימים כמו פירות וסלט גזר יש סיבה טובה להניח שאוכלם כי הם טעימים ואם כן יש בהם סברה לסמוך על מ"א שבין כך ישנם שחולקים עליו.

אלכסנדר רייזנר – נוה יעקב

בקושיית המג"א על השו"ע

בדין הן כל שחולק לנטילת ידים אחרונים

שו"ע סי' קע"ט סעי' א', חלוק בין דאם גמל מים אחרונים ואינו יכול לאכול יותר כלל לבין אמר "הב לך" שיכול לאכול אם יברך לפני. ובב"י הבין שכך הם דברי הרא"ש ותמה על הטור שכתב שאין הבדל בין הן לן לנט"י. ובמג"א הרבה להקשות על השו"ע מדברי הרא"ש בכמה מקומות שסבירא ליה שאין לחלק [ותימה שהקשה עליו מן הרמזים דידוע דהטור כתבם וכבר העיר בזה בפמ"ג] והקשה עוד שהרא"ש עצמו כתב וז"ל אע"ג דמשהו ידיהו ואיתסר להו למיכל הא קי"ל דהב לן ונברך אין צריך ב"ה וסגי בהמוציא, וכ"מ בב"י סי' תע"ז [גבי אפיקומן וכתב המג"א דוחק לומר דצורך מצוה [אפיקומן] שאנ.

ובסימן קצ"ז כתב בשו"ע בסעיף א' דמרגע שאמר "הב לך" אי אפשר יותר להצטרף לזימון וכתב הרמ"א ונט"י אחרונים כ"הב לך", והקשה המג"א ס"ק ב' דאדרבא נט"י חמור יותר (לדעת השו"ע) ותיקו שבא לומר שאף שבדרכ"א אסורים לאכול כאן בשביל מצות זימון שרי. ולכאורה דברי המג"א בישיבת הדברים שטורים זה את זה וצ"ע [אכן בט"ז סי' קע"ט סוף ס"ק א' משמע שדייק מהרמ"א הזה להיפך שסובר שאף בנט"י יכול לאכול עם ברכה ודלא בשו"ע] דאם מבין שהרמ"א סובר כשו"ע מנין לו דלרמ"א במקום מצוה שאני ולב"י לא יו"ל שבסי' תנע"ז זהו משאש של חלק מן הסעודה ובסי' קצ"ז המצוה חלק מן הסעודה, א"נ מכיון שהרמ"א כאן הכריחנו לומר שיש מה לחדש בנט"י מכח "הב לך" מדכתב בשלשון כזו, אבל לומר דבר זה מדנפשיה חדיק וצ"ע.

בירור בדעת הכף החיים בדין לשייר מהפת על השולחן

סי' ק"פ, בגמ' סנהדרין (צ"ב ע"א) הביא שתי מימרות של ר"א שבאחד כתוב שמי שאינו משייר פת אינו רואה סימן ברכה לעולם ובשניה כתוב שכל המשייר פתיתין כאילו עובד ע"ז, ותיקרא הברכה לא קשיא הא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה, ופירש רש"י דאיכא שלימה שמביא שלימה לאחר שאכל ונותן על השולחן עם הפתיתין ששייר דמחזי דלשם ע"ז עביד הכי, והביא הב"י כל הג"ל, וכן הבין הגר"א בדברי השו"ע. ובוזוהר הקדוש פרשת יתרו דף פ"ו ע"ב וז"ל ובגין כך (שלא יהיה לא תשא את שם אלהיך לשוא) בעי בר נש לסדרא על פתוריה חד נהמא או יתייר לברכה עליו, ואי לא יכיל בעי לשייירא מההיא מזונא דאכל ע"כ, ומשמע שצריך להביא בתחילת הסעודה לחם שלם או יותר, ואם לא יכול יביא שיוירי פת לברך עליהם, ומשמע שאף בסוף אם יכול יביא פת שלימה, וכמט"כ במשנ"ב.

ולפ"י יוצא דבין לשו"ע ובין לזוהר עדיף להביא פת שלימה אף בסיום הסעודה, וק"ע על מה שכתב הכף החיים אות ז' דמסתמות הזוה"ק והשו"ע אין להביא פת שלימה בסוף הסעודה.

אהרן כהן – תל ציון

הסומך על שולחן אחרים ונטל מים אחרונים

בשו"ע סי' קע"ט סעיף ב' כתב "מי שסומך על שולחן אחרים אפילו אמר הב לן ונברך לא הוי היסח הדעת", וכתב המג"א וז"ל ואם בשעת אמירתו הסיח דעתו בברור שאף שיאכל וישתה בעה"ב לא יאכל וישתה עמו, ונמלך אח"כ צריך לברך, וכל שכן כשנטל ידיו עכ"ל, והנה יש לעיין בכוונת המג"א

במש"כ כל שכן שנטל ידיו, ונראה דנחלקו בזה הפמ"ג והמשנ"ב, דהפמ"ג כתב "ומה שכתב (המג"א) כל שכן שנטל ידיו היינו דמסתמא בודאי הסיח דעתו" משום דאסור לעשות כלום אחר מים אחרונים דתיכף לנט"י לברכה. עכ"ל, אמנם מהמשנ"ב נראה להוכיח דס"ל דכוונת מג"א דכל שכן שנטל ידיו מהני רק בצירוף הסיח דעתו כמו בהב לן ונברך דמהני רק בצירוף הסחת הדעת וחד מנייהו לא מהני.

ובמשנ"ב העתיק דברי מג"א כלשונו, ובביאור"ל כתב דמשמע מפמ"ג דאם נטל ידיו אזי בסתמא הסיח דעתו בכל גווני, ואי למד דברי מג"א כהבנת הפמ"ג הרי סתם כך לדינא במשנ"ב, ואין לומר דצעת מבאר דהא לא ציין בביאור"ל כלל לדברי המג"א אלא ע"כ דס"ל דלמג"א בעינן תרווייהו, ומ"מ הפמ"ג עצמו ודאי סובר דמהני בנט"י לחודיה וכהרע"א בשם הפרח שושן, ומ"מ זה פשוט שאין להביא ראייה דהמג"א לית ליה דינו דהפמ"ג אלא דביש תרווייהו ודאי הוי היסח הדעת גמור, והדברים ברורים.

יעקב מאיר הכהן דוויר – תל ציון

להפסיק אחר מים אחרונים להניח תפילין

הרמב"ם בפרק ד' מהלכות תפילין הלכה ט"ז כתב וז"ל, ואינו אוכל בהן אלא אכילת עראי, אבל אם נכנס לסעודת קבע, חולצן ומניחן על שולחנו עד שיטול ידיו ואח"כ יניחם, ויברך על מזונו והוא לבוש בהן, עכ"ל. ובביאור"ל בסימן מי סעיף ח מבאר דמה שכתב הרמב"ם לובשן אחר שנטל ידיו למים אחרונים, מסתמא טעמו כדי שלא ילבשם בידיים מזההמות. וכתב עוד דמה שלא הביאו האחרונים את דברי הרמב"ם אפשר שטעמם לפי מה דאנן פסקינן בריש סימן קע"ט דאפילו דיבור בעלמא אסור להפסיק בין מים אחרונים לברהמ"ז עיין שם בב"י כל שכן בזה, עכ"ל. וכוונתו לכאורה, דהרמב"ם שכתב שמניחן בין מים אחרונים לברהמ"ז, הוא לשיטתו דסבירא ליה דמותר להפסיק בדיבור אחר הנטילה, משא"כ לפי מה דנקטינן שאסור להפסיק בדיבור, אסור גם בזה.

וצ"ב, דהא להרמב"ם מה שמותר להפסיק בדיבור הוא משום דס"ל דלענין זה לא חשיב הפסק ומקרי שפיר תיכף לנט"י ברכה, אבל להפסיק בדבר אחר כתב בפרק ו' מהלכות ברכות הלכה כ', ולא יפסיק ביניהם בדבר אחר, אפילו לשתות מים אחר שנטל ידיו באחרונה אסור עד שייברך ברכת המזון, וא"כ אם יש לחוש כאן בהנחת תפילין להפסק בין נט"י לברהמ"ז, כמ"כ היה לרמב"ם לחוש בזה דהוא הפסק בדבר אחר.

והנה בעל העיטור הביא כמ"כ בשם רבינו אפרים זמניחן אחר שיטול ידיו למים אחרונים קודם ברהמ"ז, ומסיים ולא ליחוש לתיכף לנט"י ברכה, דמצותה עדיף, ואפשר לומר בכוונתו, דאף שאסור להפסיק, מכל מקום מי שמניחן כל היום והוצרך לחולצן מחמת הסעודת קבע יש לנו לומר דמשום סברא של מצותה עדיף מותר להפסיק בין נט"י לברכה להניח תפילין, ובדומה לזה מצאנו שמותר להפסיק בין הפרקים בשביל להניח תפילין (ואף דשם הוא בשביל חובת תפילין בשעת קר"ש, מ"מ גם האיסור להפסיק בין נט"י לברהמ"ז הוא יותר קל). וא"כ י"ל כמו כן גם להרמב"ם, דמפני זה יכול להפסיק להניחן.

ומה שכתב הרמב"ם להניחן אחר נט"י, י"ל באופן אחר, דכל זמן שהוא לא סיים את הסעודת קבע הרי אסור ללבושן וא"כ י"ל דהסעודת קבע מסתיימת בזה שנטול ידיו שהרי עי"ז נאסר לו להפסיק אפילו לשתיה, ולכן מיד שנטל ידיו ומותר לו כבר להניחן יניחן, ויפסיק בין נט"י לברהמ"ז דהא מצוהה עדיף. וא"כ י"ל דמה שהשמיטוה הפוסקים הוא מפני שכבר כתב בשו"ע סימן י"ז דנהגו שלא להניחם כל היום, וא"כ אפילו מי שמניחה אבל אי"ז דוחה את התיכף לנט"י ברכה.

יצחק זאב טוקר – רוממה

בענין אכילה בהפסקות ביהנכ"פ אי צריך לברך כל פעם

יש לעיין בחולה הנצרך לאכול ביוהכ"פ פחות פחות מכשיעור וצריך לשהות בין אכילה לאכילה בכדי אכילת פרס האם צריך לברך על כל אכילה ואכילה או דילמא אין צריך לברך רק בפעם הראשונה שאוכל, וצדדי הספק הם שהרי בנתיים אסור לחולה לאכול ולכאורה היו כהיסח הדעת, ומצאתי להגאון מהרש"ם בדעת תורה סימן קע"ח סעי' ז' שדן בגניזון זה וכתב לפשוט ספק זה מדברי מרן השו"ע שם בסעי' ו' שכתב וז"ל מי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפצל ועמד והתפצל אפילו אם אין שותה לגמור סעודתו והתפצל שחיבי להפסיק, ואי אפשר לו לאכול עד שיתפצל עם כל זה לא הוי הפסק בע"ל מרן, והרי הכא בשעת התפלה אסור לו לאכול ובכל אופן ל"א דהתפלה הוי סילוק, הכ"נ אפילו שאסור לו לאכול בנתיים לא הוי סילוק, ועוד הוסיף הגאון מהרש"ם דאפילו לדעת הרב רבינו יו"ט שהובא בטור שאם התפצל באמצע הסעודה דצריך לחזור ולברך, כי שחלק לעולם דדוקא בעושה מעשה ומתפצל וגורם האיסור בידים סבירא ליה דדמי לסילוק משא"כ הכא דרחמנא אסריה לאכול ואינו מסלק עצמו בידים לא הוי סילוק, ודימה זאת הגאון מהרש"ם לדברי הפמ"ג בסימן ר"ו שכתב שמי שבירך על מים ושתה ואח"כ הגיע זמן התקופה דאסור לו לשתות ולא הסיח דעתו בכל אופן אין צריך לחזור ולברך, ועתה מצאתי שגם בתשובותיו חלק ו סימן ל"ח נשאל בשאלה זו מהגאון האדו"ת ושם הביא מתשובות הריב"ש סימן שפ"ד דכתב דמי שלפניו בשר וגבינה ובירך על הגבינה אין צריך לחזור ולברך על הבשר אם רוצה לאכלו אע"פ שאי אפשר לאכול יחד, ועוד הביא שם משו"ת יוסף דעת מבעל שו"מ סימן כ"ג בדין אדם השותה מי מעיין לרפואה וצריך להפסיק חצי שעה בין שתיה לשתיה עפ"י פקודת הרופאים ופסק דצריך לברך על כל כוס וכוס והמהרש"ם פסקק על דבריו וכתב דאין צריך לברך על כל כוס וכוס, ואפילו יהיה ספק קי"ל סב"ל כן פסקו בשו"ת שבט הלוי חלק י' סימן צ' ובחזו"ע (ימים נוראים עמוד ש"ח) דהחולה אין צריך לברך אלא על האכילה הראשונה.

בדין הסרת סכין פלסטיק חד פעמי מעל השולחן בשעת ברהמ"ז

השו"ע פסק בסימן ק"פ סעי' ה' לכסות הסכין בשעת ברהמ"ז, ויש לעיין אם יש להסיר סכין פלסטיק חד פעמי מהשולחן בעת ברהמ"ז, והנה לפי הטעם שהובא בא"ר בשם תולעת יעקב דהשולחן דומה למזבח ואסרה התורה להניף ברזל על המזבח והטעם משום דברזל כוחו של עשו הוא, ועיין להגאון מהרש"ם בדע"ת כאן שהביא מקור לזה מדברי המד"ד פרשת תרומה דברזל נמשל בו מלכות אדום, א"כ לפ"י אין צריך להסיר סכין שהוא מפלסטיק, וכן לטעמו של הב"י משום מעשה בחסיד אחד שנזכר בבונה ירושלים בחרבן המקדש ותקע סכין בבטנו נראה דבסכין פלסטיק אין לחוש לזה, ועיין עוד ברמב"ן על התורה בסוף פרשת יתרו ציינו הגאון מהרש"ם שם שגם מדבריו מוכח דאין לחוש בסכין פלסטיק, ושוב מצאתי שכבר דן בזה בשו"ת בית אבי (חלק ג' חלק אהע"ז סימן קמ"ה אות ה'), ועיין עוד בשו"ת עטרת פז חלק א' עמוד שני"ה בהערה מש"כ בזה דברים נפלאים ואכמ"ל יותר. יוסף חיים אוהב ציון - ירושלים

בענין לקיבעא קמא הדר על פירות שתוך הסעודה

סימן קע"ח ביאור"ל ד"ה ואכל דברים שצריכים ברכה במקומם אפילו מה שרוצה לאכול אחר כך אין צריך לברך, הסביר ביאור"ל שמדובר שמתחילה אבל דברים הצריכים ברכה במקומן, אבל במקום שהלך עתה בתוך הסעודה, אפילו שתה יין [ומיירי שבירך מתחילה על היין בסעודת הפת] או מים אין צריך לברך דהא על כרחו צריך לחזור לקביעותו הראשון והוי כעומד באמצע הסעודה (כתב זאת בשם מגן אברהם ס"ק ו').

בפסקי תשובות אות י"ג וכן בספר שערי הברכה להר"ג ר' שמואל יוסף שטיצברג בפרק ט' הלכה י' כתבו שלא רק יין ומים אלא כל פירות דינם כן שלא צריך לברך עליהם במקום החדש, ודייקו כן מדברי ביאור"ל הנ"ל שכתב והוי כעומד באמצע הסעודה הכל נחשב כסעודה אחד אצלו, וכן ציינו מקורם שועה"ר ס"ד וסבה"נ פרק ט' סעי' ט"ז ושו"ת אבני ישפה חלק ב' י"ד (לא עינינו בהם כי אין בהשג יד').

והנה עצם הדיוק מדברי ביאור"ל מופקפק, שיש לחלק דדברים השייכים לסעודה ונטפלים אלה גם נמשכים אחרים למקום אחר כמו מים ויין שדחה פסק הלכה אלו דברים נקראים באים מחמת הסעודה, ומה שצריך לברך על היין זה רק מפני חשיבותו ובלשון הגמרא גורם ברכה לעצמו, [סימן קע"ד ס"ק א' במשנ"ב] וכן מים עיין סימן קע"ד סעיף ז'. מה שאין כן שאר פירות אינם נחשבים באים מחמת הסעודה ולכן טעונים ברכה מתחילה וברכת המוציא אינה פוטרתם עיין שו"ע סי' קע"ז סעיף א'.

ושוב מצאתי בספר אשל אברהם [מבוטאשטשן] על דברי מגן אברהם הנ"ל שהעיר לחלק כדברינו וז"ל לפום ריהטא מקום לומר דהיינו רק להסוברים שמשקים אין צריך ברכה בתוך הסעודה, וכיון ששייך לקביעה הדר הוי ליה חוץ למקומו במקומו שמשקים טפלים ללחם, משא"כ להסוברים מובא בשו"ע סי' קע"ד סעיף ז' דצריך לברך ברכה על משקים בתוך הסעודה, עד כאן לשונו. ורצונו לומר שאם נסבור שמים לא טפלים לפת לא שייך בהו לקיבעא קמא הדר, וכמו כן מאותו טעם נאסר פירות רק מה שדחה פסק הלכה שגם עליו לא צריך לברך שוב, צריך עיון רב, הרי מוכח מסימן קע"ד בס"ק א' במשנ"ב שיון ודאי נחשב בא מחמת סעודה כמו שכתבנו לעיל וז"ל.

רק שהיה אפשר ליישב הפסק הג"ל שגם פירות שבתוך הסעודה שייך בהו לקיבעא קמא הדר על פי חקירה שדברים הטעונים ברכה במקומם שייך בהו לקיבעא קמא הדר ולא הוי היסח דעת לרב חסדא משום חשיבות המין הוא, או משום חשיבות הברכה.

ונפק"מ, דהנה מובא בשו"ע סי' קע"ח סעיף ה' מה נחשב פרי שקובע ברכה במקומו, יש אומרים כל שבעת המינים ויש אומרים רק מיני דגן ויש אומרים רק פת והנה לדעה שניה שתולה דין קביעות ברכה במקומה במיני מזונות מוכרח שכלל לא תולה בחשיבות הברכה אלא בחשיבות המין כי אם הסיבה היתה חשיבות הברכה למה שאני ליה בין מיני מזונות ולשאר שבעת המינים הרי ברכתן שוה אלא תולה בחשיבות המין עצמו וכלשון המשנ"ב ס"ק מ"ז מפני חשיבות שנקרא מזון, אבל לדעה הראשונה ושלישית יתכן [אבל לא מוכרח] שחשיבות נגזרם בגלל ברכה חשובה ופלגי מה הברכה הגורמת לחשיבות ברכת המזון או גם מעין שלוש, אם כן מעתה יש לומר שלדעתם חיוב לחזור לברך במקומו לא משום שאכל דבר חשוב וברכתו צריכה להיות במקום אכילה, אלא כיוון שברכה חשובה היא אינו מין הראוי אלא לברך אותה על מה שאכל במקום שאכל ודרך כבוד לברכה הוא. ונפקא מינה מזה שאם לפניו פרי שאין לו חשיבות לעצמו כמו תפוז וברכתו תהא ברכת המזון כגון שאכלו בתוך הסעודה של פת שאינו טעון ברכה לעצמו אחריו אלא נפטר בברכת המזון כמו שכתוב בשו"ע סימן קע"ז סעיף א' ומשנ"ב ס"ק ז', הגם שאינו נטפל לפת וטעון ברכה לפניו, גם כן יהא שייך בו דין לקיבעא קמא הדר ולא נצטרך לברך עליו. ושוב לא קשה מה ששאלנו שאני פירות שלא טפלים לסעודה, כי לא איכפת לן מזה אם שברכתו אחרונה תהיה חשובה אז ממלא גם בו שייך דין לקיבעא קמא הדר כי הברכה היא הגורמת וכפסקם של אחרונים הג"ל.

אבל דברים דחוקים הם וכל פסק יהיה תלוי במחלוקת ראשונים בסעיף ה' ודלא כסתיתמת אחרים שם ומצוה ליישב.

משה חיים לשיטנין - אלעד

הניח מקצת חברים והלכו לפני שחזר

הדין שהניח מקצת חברים מהני בין לשו"ע בין לרמ"א, בין בפת בין בפירות, בין לענין לצאת ממקומו בלי ברכה ובין לענין לחזור למקומו ולהמשיך לאכול בלא ברכה.

ויש לדון במי שהניח מקצת חברים וכשחזר מצא שכבר הלכו להם, האם יכול להמשיך ולאכול על סמך זה שכתביצא היו עדיין שם. וכן יש לדון במקום שידוע מראש שעד שיחזור לא יישארו שם, האם יכול לצאת ממקומו, לשיטת השו"ע, על סמך זה שכתע הם שם. ובפסטות י"ל שברגע שהם הולכים מתבטל הקשר שלו למקום, ושוב אינו יכול לסמוך עליהם לשום דבר.

אמנם ברמב"ם פרק ה' מהלכות ברכות הלכה י"ג כתב: שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק, קוראין לו .... ומזמנין עליו והוא בשוק ויוצא יד"ת, ולכשיחזור לביתו יחזור ויברך ברכת המזון לעצמו. מבואר, שאע"פ שרואה שחבריו מברכים ועומדים ללכת, אינו חייב לחזור מיד למקומו אלא "לכשיחזור לביתו". ואע"פ ששיטת הר"מ שאסור לצאת בלי ברכה אחרונה, כיון ובעת יציאתו השאיר מקצת חברים מהני גם לאחריו שילכו. אמנם יש לדחות דהר"מ איירי בכהאי גוונא שהם נשארים במקומם אחרי ברהמ"ז, ואם באמת עומדים ללכת ע"ז כתב בהל' שינוי מקום את דינו. ומ"מ תהא ראייה שאע"פ שברכו ברהמ"ז והתבטלה הסעודה, עדיין יש להם תוקף של מקצת חברים, [ואע"פ שמקצת חברים שכלל לא אכלו יש אומרים שלא מהני, ראה כה"ח ס"ק ז'].

ובעיקר הספק, ראיתי מביאים מספר ברכת הבית כ', ז', שכתב שכל שהלכו החברים, התבטלה קביעותו וחוזר ומברך [בפירות לכר"ע ובפת לפי השו"ע].

אברהם אבו נעים – בני ברק

בדין סילוק שולחן בחתונות

מבואר בשו"ע (סי' קע"ז סעי' ב') דהפטור של דברים הבאים מחמת הסעודה הוא רק כשאוכלם תוך הסעודה אך אם אוכלם אחר הסעודה צריך לברך עליהם תחילה וסוף, אלא שכתב שדין זה של אחר הסעודה אינו מצוי בינינו, שעיקרו נאמר בזמן חכמי הגמ' שהיו מושכים ידיהם מהפת ומסירים אותו וקובעים עצמם לאכול פירות, אמנם בזמנינו אינו מצוי שמסלקים הפת עד ברהמ"ז, וא"כ לעולם מה שאוכל בסעודה נפטר בברכת הפת.

ובביאור"ל (ד"ה שאין אנו) דן בזה בששו"ע מבואר שדין אחר הסעודה תלוי במה שמושכים ידיהם מהפת ומסירים את הפת מהשולחן, אך הביא שיש ראשונים שמבואר בדבריהם שדין זה תלוי בסילוק השולחן, ולא סגי במה שמסירים הפת מהשולחן.

והנה יש שדנו דאף בזמנינו יתכן דין זה של אחר הסעודה בחתונות. דמצוי שלאחר גמר הסעודה קודם ברהמ"ז מסלקים השולחנות בכדי לרקוד, וא"כ לא מביעי דלפי מה שסתם השו"ע דע"י סילוק פת חשיב כחיתת הסעודה, וא"כ באופן זה ודאי שסילקו הפת, חשיב כסילוק, ואפילו לדעות שצריך דוקא סילוק שולחן הנה בכהאי גוונא הרי מסלקים אף השולחנות, וא"כ כל מה שאוכל ושותה אח"כ יהיה טעון ברכה לפניו ולאחריו.

אכן נראה דיש לדון ולדחות דבר זה, דלכאורה יש להקשות על עיקר דין זה דע"י סילוק השולחן הוי סילוק לסעודה ומתחייב שוב בברכה, דבסי' קע"ט לכאורה מבואר היפך דין זה, שהשו"ע כתב שלדעת רבינו יונה והר"ן אפילו אם סילק ידו מלאכול, ואפילו סילק השולחן אינו נחשב כהיסח הדעת ביחס לאכילה (משא"כ ביחס לשתייה) ואין צריך לברך שוב על מה שאוכל, ובביאור"ל ביאר דאף דפליג על רבינו יונה בעיקר דין זה, מ"מ לגבי האי מילתא דבסילוק שולחן אינו חשוב היסח הדעת אף הוא מודה, דכן מבואר בגמ' בברכות מ"ב ע"א). אמנם הדבר תמוה דהרי בסי' קע"ז מבואר בפשיטות דבסילוק פת או סילוק שולחן הוי הפסק, וחייב שוב בברכה. ונראה ליישב דבאמת יש חילוק גדול בכל זה, דבאמת הסילוק שולחן מצד עצמו אינו נחשב כהיסח הדעת וכמבואר בסי' קע"ט, ומה שמבואר בסי' קע"ז הוא ענין אחר דהרי מפורש בראשונים ובשו"ע שחלק מהמנהג שהיה בזמן הגמ', הוא שסילוק השולחן נעשה מפני שלאחר מכן היו קובעים עצמם לאכול פירות. ונראה דבאופן זה יש סברה שבמה שעורכים מחדש השולחן וקובעים עצמם לאכול פירות חשיב כקביעות חדשה, ולכן מהני סילוק השולחן שקודם לכן להחשיב קביעות זו כסעודה אחרת מהסעודה הראשונה, ולפ"י מבואר היטב החילוק בין דין זה למבואר בהו קע"ט שסילוק שולחן אינו בגדר היסח הדעת, דלמבואר סילוק השולחן מועיל רק בכדי להחשיב את הקביעות השניה כסעודה אחרת, אך אינו דין הפסק בפ"ע.

ומעתה ניהדר למה שעוררנו במה שמצוי בחתונות שמסלקים השולחנות בסיום הסעודה ומסירים הפת בכדי לרקוד, דלמאור אינו בגדר אחר הסעודה כלל, דאינו דומה לדין המבואר בסי' קע"ז כיון דסילוק זה לא נעשה לצורך קביעות חדשה של אכילה, ולא שייך לומר דמחמת סילוק זה תחשב האכילה שלאחר מכן כקביעות וכסעודה חדשה, (ואף שעורכים מיני לפתן, מ"מ אינו שייך כלל לסילוק השולחנות ובד"כ עורכים אותם במקביל לשולחנות), וא"נ דמי למבואר בסי' קע"ט דסילוק שולחן אינו בגדר היסח דעת, ואין צריך שוב לברך. אלא שעדיין יש לדון בזה דמבואר שם דלר"ן ור"י סילוק שולחן אינו בגדר הפסק רק כשחוזר לאכילתו, ולא כשחוזר ושותה, וא"כ אם יחזור רק לשתות ולא לאכול לכאורה יהיה צריך ברכה ראשונה עכ"פ, אמנם נראה דבגניזון דידן עדיף טפי מההיא דסי' קע"ט, דהתם מסלקים השולחן מפני סיום הסעודה שאינם חפצים לאכול עוד, אכן בחתונות סילוק השולחן נעשה מחמת חוסר מקום, ומצוי הוא ששותים לאחר מכן, ויש מקום לצדד דבכהאי גוונא אינו בגדר הפסק כלל, וצ"ע.

משה ששון – גאולה

בדין מסתפק אם בייך ברהמ"ז

אם צריך לברך גם הברכות דרבנן

כאשר יש ספק בקיום מצוה שחלקה דרבנן וחלקה דאורייתא,

שאפילו אינו שותה רביעית יין פוטו. הנה בדין היין שפוטו כל מיני משקין לאו מילתא פסיקתא היא כי הרב עולת תמיד סי' קע"ד ס"ק ד' כתב דהא דקיד"ל יין פוטו כל מיני משקין היינו דוקא דקבע עצמו לשתות יין אבל אם שותה מעט יין אין ברכת היין פוטרת שאר משקים, וכן משמע מהלבוש ועוד פוסקים.

מכל מקום אין מכאן ראיה כלל לענין פת שהרי היין פוטו כל מיני משקים ללא יוצא מן הכלל אבל הפת שפוטו מוגבל רק לכל צרכי סעודה ולא לפירות שאינם מצורך הסעודה ומכיוון שפחות מכזית אינו נחשב סעודה אינו פוטו בשר ודגים. כל זה מובא בשו"ת יביע אומר חלק י' סימן י"ז, וכן מסקנתו שם שפחות מכזית פת אינו פוטו שאר דברים.

האם מברך על ירקות מבושלים שאוכלים חיים

מזן בסימן קע"ז כתב דברים הבאים מחמת הסעודה פטורים מלברך עליהם, הנה בשו"ת גינת ורדים חלק או"ח כלל א' סימן ל' כתב שמעשים בכל יום שמביאים סלאט"א וטורשי של מלפפנות ושל לפת וזיתים מלוחים להרבות תאות המאכל ולא שמענו מעולם מי שמפקפק בהם ונסמכים לפוטרו בברכת הפת, וכן פסק בן איש חי פרשת נשא אות א'. כל שכן שאם הם מבושלים שבאם כחלק מהסעודה שלא מברך עליהם.

הנה בשו"ת זכור לצחק סימן מ"ח הביא בשם ספר קדשי דוד חסאן סימן קע"ז שאם אכל ירקות מבושלים בתוך הסעודה ועתה בא לאכול אותם חי לא יברך עליהם הן מטעם שכבר אכלם כשהם מבושלים הן מטעם שירקות חיים נחשבים כבאים מחמת סעודה, לכן לא יברך עליהם כשאוכלם בסוף הסעודה שאחרי שמילא כרסו מהם איך יברך עליהם, וכן פסק החסד לאלפים סוף סימן קע"ז, אולם מרן החיד"א בברכי יוסף ס"ק א' פסק שאם אכלם בתוך הסעודה מבושלים ושוב בא לאוכלם כשהם חיים צריך לברך עליהם משום פנים חדשות באו לכאן, וכן פסק בשו"ת בית דוד סימן פ"ה.

ויש שחששו משום סב"ל לכן לוקחים פרי או ירק אחר כדי לפטור אותם, אולם בפתח הדברי חלק א' דף קי"א דייק מלשון החיד"א שהמנהג לברך, וכן פסק בספר מגן גיבורים, בספר הליכות עולם חלק ב' כתב לסייע לסברת מרן החיד"א שפנים חדשות באו לכאן ממה שכתב הריטב"א בהלכות ברכות שצריך לברך משום פנים חדשות באו לכאן, וכן מסקנת הליכות עולם.

האם מועיל מקצת חברים בשנית קבע

מזן בסימן קע"ח סעיף ז' כתב אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי לא הוי הפסק, כתבו אחרונים דשינת קבע הוי הפסק וחוזר ומברך המוציא ונוטל ידיו.

נשאלת השאלה בשנית קבע האם מועיל שאם הניח מקצת חברים או לא, לכאורה אפשר להביא ראייה משו"ע סימן תע"ח סעיף ב' לגבי אכילת האפיקומן שמזן פסק שם: בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרים ואוכלים משמע שלא הוי הפסק, (ע"ש), אמנם בספר הלכה ברורה רצה לחלק שמקרה דשם לא דומה למקרה שלנו דהתם היינו דוקא לענין ליל פסח דבעינן שיהיה המצה של אפיקומן במקום אחד דומיא דפסח ולכן כל שישן שינת קבע חשיב כאוכל בשני מקומות והניחו מקצתם חשיב כאוכל במקום אחד אבל לענין ברכת הנהנין בכל ענין בשנית עראי אינו חוזר ומברך, ובשנית קבע אפילו הניח מקצת חברים חוזר ומברך וכן פסק שמה. לדבריו צ"ע, משום דמפזר באורחות חיים בהלכות פסח דף ק"פ אות ל"א שגם לגבי המוציא אינו חוזר ומברך ומועיל מקצת חברים בשנית קבע, לכן במקצת חברים אם ישנים מקודם אינם חוזרים לברך ברכת המוציא, ולגבי נטילה יטלו בלי ברכה.

ניסן גיטיזדה – רמת בית שמש

בענין איסור "לא תשא" בברכה בהרהור ובשומע כעונה, ובענין גורם לברכה שא"צ - ונפק"מ במקום שמסופק אם צריך לברך וכל כה"ג

א. כתב הברכי יוסף [סי' ס"ב] וז"ל: וראיתי להרב מהר"י זיין בספר פרח שושן או"ח כלל א' ס"ס י"ד שרצה לומר דאיכא לא תשא אף במהרהר בלבי, וסמוכות שלו מדברי הרב של"ה דף קפ"ח שכתב אפי' על מחשבה אמרו במכילתא לא תשא וכו' שלא יקבל וכו', ע"ש. וליבי מהסס בדבריהם. אולם בפתח עינים [ברכות כ:] כתב החיד"א וז"ל: ומה שהשיג הרב פרח שושן על גינת ורדים שכתב דלא תשא ליכא במהרהר דאיסור שבועה בהוציא בשפתיו, וכתב דוקא שבועת ביטוי וכו' ע"ש, ליתא, דמהר"מ ה' שבועות בכמה מקומות מוכח דשמים והוא דבר ברור בעיני, ומה שתביא מן המכילתא שהביא הרב של"ה, מהמכילתא אין ראייה כלל דמיייר שקיבל עליו השבועה בדיבור, ואפי' השל"ה דרך העברה לחומרא אמרה, ואעיקרא לרוב הפוסקים ברכה שא"צ בלא תשא הוא מדרבנן, והדבר ברור דבספק ברכה יהרהר כמ"ש הגינת ורדים וכ"כ בסוף ס' הליכות אלי משם הר"ר עזריה יהושע ושאר אחרונים. עכ"ל.

וחזר לחזק דבריו דלא כפרח שושן בשוירי ברכה סי' ס"ב ובספרו עין זוכר מערכה ב' אות א': וכן נקט הצ"ח בברכות כ' ע"ב דברכה לבטלה דילפינן מלא תשא לכי"ע ליתא בהרהור. וכ"כ הפמ"ג בפתחיה לה' ברכות אות ב', ובריש סי' קפ"ח בא"א אות א', ובסי' תלב" א"א אות ד'. וכ"כ במאמ"ד סי' ר"ט ס"ק ה'. וכ"כ הכה"ח בסי' קנ"ז סק"י י' ובסי' קע"ט ס"ק מ"ט ועוד מקומות [וברב פעלים או"ח ח"ג סי' ז' כתב לחשוש לדעת האחרונים דס"ל דיש איסור לא תשא במהרהר בלבי, אולם בבא"ח פרשת ח"י שרה אות ז' ופרשת וישב אות ו' ועוד מקומות כתב למעשה דבמקום ספק יהרהר הברכה בליבן].

ב. והנה בצל"ח [ברכות דף כ"א ע"ב] כתב לדון אי איכא לאו דלא תישא בשומע מחבירו ומתכוין לצאת ידי חובה, ונפ"ק באדם שמסופק בברכה אחת אם כבר יצא או לאו אם רשאי

לשמוע מחבירו ולהתכוין לצאת י"ח או שיש בזה משום ברכה לבטלה. ונקט שם דהדבר תלוי במח' הראשונים בתוס' בברכות [כ"א ע"ב ד"ה עד שלא יגיע] לענין שומע כעונה באמצע תפילת שמונה עשרה, דלדעת הר"ת והר"י שם דס"ל דיש בזה משום הפסק בתפילה והיינו דס"ל דשומע כעונה היינו כעונה ממש ה"נ דיש בזה משום לא תשא, ולדעת הרש"י דס"ל דליכא בזה

משום הפסק בתפילה והיינו דשומע כעונה אינו כעונה ממש ה"נ דליכא בזה משום לא תישא.

אלא דלדינא כתב דכיון דהתוס' שם הכריעו לגבי הספק בתפילה דגדול המנהג שנהגו כדברי הרש"י, א"כ ה"נ ליכא בזה משום לא תשא, ושפי' דמי לשומע ברכה מחבירו ככה"ג שמסופק אם חייב באותה הברכה או לאו.

[מיהו בעיקר דבריו יש מקום לעיין ד"ל דלא מצינו דנהגו כהרש"י אלא לענין הפסק בתפילה, אבל לא לענין איסור לא תשא דחמרי טפי].

והנה יעוי' במג"א [סי' קע"ד ס"ק ט"ו] דכתב גבי שתיית משקין בתוך הסעודה [דהוי ספק אם צריכים ברכה או לאו] וז"ל: ובברכות רמ"מ כתב שיתן לאחר שאינו אוכל לברך ויכוין לפוטרו. עכ"ל. הובא לדינא במ"ב שם ס"ק ל"ח, דהובא"ח ס"ק מ"ט. ולא העירו מידי לחשוש בזה מצד לא תישא.

וכ"כ בפמ"ג סי' תל"ד א"א ס"ק ד' דבשומע כעונה ליכא משום לא תשא. ע"ש. ואף הוא לא העיר מידי לחשוש בזה משום לא תשא.

[ואפשר דס"ל דאין ענין מח' הרש"י ור"ת ור"י להכא, דלא נח' הראשונים אלא לענין הפסק בתפילה, אבל לענין לאו דלא תשא לכי"ע אינו אלא באומר בפיו ממש].

וכבר נעמד בזה הנהרע"א בהגהותיו על הצ"ח וכתב שם וז"ל: לענ"ד הא יכול לכין בדרך תנאי דאם מחוייב בברכה רוצה להיות שומע כעונה ובאם אינו מחוייב לברך אינו רוצה להיות שומע כעונה ויהי כשומע אחר שאינו מתכוין לצאת, ועי' מ"א סי' קע"ד ס"ק ט"ו שכתב בשם רמ"מ דבמשקין בתוך הסעודה דהוי ספק אם יברך דיתן לאחר שאינו אוכל לברך ויכוין לפוטרו עי"ש ומשמע בסתם אפי' שלא בדרך תנאי. עכ"ל.

ומ"מ מפ' דלמעשה ס"ל לכל הני פוסקים דאדם המסופק אי בעי לברך או לאו מותר לו לשמוע הברכה מחבירו ולצאת יד"ח מדזן שומע כעונה וליכא בזה משום לא תשא.

ג. כתב הטור בסי' רי"ד וז"ל: אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. ור"י נסתפק אם הלכה כר' יוחנן אם לאו משום דאמר אב"י כוותיה דרב סתברא, ונפקא מינה שאם דילג מלכות והזכיר השם שלא יחזור ויברך דשמא הלכה כרב. אבל רבינו האי פסק כרבי יוחנן וכ"כ הרמב"ם ז"ל כל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה (ס"א - ומ"מ השומע הדילוג יברך בלחש בינו וכן עצמו קודם שיהיאל הפת שנותן לו בעל הבית ואז יוצא ידי חובתו). עכ"ל הטור.

והנה בענין מ"ש בס"א פשטות הלשון משמע שכונתו שיחזור ויברך שוב בברכת הפת, והדבר צ"ב דהלא נמצא שגורם שברכתו הראשונה תהיה לבטלה, ומאי שנא מכל אדם המברך דילוג יברך בלחש שחסור לו לחזור ולברך.

אולם לפי המתבאר לעיל נ"ל דס"ל לטור דהנה טעם הדבר דאסור לעשות כן בכל פעם שמברך ודילג מלכות, הוא משום דבשעה שחוזר ומברך הוי גורם דהברכה הראשונה תהיה ברכה לבטלה, ועל כן ס"ל לטור דבאופן דשמע ברישא הברכה מתבירו תו ליכא להאי איסורא. כיון דאף אם יחזור ויברך אינו גורם ברכה לבטלה כיון דבכה"ג דשמע ברכה מחבירו ל"ש איסור לא תשא כיון שלא נשא שם שמים על שפתיו וכמו שתבאר לעיל.

ומשום גורם לברכה שאינה צריכה (דהיינו הברכה השניה דאינה לבטלה אולם הוי ברכה שא"צ), י"ל דס"ל לטור דליכא איסור גורם לברכה שאינה צריכה ככה"ג שעושה זאת לצאת מידי ספק (וכמו שיתבאר לקמן).

ד. כתב הפמ"ג [סי' רי"ד משבצות זהב ס"ק א'] וז"ל: בטור כתב יש נוסחאות וז"ל: ומ"מ השומע הדילוג יברך בינו לבין עצמו, לכאזי שילש הדילוג ויאמר מלך העולם יוצא עם צדקיה ברכה של בעה"ב. והא אינו, ובפרישה [אות ד'] פי' זה דקאי אספק אם הלכה כרב או כר' יוחנן אמר ומ"מ השומע יתקן ויברך. **שאלה -** רבים ישבו לאכול ונתנו לאחר רשות לברך ברכה ראשונה ולהוציא אותם ובירך בספק באופן שזכרתי בסי' רי"א שבו ב"ה פרי' שהדמיון על מן פירות פרי העץ יש ספק בסי' רי"ב ס"י"א י"א שהכל, ועל אורז שלא נתמנע בסי' ר"ח ס"ז וכדו, מיהו אסור לברך שנית מספק, השומעים אם רשאים. **תשובה -** לכאזי י"ל דרשאים כי הרשו אותו להיות שליח לברך כראוי ולא בספק, וראייה מכאן דהשומע יתקן, וי"ל יתקן מיד בשומע הדילוג קודם שסיים הברכה, וכעת צ"ע עכ"ל.

והנה מבואר בפמ"ג דאי לאו הסברא "דהרשו אותו להיות שליח לברך כראוי ולא בספק" אסור לשומעים לחזור ולברך, וצ"ב אמאי והלא אינם גורמים כלל ברכה לבטלה כיון דברכה הראשונה לא בירכו בפיהם אלא יצאו מדזן שומע כעונה ובשומע כעונה ממש לא תשא, וכמ"ש הפמ"ג גופא בסי' תל"ד בא"א ס"ק ד' וכנ"ל.

וביותר דבכה"ג דהפמ"ג י"ל בפשטות דנאמר לשומעים שישישו דברים בטלים לאחר ברכת המברך ונמצא דהשתא חי"יבים הם לחזור ולברך שנית קודם האכילה, ובברכה זו ישבו ויברכו כדון, ומשום גורם לברכה לבטלה ליכא כיון דליכא בשומע כעונה איסור לא תשא וכמשנ"ת.

ובפשטות היה נ"ל דס"ל לפמ"ג דנהי דמשום ברכה לבטלה ליכא איסורא, מ"מ אכתיו אסור לעשות כן משום גורם לברכה שא"צ.

איברא ידעיינן בפמ"ג גופא בסי' רי"א [משבצות זהב ס"ק ב'] דמשמע מדבריו דבכה"ג דגורם ברכה לצאת מן הספק ליכא איסור גורם לברכה שא"צ (דכתב שם דאם יש לפניו פרי

שהוא ודאי העץ ופרי שהוא ספק עץ ספק אדמה, יברך על הודאי ויכווין שלא לפטור את הספק, אע"פ שנמצא שגורם ברכה שא"צ לצד דהפרי הספק ברכתו העץ).

[ולכאזי דבר זה דליכא גורם לברכה שא"צ ככה"ג דעושה זאת להנצל מן הספק מתבאר להדיא מתוך דברי השו"ע בסי' רע"ד סעיף ד' דכתב דנח' הראשונים אם יין של הבדלה פוטו יין שבתוך המזון הלכך המבדיל קודם נטילה כיוון שלא להוציא יין שבתוך הסעודה, ומבואר דס"ל ליכא בזה משום גורם ברכה שא"צ על היין שבתוך המזון, והיינו משום דכיון דעושה כן לצאת מן הספק ליכא איסורא דגורם לברכה שא"צ. וכן מתבאר מתוך דברי השו"ע שם בסעיף ז' דכתב דנח' הראשונים אי צריך לברך על מים בתוך הסעודה וע"כ הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך הסעודה, והנה לא חשש משום גורם לברכה שא"צ במה שמברך כעת על המים, ומשמע דס"ל דכיון שעושה זאת להנצל מן הספק ליכא בזה משום גורם לברכה שא"צ].

ואפשר דס"ל לפמ"ג דיש לחלק בין גורם לברכה שא"צ ככה"ג דכבר בירך על הדבר וכעת רוצה לבטל את הברכה ולחזור ולברך דבכה"ג הוי גורם ברכה שא"צ ממש, לבין גורם לברכה שא"צ ככה"ג דמעיקרא מכיון שהברכה תחול רק על פרי מסויים ולא על פרי אחר דבכה"ג שרי לגורם ברכה שא"צ להנצל מן הספק (ויעיינן בתבואות שור יו"ד סי' י"ט מ"ש גבי גורם לברכה שא"צ בברכת השחיטה).

שמעון פלולי – רמות

בענין היסח הדעת באכילה

יש לדון בכמה דברים המצויים באכילה לענין היסח הדעת כגון שאדם נוטל מאכל או עוגה מקערה שלפניו ודעתו לא לאכול עוד, ואח"כ נמלך, או שנטל חתיכה מקופסא וסגר המכסה ואח"כ רוצה לאכול שוב, ופותח שוב הקופסא ונוטל עוד, ועוד כיוצ"ב דברים המצויים דנטל קצת ומחזיר הנשאר ואח"כ רוצה עוד אם צריך לברך שנית.

ולכאורה הוא ב' הדעות שבשו"ע ריש סימן קע"ט דלדעה ראשונה שהוא דעת הרא"ש דאיכא היסח הדעת גם באכילה א"כ צריך לברך, ולדעה השניה שבשו"ע שם שהוא דעת רבינו יונה והר"ן דאין היסח הדעת באכילה א"כ אין צריך לברך. וכתב פמ"ג שם [במשנ"ז ס"ק ב'] וז"ל ונראה שבקבע לאכילה לאו דוקא פת [אלא] ה"ה שאר מידי דמזון לא מסלק בהב ונברך וכו' ואם רוצה לאכול עוד, להר"ד יונה והר"ן רשאי בלא ברכה ראשונה ע"כ. וכן פסק בה"ל ב"דה "אם רצה" וכה"ח ס"ק ט' דלמ"ד דאין היסח הדעת מאכילה הוא לאו דוקא כפת אלא אף בשאר אוכלין. ולפ"ז כיון שלמעשה יש להגוי כהדעה השניה וכמ"ש הגר"א ס"ק ד' ה', וכן הגר"ז פסק כן ומשום סב"ל, וכן נראה מהמ"ב ס"ק ט' ומבה"ל שם ד"ה "אין צריך לברך", א"כ בנידו"ד לא יצטרך לברך וכדעה שניה. אלא שלכתחילה לא יעשה הן לאכול שוב וכמ"ש שם מ"ב ובה"ל באמה בן לן ונברך עי"ש. ור"ה הכא בגמר בדעתו.

אלא שמבואר בלשון פמ"ג הניו דלא איירי אלא בקבע עצמו לאכילה והיינו בקובע סעודתו באותה שעה על אותו מאכל דאז אמרינן שדרך להגיר מסעודה קטנה לסעודה גדולה וכדעה השניה, אבל באופן שאינו קובע אלא אוכל דרך עראי, משמע דבגמר בלבו שלא לאכול עוד הוי היסח דעת לכי"ע אף במידי דאכילה, דרק בסעודת קבע דרכו להגיר מקטנה לגדולה, אבל באכילת עראי לכי"ע יש היסח הדעת אף באוכל. וא"כ בנידו"ד ימיו בקבע עליהם לא יברך, ובדלא קבע ונמלך לאכול עוד יברך.

אולם ראה לעיל לקע"ד ה' בט"ז ס"ק ו' (הובא במ"ב שם ס"ק י"ח) דאם מעשיו מוכיחים שאינו חפץ לאכול אלא חתיכה אחת כגון שקנה לחם אחד, ואח"כ נמלך לאכול עוד ושלח לקנות, צריך לברך. אבל הפורס פרוסת לחם אחד ואח"כ נמלך ופרס עוד פרוסה א"ז לברך משום דכן הדרך שחושב דדי לו באחת, ואח"כ שרואה שאינו שוב לחק עוד עי"ש. ותימא דמעשיו מוכיחים לא עדיפי לכאורה מסילוק השולחן ומגמר בלבו שלא לאכול שס"ל לדעה שניה הכא דלא חשיב נמלך.

ולכאורה צ"ל שיש לחלק דהכא איירי בסעודה, א"כ דעתו לברך על כל מה שיביאו לפניו ולא הגביל את הברכה בשעה שבירך, ולכן אי שבאינן זמן בסעודה גמר שלא לאכול, לא הוי היסח הדעת, דהברכה שבירך בתחילה קיימא על כל מה שיביאו לפניו אח"כ. דהא בירך על כל זמן הסעודה. משא"כ בנידון דהל"ז שבשעת הברכה לא היתה דעתו אלא על חתיכה אחת שהגביל בשעת ברכתו את הברכה רק למה שלפניו, א"כ דהאי שעת החתיכה האחרת צריך לברך, וכמ"ש השו"ע שם גבי כוס דחלות הברכה היא רק על מה שבירך ותו לא. וא"כ הכא בנידו"ד אות א' שדעתו גמי רק על מה שלפניו ולא על מה שיביאו לו עוד, א"כ אינו ענין לסי' קע"ט אלא להט"ז הנזכר.

לפ"ז הביאור בדבריו הט"ז דהיכא שהגביל הברכה, יש לחלק בין גמירות דעת ממש בהגבלה זו שלא לאכול עוד, לבין חשב שלא לאכול יותר, דבקנה רק פת אחת הוי גמר ממש שלא לאכול עוד, א"כ צריך לברך על הפת האחרת. שהרי בשעת הברכה הגביל רק לפת הראשון, אבל פרס פרוסה לא הוי גמירות ממש שלא לאכול עוד אלא דחשיב כן, ובזה לא סגי לעשות גבול להברכה. א"כ בנידו"ד יש לחלק לכאורה, דבנטל מקערה שלפניו ודעתו רק לחתיכה אחת ונמלך לעוד, הוי כפרס פרוסה דאינו צריך לברך עוד. אבל בנטל מן הקופסא וסגר (וכ"ש במזג מן הבקבוק והחזירו למקומו למקרה וכדו ועיי' סי' קע"ד בשעתו"ז ס"ק כ"ז) י"ל דהוי קנה עוד פת דמעשיו מוכיחים דהוי גמירות דעת שאינו חפץ עוד, וצריך לברך.

ושמא י"ל באופן אחר דאין לחלק בין הדעה השניה שבסי' קע"ט לבין הט"ז, ואדבריה הט"ז אזיל דבריו אליבא

דרבינו יונה, דסברתו שדרך האדם להגרר מאכילה קטנה לגדולה הוא גם בוגואנ שדעתו לאכול רק מה שלפניו, דגם בזה דרך להגרר מקטנה לגדולה, ולכן כתב הט"ז שאף שדעתו רק לאכול אותה פרוסה, מ"מ כשחותך עוד אינו צריך לברך, והיינו מטעם דרבינו יונה שדרך להגרר וכו', ורק בקנה פת אחת בלבד י"ל דהוי גמירות דעת ממש שלא לאכול עוד, כמו בנטל מים אחרונים דאף לרבינו יונה הוי היסח הדעת אפי' לאכילה (עיינן לשון המ"ב קע"ט ס"ק ט'). ובזה יובן שעה"צ על ד' ס"ק כ"ז שכתב שרק בפרס פרוסת פת א"צ לברך קע"ד לברך על הכוס האחר. אמנם קשה דמשמע דלהט"ז דעתו רק על כוס זה צריך לברך על כוס אחר עי"ש, וצ"ע דמה חילוק יש בין פת ליין, שבהי יש היסח הדעת ובהו אין, ולפמשנ"ת אתי שפיר דהט"ז אזיל אליבא דרבינו יונה דרק באכילה ליכא היסח דעת, אבל בשתייה לכי"ע הוי היסח דעת, וצריך לברך על הכוס האחר, אמנם קשה דמשמע דלהט"ז לכתחילה שרי לפרוס עוד פרוסה, ולפמשנ"ת שדבריו הם אליבא דרבינו יונה א"כ להרא"ש דאף באכילה איכא היסח דעת א"כ צריך לברך על הפרוסה האחרת, וא"כ לכתחילה אין לאכול עוד וכמ"ש מ"ב בסי' קע"ט וכנז' לעיל אות ב'. ובט"ז אפשר דפסק לגמרי כרבינו יונה עיי' דבריו קע"ט ס"ק ב'. אולם המ"ב שחשש בסי' קע"ט לדעת הרא"ש לא היה לו לפסוק כן בפשטות דשרי לאכול עוד פרוסה.

ולכן נראה יותר לומר כהדרך הראשונה לעיל אות ד' דיש לחלק בין רבינו יונה להט"ז, דמה דס"ל לרבינו יונה שאין היסח דעת באכילה הוא באופן שבשעת הברכה היתה לו כוונה כללית על כל הסעודה, ואילו הט"ז איירי באופן שהגביל חלות הברכה מעיקרא, דכוונתו לברך רק על מה שלפניו וכדו ותו לא, אלא דחדיש הט"ז גדדים מתי הוי גמירות ממש שלא לאכול עוד ומתי לא, וא"כ י"ל דגדדים אלו בוגואנ שהגביל הברכה מעיקרא, הם אליבא דכו"ע, ולכן פסק כן המ"ב בפשטות.

והנפ"מ בזה הוא הפמ"ג הניו אות ג', דאי כהדרך הראשונה, א"כ רק בבירך באופן כללי על סעודתו בעינן שיהיאל אכילת קבע, ורק ככה"ג ליכא היסח דעת באכילה לרבינו יונה. אבל בוגואנ דהט"ז בהגביל בתחילה הברכה, ובא היסח דל"ל דזה גדדים בזה מתי ברכתו מוגבלת ומתי לא, אפשר ד"ל דזה אף בלא קבע, דכל שאין מעשיו מוכיחין שאינו חפץ עוד, אינו מברך, דלא נפסקת חלות הברכה ככה"ג. ואפי' אכל אכילת עראי. אבל אי נימא כהדרך השניה לעיל אות ו' דהט"ז איירי אליבא דרבינו יונה, א"כ גם בוגואנ דפרס פרוסה וכדו בעינן דוקא בקבע דומיא דפרוסת פת דאיירי ביה הט"ז, דאז כיון דקבע יאכל עוד בלא ברכה דדרך להגרר וכו'. וא"כ אי מסקינן כהדרך השניה א"כ מה שא"צ לברך עוד מקערה שלפניו אף הנמשך, היינו דוקא בקבע סעודתו עליו. ואי מסקינן כהדרך הראשונה, אפשר אף בלא קבע א"צ לברך.

וכן איכא גמי נפ"מ במי שאין מביאין לו סעודתו אלא מכינה בעצמו ויודע כל מה שיהיאל, דאי נימא כהדרך הראשונה דסברת דרך להגרר וכו' אמרינן רק בהתכוין בברכה ככלל על כל מה שיביאו לפניו בסעודה, א"כ הכא שיודע מתחילה על מה שיאכל לא אמרינן בזה דרך להגרר, וא"כ הוי זה כנידון הט"ז דהגביל הברכה מעיקרא, וא"כ כל היכא שמעשיו מוכיחים שאינו חפץ עוד לאכול, וכגון שהחזיר האוכל הנשאר למקומו צריך לברך, דהוי זה כמעשיו מוכיחים, שעושה פעולה בקום ועשה נגד המשך האכילה. אבל אי נימא כהדרך השניה דבכל גוואנ אמרינן דרך להגרר ורק בסילוק גמור כמים אחרונים הוי היסח דעת, ומחדש הט"ז (לדרך זו) דבקנה רק פת אחת חשיב גמי סילוק גמור וכנז' לעיל אות ו', א"כ מה שהחזיר האוכל הנשאר למקומו לא גרע מסילוק שולחן, דלא הוי סילוק גמור וא"צ לברך.

ולפ"ז יחא נפ"מ מחדשת דראה בבה"ל קע"ט ב' ב"דה "עד שיהמר בעל הבית" שכתב בשם א"ר דלא רק אחר בעה"ב, כלומר זה שקנה הסעודה, אמרינן דדרך אורח להגרר אחריו, אלא ה"ה בגדול השולחן עי"ש. והיינו דדן האורח הנגרר אחר אחרים, לאו דוקא אחר הבעלים להאוכל, אלא גמי אחר מי שרגילים להישמע לו, וכיון שנשמעים לגדול, א"כ גם באכילה נגררים אחריו. והנה לפ"ז דדרך העולם דנסמכים בסעודה אחר בעלת הבית ודעתם על כל מה שתביא, א"כ לענין זה היינון כאחרים דידה, וא"כ אף שבעה"ב הסיח דעתו מלאכול, מ"מ אם הביאה עוד, א"צ לברך, דדרך העולם להגרר אחר מה שתביא, אולם היא הרי יודעת כל מה שתביא ואינה נוסכת על דעת אחר כלל. ולפ"ז יש לדון אם תוציא עוד מאלו שמעיקרא דעתה היתה שלא להוציא, דלהדרך הראשונה יש נפ"מ ביניהם, דהיא שהגבילה הברכה מעיקרא על מה שהוציאה, והחזירה הנותר למקומו, איכא בזה מעשה מוכיח שאינה חפצה בנותר, וא"כ צריכה ברכה. ואילו שאר המסובין שלא הגבילו הברכה, אלא דעתם על כל מה שתביא, א"כ כיון שהביאה עוד ליכא היסח דעת, דבאכילה כה"ג ליכא היסח הדעת.

אולם אעיקרא דדינא יש לדון במשכ"ת בפשיטות דמי שנטל חתיכה והחזיר הקופסא למקומה הוי זה בכלל מעשיו מוכיחים, דנהה הט"ז כתב דפרס רק פרוסה אחת לא הוי הוכחה מפני שכן הדרך וכנז' ואפשר דרק בזה דהוי שוא"ת מצד שלא פרס, לכן לא הוי גמירות דעת שאינו חפץ עוד, משא"כ בסוגר הקופסא ומחזירה למקומה דהוי מעשה בקו"ע נגד המשך האכילה, הוי לכאורה מעשיו מוכיחים דגמר שלא לאכול עוד, וכן בארנו עד עתה.

אולם אפשר דזה אינו דהרי הט"ז כתב דהגוואנ דמעשיו מוכיחים הוא בקנה רק פת אחת, וא"כ י"ל דרק בזה דאף שיודע שאם ירצה עוד, יצטרך לטרוח הרבה לצאת מביתו לשוק ולקנות ואפי"ה לא קנה אלא אחת, הוי כמעשה מוכיח שודאי אינו רוצה עוד ואף שהוא בשוא"ת דלא"כ לא היה מטריח עצמו בחינם. משא"כ כאן אף שעושה מעשה בקו"ע שאינו חפץ עוד, מ"מ י"ל דאין זה חשיב מעשיו מוכיחים, דאין

התוס' בפסחים, והבאנו הוכחה לכאור גם מדברי "הלבוש" הנ"ל ומסתתף לפוסקי זמננו בדיון הסרת המפה, דדעת האורל"צ דאי"ז חשיב כלל כסילוק, ומביא דברי הכה"ח דכיום בזמננו ליכא כלל לדינא דעקירת השולחן, ועוד.
ה. דעות פוסקי זמננו לענין סילוק השולחנות שעושים כיום בחתונות והאם חשיב די"ז כעקירת השולחן המובאת בימי חכמי הגמ', דעת האורל"צ לגבי פירות דבעינן ברכה לפניהם ואחריהם, ולגבי משקים כתב דאין לברך כלל דאין מסיח דעתו מהם, ודעת מרן הגרש"א והגרחפ"ש דאין לברך כלל רק על דבר הבא לקינוח, ומכריע שם (בס' וזאת הברכה) דסב"ל ואין לברך, עוד מעורר (שם) אם צמא אדם מחמת הריקודים האם צריך לברך ע"מ דשונה דהאם חשיב עדיין כצמא מחמת הסעודה, ע"כ.

אליהו חורי - בני ברק

בענין אוכל קצת פת, האם ומתי נפטור שאר האוכלים

סי' קע"ז מ"ב ס"ק ג. ואם אינו חפץ לאכול פת אלא אוכל מעט פת כדי לפטרם (הדברים הבאים מחמת הסעודה) כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפטרם דלא שיק לומר שהם נטפלים לפת כיוון שלא היה חפץ באכילתו, וכ"ש כשאכל רק פחות מכזית או אולי כיוון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת ברכת הפת פוטרן בכל גווני, (עכ"ל). והאבן העזר (שציין בשערי"צ) הביא ראי הדפת פוטר הכל מהתוס' בברכות לח, שכ' גבי ניל"ש, שהסתפק הר"מ אי יש בו קביעות לברך עליו המוציא וזהו לברך המוציא בפת תחילה, ולמד האהע"ז משם דלא אכל מהלחם [הרבה] אלא רק בירך עליו המוציא, וקבע סעודה על הנילוט", ואפי' הכי פטר כל הדברים, ובשו"ע הגר"ז (שציין עליו השעה"צ) קבונטסר אחרון (אות ב') וכן התהילה לדוד (אות ב') תירצו התוס' לפי המג"א, דכל ספקו של המג"א לא הי' אלא בדברים הבאים לפתת את הפת (כבשר ודגים וביצים וירקות וגבינה), דכיון שעתה אינו קובע על הפת אפ' דאינם נטפלים לברכתו. אבל דברים שבאים למזון ולשובע (כדישין), ואולי תפ"א, וכמו שהזכיר הבה"ל ד"ה ללפת), גם המג"א יודה דיכול לאכול מעט פת כדי לפוטרן [וכמו הניל"ש שעליו דיברו התוס']. ואי"כ יוצא מדבריהם כל מאכל שמצד עצמו בא לשובע, בלי שיצטרף לפת, לא נסתפק בו המג"א שאפ' לפוטרו עם פת בלי קביעות. והמגן גיבורים (שציין עליו בשערי"צ) נטה לומר בדברי התוס' כדי לישב המג"א, דעד כאן לא נסתפק המג"א אם הפת פוטר בלי קביעות, אלא כשאוכל ממנו בסתם, אבל אם מברך על הפת בכוונה כדי לפטור את שאר המינים, ודאי שהוציא אותם ע"י ברכת הפת [ובזה דיברו תוס'] ולדבריו יצא חיידוש, דכל שבירך בכוונה על הפת ע"מ לפטור את הדברים, נפטור בלי שום קביעות לחם, ויש לעיין אם החליט כן המג"א למעשה.

בכמות פת הנדרשת לפטור מאכלים בלי ספק

והנה יש לבאר באיזה שיעור אכילת פת יצא מהספק הנ"ל. דבתחילת הדברים כתב המ"ב (והמג"א) ואם אוכל מעט פת בלי לבאר הכמות המדוברת, ובהמשך כתב וכ"ש כשאכל פחות מכזית. דמסוף הדברים משמע דאם אכל כזית פת, אין כל כך ספק, וממירא משמע דצריך יותר ממכזית, וכיון דסיים המ"ב: דבאופן זה, טוב יותר לברך על שאר דברים ברכה הראויה לכ"א, ולא יאכל פת כלל אם לא בשבת ויו"ט דאז מצוה לאכול כזית פת חשוב הוא ונעשו הכל נטפלים לו, (ע"כ), ונראה מזה דאפי' ללמוד השיעור של קביעות מסעודות שבת, ולענין סעודות שבת כ' השו"ע (סי' רצ"א ס"א) דיכול לקיים אותה בכביצה. והמ"א (שם סק"א) כתב עליו, דלאו דווקא אלא יותר מעט מכביצה, דכביצה מקרי (עדין) אכילת עריא כמ"ש ססי ר"ל. והמחצית השקל הסביר בדפחות מזה (מהשיעור של מג"א) לא הוי שיעור קביעות סעודה, וחזר על סגדה זו בהמשך ביאורו. מונח מזה דעל כל פנים, מעט יותר מכביצה חשוב כבר קביעות, ואי"כ כבר אין ספק כשאוכל שיעור זה גם אם אכלו כדי לפטור שאר המינים. והפמ"ג שם (א"א סק"א) הביא דהפרישה כתב על שיעור כביצה שהזכירו הטור והשו"ע, כדי שתהיה שביעה, ולמד ממנו הפמ"ג דסובר הפרישה שמספיק כביצה ולא צריך יותר מזה (כמ"ש המג"א). ולדעת הפרישה דיש שיעור שביעה מכביצה פת, משמע דבהכי מספיק שיחשב לו שקבע על הפת כדי לפטור שאר המאכלים בלי ספק, ומ"מ נראה מהמ"ב כאן דלסעודת שבת עצמה הוי קביעות לענין זה אפי' כזית כמו שכתב, אף לדכתחילה צריך לאכול אז כביצה כש"ע שם (רצ"א ס"א).

ברכה אחרונה באכל פחות מכזית פת

ובמקרה שאוכל רק פחות מכזית פת, דנסתפק במ"א (והמ"ב) אם נפטרו שאר המאכלים, נראה ברור דלפנין ברכה אחרונה, צריך לברך הברכה הראויה לאותם דברים הנטפלים כדמוכח משעה"צ (סי' ר"ח ס"ק ע), כיון שבלי ספק אינו יכול לברך שום ברכה אחרונה על הפת.

אליהו ברייזנר - בני ברק

שינוי מקום באונס

כתב הרמ"א סוף סימן קע"ח על מה שהביא המחבר ששינה ל"ח הפסק, והוסיף הרמ"א וכן אם הפסיק לנקביו וכיוצא בזה, ע"כ דהכא הנידון על הוצאת נקבים עצמה שתחשב הפסק, וכתב הביה"ל דזה דווקא בסעודת פת אבל בפירות וכו' וכוונתו שאף מצד שינוי מקום יש לדון לחייבו בברכה (ובזמנם זה היה מחוץ לבית שלא מהני ע"כ דעת ממוכדד לחדר או שסתם לא היה דעת כפי שהביא המ"ב (עצמו) וע"כ כתבו שמיירי בפת, והנה מלבד שהרמ"א סתם בזה ולא משמע שמייירי גם בפת וע"כ נצטרך להעמיד כאן דווקא באכל כבר כזית, וביותר, שהערוך השלחן אצילנו הביא את הדין הזה בלי לחלץ כלל דבר שמורה שאין חילוק. ורביאני באגרות משה ח"ה ט"ז י, שדקדק כך וביאר שכל ענין שנוי מקום נקבע רק כשהציאה עצמה היא הפסק וכיון שהיא עצמה אינה הפסק שהרי יציאה לבית הכסא לא חשיב הפסק ממילא הי"ה השינוי מקום

העיר עמש"כ בריש דבריו בזמנם היו עוקרים גם השולחן מהא דבהמשך דבריו לא הזכיר בסעודה גדולה עניין הסרת השולחן אלא משמע דבהסרת הפת סגי ולכאור הא אין מסירין השולחן, ומכריח מכן הנ"ל דלא הוי ליה למיכתב אלא הסרת פת ובזה סגי, וכן נקט גם בבאיה רבה שם ולכאור אם נימא כיסוד הנ"ל דס"ל דטעם דעקירת השולחן אינו בדווקא אלא דהוא מבאר לנו אמאי בזמנם עקרו דעתם מן הפת א"כ אי"ז סימן אלא סיבא להסחת דעתם, ולפי"ז כמ"ש גם בזמננו במקום שמנקין המפות ועורכין אותו אז גם נוהג אי"ז סותר למ"ש בתח"ד עקירת השולחן, וגם הלא עיקר דבריו הוא מתלמידי ר"י הנ"ל ושם מוזכר עקירת שולחן וכמש"ן [וראייתי בספר "וזאת הברכה" דהביא כן בשם הגר"מ אליהו דהחלפת מפה הוי "כסילוק"].

ספק לדעת הב"ח הנ"ל: ומ"ש לעיין עפ"ד הב"ח שהובאו לעיל דהבין בדעת התוס' וגם בדעת השו"ע דאפי' שהסירו הפת לגמרי כיון שדעתנו לאכול פת כל שעה אי"צ לברך, מה יהה במקום דהסירו המפה וערכו מחדש האם גם אי"צ לברך, ובאמת בספר הנזכר לעיל כתב דלדעת הב"ח והמג"א בכה"ג דיסירו המפה ועיכורו את זה מחדש בעינן גם לדעתם לברך. דעת האורל"צ דבהסרת מפה אי"ז חשיב כסילוק: ובאורל"צ ח"ב פי"ד הי"ג נקט בזמננו במקום דאין מסלקין ועוקרין השולחנות נקטינן דסב"ל ואין מברכין ודוקא במקום דעוקרין השולחן כגון בחתונות שעוקרים השולחנות קודם ברהמ"ז ומביאים לאחמ"כ פירות וכדו אז בועינן לברך לפניו ולאחריו, וכן הביא בשם הברכ"י אות ב' בשם מהר"ש אלגאזי, ובמקום שהסירו המפה כתב דאין לברך דהא אפי' אם עקרו השולחן לגמרי יש שכתבו שלא לברך וע"כ אם מורידים המפה בלבד אין להחשיב די"ז כסילוק, ודלא כנ"ל.

דעת הכה"ח דאין "סילוק" כלל בזה": ובכף החיים אות י"ד כתב דלע"ז נראה דמסתמיות דברי השו"ע משמע דדי"ז ל"ש אצלנו כלל ל"ש סעודות גדולות ול"ש קטנות ל"ש אם מסירין הפת והשולחן וגם אם מביאים שולחן אחר אין לברך אחריהם דווקא בזמנם היה טבעם כיון שמשכו ידיהם מן הפת אין אוכלים כלל, משא"כ אצלנו דאין מושכין ידיהן מן הפת וכ"ז דיביאו בפניהם פת יאכלו מעט וע"כ אפי' אם מסירים השולחן אין לברך אחריהם, ע"י"ש.

ה. דעות הפוסקים לגבי סילוק שולחנות "שבחתונה" וכדו: הבאנו לעיל דעת האורל"צ דבחתונה לגבי פירות בעי לברך בתחילתם וסופם, ולגבי משקים כתב דאין לברך והטעם לפי שאין מסיח דעתו ממשקים, גם מיני מזונות אין לברך לאחריהם כלל וגם לפניהם רק ע"מ דהוי בתורת ודאי דהוא פת הבאה בכיסנין. וב"זאת הברכה בס"פ ח' הביא בשם הגרש"ז אור"יבך זצ"ל והגר"ח שינברג שכיון שבחתונה דעתם לסלק השולחנות רק לצורך הריקודים ודעתם לאכול מנה אחרונה אי"צ לברך ברכה אחרונה ורק ברכה ראשונה ע"מ שבאים לקינוח. ולגבי מזונות כנ"ל, ולמעשה מכריע שם דסב"ל וע"כ אין לברך ע"מ שאוכל אחר סילוק השולחנות בחתונה, ובפרט לאותם הדעות דאדם האוכל עוגות דינו כפת וחשיב כממשך לאכול פת, אולם אם אוכל מנה אחרונה צריך לברך עליה כדין אכילת מנין מתיקה הבאים בסעודה, [ועוד יש לעורר אם אחר סילוק השולחנות נמצא האדם כתוצאה מריבוי הריקוד וההזעה צמא ואז בבואו לשתות צריך לברך דאין צמצונו נובע כתוצאה מהאוכל שאכל בסעודה ודמי למאי דאיתא בב"י סימן קע"ד ס"ד וז"ל "כתוב באהל מועד (דרך א' נתני ר') יין שישלפי המזון פוטר את שלאחר המזון כמה דברים אמורים שבבתות ובימים טובים וכו' ואיזה יין נקרא שלאחר המזון כל שסח הרבה לאחר הסעודה קודם ברהמ"ז ומרוב שיחה צמא לשתות אבל אם צמא מחמת האכילה אפילו לזמן מרובה אחר שהפסיק אכילתו אם לא בירך עדיין ברהמ"ז כל יין שישלפי המזון פוטר את שלאחר המזון פטר אותו דלשורת המאכל הוא" עכ"ל. וכתב בס' "וזאת הברכה" דהורה לו הגרחפ"ש דגם כגון דא אין לו לברך דזה חשיב דצמא מחמת אכילתו הראשונה].

והנכון לעשות כדי לצאת ידי כל הדעות דישמור קצת פת ואפי' פחות מכזית עד שתהיה כדי שיחשב שלא סילק דעתו מן הפת אז לכוע' אי"צ לברך אמאי דאכל, או דינהיג לברך ברהמ"ז קודם שיקומו לשמח חתן וכלה, וכן עוררו מחמת הנ"ל בהרבה מן הפוסקים האחרונים. ע"כ.

לסיכום

א. נח' הראשונים בדיון לאחר סעודה האמור בגמ' האם הוי על דברים הרגילים לבוא בד"כ לאחר הסעודה ע"כ אפי' אם הביאם בתוך הסעודה מתחייב עליהם, או דאמור ע"ד הבאים מחמת הסעודה בד"כ, וכ"ש דאין באים, דמתחייב עליהם לאחר סעודתו בברכה לפניהם ולאחריהם. ובשו"ע סתם דבריו כדעת השניה.

ב. מח' הב"ח והב"י בהבנת דברי התוס' במאי דכתב דאין די"ז מצוי בינו לפי שאין אז מושכין ידינו מן הפת עד לאחר ברהמ"ז האם קאי אפי' במקום דסילקו את הפת מן השולחן לגמרי אף בסעודות גדולות, וכך הבין הב"ח ודלא כדעת הרא"ש דתלה זאת בסעודות קטנות דווקא, אולם דעת הב"י בתוס' דהוי כהרא"ש, והב"ח הבין כן גם בדעת השו"ע ודלא כ"טור".

ג. דעת התר"י והרשב"א ועוד ראשונים דבמקום דהוי סילוק השולחן רק אז מתחייבים בברכה אולם במקום דלא סלקו ועקרו השולחן לא, ומנגד דעת התוס' "מרדכי" והרא"ש ועוד דלא הזכירו כלל ענין סילוק השולחן אלא מאי דסלקו ידיהם מן הפת, מבאי דעת "הלבוש" והנו"כ שם בשיטתו, ומכל המתבאר משמע דאכיל מנה השולחנים במקום דלא סילקו השולחן האם חשיבי כסילוק ידיהם, ונפק"מ בסעודות קטנות.

ד. מביא לבאר דלכאור ליכא מח' הראשונים בזה ובאמת גם הך הראשונים דס"ל דבעינן עקירת שולחן יודו דכיום בהסרת המפה סגי, ועפי"ז מישב דעות הראשונות ומוכיח כן מדברי

אע"פ שסימו לאכול כ"ז שלא ברכו כמו בתוך הסעודה דינינן ליה וטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה אחריו עכ"ל. וכ"מ מדברי הרשב"א וז"ל, ומיהו די"ז דלאחר סעודה ליתא השתא בזמנם הוא דהוי מסלקין לאחר בגמר סעודה הוא דמשכח"ל לבתר סעודה דהינו טאחר סילוק אבל לדידן אע"ג דגמר מלאכול כל היכא דמנחא תכא קמיה לא מסלק דעתיה ממוכליא וממשתיא וכ"כ בתוס' עכ"ל, וכ"כ בספר "הפרדס" ובספר אורחות חיים, וכ"כ במג"א ס"ק ז, ולי נראה שהטעם כמו שכתבו תלמידי רבינו יונה וז"ל דוקא בימיהם שהיו נוהגין לעקור השולחנות קודם ברכת המזון וע"כ נראה כסעודה אחרת אבל אנו שאין מסלקין השולחן אע"פ שסימו מלאכול כ"ז שלא ברכו בתוך הסעודה דינינן לה עכ"ל.

והנה מדברי התוס' הנ"ל וכן מדברי "המרדכי" וכן משמע מהרא"ש ומהסמ"ג (עשין כז) דהכל הוי תלוי רק בסילוק ידם מן הפת [להבנת הב"י ולהבנת הב"ח בתוספות עיין בגי"ל] ולא הזכירו כלל עניין סילוק השולחן מלפניהם, ולדבריהם כל שהסירו הפת מן השולחן הוי כאחר סעודה, וכ"מ מדברי "הטור" דכתב דבסעודות גדולות שאחר שמושכין ידיהן מן הפת מסירים את הפת מן השלחן מברכים על הכל ולא הזכיר כלל דין דסילוק השולחן, משא"כ לדעת הראשונים הנ"ל אע"ג דסידרו השולחן מחדש וערכוהו כל שלא סילקוהו ל"ח כסילקו דעתם מן הפת ומיחשיב ככתוב הסעודה.

"ובלבוש" כתב וז"ל, וזה הדין האחרון לא היה נוהג אלא בימי חכמי התלמוד שהם היה מנהגם כן שבסוף הסעודה היו מושכין ידיהן מן הפת ומסירים אותו מן השולחן וגם השולחן עימו וכו' וע"י הסרת השולחן היה להם היכר טובא שכבר נגמרה הסעודה ומשכו ידיהם מן הפת לפיכך היו טעונים ברכה בפנ"ע לפניהם ולאחריהם וכו' מיהו גם בימנו דווקא בסתם סעודות אינו נוהג אבל בסעודות גדולות שרגילין לאחר גמר האכילה שמושכין ידיהן מן הפת ומסירין אותו מעל השולחן ומנקין המפות וכו' אז גם הדין הזה נוהג בינו ועריכין לברך על כל מה שמביאים מן הדברים הנוכחים בין לפניהן בין לאחריהן, ובמלבושי יו"ט שם עמד ע"כ בדבריו ברישא כתב תרתי גם משיכת ידם מן הפת וגם דינא דהסרת השולחן וכתב דמקור דבריו הוי מתלמידי רבינו יונה הנ"ל ובדבריהם לא הוזכר כלל עניין הסרת ועקירת השולחן וע"כ לא הו"ל למיכתב תרתי וכמ"ש התוס' והרא"ש הנ"ל, ובאליה זוטא הביא דהעיקר בדבריו כמ"ש אח"כ בסעודות גדולות ושם לא הזכיר הסרת השולחן אלא מושכין ידיהן מן הפת וכו' ועפ"י"ד הוי דעתו באמת כהך הראשונים דהעיקר הוא סילוק ידיהם מן הפת [ועי"ש בהערות "ללבוש" דתמהו לכאור ע"ד המלבושי יו"ט דהא מדברי הנ"ל שהובאו רבינו יונה בדברי המג"א משמע דהוי בזמנם עקירת השולחן ע"ש].

ולכאור מכל המתבאר הנה דהוי בזה מחלוקת הראשונים. וכן משמע מדברי "הביאור הלכה" כאן דהביא לדעת "הטור" והלבוש דבסעודות גדולות שרגילין למשוך ידיהן צריכין לברך, ומנגד הביא דעות החולקים דדוקא בזמנם שהיו רגילין לסלק השולחנות ע"כ נראה כסעודה אחרת משא"כ אנו שאין מסלקין השולחן כ"ז שלא בירכו ככתוב הסעודה דמי אע"ז דאין דעתם לאכול פת יותר, ואע"כ דיש חלק מן הראשונים דהזכירו עניין סילוק השולחן, אולם עכ"פ מדעת הרמב"ם הרא"ש תר"י ובר"ח המובא באו"ז לא נקטו כלל די"ז ומשמע מדבריהם כמ"ש "הטור". וכ"מ מדברי הרב בן איש חי [שר' פרשת נשא אות י'] דכל שדעתם על הפת בזה נפטרים מברכה, אולם בשעה שמסירים את הפת היו צריכים לברך על כל מה דהביאו לפניהם.

ד. ביאור דליכא מח' לראשונים הנ"ל ונפק"מ בהסרת המפה מע"ג השלחן: וראייתו בספר ברכת ה' לרה"ג ר' משה לוי זצ"ל שכתב ליישב דעות הראשונים בזה דבאמת לא נחלקו ומש"כ התר"י שיע"י עקירת השולחנות נראה כסעודה בפנ"ע ומש"כ הרשב"א שכ"ז שהשולחן מונח אינו מסלק דעתו מהאכילה דהוא משום שמסתמא שכל זמן שהשולחן מונח כאן עדיין הפת נמצאת עליו ובדאי דגם אם איכא כאן שולחן בפנינו שסילקו מעליו את הפת בודאי מסיחים דעתם מהפת אלא שבזמן חכמי המשנה היו כ"א עם שולחן קטן לפניו והיז דרכם לסלק השולחן מלפניהם בגמר סעודתם ומכיון שהיו מסלקין אותו לגמרי היו עוקרים דעתם מהפת משא"כ בזמננו שממשיכים לאכול על אותו שולחן גדול מסתמא הפת והאוכל אין מסירים אותם עד לאחר ברהמ"ז בזה גם אותם ראשונים יודו שבאמת אין מסיחים דעתם, וכן מבאר לכאורה מדברי התוס' בפסחים ק"ג: ד"ה אגז שכתבו "ומיהו אין אנו מסלקין ידינו מפת עד ברכת המזון והכל קרוי תוך הסעודה ואין שום דבר טעון ברכה אחריו דברכת המזון פוטר, ובימי החכמים היו מסיחים מן הפת בעקירת שולחן קודם ברהמ"ז ואז היו רגילין לשתות יין ולאכול פירות, ומשמע דזה הטעם שבזמן החכמים היו מסיחין דעתן מחמת עקירת השולחן וממילא הפת כבר לא היתה מונחת בפניהם, ולפי"ז יצא דגם בזמננו אילו הרימו המפה וניקו השולחן והסירו והביאו מגדנות ופירות בודאי נחשב כסעודה חדשה וחייב לברך ע"מ שהביאו לפניו, ואפשר שגם החולקים כב"ח והמג"א יודו בזה דאם הסירו הפת וערכו במפת חדשה ואין זכר לפת הו"ל כסילוק ועקירת השולחן.

לכאור הוכחה מדברי "הלבוש" כנ"ל: ובאמת דהנה לכאור למעיין בדברי "הלבוש" הנ"ל נראה עכ' זה דהביא דדי"ז לא נוהג אלא בימי חכמי התלמוד שמנהגם היה שבסוף הסעודה היו מושכין ידיהן מן הפת ומסירין אותו מן השולחן "וגם השולחן עימו" וכו' ולפיכך היו טוענים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם, ובהמש"ד כתב דעכשיו אי"ז נוהג בימנו שאין אנו מסירין השולחן מלפנינו ואין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת ולהסירו מעל השולחן עד ברהמ"ז אבל בסעודות גדולות שרגילין לאחר גמר האכילה מושכין ידיהן מן הפת ומסירין אותו מעל השולחן "ומנקין המפות" ועורכין השולחן בפירות ומיני מגדים אז גם הדין נוהג ע"כ, ובמלבושי יו"ט

טרחא בזה לשוב וליטול עוד, דהא הכל לפניו ובקל אפשר לו לאכול עוד, והוי זה כפרס פרוסה דדרך ליטול עוד, ולא הוי גמירות ממש שלא לאכול עוד. ולפ"ז אין חילוק בין נטל מקערה שלפניו ודעתו רק לחתיכה אחת ונמלך לעוד, לבין נטל מן הקופסא וסגר, דבכל גוונא אין כאן מעשיו מוכיחים, אלא רק חשב שסגי ליה בזה ונמלך, והוי כפרס פרוסה דא"צ לברך עוד.

וכן לפ"ז אין חילוק בין ביאין לו סעודתו לבין מכינה בעצמו (לעיל אות ט), וכן בין בעלת הבית לשאר המסובין (לעיל אות י'), דכן מה שמחזירים אוכל הנוטר למקומו, לא הוי זה מעשה המוכיח, והוי רק כפרס פרוסה אחת דא"צ לברך על השניה וכו'. רק דלפ"ז ד"ב החילוק שבין רבינו יונה להט"ז (לעיל אות ד') ויש לדון בכל זה טובא בעוד חילוקים וסברות ויתבאר אי"ה בסי' ר"ו.

יצחק מרסיאנו - בני ברק

בדיון דברים הבאים לאחר הסעודה ובגדרי סילוק והמסתתף

א. מח' הראשונים בדיון ד"לאחר סעודה" מברך לפניו ולאחריו: גמי ברכות מא: "אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם, לאחר הסעודה טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם". וברש"י גרס "דברים הרגילים לבוא לאחר סעודה" כגון פירות, וכ"פ בחולין קיא: "כלומר הרגילין לבוא לאחר סעודה אפי' הביאם בתוך הסעודה חייב לברך עליהן דאינם נפטרים. וכ"פ בה"ג וכו"פ הר"י מלולני ובשיבולי הלקט ובפסקי הרי"ד ובחיידושי הרא"ה. אולם תוס' ד"ה לאחר פירשו דאיירי אכולהו דברים שהזכרנו בין הרגילין לבוא מחמת הסעודה בין אינם רגילים ולא גרסינן דברים הבאים לאחר הסעודה וכמו דגרס הרש"י אלא לאחר הסעודה, דאם הביאו מכל הדברים שהוזכרו אחר שמשכו ידיהם מן הפת שוב אין הפת פוטרתן כלל והוי כמו שאכלו בלא שום סעודה, וכ"פ הרא"ש בסי' כ"ו דכיון שמשכו ידיהם מן הפת כל מה שהביאו לפניו בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין אינם באים חייבים בברכה בין לפניהם ובין לאחריהם דהמוציא וברהמ"ז אינם פוטרים אלא מה שנאכל תוך עיקר הסעודה, וכ"כ "במרדכי" ק"לה לאחר הסעודה, פי' לאחר שמשכו ידיהם מן הפת קודם ברהמ"ז אז כל מה שהביאו לפניהם בין מיני מליח בשר ודגים בין מיני פירות טעונים ברכה לפניהם ואחריהם, וכ"פ ברבינו יונה. ו"בטור" כאן סתם דבריו כדעת התוס' והרא"ש הנ"ל "דלאחר סעודה פירוש כל מה שהזכרנו למעלה בין הבאים מחמת הסעודה בין הבאים שלא מחמת הסעודה, וכ"פ בשו"ע בס"ב, ובביה"ל עמד ע"כ דמדברי השו"ע משמע דקאי אכל מה דהזכיר בס"א ואפי' אדיסא וכתב דיש הרבה פוסקים דחולקים בזה, והביא שם דברי הרשב"א דבין דיסא ובין בשר ודגים אי"צ לברך לא לפניהם ולא לאחריהם מפני דהם עצמם עיקר סעודה הם שבאים להשביע, ועי"ש מה דמסיק דעכ"פ סב"ל ואי"צ ברכה בזה לאחר סעודה, וכתב דבאמת המג"א פירש דאירי על בשר ודגים ואולי בכוונה פירש כן ולא על דיסא דהוי כתבשיל מגור, אולם עכ"פ מסתימת לשון השו"ע משמע דקאי אכולא, עיי"ש.

ב. מח' הב"ח והב"י בדעת התוס' בגדר "סילוק": והנה בתוס' שם כתבו אחר די"ז, דאי"ז מצוי בינו עתה בזמן הזה לפני שאין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת עד לאחר ברכת המזון וכל שעה שאנו אוכלין פירות או שום דבר קודם ברהמ"ז דעתנו על הפת, כן כתב "המרדכי" ועוד ראשונים, ומדייק בב"ח דמפירושו זה משמע דאף בסעודות גדולות שדרכם היה להסיר הפת מן השולחן וקובעים עצמם לאכול ולשתות במיני פרפרת בכז"ז אינם חייבים בברכה כלל מכיון שתמיד דעתם על הפת למרות שאינה בנמצא לפניהם ונפטרים מברכה לאחריהם בפירות (ובדברים שאינם נפטרים בברכה הראשונה ובשאר דברים הנפטרים בסעודה מברכה הראשונה פטורים), אולם מדברי הרא"ש שכתב שדי"ז דר"פ אינו מצוי בזה"ז לפי שאין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת עד ברהמ"ז משמע דזהו דווקא בסתם סעודות דיין דאף לאחר שקובעים עצמם על דברים אחרים בכז"ז אין מושכין ידיהן מן הפת ואין מסירין אותו אולם בסעודות גדולות שמסלקין הפת מן השולחנות באמת טעונים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם, והוה מה שכתב "הטור" דאין די"ז מצוי אלא בסעודות הגדולות שאחר שמושכין ידיהן מן הפת מסירין אותו ועורכין השולחן בפירות ובמיני מגדים ואז חייבים על כל הדברים הנ"ל בין לפניהם ובין לאחריהם. אולם "בבית יוסף" אחר דהביא לכל הך ראשונים כתב ד"הטור" סתם דבריו כדברי התוספות והרא"ש ולא חילק כדברי הב"ח בין דעת התוס' שתמיד אדם לא מסיח דעתו אפי' במקום שמסלקים הפת מע"ג השולחן לדברי הרא"ש, ובב"י תמה דהא מלשון התוס' והרא"ש דכתבו דאין די"ז מצוי דה"ה והטור" כתב בו דרגילין בו בסעודות גדולות, אי"ז תימא, לדעתם היתה לגבי סעודות קטנות שאע"פ שגמרו הסעודה אין מושכין ידיהן מן הפת אולם בסעודות גדולות מצוי הוא מאד לפי שרגילין לסלק הפת ודאי שטעונין ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם, ולדעתו אין מקום לחדש בדעת התוס' שדעתו תמיד על הפת גם במקום דסילקו כבר הפת מן השולחן אלא תלי אין הוי הפת על השולחן או לא, ובב"ח כתב לדייק מדברי השו"ע בס"ב דסתם בדבריו דבזמננו אנו אין אנו רגילין למשוך ידינו מן הפת עד לאחר ברהמ"ז ולא חילק בין סעודות גדולות לקטנות כמ"ש בטור.

ג. דעות הראשונים דסילוק הינו עקירת השולחן: והנה בתוס' ר"י הזקן (שם כתבו וז"ל ורבינו יצחק הזקן ז"ל אמר דהא דאמרינן לאחר סעודה טעונים ברכה בין לפניהם ובין לאחריהם זהו בימיהם שהיו נוהגים לעקור השולחנות קודם ברהמ"ז וע"כ אמרו שאינו מצורך עם מה שאכל שנראה כסעודה בפנ"ע וצריך לברך עליו תחילה וסוף אבל אנו שאין מנהיגיו לסלק את השולחן עד שסימו לברך ברהמ"ז

שבזה, ע"כ.

ולפום פשוטו הדברים צ"ע מה נוגע דין השינוי מקום לפעולה לשמה יצא הסועד והרי אף כשיצא להביא דבר מחדד שני הרי בזה אין צד שיהיה הפסק ורק הכוונה בזה מצד השינוי מקום, וע"כ שצריך לבאר ענין זה לא רק מצד הנ"ל. ובעצם דין השנוי מקום נראה מבואר בפוסקים שהוא ענין של היסח הדעת גרידא, הן אמנם שהיה שייך לדון ולומר שעניין השנוי אינו בהיסח הדעת רק בקביעות הסעודה במקום המסויים והוא דין חיובי שכשאדם מברך במקום המסויים הרי מועילה לו ברכתו לסעוד באותו מקום וכך לכאור מוכח מזה שצריך לברך מחדש ושונה מדין היסח הדעת שאין צורך ברכה אחרונה והכא בעינן (לדעת המחבר).

אך נראה ברור לא כך אלא עיקר הדין שינוי היינו ההיסח הדעת ומ"מ בעינן ברכה חדשה כיוון שבעלמא מה שבהיסח הדעת לא מברכים הוא מכח שע"כ אדם באמצע לסעוד משא"כ בשנוי מקום זה סוג היסח הדעת שלא בא בסתירה למציאות שהוא סועד שהרי הוא מוגדר כסועד גם בשינוי אלא דומה להחליף את מקום סעודתו (ויצא שהעובדא שהוא סועד מצד אחד זה עושה הסח הדעת שכיון שהיה אוכל פה וקטע את האכילה הרי הסיח דעת מלאכול פה ומצד שני זה סיבה לברך פה שהרי היא קטעה את הסעודה וכו"ל) מכיון שעיקר הענין בשנוי מקום גדר של היסח הדעת היה שייך לומר שכל מה שהוי היסח דעת הוא רק היכא שהוא מרצונו קטע את הסעודה אך היכא שהוא לאונס קטע את הסעודה הרי מנועם לא היה כאן היסח כלל.

ואף שבגדרי היסח הדעת בתפילה וכי"ב מצינו להיפך בהל ק"ש סי' ס"ה שבאונס מיקרי יותר הפסק, יש לחלק בזה כיון שההתיחסות של ההפסק בק"ש הוא לנתק את החצי הראשון שהוא עמד בפני עצמו שהרי כל ערכו הוא רק כחלק מק"ש של אף כי כשהוא נקטע הרי אבד ערכו ומשא"כ בסעודה לא אכפת לו לקטוע את החצי השני להגדירו בפני עצמו דזה לא יפגע בגדר הסעודה שהיה עד השנוי, רק עיקר מה שזה יעשה הוא שההמשך ההוא יקרא דבר חדש, וממילא צריך לברך ע"ז. ובהו תלוי אונס ורצון בסברות הפוכות דאונס מיקרי יותר ניתוק והיטח מהחלק הראשון דהוא "נקטע" משא"כ ברצון דאי"ז שנועצר הק"ש וכו' אך כלפי ההמשך הרי אונס עדיף שהוא דעתו תמיד על הסעודה וההמשך שלה וממילא ניחא מה שבכל מקום שההתחלה מוכרחת לסוף, אונס הוא יותר שינוי, ואילו היכא שאין ההתחלה מוכרחת הסוף אונס אינו שינוי מקום כלל, ודו"ק.

וכבר הביאו האחרונים שהיכא שאינו פוסק סעודתו ומאכלו בפיו אין זה שינוי מקום דבר המורה כנ"ל טענתו היסח הדעת, וממילא לשי' הכא שנתמיד זה שעשה דבר שנוגד את סעודתו זה מגדיר היסח הדעת שהרי מצד הסעודה הרי הוא היה צריך להמשיך במקומו הראשון.

אברהם דרעי - נוה יעקב

בענין לא יעמוד בין היושבים

בבאר היטב סי' ק"ע סקט"ז מביא את המסכת דרך ארץ לא ישמח אדם בין הבוכים וכו' ולא יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים, כללו של דבר אל ישנה אדם דעתו מדעת חבריו ובני אדם.

ויל"ע האם כשעומד בין היושבים משום שיש לו סיבה כגון שיש איזה ענין לעמוד במה שאומרים האם גם בזה נאמר לא יעמוד בין היושבים, שלחתי למרן הגרמ"ק שליט"א: במסכת דרך ארץ לא יעמוד בין היושבים, מי שרוצה לעמוד בלכה דודי בבית כנסת וכולם יושבים האם מותר, וענה לי: אם יש לו סיבה רשאה, [כלכה דודי מקובל שהמחבר ר' שלמה אלקבץ זצ"ל, התנה ג' תנאים במפורש לכה דודי, שייאמרו בניגון, ובעמידה, ועוד תנאי, ולכן יש שמקפידים לעמוד בלכה דודי]. וראיתי שכמו שענה לי מרן הגרמ"ק שליט"א כן כתב החיד"א בספרו טוב עין סי' י"א וז"ל: אכן לכאור יש להעיר ע"ז ממ"ש במגילה דף כ"ב מ"ט דכ"ע נפול על אפייהו ורב לא נפיל ומשני דאין פישוט דיים ודע"ה עביד ולא נפיל על אפיה דלא משני ממנהגיה, וקשה דהא אמרי' לא יעמוד בין היושבים ולא ישב בין העומדים, והרב מהר"י חאגי"ז ז"ל בספר קרבן מנחה סי' ש"ץ תי' דגברא רבה שאני ע"ש, ולי ההדיוט אינו מחור, אך י"ל חדא, כי נפול כ"ע אאפייהו לא מנכר כ"כ דרב לא נפיל דכולהו טרידי בנפילת אפים ואינם מסתכלים בו, ולאחר שסיימו ורואים דרב לא נפיל יאמרו דגם הוא נפל ומיהר לסיים. **א"נ דכי אמרינן לא ישב בין העומדים וכו' היינו שלא יש לו טעם** אבל הכא רב טעמא טעים דאיהו פישוט דיים ורגלים עביד ולא משני ממנהגיה אבל בלי טעם אין לעמוד בין היושבים וכו'.

ובשד"ח ח"א עמוד 399 כ' וכאשר זיכני השם ובאתי לגור בארץ הקדושה אחזתי במנהגי דל"ן לעמוד לעניית קדיש אף שראיתי שחכמים ורבנים גדולים צדיקים יושבים והיה לבי מגמגם בין לתחזי כי יוהרא או משום מה שאמרו רז"ל **לא יעמוד בין היושבים** ולא החלטתי לחזור ממנהגי וסמכתי על מה שהיה רשום בזכרוני דבכל כי הא דיש ויש כמה רבנים שסוברים שמשורת הדין צריך לעמוד העושה כסברתם אין תופסין אותו על כך, ולא איסתייעא לי לעיין בזה בספרי הפוסקים לדעת אם יש בזה משום יוהרא וכו' ונמשך הדבר כן כמה חודשים ועתה ראיתי מה שהאריך גאון עוזנו הרב פתח הדביר בסי' קמ"ו אות ג' שנשאל על חכם אחד שעומד בשעת קריאת התורה וכל העם יושבים ואינו אומר שעושה מצד חומרא אלא אומר טעם אחר לעמידתו אם יש בזה משום יוהרא, ונתשובתו שאל במים אדירים והאריך לבאר אם בדבר של בעת שעושה האדם יש חשש יוהרא, והעלה דאם הוא דבר שמגיע לזה זלוול לאחרים אף שהוא דבר של צער אין לעשותו בפני אחרים, ועל פי זה כ' על דון השאלה דכיון שכל הקהל יושבים והוא לבדו עומד חשיב יוהרא שזה חשיב זלוול לאחרים שאין מכבדין התורה כמותו, שוב כתב כד דייקטן

שפיר אין בנדון זה משום יוהרא דזה היה שייך אם האומרים לעמוד בקריאת התורה היו דבריהם רק משום חסידות אבל באמת הרי יש כמה פוסקים שסוברים שמדינא איכא חיוב לעמוד בשעת הקריאה א"כ האומר ועושה לחוש לדעתם אין בו משום יוהרא, והאריך לבאר כל זה וכתב בדף קס"ב ע"א באופן דעלה בידינו דמדינא הקם בשעת קריאת התורה לא הוי יוהרא, **וגם ליכא משום לא יעמוד במקום היושבים** וכו' [בתפח הדביר מבואר דרך כשיש שיטות שחיבי יכול לעמוד אבל משום מדת חסידות לא, ויל"ע האם החיד"א שהבאתי מספרו טוב עין חולק על זה שכ' דאם יש סיבה יכול לעמוד ולא כ' איזה סיבה]. והשד"ח ממשיך להדיא שמ"מ הפתח הדביר כ' לא לעמוד בקריה"ח כיון שהאר"י ז"ל לא היה עומד אינו רשאי לעמוד [נכמ"כ יצא מזה שגם בקדיש לא יהיה רשאי לעמוד - שד"ח], והשד"ח חולק על הפתח הדביר וכו' שממה שהאר"י"ל לא היה קם נוכל רק ללמוד שאין "חיוב" לקום אך לא נוכל ללמוד מזה שיש קפידיא לא לעמוד, ולכן פסק השד"ח שבקריאת התורה ועניית קדיש מי שרוצה לחוש לדעת הסוברים שמן הדין צריך לעמוד שפיר עביד, ואפשר שגם מרן חיד"א הבין כן בדעת רבינו שאר"י שלא היה מקפיד שלא יעמוד אדם בשעת קריאת התורה **דמה קפידיא שייכא במה שאדם רוצה לעשות לכבוד שמים ולכבוד התורה הקדושה** רק שלא היה הוא עומד לפי שהדין כן לדעתו כדעת הסוברים שא"צ לעמוד ולכן שפיר כתב בספרו לדוד אמת שיש חסידים שעומדים בשעת קריאת התורה.

בענין תליית לחם

בכף החיים סי' ק"פ אות י"ד כתב איתא בפסחים ק"א: תלאי בביתא קשה לעניותא, ופרש"י התולה פתו באויר בתוך סל אחד, ולא אמרן אלא ריפתא אבל בישרא וכוורי לית לו בה, פארי (פי מורסן) בביתא קשי לעניותא, נשורא (פי פיזירון) בביתא קשי לעניותא, עכ"ד הכה"ח, ומובא דין זה גם בשו"ע הרב. וישל"ד ולעיין בכמה דברים בענין זה. **בספר שמירת הגוף והנפש** להגר"י לרנ" שליט"א כ' בסי' י"א התולה פת בתוך הסל קשה לעניות, אבל בבשר ודגים אין לחוש, ועוד כתב יש להסתפק אם זה נאמר רק בפתו או בכל פת דבגמי כתוב ריפתא וסילתא סתם אך ברש"י ורשב"ם כ' "פתו", ועוד כ' רש"י "לסל"ו ופת בתוכו ובגמי כתוב סילתא ורש"י ורשב"ם כתבו סילתיה (דהיינו סל) וא"כ אויל דוקא בפתו יש קפידיא אבל בפת או סל של אחר לא, וכ' דכמובן דבדבר סגולי ונסתר כזה א"א לקבוע דהוא למעלה משכילנו. ובאמת **באור לציון** ח"ב פ"ב סעיף י"ח כ' דיש להקל למלמד תינוקות לתלות תיק הילדים על המתלה לפי מה שכתב רש"י בפסחים "פתו", שכיון שהוא ענין סגולי י"ל דהיינו דוקא פת שלו אבל של אחרים אין לחוש, ע"כ.

ובספר ברכת השם להגרמ"י פארהאנד שליט"א רוצה לרדות דאף אם זה רק ענין סגולי אפשר לומר שלא יתלה אחר פתו דאע"פ שאין קפידיא על העושה פעולת התליה מ"מ כיון שיש קפידיא על בעל הפת חלה עליו עניות אם פתו תלויה וכלשונא דהגמ"י והשו"ע הרב הלכ' שמירת הגוה"נ סעיף ט' "פת תלויה באויר" וא"כ מה מועיל אם המלמד יתלה התיק, וגם הדיוק מרש"י שכ' פתו הרי בד"ה תלא לסילתיה כ' רש"י לסלו "ופת" בתוכו ולא כ' פתו משמע שמספיק שהסל יהיה שלו, ובד"ה תליא בביתא ר' רש"י התולה בתוך סל אחד משמע שהפת צריך להיות שלו ולא הסל. וא"כ משמע שסגי שאי מהם יהיה שלו, ולא כמש"כ בס' שמהגוה"נ להסתפק דאם אחד מהם לא שלו אויל אין הקפידיא, וגם הדיוק מרש"י כ' לסילתיה, רש"י בחגיגה כ' לסילתא. ועוד הוסיף הברכת השם דכל דבר אחר צליון רק אם באמת זה ענין סגולי, אך הברכת השם רוצה לומר דזה לא רק ענין סגולי אלא גם ענין של בזיון לפת שאינו נוהג בו כבוד הראוי לו דבגמי כ' שבבשר ודגים אין קפידיא דאחריהו הוא ומיד אח"כ הגמ" גם כתובת נשורא בביתא (פיזירון) קשה לעניות דזה ביזוי לפיזירון שדורס עליהם כמו שמשמע בפוסקים בסי' ק"ד דאין לאבדם דרך בזיון, וכן מבוי בשבועת יעקב ח"ג סי' ג"ב שזה גם משום בזיון וא"כ שיש בזה גם ענין של ביזוי מ"ש בפת דידיה או דחבריה, אך כתב הברכת השם **מיהו מנהג העולם להקל בזה ותולין תיק האוכל של הילדים ושקיות עם לחם ע"ג מתלה**, ובי' דיש ליישב את מנהג העולם דבשו"ע הרב כ' תלויה "באוויר" (זה לשון רש"י ורשב"ם) ולכאור הרי כל תליה באויר, אלא יתכן שבאו לאפוקי כשתלויה ע"ג הקיר וכיוצ"ב שאין דרך בזיון ורק כשתלויה ועומדת מלמעלה מהתקרה באמצע האויר כדרך מוכרי בשר ודגים שותולים את הבשר מלמעלה אז זה דרך בזיון וקשה לעניות, ועוד כ' דאפשר לומר שבגמי הרי כתוב שבדבר שאחריהו בהכי מותר ובזמננו שהדרך לתלות כל דבר אין בזה בזיון כלל, ואע"פ שכמה אחרונים כתבו לא לתלות פת מ"מ בשו"ע ומג"א ושאר אחרונים לא הוזכר ומשמע דס"ל שלייתא בזמנינו ואולי סומכים העולם על השמטת הפוסקים, ומביא שמצא **דהגרש"י אויערבאך זצ"ל** כתב [מובא במאורי השבת ח"ב מכתב י"ל אות ד'] דלתלות תיק ע"ק לחם לאו דרך בזיון הוא ולכן מותר, ובהגהות למטה קס"ו כ' המחבר של מאור השבת **להסתפק דאולי לא התיר הגרש"י זצ"ל רק בתיק או שקית מיוחדת לזה ועומדת לשימוש תדיר ולא בשקית ניילון חד פעמי, שהוא אולי בזיון**.

ובספר עץ השדה להגר"י יצחק אליהו שטסמן שליט"א סי' ט"ז כ' דעת כמה פוסקים דאזהרה זו אמורה דוקא כשתולה את הפת בדרך בזיון אך תליה שאינה דרך בזיון אינה בכלל זה, והביא למטה את הגרש"י אויערבאך זצ"ל הנ"ל, **וכי העץ השדה וכן שמעתי מהגר"ש אלישיב שליט"א דתלייה שאין בה בזיון אינה בכלל תלייה פת האמורה**, ולכן יש להקל לתלייה זו וכן בתליתית שקית ופת בתוכה באופן שאינה תלייה שיש בה בזיון, ודברתי עם הרב המחבר ואמר לי שלא שמע מהגרש"א שליט"א פרטים אלא רק שאם זה לא בזיון מותר, ויל"ע האם בשקית שקונים מהחתונת זה בזיון או לא. עוד כתב בספר ברכת

השם דיש להסתפק האם פת הבאה בכיסנין בכלל פת לענין זה דהרי י"א שבפת הבאה בכיסנין אין איסור זריקה כמו שיש בפת, ועוד דאפי' אם יש לזה דין של פת גמור אפשר לומר דהדרך לתלות את זה כשאר אוכלים וא"נ לכי"ע יהיה מותר לתלות פה"כ אם הדרך לתלות [ויל"ע בספר חיים לראש להגר"ח פאלגי שכ' לא לתלות בסוכה ביסקוויז, ואיני יודע האם זה פה"כ או דבר אחר, ובספר אברהם את עיניו לר' אברהם בן ר"ח פאלגי במס' ביכורים פ"ג מ"ג כ' ואגב יש להסתפק אי תולה פתו יש בחטים, וגם בדבר מצוה, ולעמוד על מנהג שנוהגים לתלות בסוכה פת של ביסקוויזס אי יש חשש משום תולה פתו או לא]. עוד כתב להסתפק הברכת השם בפחות מכזית דמצינו בסי' ק"פ שמותר לאבדם ומאידך אסור לדרוס עליהם משום ביזוי וא"כ יתכן דאין לתלות.

ובספר וזאת הברכה סוף פ"ב כ' התולה פת בתוך סל קשה הדבר לעניות לפיכך יש שכ' שאין לתלות תיק אוכל שיש בו פרוסות לחם ע"ג מתלה (אל"צ פ"ב) אכן יש שלא הקפידו בדבר (שאין זה דרך בזיון, כך הורה לי הגר"מ שטרנבוך שליט"א וכן שמעתי בשם אחד מגדולי הדור), מ"מ אף המקפידים בזה יש להקל למלמד ולגנות לתלות התיקים של הילדים במתלים (אל"צ).

ונעבור כעת לדון במה שדנו האחרונים לענין לתלות את האפיקומן או את פת העירוב, דהר"מ א"ח סי' שס"ו מביא ממהר"י מולין שהוי עושים את העירוב בפת ותולין את הפת עשוי כמין מצה בביהכ"נ במשך כל השנה, ובפמ"ג במ"ז ס"רס שס"ח כ' אנו נוהגין במצה מער"פ לער"פ ותהיה שלימה כל שבתות השנה עד ע"פ הבא מסירין האי ומניחין השניה שם ותולין על הכותל ואין בזה ביזוי אוכלין "שלא יתעפש". ובמגן אברהם סי' ת"ק סק"ז כ' שמותר לנקוב את האפיקומן ביו"ט של פסח כדי לתלותו [וזה חידוש דבסברא יש יותר בזיון כשנקוב בזה עוצמו ואפ"ה מותר באפיקומן]. ובשערי תשובה תע"ז סק"ב כ' ועי' בשב"י ח"ג שכ' שלא שמע טעם לזה, ומ"ש בקיצור של"ה משום ביזוי אוכלין לא ידעתי מה ביזוי אוכלין יש בזה ומועולם ראיתי אבותי ורבתי נוהגין כן וכ"כ במג"א סי' ת"ק ואין כאן בזוי מצוה והוא זכרון ליצ"מ, ובבן איש חי שנה ב' פרשת פנחס אות י"ב כ' עוד אמרו בפסחים התולה סל ופת בתוכה קשה לעניות, ופה עירנו היה המנהג לתלות פת העירוב של העיר בבהכ"נ בתוך הכיס על העמוד ואנא עבדא תקנתא לקבוע תיבה קטנה פתוחה על העמוד ומניחין בתוכה העירוב וכוס העירוב יוצא ונראה לכל, עכ"ל. ובשו"ע סי' תל"ד כ' דאחר הבדיקה יהיה נזהר בחמץ וכו' לכך יכפה עליה כלי או יתלנה באויר או יניחנה בתיבה וכו', ובספר יפה ללב העיר דהרי אין לתלות לחם, ובכה"ח כ' לתרץ דכיון דתולה להנצל מאיסור חמץ כדי שלא יטלנו וכבר שומר מצוה לא ידע דבר רע, ובס' שיח יצחק סי' ו' כ' ג"כ דלצורך מצוה אפשר שאין קפידיא, וגם בספר חיים לראש להגר"ח פאלגי כ' דנתפשט המנהג ברוב תפוצות ישראל לערב במצות בער"פ במצה שלימה ולא פרוסה ונוקבין המצות ומעבירין אותן במשיחה ותולין אותן וכו' וכל ימי הייתי מצטער ע"ז ממ"ש בפסחים ק"א: תלאי בביתא קשה לעניותא וכו' והביא את הפמ"ג הנ"ל שכ' שתולים שלא יתעפש וכו' דממ"ש הרב של"ה בפסחים נר' דלא ס"ל האי טעמא דשלא יתעפש מדקרא תיגר על התולין אפיקומן ואי ס"ל דטעמא שלא יתעפש מפסיק א"כ ליכא למיחש, ולכן כ' החיים לראש ויותר היה נראה לומר דמשום שהוא בא לעשות מצוה שאני.

בדין דמניח מקצת חברים

בדין דמניח מקצת חברים הביא הכף החיים בסי' קע"ח סק"ז דהמהריק"ש כ' דמניח אפי' שהחברים שהניח לא אכלו אתו, וז"ל המהריק"ש [בספרו ערך לחם] מקצתא אע"פ שאינו מן היושבים לאכול משמע בגמרא דמהני דמשו"ה אמרו בגמי זקן או חולה ללומר שלא היה אוכל עמהם והיינו דלא נקט הרמב"ם מקצתא כמ"ש המחבר, גם סוף לשון הרמב"ם מורה כן כנ"ל והיינו שלא כתב ואם לא הניחו מהם כלשון ד"י מקצת חבריו וכו', עכ"ל. והכה"ח מביא שם חולקין בסוברים שצריך דוקא מהמסובים וכן במחזיק ברכה חולק, וכשאמרתי למרן הגרמ"ק שליט"א את השיטה שמהני אף שלא מהמסובים אמר לי שזה חסידים, אך אפשר להבין את זה בסברא דהוא סוף סוף לא מייחס דעתו בגלל זה.

בספר משנת הלכה כ' דהלשון חברים שהוי יושבים לאכול דוקא שכווננו מתחלה לאכול יחד דאז דוקא שייכי אהדדי ושייך לומר בזה לקביעא קמא הדר אבל אם לא נתכונו מתחילה לאכול יחד רק שכן הזדמן להם במקרה ואפי' אם לא נזדמן במקרה אלא שכן הוא הסדר באותו מקום שנמצאים שם שמפני איזה סיבה אוכלים יחד אבל אלא משום שכן יותר רצוי להם לאכול יחד אין עליהם דין זה דלקביעא קמא הדר. עוד כ' שם דיל"ע אם הניחו מקצת חברים וכשחזרו למקומם כבר לא היו שם עוד החברים, וכ' דלכאור כל שבדעתם היה כך בזה תליא אע"פ שלמעשה החברים הלכו וכו' דאפשר דמה"ט כ' זקן או חולה אף שבשעה"צ סק"ב כ' דהוא לאו דוקא מ"מ י"ל דנטק כן לומר שיהא דעתו דומיא דזקן וחולה דדעתו שיהיו עדיין כשיחזרו וכו' דממילא ה"ה להיפך שהניחו מקצת חברים והחברים אמרו שהם מברכים לעצמם והולכים מיד משם, ולמעשה הם נשארו שם מ"מ הוי עקירה כיון שלא היה דעתו עליהם.

אך בשו"ת בצל החכמה ח"ו סי' ע"א כ' דאם המקצת חברים שנשארו יצאו לפני שחזרו והולכים נחשב לעקירה.

הטוב והמטיב על יין של ברכהמ"ז

במ"ב קע"ה סק"ב הביא מהמ"א דעל כוס של ברכהמ"ז א"צ לברך הטוב והמטיב אף שהוא מין יין אחר דהא כבר אמר הטוב והמטיב בברכת המזון, ובשעה"צ סק"ב כ' ובחי' רע"א הביא דלפי מה"א בס' תיק יוהרה דבנמקל או שהיה שינוי מקום דצריך לברך עליו בפה"ג ממילא אין שייך ברכת הטוב והמטיב דהוא ענין חדש ואין שייך ליין ששתו מקודם א"כ

ה"ה בנידון זה בלא"ה אין צריך לברך הטוב והמטיב דהא צריך לברך בפה"ג עליו ואין שייך ליין שבתוך הסעודה עכ"ל השעה"צ לכאור יש נפק"מ בין שתי הטעמים האם כשאומר את ברכת הטוב והמטיב צריך שיכוין שפוטר בזה גם את היין, דלטעם המ"א שפוטרו בהטוב והמטיב שבברכהמ"ז צריך שיכוין כן [דהרי כמה וכמה פעמים כ' המ"ב על כל מיני דברים שיכוין לפוטרום בברכהמ"ז], ולטעם הבית יהודה א"צ לכוין לפטור.

בענין האם מועיל תנאי אחד לתמיד

שמעתי שדנו **האם מועיל להתנות פעם אחת לתמיד** [או לכל השנה] שכל פעם שיברך זה יהיה על דעת שיוכל לעבור מחדד לחדד, וכשמעמתי את הנדון זכרתי שראיתי בגליון אליבא דהלכתא 17 שהרב שמעון בקר שליט"א רצה לחדש דאם כיון פעם בשנה שהט"ז יפטור את ה"ק סגי לכל השנה, והוא גם ע"פ מה שהביא שם מהאבן ישראל חלק חידושי אגדה ח"ב עמ' ע"ו מדרשה של שבת הגדול על מה שכ' ברמ"א סי' ת"ג ס"ב בדין כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדירה מעליה בשבת דמותר להחזירה בעודה בידו "ודעתו להחזירה" וז"ל האבן ישראל: "כי מעיקר הדין מותר להחזין כשהתנה על מנת להחזיר ויכול גם להתנות על כל השנה שכל מה שיוריד בשבת מן האש הוא על מנת להחזירו". אבל מצד שני בספר וזאת הברכה עמ' 65 כתב דטוב ליהדר תמיד לכיון לפטור כל מין שיביאו לו וכתב וצריך לכוין כל פעם מחדש כי לא ברור אם מועיל תנאי כללול הכל תמיד בברכותיו - הגרי"י פישר [וא"כ יש כאן קצת סתירה בדעתו]. עוד מצינו בתשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א ח"א סי' מ"ג לעשות תנאי לתמיד שכל יום הברכה על התפילין תהיה עד שיכנס לבית הכסא. עוד מקור יותר קדום מכל המקורות הנ"ל בברכ"י סי' רע"ט סק"ג לגבי מש"כ בשו"ע שם ס"ז דאם התנה מע"ש על הנר שייטלטלו משיכבה מותר לטלטלו אחר שכבה כ' הברכ"י כן אנו נוהגים וצריך לעשות התנאי סמוך לבין השמשות **ונשמעתי שיועיל התנאי כלל השנה כולה**, מזה"ה מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י.

וכשהייתי אצל מרן הגרמ"ק שליט"א שאלתי האם אפשר לעשות תנאי לתמיד שכל פעם שיברך זה יהיה על דעת לעבור מחדד לחדד, ומרן שליט"א ענה לי: שפעם ראה באיזה ספר שכתב דמי **שקרא ק"ש בבורק** לפני זמן המג"א ועושה תנאי שמהני לעשות תנאי לתמיד שכל פעם שיקרא זה יהיה על תנאי, ושאל מרן שליט"א את החזו"א האם זה נכון **וענה החזו"א** שיכול להיות שהוא צודק.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

בענין אכילת פירות תוך הסעודה, ולאחר הסעודה והמסתעף
נבוא לדון בכמ"מ ניידונים, הלכה למעשה לענין ברכה שלפניהם.

א. חדא, לענין פירות שאין הדרך ללפת בהם הפת ואין רגילות לקבוע עליהם סעודה למזון ולשובע, ובשלם עם הבשר באותו קדירה, או עם שאר מיני קדירה (כגון בשר עם שזיפים ואגסים, או אורז עם שקדים, גזר מתוק עם שזיפים).
ב. עוד יל"ד כשאכל מעט פת וקבע עיקר סעודתו על הבשר והדגים בלא פת, והאם יש מקום לחלק בין סעודת שבת וי"ט לסעודת חול.

ג. עוד יל"ד לענין אכילת פירות או סלט פירות בסוף הסעודה לקינוח האם נשתנו העיתים.

וברוב הספיקות הללו כבר נסתפק המג"א כמו שיתבאר.

א[ונהג בשו"ע (סי' קע"ז ס"א) נקט עיקר לדינא כדעת התוס' והרא"ש, דדברים הבאים מחה"ס היינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כבשר דגים וביצים וכו' ואפי' אכלם בלא פת אין טעונים ברכה. עוד כ' דאם בתחילת אכילתו אכל הפירות עם פת ובסוף אכל עמהם פת אפי' אם ביתנים אכל בלא פת אין טעונים ברכה אף לפניהם, ודין זה מקורו מריו"נ וברא"ש אליבא דהירושלמי, ובמג"א (סק"ג) אחר שהביא לשון ריו"נ שממנו מקור השו"ע, כ' דה"מ שאכל הפירות ללפת הפת אבל אכלן לשם קינוח לא מהני מה שאכל פת בתחילה וסוף אלא כל שאכלן בפני"ע צריך לברך, ושבו הביא דעת האגודה סמ"ק ואגור דפריות כיון שעומדים לקינוח ולא ללפת לא מהני בהו אפי' תחילה וסוף, ומה"ט כתב הגה"מ ד"ש יאכל מעט מהפרי בלא פת ויברך, עלי, ואף החולקים בפשטידא עם פירות שא"צ לברך על הפרי כיון שהקמח עיקר, מ"מ מידים כשאוכל פירות לחה"י עם פת דלא מתבטלים הפירות לפת, ולכן יש להסתפק כשבשל בשר עם פירות בעינייהו (ר"ל פירות שלמים ולא מעוקין וכתושין שלא ניכר תארן וצורתן) ומיירי שלא קבע סעודתו על הפירות האם יש לברך על הפי בפ"ע ולא מהני מה שיאכלם עם פת (תחילה וסוף) לשי' הנ"ל, או דהם מכלל הסעודה ומסיק דיותר טוב שיאכל מעט מהפירות בתחילה ויברך, עליהם, והביא שכ"כ האגור בשם אביו ובבדק הבית בשם הרשב"ץ וכן איתא בקיצור הרא"ש עכ"ד.

והעולה מדבריו שדעת רבינו יונה דגם פירות שהרגילות להביאם לקינוח אם קבע סעודתו עליהן ללפת בהן פיתו חזר דינם להיות כבשר וביצים אכלן בפני"ע א"צ לברך, ודעת התוס' והרא"ש דפירות שאין רגילים לבא מחה"ס ללפת בהן את הפת כגון תאנים וענבים ושאר מיני פירות מקרי שלא מחה"ס, ואין דינם כבשר ודגים שרגילים להביאם לעיקר הסעודה, ועז" סמכו הפו' שהביא המג"א דלא מהני פת תחילה וסוף.

ומעתה מובן היטב ספק המג"א בבשר שנתבשל עם הפירות דאפי' נימא דמהני לפטור פירות כשאוכל עמהם פת תחילה וסוף. (ומשכח"ל בסלט אננס ותפוחים עם מינון הקרוי ולדורף העשוי ללפת הפת ומלפתים עמו את הפת, והא"נ כשיאכלנו לבדו נחזור לספק הנ"ל, ומ"מ קל טפי משאר מעשה קדירה) מ"מ כשאוכל בשר עם פירות ואין דעתו כלל ללפת עמהם פת אין ליתן על הפירות דין הבשר, ולכן ראוי שיאכל מעט

מהפירות בתחילה ויברך עליהם, וכזאת ילה"ס נמי בפירות הבאים עם האורז או עם הגזר וכיוצ"ב האם משום שבאו יחד עם מעשה קדירה קיבלו תורת אוכלים הבאים מחה"ס או לא, והנה לענין מולייתא ופשטיאד עם פירות דעת הר"פ דכיון דהקמא עיקר פטר ליה הפת, אבל בבשר עם פירות כ' הלבושי שרד (בדעת המ"א) דאם נתבשלו בעין אין הבשר נעשה עיקר לפירות ולכן אע"פ שהבשר הוא מהדברים הבאים מחה"ס מ"מ הפירות דינם כאילו נתבשלו בלא הבשר (והשל"ה בעמק ברכה (והובא בלבוש) כ' דפירות מבושלים דינן כפירות חיון, וילה"ס האם דינו כן אף בנתבשלו עם הבשר או באורז וכדו, או דסבר כן רק בנתבשלו בפנ"ע).

[ב] מהיו דעת הח"א (כלל מ"ג ס"א) דהפירות נטפלין לגבי הבשר וז"ל פירות מבושלים עם בשר וכדו נ"ל דא"צ לברך שהן נעשין טפלה לבשר והבשר ללחם, אבל פירות מבושלים בלא בשר נ"ל דצריך לברך עכ"ל. ושמא מיירי כשהפירות היו המיעוט וקיבלו טעם הבשר ונאכלו עמו ממש ולכן כשנתבשלו לבדן צריך לברך, והכי משמע קצת ממש"כ (שם) דכן פירות שממלאין אוזות צלונין צריך לברך דידוע דאין טפלין לבשר אלא ממלאין כדי שיתן טעם בפירות עי"ש. ובהג"ה (שם) הביא דעת המ"א שכ' דצריך לברך עפ"ד האגור, וכ' עליו דעייתני באגור שלא כתב כן אלא בקובע סעודתו על הפירות, והביאו המ"ב (שם ס"ק ג), ובשעה"צ עמד על דבריו במה שהשיג על המ"א שלא מצא כן באגור, והוא תימא שלא היתה כונת המ"א להביא ראיה לענין פירות המבושלים עם בשר דהוה היה פשיטא ליה מצד הסברא דאין הפירות נעשין טפלין להבשר שמניחין בתוכו להטעימו, ואפי' אם כונתו בשביל הבשר גופא ג"כ אין הפירות נטפלין לבשר אלא ר"ל דגם האגור היה חושש להחמיר לאכול מעט מהפירות בלא פת ולברך עליהם [ונטעם המ"א אפשר משום דלא מצינו עיקר וטפל אלא בה' מיני דגן שהקמח הוא העיקר והחשוב או בתערובת שהאחד מרובה מחבירו כמשנ"י בסי' ר"ב ס"א, ובסי'ס' ר"ז, ואליבא דהמ"ב צ"ל דמייירי הכא שהפירות היה בשוה לעומת הבשר. ושניהם חשובים דאין א' מתבטל לחבירו כמבואר במ"ב שם. ומיהו החי"א (כלל נ"א) לשיטתו, דדעתו דכל דמנכר ומובדל מ"ל מין בפ"ע מברך על כל מין ומין ולא אזלי' בתר רובא ובתר ה' דגן, אבל כשאוכלו בתוך הסעודה כ"ע מודו דמתבטל לפת שהוא העיקר, ולכן נצרך החי"א לטעמי' דהפירות מתבטלים לבשר והבשר לפת ודו"ק].

[ג] ואף הבית מאיר (סי' קע"ז ס"ג) נחלק על הכרעת המג"א וז"ל כ' השו"ע ללפת בהן את הפת, לשון זה עצמו מוזכר נמי בתוס', וצ"ע לפ"ז בכל מיני לפת הן פרי אדמה (כמו מאריבין) וכיוצ"ב, והן פרי עץ כגון אגסים וכיוצא בהן שמבשלים עם הבשר שכל אלו מיני לפת אין דרכם ללפת בו את הפת, אבל הרשב"א שבעב"י לא תלה הטעם בהכי אלא ז"ל אבל בשר וכיוצ"ב שהם בעצמם מזון ואינם באים לקינוח סעודה אלא להשביע וכן בעצמם מן הסעודה פת פוטרת כל מה שבא למזון ולהשביע ומעשה קדירה נמי מההוא טעמא דאף הן סודעים ולהשביע הן באים (עכ"ז), לדבריו דהיי כל מיני לפת המתבשלים בהדי' בשר להשביע הן באין ונקראים מחמת הסעודה, ומדברי הב"י שכ' שדעתו שהח"א חזא עם דעת התוס' בענין זה דמחמת הסעודה תוך הסעודה ש"מ דדחק לפרש אף שיטת תוס' כטעמו, וכן נראה שהרי להדיא התוס' חולקים על רש"י בדייסא וכבר אמרין הנהו בבליא טפסאי וכו' ש"מ דזולת בבליא אין מדרכם ללפת בו הפת, ולענ"ד לא מנהג הסעודה שאין מברכין על שום מין מאכל הנתבשל עם הבשר וזה דלא כהמ"א שכתב ומיהו בפירות וכו' אפילו עם בשר, ואיני יודע אטו מאריבין לאו פרי אדמה נינהו ועיין דו"ק עכ"ל.

תוכן דבריו כן הם, דאף שכ' השו"ע דדברים הבאים מחה"ס היינו דברים הבאים ללפת בהם את הפת, והיה במשמע דדוקא מיני אוכלין שמפלתים הפת אין מידי אחרינא לא, זה אינו דהא לשון זה נזכר ג"כ בתוס' וברא"ט, והם כ' להדיא דבשר ודגים ושאר מיני קדירה אף אם אכלן לבדן אין טעונים ברכה לפניהם כיוון שגרגלים לבוא בסעודת פת, אי"כ מעתה ה"ה אף מיני פירות שדרגין להתבשל עם הבשר בכלל הסעודה חשיבין, וסמך דבריו על הב"י בשם הרשב"א שכתב שהגדרת דברים הבאים מחה"ס היינו כל מה שבא למזון ולשבו, ומדכלל הב"י דעת הרשב"א עם שיטת התוס' והרא"ש נמצא שכולם בשיטה אחת הלכו.

ומעתה לדבריהם ה"ה כל מיני אוכלין כגון פירות וכיוצ"ב שנתבשלו עם הבשר אין לברך עליהם דכולהו נטפלים לעיקר הסעודה. ועיקר הוכחתו ממה שנחלקו התוס' על רש"י גבי דייסא לדבריו דייסא הוא ג"כ מדברים הבאים תוה"ס מחה"ס, ובדייסא לא משכח"ל שנאכלת עם פת מלבד הגן בבליא טיפשאי ומדגחין עליהו בגמי ש"מ דלכ"ע אין הדרך לאוכלו עם הפת, וסיים שכן מנהג העולם שלא לברך תוה"ס על שום מין מאכל הנתבשל עם הבשר ולטעמו ה"ה אם נתבשלו עם שאר מיני קדירה.

ואמנם אף שכנים הדברים שמסך דבריו לחלוק על המ"א מכח דברי הרשב"א שהובא ב"י ושנראה מדבריו דקאי כולוהו בחדא שיטה, מ"מ כשנדייק היטב בדברי הרשב"א לכאו מוכח לא כן, דהנה גבי אכילת פירות כ' הרשב"א כסברת רש"י דהפירות באו ללפת הפת ומשמע דאובלן עם הפת ולכן הק' על עצמו מאי קמ"ל מתני היא לק', ודחי דסד"א כיון שאין הדרך ללפת עמהם הפת אפי' אם ילפת לא מהני להחשיבו חלק מהסעודה קמ"ל דמהני, ושוב הביא לרז"ה אבל לא פי' כוותי', ובסו"ד כ' הרשב"א וז"ל נמצא עכשיו פסקן של דברים לפשט"כ דבשר ודגים ובשר מליח וכן מעשה קדירה בין שבאו תוה"ס בין שבאו לאחר הסעודה אינן טעונין ברכה כלל ופהכ"כ אם באו בתוה"ס אינן טעונים ונעבין אם באו ללפת אין ולא לאחריהם, פירות כגון תאנים וענבים אם באו ללפת אין טעונים ברכה לא לפני ולא לאחרי, ואם באו בתוה"ס שלא ללפת טעונים ברכה (רק) לפניהם וכו' וכן אם באו ללפת את

הפת ולאחר גמר אכילתו אכל מהם שאין טעונים ברכה לא לפני ולא לאחרי וכי מהיו הא משמע דפשיטא דכל שבא ללפת אע"פ שאוכלו בתוה"ס לבדו בלא פת שא"צ לברך עליו דעדיין קצת בו את הפת ודרך המלפתים שאוכלים מהן בתוה"ס קצת בלא פת וחוזר ומלפת בהן עוד הפת ובהז' כ' בתוס' כן עכ"ל.

ומכלל דבריו אנו למדין דחלוק בשר ודגים מפירות, דבשר ודגים בין שבאו תוה"ס בין אחה"ס אפי' אכלן בלא פת אינם טעונים ברכה כלל דהן בעצמן מזון כיון דהדרך הוא שבאין לסעודה למזון ולשבו ולא לקינוח משא"כ פירות אם באו ללפת הפת ואכל עמהם פת פטורים מברכה שלפניהם אבל אם באו תוה"ס שלא ללפת הפת כיון שביסודם עומדים לקינוח ולתענוג טעונים ברכה לפניהם ואחריהם, ואפי' את"ל דסו"ד הרשב"א שכ' דהא פשיטא דכל שבא ללפת אע"פ שאוכל ממנו לבדו בלא פת אם חוזר ומלפת א"צ לברך לפניו קאי נמי אפירות מ"מ הא מפורש ברשב"א דה"מ שבאו ללפת ולפת בו הפת אלא שדרך המלפתים שאוכלים מהם קצת בלא פת, אך כ"ז כשחוזר ומלפת בהן עוד פת אבל סילק דיו מן הפת ואצל הפירות לחודי לא שמענו מהרשב"א דפטורים מברכה.

ומעתה אחר הדברים האלה אין מקור לדברי הבית מאיר לפשט מדברי הרשב"א הללו דה"ה פירות שנתבשלו עם הבשר שדינם כבשר ודגים דאף אם אוכלן לבדן בלא פת דאין טעונים ברכה לפניהם, ומדסתם הרשב"א ולא הזכיר בכלל דבריו דה"ה אם אכל פירות עם בשר ודגים תוה"ס אין טעונים ברכה לפניהם ש"מ דל"ה הך סברא כלל.

והדר פסיקו של המג"א לזכותיה דמנא לן דפירות שנתבשלו עם הבשר ואכלן בלא פת דפטורים מברכה שלפניהם דלא מצינו טפילות לבשר ודגים תוך הסעודה אלא רק לפת, ומ"ל שנתבשל עם הבשר מ"מ כיון דבעייתוהו קאי לא נתבטל לבשר, ועוד דלא משמע מהב"מ דמדון עיקר וטפל קא נחית אלא מדון דברים הבאים תוה"ס וזה אינו כמשנ"ת וצ"ע.

[ד] ומצאתי חבר לסברא זו בתהל"ד (שם) שהביא בתח"ד מש"כ תלמידי ריו"נ בדעת התוס', וביאר כונתם דבסתמא אמרי דאותן דברים שאין דרך לאכול אותם שלא בשעת הסעודה כונתם להשביע, ואותן דברים שדרך לאוכלן אפי' שלא בשעת הסעודה מסתמא אין כונתם להשביע ונ"מ טובא בביאור דברי תר"י לענין מה שיש להסתפק באוכל דייסא תוך הסעו לקינוח ולא למטרת מזון ושובע האם יצטרך לברך עליו וכן ליהדי' עיקר הסעודה, ובפרט לעדות הנ"ל שאכלו ולא לקינוח האם יפטר מברכה לפניו ותלה בזה מחלוקת הפי דעת השל"ה (עמ"ב כלל ב' ס"ג) דפירות לעולם טעונים ברכה אפי' יאמר שאכלן לשם מזון ובשר ודגים לעולם א"צ ברכה אפי' אכלן בתורת קינוח ותענוג וכן דעת אבן העזר (סי' קע"ז) גבי דייסא דאפי' בא תוה"ס לקינוח פטור מברכה משום לא פלוג, וכ' דלפ"ז נראה לכאו דכל מיני ציצי סעין וכדו שאנו נוהגין לאוכלן תוך הסעודה א"צ ברכה, ושוב הביא למג"א דין ולד' קטנה (פ"ג מהל' ברכות הובא במ"ב) דאפי' פירות שנתבשלו עם בשר טעונים ברכה לפניהם (ומה שחילק בין בתשילי הפירות אלה בין דרכן ללפת בתוך הסעודה לדרכן ובאמת אחר כל אלה לא ידעתי כיוון דהתוס' והרא"ש והסמ"ק והמרדכי והג"מ כתבו בשם ר"י דעיקר תלוי בבאים ללפת בהם את הפת כמ"ש המחבר, ומרדכי והג"מ הוסיפו הכי שהם באים להשביע וכו', ושום אחד מהם לא הזכיר החילוק שכתבו תר"י בין דרכן שלא לאוכלן אלא בתוך הסעודה לדרכן לאוכלן אפילו שלא בשעת הסעודה, א"כ לא ידענא אם דברי תר"י עולים להלכה, ושל"ה (שם כלל ו' ס"יא) כתב דהמחזור שכתולם הוא פירוש תר"י, ולא ידענא דהא השו"ע לא הביאו, וכן המנהג פשוט שמברכין על כל מיני צימעסין מפרי דענא אף שאין דרכן לאוכלן אלא בתוך הסעודה ואי נימא דכונת תר"י כמש"כ למעלה דדברים שדרגן שלא לאכול אלא תוך הסעודה סתמא כונתן להשביע א"כ במיני צימעסין שלנו אף אם נעשו מפרי האדמה וירקות ואין דרכן לאוכלן אלא תוך הסעודה מ"מ כיון שאין כונתן להשביע צריך לברך עליהן תוך הסעודה וכן ראיתי נוהגין וצ"ע עכ"ל.

מכלל דבריו למדנו דלא כסברת הבי"מ אלא הכל תלוי באם הדרך לאכול פירות לקינוח או שביעה וכיון שדרך רוב הפי' שלא באין למטרת שביעה אלא למתק הבשר או שאר מעש"ק אף אם הם נאכלים תוה"ס טעונים ברכה וסיים שכן ראיתי נוהגין לברך.

[ה] ועתה נבוא לברר מהו דעת המ"ב בנד"ז והנה הוא כ' (שם סק"ד) דפירות מבושלים טעונים ברכה ואין הפת פוטרתן כיון שאין שיכיים לפת, ואפי' בישלן עם בשר דעת כמה אחרונים (מ"א גר"ז ודה"ח) דצריך לברך עליהם דאין הפירות טפילין להבשר ודלא כדעת החי"א שהפי' טפילין לבשר, ושוב הביא דעת הדין הקטנה שמצדד ג"כ לומר דלא יברך אלא שם טע"א דהיכא שמבשל הפירות עם בשר או עם שומן ודבש ועושה מהן תבשיל נראה שכל עיקרן באין למזון ולסעודה ומביאין לשולחן בתורת תבשיל כשאר תבשילין הנעשין מלפת וירק דא"צ לברך עליהם אך סיים דלצאת ידי ספק כשרוצה לאכול צימע"ס מפני מבושלים יקח תחילה איזה פרי חי ויברך עליה ויפטור בכך את פי המבושלים, ואם אין לו פרי חי יאכל תחילה וסוף עם פת עכ"ז ובשעה"צ. (ס"ק ז) כ' עוד דנידון דפירות אינו דומה למאכל הנעשה מירקות [שקורין מעריין וכדון] המובא בסוף הסעו דאע"ג דאין דרך ללפת בו הפת אפי"ה מנהג העולם שלא לברך כיון שבא למזון והרי הוא מעיקר הסעודה, דומה לדייסא דהסכמת הפי' שלא לברך עליו אף שאוכלו בלא פת כיון דבא למזון ולשבו, ושוב כ' דאף תבשיל הנקרא צימע"ס אם בא למזון ולשבו,ע דינו כתבשיל הנ"ל דאין טעון ברכה וממה שציוה לעיין במש"כ בשם ה"ר נראה דלא בריא כלל כלי חשי שפיטר מברכה ולכן העיזה שיברך על ירק חי, ולכאו ממה שנתעלם המ"ב מדברי הבית מאיר נראה דלא חש ליה לדינא.

[ו] ומעתה נבוא לדון מה דינו של הקומפוט והוא ליפתן העשוי מפירות חיון או מבושלים הנהוג להביאו בסוף הסעודה לקינוח, לענין ברכה שלפניו והנה במ"ב (שם) כ' להדיא בשם הדין קטנה וז"ל ואין בכלל זה מה שמביאין מעט פירות מבושלין לקינוח סעודה [שקורין קאמפוט] דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה וצריך ברכה, ובשעה"צ (שם חזר ע"ז ביתר שאת והוסיף דמסתברא דאף במקומות שנהגו לאכול פירות מבושלים בכל סוף סעודה לא יחשבו כדברים הבאים מחה"ס כיון דעכ"פ רק לקינוח באין ולא למזון ושובע ואצ"ל דלא באין ללפת הפת, וכך משמע באר"ז בשם ר"ח וערוך דבכה"ג טעון ברכה עכ"ז, וגילה לן המ"ב דעתו דאף האידינא דאין אנו מסלקין דינו מן הפת עד סוף הסעודה מ"מ אלו הפירות שבאין לקינוח טעונים ברכה.

והנה בעז"ר רבו כמו רבו שמועות ממרנא הח"ח שבסוף ימיו חזר בו והורה דא"צ לברך לפי שנשנתנו העיתים. וכך כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קע"ז) בשם חתן הח"ח שהח"ח חזר בו ולא בירך עי"ש. וכך מובא בספר הצדיק רבי שלמה בלוך שהעיד שהח"ח בסוף ימיו לא בירך על הליפתן גם כשאכלו בלא פת, ובספר שלמי ניסן הביא עדות מוקדנו ר"א לופינא שראה לח"ח שאכל הליפתן עם לחם ולא בירך עליו ושאלו למה לא בירך הלא פסק בחיבורו לברך והשיבו כשכ' המ"ב לא נתנו במלון בכל סוף סעו ליפתן, אבל אח"כ ראיתי שנותנים בסוף כל סעודה ליפתן וכו"ה המנהג בכל המקור ושוב נעשה חלק מהסעודה לכן אין לברך עליו עכ"ז, ואם קבלה נקבל אבל קשה לקבל דהא בשעה"צ לא חש לזה דכ' להדיא דאף במקומות שנהגו לאכול פירות בסוף כל סעודה אם נאכלים לקינוח צריך לברך עליהם ואי"מ מ"ל שהתחילו לנהוג בכל המקומות והמלונות ליתן מאכל זה בסוף כל סעודה מ"מ כל שבא לקינוח טעון ברכה, וכמשמועות האר"ז בשם הר"ח והערוך וכבר הארכנו למעלה בדברי הראשונים דפירות העומדים לקינוח ולא למזון ולשבו,ע כ"ע מודו דטעונים ברכה.

ואם חש המ"ב לדברי הדין קטנה בפירות המבושלים עם הבשר דצריך לברך, על אחת כמ"כ דיש לחוש בליפתן פירות כמו שכ"כ להדיא משמנו ואצ"י.

אלא העיקר נראה כמש"כ באורחות רבינו (ח"א) דאין כאן חזרה [וכן השיב הגר"ח קנייבסקי שליט"א עיניו בשלמ"נ שם] ומביא שם שחתנו של הח"ח הגאון גר"מ זאקס שאלו על כך והשיבו דהדעת נוטה לברך אך הוא לא בירך משום שלעת זקנותו היה אצלו עיקר הסעודה, ובפרט לעדות הנ"ל שאכלו עם פת הלא בכה"ג כ"ע מודו דא"צ לברך כמש"כ להדיא במ"ב (שם סק"ח ובשעה"צ ס"ק י"ג) דכל שאוכלו עם פת לעולם א"צ ברכה דנטפל לפת, ולא דמי לפירות לפי' עם בשר דסגי בפת תחילה וסוף, דכל שעומד לקינוח לא מהני בהו תחילה וסוף יעריש ובתש"נ (שם) הביא עדות על מרן הגר"ז שג"כ הקפיד לאוכלו עם פת. (ובפסקט"ת (שם) הביא מנהג זה מעוד כמה מגדולי הדורות משר"ת קרן לדוד כתב לאוכלו עם בשר כדי שיהי' נטפל לבשר וצ"ע דהא באנו בזה למחלוקת הפו בדעת המ"א כמשנ"ת, ועוד דכשלא נתבשל עמו לכ"ע לא נטפל לבשר, דין מבואר במ"ב סי' רי"ב סק"ז עי"ש (ועכ"פ איך שיהי' נראה דלא חזר בו המ"ב אלא שלעצמו חשש משום דקבע עיקר סעודתו עליו ובא אצלו למזון ולשבו,ע ומ"מ לא היקל לאוכלו בלא פת. ומעתה לדידן דלא בא הקומפוט למזון ושובע ולא נאכל בסוף כל סעודה אלא בסעודות חשובות כשבת ויו"ט וכדו, שפיר טעון ברכה לפניו.

[ז] ומיהו אכתי יל"ד אם יש להביא ראיה מדברי הגר"א במעשה רב (אות פ"ב) לנד"ד דהנה איתא שם וז"ל דברים הבאים בסעודה שלא מחה"ס טעונים ברכה לפניו ולא לאחריו היינו דברים שאינן קבועים להיות בתבשילי הסעודה עכ"ל, וכ' בשערי רחמים דגדולי הגר"א הללו הם חלתי גיסא, מחד אפי' מאכלים אכלים לשובע אם אין הדרך לאוכלן תוך הסעודה לא נטפלים לפת וטעונים ברכה, ומאיךך אם הדרך להביא על הסעודה פירות מבושלים אפי' הדרך להביאן רק לקינוח לא יברך עליהם, ובהגהות אור חדש הגדיל עליו נמי ע"ז הדרך דכל דבר הרגיל לבוא תמיד תוה"ס הוא טפל לסעודה אפי' נאכל לקינוח ותענוג ואין טעון ברכה כלל, ותכב שפע"ז מיושב מנהגנו לאכול בליל שב"ק מיני לפת המבושל בדבש לקינוח ואין ברכין ווה"ה במקומות שנוהגין תמיד לאכול כמה מיני פי מבושלים (כגון תפוח מתוק וכיוצ"ה) כל שהוא חוק קבוע לאוכלו נטפל לסעודה, ואינו טעון ברכה והביא קצת ראיה לסברא זו מדברי התוס' (מב. ד"ה א"ה) שכ' דהטעם דאין מברכין על המרור בליל הסדר בפה"א משום דרחמנא קבעיה חובה ותו חשיב כדברים הבאים מחמת הסעודה אע"פ שלא בא לא ללפת הפת ולא למזון ושובע. וכ' עוד דהגר"א לשיטתו שדעתו דאין לברך על השום שאוכלו בסעודת ליל שבת משום דקבוע להיות בסעודה מחמת תקנת עזרא (כנפסק בשו"ע סי' ר"פ) וברכת הפת פוטרתו, ומאיךך י"ל להיפך דדברים שאין רגילים לבוא תוך הסעודה אפי' אוכלם למזון ולשבו,ע אינם נטפלים לפת וצריך לברך עליהם עכ"ד, ולמעשה שניהם ניהו דין זה בצ"ע.

ובהל' הגר"א ומונהגיו ומנהג"ש (סי' קס"ח) רצה להוציא מדברי הגר"א הללו הלכה למעשה דלפ"ד כל ליפתן וקומפוט אם הוא קבוע תוך הסעודה אין לברך עליו, ואי"כ לדידן דאין אנו מסלקין דינו מן הפת עד בהמ"ז כנפסק בשו"ע (שם ס"ב) אי"כ כל דבר שיאכלנו לחוק תוך הסעודה לא יצטרך לברך, ויש שרצו ללמוד דמחמת דברי הגר"א הללו חשש הח"ח שלא לברך על הליפתן לפי שנעשה לחוק, אך הוא תמזה כמו שיתבאר,

והן אמת שיש לזה קצת משמועות מדברי הגר"א, מ"מ מכל דברי הראשונים שהובא לעיל אין מקום להמלך זה כלל, ועוד דהגר"א גופי' בביאורו כ' על דין ה' דהעיקר כחוס' והרא"ש דדברים הבאים שלא מחה"ס היינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם הפת כגון תאנים וענבים טעונים

ברכה, לפניהם ודלא כרש"י עי"ש. הרי מבואר דאף דברים הקבועים להביאם על הסעודה אם לא באו תוה"ס כתבשילי הסעודה טעונים ברכה, ומעתה שפיר יש לחלק בין תבשילי פירות וירקות הבאים למזון ושובע כאותם שמנה האור חדש לאפוקי מיני פירות מתוקים וכן גלידה וכדו דאע"פ שהם קבועים תוה"ס מ"מ כל שבאו לקינוח טעונים ברכה ואף שום ומורו אע"פ שלא באו למזון מ"מ כל שלא באו לקינוח ה"ה נעשין חלק מתבשילי הסעודה וסגי בהא שלא לברך עליהן. [ח] ומדברי הבה"ל (שם ד"ה כגון) למדתי חילוק זה שהביא דברי העמק ברכה דהטעם דמברכים על פירות מבושלין הואיל ואין רגילין לבוא לעיקר הסעודה מקרי שלא מחה"ס, וכ' המ"ב דלפ"ז במדינות שיש שם ריבוי פירות ומבשלין שם פירות תמיד למזון מסתבר לכאו דיש לו דין שאר תבשיל, וגם במדינותינו אם מבשלים הפי' לשם מזון כמו עפ"ל צימעס וכדו מצדד הדין קטנה דאין לברך ואם ישלשם יחד עם תפוז"א מסתברא דלכו"ע א"צ לברך כיון דהן באין למזון ושובע וא"צ להחמיר לברך על פרי חי עכ"ז.

והעולה מדבריו דדוקא פירות וכדו שמבשלין, אותן למזון כשאר תבשילין או מבשלין אותם יחד עם תפוז"א רק הם נחשבים לבאים תוה"ס מחה"ס ואין טעונים ברכה לפניהם, אבל שאר פירות בין חיון ובין מבושלים ואפי' במדינות שיש שם ריבוי פירות נראה דכל שבאים לקינוח ולתענוג ולא למטרת מזון ושובע טעונים ברכה (ומצוי מאד בסעודות גדולות שמביאים הפירות אחר שכבר מילאו כריסם בבשר ופת, לקינוח בעלמא).

וכ"כ להדיא הבה"ל (שם ד"ה שאין) דמש"כ המחבר ללפת בהם את הפת הוא לאו דוקא אלא ה"ה דברים שאין הדרך ללפת בהם הפת רק שבאין למזון ושובע הרי הן ג"כ בכלל דברים הבאים מחה"ס אלא שהמחבר קיצר בזה, וממה שחזר המ"ב ובכל שישלש דבריו דרך האוכלים במזון ושובע א"צ ברכה, למדנו דשאר המאכלים הבאים לקינוח אין נכללים בכלל הסעודה וטעונים ברכה ודו"ק. (אך עיניו בחזו"א (סי' כ"ז סק"ב) בביאור דברי ר"פ בדברים הבאים אחר הסעודה שלא מחה"ס שכ' בתו"ד ונראה דשקובעין על פירות בהא יש חילוק בתוך המזון נעשה טפל לענין הסעודה ובהמ"ז פוטרתן עי"ש ואין ללמוד מדבריו לענינו דהוא איירי לענין ברכה שלאחריה ודין זה לא מצוי בימינו, ועוד דכ"ז קבעו עצמו ולא כשאוכלו לקינוח ופשוט.)

וכן נקט הגר"ז לדינא (שם ס"ב ג'), וז"ל ואם הם דברים שלא מחמת סעודה להדינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם לא ללפת ולא להשביע כגון כל מיני פיו וכיוצ"ב בין חיים בין מבושלים ואפי' נתבשלו עם בשר אם אוכל אותם בלא פת טעונים ברכה לפניהם ואפי' אוכלם בגמר הסעודה כדי לעכל המאכל או לקינוח וכו' אינן נפטרים בברכת המוציא כיון שאינן מעיקר הסעודה וכו' וטוב לנהוג דן לעולם כשבאים לו פירות באמצע סעודתו ללפת הפת לאכול מהם תחילה מעט בלא פת ולברך וכי' עכ"ל. ומדלא חשש לסב"ל ש"מ דס"ל דעל פירות הבאים אפי' תוה"ס יכול לברך בשופי' בלא חשש. ואף בערוה"ש (שם ס"ד וז') הכריע כן לדינא ונקט נמי דאפי' פירות שהביאום ללפת אלא כהם מעט בלא פת ג"כ יש לדון דטעונים ברכה, ושוב נתן עצה הנ"ל דיאכל מהם מעט לכתחי' ויברך לצאת ידי כל הדיעות וסיים דכל ירא שמים ינהג כן.

[ט] ועתה נבוא לברר האם כדי לצאת מידי ספק ברכה על הקומפוט מועיל פת תחילה וסוף או בעי' שיאכל עמו פת ממש, וספק זה קיים נמי בשאר מיני פירות שנתבשלו עם הבשר. והנה בב"י (שם) אחר שהביא פירש"י על מילמאר דר"פ והחולקים עליו, הביא דעת מהר"י אבובר שכ' לחוש לדברי רש"י ועל כן כשיביאו לפניו דייסא יאכל עמה פת בתחילה ובסוף, וכן יש ליהזר בפירות הבאים בתוה"ס שלא יאכלם בלא פת. הנה למתבונן נראה שיש חילוק בין דייסא לפירות, דבדייסא כ' דסגי בפת תחילה וסוף ואילו בפי' כ' שלא יאכלם בלא פת ש"מ דלא סגי בהו תחילה וסוף, ולתבאר חילוקו מובן ומתקבל.

ובשו"ת מהר"ח או"ז סי' ס"י נקט שדעת אביו דכשאוכל יאכל עם פת לחם א"צ לברך אבל אכל דייסא ובשר ודגים אף אוכלם עם פת ממש לא נפטרו בברכת הפת כי הם באים למזון ושובע, ולדבריו כ"ש בפירות הבאים לקינוח לא יועיל מה שיאכלנו עם פת. וכך מפורש בבדק הבית (שם) שהביא תשרי הרשב"ש דהאכלו פירות לקינוח סעודה מברך עליהם אף יאכלם עם פת וצ"ע סברתם הלא ס"ל כל שנאכל עם הפת ה"ה נטפל אליו.

וכך פסק המחבר בשו"ע סוס"א וז"ל ואם בתחילת אכילתו אכל הפירות עם פת ובסוף אכל עמהם פת אפי' אם ביניהם אכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה אף לפניהם עכ"ל. וכ' המ"ב דדוקא תחילת אותן פירות היה עם פת וגם כונתו לאכול עמהם פת גם אח"כ, לכן גם אם אח"כ אכל בלא פת א"צ לברך דכבר נחשב כדברים הבאים תוה"ס אמנם כ"ז דוקא אם דעתו לאכול פת ואוכל עמו ליפתן אבל לא להיפך. שעיקר דעתו על הליפתן וכמבואר במג"א (סק"א) וז"ל נ"ל דאם אין חפץ לאכול פת ואוכל מעט פת ומברך עליו המוציא אין פוטר המאכלים דהא לא קי"ל כר' חייא דאמר פת פוטר כל מיני מאכל, אלא דוקא בקובע סעודתו על הפת אמרי' דכל המאכלים מחמת הפת הן באים אבל כשאין חפץ לאכול פת אין פוטר וכו"ש אם אוכל פחות מכוזית יברך עליהם ולא על הפת אם לא בשבת וי"ט עכ"ל והעניקו דבריו הח"א הגר"ז והביאים המ"ב וז"ל אם אינו חפץ לאכול פת כתבו האחרונים דיש להסתפק אם יכול לפטורם דלא שייך לומר שהם נטפלים להפת כיון שלא היה חפץ באכילתו וכו' או אולי כיון דדרך העולם לקבוע סעודה על הפת ברכת הפת פוטרתן בכל גווני, ועי"כ כ' דבאופן זה טוב יותר שיברך על השאר דברים הברכה הראויה לכל אחת ולא יאכל פת כלל אם לא בשבת וי"ט דאז מצוה לאכול כזית פת נעשו הכל טפילים

סמל המדינה של מדינת ישראל, המכיל את המגן דָּוִד, המגן של יהודה, ואת שני האותיות הראשונות של שם המדינה

לו עכ"ל, למדנו מדבריו דס"ל דאין הפטור מחמת הברכה שבירך על הפת והכל נטפל לברכת הפת, אלא צריך שבמיציאות הפת תהיה עיקר הסעודה ושהיו הפירות נטפלין לעיקר הסעודה. ואמנם בערוך השולחן (שם) הביאו ודחה ספיקתו וז"ל ולפ"ז מה שראיתי מי שמסתפק דאם אין חפצו לאכול הרבה פת בסעודה זו ואוכל מעט פת וכו', ואין בזה שום ספק דבשלמא אם הפטור היה מחמת הפת בלבד שפיר מספקין בזה אבל הפטור הוא מטעם ברכת המוציא ג"כ וכיון שבירך המוציא נפטרו כל המאכלים הבאים מזה"ס אפי' אכל פת רק כזית וכו' וכמה עשירים שמאכלם מועט וכי נחלק בינם לבין כל העולם וכו' ולדינא העיקר כמ"ש וכ"כ האבן עזר עיין שער"ת עכ"ל, חזי לדעתם דס"ל להטפילות הוא לא לפת אלא לברכת המוציא והוא מחיל שם סעודה על מה שאוכל.
[ן ברם אכתי מסתברא לחלק בין סעודת שבת ויז"ט לסעודת חול, דבשבת כיון שיש חיוב לאכול פת השבת מחיל שם סעודה על הפת ולכן הכל נגזר אחרי, אבל בחול מי חייב לאכול פת ולכן אין טעם שכל התבשילים שבסעודה יגזרו אחר מיעוט הפת, וסבירא זו למדו הפו מדברי התוס' (מא: ד"ה א"ה) שהקשו אמאי אין מברכין נמי בפה"א על המרור בליל הסדר ותי' כיון דרחמנא קבעיה חובה דכתיב על מצות ומוריים יאכלוהו הוי כדברים הרגילים לבוא בסעודה דפת פוטרתן, ונ"מ בכ"ז למי שאוכל קומפוט ושאר פי' מבושלים עם מעט פת, דבסעודת חול ראוי שיברך על הפירות בפ"ע אבל בשבת לא יברך, אמנם כ"ז רק באוכל פי' וכדו' לשונו ולמזון אבל אם אוכלו לקינוח כבר כי המ"ב (סק"ח) דאם הובאו רק לקינוח אף שאכל עמיהם מקצת פת תחילה וסוף לא מהני ומה שאוכל בלא פת צריך ברכה אם לא שקבע עצמו על הפירות דבזה באנו למחלוקת ראשונים אם צריך גם לבסוף לסיים בפת כמבואר בס"ג ובבה"ל ד"ה ובסוף, ומיהו אם אוכלו עם הפת לעולם א"צ ברכה דנטפלים הם להפת דכז' בשעה"צ שם.

אמנם גם בכה"ג יש להסתפק ספק המג"א אם גסי במעט פת כ"ש או שצריך חתיכה חשובה הראויה להתכבד וכמו כן יש להסתפק כשאין דעתו על הפת וכל מה שאכל הוא בשביל לפטור הקומפוט מברכה האם נטפל לפת או לא, וראיתי בשו"ת שה"ל (ח"ו סי' כ"א) שהעיר על כך דלא סגי בפירוים אלא צריך חתיכת לחם חשובה כדי לפטור הקומפוט מברכה, ומיהו לערוי"ש דכרבי המוציא הגורמת לפירות ליטפל להן אי"כ אפי' בכ"ש נפטרו אבל לכל הגן האחרונים שנחלקו עליו מסתברא דבעי נמי שיהאכל הפת למטרת מזון ושביעה דאל"כ יש לחוש לדינא דעיקר וטפל דהתי' הם העיקר, וכנפסק בשו"ע (סו"ס רי"ב) דמרקחת שמניחים על רקיקים דקים הרקיקים טפילין למרקחת עי"ש, וכשאוכל ליפתן מפירות מזי המינים הרבה עם כזית פת בלבד, הנה מלבד ספק הג"ל באנו לעוד ספק של הפמ"ג (א"א ריש סי' קע"ז), דהאכל כזית פת בהמ"ז דדידי מדרבנן, למ"ד ברכת מעין ג מה"ת איך יברך בהמ"ז על פת דרבנן ויוציא הפי' דחייב עליהו מה"ת, אבל אוכלו בסוף הסעודה עם מעט פת אין מקום לספק זה כלל דבהמ"ז שלו ג"כ מה"ת ודו"ק.

אין ונ"מ נמי בכל זה לענין האוכל גלידה בסוף הסעודה לדבא כר"ע מודים דבא רק דאין לקינוח ותענוג ולא מהני מה שבא בקביעות להחשיבו כדברים הבאים תוה"ס כאן כר"ע יורו דטעון ברכה ומיהו, בהא יש לדון מטע"א דיש לפטור מברכה כדין שאר משקים הבאים תוה"ס דאין מברכים עליהן אפי' באו לקינוח וא"כ שפיר מועיל לפטור עי' שיהאכל פת בתחילה וסוף, אמנם לדעת החי"א (כלל מג' ס"יא) דמברכים על הקפה המוגש בסוף הסעודה הבא כדי לעכל המזון אי"כ לא יועיל תחילה וסוף אלא צריך לאכול עם הפת דוקא, ובזה חזרנו לנידון הג"ל דדוקא אם אוכל הפת לשובע נטפל הגלידה לפת, ומיהו לא קי"ל בזה כהחי"א כדכ' המ"ב (סי' קע"ד סק"ט) דדבריו אינם מוכרחין אך נכון שיברך על מעט צוקע"ד לפטור את הקפה, ומיהו בגלידה לא שייך נידון זה דלא בא לעכל אלא לתענוג, אבל אכתי יל"ד משום משקים דשמא הגלידה בכלל משקים דטפלים לפת ונפטרו בהמוציא, וכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ומיהו יל"ד דלא נפטרו אלא משקים הבאים תוה"ס מחמת הסעודה ונטפלים לפת כמש"נ במ"ד (סי' קע"ד ז, ובחי"א מ"ג) וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א (ואין חילוק בין הגלידות) ובעל שה"ל (ח"א סי' ר"ה) דצריך לברך, ויש מורים דכל זמן שקרוש ל"ח משקה. ולצאת מן הספק הנכון לאוכלו עם פת ממש או לברך על סוכר ולפטורו בברכתו כמו שהוציע המ"ב (שם) לענין שתיית קפה בסוף הסעו' דבא רק לעיכול, ושמא בגלידה יודה דא"צ לעיזה זו ובכל גווני יברך דכו"ע מודו דבא רק לקינוח ותענוג וכמשנ"ת ודו"ק.

אברהם שקלאר - ברכפלד
שיעור הפת דלא יהא סילוק
דעת הטור והלבוש שהביא הבה"ל סי' קע"ז בד"ה

שאין כו' דאף בזמננו שייך סילוק שלחן. צריך לידע אם לשיטה זו מהני שאוכל לבסוף מעט פת, או שצריך לאכול טובא כהמשך לעיקר הקביעות.

מהי ההכרעה באוכל פירות עם פת בתחילה ולא בסוף

המ"ב בסי' קע"ז ס"ק ט' כתב דאם אין דעתו לאכול עוד עם פת צריך לברך, ובביה"ל פקפק בזה, אבל לא כתב להדיא לא לברך. וצריך לידע מה נשאר שצריך לעשות למעשה. ועי' ביה"ל קע"ט ד"ה אין שבספק לא יאכל. חזוין שיש ספיקות דאמרין שלא יאכל ולא ספק בברכות לקולא וצריך לידע הגדר. ובשונה הלכות הכריעו הכא בקע"ז לא לברך.

באוכל הקינוח עם הפת
שם קע"ז כתב השעה"צ י"ג דמה שאוכל עם הפת לעולם א"צ ברכה דנטפלים הם להפת, וצריך לידע האם זה דלא כתשו הר"ש בן הרשב"ץ שהביא הב"י דהאוכל פירות בקינוח סעודה אפי' אכלם בפת [ולפינו בתשו' תמ"ד לא כתוב ממש כהאי לישנא].

גם המ"ב עצמו מודה לכאז בס"ק כ' בהביאו מבית אחרים אפי' אוכלן עם הפת ממש כיון שלא הי' דעתו עליהם כלל טעונים ברכה.

וצריך לידע בדבר קלוש ממורור על הפת כגון 'מרגריץ וכיו"ב, האם גם בזה יוצרך ברכה.

מאיר הכהן שפירא - קרית ספר

השבע - ומטעים לשתיתיו מיני אכילה, האם נטפל
בביה"ל ריש קע"ד - בתחילתו מתבאר דעל צוקע"ר שנטול בפיו למתק השתיה ג"כ א"צ לברך דהוא נטפל להקאו"ע - ע"כ.

ויש לספק האם דין זה שייך רק בסוכר, או גם בחתיכת שוקולד או צימוקים לדוגמא להמתיק שתיית כוס תה "כלי סוכר" [מצד ששייך בהם אכילה לעצמם ג"כ] ואפי"ה אי כוונתו רק להמתיק שתייתו אין מברך, ומסתברא דלא שנא, וצ"ת. וכן שו"ר לעיל סק"ח סוף ס"ק ס"ה דכתב [בענין שתיית קאו"ע עם מזונות, דדן שם על מה מברך משניהם] "ושם הלא כוונתו ג"כ בשביל שניהם", דמתבאר בהדיא דגם חתיכת מזונות [שמחייב ברכת מזונות בעת שתיית קפה] הוא רק **דמסתמא** חפץ במזונות כשלעצמו, ואמנם אם שבע טובא, ולוקח רק למתק לא יברך, וכ"ש בהג"ל שאין כ"כ דרך לאוכלם לעצמן כגון צימוקים או חלבה וכיו"ב.

סוג שתיית משקין שבתוך הסעודה, שגם בני אשכנז צריכים לנהוג כבני"ס

קע"ד סעיף ד' "ואפי' אי יהא צמא קודם סעודה כיון שלא רצה לשתות אז כדי שלא יזיקו לו המים, נמצא כי שתיית המים בסיבת הפת היא, ופת פוטרם".

שמעתי פעם ממור"ד הגאה"א ר' דוב לנדא שליט"א לדייק מלשון הרבינו יונה שהשו"ע העתיק כאן, דדוקא אי שתיית המים "בסיבת הפת" בסופו של דבר, אבל כבגון אחד הנכנס לביתו ביום קיץ חם וצמא לשתייה וכיו"ב לא יועיל שיאמר לעצמו, הנה ניטול דים ונשתהו בתוך הסעודה כמנהג בני אשכנז כהרמ"א, אלא אף לדיעה ראשונה חסר כאן עיקר הטפל שנטפל השתייה לסעודה, והוא סיבה עצמית, ויש לנהוג כעצת השו"ע, וגם כשכבר בירך המוציא, יצטרך לפטור עם צוקע"ר וכדו' לשתייתו שהוא מחמת צימאון גופא, וככל שותה מים לצמאו.

ביאור בב' מנהגי בני אשכנז שלכא סותרים
יש לשאול כעין סתירה, דהשו"ע בסי' קע"ד ס"ז מביא ב' דיעות לענין ברכה על משקין בתוה"ע, ומסיק לצאת ידי שניהם, וכמו"כ בסי' קס"ח ס"ג מביא ב' דיעות ר"ת ור"ש לענין תחילתו עסה וסופו סופגנין - ובשניהם מכריע הרמ"א כהשיטה המקילה.

והנה למעשה חזוין דבני אשכנז בהא דסופגנין נתקבל [לפחות לכתחילה] המנהג להחמיר כעצת השו"ע, ואילו לענין שתיית מים מקודם הסעודה פחות נתקבל, אע"פ שאותו רמ"א נמצא בשניהם. ושמעתי פעם מח"א [הרה"ג רע"י ענבל שליט"א] לפרש בפשוטו [מבלי להכנס לעומק הסוגיות בהכרעת הסברות] דבשניהם הוא לפי דקדוק הרמ"א ז"ל בעצמו. דאילו בסופגנין הוכנס הגהת המפה "נהגו כהמקיל" עוד בטרם סיום השו"ע "להחמיר כתרווייהו", כלומר רק בעצם הצידוד בפלוגתתם כצד המקיל, אבל מודה בהחלק של הנהגה למעשה "להחמיר כתרווייהו". ואילו בקע"ד המתין הרמ"א להגיה אחר סיום השו"ע "להסתלק מן הספק כו'" ואז סיים "והמנהג כסברא ראשונה" דמשמע שגם בהנהגה למעשה המנהג להקל", ועצ"ע בשורשי הדברים.

נתכווין לאכול ולפטור הפירות שבתוך הסעודה ולבסוף לא אכל
במשנ"ב קע"ז סק"ב [בחלוקה ב] מבואר חילוק לגבי אוכל פירות קודם הסעודה, דאי יאכל בתוך הסעודה, בהרמ"א יפטרנו, ואם לא יאכל אינו נפטר,

ומברך בנ"ר גם אחר בהרמ"ז, דלא מתקשר לסעודה כלל, ונסתפקנו, אם כיוון לאכול באמצע הסעודה, ולבסוף לא אכל, מהו, ומאמ"וו שליט"א שמעתי פעם דמסתברא דהעיקר נשפט לפי הכוונה גרידא, ובמשנ"ב כאן יש ב' דיוקי לשון הפוכים, דאילו מלשון "ואם לא יאכל פירות בתוך הסעודה כו'", לשון "יאכל" [במקום "אכל"] משמע דא"צ לאכול, ואילו בלעק"ך וקיכלע"ך של אחר קידוש יש לשון בהיפך "אם אוכל" [במקום אם דעתו לאכול] וצ"ע.

סילוק הפת דער"פ שחל בשב"כ (כאשתדק)
בביה"ל קע"ז ס"ב ד"ה טעונים, האריך טובא בענין הדברים שאינם מתלפתים הנאכלים אחר סילוק הפת, - והננו רק להעיר דמאחר והביה"ל בהכרעתו דלבסוף, להקל, להזכיר רק "דייסא" - נותרנו בער"פ שחל בשבת עדיין בעמעות, ליישב המנהג לאכול "טשולנט של קערט פסח" אחר סוף זמן אכילת חמץ [דהיינו דכשמתקרב סוף הזמן, גומרין כל הפת והחמץ, ומנקין כל הפירורין, ומביאין אח"כ [בתוך אותה סעודה] חמץ בכלי פסח] דלפי פשוטו, אין לך "סילוק הפת" גדול מזה.

והנה באמת כד נדייק במשנ"ב בסי' תמ"ד לא הוזכר בשר וחמין בסעודת הבוקר, וכ"ה בהנהגות חזו"א דהחמין אכלו רק אחר מנחה (וצע"ק מצד מצוות עיקר אכילת שחרית) אבל עכ"פ לחששא דהג"ל נוחא בזה.

ויש כבר מאריכין וכותבין בכי האי, דיש סברא הפוכה, דאיסורא לאו שמיא "סילוק" והיסה"ד הוא, אלא "אריה הוא דרביע עליה" וצ"ע.

הפותח דלת ביתו (להדופקים) האם הוא בכלל מחדר לחדר
יל"ע אחד שכיון בעת ברכתו לאכול במקום אחר באותו בית, וכהרמ"א סי' קע"ח סוף ס"א דמהני, האם רשאי גם לגשת לפתוח דלת ביתו לדוגמא, או לסדר סידור אחר בתוך ביתו באמצע אכילתו, או דילמא דנדייק לשון הרמ"א והמשנ"ב סק"א "לאכול" דוקא, אבל מחשבה לילך למק"א בין אכילת מקצת פרי לאכילת מקצת פרי לא שמענו. וצד השני הוא דאין חתיכת מזונות [שמחייב במברך על כמה טליתות וכיו"ב] דבאמת שם מיבעי כוונה חיובית לפטור זה ועוד זה ועוד זה] אלא הכוונה דכאן הוא דאין מצטמצם ברכתו רק על שטח מקום זה, אלא מורחב לכל המקומות, וכעין הסרת כל המחצית הפנימיות בדיעתו, וזה יורר מסתברא - וכן יש לדקדק במשנ"ב קפ"ד סק"א ע"ש. ולפני שנים ראינו בזה וויכוח בין ב' ענקי רוח הג"ר דוב לנדא שליט"א והגר"ר מאיר גריינמן שליט"א, [יעוי' ספר אמרי יוסר על מס' פסחים].

שינוי מקום מחדר לחדר - וכן לחדר מדרגות
יעוי' אריכות הבה"ל סי' קע"ח בד"ה בבית אחד כו' להעמיד איתו השטיות האם מחדר לחדר באותו בית צריך לכוונה, או גם בלא"ה שרי, וסיומו רק דהנהג להקל יש לו ע"מ לסמוך וכו'. ולכא' יש להוסיף א) דהדברים מתקזקים ביותר [הצד להקל] כשמעניינים בתשו' הרשב"א ח"ד סי' רע"ח, מבואר כן בהדיא בהבנת הרשב"א עצמו [וכהשואל שם דכל "מפינה לפינה" הכוונה מפינת הבית לפיתות] וכן הבין ז"ל שם בפשיטות בד' הרמב"ם, וכן בדעת הר"ף, וכן בכל שאר הגאונים בהדיא יעו"ש [ויתכן דאילו ראה הבה"ל דבריו היה נוקט כן לעיקר הדין, וצ"ע].

ב) שמעתי פעם מח"א להעיר, דיש שינוי מהותי היום בהלך אכילתונו דפעם החדר שהתחילו לאכול בו, כ"אן נמצא כאן היה"ו ובעת האכילה לא אירע כ"כ עוד סידורים וענינים בחדרים הסמוכים, משא"כ כהיום אין כלל קביעות להמקום שביכרו על הפרי או על המזונות, כי בכל עת יש סיבות וענינים לסובב בשאר חדרי הבית או לפתיחת הדלת (תלוי בשכיחות) ועכ"י יתכן סברא דנחשב דעתו במימלא, וצ"ע.

אבל לצאת לחדר המדרגות יל"ס טובא, אי בכלל מהני כוונה ככל מחדר לחדר, דהרי מדוייק בלשון כל הפוסקים מחדר לחדר "באותו בית", ומי לא בדווקא נקטו כן, או דילמא כל שהוא תחת גג אחד כל שטח הגג בכלל מחדר לחדר ייחשב, וכמו"כ בית מלון, מחדרו לשאר החלק, בכלל זה.

אולם בבית חולים וכדו' מסתברא דכולו כחדר המדרגות עצמו וכמו"כ חדרי בהימ"ד ומסדרונותיו הסמוכים, דדינם כחדר לחדר דינהי מחשבה. [ולהנ"ל אף בלא מחשבה יתכן] וזכר לדבר בדיני הוצאה, דכל הברי"ח ובתי הכנסת כחצרות נחשבים יעו"ש.

*משנ"ב קע"ח ססקל"ג "מותר לו לאכול כו' במקום השני כו' אם היה דעתו בשעת המוציא לאכול גם שם, דאז חשיבי שניהם מקומו כו'". ויש לספק אי "בשעת המוציא" דייקא או דסגי שבתכניתו קודם הסעודה, [או ביותר דכל בני הבית מדברים על כך ומתנהגים לפי התכנית הזו] לעקור לסעודת החתן וכדו', אולם בשעת ברכת המוציא נשכח מחשבה זו, והלשון משמע לחומרא.

אי"ש שפירא - רוממה

תשובות

מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

שאלה: כ' השו"ע (סי' קס"ז ס"ו) אמר בריך רחמנא וכו' יצא, וכ' בשעה"צ אבל אם אמר "הרחמן", מסתברא דלא יצא שזה אינו שמו של הקב"ה עכ"ד, ויל"ע באדם שהיה סבור דהרחמן ורחמנא שורשם אחד, אלא דסבר דרחמנא הוא בארמית והרחמן הוא בלה"ק, האם יצא יד"ח, ונ"מ האם רשאי לחזור ולברך או דיש לחוש לברכה לבטלה.

תשובה: [בע"פ] לא תלוי במחשבתו אלא בדעת חז"ל וכיון דקיי"ל דהרחמן אינו שמו של הקב"ה לא יצא.

[א.ה. והרחמן ענינו מידת הרחמים משא"כ רחמנא ודו"ק].

שאלה: כ' המ"ב (סי' קע"ז סק"ד), ואין בכלל זה מה שמביאין מעט פירות מבושלין לקינוח סעודה דזה אין בא למזון כלל רק לקינוח סעודה וצריך ברכה. יש שמועה מכמה מקורות חשובים שהח"ח חזר בו והורה שלא לברך כיון שהאידיא נהפך לחלק מהסעודה האם יש לחוש לשמועה זו, ועוד אפי' אם נימא שנהפך למאכל קבוע וה"מ שבתות ויז"ט אבל בחול לא משכח"ל. והאם יש לחפש עיצות לאוכלו עם פת דוקא.

תשובה: [בע"פ] שמעתי שמה שאומרים בשם הח"ח מדובר על צימע"ס וכדו' שהוא תבשיל ירקות שאוכלים למתיקה כחלק מהסעודה, אבל לא איירי על קומפוט שלנו שעשוי כך רק לקינוח, ועכ"פ צריך לברך עליו.

[א"ה, קצת משמע כן מהמ"ב שכ' פירות מבושלים, וקומפוט שלנו עיקרו עשוי מפירות חיים].

שאלה: האם על גלידה לקינוח בסוף הסעודה מברכים או"ד לא יברך מטע"א דשמא כשינימוח נעשה משקים ומשקים טפלים לסעודה ולא מברכים עליו.
תשובה: [בע"פ] גלידה לא נחשב למשקה וצריך לברך עליו.

שאלה: כ' השו"ע (שם ס"ה) אם אחר שבירך על הפת שלחו לו מבית אחרים וכו' ולא היה דעתו על הדורון צריך לברך עליהם כדין נמלק, וכ' הרמ"א ולא ראיתי נזהרים בזה, ואפשר דטעמא דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה, יש להסתפק האם דברי הרמ"א נאמרו בתורת לימוד זכות למה לא נזהרים לברך, אבל אה"נ משורת הדין כשאין דעתו בדאי' יזהר לברך, ועוד כשיודע בבירור שלא היה דעתו על אותו תבשיל כגון שהיה מחזר אחריו ולא מצאו ובמהלך הסעודה נמצא, ונ"מ טובא כשאוכל בינו לבין עצמו דבכה"ג לא שייך כ"כ סברת הרמ"א דדעתו על כ"מ שמביאין לו, דהוא מביא הכל בעצמו.

תשובה: [בע"פ] דברי הרמ"א נאמרו משורת הדין ובכל אופן, ולא משכח"ל גוונא שיתחייב בברכה, דבסתמא דעתו על כל מה שיבוא תוך הסעודה [ונזאת א"ל מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א].

שאלה: כ' המ"ב (סי' קע"ח ס"ק מ"ז) לדעת המחבר אם התפלל בביתו תוך הסעו' ל"ה הפסק, אבל בביהכ"נ הוי הפסק, אבל לדעת הרמ"א גם בביהכ"נ ל"ה הפסק, וכ' השעה"צ, אפשר דלכתתי' יש לזהר בזה שלא להתפלל באמצע הסעודה כ"א בביתו ע"כ.

וצ"ב דמשמע דעדיף תפילה ביחידות בביתו מאשר תפילה במנין בביהכ"נ ואמאי הא לרמ"א אין לחוש להפסק, ולט"ז שמצריך לברך כבר דחורו כל האחרונים א"כ עדיף שיתפלל בביהכ"נ.

תשובה: [בע"פ] אה"נ בדראי ראוי מצד מעלת התפילה במנין לגמור סעודתו אבל אם לא רוצה לגמור סעודתו בהכי מיירי המ"ב דלכתתי' עדיף שיתפלל בביתו ולחוש לדיעות שיש הפסק, ועצ"ב.

שאלה: כ' השו"ע (סי' קע"ט) גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך בהמ"ז, וכ' המ"ב וזה"ה שיש לזהר לכתחילה שלא יפסיק בדיבור אפי' מעט דתיכף לנטילה ברכה, ומה"ט יש לזהר שלא לשהות שהיה מרובה אחר הנטילה ע"כ, ויל"ע בשלושה או בעשרה, וממתינים על העשירי, או לבעל הבית, ויודעים שישתהה זמן רב, האם מותרים לדבר בדברי תורה ולסמוך על כך שיטלו ידיהם שוב, מאחר שבלא"ה לא יקיימו "תיכף לנטילה ברכה".

תשובה: אין ראוי.

שאלה: כ' השו"ע (שם) אמר הו לן ונברך, הוי היסח הדעת ואסור לו לשתות אא"כ יברך עליו תחילה, ויל"ד כשמברך בלא כוס או כשאין זימון, וביקש שיביאו מים אחרונים, או שאמר מזמור "על נהרות בבל" או "שיר המעלות", האם נחשב ג"כ להיסח הדעת או לא.

תשובה: דוקא כשנטלו.

שאלה: בהאי דינא יל"ע כשהביאו לפניו מים אחרונים והיה בו שיעור מועט (וכבר צעק המ"ב סי' קפ"א סק"י דרע עלי המעשה שיש אנשים הזהירים במים אחרונים אבל לא יוצאים חובת הדין) וראה שהם מועטים ודעתו היתה להמשיך לרחוץ ידיו בברז, האם נחשב שכבר התחיל ליטול ידיו ואסור לו להפסיק בדיבור ובשהייה, או כיון שלא יצא חובת הדין מותר לו להמלק ולדבר, ונ"מ נמי לאכול ולשתות וצ"ע.

תשובה: נחשב.

שאלה: כ' השו"ע (סי' קפ"ב ס"א) י"א שבהמ"ז טעונה כוס וכו' ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס, ויש להסתפק לנוהגים לברך בהמ"ז על כוס למה לא מכסים את הפת בשעת בהמ"ז שלא יראה בושתו כדרך שעושים בקידוש, ואדרבה כתב השו"ע לעיל (סי' ק"פ ס"א) דאין להסיר המפה והלחם עד לאחר בהמ"ז, ומשמע דצריך להיות גלוי על השולחן וצ"ב.

תשובה: לא שייך כאן בושתו (של הפת).

שאלה: איתא ב"מעשה רב" מהגר"א (אות פ"ו) טוב לעטר כוס של בהמ"ז קידוש והבדלה שיהא ששה כוסות סביב ע"כ. וצ"ב האם עיטור ענינה לעטר הגביע בכוסות ריקנים.

תשובה: כך נוהגין.

שאלה: האם יש שיעור לכוסות (כגון רביעית או פחות) או לאו דוקא.

תשובה: אין מקפידין.

שאלה: האם ע"פ גגלה יש ענין לעטר בפחות מו' כוסות, או אם רוצה להרבות, ונ"מ ביש לו רק ה' כוסות האם עדיף שלא יעטר כלל.

תשובה: מנהג הגר"א.

[א.ה. וכוונתו דמנהג הגר"א בששה דוקא].

אברהם שקלאר - ברכפלד

מכתבים ותגובות

פסק כתבו הפוס' (משנ"ב ס"ק ב' וכה"ח ס"ט ט') שיש לברך

ג"כ ברכת המפיל סמוך לשינה ולא לפני"כ אלא אם כן יש

חשש שירדם יכול לברך לפני"כ עכ"ל, ועפ"ז כתבו הפוס'

(מג"א ס"ק ד', כנה"ג, של"ה, משנ"ב ס"ה, ה', כה"ח ס"ק

י') שמי שצריך לשמש מיטתו אז אחר התשמיש ירחץ

עצמו מהש"ז ויטול ידיו ואח"כ יקרא ק"ש ויברך ברכת

המפיל סמוך לשינה עכ"ל, ומבואר להדיא מדברי הפוס'

שיש ליטול ידיו אחר התשמיש כדי לסמוך ק"ש וברכת

המפיל סמוך לשינה וגם שלא יפסיק בדיבור לאחר

ק"ש וברכת המפיל, ובפרט לדעת הפוס' הסוברים שאם

מפסיקים בדיבור וכדו' אחר ברכת המפיל ברכתם לבטלה,

והרי נפסק בשו"ע (סי' ר"מ סעיף י') שמותר לדבר מעניני

התשמיש לפני התשמיש עיי"ש, וע"כ גם מטעם זה יש

לברך ברכת המפיל לאחר התשמיש, וממילא חייב ליטול

ידיו לאחר התשמיש.

ב. אף למי שחושש שיירדם לאחר התשמיש שכתבו

הפוס' הנ"ל שיכול לקרוא ק"ש ולברך ברכת המפיל

קודם התשמיש עיי"ש. מ"מ הרי יתכן שמא לא ירדם וכבר

כתבו הפוס' (מחב"ר סי' ד' ס"ק ו', שעת"ס ס"ק י"ב, משנ"ב

ס"ק ל"ט, כה"ח ס"ק ס"א) שהנטילה לאחר התשמיש

היא משום טומאה ולכן יש ליטול ג' פעמים בסיווגין

להסיי הטומאה עיי"ש. ועוד כתבו הפוס' (מג"א ס"ק י"ח,

כנה"ג, א"ה, פמ"ג, משנ"ב ס"ק ל"ח, כה"ח ס"ק ס"ג) שכל

הנטילות שצריך לעשות משום טומאה או רוח רעה יש

למחר ליטול ידיו שלא להשהות על עצמו הטומאה עיי"ש.

[משא"כ מה שצריך ליטול ידיו מטעם נקיות כגון הנוגע

במקומות מכוסים וכדו' אין צריך למחר ליטול ידיו מיד

אלא אם כן רוצה ללמוד או להתפלל (כה"ח שם ס"ק צ')

(משנ"ב ס"ק מ"א)]. ולפי"ז כיון שהנטילה אחר תשמיש

היא משום טומאה יש ליטול מיד לאחר תשמיש שמא

לא ירדם מיד, ונמצא משהה הטומאה על עצמו. משא"כ

אם נגע במקומות המכוסים קודם השינה אין צריך למחר

ליטול ידיו כיון שאין זה משום טומאה אלא נקיות [אלא

אם כן רוצה ללמוד או להתפלל].

ג. בכה"ח (סי' ר"מ ס"ק נ') כתב המשמש מיטתו ואינו

רוחץ ידיו מקולקלין אורחותיו דהיינו הזרע מקולקל. והוא

הדין מי שאינו רוחץ אותו מקום אחר תשמיש עכ"ל. וכתב

עוד (שם ס"ק נ"ז) בשם השל"ה שהאיש והאשה יכינו כלי

של מים ליד מיטתם כדי ליטול בו ידיהם לפני התשמיש

ואחרי התשמיש עכ"ל ומשמע מדבריהם שיש ליטול לאחר

התשמיש ולא להשהות הנטילה עד הבוקר. ובפרט שכתב

השו"ע (סי' ד' סעיף י"ח) שהעושה אחד מכל הדברים

הללו ולא נטל ידיו, אם ת"ח תלמודו משתכן ואם לאו

יוצא מדעתו [והיינו שבא לידי חטא (כה"ח שם)]. ובודאי

שראוי להחמיר בענינים אלו אף כשיש ספק בזה, וכל

שכן בנידו"ד שנתבאר להדיא מדברי הפוס' שיש לנוהג

כן מדינה ליטול ידיו לאחר התשמיש מיד. והבא ליטטר

מסייעין בידו, כנלע"ד והיעב"א.

א. ע. – ירושלים

פסק כתבו הפוס' וראינו שלתוס' תבלין הוא כאבקות כתושות

ולכן אינו הופך את העיסה למיני מתיקה וברכתו המוציא,

ובאמת לשיטת רש"י שהוכחנו ממועד קטן ומפסחים

תבלין הוא חתיכות של פירות וקליות והם רבים בעיסה

ולכן הברכה היא מזונות, וסיענו לזה מפירוש המשניות

לרמב"ם בערלה, והשו"ע שפסק בסעיף ז' שתערובת תבלין

ברכתו מזונות אפשר דאיירי בתבלין שמורגש טעמו.

נמצא בסיכום: א. פת מתוקה (עם סוכר וכדומה שמורגש

טעם המתקיות) יצאה מגדר לחם דסתם לחם אינו מתוק

ודינה כפת הבאה בכיסנין, והסברא נותנת שאין צריך

שיהא בה רוב סוכר וכדומה שאי אפשר לאוכלה באופן

זה. ב. שאר מיני תבלין שאינם מתוקים תלוי בכמות

שמעורבים בעיסה אם הם רוב ואפ' מחצה על מחצה דינם

כפת הבאה בכיסנין (ובהגדרת תבלין ראינו כמה אופנים)

ואם הם מעט אף שניכר שינוי בטעם דין הפת כלחם גמור

דעדיין דרך פת הוא שיהא מוטעם ועל מנת להשביע,

(וכיון שאינו מתוק לא יצא מתורת לחם), וכתבתי האגרת

כהצעת דברים לפני מלכים, מאן מלכי רבנן, ואשמח

לקבל תגובות והארות לברר הדין לאמיתה של תורה.

אהוד ברדס – רמת בית שמש

לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא".

בגליון (מס' 26) במדור "ביני עמודי" (עמוד כ"ח) בענין

נט"י מכלי אחר יציאה מביה"כ הביא הה"כ שליט"א

ראיות שאין צריך נט"י בכלי אחר יציאה מביה"כ, מדברי

הראשונים והשו"ע ונושאי כליו בטוב טעם ודעת כיעוי"ש.

אמנם מה שהביא ראיה שכן דעת המקור חיים והחיד"א

והב"א וכה"ח, לענ"ד אחהמ"ר אין ראיה מדבריהם, שכן

בספר מקור חיים למהר"ח כהן (סי' ד' סעיף י"ח) כתב

וז"ל: נט"י שחרית צריך ליטול ג' פעמים ואין נוטלין ע"ג

קרקע משא"כ נט"י ליוצא מביה"כ וכדומה אע"ג ששורה

עליו רוח רעה אינה חזקה כ"כ כמו נט"י שחרית ואע"ג

שצריך ליטול עד הפרק אין צריך כלי עכ"ל.

ומבואר מדבריו שהחילוק בין הנטילות, שבנט"י שחרית

אין נוטלין על גבי קרקע אלא לתוך כלי [והטעם כיון

שרוח רעה שורה על מי הנטילה, ואם יטול על גבי קרקע

הרוח רעה נדבqת בקרקע ואם יעברו שם בני אדם ינזקו

לכן יטול לתוך כלי (שו"ע ובי' סימן ד' סעיף ח' ונושאי

כלים שם)]. משא"כ בנט"י שלאחר יציאה מביה"כ שאין

הרוח רעה חזקה כ"כ מותר לשפכם על גבי קרקע ואין

צריך כלי תחתון לקבל את המים.

וכן מבואר להדיא בדברי החיד"א במחב"ר (סי' ד' אות

ו') שהבין כן בכוונת המקור חיים וז"ל החילוק בין נט"י

שחרית לשאר נט"י, שבנט"י שחרית צריך ג' פעמים אל

כלי משא"כ בנט"י ביוצא מביה"כ ובית המרחץ וכי' אין

צריך ג' פעמים וכלי כי שם שורה רוח הטומאה מעט עכ"ל,

והבואר דבריו במנחת אהרן (דף י"ב-ג'). וכ"כ הגרי"ח

בעוי"ח (ויצא אות ח') אע"ג שיש רוח רעה בביה"כ מ"מ

אינם חזקה כמו רוח רעה של שינת הלילה ולכן היקלו

בה שאין צריך כלי וכנ"ד במנחת אהרן עכ"ל, וכיון שמקור

דבריו מהמנח"א בע"כ שכוונתו כדברי המנח"א הנ"ל שאין

צריך כלי היינו כלי תחתון. ובאמת כ"כ להדיא בספרו

בא"ח (פרשת תולדות סעיף ט"ז) שכל הנטילות הנ"ל (חוץ

מנט"י שחרית) אינם צריכים נטילה לתוך כלי עכ"ל, ולפי"ז

יש ליישב מה שהקשה הה"כ נר"ו מדברי הב"א (פרשת

שמיני אות ט') שמשמע שבנט"י של ביה"כ נוטלים עם

כלי עיי"ש ולפי האמור אין סתירה כיון שלא מצינו שכתב

שאין צריך כלי עליון אלא שאין צריך כלי תחתון וז"פ.

וכ"כ כה"ח (סי' ד' ס"ק ס"א) בשם הרב סולת כלולה

שכתב בשם המקור חיים שבנט"י שחרית צריך ג' פעמים

אל כלי משא"כ יוצא מביה"כ אין צריך ג' פעמים וכלי

עכ"ל, ושבו ראיתי שכ"כ להדיא בשו"ת מנחת יצחק (חלק

ה' סי' צ"ו) שהביא דברי החיד"א והא"ר בשם המקור חיים

הנ"ל וכתב: אף דשם לא הזכירו אלא שאין צריך נט"י, אל

כלי מ"מ י"ל שהוא הדין גם שאין צריך נטילה מכלי עיי"ש.

אמנם כל הכתוב הוא רק לבאר שאין ראיה מדברי הפוס'

הנ"ל, ולענין הלכה כדעת גילון ר"ב (עמוד קס"ב-קס"ג)

צריך כלי משא"כ בנט"י לאחר יציאה מביה"כ וכדומה

אין צריך כלי כמ"ש הה"כ שליט"א, וכ"כ בשו"ת שמש

ומגן (ח"ג סימן ל"ז), וכ"כ בשו"ת אור לציון (פ"א תשובה

ט"ו) שמעיקר הדין אין צריך כלי ורק לכתחילה טוב ליטול

עם כלי. וכ"כ במנחת דעון גילון ר"ב (עמוד קס"ב-קס"ג)

שמעיקר הדין אין צריך כלי בנט"י ביציאה מביה"כ

והמחמיר ליטול מכלי תע"ב עיי"ש.

בגליון (מס' 27) כתב אחד מהרבנים הכותבים הי"ו

שיש להסתפק במי שישן מיד לאחר תשה"מ אם צריך

ליטול ידיו סתם שירדם או שישמור על נט"י של הבוקר,

וכתב שמשמט"ש שאין צריך ליטול ידיו קודם השינה כיון

שממילא כשישן בלילה שורה עליו רוח רעה, לכן יטול

בבוקר ויעלה לשיניהם עכ"ד.

אמנם לענ"ד מוכח להדיא מדברי הפוס' שיש ליטול ידיו

מיד לאחר תשה"מ ולא להשהות את הנטילה עד הבוקר.

א. כיון שכתבו הפוס' (סי' רל סעי' א') שיש לקרוא ק"ש

סמוך לשינה, ואין לאכול ולשתות או לדבר אחרי ק"ש

אלא יישן מיד, ואם לא יכול להירדם מיד יקרא ק"ש כמה

פעמים עד שירדם כדי שתהא קריאתו סמוך לשינה עכ"ל,

לכבוד הגיליון היקר "אליבא דהלכתא" דקני ליבא דחכמיא.

בדין "תבלין" המעורב בעיסה

בגיליונות קודמים דנו בין השאר בדינים העולים מסימן קס"ח, ובסעיף ז' הביא מרן בשולחנו הטהור את הדעות מהי פת הבאה בכיסנין, ובדעה שניה הביא: "שהיא עיסה שערב בה דבש או שמן וכי' או מיני תבלין ואפאה והוא שיהיה טעם תערובת המי פירות או התבלין ניכר בעיסה". וידוע המחלוקת בין השו"ע לרמ"א בזה, ואנו הספרדים נוהגים שפת מתוקה שהמתיקות מורגשת בה ברכתה מזונות, ולפי זה היה גם צריך להיות הדין בפת שמערב בה תבלינים כגון בצל וכד', אך לא ראינו שנוהגים לברך על מיני פת כאלו (שמעריבים בהם תבלינים שונים) מזונות וצריך לדעת מאי שגא תערובת מתוקה מתערובת שאינה מתוקה ואף חריפה. וכן מהו בדיוק "תבלין" שמוזכר בשו"ע וברמב"ם בדין זה.

א. הנה מצינו במסכת מועד קטן דף י"ג ע"ב מחלוקת מהו "תבלין" רש"י פירש כרוב וכרשנין, ובתוס' חלק על רש"י והביא מר' פרץ דכרוב וקפלוט אינן חשובין תבלין וכי' עיין שם וסיים שלכן תבלין זהו דבר הנידוך, ובערוך הביא שזהו מיני בשמים. נמצא שלרש"י תבלין אינו כתבלין המוכר לנו היום ויכול להיות אף ירקות חתוכים לסוגיהם, ולתוס' וכן לערוך זהו כתבלין המוכרים לנו בשמם היום דהיינו מיני אבקות כתושים שמבשמים המאכלים ומטעמים אותם. ב. ועוד מצינו בזאת במסכת פסחים דף מ"ד ע"א ברש"י שם ד"ה ה"מקפה" שכתב: "והשום והשמן נתונים בו לתבלין".

ג. ובפירוש הרא"ש לנדרים פרק שביעי (דף צ"ז ע"ב) מביא מתוספתא פרק ד' דנדרים "הנודר מן התבלין אסור בחיין ומותר במבושלים וכי' וראה לפירוש הקרבן נתנאל שפמשר שתבלין חיין היינו שומים ובצלים שבאו לתקן הקהדר, והו חיוק לשיטת רש"י בהגדרתו לתבלין שאינם רק כאבקות כתושות.

ד. וכן מצינו לרמב"ם בפירוש המשניות פרק ב' ערלה הלכה י': "ושמא יעלה על דעתך שאין נקרא תבלין אלא דברים הרחניים כגון ההפלפל "והקרפה" (קנמון) אלא כל מה שמשביחים בו את האוכל כגון השום והשמן והבצל והחומץ והיין אם נתכוון באחד מאלו וכיוצא בהן להשביח (להטעים) את האוכל נקרא תבלין" עכ"ד. ור"י קאפח בחיבורו על הרמב"ם מביא מפורש משנה זו של הרמב"ם להקשות על הבנת הב"י ברמב"ם בהלכות ברכות בדין פת הבאה בכיסנין בעניין "ועירב בה מיני תבלין" שהב"י הבי' ברמב"ם בכותוב עירב בה מיני תבלין שהוא דבר מועט ואפילו הכי מוציאו מתורת לחם (ולכן מזה מדייקים שפת שמעורב בה סוכר הנרגש בטעם ברכתה מזונות אף שהסוכר מעט) אך הר"י קאפח צ"ל דייק מלשון פירוש המשניות בערלה הנ"ל שמדובר בחתיכות פירות ממש כעין שקדים ובצלים ושומים והם רוב בעיסה, והלשון "עירב" מורה כן לאפוקי מלשון "תיבל" שמורה על מיעוט תבלין הניתן בעיסה ומכוח זה דעתו שלרמב"ם רק פת כזו ברכתה מזונות אך פת שיש בה מיעוט תבלין (וכגון קימל קיימון וכד') ברכתה המוציא לתחם מן הארץ וכן הדין ללחמניות מתוקות. ולפי שיטה זאת שוו המתוק והחריף או כל טעם אחר דאינו מתוק דוקא, דרק כאשר מעורבים בעיסה באופן כמותי רב ממש כעין חתיכות וכד' יוצא הפת מדין לחם וברכתו מזונות.

אך לשיטה שתבלין זהו אפי' כתבלין שלנו כיום דהיינו אבקות כתושות לא מובן מדוע על פת מתוקה שמעורב בה סוכר וניכר טעם מתיקות ברכתה מזונות ופת שמעורב בה תבלין לא מתוק ומשפיע בטעם ברכתה המוציא, וכגון שהביא המשנ"ב בס"ק ל' בלחם שנותנים בו "זאפרן" דהיינו "כרכום" להטעימו ולגאותו הוא לחם גמור.

ונראה ליישב שתבלינים מתוקים המעורבים בעיסה מוציאים אותה מדין לחם לחלוטין מפני שדומה יותר למיני מתיקה, וכן תחזה מדברי הביאווה"ל בסימן קס"ח ד"ה "הרבה תבלין או דבש" שכתב: "ושמן ודבש שאני מדינים אחרים הם וגם דבש ודבש נחשב מיני מתיקה שאוכלין רק לקינוח שטעמם חשיב משא"כ בזה (בעיסה המעורבת במים שמבשלין בהם שיבולת שועל שלא אבד ממנה תואר פת), וכן הביא בביאווה"ל האחרון בסימן קס"ח ובמשנ"ב בסימן הנ"ל ס"ק צ"ד "דפת מתוקה ברכתה מזונות (בלא קבע) משום דאין עשויין אלא לקינוח טעודה ולמתיקה מה שאין כן פשטידא ממואל בשך דרך לאוכלם לרעבון וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר שאוכל יחד.

ובספר "הלכה ברורה" (להגר"ד יוסף) ראיתי שכתב בביאורי הלכה שלו "תבלין מתוק" הסביר השו"ע וכן בסוף ספרו בשו"ת אצורות יוסף סימן י' הערה א' הביא ראשונים שהם אפשר לדייק כשהנוה בתבלין או תבלינים מתוקים דוקא (ואפשר שמוזה נובע החילוק בין תערובת סוכר לשאר תבלינים שאינם מתוקים כדלעיל) וז"ל: וכעין זה כתב בשלטי גבורים (ברכות פרק ו' דף ל' ע"א) בשם ריא"ז שהוא פת העשוי בדבש או במיני תבלין כעין מיני מתיקה לקינוח טעודה וכן כתבו בספר המאורות וכי' עיי"ש.

ומכאן תשובה יוצאת למה שפלפל הרב יצחק מרסיאנו בדין "האובליא"ש" (שו"ע סי' קס"ח סעיף ח') שהשו"ע

יחד יכול האחד להוציא האחרים, דבזה נחשב כברכת כל הציבור. אלא שהקשה הרה"ג הנ"ל ממש"כ התוס' בברכות מ"ג ועו"ר להקשות היאך אנו פוטרין זה את זה בברכת היין דהבדלה והרי אין אנו קבועים יחד ובברכת הנהנין בעינן שיקבעו יחד בהסיבה כדי להוציא האחר יד"ח. ותיצרו התוס' דמתוך שקובעין עצמן לצאת יד"ח הבדלה, קבעי נמי אכולא מילתא. אמנם הוסיפו התוס' שלכתחילה טוב שבאמת יסבו ביחד בהבדלה. אך כל סברת התוס' שייכת אם גם המבדיל עצמו יוצא יד"ח ג"כ, בזה שייך שמצטרף עם כולם בהסיבה, והוא הדין המקדש שמוציא אחרים יד"ח קידוש. אבל אם כבר יצא יד"ח הבדלה או קידוש, לא שייך לומר שיש כאן דין הסיבה, ואעפ"כ פסק השו"ע בסימן רע"ג סעי' ד' שיכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם, דכיון שבקידוש שהוא חובה להם יכול להוציאם, גם בברכת היין מוציאם שהרי באה חובה לקידוש. וא"כ קשה דבשלמא לדעת השו"ע בסי' קס"ז שהסיבה אינה מעכבת בדיעבד, שפיר יכול להוציאם גם בברכת היין, אבל לשיטת המ"א שפסק כהראשונים שהסיבה מעכבת אפילו בדיעבד, היאך יכול להוציאם והרי כיון שאינו יוצא עמהם לא שייך הסיבה וכנ"ל.

אבל באמת נראה שאין כוונת הגר"ר אריה לייב לומר שבברכת הנהנין הוא גדר חדש שלא נאמר בברכת המצות, דמדבריו שם [בחלק א' סי' ה'] ובפרט במה שביאר שם בדעת הרשב"א בסוגיא בברכות משמע שכוונתו לומר שגם בברכת הנהנין הגדר במה שהאחד מוציא את חברו הוא שמברך ברכה עבור חברו וכהאופן השני שביאר בדין ערבות בברכת המצות שהגדר בזה הוא ג"כ שמברך עבור חברו וכנ"ל [ודלא כמו בשומע כעונה שמברך עבור עצמו וחברו יוצא בשמיעתן] אלא כיון שבברכת הנהנין לא שייך ערבות שהרי אינה חיוב, לכן קבעו חכמים בזה אופן שיוכל לברך עבור חברו והיינו עיי' שייסבו ביחד שעיי"ז חשיבא ברכתו גם עבור עצמו וגם עבור חברו, ואינו מדין שומע כעונה, אלא כלפי חברו נחשב שמלכתחילה בירך גם עבורו. ובזה ביאר הגרא"ל שם בדעת הרמב"ם שכתב גם בדין ערבות וגם גבי ברכת הנהנין שעניית אמן מעכבת, דהוא משום דכשמברך עבור חברו כך הוא נוטח הברכה שתברו יענה אמן, ודלא כמו בדין שומע כעונה שאין עניית אמן מעכבת בו.

ואם כנים דברינו אפשר ליישב לפי"ז דעת המ"א מהק"ו הנ"ל מקידוש והבדלה, דלפי מה שנתבאר שדין הסיבה אינו גדר חדש בברכות הנהנין היאך להוציא חברו אלא הוא רק ה"ת שיוכל לברך עבור חברו, אפשר לומר שבקידוש והבדלה הגם שהמקדש או המבדיל כבר יצאו יד"ח, אבל כיון שכלפי ברכת הקידוש וההבדלה עצמם חל דין ערבות שיכול לברך לצורך האחרים שיחשב כנכרתם וכנ"ל, גם בברכת היין יכול להוציאם ולא בעינן לזה הסיבה, שהרי כל מה שצריך לדין הסיבה הוא בכדי לחבר המברך להשומעים שיוכל לברך עבורם, אבל כאן שממילא יכול לברך עבורם מדין שומע כעונה את ברכת הקידוש, ממילא מהני זה גם לברכת היין שהיא חלק מהקידוש.

בענין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו – במי נטילת ידים
בענין מש"כ הרב שמעון בן יוגי בגליון חודש אב תשס"ח לבאר בטוב טעם מחלוקת רע"א והאחרונים שהביא המשנ"ב בסי' ק"ס ס"ק ז' האם יכול אדם לפסול מי חברו לנט"י עיי' שיעשה בהם מלאכה, ראיתי בגליון האחרון מה שציין לזה בתבונה הרה"ג חזקיה דחבש שליט"א רב ק"ק שתילי זתים לדברי הרע"א עצמו בסי' רנ"ג שנסתפק שם ג"כ בכעין זה אם נטל ראובן קדירת שמעון מהכירה ועודה ביזו ואין בדעתו להחזירה [דבהניחה על גבי קרקע חשיב מעשה וודאי אוסר] האם מחשבתו שאין דעתו להחזיר מועילה לאסור קדירות חברו, ומסיק שם הרע"א לתלות דין זה במחלוקת התוס' ביבמות פרק ג' והר"ש בכלאים פרק ז' משנה ד' האם אדם אוסר דבר שאינו שלו עיי' מחשבה בדבר התלוי במחשבתו. וא"כ הוא הדין גבי נט"י כיון שפסול מלאכה תלוי בדעת העושה שהרי בנפל מאליו לא נפסלו אפשר לומר שתלוי במחלוקת בנ"ל. אבל באמת נראה לענ"ד שיש לחלק בין הדברים [ואולי לזה כיון הרה"ג הנ"ל בסו"ד] דהנה ברע"א שם בסי' רנ"ג כתב לגבי עושה כלי חברו לבסים וז"ל: ואין לדמותו למש"כ המ"א סי' ש"ט ס"ק ח' דאינו יכול לעשות חפץ חברו בסיס לדבר האסור, דשאני היתם דבסיס הוא מדין ביטול ויחוד חפץ להיות בסיס להמוקצה, ואיך יוכל לבטל לזה חפץ חברו. ונראה שהרע"א מלמדנו כאן יסוד חשוב בדין אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שיש להבחין בזה במהות האיסור אם הוא איסור חיצוני שאינו מבטל את מהות החפץ, או אם הוא איסור ביטול החפץ ממהותו הרגילה, ד"ל שגם לפי השיטות שאדם יכול לאסור חפץ חברו בדבר התלוי במחשבה, הני מילי באיסור חיצוני על החפץ, אבל לשנות את מהות החפץ של חברו לאו כל כמיניה. ולכן כתב הרע"א שגם לשיטת הר"ש שאדם יכול לאסור חפץ חברו במחשבה, הני מילי באיסור חיצוני כגון בכלאים או לאסור קדירות חברו, אבל באיסור בסיס שיסודו הוא ביטול החפץ ממהותו העצמית לעשותו בסיס לד"א, בזה כו"ע מודו שלאו כל כמיניה לעשות כן בחפץ חברו. ולפי"ז נראה לומר שלאסור מי חברו עיי' מלאכה

דינו כהעושה חפץ חברו לבסיס בשבת, שהרי לפי מה שביארו הפוסקים יוצא שאין פסול מלאכה במים כפסול מלאכה במי חטאת, דמבי חטאת הוא גזירת הכתוב שמלאכה פוסלת בהם, אבל לגבי מי נט"י יסוד הפסול הוא משום שע"ז נעשו המים כשופכין והיינו שמבטלם ממהותם הרגילה והופכם לשופכין, ובוזה כתב הרע"א בסי' ק"ס דיש לדון ולומר שלא כל כמיניה להפוך מי חברו לשופכין, וכוונתו שבוז כו"ע יודו כמו שביאר לגבי בסיס. צבי רוזנר – רכסים

לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא", להלן כמה תשובות על הקושיות ב"מרפסן איגרי". במה שהעיר הרה"ג א. גלבנון נר"ו בדברי המשנ"ב דאמר דבדיעבד אם נטל נטילה הכשירה לאכילה לאחר שעשה צרכיו ועתה רוצה לאכול בירך "על נטילת ידיים" "ואשר יצר" ולא הוי הפסק בין נטילה לאכילה כיון דהכל הוא צורך לטהרת הידים, ושאל א"כ אמאי לא יברך עוד קודם "על נט"י".

תשובה: במה שכתב המשנ"ב שלא יחכה עד לאחר "המוציא" הוא כיון שהוי שהייה והפסק גדולים [אולי משום סידור הפת ולחכות לעוד אנשים הסועדים עימו שישבו ג"כ וכו' ורק אז יוכל לברך "המוציא"] שכן כתב המשנ"ב בעצמו "ואין לאחרה כל כך" עי"ש משמע משום שהייה גדולה עד האכילה [ואולי כך היה דרכם] משא"כ ב"על נט"י" שהוא רק לברך ברכה אחת ואין בזה הפסק גדול והמתנה של זמן ארוך. ועוד שהרי יצא שכרו בהפסדו שהרי כל מה שצריך לברך "אשר יצר" סמוך לעשיית צרכיו הוא בכדי לא לשהות הרבה וא"כ הרי עדיף כבר להרויח את אי ההפסק בין נטילה לברכה מאשר את אי ההפסק בין עשיית צרכיו ל"אשר יצר" וי"ש ואל תעשה עדיף" משא"כ לפני "המוציא" שהוא הפסק גדול וכנ"ל וכן הוא יותר קל אולי. ובעצם הטעם ש"אשר יצר" הוא צורך לטהרת הידים צריך להבין מהו.

במה שהעיר הרה"ג יהודה טל שליט"א בדברי המשנ"ב סימן קס"ז בענין בציעת הפת מהמקום האפוי היטב אמאי לא הסביר כפשט דברי השו"ע. וכן למה נד מדברי המחצית השקל והפמ"ג שהסבירו במג"א שכוונתו לצד הקשה ביותר ולמה המשנ"ב למד בכוונתו דהוא כל צד קשה, ועוד אמאי בביאור"ה כתב דהוא לשון אחרון דרש"י ולא ראשון. ונראה שהמשנ"ב למד שגם לפי לשון אחרון גורסים ד"קרים" כמו לשון ראשון והחילוק בין לשון ראשון לאחרון שלראשון מכל מקום שקרם "בין מלמעלה בין מלמטה ובין מהצדדים" אע"פ שמהצדדים הוא פחות אפוי מאשר למעלה ולמטה גם בלחם שלם מ"מ כיגן שגם הוא קרם (והוא שהעלה כמין קרום) משא"כ ללישנא בתרא ברש"י שמסביר את "קרום" שצריך את המקום שקרם ביותר והוא למעלה או למטה ולא באמצע וכן רואים שהט"ז גרס כך שבל"ק ובתרא גורסים בגמרא "קרים" ואין ללישנא בתרא גירסא אחרת בגמרא ולכן אמר המשנ"ב "דהיינו במקום הקשה ולא במקום הרך באמצעיות" ופירושו כנ"ל שהוא באמצע הפת השלם [בצידי הפת] ומה שלא למד במג"א כמו המחצית השקל ג"כ מובן לפי"ז דכיון שלשונו של המג"א אפשר להסבירה כך במקום הקשה שבלחם ולא במקום הרך וכנ"ל, והמשנ"ב לא יכל להסביר במחצית הפסקה והפמ"ג כיון שלשיטתו אין ברש"י לישנא שמסבירה כמחצית השקל והפמ"ג שהיא במקום הקשה ביותר לכן הסביר כך משא"כ המחצית השקל והפמ"ג שלמדו שללישנא בתרא גורסים בגמרא "דגמר בישולא" כמו שכותב הוא בעצמו שכן הגירסא ללישנא בתרא וכן יכל להסביר כך במג"א. והוא נפלא.

במה שהקשה הרה"ג משה ששון נר"ו על החזו"א שנסתפק האם מילוי פת הבאה בכיסנין מצטרף לשיעור ברכה אחרונה, מהמג"א ומשנ"ב שכתבו שאם אוכל בסעודת לחם עוד דברים אין צריך לברך עליהם.

ולכאורה ספקו על החזו"א הוא שגם לדעה שהוא לחם כיון שאין רגילות לקבוע עליו סעודה לכן אין עליו תקנת ברהמ"ז עד שיאכל שיעור קביעות סעודה מהבצק לבדו, משא"כ בלחם גמור שרגילות לקבוע עליו סעודה ויש תקנת חז"ל לברך עליו ברהמ"ז לכן יש צד שיצטרפו גם דברים אחרים, או שנאמר שכיון שהביסים הם לחם גמור יש עליו תקנת חכמים כמו בלחם גמור ויצטרף גם המילוי.

ופת עם תבלינים וכו' הצ"ע הוא שאע"פ שהם אין בהם חלק לחם גמור, בכ"ז אולי מצד ביטול יועיל גם בזה כאן שהוא מעורב ממהם ממש. וכ"מ בלשונו שם שכן כוונתו. ולפי"ז יתיישב גם מש"כ הרה"ג יוסף חיים הלוי בירבנוים נר"ו, לברר על מה סומכים העולם שמברכים על מים וכו' לאחר אכילת פת הבאה בכיסנין. שאולי כיון שאין רגילות לקבוע ע"ז סעודה וכנ"ל.

והאור לציון סבר שכיון שלדעה אחת הוא לחם אע"פ שאין רגילות לקבוע עליו סעודה לא יברך, שאינו תלוי ברגילות לקבוע עליו סעודה אלא האם הוא לחם או לא, ועדיין אין לפשוט מדין אחד לשני, שכל דין הוא בפני"ע.

במה שהקשה הרה"ג יהושע גלעדי נר"ו בדין שומע כעונה בבני חבורה אף בלא הסיבו דהנה הפנ"י (ברכות מ"ג ע"ב) ד"ה ר' יוחנן כתב דהרא"ש שכתב שבלא הסיבו אפילו ענה אמן לא יצא כן פסק הטור והשו"ע (סימן קס"ז) ולא הביאו חולק ע"ז ולכאורה כתוב בהדיא בשו"ע דבדיעבד יצא.

תשובה: עיין מג"א שתמה מדוע השו"ע לא הביא דברי הרא"ש ועוד וא"כ רואים שסבר שהשו"ע דלא כהרא"ש. אולם אפשר ליישב את הפנ"י שהוא סבר שדין חבורה הוא

שאפילו בסתמא שלא כיון להוציא יצאו משום שמסתמא מתכוון להוציאם [אולי דוקא שהם כיוונו לצאת] והוה שכתב הרא"ש שאפילו שענה אמן שגילה שרוצה לצאת לא יצא שכיון שאינם מסובין אין מועיל גילוי דעת שלו לצאת כיון שלא יצא המוציא מפורש להוציא משא"כ בשו"ע כתב שאם התכוון מפורש להוציא והם התכוונו מפורש לצאת יצאו דומיא דהמוציא חבירו בעלמא, ועפ"ז תתיישב שאלת הט"ז במקום אמאי הדגיש השו"ע שהשומע התכוון לצאת והמשמעיע להוציא והלא גם בעלמא צריך שיתכוונו, ולפ"ז אתי שפיר. וסברא זו כתב הוא עצמו לעיל בדף זה ד"ה "פיסקא הסיבו וכו'" בסוף הפיסקא.

ועוד אפשר לומר לפי מה שיישב הוא עצמו על הצ"ע של הרשב"א בד"ה ר' יוחנן בהמשך דכל הכי דשייך הסיבה ולא הסיבו גלי אדעתיייהו דלא ניחא להו להשתתף כאחד וכו' וא"כ לפי"ז אתי שפיר דהרא"ש דיבר בזמנם שהשיתוף הוא ע"י הסיבה כאשר המעיין שם יראה שדיבר בזמנם משא"כ השו"ע דיבר בזמניו שהקביעות אינה ההסיבה אלא עצם הישיבה בשולחן אחד או במפה אחת א"כ בזה שלא עושים כן אינו גילוי שאינם רוצים להשתתף דאולי יותר נח להם בזה שכל אחד רחוק מחבירו, ובמיוחד שמרן דיבר על יושבים בשדה "מפוזרים ומפורדים" שאז ודאי הוא שהוא משום שיותר נוח להם, וכן מדוייק מלשון מרן שדיבר בזמניו מזה שכתב (סעף י"ג) "היכא דלא קבעי מקום וכו'" נמצא שדיבר על זמניו דבזמנם אינו תלוי בקביעת מקום אלא בהסיבה. [והמג"א לא למד כך כנראה].

ולפ"ז אפשר אולי ליישב מה שהקשה הרה"ג צבי וייסבלום נר"ו דמה הצד של המג"א שמי שלא אוכל יוכל להוציא את האוכלים באינם בקיאים והרי הוא עצמו אמר שלא יצא גם בענה אמן וכנ"ל. ולפי הדרך שדיברנו יתא מיושב שאע"פ שהמג"א סובר שגם בזמניו לא יצאו לפי שיטת הרא"ש [שהרי לא הסכים לפני" וכו"ל] כל זה הוא משום שסובר שגם אם לא גילו דעתם "שלא ניחא להו" בכי"ז לא מצטרפים אולם כל זה הוא כיון שגילו שאין להם ענין להצטרף כיון שא"כ למה סוף סוף ישובו מפורדים משא"כ בלא אכל כלל שגם כזה גילוי אין בו כיון שלא אכל אולי משום שלא רעב כעת וכו' אבל אם היה אוכל היה יושב עמהם וגם עתה אולי מדובר שיושב עמהם וא"כ כן מראה צירוף והשתתפות עמם, ועוד אפשר לומר שהמג"א מסכים באמת עם הפנ"י שאם אין גילוי דעת "שלא ניחא להו" נקרא שמשתתפין רק שחולק במה נחשב שאין גילוי דהוא סובר שגם בזמניו אפילו בשדה נחשב שיש כי אל"כ סוף סוף למה לא יושבים בשולחן אחד משום"כ באדם שלא אוכל כלל שגם הוא מודה שאינו גילוי דעת.

וכל זה יובן הרבה יותר לפי מה שאמר המג"א סי' קס"ז סעי' י"א ד"ה אלא אם כן שכל מה שבענין שולחן אחד כיון שאם יש שולחן אחד וכוכו"ז נפרדו רואים שאינם מתכוונים להצטרף וא"כ באינו אוכל כלל [ובמיוחד אם כן יושב עמהם] בפשטות אין טענה זאת ודו"ק דהוא מיישב הרבה.

בענין מה ששאלו הרה"ג דוד שיפירן והרה"ג י.ב.י. נר"ו בדין נמלק בימיני מזונות ואין לפניו שיעור קביעות ורק בצירוף מה שאלכ כבר יראה שיעור זה שכתבו הפוסקים שאין צריך עתה לברך "המוציא" והרי בלחם ממש אינו כן ועוד שהרי ברהמ"ז כן מברך גם במ"מ.

תשובה: לכאורה בלחם ממש גם בפחות משיעור מברכים כיון שהוא דבר שרגילים לקבוע עליו והוא חשוב בעצם וקבע ברכה לעצמו ולכן גם בפחות משיעור יברך משא"כ מ"מ.

ומה ששאלו שהרי ברהמ"ז כן מברך, לכאורה אינו דומה כיון שסוף סוף אכל שיעור בצירוף שתי האכילות משא"כ "המוציא" לא יברך כיון שאין נלכניו עוד שיעור קביעות [דברהמ"ז הוא על מה שהיה ובאמת לא יאכל עוד שיעור] "המוציא" הוא על מה שיאכל והרי לא יאכל עוד שיעור.

ומאן לימא לן דאמרין התגלה למפרע שאוכל שיעור.

א.ה. - ירושלים

פוטרתן, וכפי ההוה שבאמת אין הפירות נטפלין לפת הבאה בכיסנין, אין ברכת מעין שלוש קובעת היסח הדעת מן הפירות, וממילא לא נפטרו, ולא דמי לברכת המזון שמפסקת אף כשדעתו לחזור ולאכול לאחר ברהמ"ז וכמו ביין בסימן ק"צ סעי' א', דהתם השלמת הסעודה וברהמ"ז שהיא ברכה כללית חשיבי כהה"ד, ואכילה שלאחר ברהמ"ז כאכילה מחודשת, אבל הכא שאינו קובע זה לסעודה, אין ברכת מעין שלוש כהה"ד, ועיין בביאור"ה שם סעי' ב' ד"ה יברך, ואף שהוא ספק פת, מ"מ אכילת העראי וספק שהוא פת הבאה בכיסנין קובעים בהחלט שאין כאן הה"ד, ועוד דכפי המנהג ודאי לא נתכוין לפטור הפירות בברכת מעין שלוש, ונמצא שחייב לברך, ואין כאן אלא נידון של גורם ברכה שאינה צריכה ולא חשש ברכה לבטלה, וכיון שאין לו תקנה אחרת לצאת ידי ספק שפיר יש לו לנהוג כן, עיין סימן קע"ד סעי' ד', ועיין בתבואות שור סימן י"ט ס"ק י"ז, וכש"כ הכא דאיכא נמי שני טעמים הראשונים, ומיהו לענין ברכה ראשונה במשקין יש לפעמים שהם באמת טפל, להעביר המתיקות או להקל על הבליעה, ואז אין לברך עליהם, וכשאינם טפלים יש עוד סניף לברך עליהם בתחילה, משום דעת הסוברים בסימן קע"ד סעי' ז' דלעולם משקין טעונים ברכה בתוך הסעודה, ועיין מש"כ בברכות מ"ד ע"א.

ג. אות י"ח, כבר נתקשה בזה הבי"מ וכן בשו"ת זרע אמת סי' כ"ח, וג"ל ליישב בג' פנים, א) לא על הפרט בלבד יצא אלא על כל הכלל כולו יצא, שהרי אי נימא דכל מחלוקתם היא דוקא היכא דדרך בני אדם לקבוע סעודתם ככלחמים הנו' בדברי הד"מ, א"כ אמאי איצטרך למימר דלעק"ף מקרי פת הבאה בכיסנין כיון שניולש בהרבה מאוד תבלין נימא דאפילו עיסת הלחמים הנו' אי אפאן שלא בצורת פת דלעלמא יברך עליהם במ"מ, א"ו על הכלל כולו יצא למימרא דעיסה זו הנילושה במעט תבלין לא פקע ממנה שם לחם, דבעינן רוב תבלין עד שיעשה לדין כל שיש בו מחמשת המינים, ומאי דמייית סיעתא ממנהג זה דוגמא בעלמא נקט ולא חש לדקדק. ב) פליגי בע"א, והוא אי נקטינן בשיעור מסויים של תערובת תבלין וכיצו"ב דמיקרי עיסת לחם, אי קבעינן בשם לחם בכל ענין או דילמא רק באותו מאכל, ודעת המחבר ודאי דבפת גמור שדרך בני אדם לאוכלו בסעודת שבת דמיקרי לחם לברך עליו המוציא וברהמ"ז בכזית, אך אם יעשו מאכל אחר באותו שיעור תערובת תבלין שאין דרך בני אדם לקבוע עליו אפשר לברך עליו במ"מ, דכל מאכל נידון לגופו, והרמ"א פליג עליה וס"ל דאי נקטינן דשיעור זה חשוב כעיסת לחם שוב לא מצי למיקרי ליה פת הבאה בכיסנין אפילו אם עשה ממנו מאכל אחר, ומשום הכי ו מקשה ממנהג העולם בחלות שבת [ועיין שו"ח חלק ו' בכללי ברכות עמוד שי"ח]. ג) אי נמי כלל לא פליגי וה"פ, דאף דאין ראוי נגד פירושו של הבי" דעת הרמב"ם מ"מ המנהג לייחס לשיעור כזה של תערובת תבלין כפת גמור ולא כפת הבאה בכיסנין, והוא משום מנהג זה של אכילת פת מעורב בתבלין בסעודת שבת, ובאתרא דחב"י לא נהג כן, ולא פליגי כלל אלא היכא דנהוג להחשיב תערובת זו כלחם כבאתרא דהרמ"א יודה הבי", והיכא דנהוג להחשיבו לפת הבאה בכיסנין כבאתרא דחב"י יודה הרמ"א [ובין כך ובין כך הדבר ברור דבכהאי גוונא שאופה עיסה בצורת פת דלעלמא על מנת לקבוע עליו סעודה, אפילו עירב בה סוכר ותבלין עד שניכר במראה ובטעם מ"מ לחם מיקרי ומברך עליו המוציא וברהמ"ז בכזית כמש"כ הרמ"א. ובוזה לא נחלק המחבר מעולם. ואף לפי שכתבנו דכל אחד פסק על פי המנהג במקומו יש לצדד דכיון דמנהג בני אדם האידינא כהרמ"א ובני ישראל בכל מקומות ומשבותיה מציירם מציאות זו של חלות שבת מעורבות בסוכר הרבה, א"כ אף הנוהגים כהוראות המחבר בכל דבריהם יכולים לכתחילה לאפות לחמים מתוקים המצויים אצלנו ולחם גמור היה לכל הדעות, וכן מבואר בביאור"ה ל"ה שכעט הדבש וכו'.

ד. אות כ"ה, מה שזמן החזו"א לא הביא דברי המ"א אינו קושיא, דכן דרכו בהרבה מקומות שלא להזכיר שיטת אחרונים שהוא חולק עליהם כידוע לכל הרגיל בספריו, ואף שלענין המשנ"ב דרכו להעיר היכא שחולק, גם זו אינה קושיא, משום דסימן זה בחזו"א הוא ממזהורה קמא שנדפסה לפני המשנ"ב [ראה בריש ההספר בחילוק הסימנים], ולכן לא הזכירו בכל הסימן שם.

א.א. - קרית ספר

שתייה מכוס פגום בשפתו

בגליון מס' 29 מדור שי"ח הלכה כתב הרב העורך שמה שמורגל אצל בני אדם ששתייה מכוס פגום בשפתו גורם לשכחה או לסכנה כמדומה שאין לו מקור מוסמך. ואני שמעתי מהרה"צ המקובל ח"ר אברהם מונסנ זצוק"ל שזקני הדור נהגו שלפני ששותים מכוס, מפעירים את האצבע על שפת הכוס לבדוק שלא יהיה פגום. ונראה שהמקור על פי מש"כ הכה"ח בסי' ב' סק"ז ז"ל "האוכל בכלים שבורים יהיה לו שכחה, והטעם משום שהם רומזים אל בחי' הקלי' והשכחה היא מהם". וא"כ זיל בתר טעמא והוא הדין לכלי שתייה, דאף כלי שתייה השבורים רומזים אל הקלי', וכמש"כ בבח"ח בהל"כ פסח סי' תע"ג ס"ק קס"ד דכשמיגע לאמירת עשר המכות שופך מהיין, וי"שפכנו לתוך כלי שבור הרומז אל הקלי' הנקרא אורו", ועיני"ש. וסבירי מרגן שגדר כלי שבור הוא אפילו אם שבור במקצת, ולפיכך נזהרו לבדוק שיהיה שלם לגמרי.

אמירת "ברוך רחמנא" – למסופק

בגליון מס' 28 כתב ה"ר בנימין ג"ייקוב לדון במי שמסופק

על איזה ברכה, אם יכול לברך בלשון בריך רחמנא וכו', דמצד אחד אין בו הזכרת השם לבטלה, ומצד שני יוצא בו יד"ח ברכה. והביא דברי האפיקי ים, והפת"ש יו"ד סי' שכ"ח. וכן עדות בעל הברכת משה שהגאון חת"ס עשה כן למעשה, יעוני"ש.

ובאמת שהגאון בן איש חי כתב כן להלכה, עיין ש"ר פרשת נשא אות ט' זו"ל. "ואם אי אפשר לו בהכי ובפרט אם הוא אורח אז יהרהר הברכה בלביבו או יאמר בריך רחמנא בורא פרי האדמה", יעוני"ש.

אולם נראה שהפוסקים לא סמכו ע"ז למעשה, עיין שו"ת אג"מ (או"ח חלק ד' סי' מ' אות כ"ז) שהביא דברי הערוך השולחן שהורה לומר בריך רחמנא במקום ספק, ודחה דבריו. ועיין עוד במנחת שלמה תנינא סי' ז', ועיין בהל"ע (חלק ב' עמוד ל"ב), וביחו"ד (חלק ו' סי' ט"ו) שהביא דברי שו"ת שם משמעון (יו"ד סי' כ"

פטר מעשה קדרה דפרפרת חשיבא הואיל ופרפרת פת ומעשה קדרה אינו פת לא מפטרא ולת"ק דומיא **דפת שפוטרי פרפרת אף בשאינו עמו בשעת ברכה** ומסיים שם ומ"מ אם דעתו על דפרפרת לבד ולא על מעשה קדרה **ומסיחה מליכו בפרט אפשר דאינו פוטרי** הרי משמע קצת דמדמה פרפרת פוטרי מעשה קדרה לפת פוטרי פרפרת ומ"מ מהני כוונה לא לפטור, וגם בלי זה יש לדמות עיקר וטפל לפת פוטרי מעשה קדרה דהרי הטפל טעון ברכה אלא שנפטר בברכת בעיקר כמבואר סוף ס' קע"ז, וא"כ יתכן דמהני כוונה לא לפטור. וכמש"כ חזו"א סוף ס' כ"ז דהוו כברכותיהן שוות. ומשוה עיקר וטפל לפת פוטרי כל מיני אוכלים.

תגובה לתשובה כ' במדור מרפסן איגרי מגילון 29:

כתבו ליישב בכמה אנפין וכולם נקטו דתלוי איזה שיעור דעתו לאכול בשעת הברכה ולכאורה אין האמת כן וצריך קצת להאריך ביסוד דין קביעות בפהב"כ.
נהנה פת הבאה בכיסניו מבואר בפוסקים דשם פת עליו וחייב בחלה אלא דאין דרך בני"א לקבוע סעודה עליהם וע"כ אין לאכילתו שם סעודה וחשיבא אכילת עראי משא"כ כשקובע חשיבא סעודת קבע והדר דינו להיות כלחם גמור וברכתו המוציא דכל שנאכל דרך קבע יש לו דין פת וקיי"ל דקביעותו הוא כשאוכל שעור שאחרים קובעין ולא תלוי בדעתו, דעתה הראב"ד דגם בקובע על מעט פהב"כ מברך המוציא והרא"ש חולק דבתר רוב אזלינן ובטלה דעתו וקיי"ל כהרא"ש והשתא קשה דכל שאוכל שעור שאחרים קובעים הכל חשוב פת רק דבעינן שבשעת אכילה ירצה לעשות סעודה של שעור שאחרים קובעים וע"כ כשנמלך ורוצה לאכול עוד באופן שביחד יצטרף לשעור קביעות הרי דעתו מכאן ואילך לאכול אכילה שהיא חלק מהד' ביצים ובשלמא אם לא היה נמלך גמור שפיר שייך לומר שמ"מ נפטר במה שבירך במ"מ אבל נמלך גמור שצריך לברך ברכה ראשונה לכאורה ראוי לברך המוציא, אלא דיתכן דכיון דהוא נמלך שמא לא חשיב כלל אכילת קבע אלא שתי אכילות עראי אלא דא"כ אף לענין בהמ"ז ראוי שלא יצטרף.

ויתכן לדון בזה דבאמת אם נדון בתר כונתו אין לו כלל כונה לאכול אכילת קבע דכיון שהסיח דעתו הוי כשתי אכילות (ובפרט למש"כ החזו"א ס' כז דלמג"א אפילו בלחם אם הסיח דעתו ואוכל שוב פת מה שנפטר בבהמ"ז אחת לא משום שחשובים לסעודה אחת אלא דבהמ"ז קאי אשתיהם) אלא דלענין בהמ"ז כשאנו דנים למפרע על מה שאכל אמרינן דהוא סעודת קבע ומה שמחשיב את זה לאכילת עראי בטלה דעתו וכן משמע קצת ברא"ש שהזכיר הלכה זו (דאף שבירך במ"מ מ"מ אם אכל כשעור מברך בהמ"ז) מיד אחרי שהכריע דלא אזלינן בתר דעתו, אבל לענין המוציא בעינן שיהיה לו רצון לקבוע ולא שתלוי הדבר בשעור דמעיקר הדין אין שעור לדבר (רק דאמרינן בטלה דעתו) אלא אפי' היכא דהוא לא נמלך גמור מ"מ מעיקרא רצו לאכול מעט, וכן מבואר בארחות חיים הל' סעודה כז. דלענין המוציא בעינן קבע עלייהו מעיקרא ולענין בה"מ תלוי כמה אכל בפועל ואם אכל כשעור שאחרים קובעין מברך בה"מ אפי' שבתחילה בירך במ"מ וכן במאורי ברכות מא: ד"ה פהב"כ משמע דהא בדירך דמים נמלך ונמלך אכל הרבה מברך בהמ"ז הוא נובע מהדין דהאכול שעור שאחרים קובעים כי שהוא לא קבע מ"מ הוי קביעות. וכן בהל' ברכות להריטב"א ב.כ. וז"ל התחיל לאכול מהן שלא לקביעות סעודה מברך עליהן במ"מ ואם אכל אחרי כן על דרך שאחרים קובעין עליו סעודה מברך כי ברכות ע"ל. וכן כתב שאכל בסוף כשעור שאחרים קובעין אבל לא מייירי כלל שהוא התכוין לקבוע. ובזה הוא דמפטר בבמ"מ. ולפי"ז **אם דעתו היה לאכול מעט** (להכרעת המ"ב מעיקר הדין הוא פחות משעור סעודת קבע ורועה והוא טפי מד' ביצים) **ואח"כ נמלך לאכול סעודה קובעה וכגון הדין "קרקר" ודעתו לאכול מעט ונמלך לאכול עוד וגם מלפת בו איזה מאכל כגביה וכד' וביחד יש שעור סעודת בקר יצטרך לברך המוציא** ואף באינו נמלך גמור צ"ע אם נפטר בברכת במ"מ עכ"פ אין לנו מקור לזה בס' קסח ס"ק כו. אלא דבזה יש לדון דבמ"מ פוטרי בדיעבד גם פת גמור.

דוד שיפרין - קרית ספר

כבוד מערכת העלון "אליבא דהלכתא".
הזדמן לידי עלון מיוחד אלול תשס"ח (יתכן שכבר כתבתי לכם על הענין הנ"ל).

מש"כ שאם שרה פיתו במים אם אפשר ליטול (מצד עשיית מלאכה במים), יש לדון מצד אחר ע"פ תוס' זבחים ק"ח שאם אדם שורה פת ביין מקבל היין דין של אוכל, והרי זו אכילה ולא שתיה, עיין תוס' זבחים ק"ט ד"ה עולה, ובמקום אחר הארכנו בענין הנ"ל והרי צילמתי לכם ואכמ"ל.

בענין נתינת מאכל לאדם שאינו שומר תומ"צ, מהרב שלום טוויל, מה שמביא מהב"ח שלפני עיוור זה רק אם יש מכשול מיד, כן כתב גם פלפולא חריפתא מסכת ב"מ סוף פרק ה' אות צ', וכתב שלכן נהגו העולם להלוות בלי עדים, אמנם לפי דברי הגמ' בב"מ שכן עובר בלפני עיוור, הרי זה סתירה גם ליסוד הב"ח, והקה"י מבאר את דברי החינוך שלפני עיוור זה משום שיכשל בעוד עבירה, שעבירה גוררת עבירה, מכיון שבעבירה זו שרועה לעבור אין הוא עיוור, והלא העבירה הבאה שיכשל אין בה מכשול מיד אלא לאחר זמן.

הרב אליעזר יחיאל קונשטט – ירושלים

לכבוד מערכת הגליון החשוב "אליבא דהלכתא".

כפעם בפעם מידי חודש בחודשו נהנית לראות גליונכם הנפלא לחודש זה כסלו תשס"ט המלא כולו בנידונים הלכתיים חשובים אקטואליים ומועילים, ודברים נחמדים.

אמרתי להעיר במש"כ חו"ר בית ההוראה במדור הוראת הלכה דמשמעות המשנ"ב ס' ק"ע סעי' ח' דהא דמנהג דר"א לשתות הכוס בב' פעמים, הוא רק ביין, אבל בשאר משקין ליתא, יש לציין בזה דהמשנ"ב עצמו בסי' ר"י בתחילתו במש"כ המחבר על כל משקין בין יין ובין שאר משקין, כתב המשנ"ב ס"ק א' דאם שתה והפסיק מעט וחזר ושתה והשלים לרביעית דיש אומרים שאינו מצטרף, והוסיף בשעה"צ שם אות י"א דנראה לו דשפיר משערינן שתיית רביעית בשתי פעמים שהיא מידת דרך ארץ כדלעיל ס' ק"ע סעי' ח', מבואר לדאי דאף בכל משקין נאמר הדין שצריך לשתות בב' פעמים, דאם לא נאמר אלא ביין א"כ דווקא ביין יהא הדין דמשערינן בב' פעמים, ומדברי השעה"צ לא משמע לחלק, אכן, לא אכחד דבס' שונה הלכות העתיק דברי השעה"צ וכתב דהוא דוקא ביין, ודבריו צ"ע כיון שהמשנ"ב לא חילק מה"ח לחלק.

עוד אמרתי להוסיף על מש"כ הר"י שוב במדור תשובות ופסקים לדון אם יש לחוש לסכנה לשתות מאותו כוס ששתה אחר, שאלתי למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א והשיבני בזה"ל "בכוס של קידוש אין סכנה", ודו"ק. וכן במה שכתב במדור המנהג וטעמו לדון באכילת כבד אם יש לחוש בו דקשה לשכחה, יעויין בס' הזכרון למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שציין לחולין דף ק"י ע"ב וקיי"א ע"א דאיתא שם על אמוראי שאכלו כבד, ואף השיבני שאצלינו לא חששו לאכול אף לכתחילה, ועיין.

ואסיים בברכה להמשיך השאלה ולזכות להגדיל תורה ולהאדירה ולשמח אלוקים ואדם בהפצת גליונותיכם הנפלאים, עדי ביאת גואל צדק במהרה ובנין בית מקדשינו בב"א.

ש. א. ס. - בני ברק

לכבוד גליון "אליבא דהלכתא" הנפלא מאוד

מעט הערות במדור שי"ח הלכה

ת. איזה מדבר, ש. וכו' ראיתי מביאי זאת ממדרש ילקוט ראובני כו'. ג.ב. עיין בס' אש התורה בשו"ת תורת חיים (תשו' רט"ז) שכתב מרן, מדרש תלפיות אינו מדרש, יעוי"ש והבן.

ת. כיון שהגר"א מחמיר בודאי ראוי להחמיר [א"ה: מרן שליט"א כו'], עיין בס' אש התורה שם תשו' ק"ב שנשאל מרן אם צריך כסיי למשקין או אוכלין שבמקרה בלילה, וענה מרן: יתכן שאין צריך כשהדלת סגורה. וע"ש בתשו' י"ג.

ובספרנו תשובות הגר"ח (עמוד קס"ט) שאלנו את מרן: תרופה שהיא משקה האם גם בזה יש דין של משקין מגולין בלילה. וענה מרן: ג' משקי אסורין משום גלוי מים יין חלב, וברמב"ם מוסיף דבש ודבש והשאר מותרין. עוד שאלנו: מרן כתב לי שמחצות הלילה חשיב בוקר (לענין סליחות, ולענין מקרא בלילה) והשאלה, אם זה חשיב כן גם לענין משקין מגולין שאם היה מגולה אחר חצות לא יהא נאסר לשתיו? וענה מרן: משקין מגולין אין נפק"מ אם היו מגולין ביום או בלילה.

ת. ראוי לזהר [א"ה: ולא דמי לב' קומות כו']. ג.ב. לא רק מטעם שמשמש את נוסעי האוטובוס. אלא גם ובפרט שכיון שהמטען נוסע עם האוטובוס ודאי יחשב לרשות אחת.

ת. כן. [א"ה: כתב כו' שמעתי דכל הקפיда זה רק על מטה שישנים שם]. ג.ב. ודאי אין כוונת מרן בתשו' כאן שהקפידה היא גם במיטה שאין ישינים עליה כעת. רק כוונת מרן שלא יבואו לידי כך שהאוכלים יאסרו. ומרן ענה "כן" בסתמא על לשון ההאשמה אלא צריך לזהר כו' ולא נשאל מרן בשאלה זו אם האוכל נאסר (רק בשאלה הבאה נשאל מרן כן וענה: יש אומרים שנאסר ומ' דלא בריא מילתא דנאסר ודאי וכנ"ל), ודו"ק היטב. וזה פשוט כן.

ת. ראוי להחמיר. ג.ב. יתכן ליתן קצת ראייה לתעור מרן, שהרי לענין מעשר ידוע ממרן החזו"א דמועיל מעשר גם כשהקופסאות שיימורים שמעשרים עליהם הם סגורים. ת. כבר נסתפקו בזה. ג.ב. עיין בספרנו תשו' הגר"ח (עמוד ל"ד) לענין תרופה כבדורים לענין מאכלות אסורות ולענין מעשרות, יעוי"ש ודו"ק.

ת. נכון לזהר. ג.ב. התשו' הרי לענין אשה מינקת. ולענין

אשה בזמן ההריון עיין בספרנו תשובות הגר"ח עמוד נ"ז

בתשו' ס"ו. והבן, ועיין עוד עמוד קע"ב-ג.

ת. יתכן שקצוב כמה טורח יהא לו. ג.ב. עיין ספרנו תשובות הגר"ח בעמוד פ"ו בתשובה קנ"ט, ודו"ק. ת. לא עובר (ומ"מ טוב לאכלו אם אפשר). ג.ב. עיין ספרנו תשו' הגר"ח עמוד ק"ל תשו' ק' דאף שייך ביזוי אוכלין באוכל לא כשר ושארין עדיפות ליתנו לבע"ח, יעוי"ש.

ת. פעם הייתי אצל מרן שליט"א (לבקש ברכה על א' שלא היו לו ילדים) ואמר מרן שיבדיל על היין. ולאחמ"כ

שאלתי את מרן במכתב אם גם מיץ ענבים טוב לזה, ומרן

לא ענה לי על שאלה זו, והבנתי מזה שאין זה נפק"מ

ופשיטא שגם מיץ ענבים בכלל זה, ושעל כן מרן לא ענה

ע"ז. ודו"ק.

במדור הוראת הלכה - בדין הלחם חמודות כו'. ג.ב. יש לי בזה ה' תשובות ממרן שליט"א ואם רצונכם בזה תודיעוני ובל"ג אשלחם.

במדור הוראת הלכה - באיזה סעודה כו' - עיין מש"כ בספרנו אבני אהרן באבות שם. האם יש להחמיר כו' - עיין

ס' תשו' הגר"ח בעמוד קפ"ז בתשו' שט"ו. והבן.

אהרן הלוי גרנדש - זכרון יעקב

אם צריך להסיר אקדח מהשולחן בשעת ברהמ"ז

בשו"ע או"ח (סימן ק"פ סעיף ה') כתב, נוהגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ע"כ.

ובמשנ"ב שם (ס"ק י"א) כתב וז"ל, בבית יוסף שני טעמים, האחד, דברזל מקצר ימי האדם, ואינו דין שיהיה מונח על השולחן שדומה למזבח שמאריך ימי האדם, דעל כן כתיב "לא תניף עליהם ברזל", ועל כן אחר שגמר אכילתו ורוצה לברך ברכת המזון מכסה הסכין, וטעם שני בשם רבינו שמחה, לפי שפעם אחד הגיע אחד לברכת בונה ירושלים, ונזכר חורבן הבית ותקע סכין בבטנו, ועל כן נהגו לסלקו בשעת ברכה, עכ"ל.

והסתפקתי, אם צריך להסיר אקדח מעל השולחן בשעת ברהמ"ז, או לא, ויש לפלפל בזה לפי הטעמים הנ"ל, וצ"ע. ואשמח לשמוע חוות דעת בזה.

הרב גמליאל הכהן רבינוביץ - מח"ס "גם אני אודך" - בני ברק

לכבוד הגליון החשוב "אליבא דהלכתא".

כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה

ראיתי בגליון מס' 29, כסלו תשס"ט דף ס"ג מאמר מקיף מהרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך" בענין כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא". ובאותו ט"ז הביא הראשית חכמה והשל"ה הקדוש דאפילו הקב"ה כביכול אומר דלא מהני תשובה ח"ו אעפ"כ יכולין לעשות תשובה, דכל מה שיאמר בעה"ב (היינו השכינה) עשה, חוץ מצא (היינו לצאת ממחיצתו ח"ו) ע"כ תוכן דברי הר"ח והשל"ה הק', וב"דברי יואל" חנוכה (חלק ב' דף תנ"ו) תמה ע"ז, ותירץ, וז"ל, האמנם דלכאורה ענין מליצה זו צ"ב דסוכ"ס האיך יתכן לומר כהאי לישנא כביכול כלפי הקב"ה דכל מה שיאמר לך עשה חוץ מזו, וכי איה אפוא יש לך דבר אשר יאמר עליו שאין לקיים בזה רצונו יתברך שמו, ודבר אחד מדבריו יתברך לא ישוב ריקם, אבל

ניתן להבין דבר זה עפ"י הכלל הנודע דכל גזירה שיצאה מפי הקב"ה כשהיא לטובה ליכא חזרה משא"כ לרעה יש חזרה אם עושין תשובה, כמ"ש הרמב"ם ז"ל (בפי' מהל' יסוה"ת) לענין הבחנת הנביא אם הוא נביא אמת, שאם הבטיח על טובה ולא באה אז בידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה שגזזור הקב"ה אפילו על תנאי אינו חוזר, אבל דברי הפורעניות שהנביא אומר אפילו לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה על נבואתו דאפשר שעשוע תשובה ונמחל להם עכ"ז. וכן איתא במדרש (ב"ר פנ"ג ד') עה"כ לא איש קל ויכזב וכן אדם ויתנחם, בשעה שהקב"ה גוזר להביא טובה לעולם לא איש קל ויכזב, אבל בשעה שהוא גוזר להביא רעה ההוא אמר ולא יעשה ודיבר ולא יקימנה, כשהם עושים תשובה, כדמצינו גבי חטא העגל שא"ל הקב"ה למשה הרף ממני ואשמידם, ואח"כ וינחם ה' על הרעה יעיו"ש, דע"י תשובה והתעוררות רחמים ותחנונים הקב"ה מבטל את הגזירה הרעה, וזה רצונו יתברך שמו שיעשו ישראל תשובה ולא תבוא הגזירה לפועל, אלא שזקוק לזה התעוררות הרחמים. ועד"ז שפיר יתכן הרמז הנ"ל דכל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא, דבזה אמנם רצונו יתברך שמו כן הוא שיעשו תשובה ולא ידחו ממחיצתו ח"ו. עכלה"ק.

וב"דברי יואל" (פרשת שמות דף ס"ט) מקשה על הגמ' בחגיגה "חוץ מאחר", שאם באמת מהני תשובה על הכל כמ"ש השל"ה הנ"ל אז למה אמרו חוץ מאחר אם מהני כן תשובה, ותירץ ע"ז ולא אפשר לומר דמ"ש דלא מהני תשובה כוונו בזה לתועלת בעלי תשובה ולטובת נפשם, דבאמת כל אדם צריך לעשות חשבון עם נפשו, כי ע"י החטא נתרחק ונטרד ח"ו בזה ובבא, ובפרט בחטא הידוע שנבחרים מזה מקטרגים ר"ל שטורדים את האדם ונתרחק על ידם משום הקדושה, ועי"ז עצמו צריך לבכות ולהתאונן שנוכה להתקרב להבדו"ע, ועל שפי' ק"ז זלה"ה בייט"פ עה"פ שפכי כמים לבך נוכח פני ה', עפי"מ שפי' טעם על שנוהגין לילך לנהר לומר ותשליך במצולות ים כל חטאתם, דאיתא במד"ר שהמים התחנונים היו בוכים על שנתרחקו ונשימו מרום, ויחס ה' אלי ליקח מהם מלח לקרבנות וניסוך המים ביחא, וזה ענין ג'ל הים שמתנשאים שרצונם לשוב למעלה למקומם, ומזה יקח האדם מוסר השכל איך ייד אחרונית להתרחק מאת ה', וישוב לישא נפשו אל ה' להתדבק בו, ואם מים התחנונים היו בוכים אנן בעינן למיהוי קמי מלכא, איך לא יבכה אדם שיש בו נשמת רוח חיים, וזה שהולכין למים לישא ק"ו האמור, והיינו דכתיב שפכי כמים דייקא לבך נוכח פני ה', ר"ל כמו שמים בוכים שרוצים להיות נוכח פני ה', כמו"כ גם האדם ישפוך לבו נוכח פני ה' להיות דבוק בו כל עת ובכל רגע וכו' עכד"ק, אמנם הזוכה לבחי' יותר גבוה אף זה הוא דבר קטן בעיניו, והעיקר אצלו ככוונת התשובה רק למלאות רצון הבו"ת, ואינו מבט ע'ל תועלת עצמי כלל, וכל כוונתו איך רק לעשות נחת רוח להבוכ"ע, וכנודע דברי ק"ז זלה"ה היש"מ זלה"ה בדרשתו להושענא רבה שהפציר מאוד בתפלתו הקדושה שיהי' הגאולה שלימה מיד, ואמר שלא לתועלת עצמו מתכוין ואף אם לא יראה אור לעולמים ניחא לי' רק שיתגדל ויתקדש שמי' רבא, ובחינת תשובה כזו הוא חוץ לדרך הטבע ממש, ואפשר לומר שע"י שהודיעו רז"ל חומר החטא הזה דלא מהני עלי' תשובה כלל, ועי"כ המתאמת לעשות תשובה ע"ז, בזה גילה דעתו שלא בשביל עצמו הוא עושה תשובה, דהרי לא מהני בלא"ה, אך בשביל רצונו ית' והוא בחי' גדולה ומעולה מאוד ויתקבל בודאי, ובזה יובן שפיר מ"ש רז"ל

דלא מהני תשובה. עכלה"ק.

ונסיים בברכה מה שסיים הרה"ק סאטמאר זי"ע בזאת חנוכה מובא בדברי יואל חנוכה (חלק ב' דף תל"ג) וז"ל והבוכ"ע ישמח לבבות בני ישראל עם כל מיני ישועות טובות ברוחניות ובגשמיות, וייטיב לנו החתימה שננצל מכל צרה וצוקה, וכו' ויהי' נמשכין לנו כל אותן הנסים ונפלאות, ונזכה לקדש שם שמים בעולם ולראות כבוד שמו יתברך בהתרוממות קרן התורה וישראל, ונזכה אל הישועה שלימה ולעבוד להשי"ת בנחת ובשמחה, ונזכה עוד לעשות תשובה שלימה לדבוכ"ע, ויאר ה' פניו אלינו באורו יתברך שמו שנוושע בכל מיני ישועות טובות, ובמהרה נזכה לראות בישועות כל ישראל ושמחתן ובהגלות כבוד שמים עליו בב"א.

אהרן צבי הלוי היימליך - מח"ס "כתמר יפרח" - בני ברק

בדין עניית אמן תוך הסעודה

בענין מה שכתבו רבני בית ההוראה הגרמ"ש והגרד"פ שליט"א במדור האיר המזרח בגליון האחרון בענין עניית אמן על היין שבתוך המזון שכתבו דאגן נקטינן דנעת מרן ועל כן אין עונים אמן אף אם אמר סברי רבותי.

לענ"ד יש להעיר על דבריהם דדבדרי מרן לא מפורש אלא שכל אחד יברך לעצמו כדי שלא יביא את חבריו לידי עניית אמן כשאין בית הבליעה פנוי והיינו שיברך בשקט אבל לא קאמר דאף שמברך בקול רם לא יענו אמן, ואדרבה מדכתב כל אחד מברך לעצמו דהיינו בשקט ש"מ שאם יברך בקול רם יתחייבו בעניית אמן בדיעבד אף שאין בית הבליעה פנוי.

ועיויין עוד בסי' קס"ז במשנ"ב ס"ק ל"ה מה שהביא מהברכי יוסף במוסגר דאם רבים המסובים וכל אחד יש לו כזר ומברך לעצמו לא יענה אמן על ברכתו של חבריו קודם שיטעום הוא על ברכתו, ומשמע דלא חשש אלא משום הפסק ולא משום שמא יקדים קנה לושט, וטעם הדבר דכיון ששמע אמן נתחייב בענייתו ואין ספק סכנה מוציא מידי ודאי, ובפרט לפי מה שכתב בשעת"ס ס' ק"ע ס"ק א' מהפרישה דהאידינא אין חוששים לזה דאינו בהסכיה, ואף אם נחמיר מצד זאת הסברא הלא כתב שם עוד דהאידינא דשו בה רבים ושירי אף דיבור סתם וכל שכן במקום חיוב עניית אמן דלא תהא כהנת כפונדקית, ושוב ראיתי שכן פסקו "חכמי ורבני בית ההוראה" במדור הוראת הלכה, והנאני.

אליהו סאל - קרית ספר

בגליון מס' 28 הקשה הרב רפאל ברוך טולידאנו שליט"א קושיא כ"ו קושיא על הביאהו"ל שכתב ליישב קושיית הט"ז מדוע בסופגנין לא יהיה פת הבאה בכיסנין וכו'.

ונראה ליישב בהקדם מה שיש לחקור בגדר פת הבאה בכיסנין האם הוי לחם גמור ורק החיסרון בצורת האכילה שלו דנאכל בדרך עראי לתענוג ולא לשם קביעות סעודה, או"ד דזה גופא שאין קובעין עליו סעודה כסתמא, זה מחסרו מתורת לחם גמור ונחית דרגא להיות פת הבאה בכיסנין, ומשום זה נשתנה דינו להיות ברכתו מזוונות ומעין שלוש, אמנם אם קבע על זה סעודתו אחשביה להיות כלחם גמור ומכא זה נחית שם לחם על הפת הבאה בכיסנין. ובקצרה האם עלת הבאה בכיסנין הוא לחם עם חסרון באכילה והקביעות מורידה חיסרון זו, או שהוא

חיסרון בשם לחם והקביעות אשוי ליה שם לחם.

ומצינו ברבותינו הפוסקים ראיות לצד השני א. לשון הרמ"א (סעיף ז') ע"ד מרן שכתב שהוא פת הבאה בכיסנין כתב על הב"י "ויש אומרים שזה נקרא פת גמור" ובדרכי משה כתב על הב"י "ויש אומרים שביד לא יצא מותרת לחם וכו', ומשמע דפת הבאה בכיסנין אינו לחם גמור (וי"ל בדוחק). ב. כתב הט"ז ס"ק ח' "וני"ל דלענין כיסנין שהם מחמת המילוי שזכרנו בסמוך אפילו אם ניקח המילוי ממנו ונשאר בהצק לבד הוי עדיין דין כיסנין עליו ומה"מ דלא הוי חיסרון כלל בשם לחם, אלא רק מה שהוא משונה דאנו הולכין בתר שעת אפיה". וצ"ב מאי מהני שאנו הולכין בתר שעת אפיה, הרי מעתה שהוא פת גמור ללא הכיסנין שוב לא יהיה אדם בעולם שיאכלו לשם תענוג ועראי א"כ חזר דינו להיות לחם ממש שהרי גם קודם היה לחם אלא שלא היו אכילתו אותו בקביעות וא"כ השתא שאוכלין אותו בקביעות יהיה לחם גמור, ומוכרח בשיטת הט"ז דפת הבאה בכיסנין הוי חיסרון בשם הפת דלא הוי לחם גמור וזה נקבע בשעת האפיה. (ושוב ראיתי שכתב כע"ז הרה"ג שמעון בן גיגי בגליון האחרון).

והנה יש לומר שבזה גופא נחלקו המ"ז בפת הבאה בכיסנין, דמ"ד ב' הסובר שהוא עישה שנתן בה תבלין סובר שרק זה נקרא פת הבאה בכיסנין שהוא מעיקרא יד משם לחם גמור ע"י התבלין שניתן בשעת עשיית העיסה, אך מ"ד הסובר שהוא עישה הממולאת כמין כיסים סובר דלא הוי חיסרון כלל בשם לחם, אלא רק מה שהוא משונה מדרך הלחם ולא קובעין עליו סעודה זה סגי להפקיעו מהמוציא וברהמ"ז, והשתא לא קשה איך כתב המשנ"ב שפת הבאה בכיסנין הוא תלוי בשעת עשיית העיסה והרי כיסנין לאו בשעת העיסה הן, שהרי בזה גופא נחלקו המ"ד, ואיה"נ לכן נחלק עליו המ"ד הסובר שהוא רק מיני תבלין ולא ס"ל ממולאין, כי צריך שלא יחול עליו שם לחם, ומעתה כתב המשנ"ב שאם נבוא לדון מתי נקבע שם לחם האם בגלגול העיסה או באפיה או בטיגון זה יש להוכיח מדין הסופגנין דבעינן בשעת העיסה דוקא.

וי"ל עוד בזה דבאמת גם המ"ד דפת הבאה בכיסנין הוא ממולאין גם הוא יכול לסבור דפת הבאה בכיסנין אינו לחם גמור והוא חיסרון בשם לחם, אלא דיש סוג שינוי

רוש טוליד שוב

אליבא דהלכתא

שפי' ישיבת חברי אבנא שלום

מצורת הפת שמפקיע שם לחם גם אם חל בשעת גלגול העיסה, וב' דינים יש בזה, שינוי של תבלין שהוא שינוי קטן צריך דוקא בעשיית הלחם אך שינוי גדול מצורת הפת חל גם לאחר העשייה (וכעין מה שמצינו דבישול מפקיע צורת הפת לגמרי אף שחל עליו שם לחם באפיה), ולפ"ז גם אין להוכיח דלא כהמשנ"ב שכתב דפת הבאה בכיסנין צריך להיות בעיסה מדין הכיסנין הממולאין, דשאני התם שהוא שינוי חזק שגוף הפת נשתנתה משם לחם גמור ולזה מהני גם לאחר עשיית העיסה אבל בתבלין שהוא לא שינוי מצורת הלחם הרגיל בזה צריך שמעיקרא לא יחול עליו שם לחם, וכידוע דדבר דחל כבר צריך יותר כח להפקיעו מדבר שעדיין לא חל, ולכן נהי שהוספת טעם לעיסה מהני מ"מ לא מהני להפקיעו מתורת לחם אלא שלא יחול מעיקרא, וזה לומד מהמשנ"ב מדין הסופגנין דבעינן דוקא בעת עשיית העיסה.

ישראל אנקווה - אלעד

לכבוד מערכת "אליבא דהלכתא".

להאכיל למי שלא נטל ידיו ולובש כפפות
ראיתי בגליון של מע"כ בגליון אלול תשס"ח (עמוד מ"ב) מה ששאל הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינובויץ שליט"א מח"ס "גם אני אודך" וזה לשונו: בשו"ע או"ח (סימן קס"ג סעיף ב') כתב ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו, משום לפני עור לא תתן מכשול, ע"כ.

והסתפקתי, אם נותן לחם לאדם שלובש כפפות על ידיו, האם מותר או שאסור, מפני שיש לחוש שיוירד הלה הכפפות, ונמצא שיאכל בלי נטילה, וצ"ע. עכ"ל. לפענ"ד נראה שיש לחלק לכמה אופנים א. שתלוי באדם אם הוא רגיל ללבוש כפפות ואם כן אין חשש שיסירם ואם כן נוכל להתיר לו לאכול עם הכפפות כיון שאין חשש שיסירם. ב. תלוי גם באיזה כפפה מדובר אם מצמר או מעור דהיינו כפפות טובות שעומדים יפה על היד, ואז אין חשש שיסירם, אבל בכפפות של עראי כמו מניילון (הנקראים חד פעמי) באופן כזה יש חשש שיסירם מידי ונמצא שאוכל בלי נטילת ידים. ג. יש לחלק בין קיץ לחורף, שבחורף אין חשש שיסירם (גם באדם שאין רגיל ללבוש כפפות בחורף, מ"מ אין זה מפריע לו אם כן לובש), אבל בקיץ כיון שרוב בני אדם אין לובשים כפפות יתכן שיש חשש שיסירם, וכ"ז אם נאמר שמעויל כפפות שלא יצטרך ליטול ידיו, שזה כבר מדובר בספרים עיי"ש, אבל באופן שמדובר באדם שאין רוצה ליטול ידיו, ואם לא ילבש כפפות אז יאכל בלי נטילת ידים, באופן כזה יתכן שכל הפוסקים יתירו לו ללבוש כפפות.

ובעצם הענין של ליתן לאדם לאכול שאינו רוצה ליטול ידיו יש דיון בפוסקים שיש אומרים שאין זה מוטל עלינו לדאוג לו (שלא ליתן לו לאכול עד שיטול ידיו) כיון שעצם האוכל הוא היתר, ורק שהוא עושה עבירה שאין שומע לקול דברי חז"ל שתיקנו נטילת ידים וכמו שיש מתירין ליתן לאכול אף אם אינו אומר הברכה על האוכל (כיון שאין זה דבר שאנו צריכין לקבל על זה אחריות), ובפרט במי שיש לו חנות של אוכל או מסעדה או קיוסק שהוא מוכר הדברים ואין מוטל עליו לדאוג איך הוא יאכל את המאכל (שאף לזה חמור מאוד לאכול בלי ברכה או בלי נטילת ידים) אבל אדם בביתו הפרטי שרוצה ליתן לאחד שיאכל בודאי בלי ברכה או בלי נטילת ידים יתכן שאין לו ליתן לו את האוכל וכבר דנו בזה הפוסקים, עיי"ש בדבריהם (עיין בספר פסקי תשובות ועוד).

וכל זה לענין ההלכה, אבל בודאי האדם צריך לנסות לזכות את חבירו מדין ערבות ובדרכי נועם, שיטול ידיו כדי ויאכל בברכה, אבל כ"ז אם יכול, אבל לפעמים יש שאדם יש לו איזה פצע ביד וכדומה אלרגיה, שאין יכול ליטול ידיו באופן כזה לכאורה יש להתירו ללבוש כפפות, וכן באדם שאין יודע לעשות ברכה והוא תינוק שנשבה וכדומה, גם יש להתיר ליתן לו לאכול ויש להשתדל אולי שמישהו יוציאו בהברכה וכדומה, כ"ז לפי מה שנראה לי לענ"ד.

הרב יצחק צבי משה מוזס - אבד"ק קראלי ורב ומו"צ בני ברק מח"ס "שלחן משה"

אל מערכת הגליון המפואר והנאדר בקודש "אליבא דהלכתא" אשר כותליו מלאים וגדושים מזן אל זן בחידושים חדשים וגם ישנים אשר טועמים בהם טעם זקנים ונתוקים מדבש ונופת צופים.

אחר מבוא הברכה והשלו כראוי. הנני בזה מקרב לבי להודות לרומע"כ העורך שליט"א על הדפסת ד"ת ששלחתי אליו. ובההדמנות זו אביע רחשי לבי הגואים ממפעל התורה האדיר אשר העמיד בס"ד ברוב עוז ותעצומות, ועל ידו נתרבה פלפולה של הלכה ומלחמתה של תורה כרצון אבינו שבשמים, ורבות נהנתי מהם [ורוב הגליונות מאז - שמורים אצלי]. מקרב לב אברככם שחפץ ד' בידכם יצליח כה יתן וכה יוסיף תת חסדו עליכם להרבות פעלים לתורה ולתעודה כאו"נ הטוהרה להגדיל ולהרחיב את גבולות הקודש ולקרב את ביאת גוא"צ בב"א כ"ו. במה שהקשה הרב משה אהרן ארלנגר שליט"א בחכמה ע"ד מרן הגר"ז זלל"ה דטעימת היין בקידושא רבא בצפרא דשבתא הוי לעיכובא ונתקשה מהא דאיתא בשו"ע (סי קס"ז ס"כ - סי רע"ג ס"ד) דאפשר להוציא את חבירו אע"פ שהמקדש אינו שותה דלפור"ר נראה מוכח מכאן דלא הוי כבירת הנהנין אלא כבירת המצוות, וא"כ לכאוי איכא למילף מינה דאין הטעימה מעכבת, דדומיא דהמברך אף אם אינו טועם מצי' להוציא אחר ידי"ח, ה"נ לענין השומע איכא למימר כה"ג דסגיא במה ששמע בפה"ג מן המקדש,

ותו לא בעי למישתאי. ברם כד מעיינינן במילתא נראה שאינו פשוט כלל ועיקר וכמו שיבואר לפנינו בס"ד. ראשית דבר דהב"י (סי רע"א) הביא בשם המרדכי בפ' ערבי פסחים (ק"א א' - ל"ה א' בדפי המרדכי) דקידוש דשחרית אינו יכול להוציא לאחרים אם הוא מתענה. וז"ל המרדכי: "דכיון דאינו אלא ברכת בפה"ג א"א להוציאו. וביאר הב"י (שם) בטעמו דשניא קידוש של יום לקדוש של לילה, דקידוש של לילה הוי ברכת המצות מצי' להוציא את חבירו ידי"ח אע"פ שאינו אוכל עמהם, לא כן קידוש היום אינו אלא ברכת בפה"ג ואינו יכול להוציא את חבירו ידי"ח אם הוא מתענה. הרי מצינו להדיא לדעה זו דקידוש של שחרית ל"ה רק ברכה בפה"ג גרידא ותו לא. ברם דעת רבינו ירוחם (ני"ב ח"א - ס"ו א') והר"י (פסחים כ"ז ב') והרא"ש (שם פ"י סי' ל"ו) אינו כן, אלא אף בקידושא רבא דשחרית כיון דמחוייב בדבר מוציא את אחרים, והכי איפסיק הלכתא בשו"ע (סי קס"ז ס"כ - סי רע"ג ס"ד) וכאמור. מ"מ נראה דלא שייטא לענינינו, דהתם אף אי הויא ברכת הנהנין שייך שיוציאו בלא שיטעום המברך, דהא כל עיקר הטעם דאינו מוציא בברכת הנהנין כשאינו נהנה, היינו משום דאינו מחוייב בדבר, ואף דעתה בא ליהנות וחייב לכרך מ"מ עדיין אין מחוייב קרינן ב"י משום דאמרינן 'לא ליתהני ולא ליברך', ונמצא דעתה 'אינו חייב לכרך ברכה זו, אבל אם יודמן לפנינו אופן שהוא 'חייב' לכרך ברכה מברכות הנהנין, שפיר יוכל להוציא. ולזה שפיר מבואר הכא דאחר דמשום מצות קידוש היום חייב הוא לכרך בפה"ג, שפיר מצי' להוציא את חבירו אע"פ שאינו אוכל ושותה עמהם [ואדברא ס"ד דהש"ס צ"ב דכיון דהכא ל"ש לומר לא ליתהני ולא ליברך מאי קס"ד דלא יהא בזה דין יצא מוציא, ויש לבאר דהנה מצינו עוד חילוק בין ברכת הנהנין לשאר ברכות, דאף כששניהם באדם כפפה מדובר אם מצמר או מעור דהבר ביארו הראשונים הריטב"א והר"ן דכ"א על הנאתו ידידי הוא מברך ל"ש שיברך א' לחבירו, ורק כשהסבו יחד דהוו כגוף א' מצו להוציא. וא"כ איכא למיסבר ה"נ דסד"א דברכת הנהנין אחר דכ"א על הנאתו מברך ל"ש בזה כלל דא' יברך עובר בזה דאם בשותים יחד בלא התם אינו מוציא כ"ש בלא שתי' כלל אין ראוי שיוציא, וקמ"ל הש"ס דדין ערבות מיהא איכא, וכל דחבירו מחוייב חבירו מצי' להוציאו אע"פ שהוא אינו נהנה. וע"ע מה שהביא בזה הרה"ג רבי מרדכי קרליבך שליט"א (גליון 28) בשם חידושי רבי ארי' לייב מאלין זלל"ה (ח"א סי' ה') ועוד הרחיב בדברי טעם ודעת יעו"ש [וד"ק.

וכהאי ענינא משכחינן נמי בשאר מצוות שיש להם ברכת הנהנין, כגון אכילת מצה או מרור בליל פסח א"נ אכילת כזית ראשון בליל יו"ט ראשון של חג הסוכות, ומצינו דאף בזה איכא דינא דיצא מוציא, והיינו דאף כשהמברך אינו נהנה עתה, מצי' להוציא את הרבים ידי"ח. והנה התם פשוט דכ"ז שייך לענין המברך דא"צ שיטעום, אבל אצל השומע בודאי בעי שיאכל או ישתה כי זה עיקר מצוותו. וה"נ נדכותא דאמרו ר"ל שיברך על היין הא הוי ברכת הנהנין, אלא לחידשו הראשונים דכיון דהנאה זו חובה, אף זו אפשר שמיפק בה ידי"ח בלא שישתה המברך, ברם לומר משו"ה דאצל השומע אפי' אם אינו נהנה נמי, דל"ז ליכא הוכחה כלל וצריך ראי' לדבר דשייך כהאי מילתא [ואדברא כו"כ ראיות מכריחות איכא דאין בפה"ג ענינו אלא כברכת הנהנין גרידא, והטעימה מעכבת, והארכנו בזה במקמ"א בס"ד ואכמ"ל] ודו"ק.

משה לייב לוי - רמת בית שמש

הערות במדור שי"ח הלכה (תשובות מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א)

בענין אכילת הקצה של הלחם

בענין אכילת קצה הלחם שמפורסם בפי העולם שהוא קשה לשכחה. כתב ע"ז הגרח"ק שאין לו מקור, ע"כ. ואכן אין לו מקור ברור. אך מ"מ אעתיק בזה מה שכתבנו בעניותי¹ בחודש אדר תשסח כהאי לשנא. [וזאת למודעי, שכל המושגים בח"ן המובאים להלן, הם דברים פשוטים ומקובלים, ליוזתה תורה זו].

ידוע המנהג שנהגו רבים להזהר שלא לאכול את הקצה של הלחם, וכבר נתחבטו רבים למצוא מקור לכך, ולא נמצא מקור ברור (עיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ט ס"ח, ועוד). ויש אומרים שהוא קשה לשכחה, וצ"ע. וחשבתי בס"ד לומר בזה, דהנה ידוע שהקלי תנפסים בקצוות, שהרי כך מקום אחיזותם בקצוות, (שהרי מקור מחצבתם הוא למטה מן המלכות, שהיא קצה של ה"ס, ומשם הם יונקים, וגם יונקים קצת מן הנה"י. שהוא ג"כ בחי קצה). ומטעם זה איתא בספרים לבאר ענין אחיזת הטומאה באצבעות הידים והרגלים, שהם קצוות הגוף, (ומן הדין היה צורך בנטילה גם לאצבעות והרגלים. אלא שאין בכוחניו להעביר מן הרגלים את הרור"י. וכמש"כ בבא"ח שנה א' פ' תולדות, זולת הכנה בביהמ"ק שהיה מקדש ידים ורגלים. וכן אשכחן בע"א. שיש לרוחץ פי"ו בערב שבת, וכולל אף את רחיצת האצבעות הרגלים, שאז יש כח להסיר מהם את הרוח רעה והנאות בהם, בזכות קדושת השבת. וכמש"כ בשעה"כ בדרוש שבת, ודו"ק. ועוד אשכחן כה"ג. ומעין זה י"ל שיש אחיזה בקצה של הלחם. (וע"ע להלן). ובהו יש להבין שפיר את השמועה שהדבר קשה לשכחה, שהרי עיקר השכחה הוא מהקלי והחיצינים, דאילו בטהרה וקדושה אין שכחה, [שהרי מהפנים אין שכחה. וזה סוד מ"ש כי אין שכחה לפני כסא כבוד]. וכה"ג מבואר בד' הראיז"ל החיד"א ועוד בסה"ק שמחמת הקלי גורם השכחה וטמטום הדעת. ובמקומו הארכנו בזה

שהשכחה נגרמת ע"י הטומאה, וביארנו בזה כמה ענינים. כההיא דאיתא בשו"ע (או"ח סימן ד) בדברים שצריכים נטילה, שאם אינו נוטל, אם ת"ח הוא משכח תלמודו, ואם וכו' עיי"ש. וכן ביארנו עד"ז הא דהקפידו במצות זריזין לגבי ברית מילה טפי משאר מצוות (ומה גם שמקור דין זריזין נלמד מזה, עיין בגמ' ריש פסחים. וע"ע בשו"ע ונו"כ בהל' מילה), שהוא כדי לסלק את טומאת הערלה ככל שיותר מהר (וכענין הא דצריך להסיר הטומאה, וכנ"ל משו"ע או"ח. והתם נמי הענין הוא שצריך ליטול ידיו כמה שיותר מהר, ואמש"כ המשנ"ב שם בהדיא. ודו"ק). ובדרך אגב יש לומר גם בזה שאחיזת הערלה שרומזת לקלי' היא בקצה היסוד וכו'. וכדרך שנתבאר. ואכמ"ל. ועפ"י כל זה מבואר מה שנתבאר דה"נ י"ל בקצה הלחם, ודו"ק. [ולהלן נבאר יותר, וע"ע להלן בכוס פגוס].

[ומענין לענין הנה אנו נמצאים בחודש אדר, ונזכיר פרפרת אחת מעין הנ"ל, הנה שושנת יעקב צהלה ושמחה, שושנה זו אסתר (וכ"ה בגמטריא). שהיא המלכות, ומה שלבסוף נפלה בידי אחשוורוש, ירמוז לקלי' שנאחו במלכות (וכמו שכתבנו לעיל שהקלי' נאחו במלכות שהיא האחרונה בספירות), וגובלת במחצב הקלי'). ומה שאמרו בגמרא (במגילה יד.) שטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, היינו התיקון. שעל ידי שטובלת בממי החסד, נטהרת שנתקנת בזה מן הקלי, ואז יכולה לבא אל מרדכי שרומז לז"א. והרי ז"א ונוק'. ויש עוד לפלפל, ואכמ"ל].

והרציית דברים אלו לפני ח"א מקובל שליט"א והסכים לדברים הנ"ל, אלא שהשומעים זאת העירו לנכון בתרת, ונזכיר הערותיהם, ומה שיש להשיב לפענ"ד. א. דא"כ בכל קצה של מאכל נחשוש, והשבתי בפשיטות שדווקא בלחם שהוא אב לכל המאכלים, דלא על הלחם לבדו יחיה האדם. עיין ש"ך ביו"ד סי' פח סק"ב, ועיקר הקפיידא הוא דווקא בזה. וכבר ידוע שאחיזת החיצונים הוא דווקא בדברים חשובים וכמש"כ באוה"ח הקדוש בענין טומאה לגוי שאינה כמו אצל ישראל, והביא המשל הידוע לחבית של דבש וחבית של זפת, שהשקצים ורמשים באים דווקא אל הדבש, וע"ע בכה"ח סימן ד, ודו"ק. ב'. עוד יש להעיר בעיקר דברינו דהענין הוא משום אחיזת הקלי' בקצוות, אלא ללחם שיש בו קצוות, ובהו א"א לדמות לספירות שיש בהם רק קצה אחד, אולם לענ"ד לק"מ, דתחילה י"ל דאה"נ שא"צ להקפיד בזה אל בקצה אחד. אולם לענ"ד לק"מ, דתחילה י"ל דאה"נ שא"צ להקפיד בזה אלא בקצה אחד, אלא שמספק מהו הקצה הקפידו בשתייהם, ואנ"י י"ל דאה"נ באמת א"צ להסיר אלא קצה אחד ולא שתי הקצוות, ויש לפלפל בזה, ואכמ"ל. ואעיקרא דמילתא, יש לומר בפשיטות דאה"נ שכל צד יש לו בחינת קצה, ואת"ש.

ואחר זמן רב ראיתי בספר טעמי המנהגים אות קעו, וה"ד בספר שמירת הגוה"נ, שהביא מספר יערות דבש שכתב לבאר שהקצה של הלחם הוא הנקרם ראשון, ונאחזים בו החיצונים, כקליפה שקודמת לפרי וכו'. אלא שהוא כתב שאדברה צריך לברך עליו לקדשו וכו'. עיי"ש. ואמנם הוא טעם אחד ממה שכתבנו, מ"מ מדבריו ג"כ רואים על דרך האמור שיש בו אחיזת החיצונים, ולכן יש צד לחוש לזה, ונמצינו למדין מקור למנהג זה. [ועוד היה מקום לדון דהוי בבחי' זה חלק אדם רע, וכענין מש"כ בזוה"ק ושעה"מ להאריז"ל, עיין בבה"ח סי' קפא. א. וסי' קנז כא, אולם ז"א נכון. ואכמ"ל].

עד כאן כתבנו בעבר, סימן השתא הכא בעודי מעתיק דברים אמר ראיתי בפס"ת סימן קסא אות ג בהערה שהביא דברי הטעמי המנהגים שהזכרנו לעיל שהביא מקור לזה מהיערות דבש, והעיר עליו שלא דק בדברים, דביע"ד מבואר איפכא, דאדרבה חז"ל אמרו לבצוע ולברך בצד הפת דקרי' בישוליה, וה"ט משום שהאש מגרשת כח הסט"א. קדום טטא אדה"י היה הכל מתוקן, אולם לאחר מכן כל מאכל יש בו איזה נזק, והוא מחמת הנחש שיסודו מעפר היורד מטה היפך האש היורד מעלה, וכיון שהאש שלטה תחלה בקצה ונעשה מתוקן תחלה, הוא קודם לברכה, ע"כ. ועכ"פ אנו בעניותינו כתבנו טעם וסמך אחר לזה. מעצם הדבר שהוא נזק. ואת"ש. [אמנם עיין להלן בסוה"ד מה שנראה בזה לדינא].

ודרך אגב, מה שיש לעורר לדינא, הוא, דאמנם החוששים לכך שפיר עבדי. אולם מ"מ נראה לכאוי שיותר היה לנו לחוש לאיסור בל תשחית מדרבנן, ובפרט בלחם שיש בו חשש טפי לביוזי אוכלים יותר משאר מאכלים, (וכמש"כ הפו בסי' קעא). ולכן אם מוציא יוציא חתיכה קטנה, ויותר טוב לחתוך הקצה וליתנו לאשה. שלדידה אין קפיידא וחשש לשכחה כלל, (והגם שיש לה לזכור מצוות המוטלות עליה, מ"מ לא חיישינן בה כלל בענין השכחה, ופשוט, ואצ"ל להאריך), ועדיין יל"ע באופן שליכא אשה ליתן לה, וכדוי. אי ראוי לשחית כן, שהרי אין לו מקור ברור, ומאידיך יש כאן חשש ביוזי אוכלין, איברא שאיסור בל תשחית ודאי ליכא, כיון שיש לו צורך בכך. (וכמש"כ כל הפו כידוע, וע"ע בסי' קעא), וביוזי אוכלין ג"כ ליכא. כיון שאינו מבזהו רע כל מעסיו ומניחו בצד, ובפשטות החושש לזה בודאי יכול לעשות כן, ואין לו לחוש לאיסור בל תשחית וכדו'. כנלענ"ד.

עוד יש לעורר בהאי ענינא האם גם במיני מזונות יש להקפיד על אכילת הקצה, כדרך שמקפידים באכילת קצה הפת, וכבר הזכרנו מזה לעיל בתוך הדברים סוד"ה וחשבתי. דלא שמענין קפיידא אלא בפת, וכתבנו הסבר לזה ע"פ דבריו שם, דעיקר הקפיידא בראש ואב לאכאכלים, וא"כ נראה דלא מבעיא בשאר מיני מאכלים וכגון בשר צלי או שאר מינים שאין בהם שום קפיידא לאכול הקצה, ואף

הקצה השרוף והאפוי יותר (וכמשנ"ת לעיל דלא חיישינן למש"כ בשם היע"ד, לפי המבואר בסו"ד), אלא אף בפת הבאה בכסנין נמי אין לחוש, ואף שלכמה מילי יש לה שם "פת", וכגון בקביעות סעודה. או לענין צירוף ללחם משנה, כשאין לו פת נוספת וכדו'. וכמשנ"ת בהל' שבת בד"ז. ועוד כתבנו בזה ג"כ לענין כשבירך עליו המוציא, ועוד כה"ג, מ"מ לענין זה אין לחוש, ואפילו אם הוא בצורת לחם [אא"כ אותם לחמניות שנקראים לחמניות מזונות, שכבר דשו בזה הפו' טובא שמן הדין היה לברך עליהם המוציא, אע"פ שיש בהם איזה הרגשת מתיקות וכיוצאן]. וכבר ידוע שבעניני סגולות אמרינן אין לך בו אלא חידושו, ולכן אין לחוש אלא בפת שברכתה המוציא, ותו לא.

ואף בפת נמי אין לחוש אלא בלחם שיש לו קצה אחד או שתיים, אבל אם אין לו קצוות, כגון לחם עגול, או פיתה וכדומה, אין שייך לחוש לזה, [ואף בלחם שיש לו ב' קצוות, עמדתו בזה לעיל בתוה"ד ד"ל דבכה"ג אין קפיידא כ"כ דאין בו הטעם הנ"ל שכתבנו, אך הסברנו דאף בזה י"ל שחוששים לב' הצדדים מספק, וא"נ שבאמת כשיש לו ב' צדדים א"צ אלא צד אחד דווקא, ולא צריך ב' הצדדים, ויותר נכון כמו שביארנו שם לבסוף קאה"נ שלכל צד יש לו בחינת קצה, ולכן חוששים בתריוהין].

ואחר כל האמור לעיל, נלענ"ד כעת אחר העיון בזה, שאין לחוש למנהג זה, [ועיקרי הדברים והפרטים שכתבנו, מהני לאלה שנהגו לחוש לכך], דאחר שראינו שחז"ל ציוו לבצוע את הלחם מן המקום האפוי היטב, ובכלל זה קצות הפת שהוא האפוי הטוב ביותר, ודאי דתו אין לחוש למידי. דהנה בסנהדרין (דף קב.) אמרו דיש לבצוע ממקום דקרי' בישוליה. וברש"י שם איתא כמה פירושים בזה, א. ד"קרי' בישוליה. שנקרמין פניה של הפת בתנור, והיינו למלעלה או מסביבות הפת או משוליו אבל לא באמצע. ב. ד"קדים' בישוליה, ומקדים לאפות עיי"ש. ויש לענין שזה מתאים לדברי היערות דבש הנ"ל שיש לברך על מה שנאפה ונתקן מתחילה. וע"ע בבא"ח בזה. (ובפירוש זה נחלקו המפ' אם היינו מה שכלפי האש או מה שמדובק בדפני התנור, עיי' במשנ"ב ושי"א) אמנם כתב רש"י דהיינו הך [כלומר דשויח הפי', כלומר דמילא מה שמקדים אפוי יותר, א"נ כמש"כ לפנ"כ, שהעיקר שמיא יהיה מן האמצע, ועו"ל]. ג. ד"גמר' בישוליה, והיינו ממקום שהלחם אפוי יפה, ע"כ. והנה רש"י כתב דלשון ראשון נראה עיקר, אולם ברמב"ם בהל' ברכות פ"ז ה"ג מבואר כפירוש אחרון, שדווקא ממקום שנתבשל יפה, וכ"ה בטור ר"ס קסז. וע"ע בב"י שם דהו הפירוש אחרון של רש"י, וכהאי לשנא נקט גם בשו"ע שם. וע"ע במג"א ומחה"ש (אמנם ברמ"א מוכח באו"א כפירוש ראשון, וע"ע באח'). וע"ע במשנ"ב וכה"ר ושי"א. וגם בזוה"ק ברעיא מהימנא כתב כן שתקינו לברך ממקום שבישולו יפה, עיי"ש. והשתא הלא בכלל פת שנאפה יפה, הרי זה כלול גם קצוות הפת, ואדברה הקצוות בד"כ הם האפיוות היטב, ואף אם לא תמיד הם אפיוות היטב, מ"מ אם אירע שנאפו יפה, הא ודאי שעליהם ראוי לבצוע, וא"כ כיון שחז"ל אמרו לבצוע משם, היאך נבא אנו ונאמר שאינו ראוי לאכול, לא בתר איפכא. [ואף אם בירך ובצע ממקום אחר, מ"מ יוכל לאכולו אחר כך. שאין הענין תלוי במה שמברך עליו, אלא מעצם שהוא אפוי טוב וראוי, שוב אין בו חשש כלל, ומבואר שפיר לפמש"כ לעיל מהיע"ד, שהוא נתקן באש].

ובפרט שראינו גם טעם נוסף לזה מדברי היע"ד במקומו, וכנ"ל. שאדברה יש ענין לאכול ממנו תחלה, אי"כ ודאי שאין לחוש למנהג בעצלמ שאין לו מקור, כאשר בספרים מבואר איפכא. [ואולי טעות זו התפשטה מאותה הטעות המשתמעת מדברי ספר טעמי המנהגים הנ"ל, שכאמור לעיל העתיק מדברי היע"ד בהיפוך]. ואדברה מצוה לברך על הקצה ולאכולו, [ואם יש טעם מחוור יותר למנהג זה חשבתי כעת טעם אחר עפעמשי"כ בזוה"ק שם בהמשך דבריו שצריך לבצוע מפת שבישולו יפה, ולאפוקי פת שרוף. עיי"ש. (וע"ע בשולחן ערוך הזהור מ"ש משם הדמשק אליעזר). ואפשר איפוא שמצוי הרבה פעמים שנשרף הלחם בקצה, שמחמת שהקצה רק נאחזת בו האש היטב, ולכן נמנעו מפיחה הלחם, [ויל"ע בזה ממש"כ בסוף הוריות האוכל פת פחמיין], אולם כשאינו שרוף אדרבה מצוה לברך עליו-]. ואם יש מקום לחשוש לזה חשבתי לומר שהחשש הוא רק כאשר הקצה לא נאפה טוב. שבכה"ג אין לנו את ההסבר של היע"ד הנ"ל שכאשר הוא נאפה ראשון נתקן ראשון, והאש היא המתקנת, וכאשר לא נאפה היטב מאיזו סיבה שתהיה, לא נתקן. ואדברה בכה"ג לא ראוי לאכולו ע"פ ההסבר שכתבנו שהוא רומז לאחיזת הקלי'. או כלשון היע"ד דיש בו אחיזת החיצונים. וכיון שלא נתקן אדרבה ראוי להמנע ממנו, שאף שראינו שחז"ל אמרו לבצוע על האפוי טוב, ובכללו גם הקצה. זהו דווקא כשנאפה טוב. אבל בלא נאפה טוב חסר בו התיקון, ושפיר יש להמנע.

ולסיכום נראה, שאם הקצה של הלחם אפוי היטב, אין בו חשש כלל, ואדברה מצוה לברך עליו ולבצוע ממנו תחילה. (ואף אם בצע ממקום אחר, מ"מ יוכל לאכולו אח"כ בלא שום חשש). והנהוגים לחשוש באכילת קצה הלחם, הוא רק באופן שהקצה לא נאפה טוב מאיזו סיבה שהיא. ובהו אכן יש מקום לחשוש.

כוס פגוס

ומענין לענין נזכיר אודות מה שהעולם נמנעים מלשתות בכוס שנפגמה, וגם לזה אין מקור ברור. אמנם בכה"ח (סימן ב אות ג) כתב ענין זה מדנפשיה, שהאוכל בכלים שבורים יהיה לו שכחה וכתב בזה"ל והטעם משום שהם

רומזים אל בחינת הקלי והשכחה היא מהם. וכמש"כ להלן אות ו. [והיינו ששם כתב בכה"ח בשם האריז"ל בשעה"כ שהשכחה מן הקלי, וכן כתבנו לעיל בתחלת דברינו עיי"ש] עד כאן לשונו. ועדיין לא מבואר הענין, ויש לפרש דכוותו למש"כ בספר עץ חיים שער ח בדרוש הנקודות פ"א בענין שבירת הכלים, שכאשר יצאו בתחלתם בעולם האצילות נשברו מריבוי האורות, והם השבעה מלכים (הספירות) שנשברו, ומהסיגים נוצרו הקלי, וכנראה שזו כוונת הכה"ח הנ"ל שכלים שבורים רומזים ליצירת הקלי, ודו"ק, ויש להטעים זאת עפמש"כ בב"ק (דף נד.) דכלים שבירתן זוהי מיתתן, ע"כ. ורומז שמיתה היינו בחי הקלי, שעליה נאמר רגליה יורדות מות, ודו"ק. [וזה כעין מה שכתבנו לעיל לפרש דמדמינן הפעולות והגשמיות בהאי עלמא, כענין הספירות הקדושות].

ועכ"פ הם דברי הכה"ח עצמו, ולא אשכחן מקור נוסף לזה, וגם יש להעיר דכפי הנראה מדברי הפו משמע דלא חששו לזה כלל. דיעוינן לקמיה בשו"ע (בסי' קפג ס"ג) דבעינן כוס של ברכה שלם, וביאר המשנ"ב שלא יהיה גוף הכוס שבור ולא פגום בשפתו אפילו חיסרון מועט, [נ"ב] יש לציין שבאליה רבא מבואר שאפילו כחגירת ציפורן היו פגום, עיי"ש[ן] ולא יהיה נסדק כלל, ואפילו אם בסיסו נשבר, ואפילו בחלקו וכל הכוס קיים, ג"כ יש להקפיד, עיי"ש. ומשמע איפוא שרק לענין כוס של ברכה קפדינן בהכי, וי"ל. חדא דלא איירי בענינים סגוליים רק מה שעל פי דין, ואה"נ שבעלמא יש קפידא משום שכחה, ועייל' לפ"מ שיתבאר להלן דווקא בשבור ממש קפדינן משום שכחה, ואילו כאן איירי שאפילו בפגם מועט נמי אינו ראוי לברכה, ודו"ק.

ובעצם הדבר שהשותה בכוס שבור קשה לשכחה, יש לעיין אם היינו דווקא בשבור ממש, או אף בפגום מעט. (ועיין לעיל בסוה"ד הקודם), ולכאורה לפי הטעם של הכה"ח י"ל שדווקא בשבור ממש, שהרי ביארנו שזה ע"פ שבירת הכלים, וכנ"ל. והתם היתה שבירה ממש, אבל בפגם בעלמא אין קפידא. [ואף אמנם שהיה ג"כ פגם קטן בספירות העליונות ולא שבירה ממש, וכמ"ש בע"ח בדרוש הנקודות, מ"מ הרי הקלי לא נוצר מהם כלל, רק מהז מלכים, ושם היה שבירה ממש ולא פגם בעלמא]. וכפי לומר שהכל יחסי, והיינו שכפי שהיה שבירה כך יהיה בחי הקלי וכך השכחה, וככל שהיה שלם יותר יהיה מושלם יותר, אולם בפשטות הבו דלא לוסיק עלה.

ולסיכום נראה, שהנוהגים לחוש בכוס פגום, היינו דווקא בכוס "שבור" ממש, ולא בפגם בעלמא, וכמדומה שראיתי לג"א שאמר שתלוי הדבר אם הדרך לזרוק את הכלי בפגם כזה, שאז לא ראוי להשתמש בו, אבל אם הוא ראוי לשימוש, ובפרט שהפגם הוא חיצוני ולא פנימי המעכב כ"כ את האכילה, אין בזה שום חשש. [ויבואר שפיר כדרך שכתבנו לפרש זאת ע"פ ענין השבירה הנ"ל. וכפי שכתבנו שזה סוד מ"ש דכלים שבירתן זוהי מיתתן, וא"כ שפיר י"ל כן שתלוי אם הגיע לדרגה זו, אם לאן].

האם הרוק שבפיו מחייב בנטי" משום טיבולו במשקה

עוד הובא בשו"ח הלכה אודות רוק שבפי האדם שבא על המאכל אם מחייב בנטילת ידיים מדין דבר שטיבולו במשקה, ותורף השאלה אודות מש"כ שאם הכניס מאכל לפה בלא ברכה שצריך להוציא מפיו ולברך, משום ימלא פי תהילתך, ונסתפקו איפוא ברוק שמכשיר כמו ז' משקין, אי"כ כשמוציא המאכל מפיו רטוב ברוק, ונוגע בו בידיו יצטרכו נט"י, כמו טיבולו במשקה שצריך נטילה, והשיב הגרח"ק אולי, ע"כ. ויש להעיר שיותר היה להם לשאול על מה שמצוי שבני אדם אוכלים פרי או ירק ונוגסים אותו בשיניהם וכן מצוי בפרוסות לחם. [ואף שיש ענין שלא לאחוז בידו כביצה עיין שו"ע סימן קעא ס"ז ובמשנ"ב שם. אולם בחוות מכביצה הא שרי, ואף אמנם שיש ענין שלא לישוך הפרוסה בשיניו ולהניחו על השולחן, וכמש"כ בשו"ע שם ס"י. אולם הוא רק משום שנמאס לבריות, ומשא"כ בעלמא. וע"ע בשו"ע שם ס"ט ובמשנ"ב שם]. וזה דבר שהוא מעשים שבכל יום, והלא מצוי מאד שהרוק שבפיו יגע על הפרי או הירק, ולא ימלט מכך, ולא שמענו מעולם מי שנוטל ידיים משום כך.

וכעת נבא לבאר אמאי לא חששו לרוק הניתן על הפרי מחמת שאכלו בפיו, ועיונן להמהרש"ם בדע"ת בשם הדע"ק שכתב שרוק אינו בכלל הז' משקין לענין טיבולו במשקה, דאינו בכלל מים, ע"כ. ויל"ב. ועדיין צ"ב.

והנראה הוא, דהנה במשנ"ב סימן קנח סק"ב הביא מהמג"א בשם הרדב"ז שדבר שאין דרכו לטבלו או להיות עליו משקה, א"צ נט"י, דמילתא דלא שכיחא היא ולא גזרו בה רבנן, עיי"ש. [וזה דלא כהקצות השולחן סימן לו סק"ט שהביא בשם הגאונים ע"פ ירושלמי להחמיר בזה, ושכ"מ בשו"ע הגר"ז, וצ"ע]. ודברי הרדב"ז הללו הובאו במג"א סק"ד שדבר שאין דרכו לטובלו במשקה א"צ נט"י. והלב"ש שם הוא שביאר דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, עיין שם (וביאר דה"ט דהשוותה בידיו, וכ"ה במג"א להלן סק"א) ובלב"ש שם). ולכאוי סברא זו צ"ב דהא הוי טיבול (ובפרט בשותה בידיו שהוא מצוי, ובפרט בזה"ז, ואף בזה שייך לומר מה שהעיר המג"א סק"א מהרדב"ז דלא ראינו נוהגין כן). וי"ל איפוא דכל כה"ג אינו דרך טיבול ולכן א"צ נטילה. ואף אמנם שכבר כתב המשנ"ב שלאו דווקא אם הוא מטביל אלא ה"ה כשעושה כן לרחקה, ובנשנ"ת סק"ב ואח' מבואר דבכל גווני שיש עליו משקה צריך נט"י, מ"מ שאני התם שכן דרכו בטיבול, ואף בכה"ג חייב נט"י. אבל ברוק שבפיו, שאין זה דרך טיבול לעולם אף שהוא מצוי שנעשה כן, נראה לכאוי

שא"צ נט"י, כיון שאין זה שייך לדרך טיבול כלל, ודו"ק. ולדינא כבר הבאנו דברי הפו שאמרו שאין לחוש לרוק שבפיו משום טיבולו במשקה, וכן יש להוכיח ג"כ מסתימת הפו במוציא המאכל מפיו, ועוד בכור"כ ענינים, דלא אשתמיט שום חד מן הפו לומר שצריך נטילה משום הרוק, ומה גם שהוא דבר המצוי כמעט בכל אכילה ועל כרחק שא"צ נטילה בדבר הרטוב מרוק הפה.

שמחת יו"ט במיץ ענבים

כתב מרן הגר"ח שיוצאין י"ח שמחת יו"ט במיץ ענבים, ודלא כמרן הגריש"א, וכפי הנראה מן הדברים דאזלי לשטתייהו, אם מיץ ענבים כיון לכל דבר, אולם לכאוי צ"ע. דהלא אף לכל הפו שסוברים שמיץ ענבים כיון לכל דבר, (וכן דעת רוב ככל הפו). כידוע. מכל מקום הרי לענין השמחה, הגורם לכך הוא היין שמשכר, שעליו נא' ויין ישמח לבב אנוש (ווע"ע בגמ' דסנהדרין דף ע,.) ואילו מיץ ענבים שאינו מבוסס ומשכר אינו משמח, ואינו אלא כממתק בעלמא, ואפילו את"ל שיוצאין בו י"ח ד' כוסות ולמרות שנא' בהם דרך חירות, וכמשנ"ת במקומו בארוכה, מ"מ בדבר זה של שמחת יו"ט שהוא תלוי במציאות אם משמח או לא, היאך נאמר דיוצאין בו י"ח, ובפשטות כולם מודים בזה, וצריך לי עיון [ואה"נ שמי ששווא גם את היין המשכר, שוב י"ל דלית ליה אפשרות כ"כ לשמחת יום טוב, אולם מ"מ מיץ ענבים לכאוי אין בו שייכות לשמחת יו"ט כלל, ואינו אלא כממתק בעלמא]. וצ"ע.

יוסף משדי - בני ברק

לכבוד מערכת אליבא דהלכתא, גליון ל'.

א. במה שהסתפק הרב יעקב אינהזאן שליט"א באדם שיושב לאכול במקום שקנה את האוכל האם נאמר שמעשיו מוכיחים שלא היה בדעתו לאכול כי אם הלחם שקנה דאל"כ היה קונה יותר או שנאמר שדוקא ביושב בביתו ועושה שליח לקנות את הלחם בשוק אין דעתו על עוד, אבל כשיושב במקום שקנה אויל הוי כיושב בבית דדרך האדם שרואה שאם לא שבע קונה עוד, ע"כ. יש לציין בענין זה שראיתיו בספר שערי המצות פי"ג הערה פ"א שכי' ולעומת זה פשוט שאם אינו אוכל בביתו אלא יושב בחנות ואוכל שאי"ז כלול בדין של אדם השולח לקנות מאכלים באמצע סעודתו אלא דינו כאדם האוכל בביתו. ודין זה מצוי בזמנינו באנשים שאוכלים במסעדות או קיוסקים וכדומה, ע"כ.

ב. במה שהבאתי בגליון 27 בנדון שהיה מצוה לעשות בית נאה בשביל המזווה מדין זה קלי ואוהו והבאתי שם מהשערי שמועות חילוק, ויש לציין שראיתי באילת השחר עה"ת פרשת בשלח על זה קלי ואוהו שכתב דלפי מה שמבארים את רש"י ב"ק ט': טלית נאה שגם התשמישי מצוה יש ענין של זה קלי ואוהו א"כ מי שיעשה בית נאה בשביל המזווה יקבל ע"ז שחר.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

בענין ברכת הסופגניות

בענין ברכת הסופגניות. בשו"ע כתוב דירא שמים יחמיר לאכלו בתוך הסעודה. ויש לכאוי עוד כמה עצות: לאכלו עם לחם - כל חתיכה וחתיכה כמובא בסי' קע"ז בשעה"צ סק"ג לגבי פירות, או לברך בתוך הסעודה על דבר שודאי שברכתו מזוונות (גם בתוך הסעודה, ולכאוי בוטנים מצופים עבים יש בו את כל ג' השיטות דפה"כ) ולפטור הסופגניה אף בלא כיון עליה, או לעשות הסופגניות ברוב ביצים ושמן כנגד המים, עי' סי' קס"ח סעיף ז' ובביה"ל ד"ה הרבה תבלין.

ולכאוי יל"ע בזה דעצה דהשו"ע לכאוי קשה דאם יאכלנו בסעודתו - וכמו שהרגילות לאוכלו בתוך קינוח, מה יועיל שאוכלו בסעודה, הא קינוח מחייב ברכה אם לא אוכלו לשובע אף בתוך הסעודה. ואם יכוין לפטרו בברכת המוציא ג"כ יל"ע בזה כיון דע"י כוונתו פתר את הצד שברכת הסופגניה היא המוציא, ולא פתר את הצד השני - שברכתה מזוונות בודאי. וביותר - דהצד השני הוא יותר מסתבר וכדמשמע בשו"ע, ולצד הראשון רק יר"ש יחמיר. ובעצה לאכלו עם לחם, לכאוי יל"ע בזה טובא כיון דכמו שאם אוכל פת עם מליח רק כדי שלא זיקקו בגרונו, ועי' בשו"ע יו"ב סעיף ב' ובמשנ"ב שם ס"ק ג' שבכה"ג אוכל הפת רק מהסיבה הנ"ל, ואינו תאב כלל לאכול פת, ולכן אינו מברך על הפת, ולפ"ז מי שאוכל פת עם קינוח רק כדי שלא יצטרך לברך על הקינוח, ולא להטעים הפת, הפת נטפלת לקינוח לגמרי ואיך תפטור הקינוח מברכה. ובדברי המשנ"ב בשעה"צ שם צ"ל לכאוי דמייירי באופן שהפת מוסיפה לטעם וכדמייירי שם בפירות שבאים לפעמים ללפת הפת. ובאמת העצה השלישית לכאוי תועיל אם יכוין בהמוציא לפוטור, שבכך פותר את הצד שברכתו המוציא, וכשמברך על דבר שודאי שברכתו מזוונות, פותר את הצד שברכתו מזוונות ושפיר דמי. וכן העצה הרביעית לכאוי תועיל למה שפסק הרמ"א שם שבכה"ג ברכתו מזוונות בודאי. ובעצת השו"ע לכאוי צ"ל דכוונתו שיאכלנו "בתוך הסעודה" - וכשעדיין רעב ואוכלו לשובע, ולא לקינוח וכשכבר אינו תאב לאוכל אלא לקינוח וכדכתב בקס"ח סקמ"א במשנ"ב דכל שאוכלו לשובע אי"צ ברכה בתוך הסעודה.

מנחם ישראל חזן - קרית ספר

בהגדרת פת הבאה בכיסנין וברכה על פיצה ובורקס
בגליונות הקודמים יש שכתבו שפיצה ברכתה המוציא אפי' כשנעשה ברוב חלב, ואמרתיו לברר דין זה לעומקו

האם כן הוא.

הגדרת פת: שרגילים לקבוע עליה סעודתם

יש לדון מה היא הגדרת פה"ב האם פה"ב היא דבר הבא לשובע או דפה"ב היא דבר שרגילים לקבוע ע"ז סעודה. הנה, הפוסקים כתבו בכמה מקומות (בס"ס קס"ח ועוד) דפה"ב באה לקינוח ואילו פת באה להשביע. אמנם בדבר שבא לשובע אלא שאין רגילים לקבוע עליו נראה דג"כ חשיב פה"ב אף שאינו בא לקינוח, דפת רגילים לקבוע עליו סעודה אבל פה"ב אין רגילים לקבוע עליו סעודה. וכן משמע מלשונות הפוסקים שהביא הב"י סי' קס"ח שפה"ב ברכתו מזוונות מפני שאין רגילים לקבוע עליו סעודה, משמע דזו הסיבה שאין מברכין על פה"ב המוציא בגלל שאין רגילים לקבוע אף אם בא לשובע, אלא שאם הוא בא לקינוח פשיטא שאין קובעין עליו סעודתו. וכ"כ המ"ב (קס"ח ס"ק כ"ג וכ"מ בבה"ל ס"ס קס"ח) דאם דרך ב"א לקבוע סעודתן עליו ברכתו המוציא ואם דרך בני אדם לאוכלו ארעי ברכתו במ"מ. ולפ"ז בורקס ברכתו במ"מ כיון שאין דרך לקבוע עליו סעודה כמו בפת ואף שאוכלים אותו לשובע מ"מ אין רגילים לקבוע עליו סעודתן.

פת הבאה בכיסנין שרגילים לקבוע עליה

בשו"ע (קס"ח ס"ז) ובפוסקים כתבו כמה דעות בפת הבאה בכיסנין, ויש להקשות למה כתבו הגדרות אלו ולא כתבו דנחזה אנן דאם קובעין ע"ז יהיה חשיב פת אף שאין בו את סימני פה"ב ואם אין קובעין יהיה חשוב פה"ב אפי' כשהוא בהגדת פה"ב, ומשמע מזה שאפי' אם קובעין עליו אם ע"פ הגדרת חז"ל הוא פה"ב ברכתו מזוונות, ואם ע"פ הגדרת חז"ל אינו פה"ב בכיסנין לא מהני מה שדרך ב"א לקבוע ע"ז ואין קביעותם קביעות. אמנם לפי מה שהביא הבה"ל ממאמר מרדכי דג' השיטות שהביא השו"ע (קס"ח ס"ז) בהגדרת פה"ב לא פליגי אהדדי (וכן משמע קצת מסתימת לשון השו"ע דנקט ככולם להלכה), א"כ יש לדחות ולומר דסימנים אילו על דרך הכלל נאמרו אבל ודאי דעדיין תלוי האם דרך לקבוע ע"ז או לא.

אלא שעדיין יש להוכיח כן ממחלוקת השו"ע והרמ"א בס"ז, דלשו"ע מספיק טעם של התבלין בפת להיחשב פה"ב, ולרמ"א בעינן טעם עיקרי, ומה נחלקו נחזה אנן האם דרך בני אדם לקבוע ע"ז או לא, ובפרט למהרש"ם שנקט בדעת הרמ"א שהוא מטעם שרובו תבלין ומטעם עיקר וטפל אתינן עלה ולא בגלל מה טעם עיקרי יותר.

וכן משמע במהרש"ל ד"ה שזכעט שהביא שרגילים לעשות הב"ח והמג"א) דס"ל דלא די ברוב דבש כנגד המים אלא בעינן רוב דבש כנגד הקמח, ומה נחלקו אטו ברוב דבש כנגד המים קובעין עליו תמיד סעודתן. וע"כ ס"ל דעד שלא יהיה רוב מול הקמח עדיין חשוב פת אפי' אם לא יקבעו כפת חשיב.

וכן משמע בבה"ל ד"ה שזכעט שהביא שרגילים לעשות בפורים עיסה עם שומשמין, וכתב דע"פ רוב אין בה רוב שומשמין וברכתה המוציא, ועוד דקובעין עליה סעודתן. וכתב דיעשה רובה שומשמין ומהני להחשב פה"ב וברכתה במ"מ. וק' דעדיין אוכלין אותה לקביעות סעודה בזמננו ומה מהני דרובה שומשמן, וע"כ דברובה שומשמן כיון דע"פ הגדרת רז"ל הוא פה"ב בכיסנין לא אכפת לן בזה שנעשה לקביעות סעודה (ומה שכתב שקובעין עליו הוא ג"כ הוכחה לזה דבד"כ יש רק מעט שומשמין וברכתו המוציא). ואין להק' ע"ז מבה"ל ס"ס קס"ח דכתב דתליא האם הרקיקים גדולים או קטנים דהסימן בצורת העיסה הוזכר ג"כ בגמ' בברכות מ' ע"א כענין וכלימודין. הן אמת דיש מן האחרונים שכתבו דתליא אם קובעין ע"ז או לא, אבל ברוב הפוסקים משמע דלא אזלינן אלא בתר ההגדרות שבחז"ל ואם הוא בהגדרת פה"ב בכיסנין אפי' אם קובעין עליו ברכתו במ"מ.

הגדרת פה"ב

הרמב"ם (פ"ג מהל' ברכות) כתב דפת הבאה בכיסנין היא "עיסה שנילושה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני תבלין ואפאה". ובב"י הסתפק האם ריש לישניה דהרמב"ם הוא העיקר דצריך שהיה רוב דבש ומיעוט מים, או בתר סיפא דלישניה 'שעירב בה מיני תבלין' דמשמע דסגי במיעוט כל שטעמו ניכר בעיסה, והכריע כצד השני דסגי בטעמו ניכר בעיסה, וכ"פ בשו"ע, ומהרמ"א משמע דנקט כצד הראשון בב"י דבעינן רוב דבש, וכ"כ הט"ז והמ"ב דבעינן רוב דבש או חלב ומיעוט מים דאז טעמו ניכר מאדז בעיסה ובתבלין שטעמו חזק, משמע מדבריהם דא"צ רוב אלא כל שטעמו עיקר בעיסה סגי. ולפ"ז אתי שפיר כל דברי הרמב"ם דבריש דבריו דמייירי בדבש וחלב שטעמם חלש כתב שהעיסה נילוושה בהם (שרובה מהם ומעוטה מים), ובסיפא בתבלין שטעמו חזק סגי בעירב בה מיני תבלין, דאפי' בעירוב דהיינו במיעוט תבלין טעמו ניכר.

ובאחרונים הביאו מהמהרש"ל דלא סגי ברוב דבש כנגד המים אלא בעינן רוב דבש כנגד הקמח, וכדבריו נקטו במג"א והב"ח, ואילו הט"ז והמ"ב נקטו דדי ברוב דבש כנגד המים.

ויש לדקדק בדברי הרמ"א שכתב "דזכעט הדבש והתבלין הם עיקר" ומהו לישנא דזכעט, ולהט"ז והמ"ב ניחא דבאמת אינו עיקר כנגד הקמח רק כנגד המים ולכן כתב זכעט הוא עיקר, אבל למהרש"ל דהדבש יותר מהקמח אין הלשון מתיישב כ"כ, אלא למהרש"ל בנה יסודו מהראשונים ולא קשיא עליה, ומ"מ מלשון הרמ"א משמע כמ"ב.

חקירה בהגדרת 'טעמו עיקר בעיסה'

יש לדון במה שכתבו האחרונים (ט"ז ומ"ב) בדעת הרמ"א דבעינן שהדבש ניכר בטעם יותר מהעיסה, האם ר"ל שהאדם האוכלו מרגיש את טעם הדבש או החלב יותר מטעם הקמח, או דר"ל שטעם הדבש ניכר יותר מטעם העיסה איך שטעמה בדרך כלל עם מים וכאן שהדבש יותר מהמים ניכר טעם הדבש בעיסה יותר מטעם הרגיל של עיסה במים. והנה אף שמסתימת לשון האחרונים אפש"ל כצד א' שטעם הדבש מורגש יותר מהקמח מ"מ יש להביא כמה ראיות כצד ב' דבעינן שהדבש בעיסה מורגש יותר מטעם הרגיל של העיסה במים.

דאם בעינן שהיה טעם הדבש וחלב יותר מורגש מטעם הקמח הו"ל לט"ז ולמ"ב למימר דבעינן רוב דבש כנגד הקמח, וכדכתב מהרש"ל ומג"א דכל שהוא הרוב טעמו ניכר יותר וא"כ אמאי סגי ברוב דבש וחלב כנגד המים אף שאינו רוב מול הקמח. דהנה אופים פת בשליש מים וב' שלישים קמח ולמ"ב די בזה שהשליש רובו דבש וחלב אף דכנגד הקמח אין שעורו רק קצת יותר מרבע (וכ%17 מכלל העיסה), ואילו למהרש"ל דבעינן רוב מול הקמח השעור כמעט פי שלש (מעל 50% מכלל העיסה), ואח"כ דבשעור כזה יורגש החלב או הדבש או הציצים יותר מהקמח, ופוק חזי דודאי ברוב העוגיות שאין בהם אלא רוב דבש כנגד המים ודאי טעם הקמח מורגש יותר מהדבש אלא שאין טעם הרגיל של הקמח במים ניכר אלא טעם הדבש ניכר יותר בעיסה (ואמנם בהרבה עוגות ניכר טעם הדבר יותר מהקמח ששם הקמח מועט משאר החומרים וגם שי בו תבלין כמו קקאו וכדו' שבהם סגי במיעוט אף למ"ב כיון שטעמם חזק).

ולפ"ז ג"כ מיושב מה שכתבו הפוסקים שברוב דבש וחלב ניכר הטעם יותר מהעיסה ולא חילקו לבדוק האם באמת הטעם ניכר יותר, דכיון שהרוב דבש או חלב ממילא טעמם מורגש בעיסה יותר ממה שטעם העיסה היה ע"י מים (ואף שגם טעם העיסה הרגיל מורגש לא בעינן אלא שהיה טעם הדבש מורגש יותר מטעם העיסה ע"י מים), אמנם דעת השו"ע דא"צ ניכר יותר אלא סגי במה שהטעם ניכר בעיסה אף אם טעם הרגיל ניכר יותר.

ברכה על פיצה

לפי הנתבאר לעיל יש לנו לבדוק רק האם הוא בהגדרת פה"ב ואין נפק"מ אם קובעין ע"ז או לא (רק שאם אכל כשעור ק"ס פשיטא שברכתו המוציא דיש לו תוריתא דנהמא).

והנה מה שמניחים גבינה על הבצק תלוי במה שכתב השו"ע ס"ס קס"ח דפת שאופין אותה בתנור ומניחים עליה גבינה ברכתה המוציא, ונחלקו האחרונים שם, דעת הט"ז דהיינו באכל שעור ק"ס, ולמג"א אפי' בלא שעור ק"ס, והכריע המ"ב דלא בעינן שעור ק"ס דהוה ליה כאילו אכל פת עם גבינה אלא אי"כ ניכר שלא עשוי לשובע כגון בריקקים קטנים, וא"כ בנידון דידן אם הפיצה קטנה כעין ריקקים קטנים ברכתה במ"מ, אבל עם ניכר שהיא עשויה לשובע שהיא גדולה יותר ברכתה המוציא, אלא דכל זה בבצק רגיל והניחו ע"ז גבינה (וכדמשמע לשון השו"ע וכ"כ בבה"ל שם שעשוי ענין סתם לחם), אבל כאן שמתבליים על הפיצה וטעם התבלין ניכר יותר מטעם בצק, יש לעיין בזה דאולי ברכתה מזוונות בגלל התבלין, או כיון שהתבלין מתבל את הגבינה ואינו בבצק עצמו ו"ל דהבצק נחשב כפת רגילה. ואם הבצק נילוש בחלב לשו"ע סגי בכך שטעמו ניכר בעיסה, ולרמ"א ומ"ב בעינן שהיה ברוב חלב כנגד המים דאז אין טעמו כטעם בצק רגיל אלא כטעם בצק הנילוש בחלב וכמו בכל פת אחרת (ולא איכפת לן במה שהגבינה והתבלינים מטלים את טעם החלב דאין בודקים את העסה אלא כמו שהיא).

ועוד נראה דגם לאחרונים דס"ל דאין העיקר בפת הבאה בכיסנין רק אם רגילים לקבוע ע"ז או לא (אף כשאינו בהגדרת פה"ב), ואף אי נימא דפיצה חשיב שרגילים לקבוע ע"ז, מ"מ נראה דאם נילוש רק במי פירות יש לכרך במ"מ, דהפמ"ג בבשביצות זהב קס"ח ס"ק ו' כתב דפה"ב ג"כ חשיבא פת אלא דכיון דאין רגילים לקבוע ע"ז סעודה הקלו רבנן, אבל כשקובע סעודה דחייב מדאורייתא בברכת המזון השאירו רבנן את עיקר הדין דחייב בברכת המזון, אבל כל זה בכוסס וכדו' אבל כשלש את העיסה במי פירות אפי' כשקבע אינו חייב בברכת המזון מדאורייתא רק מדרבנן לדעת הרא"ש שהביא הטור ביו"ד סי' שכ"ט דפטור מחלה, וכן כתב שם בש"ך סק"ט, והינו דוקא כשלא עירב בזה מים, ולפ"ז אפש"ל ג"כ בפיצה וכדו' שנילוש רק במי פירות ולא עירב מים כשלא קבע סעודה אפי' אם רגילים לקבוע ע"ז מ"מ כל שלא קבע ע"ז לא חיביהו רבנן בבהמ"ז כיון דאינו פת כלל, ורק בשאכל קביעות סעודה חיביהו רבנן בברכת המזון מדרבנן כלי שלא יחליפו בפת אחרת. וגם כשיש ספק לה לא הוה אלא ספק דרבנן לקולא. ואפש"ל דזו גם סברת המ"ב בס"ס קס"ח דכתב דיש מחלוקת בנילוש ברוב מי ביצים אי חשיב פה"ב (דביצים באים למזון ולא לקינוח), וכתב דזיי"ש ילוש רק במי ביצים, ולכאוי ק' מאי מהני דאותה סברא דיש בנילוש במי ביצים דהביצים הם באים למזון ולא מטבילים עם פת יש גם בלש רק במי ביצים, ולהנ"ל ניחא דאם לש רק במי ביצים חשיב פה"ב מצד אחר דאינו פת כלל ולכן ברכתו במ"מ וגם דהוא ספק דרבנן לקולא. אמנם ביו"ד סי' שכל"ט הביאו האחרונים מחלוקת האם דברי הרא"ש אמורים רק במי פירות או גם בחלב, ובפוסקים דכתבתו דגם בחלב א"כ יש כאן עוד צד דברכתו במ"מ אפי' כשרגילים לקבוע כל עוד שלא קבע דלא היה פת כלל.

אברהם שלמן - אלעד

